STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 06624

DI MUTER

Maksim Gorky

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די מוטער

א ראָמאַן פון דער צייט פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן

— פון —

מאַקסים גאָרקי

איבערזעצט אין אידיש מיט דער ערלויבניס פון פערפאסער
דורך

שוב און ליליפוט

ניו יאָרק, 1915

Copyright by
THE DAY PUBLISHING CO.
1915

מאַקסים גאָרקי

די מוטער

ערשטער טהייל

1.

אין דער רויכיגער, עהליגער לופט פון ארבייטער־פאָרשטאָדט האָט יעדען טאָג געציטערט און געגרילצט די פאבריק־פייפעל. און געהאָרכענדיג דעם רוף פון דעם דאמפף־סיגנאל, פלעגען די פערכמורעטע מענשען, אזוי ווי צושראָקענע טאראקאנעס, ארויסלויפען איילענדיג פון די קליינע, גראהע הייזער, ניט האָבענדיג קיין צייט דורכ'ן שלאָף אָבצופרישען זייערע אויסגעמאָטערטע מוסקולען. אין קאלטען פאַרטאָג זיינען זיי געגאנגען איבער דער שמאָלער, ניט ברוקירטער גאס צו די הויכע שטיינערנע שטייגלעך פון פאבריק. און זי פלעגט מיט א גלייכגילטיגער זיכערהייט ערוואַרטען די מענשען און בעלייכטען דעם בלאָטיגען וועג מיט איהרע צעהנדליגע פעטע קוואדראטנע אויגען. די בלאָטע האָט געשפריצט אונטער זייערע פיס, אזוי ווי זי וואָלט זיך פון זיי אויסגעלאכט און זיי בעדויערט. עס פלעגען זיך הערען הייזעריגע געשרייען פון פערשלאָפענע מענשען; היציגע, בייזע זידלערייען פלעגען דורכשניידען די לופט, און דער שרעקליכער טומעל פון די מאשינען און דער אונצופריעדענער רויש פון דאמפף פלעגט בעגעגענען די אָנקומענדע מענשען. חמורנע און שטרענג האָבען די הויכע שווארצע קוימענס, ווי דיקע שטעקענס, געשימערט איבער'ן פאָרשטאָדט.

אין אָבענד, ווען די זון פלעגט ארונטער און איהרע לעצטע רויטע שטראהלען פלעגען זיך מיעד אָבשפּיעגלען אויף די שויבען פון די הייזער, פלעגט די פאבריק פון איהר שטיינערנעם שוים ארויסוואַרפען די מענשען, אזוי ווי איבערגעבליבענע שמאָטעס. און די מענשען זיינען ווידער געגאנגען איבער די גאסען פערשמירטע מיט שווארצע, פערדויכערטע פנים'ער,

פערשפרייטענדיג אין דער לופט דעם קלעפּיגען נערוך פון מאשין־אויל, בלישטשענדיג מיט זייערע הונגעריגע צייהנער.

יעצט האָט אין זייערע שטימען נעקלונגען גאָר אַן אַנדער טאָן. עס האָט זיך געהערט לעבהאַפטיגקייט און אפילו פרייד, — פאַר היינט האָבען זיי זייער קאַטאָרזשנע ארבייט געענדיגט און אין דער היים האָט אויף זיי געוואַרט דאָס אָבענד־עסען און אַביסעל רוה.

ווידער האָט די פאַבריק פערשלונגען אַ טאָג. די מאשינען האָבען אויסגעזויגען פון די מענשליכע מוסקלען אַזוי פיעל כח, וויפיעל זיי האָבען נויטיג געהאַט. אַ טאָג איז שפּורלאָז אויסגעמעקט געוואָרען פון לעבען. דער מענש האָט אונבעמערקט נאָך אַ טריט געמאַכט צו זיין קבר, אָבער ער האָט נאָהענט פאַר זיך געזעהן דאָס פערגניגען פון רוה און די פרייד פון רויכינען שיינק און — איז געווען צופריעדען.

יום־טוב פלעגט מען שלאָפען ביז צעהן אַ זייגער. און דערנאָך פלעגען די סאָלידע און פערהייראַטהע מענער זיך אויספּוצען אין זייערע בעסטע קליידער און געהן אין קלויסטער גאָט בעטען און, פערבייגעהענדיג, גוט אָנ־זידלען די יונגענד פאַר זייער גלייכגילטיגקייט צו דער קירכע. פון קלויסטער פלעגען זיי צוריקקומען אַהיים, פלעגען אָפּעסען און זיך לייגען שלאָפען — ביז אין אָבענד.

די מידקייט, וועלכע האָט זיך אָנגעקליבען פאַר די לאַנגע יאָהרען, האָט אוועקגענומען ביי די מענשען דעם אַפּעטיט, און אום צו קענען עסען, האָבען זיי אַ סך געטרונקען, אויפרייצענדיג מיט די געטראַנקען דעם אָבגע־שוואַכטען מאָגען.

אין אָבענד פלעגען זיי שפּאַצירען איבער די גאַסען און ווער עס האָט געהאַט קאַלאָשען פלעגט זיי אָנטהאָן, אפילו דאַן ווען עס איז געווען טרוקען, און ווער עס האָט געהאַט אַ רעגען־שירם פלעגט איהם טראָגען, אפילו ווען די זון האָט געשיינט.

ווען זיי פלעגען זיך בעגעגענען איינע מיט די אַנדערע, פלעגען זיי ריידען איבער דער פאַבריק, איבער די מאשינען, פלעגען זידלען די מייס־טערס — זיי האָבען גערעדט און געטראַכט נאָר וועגען דעם, וואָס איז געווען פערבונדען מיט דער ארבייט. נאָר איינזאַמע פונקען פון אונגעשיקטע, מאַכטלאָזע נעדאַנק פלעגען ווען ניט ווען אויפלייכטען אין דער וויסטער לאַנגווייליגקייט פון טאָג. קומענדיג אַהיים, פלעגען זיי זיך קריגען מיט זייערע ווייבער און אָפט פלעגען זיי זיי שלאָגען, ניט זשאַלעוועגדיג די פויסטען. די יונגענד פלעגט זיצען אין די שיינקען, אָדער פלעגט זיך צו־זאַמענקומען איינער צום אַנדערען; זיי פלעגען שפּיעלען האַרמאָניקע, זינגען

גראבע, שמוציגע ליעדער, טאנצען, פיהרען מיאוס'ע געשפרעכען און שכור'ען. די אויסגעהארעוועטע מענשען פלעגען גיך שכור ווערען און אין די הערצער זייערע פלעגט זיך אויפוועקען אן אונפערשטענדליכע קראנקהאפטע אויפרעגונג, וועלכע האט געזוכט אן אויסוועג. זיי האבען זיך קראמפפהאפט געכאפט פאר יעדער מעגליכקייט, אום אויסצוגיסען זייער אונרוהיגען געפיהל. צוליעב די קלענסטע נארישקייטען פלעגען זיי זיך ווי חיות ארויפווארפען איינע אויף די אנדערע. עס פלעגט קומען צו בלוטיגע געשלעגען, וועלכע פלעגען זיך אפט ענדיגען מיט שווערע פערלעצונגען און ניט זעלטען מיט ערמארדונגען.

אין די בעציהונגען פון די מענשען איינע צו די אנדערע האט זיך געפיהלט א לויערענדע בייזקייט, וועלכע איז ביי זיי געווען איינגעווארצעלט פונקט ווי די מיעדקייט פון זייערע מוסקולען. די מענשען זיינען געבארען געווארען מיט דיעזען קראנקען געפיהל. זיי האבען עס גע'ירשנ'ט פון זייערע עלטערען, און דיעזער געפיהל האט זיי ווי א שווארצער שטן בעגלייט ביז צום קבר, דעם גאנצען לעבען פלעגט ער זיי טרייבען צו עקעלהאפטע, צוועקלאזע און גרוייזאמע מעשים.

אין די יום־טובים פלעגט די יוגענד קומען אהיים שפעט ביינאכט, אין צוריסענע קליידער, בעדעקט מיט שטויב און בלאטע, מיט צושלאגענע פנים'ער, און זיי פלעגען זיך בעריהמען מיט די קלעפ, וואס זיי פלעגען געבען איינער דעם אנדערען. ווען די צוריקגעקומענע האבען אליין געקראגען קלעפ, אדער זיינען פון אנדערע געקריוודעט געווארען, פלעגען זיי, פול צארען, אדער מיט טרעהרען אין די אויגען שרייען איבער די בעליידיגונגען, וואס זיי זיינען אויסגעשטאנען. שכורע און קלעגליכע, אונגליקליכע און עקעלדיגע.

צייטענווייז פלעגען די טאטעס אדער די מאמעס ברענגען די זיהן אהיים. זיי פלעגען זיי אויפזוכען אויפ'ן גאס, אדער אין די שיינקען, טויט־שכור'ע, זיי פלעגען זיי זידלען מיט די ערגסטע ווערטער, פלעגען שלאגען מיט די פויסטען די ווייכע פון בראנפען אבגעשוואכטע קערפערס פון זייערע קינדער, דערנאך פלעגען זיי זיי מעהר אדער וועניגער צערטליך לייגען שלאפען, אום זיי אויפצוואוועקען צו דער ארבייט פריה־מארגענס, ווען אין דער לופט וועט זיך דערהערען דער בייזער רוף פון דעם פאבריק־פייפעל.

זיי האבען שטארק געזידעלט און געשלאגען די קינדער; אבער צו דער זעלבער צייט האבען זיי דאס שכור'ען און די קריעגערייען פון דער יוגענד געהאלטען פאר א גאנץ געוועהנליכע זאך. ווען די טאטעס זיינען יונג געווען, האבען זיי אויך גע'שכור'ט און זיך געשלאגען, און זייערע עלטערען פלעגען אויך טהאן דאס זעלבע.

דאָס לעבען איז שטענדיג אזוי געווען — יאָהרען נאָך יאָהרען האָט עס גלייכמעסיג און לאַנגזאַם געפלאָסען אין מוטנעם שטראָם און איז געווען געבונדען פון די פעסטע אור־אַלטע געוואוינהייטען צו טראַכטען און טהאָן איינס און דאָסזעלבע טאָג־איין טאָג־אויס. און עס האָט זיך געדוכט, אַז קיינער האָט קיין צייט און קיין חושק ניט געהאַט צו פּרואווען ענדערען דאָס לעבען.

מאַנכעס מאָל פלעגען אין פאַרשטאָדט פון ערגעץ־וואו קומען זייטיגע מענשען. אין אָנפאַנג האָבען זיי געצויגען אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט איינפאַך דערמיט, וואָס זיי זיינען געווען פרעמדע; שפּעטער האָבען זיי ערוועקט צו זיך אַ לייכטען, אויסערליכען אינטערעס דורך די ערצעהלונגען וועגען די פּלעצער וואו זיי האָבען געאַרבייט, אָבער מיט דער צייט פלעגט די נייאיגקייט פערלאָרען געהן און מען פלעגט זיך צו זיי צוגעוואוינען און מען האָט זיך אויף זיי מעהר ניט אַרומגעקוקט. פון זייערע ערצעהלונגען איז איין זאַך קלאָר געווען — דאָס אַרבייטער־לעבען איז איבעראַל איינס און דאָסזעלבע. און אויב אַזוי, — איז דאָך ניטאָ וואָס צו ריידען.

צייטענווייז אָבער פלעגען אייניגע פון זיי דערצעהלען מעשות, וואָס זיינען ביז אַהער ניט געהערט געוואָרען אין פאַרשטאָדט. מיט זיי האָט מען זיך ניט געשטריטען, נאָר מען פלעגט זיי אויסהערען אָהן צוטרויען. ביי אייניגע פלעגען זייערע מאָדנע רייד אַרויסרופען אַ בלינדען צאָרען, ביי אַנדערע אַ טעמפּע אונרוהיגקייט, ביי די דריטע ווידער פלעגט זיך ערוועקען אַ לייכטער שאָטען פון האָפנונג אויף עטוואָס אונבעשטימטעס און זיי פלעגען אָנפאַנגען נאָך מעהר צו טרינקען, אום צו פערטרייבען פון זיך די אומזיסטע שווערע אונרוהיגקייט.

ווען די איינוואוינער פון פאַרשטאָדט פלעגען אין אַ פרעמדען בעמערקען עפּעס אונגעוועהנליכעס, האָבען זיי עס זעהר לאַנג ניט געקענט פערגעסען און אויף יעדען מענשען וואָס איז ניט געווען עהנליך צו זיי האָבען זיי געקוקט מיט אַן אינסטינקטיווער מורא. זיי האָבען זיך אַזוי ווי געשראָקען, דאָס דער מענש זאָל ניט אַריינוואַרפען צו זיי עפּעס אַזוינס, וואָס וועט צושטערען דעם אומעדיג־איינאַרטיגען גאַנג פון זייער שווערען אָבער רוהיגען לעבען. די מענשען האָבען זיך צוגעוואוינט, אַז דאָס לעבען זאָל זיי שטענדיג דריקען מיט דער זעלבער קראַפט, זיי האָבען ניט ערוואַרט קיינע ענדערונגען אויף בעסער, און האָבען געגלויבט, דאָס אַלע ענדערונגען וועלען זייער גרויסע לעבענס־לאַסט נאָך שווערער מאַכען.

און דארום האָבען זיך די איינוואוינער פון פאַרשטאָדט געהאַלטען פון דער ווייטען פון די מענשען וואָס האָבען צו זיי גערעדט וועגען די אונגע־

וועהנליכע זאכען. די פרעמדע פלעגען דאן ערגעץ־וואו פערשווינדען, אדער ווען זיי פלעגען בלייבען אויף דער פאבריק, פלעגען זיי לעבען אבגעזונדערט פון אלעמען, אויב זיי האבען זיך ניט געקענט צוזאמענשמעלצען מיט די איבעריגע אין אן איינטהייטליכער מאסע...

אבלעבענדיג אזא לעבען א יאהר פופציג, פלעגט דער מענש אוועק־שטארבען.

2.

אזוי האט אויך געלעבט דער שלאסער מיכאיל וולאסאוו, א בייזער מענש מיט קלייניגקע אויגלעך, וועלכע האבען פערדעכטיג ארויסגעקוקט פון אונטער די געדיכטע ברעמען מיט א בייזען מיסטרויענדען שמייכעל. ער איז געווען דער בעסטער שלאסער אין פאבריק און דער גרעסטער גבור אין פארשטאדט. ער פלעגט זיך האלטען גראב געגען די פאבריק־בעאמטע און האט דערפאר זעהר ווייניג פערדיענט. יעדען יום־טוב פלעגט ער וועמען ניט איז שלאגען און אלע האבען איהם דארום פיינט געהאט און פלעגען פאר איהם מורא האבען. שוין עטליכע מאל ווי מען האט אויך איהם געוואלט אנשלאגען, אבער עס איז קיינמאל ניט געלונגען. ווען וולאסאוו פלעגט דערזעהן, אז מען קלייבט זיך איהם שלאגען, פלעגט ער כאפען א שטיין, א ברעט, א שטיק אייזען, פלעגט אויסשפרייטען די פיס, און ווארטען אויפ'ן שונא. זיין פנים, וואס איז געווען פון די אויגען ביז'ן האלז בעוואקסען מיט א שווארצע בארד, האט אויף אלעמען ארויפגעיאגט א שרעק. מעהר פאר אלץ האט מען מורא געהאט פאר זיינע אויגען. קלייניגקע און שארפע, פלעגען זיי, ווי עגבערס, דורכשטעכען, און יעדער ווער עס האט בעגעגענט זיין בליק, האט געזעהן פאר זיך א ווילדע חיה פול מיט רויהער גראבער קראפט, וואס האט זיך פאר קיין זאך ניט געשראקען און איז געווען גרייט אונבא־רעמהערציג אנצופאלען אויף יעדען איינעם.

— געהט זיך פאנאנדער איהר אויסוואורפען! — פלעגט ער זיי קורץ נאכרופען און זיינע אויגען האבען געגלאנצט מיט א בייזען שארפען שפאט. דאן פלעגט ער געהן נאך זיי, דעם קאפ הויך פעררייסען, און פלעגט זיי נאכ־רופען:

— נו, ווער וויל קריגען דעם טויט?

קיינער האט עס ניט געוואלט.

גערעדט האט ער ווייניג און „אויסוואורף" איז געווען זיין ליעבלינגס־ווארט. מיט דיעזען ווארט האט ער אנגערופען די בעאמטע פון פאבריק, די פאליציי, און מיט דיעזען ווארט פלעגט ער אויך אנרופען זיין ווייב.

— אויסוואורף, דו זעהסט ניט, אז מיינע הויזען זיינען צוריסען!

ווען זיין זוהן פּאוועל איז אַלט געוואָרען פערצעהן יאָהר האָט זיך וואָ־סאָווען פערוואָלט איהם נאָך א מאָל אָנרייסען פאר די האָאר. אָבער פּאוועל האָט געכאַפּט אין האנד א שווערען האמער און האָט קורץ געזאָגט:

— ניט ריהר מיך אָן!...

— וואָס? — האָט דער פאָטער א פרעג געטהאָן, און האָט זיך א לאָז געטהאָן צו די הויכע פיגור פון זיין זוהן, ווי א שאָטען אויף א בערעזעווע בוים.

— גענוג! — האָט פּאוועל א זאָג געטהאָן. — מעהר וועל איך זיך ניט לאָזען... און, אויסגלאָצענדיג די אויגען, האָט ער א פאָך געטהאָן מיט'ן האמער.

דער פאָטער האָט איהם אָנגעקוקט, האָט בעהאַלטען זיינע האָאריגע הענד אויף הינטען און האָט מיט א גיפטיגען שמייכעל א זאָג געטהאָן:

— נו, גוט!...

דאַן האָט ער שווער אָבגעאָטהעמט און האָט צוגעלעגט

— אָה, דו אויסוואורף!...

גלייך נאָך דעם האָט ער א זאָג געטהאָן צו זיין ווייב:

— געלד זאָלסטו ביי מיר מעהר ניט בעטען... דיין זוהן וועט דיך שוין פון יעצט אָן דערנעהרען...

— און דו וועסט אַלץ פער'שכור'ען? — האָט זיין ווייב זיך דערוועגט איהם צו פרעגען.

ער האָט א קלאַפּ געטהאָן מיט'ן פויסט אין טיש און האָט אויסגעשריען:

— ניט דיין זאך, דו אויסוואורף! איך וועל זיך אויסזוכען א גע־ליעבטע...

קיין געליעבטע האָט ער ניט געזוכט, אָבער זייט דאַן ביז צו זיין טויט, די גאַנצע צוויי יאָהר, האָט ער ניט אָנגעקוקט זיין זוהן און האָט מיט איהם ניט גערעדט.

ער האָט געהאַט א הונד, אויך אזא גרויסען און בעוואַקסענעם, ווי ער אליין. יעדען טאָג פלעגט איהם דער הונד בעגלייטען צום פאַבריק און יעדען אבענד פלעגט ער איהם אָבוואַרטען ביין טויער. אין די ימים טובים פלעגט וולאַסאָוו ארומגעהן איבער די שיינקען. ער האָט געגלאָצט די אויגען אויף די פּנים'ער פון די מענשען, אַקוראַט ווי ער וואָלט געזוכט אימיצען. און דער הונד פלעגט איהם דעם גאַנצען טאָג נאָכגעהן. קומענדיג אַהיים א שיכורער פלעגט ער זיך זעצען עסען און קאָרמענען דעם הונד פון זעלביגען טעלער. ער פלעגט איהם קיינמאָל ניט שלאָגען, ניט זידלען און ניט גלעטען. נאָכ'ן עסען פלעגט ער אראָפּוואַרפען

די געפעס אויף דר'ערד, אויב זיין ווייב פלעגט עס בעצייטענס ניט צונעהמען. ער פלעגט אוועקשטעלען לעבען זיך א פלעשעל בראנפען, פלעגט זיך אנ־שפארען אן וואנד און ברייט פאנאנדערפענענדיג דעם מויל און צומאַ־כענדיג די אויגען, פלעגט ער מיט אן אומעדיגער שטימע ברומען א ליעד, וואס פלעגט ארויפיאגען אן אימה. די וועהמוטהיגע, ניט הארמאנישע טענער פלעגען זיך פלאנטערען אין זיינע וואנצעס, אראפטרייסלענדיג פון זיי די ברעקלך ברויט, וואס האבען זיך דארטען אנגעקליבען פאר דער צייט פון עסען. וולאסאוו פלעגט פאנאנדערגלעטען מיט די גראבע פינגער דעם בארד און די וואנצעס — און פלעגט זינגען. די ווערטער פון ליעד זיינען געווען אונפערשטענדליך און פאנאנדערגעצויגען און די מעלאדיע פלעגט דערמאהנען אן דאס ברומען פון וועלף אין א ווינטער־נאכט. געזונגען האט ער אזוי לאנג, ווי אין פלעשעל איז נאך געווען בראנפען. דאן האט ער זיך אראפגעלאזען אויפ'ן באנק, אדער פלעגט אנשפארען דעם קאפ אן טיש און פלעגט אבשלאפען ביז עס פלעגט זיך דערהערען די פאבריק־פייפעל. דער הונד פלעגט ליעגען לעבען איהם.

געשטארבען איז ער פון א ברוך און האט זיך לאנג געמאטערט. פינף טעג נאכאנאנד האט ער זיך, א פערשווארצטער, מיט צוגעמאכטע אויגען, געווארפען אויפ'ן בעט און געקריצט מיט די צייהנער. צייטענווייז האט ער געזאגט צו זיין ווייב:

— גיב מיר גיפט... פער'סם מיך...

זי האט עטליכע מאל געבראכט דעם דאקטאר, וועלכער האט געהייסען איהם לייגען קאמפרעסען, האט געראטהען צו מאכען אן אפעראציאן און אבפיהרען דעם קראנקען אין האספיטאל.

— געה צום טייפעל... איך קען אליין שטארבען, אויסוואורף! — האט מיכאיל א זאג געטהאן.

און ווען דער דאקטאר איז אוועק און זיין ווייב האט מיט טרעהרען אין די אויגען איהם גענומען איינריידען, אז ער זאל זיך לאזען מאכען אן אפעראציאן, האט ער צוזאמענגעדריקט דעם פויסט און סטראשענדיג איהר אויסגעשריען:

— ניט וואג... איך'ל געזונד ווערען — וועסטו ערגער מאכען!

ער איז געשטארבען אין דער פריה אין דער מינוט, ווען די פאבריק־פייפעל האט גערופען צו דער ארבייט. אין ארון איז ער געלעגען מיט אן אפענעם מויל, און זיינע ברעמען זיינען געווען בייז פערקאטשעט. צו דער לויה זיינען געגאנגען זיין ווייב, זיין זוהן, זיין הונד, דער אלטער שיכור און גנב דאנילא וועסאווסטשיקאוו, וועמען מען האט ארויסגעטריעבען פון פאב־

ריק פאַר גנבה און עטליכע אָרימע לייט פון פאָרשטאָדט. זיין פרוי האָט שטיל און ווייניג געוויינט. פּאַוועל האָט גאָרניט געוויינט. די איינוואוי־נער פון פאָרשטאָדט, וועלכע האָבען בעגעגענט דעם טויטען־וואָגען, האָבען זיך אָבגעשטעלט, זיך גע'צלמ'ט און איינע צו די אַנדערע געזאָגט:

— נו, פּעלאַגעיאַ קען זיך פרעהען, וואָס ער איז געשטאָרבען...

אַנדערע האָבען נאָך פערבעסערט:

— ער איז ניט געשטאָרבען, נאָר גע'פּגר'ט...

ווען מען האָט איהם מקבר געווען, זיינען זיך די מענשען צוגאַנגען; דער הונד אָבער איז נאָך לאַנג, לאַנג שווייגענדיג געזעסען אויף דער פרישער ערד און האָט אַרומגעשמעקט דעם קבר. אין איניגע טעג אַרום האָט איהם אימיצער דער'הרג'עט...

3.

אין צוויי וואָכען נאָכ'ן פאָטער'ס טויט, אין אַ זונטאָג, איז פּאַוועל וולאַסאָוו געקומען אַהיים שטאַרק שיכור. פּאַלענדיג פון די פיס איז ער צוגעקראָכען צום פאָדערסטען ווינקעל און אַ קלאַפּ טהוענדיג מיט'ן פויסט איבער'ן טיש, ווי זיין טאַטע פלעגט טהאָן, האָט ער אַ געשריי געטהאָן צו זיין מוטער:

— עסען אַהער!

די מוטער איז צוגעגאַנגען און זיך אַוועקגעזעצט לעבען איהם, האָט איהם אַרומגענומען און צוגעשפּאַרט זיין קאָפּ צו איהר ברוסט. ער האָט זיך איינגעשפּאַרט מיט'ן האַנד אין איהר פּלייצע און האָט אויסגעשריען:

— מאַמע... געשווינד!...

— נאַרעלע, דו איינער! — האָט טרויעריג און פריינדליך די מוטער אַ זאָג געטהאָן, ניט לאָזענדיג זיך אָבשטויסען.

— איך וויל אויך רויכערען... גיב מיר דעם טאַטען'ס ליולקע... — האָט פּאַוועל געברומט מיט אַ שווערען קול.

ער האָט זיך צום ערשטען מאָל איינגע'שיכור'ט. די בראָנפען האָט אָבגעשוואַכט זיין קערפּער, נאָר זיין בעוואוסטזיין איז ניט אויסגעלאָשען געוואָרען און זיין מח האָט געעגבערט איין פראַגע:

— בין איך שיכור?... שיכור...

די צערטליכקייט פון דער מוטער און דער אומעט אין איהרע אויגען האָבען איהם געריהרט. איהם האָט זיך געוואָלט וויינען, און אום צו דער־שטיקען דיעזען וואונש, האָט ער געזוכט זיך צו מאַכען שיכורער, ווי ער איז אין דער אמת'ען געווען.

די מוטער האָט אָבער געגלעט זיינע פערשוויצטע, צופלאָנטערטע האָר און האָט שטיל געזאָגט:

— דו האָסט עס ניט געדאַרפט טהאָן...

איהם איז ניט גוט געוואָרען, און נאָכדעם ווי ער האָט אַ לענגערע צייט געבראָכען, האָט די מוטער איהם אַריינגעלעגט אין בעט און מיט אַ נאַסען האַנדטוך בעדעקט זיין בלאַסען שטערען. ער האָט זיך אַביסעל אויסגעניכ־טערט, אָבער עס האָט זיך איהם געדוכט, אַז אַלץ אונטער איהם און אַרום איהם דרעהט זיך. זיינע ברעמען זיינען שווער געוואָרען און אין מויל איז איהם שרעקליך ביטער געווען. ער האָט געקוקט דורך די ברע־מען אויף דעם גרויסען פּנים פון זיין מוטער און אין זיין קאָפּ האָבען זיך געפלאָנטערט אָבגעריסענע געדאַנקען:

— ווי ס'ווייזט אויס איז נאָך צו פריה פאַר מיר... אַנדערע טרינקען און עס שאַדט זיי ניט, מיר אָבער איז ניט גוט געוואָרען...

ערגעץ פון דער ווייט האָט זיך געהערט די ווייכע שטימע פון דער מוטער:

— וואָס פאַר אַ ברויט־געבער וועסטו מיר זיין, ווען דו וועסט אָנ־הויבען שיכור'ען...

ער האָט פעסט צוגעמאַכט די אויגען און האָט געמורמעלט:

— אַלע טרינקען.

די מוטער האָט שווער אָבגעזיפצט. ער איז גערעכט געווען. זי האָט אַליין געוואוסט, אַז די מענשען האָבען חוץ שיינק קיינע אַנדערע פריידען, חוץ בראָנפען עקזיסטירען פאַר זיי ניט קיינע פערגעניגענס. אָבער זי האָט דאָך געענטפערט:

— דו אָבער דאַרפסט ניט טרינקען! פאַר דיר האָט שוין דיין טאַטע זיך גענוג אָנגעטרונקען... און אויך מיך האָט ער גענוג אויסגעמאַטערט... דו וואָלסט כאָטש האָבען רחמנות אויף דיין מאַמען!...

העהרענדיג די טרויעריגע צערטליכע ווערטער פון דער מוטער, האָט זיך פּאַוועל דערמאָהנט, דאָס ווען דער פאָטער האָט געלעבט, פלעגט זי זיך גאָר ניט אָנזעהן אין הויז. זי פלעגט שטענדיג שווייגען און אונרוהיג וואַרטען אויף קלעפּ און זידלערייען פון איהר מאַן. פּאַוועל האָט די לעצטע צייט אויסגעמידען זיך צוזאַמענצוטרעפען מיט'ן פאָטער, איז דאַרום זעלטען געווען אין דער היים און האָט זיך אָבגעוואוינט פון דער מוטער. יעצט, בישלעכווייז זיך אויסניכטערענדיג, האָט ער זי גענוי בעטראַכט.

זי איז געווען אַ הויכע, אַביסעל געבויגען, און איהר שווערער קערפּער, וועלכער איז געווען צובראָכען פון דער שווערער אַרבייט און פון מאַן'ס

קלעפּ, האָט זיך שטיל בעוועגט און זי פלעגט זיך שאַרען מיט אַ זייט, פּונקט ווי זי וואָלט מורא האָבען צו פערטשעפּען זיך אָן וואָס ניט איז. איהר ברייטע לייַנגליכע געזיכט, וואָס איז געווען אין גאַנצען בעדעקט מיט קנייטשען, איז בעלייכטעט געווען פון צוויי דונקעלע אונרוהיג־טרויעריגע אויגען, ווי ביי די מייסטע פרויען פון פאַרשטאָדט. איבער׳ן רעכטען אויג האָט זיך געצויגען אַ טיעפער שראַהם, וועלכער האָט אַביסעל אויפגעהויבען איהר ברעם אין דער הויך, און עס האָט זיך געדוכט, אַז איהר רעכטער אויער איז אַביסעל העכער. און דאָס האָט צוגעגעבען איהר פּנים אַזאַ אויסדרוק, פּונקט ווי זי וואָלט זיך מיט שרעק צו עפּעס צוגעהאָרכט. אין איהרע געדיכטע, דונקעלע האָר האָבען געגלאַנצט עטליכע גראָהע לאָקען, אַלס צייכען פון די שווערע קלעפּ... בכלל איז זי געווען אַ צערטליכע אומעדיגע און געהאָרכזאַמע...

און איבער איהרע באַקען זיינען לאַנגזאַם געפלאָסען די טרעהרען.

— וואָרט דאָך, וויין ניט! — האָט שטיל זיך געבעטען דער זוהן, — גיב מיר עפּעס צו טרינקען!

— איך וועל דיר ברענגען וואַסער מיט אייז...

ווען זי איז צוריקגעקומען, האָט ער שוין געשלאָפען. אַ ווײַלע איז זי לעבען איהם געשטאַנען, האָט זיך געסטאַרעט ניט צו אָטהעמען צו הויך. דער קריגעל אין איהר האַנד האָט געציטערט און די אייז האָט שטיל געקלאַפּט אָן דעם בלעך. זי האָט אַוועקגעשטעלט דעם קריגעל אויפ׳ן טיש, האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויף די קניע לעבען די הייליגע בילדער און האָט שטילערהייט געשעפּטשעט אַ תּפילה. דורך די פענסטער האָט זיך געהערט דאָס פינסטערע שיכּור׳ע לעבען. אין דער פינסטערניש און נאַסקייט פון דער הערבסט־נאַכט האָט זיך געהערט דאָס סקריפּען פון אַ האַרמאָניקע, אימיצער האָט ערגעץ־וואו געזונגען אַ ליעד; אַ צווייטער האָט זיך געזידעלט מיט די מיאוס׳טע, ערגסטע ווערטער און אונרוהיג האָבען געקלונגען די אויפגערייצטע מיעדע פרויען־שטימען.

דאָס לעבען אין וולאַסאָוו׳ס קליינע הויז איז זיך געגאַנגען גלייכמעסיג, אָבער שטילער און רוהיגער ווי פריהער, און אַביסעל אַנדערש ווי אין די איבעריגע הייזער פון פאַרשטאָדט. זייער הויז האָט זיך געפונען ביין ברעג פון פאַרשטאָדט לעבען אַ הויכען, סטייַלען אַראָבגאַנג צו אַ זומפּ. אַ דריטעל פון הויז האָט פערנומען די קיך און אַ קליין קאַמערעל, וואָס איז געווען אָבגעצאַמט פון איהר מיט אַ דין ווענטעל. אין דיעזען קאַמערעל פלעגט שלאָפען די מוטער. די איבעריגע צוויי־דריטעל האָט פערנומען אַ קוואַדראַטנער צימער מיט צוויי פענסטער. אין איין ווינקעל איז געשטאַנען פּאַוועל׳ס בעט, אין דעם פאָדערשטען ווינקל איז געשטאַנען אַ טיש מיט צוויי לאַנגע

ביינק, א פּאָר שטוהלען, א קאָמאָד, א קליינער שפּיעגעל, א קאַסטען מיט קליידער, א וואַנד־זייגער און צוויי הייליגע בילדער — דאָס איז געווען די גאַנצע מעבעל פון הויז.

פּאַוועל האָט געזוכט צו לעבען ווי אַלע איבעריגע. ער האָט זיך פּער־שאַפט אַלץ, וואָס א יונגער בחור דאַרף: ער האָט זיך געקויפט א האַרמאָ־ניקע, א געקראָכמאַליעטע העמד, א העלען שלייף, א פּאָר קאַלאָשען, א שטעק־קעל און האָט אויסגעזעהן ווי אַלע בחורים פון זיין עלטער. ער פלעגט געהן אויף וועטעשרינקעס, האָט זיך אויסגעלערענט טאַנצען א קאַדריל און א פּאָלקע; אין די ימים־טובים פלעגט ער קומען אהיים אביסעל שיכור'לעך און פלעגט שטענדיג שטאַרק ליידען פון דעם בראַנפען. און אויף מאָרגען פלעגט איהם וועה טהאָן דער קאָפּ, עס פלעגט איהם ברענען אין האַרצען און זיין פּנים פלעגט זיין בלאַס און אומעטיג.

איינמאָל האָט איהם די מוטער א פרעג געטהאָן:

— נו, ביזטו עפּעס נעכטען פרעהליך געווען?

ער האָט מיט א בייזער אויפרעגונג געענטפערט:

— עט, א ביטערער אומעט... אַלע זיינען ווי מאַשינען... איך וועל בעסער אוועקגעהן פאַנגען פיש... אָדער איך וועל זיך קויפען א ביקס.

ער האָט געאַרבייט פלייסיג, פלעגט ניט דורכלאָזען קיין טאָג, איז קיינ־מאָל ניט שטראָפירט געוואָרען; ער האָט שטענדיג געשוויגען און אין זיינע גרויסע בלאָהע אויגען, אקוראַט ווי זיין מוטערס, האָט זיך שטענדיג געזעהן אַן אונצופריעדענהייט... ער האָט זיך ניט געקויפט קיין ביקס, ער איז ניט געגאַנגען כאַפּען פיש, נאָר אונבעמערקט האָט ער אָבגעוויכט פון'ם אויס־געטראָטענעם וועג, אויף וועלכען אַלע זיינען געגאַנגען. ער פלעגט אפילו אין די ימים־טובים ערגעץ־וואו אוועקגעהן, אָבער ער פלעגט דאָך קומען אהיים א ניכטערער. די מוטער האָט שטילערהייט גוט אכטונג גע־געבען אויף איהם און זי האָט בעמערקט, אַז זיין ברוינער פּנים ווערט וואָס פון טאָג אַלץ שאַרפער, די אויגען קוקען אַלץ ערנסטער און זיינע ליפּען האָבען זיך עפּעס מאָדנע שטרענג צוזאַמענגעפּרעסט. עס האָט זיך געדוכט, אַז ער ערגערט זיך אין דער שטיל פון וואָס ניט איז אָדער איהם מאַטערט עפּעס א קראַנקהייט. פריהער פלעגען צו איהם אריינקומען זיינע חברים, אָבער ניט געפינענדיג איהם אין הויז, האָבען זיי אויפגעהערט צו קומען. די מוטער איז געווען צופריעדען צו זעהן, אַז איהר זוהן ווערט עפּעס אַנדערש, ווי די איבעריגע פאַבריק־יוגענד, נאָר ווען זי האָט בעמערקט, אַז איהר זוהן זונדערט זיך עפּעס אָפּ פון אַלעמען און שווימט אוועק ווייט פון פינסטערען

שטראָם פון איינטאָניגען לעבען, האָט זיך אין איהר הארצען ערוועקט אַ ניט־קלאָרער מורא־געפיהל.

ער האָט אָנגעהויבען צו ברענגען מיט זיך ביכער און האָט זיך געסטאַרעט זיי צו לעזען אין געהיים און פלעגט זיי בעהאַלטען גלייך ווי ער פלעגט זיי איבערלעזען. אָפטמאָל פלעגט ער פון די ביכער עפּעס אויסשרייבען אויף אַ בעזונדער שטיקעל פּאַפּיער און פלעגט עס אויך בעהאַלטען...

— ביזט אפשר קראַנק, פּאַווליושאַ? — פלעגט זי איהם מאַנכעס מאָל פרעגען.

— ניין, איך בין געזונד! — איז געווען זיין ענטפער.

— ביזט זעהר אויסגעדאַרט מיין זוהן! — האָט די מוטער געזיפצט.

ער האָט געשוויגען.

זיי האָבען וועניג גערעדט און פלעגען זיך זעלטען זעהן. אין דער־פריה פלעגט ער שווייגענדיג אָבטרינקען טהעע און אַוועקגעהן צו דער אַרבייט. מיטאָג־צייט פלעגט ער קומען עסען. ביים טיש פלעגען זיי זיך דורכוואַרפען מיט עטליכע ווערטער און דערנאָך פלעגט ער ווידער פערשווינדען ביז אין אבענד. און אין אבענד, ווען ער האָט געענדיגט זיין אַרבייט, פלעגט ער זיך גוט ארומוואשען, פלעגט אָפּעסען און זיך זעצען לעזען זיינע ביכער. יום־טוב פלעגט ער אַוועקגעהן אין דער פריה און קומען שפּעט ביינאַכט אהיים. זי האָט געוואוסט, אַז ער געהט אין שטאָדט, בעזוכט דאָס טהעאטער. צו איהם פלעגט אָבער פון שטאָדט קיינער ניט קומען. איהר האָט זיך געדוכט, אַז וואָס ווייטער רעדט איהר זוהן אַלץ וועניגער מיט איהר. צו דער זעלבער צייט האָט זי בעמערקט, אַז דער זוהן געברויכט עפּעס גאַנץ נייע אונפערשטענדליכע ווערטער, און די געוועהנליכע, גראָבע און שאַרפע ווערטלעך זיינען פון זיין שפּראַך פערשוואונדען. אין זיין אויפפיהרונג האָט זי בעמערקט אַ סך קלייניגקייטען, וועלכע האָבען צוגעצויגען איהר אויפמערקזאַמקייט. ער האָט אַוועקגעוואָרפען דאָס פּראַנטעווען, האָט אָנגעהויבען זיך מעהר קימערען אום די ריינקייט פון זיין קערפּער און האָט אַכטונג געגעבען אַז זיינע קליידער זאָלען זיין אין אָרדנונג. ער האָט זיך פרייער און געשיקטער בעוועגט, און איז אויסערליך געוואָרען איינפאַכער און צערטליכער. דיזע ענדערונגען האָבען ארויסגערופען ביי זיין מוטער אַן אונרוהיגע אויפמערקזאַמקייט צו איהם. אויך זיינע בעציהונגען צו דער מוטער זיינען געוואָרען גאַנץ אַנדערע. ער פלעגט אָפטמאָל אויסקעהרען די פּאָדלאָגע פון הויז, פלעגט אַליין פערבעטען די בעטען און פלעגט בכלל זיך סטאַרען צו פערלייכטערען דער מוטערס אַרבייט. קיינער אין פאַרשטאָדט האָט עס ניט געטהאָן.

איינמאָל האָט ער מיטגעבראַכט מיט זיך אַ בילד און עס אויפגעהאַנגען אויף דער וואַנד. דאָס בילד האָט פאַרגעשטעלט דריי מענשען, וועלכע זיינען רעדענדיג ערגעץ־וואו געגאַנגען.

— דאָס געהט דער פון קבר אויפגעשטאַנענער קריסטוס אין עמאוס, — האָט פּאַוועל איהר ערקלעהרט.

דאָס בילד איז דער מוטער געפעלען געוואָרען, אָבער זי האָט אַ טראַכט געטהאָן:

— קריסטוסען פערעהרסטו, אָבער אין קלויסטער געהסטו ניט...

נאָכהער האָבען זיך אויף דער וואַנד בעוויזען נאָך עטליכע בילדער, און אויף דער שעהנער פּאָליצע, וועלכע אַ בעקאַנטער סטאָליאַר האָט איהם געמאַכט, זיינען אַלץ צוגעקומען מעהר און מעהר ביכער. דער צימער האָט געקריגען אַ פריינדליכען אויסזעהן.

ער פלעגט איהר שטענדיג „איהרצען", נאָר צייטענווייז פלעגט ער זיך ווענדען צו איהר מיט קורצע ווערטער:

— דו, מאַמעלע, בעאונרוהיג זיך ניט, איך וועל היינט קומען שפּעט אהיים...

דאָס איז איהר געפעלען געוואָרען. אין זיינע ווערטער האָט זי געפיהלט אַן ערנסטקייט און אַ פעסטקייט. נאָר איהר אונרוה איז געוואַקסען. די צייט האָט איהר קיין רוה ניט געבראַכט. וואָס ווייטער האָט זי אַלץ מעהר געפיהלט אַז עטוואָס אונגעוועהנליכעס וועט מוזען קומען. פון צייט צו צייט פלעגט זי פיהלען אַ לייכטע אונצופריעדענהייט מיט'ן זוהן און זי פלעגט טראַכטען:

— אַלע מענשען לעבען ווי מענשען, ער אָבער לעבט ווי אַ מאָנאַך... שוין אַביסעל צו שטרענג, ניט נאָך די יאָהרען...

מאַנכעס מאָל האָט זי געטראַכט:

„אפשר האָט ער דאַרטען גאָר געקראָגען אַ מיידעל?

נאָר דאָס ארומגעהן מיט מיידלעך פאָדערט געלד. ער אָבער פלעגט איהר כמעט זיינע גאַנצע שכירות אָוועקגעבען.

אזוי זיינען אָוועקגעגאַנגען וואָכען און מאָנאַטען און אונבעמערקטער־הייד זיינען פערלאָפען צוויי יאָהר פון דיעזען מאָדנעם שווייגענדיגען לעבען, פול מיט אונקלאָרע געדאַנקען און וואַקסענדער מורא.

4.

איינמאָל, נאָכ'ן עסען, האָט פּאַוועל אַראָבגעלאָזען דעם פאָרהאַנג פון פענסטער, האָט אויפגעהאַנגען אויפ'ן וואַנד דעם בלעכענעם לעמפּעל און זיך

אוועקגעזעצט אין א ווינקעל לעזען. די מוטער האט צוגענומען די געפעס און ארויסגעהענדיג פון קיך, איז זי פארזיכטיג צוגעגאנגען צו איהם. ער האט אויפגעהויבען דעם קאפ און האט איהר פערוואונדערט אנגעקוקט.

— גאר ניט, פאווליושא... סתם אזוי זיך!... — האט זי גיך א זאג געטהאן און, זיך פערליערענדיג, איז זי ארויסגעגאנגען. נאר אבשטעהענדיג אין קיך א פאר מינוטען אונבעוועגליך און פערזארגט, האט זי ריין אבגעוואשען די הענד און איז צוריק אריינגעגאנגען צום זוהן.

— איך וואלט געוואלט דיך פרעגען, — האט זי שטיל א זאג געטהאן, — וואס לעזטו עס שטענדיג?

ער האט צוגעמאכט דאס ביכעל...

— זעץ זיך, מאמע...

די מוטער האט זיך שווער אוועקגעזעצט לעבען איהם, האט זיך אויסגעגלייכט און האט זיך אנגעשטרענגט, ערווארטענדיג פון איהם צו הערען עטוואס וויכטיגעס.

ניט אנקוקענדיג איהר, האט ער מיט א שטילער אבער שטרענגער שטימע אנגעהויבען:

— איך לעז פערבאטענע ביכער. זיי זיינען פערבאטען דערפאר, ווייל זיי דערצעהלען דעם אמת וועגען אונזער, וועגען דעם ארבייטער־לעבען... זיי ווערען געדרוקט אין געהיים און אויב מען וועט זיי ביי מיר געפינען, וועט מען מיר אריינזעצען אין טורמע... אין טורמע דערפאר, ווייל איך וויל וויסען דעם אמת... פערשטעהסט?

עס האט איהר פערכאפט דער אטהעם. זי האט געקוקט אויפ'ן זוהן מיט ברייט־פאנאנדערגעעפענטע אויגען און עס האט זיך איהר אויסגעדוכט, אז ער איז עפעס גאר אן אנדערער, א פרעמדער. זיין שטימע איז אן אנדערע, א טיעפערע, א פעסטערע, א מעהר קלינגענדע. ער האט געצופט מיט די פינגער זיינע דינע גערדיכטע וואנצעס און האט מיט א מאדנעם אויסדרוק פערטראכט געקוקט אין א ווינקעל. זי האט זיך געשראקען פאר'ן זוהן און זי האט מיט רחמנות א פרעג געטהאן:

— פאר וואס זשע טהוסטו דאס, פאווליושא?

ער האט אויפגעהויבען דעם קאפ, האט איהר ערנסט אנגעקוקט און האט שטיל און רוהיג געענטפערט:

— איך וויל וויסען דעם אמת.

זיין שטימע איז געווען שטיל אבער פעסט, זיינע אויגען האבען עקשנותדיג געבלישטשעט. זי האט געפיהלט, אז איהר זוהן האט זיך אויף שטענדיג מפקיר געווען צו עפעס א געהיימניספולער און שרעקליכער ארבייט. אלץ

וואָס פּאַסירט אין לעבען, האָט איהר שטענדיג אויסגעוויזען אונפערמיידליך. זי איז געוואוינט געוואָרען זיך אימער צו אונטערוואַרפען, ניט טראַכטענדיג, און זי האָט דאַרום אויך יעצט שטיל געוויינט, ניט געפינענדיג קיין ווערטער אין איהר פערשטיקטער און פעראומערטער האַרץ.

— וויין ניט! — האָט פּאַוועל שטיל און צערטליך אַרויסגערעדט, און איהר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער געזעגנט זיך מיט איהר.

— בעטראַכט נאָר אונזער טרויעריגען לעבען! — האָט ער געזאָגט — אַט ביזטו שוין אַלט פערציג יאָהר, און האָסטו דען געלעבט? דער פאָטער האָט דיך געשלאָגען... איך פערשטעה יעצט, אַז אויף דיר פלעגט ער אויסגיסען זיינע ביטערע צרות... דעם קומער פון זיין לעבען. דאָס לעבען האָט איהם געדריקט און ער האָט ניט פערשטאַנען פון וואַנען עס קומט. דרייסיג יאָהר האָט ער געאַרבייט, ער האָט אָנגעהויבען אַרבייטען, ווען די גאַנצע פאַבריק איז נאָך בעשטאַנען פון צוויי בנינים און יעצט זיינען שוין פאַראַן זיעבען!... די פאַבריקען וואַקסען און די מענשען שטאַרבען, אַרבייטענדיג אין זיי...

זי האָט זיך צוגעהאָרכט צו זיינע רייד מיט נייגעריגקייט און שרעק. זיינע אויגען האָבען געגלאַנצט מיט אַ שעהנעם און העלען פייער. זיך אָנשפּאַרענדיג מיט דער ברוסט אָן שטוהל, האָט ער זיך צוגערוקט נעהנטער צו דער מוטער און, קוקענדיג איהר גלייך אין פּנים, וואָס איז געווען נאַס פון טרעהרען, האָט ער געהאַלטען זיין ערשטע רעדע וועגען דעם אמת, וועלכען ער האָט אויסגעפונען. מיט דער גאַנצער יוגענד־קראַפט, מיט דער היץ פון אַ תלמיד, וועלכער איז שטאָלץ מיט זיינע קענטניסע און בעגייסטערט פון הייליגען גלויבען אין אמת, האָט ער גערעדט איבער דאָס, וואָס איהם איז קלאָר געוואָרען. ער האָט ניט גערעדט צו זיין מוטער, ווי צו זיך אַליין, אום צו זעהן אויב ער ווייס, וואָס ער האָט געלערענט. צייטענווייז האָט ער זיך אָבגעשטעלט, ניט געפינענדיג קיין ווערטער, און דאַן האָט ער געזעהן פאַר זיך אַ פערטרויערטען פּנים, אין וועלכען עס האָבען מאַט געגלאַנצט אַ פּאָר גוטע אויגען, אָנגעפילט מיט טרעהרען. זיי האָבען געקוקט מיט מורא און מיט צווייפעל. ער האָט רחמנות געהאַט אויף דער מוטער און האָט ווייטער אָנגעפאַנגען רעדען, אָבער יעצט האָט ער שוין גערעדט וועגען איהר, וועגען איהר אייגענעם לעבען.

— וואָס פאַר פריידען האָסטו געהאַט? — האָט ער איהר געפרעגט. — וועלכע עראינערונגען זיינען דיר פערבליבען פון לעבען?

זי האָט געהאָרכט און טרויעריג צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ. זי האָט אָנגעהויבען פיהלען עפּעס נייעס, אונבעקאַנטעס, און צו דער זעלבער צייט

טרויעריגעס און פרעהליכעס, וואָס האָט צערטליך געלאַשטשעט איהר אָנגע־וועהטאָגטע הארץ. אזעלכע רייד וועגען זיך און וועגען איהר לעבען האָט זי געהערט צום ערשטען מאָל. זיי האָבען געוועקט אין איהר די שוין לאַנג פער־שלאָפענע אונקלאָרע מחשבות; זיי האָבען שטיל פאַנאַנדערגעבלאָזען די אויס־געלאָשענע געפיהלען פון דער טריבער אונצופריעדענהייט מיט איהר לעבען. זיי האָבען אין איהר ערוועקט מחשבות און געפיהלען פון דער וויטער יוגענד. זי האָט פיעל מאָל גערעדט וועגען לעבען מיט איהרע חבר'טעס. זי האָט גערעדט איבער אַלץ. אָבער אַלע, און אויך זי אַליין, פלעגען זיך נאָר בעקלאָ־גען. אָבער קיינער האָט זיי ניט ערקלעהרט, פאַרוואָס דאָס לעבען איז אזוי שווער... יעצט אָבער זיצט לעבען איהר דער זוהן איהרער, און דאָס וואָס עס ריידען וועגען איהר זיינע אויגען, זיין פנים און זיינע ווערטער, דאָס אַלעס ריהרט אָן איהר הארץ און פילט איהר אָן מיט א געפיהל פון שטאָלץ איבער איהר זוהן, וועלכער האָט ריכטיג פערשטאַנען דאָס לעבען פון זיין מוטער און איהרע ליידען, און פיהלט איהר מיט.

א מאַמען פיהלט מען ניט מיט.

זי האָט דאָס געוואוסט. זי האָט ניט פערשטאַנען, וואָס פאַוועל האָט גערעדט, אָבער אַלץ וואָס ער האָט גערעדט וועגען א י ה ר לעבען איז געוועזען דער ריינער אמת. און דארום האָט זיך איהר אויסגעדוכט, דאָס יעדער וואָרט זיינער איז פול מיט אמת און אין איהר ברוסט האָבען געציטערט געפיהלען, וואָס האָבען איהר אַלץ מעהר און מעהר אָנגעוואָרעמט מיט אַן אונבעקאַנטער צערטליכקייט.

— וואָס ווילסטו טהאָן? — האָט זי איהם געפרעגט, איבערשלאָגענדיג איהם זיינע רייד.

— לערנען זיך און דערנאָך לערנען אַנדערע. מיר ארבייטער מוזען זיך לערנען. מיר מוזען דערגעהן, מיר מוזען בעגרייפען פאַרוואָס אונזער לעבען איז אזוי שווער.

איהר איז געוועזען אָנגענעהם צו זעהן, ווי זיינע העל־בלויע אויגען, וועלכע זיינען שטענדיג געוועזען אזוי ערנסט און שטרענג, האָבען יעצט געשיינט אזוי ווייך, און אין זיי האָט געגלאַנצט עטוואָס אונגעוועהנליכעס פאַר איהר. אויף איהרע ליפען האָט זיך בעוויעזען א צופריעדענער, שטילער שמייכעל, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס אין די קנייטשען פון איהרע באַקען האָבען נאָך געציטערט איינצעלנע איבערגעבליעבענע טרעהרען. אין איהר האָבען גע־קעמפפט צוויי געפיהלען. דער שטאָלץ אויף איהר זוהן, וועלכער האָט גע־וואָלט גוטעס טהאָן אַלע מענשען, האָט אַלעמען בעדויערט און האָט געזעהן די צרות פון לעבען; אָבער צו דער זעלבער צייט האָט זי ניט געקענט פער־

געסען זיין יוגענד; אז ער רעדט ניט אזוי ווי אַלע אַנדערע, אז ער איז גרייט אַליין אויפצונעהמען דעם קאַמפּף געגען לעבען, צו וועלכען זי און אַלע אַנדערע זיינען אזוי צוגעוואוינט... און עס האָט זיך איהר געוואָלט זאָגען איהם:

— טהייערינקער, וואָס קענסטו אויספיהרען? זיי וועלען דיך אומ־ברענגען און דו וועסט פערלאָרען געהן...

נאָר זי האָט עס ניט געזאָגט. זי האָט מורא געהאט זיך צו צושטערען דאָס פערגעניגען פון אָנקוקען דעם זוהן, וועלכער האָט זיך פּלוצלונג פאר איהר ענטדעקט אַלס נייער, קלוגער... און אביסעל פרעמדער פאר איהר.

פּאַוועל האָט געזעהן דעם שמייכעל אויף די ליפּען פון דער מוטער, די אויפמערקזאַמקייט אויף איהר פּנים, די ליעבע אין איהרע אויגען, און איהם האָט זיך געדוכט, אז ער האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן זיין אמת. און דער יוגענדליכער שטאָלץ איבער די קראַפט פון זיינע ווערטער האָט אין איהם שטארק געמאכט זיין גלויבען אין זיך אַליין. ער איז געוואָרען נאָך מעהר אויפגערעגט און האָט פּאַרטגעזעצט זיין רעדע, דאָ לאַכענדיג, דאָ פערקאָר־טשענדיג דעם שטערען. צייטענווייז איז זיין רעדע געווען אָנגעפילט מיט ביטערען האַס, און ווען די מוטער האָט זיך איינגעהערט אין זיינע קלינגענדע האַרטע ווערטער, האָט זי דערשראָקען געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און האָט איהם שטיל געפרעגט:

— טאַקע, פּאַוועל?

— יאָ! — האָט ער פעסט און בעשטימט געענטפערט. און ער האָט איהר דערצעהלט וועגען מענשען, וואָס האָבען געוואָלט דעם פּאָלק גוטעס טהאָן, וועלכע האָבען פערשפּרייט דעם אמת צווישען פּאָלק, און דערפאַר האָ־בען די שונאים פון פּאָלק זיי געכאַפּט, ווי ווילדע חיות, אריינגעוואָרפען זיי אין די טורמעס און פערשיקט אין קאַטאָרגע...

— איך האָב אַזעלכע מענשען געזעהן! — האָט ער היציג אויסגערופען. דאָס זיינען די בעסטע מענשען אויף דער וועלט!

אין איהר האָבען אַזעלכע מענשען דערוועקט נאָר אַ שרעק און זי האָט געוואָלט פרעגען דעם זוהן:

— איז דאָס טאַקע אמת, פּאַווליושאַ?

אָבער זי האָט זיך ניט ענטשלאָסען, און מיט אַ פערשטיקטען אָטהעם האָט זי זיך צוגעהערט צו די ערצעהלונגען וועגען די מענשען, וועלכע האָבען אויסגעלערענט איהר זוהן צו רעדען און צו טראַכטען פון אַזעלכע געפעהר־ליכע זאַכען. ענדליך האָט זי זיך אָפּגערופען:

— עס טאָגט שוין באַלד... וואָלסט זיך שוין אפשר לעגען שלאָפען!... דאַרפסט דאָך באַלד געהן צו דער אַרבייט...

— יא, איך גער שוין טאקע, — האָט ער צוגעשטימט, און איינבוי־גענדיג זיך צו איהר, האָט ער געפרעגט:

— נו, האָסטו מיך איצט פערשטאַנען?

— יא! — האָט זי זיפצענדיג אָבגעענטפערט. אין איהרע אויגען האָבען זיך ווידער בעוויזען טרעהרען און, כליפּענדיג, האָט זי צוגעגעבען:

— דו וועסט פערלאָרען געהן!

ער האָט זיך אויפגעהויבען, איז זיך דורכגעגאַנגען עטליכע מאָל איבער'ן צימער און האָט דערנאָך געזאָגט:

— נו, יעצט ווייסטו וואָס איך טהו און וואו איך געה. איך האָב דיר אַלעס דערצעהלט! איך בעט דיך, מאַמע, אויב דו ליעבסט מיך נאָר, דאַן שטער מיר ניט!

— ניין, טהייערינקער, — האָט זי אויסגערופען, — עס וואָלט אפשר בעסער געווען, ווען איך וואָלט פון קיין זאַך ניט געוואוסט!

ער האָט אָנגעכאַפּט איהר האַנד און האָט איהר פעסט צוגעדריקט.

זי איז געוואָרען איבעררראַשט פון דעם וואָרט „מאַמע", וואָס ער האָט ארויסגערעדט אזוי שטאַרק, ווי אויך פון דעם, וואָס ער האָט איהר אזוי מאָדנע געדריקט די האַנד.

— איך וועל גאָר ניט טהאָן! — האָט זי מיט אַ איטערענדער שטימע אויסגערעדט, — נאָר זעה היט זיך... זיי פאָרזיכטיג!

ניט ווייסענדיג פון וואָס ער זאָל זיך היטען, האָט זי מיט אַ טרויעריגען קול צוגעגעבען:

— דו ווערסט אַלץ דאַרער!...

מיט אַ וואַרימען צערטליכען בליק, האָט זי אַ קוק געטהאָן אויף זיין פעסטען, שלאַנקען קערפּער און האָט שטיל אָבער גיך אַ זאָג געטהאָן:

— גאָט זאָל דיר העלפען! לעב ווי דו ווילסט, איך וועל דיך ניט שטערען. נאָר איין זאַך בעט איך דיר — מיט די מענשען זאָלסטו אביסעל פאָרזיכטיגער ריידען! פאַר מענשען דאַרף מען מורא האָבען, זיי האַסען איינע די אַנדערע. זיי זיינען זשעדנע, זיי זיינען איינער דעם צווייטען מקנה. יעדער טראַכט נאָר ווי דעם צווייטען אַ רעה צו טהאָן... ווי דו וועסט נאָר פּרוּווען ציינען זיי זייער אמת'ע געשטאַלט און זיי משפט'ען, וועלען זיי דיך האַסען און אומברענגען!

דער זוהן איז געשטאַנען ביים טהיר און אויסגעהערט די טרויעריגע ווער־טער פון זיין מוטער, און ווען זי האָט געענדיגט, האָט ער שמייכלענדיג אַ זאָג געטהאָן:

— די מענשען זיינען טאַקע שלעכט... נאָר זייט איך האָב זיך דער־

וואוסט, אז עס איז פאַראַן אמת אויף דער וועלט, זיינען אויך די מענשען בעסער געוואָרען.

ער האָט ווידער אַ שמייכעל געטהאָן און האָט פאָרטגעזעצט:

— איך פערשטעה אליין ניט, ווי דאָס איז געשעהן! פון קינדוויַיז אָן האָב איך פאַר אַלעמען מורא געהאַט... ווען איך בין עלטער געוואָרען, האָב איך אָנגעהויבען האסען... ווּעמען פאַר געמיינהייט, וועמען איך ווייס אליין ניט פאַר וואָס... סתם אזוי... יעצט אָבער זיינען פאַר מיר אַלע אַנדערש געוואָרען... אפשר ווייל איך האָב מיטלייד מיט זיי... איך קען זיך עס ניט ערקלעהרען... מיין הארץ איז ווייכער געוואָרען, זייט איך האָב זיך דער־וואוסט, אַז אַן אמת איז פאַראַן אויף דער וועלט... און אַז ניט אַלע זיינען שולדיג אין דער בלאָטע, אין וועלכער זיי ליעגען...

ער איז אַנטשוויעגען געוואָרען, פּונקט ווי ער וואָלט זיך צוגעהערט וואָס אין איהם קומט פאָר. דערנאָך האָט ער שטיל און פערטראַכט אַרויסגערעדט:

— אזוי ווירקט דער אמת!

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט זיך שטיל אָבגערופען:

— דו האָסט זיך שרעקליך פערענדערט... אוי, גאָטעניו...

ווען ער האָט זיך אַריינגעלעגט אין בעט און איז איינגעשלאָפען, האָט זיך די מוטער פאַרזיכטיג אויפגעהויבען פון איהר בעט און איז שטיל צוגע־גאַנגען צו איהם. פּאַוועל איז געלעגען אויף'ן רוקען און פון ווייסען קישען האָט זיך קלאָר אַרויסגעזעהן זיין ברוינער, עקשנות'דיגער און שטרענגער פּנים. די מוטער איז געשטאַנען לעבען זיין בעט אַ באָרוועסע, די הענד פערלייגט אויפ'ן הארצען. איהרע ליפען האָבען זיך שטיל בעוועגט, און פון איהרע אויגען האָבען זיך לאַנגזאַם און גלייך געגאָסען איינע נאָך די אַנדערע גרויסע, מוטנע טרעהרען...

5

און ווידער האָבען זיי אָנגעפאַנגען צו לעבען שווייגענדיג, פרעמד און ראָך נאָהענט איינע צו די אַנדערע.

איינמאָל אין אַ יום־טוב'דיגען טאָג האָט פּאַוועל, אַרויסגעהענדיג פון הויז, פּלוצלונג אַ זאָג געטהאָן צו דער מוטער:

— שבת וועלען זיך ביי מיר צוזאַמענקלייבען מענשען...

— וואָסערע מענשען? — האָט די מוטער אַ פרעג געטהאָן.

— אייניגע היעגע... אַנדערע פון שטאָדט.

— פון שטאָדט?... — האָט די מוטער איבערגע'חזר'ט, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ און האָט זיך פּלוצלונג שטיל פאַנאַנדערגעוויינט.

— צו וואָס, מאמע? — האָט פּאוועל אונצופריערן אויסגערופען, — וואָס וויינסטו?

זי האָט זיך אויסגעווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך און האָט שטיל געענטפערט:

— איך ווייס ניט... אזוי זיך...

ער איז זיך דורכגעגאַנגען איבער'ן צימער און זיך אָבשטעלענדיג לעבען איהר, האָט ער אַ פרעג געטהאָן:

— האָסט מורא?

— יאָ, — האָט זי זיך מודה געווען. — אַט די שטאָרטיגע... ווער ווייס ווער זיי זיינען?

ער האָט זיך צוגעבויגען צו איהר פּנים און האָט, פּונקט ווי זיין פאָטער, מיט כּעס אַרויסגערעדט:

— אַט דיעזע מורא מאַכט אונז אַלעמען אונגליקליך! יענע וועלכע הערשען איבער אונז, נוצען אויס אונזער מורא און שרעקען אונז נאָך מעהר אָן. פערשטעה־זשע! ווען די מענשען וועלען שטענדיג מורא האָבען, וועט לען זיי צופוילט ווערען, ווי בערעזענע בוימער אין זומפּ... מיר מוזען דרייסט ווערען; עס איז שוין צייט!

ער איז אוועק אָן אַ זייט און האָט ווייטער גערעדט:

— אַלץ איינס... זיי וועלען זיך דאָך ביי מיר צוזאַמענקלייבען!

די מוטער האָט זיך אומעטיג פאַנאַנדערגעוויינט:

— זיי ניט אין כּעס ווי זאָל איך ניט מורא האָבען? דעם גאַנצען לעבען האָב איך אָבגעלעבט אין שרעק... מיין הארץ איז מיט'ן שרעק בע־וואַקסען געוואָרען.

פּאוועל האָט שטילער און וויי‍כער אַ זאָג געטהאָן:

— ענטשולדיג מיר... איך קען ניט אַנדערש...

און ער איז אוועקגעגאַנגען.

דריי טעג נאָכאַנאַנד האָט ביי איהר געציטערט די הארץ און עס פלעגט איהר יעדעס מאָל פערכאַפּען דער אָטהעם, ווען זי פלעגט זיך דערמאָהנען, אַז אין איהר הויז דאַרפען באַלד קומען פרעמדע מענשען. זי האָט זיך ניט געקענט פאָרשטעלען, ווי זיי זעהען אויס, נאָר עס האָט זיך איהר געדוכט, אַז זיי מוזען זיין שרעקליכע מענשען. זיי זיינען עס געווען, וועלכע האָבען אַרויפגעפיהרט איהר זוהן אויף דעם וועג, אויף וועלכען ער געהט...

שבת אָבענד איז פּאוועל געקומען אַהיים פון פאַבריק, האָט זיך אָרומ־געוואַשען, איבערגעטהאָן און איז ווידער אוועקגעגאַנגען. פאַר'ן אוועק־געהן, האָט ער, ניט אָנקוקענדיג די מוטער, אַ זאָג געטהאָן:

— אז מען וועט קומען, זאָג, אז איך וועל באַלד זיין צוריק... זאָלען זיי צוואוארטען. און דו, מאמע, האָב קיין מורא ניט. זיי זיינען מענשען ווי אַלע.

זי האָט זיך מאכטלאָז אראָבגעלאָזען אויפ'ן ביינקעל. דער זוהן האָט חמורנע אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האָט איהר פאַרגעשלאָגען:

— אפּשר וואָלסטו ערגעץ וואו אוועקגעגאנגען?...

דאָס האָט איהר בעליידיגט. זי האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט געענטפערט:

— ניין... אַלע איינס! פארוואָס?

עס איז געוועזן ענדע נאָוועמבער. ביי טאָג איז אויף דער פערפראָה־רענער ערד ארויסגעפאַלען אַ טרוקענער שנעעלע און יעצט האָט ער זיך גע־הערט סקריפּענדיג אונטער דעם זוהן'ס פיס. אויף די שויבען פון די פענ־סטער האָט זיך אָנגערוקט אַ געדיכטע לויערנדע פינסטערניס. די מוטער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט די הענד אָן ביינקעל, איז געזעסען און האָט, קוקענדיג אויף דער טהיר, געוואַרט...

איהר האָט זיך אויסגעדוכט, אז אין דער פינסטערניס גנב'ענען זיך פאָרזיכטיג פון אַלע זייטען פרעמדע, שווייגענדע מענשען אין משונה'דיגע קליידער אָנגעטהאָן. אָט דרעהט זיך שוין אימיצער אַרום הויז, און טאַפּט מיט די הענד אָן דער וואַנד.

עס האָט זיך דערהערט אַ פייף. ער האָט זיך צוגאָסען אין דער שטיל־קייט, ווי אַן אומעדיגער, דינער און מעלאָדישער שטראָם, און האָט פער־טראַכטערהייט זיך געפּלאָנטערט אין דעם מדבר פון פינסטערנים זוכענדיג עפּעס און זיך אַלץ דערנעהנטערענדיג... פּלוצלונג איז ער פערשוואונדען געוואָרען אונטער'ן פענסטער, אקוראט ווי ער וואָלט אריינגעדרונגען אין די האָלץ פון וואַנד.

אין פאָרהויז האָבען זיך דערהערט אימיצענס טריט. די מוטער האָט אויפגעציטערט, האָט, אָנשטרענגענדיג זיך, אויפגעהויבען די ברעמען און איז אויפגעשטאַנען.

מען האָט געעפענט די טהיר. אין אָנפאַנג האָט זיך אין טהיר בע־וויזען אַ קאָפּ מיט אַ גרויסער פעלץ־היטעל, דערנאָך האָט זיך אריינגעשאַרט אַ לאַנגער, איינגעבויגענער קערפּער; ער האָט זיך אויסגעגלייכט, האָט ניט איילענדיג אויפגעהויבען די רעכטע האַנד, האָט שטאַרק אָבגעאָטהעמט און האָט מיט אַ טיעפער ברוסטיגער שטימע אַ זאָג געטהאָן:

— גוטען אבענד!

די מוטער האָט זיך שווייגענדיג אַ נייג געטהאָן.

— איז פאָוועל נאָך ניט געקומען אהיים ?

דער מאַן האָט פאַמעלעך אויסגעטהאָן זיין קורצען פעלצעל, האָט אויפ־געהויבען איין פוס, האָט מיט'ן היטעל אָבגעטרייסעלט די שנעע פון איין שטיוועל, דערנאָך פון צווייטען, האָט א וואָרף געטהאָן די היטעל אין ווינ־קעל און, זיך שאָקלענדיג אויף די לאַנגע פיס, איז ער אריין אין צימער. ער איז צוגעגאַנגען צום שטוהל, האָט איהם ארומגעקוקט, פונקט ווי ער וואָלט זיך וועלען איבערצייגען, אויב ער איז שטארק גענוג, האָט זיך אַנידערגעזעצט און, פערדעקענדיג די מויל מיט'ן האנד, האָט ער א גענעץ געטהאָן. זיין קאָפּ איז געווען רעגעלמעסיג רונד און גלאַט ארומגעשאָרען, די באַקען ראַ־זיערט און די לאַנגע וואָנצעס זיינען אראָבגעהאַנגען אויף אונטען. ער האָט אויפמערקזאַם בעטראַכט דעם צימער מיט זיינע גרויסע, גראָהע בולט'ע אויגען, האָט ארויפגעלייגט איין פוס אויף דער צווייטער און זיך קאַטשענדיג אויפ'ן שטוהל האָט ער א פרעג געטהאָן :

— דאָס איז אייערע אַן אייגענע הויז אָדער א געדונגענע ?

די מוטער האָט זיך אַניעדערגעזעצט אַנטקעגען איהם און האָט גע־ענטפערט :

— א געדונגענע...

— ניט קיין געראָטענע דירה ! — האָט ער בעמערקט.

— פּאַווליושאַ וועט באַלד קומען. וואַרט צו ! — האָט שטיל די מוטער איהם איינגעלאַדען.

— איך וואַרט שוין — האָט רוהיג געענטפערט דער לאַנגער מענש.

יין רוהיגקייט, זיין ווייכע שטימע און זיין פּראָסטער פּנים האָבען איהר צוגעגעבען מוטה. ער האָט אויף איהר אָפען און גוטמוטהיג געקוקט. אין זיינע טיעפע, דורכזיכטיגע אויגען האָט געשיינט א פרעהליכער פונק. זיין גאַנצע איינגעצויגענע פיגור מיט זיינע לאַנגע פיס האָבען געהאַט עפּעס א מאָדנעם אויסזעהן, וואָס האָט צוגעצויגען צו איהם. ער האָט געטראָגען א בלויע העמד און שווארצע ברייטע הויזען, וואָס זיינען געווען אריינגעלאָזען אין די שטיוועל. איהר האָט זיך געוואָלט פרעגען, ווער ער איז, פון וואַנען ער קומט און ווי לאַנג קען ער איהר זוהן, אָבער פּלוצלונג האָט ער זיך א טרייסעל געטהאָן און האָט איהר אַליין א פרעג געטהאָן :

— ווער האָט עס אייך צוקלאַפּט דעם שטערען, מאַמעלע ?

געפרעגט האָט ער פריינדליך, מיט א קלאָרען שמייכעל אין די אויגען. אָבער זי האָט זיך בעליידיגט פון דער פראַגע. זי האָט פערקוועטשט די

ליפען, האָט געשוויגען אַ ווײַלע און האָט דערנאָך קאַלט און רוהיג אַ פרעג געטהאָן:

— קענט איהר מיר ניט זאָגען, וואָס אַרט עס אײַך, מײַן טהייערער?

— אָ, זייט ניט אין כעס איך האָב עס נאָר געפרעגט, ווײַל די מוטער, וועלכע האָט מיר אויפגעהאָדעוועט, האָט אויך געהאַט אַ צייכען אויפ׳ן קאָפּ פונקט ווי ביי אײַך. איהר האָט עס דער געליעבטער איהרער, אַ שוסטער, אַמאָל צושלאָגען מיט׳ן קאָפּול. זי איז געווען אַ וועשערין און ער אַ שוסטער. שוין נאָכדעם, ווי זי האָט מיר צוגענומען פאַר אַ זוהן, האָט זי איהם ערגעץ אויסגעפונען, דעם שיכור, און האָט געהאַט פון איהם גרויסענע צרות... פלעגט ער איהר שלאָגען, זאָג איך אײַך! פאַר שרעק פלעגט אויף מיר די הויט אַזש ציטערען...

די מוטער איז פון זיין אָפענהערציגקייט געריהרט געוואָרען און האָט אַ טראַכט געטהאָן, אפשר וועט פּאָוועל פּאַראיבעל האָבען פאַר איהר אונ־פריינדליכען ענטפער צו דיעזער מאָדנעם לץ. זי האָט זיך געפיהלט שולדיג און האָט זיך דארום שמייכלענדיג אָבגערופען:

— איך בין ניט אין כעס געוואָרען. נאָר איהר האָט עס עפּעס אַזוי פּלוצלונג אַ פרעג געטהאָן. דאָס האָט מיר מײַן טהייערער מאַן אַזוי מכבד געווען. אַ ליכטיגען גן עדן זאָל ער האָבען! איהר זייט דאָך ניט קיין טאָטער?

דער מאַן האָט אַ מאַך געטהאָן מיט די פיס און האָט זיך פאַנאַנדער־געלאַכט אַזוי ברייט, אַז זיינע אויערען האָבען זיך פעררוקט אַזש ביז׳ן קאַרק. דאַן האָט ער ערנסט געענטפערט:

— ניין, דערווייל נאָך ניט!

— אייער אויסשפּראַכע קלינגט מיר עפּעס ווי אַ ניט רוסישע, — האָט די מוטער שמייכלענדיג ערקלעהרט.

— זי איז בעסער ווי די רוסישע, — האָט דער גאַסט לוסטיג צושאָק־לענדיג מיט׳ן קאָפּ געענטפערט, — איך בין אַ קליין־רוס פון דער שטאָדט קאַניעוו.

— זייט איהר שוין לאַנג דאָ?

— אַ יאָהר צייט האָב איך געוואוינט אין שטאָדט... יעצט אָבער בין איך שוין אַ מאָנאַט צייט ביי אײַך אויפ׳ן פאַבריק. דאָ האָב איך געפונען גוטע מענשען — אייער זוהן און נאָך עטליכע... דאָ וועל איך פערבלייבען, — האָט ער ארויסגערעדט, צופענדיג די וואָנצעס.

ער איז איהר געפעלען געוואָרען. זי האָט איהם געוואָלט מיט עפּעס

אָפּדאַנקען פאַר זיינע גוטע ווערטער וועגען איהר זוהן, און האָט זיך געווענ־דעט צו איהם:

— וועט איהר אפשר טרינקען א גלעזעל טהעע?

— ווי וועל איך עס אליין טרינקען? — האָט ער געענטפערט, א קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס. — ווען אלע וועלען זיך צוזאַמענקומען, דאַן וועט איהר שוין אונז מכבד זיין...

ער האָט איהר דערמאָהנט וועגען איהר שרעק.

— ווען זיי וואָלטען אלע געווען, ווי דער! — האָט זי היים געוואונשען.

ווידער האָבען זיך דערהערט טריט אין פּאָרהויז. די טהיר האָט זיך גיך געעפענט. די מוטער איז אויפגעשטאַנען. צו איהר גרויסער איבער־ראַשונג איז אין קיך אריין א מיידעל פון מיטעלען וואוקס, לייכט און אָרים געקליידעט, מיט א פּראָסטען פּנים און א דיקען בלאָנדען צאָפּ. זי האָט שטיל געפרעגט:

— האָב איך ניט פערשפּעטיגט?

— ניין, — האָט דער קליין־רוס געענטפערט, ארויסקוקענדיג פון צימער. — זייט איהר געקומען צו־פוס?

— פערשטעהט זיך! איהר זייט עס פּאַוועל מיכאַילאָוויטשעס מו־טער? גוטען אָבענד! מיין נאָמען איז נאַטאַשאַ...

— און דעם פאָטער אייערען ווי רופט מען? — האָט די מוטער גע־פרעגט.

— וואסילי... און ווי הייסט איהר?

— פּעלאַגעיא ניליאָוונא.

— נו, אָט זיינען מיר שוין בעקאַנט...

— יא! — האָט די מוטער זיך מיט א שטילען זיפץ אָבגערופען און האָט שמייכלענדיג בעטראַכט די מיידעל.

דער קליין־רוס האָט איהר געהאָלפען זיך אויסטהאָן און האָט איהר א פרעג געטהאָן:

— קאַלט אין דרויסען?

— אויפ'ן פעלד זעהר! א שטאַרקער ווינד...

איהר שטימע איז געווען א זאַפטיגע און קלאָרע, איהר מויל קליין און ווייך און איהר גאַנצע געשטאַלט איז געווען רונד און פריש. נאָכדעם, ווי זי האָט זיך אויסגעטהאָן, האָט זי מיט איהרע קליינע, פערפראָהרענע הענד שטאַרק אָנגעריעבען די רויטע בעקלעך, איז מיט גיכע טריט געגאַנגען אי־בער'ן צימער, קלאַפּענדיג מיט די אָבזאַצען אָן דער פּאָדלאָגע.

— אהן קאלאשען געהט זי! — האט א בליץ געטהאן אין קאפּ פון דער מוטער.

— יא—א... האט די מיידעל אויסגערופען, — איך בין גוט דורכגע־פראהרען!

— נו, אט וועל איך גלייך אנווארימען דעם סאמאוואר, — האט די מוטער גיך ארויסגערעדט אוועקגעהענדיג אין קיך. — אט שוין...

ס'האט זיך איהר געדאכט, אז זי קען דיעזע מיידעל שוין פון לאנג אן און ליעבט איהר מיט א צערטליכער רחמנות'דיגער ליעבע פון א מוטער. עס האט איהר הנאה געטהאן אנצוקוקען איהר פנים, זי האט זיך פארגעשטעלט איהרע בלויע עטוואס צוגעמאכטע אויגען און האט צופריעדען געשמייכעלט זיך צוהערענדיג צום געשפּרעך אין צווייטען צימער.

— וואס זייט איהר אזוי אומעטיג, נאכאדקא? — האט די מיידעל געפרעגט.

— אזוי זיך... — האט שטיל דער קליין־רוס געענטפערט. — די אלמנה האט גוטע אויגען... מיר איז איינגעפאלען, צי מיין מאמע האט אויך אזעל־כענע. איהר ווייסט, איך טראכט אפט וועגען מיין מוטער... איך גלויב אליץ, אז זי לעבט נאך...

— איהר האט דאך געזאגט, אז זי איז טויט?

— יא, דאס איז די, וואס האט מיך אויפגעהאָדעוועט... אבער איצט רייד איך וועגען דער אמת'ער... עס דוכט זיך מיר אליץ, אז זי געפינט זיך ערגעץ אין קיעוו, בעטעלט דארטען נדבות און טרינקט בראנפען.

— פאר וואס?

— סתם אזוי! און ווען זי איז שיכור, שלאגען איהר די פּאליציילייט אין פנים...

— אך, טהייערינקער, — האט די מוטער געטראכט און האט אבגעזיפצט.

נאטאשא האט אנגעפאנגען עפּעס ריידען, גיך, הייס און שטיל. און ווידער האט זיך געהערט דער קלינגענדער קול פון קליין־רוס.

— עט, איהר זייט נאך יונג... חבר... איהר האט נאך ווייניג פּולווער געשמעקט! יעדער איינער האט א מוטער. און די מענשען זיינען שלעכט. צו האבען קינדער איז שווער, אבער אויסלערנען די מענשען גוטעס איז נאך שווערער...

— אזוי גאר! — האט די מוטער אין זיך אויסגערופען, און איהר האט זיך עפּעס פערוואלט ענטפערען דעם קליין־רוס. איהם זאגען, אז זי וואלט גערן וועלען אויסלערנען איהר זוהן טהאן גוטס, אבער זי ווייס אליין גאר

ניט. נאָר די טהיר האָט זיך לאַנגזאַם געעפֿענט און עס איז אַריינגעקומען ניקאָלאַי וויעסאָװשטשיקאָװ, דער זוהן פֿון אַלטען גנב דאַנילאַ, וואָס איז אין פֿאַרשטאָדט בעקאַנט געװען מיט זיין אָבגעזונדערטקייט. ער פֿלעגט שטענדיג בייז אויסװייכען די מענשען און אַלע פֿלעגען פֿון איהם אָבלאַכען. די מוטער האָט איהם פֿערװאונדערט געפֿרעגט:

— דו! ניקאָלאַי! וואָס דאַרפֿסטו דאָ?

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער מוטער מיט זיינע קליינע גראָהע אויגען, האָט זיך אָבגעווישט מיט זיין גרויסער האַנד זיין ברייטען געשטור־פֿעלטען פּנים און האָט, ניט בעגריסענדיג זיך, כמורנע אַ פֿרעג געטהאָן:

— איז פּאַװעל אין דער היים?

— ניין.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אין צימער און איז אַריין אַהין, זאָגענדיג:

— גוטען אָבענד, חברים!...

זאָל ער אויך זיין צווישען זיי? — האָט די מוטער אונצופֿריעדען אַ טראַכט געטהאָן, און האָט זיך פֿערוואונדערט, ווען זי האָט געזעהן ווי נאַ־טאַשאַ דערלאַנגט איהם די האַנד פֿריינדליך און ליעבליך.

דערנאָך זיינען געקומען צוויי יונגע בחורים, כמעט אינגלעך. איינעם פֿון זיי האָט די מוטער געקענט. ער איז געווען אַ פּלימעניק פֿון אַלטען פֿאַבריק־אַרבייטער סיזאָװ. זיין נאָמען איז געווען פֿעאָדאָר. ער האָט גע־האַט אַ שמאָלען שאַרפֿען פּנים, אַ הויכען שטערען און אַ געקרייזטע קאָפּ האָאָר. דער אַנדערער — אַ גלאַט געשאָרענער, בעשיידענער בחור — איז איהר געווען אונבעקאַנט, אָבער אויך ניט קיין שרעקליכער. ענדליך איז געקומען פּאַװעל מיט צוויי יונגע־לייט. זי האָט זייביידען געקענט; זיי זיינען געווען פֿאַבריק־אַרבייטער. דער זוהן האָט פֿריינדליך אַ פֿרעג געטהאָן:

— דעם סאַמאָװאַר האָסטו שוין געמאַכט? אַ שעהנעם דאַנק דיר!

— זאָל איך אפשר ברענגען בראַנפֿען? — האָט זי פֿאַרגעשלאָגען, ניט וויסענדיג אויף וואָס פֿאַר אַן אופֿן איהם צו בעדאַנקען פֿאַר עטוואָס, וואָס זי האָט נאָך אַליין ניט פֿערשטאַנען.

— ניין, דאָס איז איבעריג, — האָט פּאַװעל זיך אָבגערופֿען, זיך אויס־טהוענדיג און פֿריינדליך שמייכלענדיג צו איהר.

איהר האָט זיך פּלוצלונג אויסגעדוכט, אַז דער זוהן האָט בכיון פֿער־גרעסערט די געפֿאַהר פֿון דער פֿערזאַמלונג, אום פֿון איהר שפּאַס צו מאַכען.

— אָט דאָס זיינען עס — — פֿערבאָטענע מענשען? — האָט זי שטיל געפֿרעגט.

— יא, דאָס זיינען זיי, — האָט פּאַוועל געענטפערט, אריינגעהענדיג אין צימער.

— אָ, דו נאַרעלע! — האָט זי איהם פריינדליך נאָכגערופען און האָט ביי זיך צופריעדען אַ טראַכט געטהאָן:

— נאָך גאָר אַ קינד!...

6.

ווען דער סאַמאָוואר האָט אויפגעקאָכט און זי האָט איהם אריינגע־בראַכט אין צימער, זיינען די געסט געזעסען אין אַן ענגען קרייז ארום טיש, און נאַטאַשאַ איז מיט אַ ביכעל אין האַנד געזעסען אין ווינקעל, וואו דער לאָמפּ איז געהאַנגען.

— אום צו פערשטעהן, פאַר וואָס די מענשען לעבען אַזוי שלעכט, — האָט נאַטאַשאַ געזאָגט.

— און פאַר וואָס זיי זיינען אַליין אַזעלכע שלעכטע, — האָט דער קליין־רוס אונטערגעכאַפּט.

...דאַרף מען זעהן, ווי זיי האָבען אַמאָל געלעבט...

— זעהט, טהייערינקע, זעהט! — האָט די מוטער געשעפּטשעט, פער־קאָכענדיג די טהעע.

אַלע זיינען אַנטשוויעגען געוואָרען.

— וואָס ווילסטו, מאַמע? — האָט פּאַוועל אַ פרעג געטהאָן, פער־קנייטשענדיג דעם שטערען.

— איך? — זי האָט זיך ארומגעקוקט און, זעהענדיג ווי אַלע קוקען אויף איהר, האָט זי זיך פערלאָרען און האָט געענטפערט:

— איך האָב עס סתם אַזוי געזאָגט, פאַר זיך אַליין... קוקט טאַקע, זעהט!...

נאַטאַשאַ האָט זיך פונאַנדערגעלאַכט; פּאַוועל האָט אויך אַ לאַך גע־טהאָן, און דער קליין־רוס האָט זיך אָבגערופען:

— אַ דאַנק אייך, מאַמעלע, פאַר די טהעע!

— איהר האָט נאָך גאָר ניט געטרונקען און דאַנקט שוין! — האָט זי געענטפערט, און האָט אַ קוק טהוענדיג אויפ'ן זוהן אַ פרעג געטהאָן:

— איך וועל דאָך אייך ניט שטערען?

נאַטאַשאַ האָט געענטפערט:

— איהר זייט דאָך די בעל־הבית'טע פון הויז, ווי אַזוי זשע קענט איהר שטערען די געסט?

און האָט מיט אַ קינדערשע שטימע אַ בעט געטהאָן:

— טהייערינקע, גיט מיר גיכער א גלאז טהעע! עס ווארפט מיך פאר קעלט... מיינע פיס זיינען אין גאנצען פערפראָהרען!

— שוין, שוין! — האָט די מוטער, איילענדיג זיך, אויסגערופען.

ווען נאטאשא האָט אויסגעטרונקען די גלאָז טהעע, האָט זי שווער אָבּ־געזיפצט, האָט אריבערגעוואָרפען דעם צאָפּ איבער דער פּלייצע און האָט אָנ־געהויבען צו לעזען פון א גרויסען בוך אין א געלען איינבונד מיט בילדער. די מוטער האָט זיך געסטאַרעט ניט צו קלאַפּען מיט די געפעס, האָט אָנגע־גאָסען די גלעזער מיט טהעע און האָט אָנגעשטרענגט איהר מח, וואָס איז ניט געווען געוואוינט צום דענקען, אום צו פערשטעהן די פליסיגע רייד פון דער מיידעל. נאטאשא'ס קלינגענדע שטימע האָט זיך צוזאַמענגעגאָסען מיט'ן צארטען, פערטראַכטען ניגון פון סאמאָוואר, און דורכ'ן צימער האָט, ווי א שעהנער שנור, געפלאָטערט די איינפאכע קלאָרע ערצעהלונג וועגען די ווילדע מענשען, וואָס האָבען געלעבט אין די הוילען און פלעגען מיט שטיי־נער קעמפּפען געגען די ווילדע חיות. דאָס האָט אויסגעוויזען ווי א מעשה'לע, און די מוטער האָט עטליכע מאָל א קוק געטהאָן אויפ'ן זוהן און האָט איהם געוואָלט פרעגען, וואָס איז דאָ אייגענטליך אזוינס פערבאָטענעס אין דער געשיכטע פון די ווילדע מענשען? אָבער זי האָט זיך באַלד איינגעמאַטערט נאָכצופאָלגען די ערצעהלונג, און האָט גענומען בעטראַכטען די געסט. ניט דער זוהן און ניט די געסט האָבען עס בעמערקט.

פּאַוועל איז געזעסען לעבען נאטאשא'ן; ער איז געווען שעהנער פאר אַלעמען. נאטאשא האָט זיך טיעף אריבערגעבויגען איבער'ן בוך און פלעגט אָפט אראָפּשאַרען איהרע דינע, געלאָקטע האָאַר, וועלכע פלעגען זיך אראָפּ־קייקלען אויף די שלייפען. פון צייט צו צייט פלעגט זי א מאַך טהאָן מיט'ן קאָפּ, און ניט אריינקוקענדיג אין בוך, פלעגט זי מאכען אייניגע בעמערקונ־גען, ווארפענדיג צערטליכע בליקען אויף איהרע צוהערער. דער קליין רוס האָט זיך מיט זיין ברייטער ברוסט אָנגעלעהנט אָן ווינקעל פון טיש, האָט געקרימט מיט די אויגען און האָט בעטראַכט די אויסגעצופּטע ברעגען פון זיינע וואָנצעס. וויעסאָווטשיקאָוו איז געזעסען אויפ'ן שטוהל גראַד, פּונקט ווי א הילצערנער. ער האָט געהאַלטען די הענד אָנגעשפּאַרט אויף די קניע און זיין געשטופּעלטער פּנים אָהן ברעמען און מיט די דינע ליפּען איז געווען אונבעוועגליך און האָט אויסגעזעהן אַקוראַט ווי א מאַסקע. ניט א קעהר טהוענדיג זיינע שמאָלע אויגען, האָט ער עקשנות'דיג געקוקט אויף זיין פּנים, וועלכער האָט זיך אָבגעשפּיעגעלט אין דעם גלאַנצענדיגען מעשענעם סאמאָוואר. עס האָט זיך אויסגעדוכט, אז ער אָטהעמט אפילו ניט. דער קליינער פעדיא האָט זיך צוגעהערט צום לעזען און האָט שטיל

בעוועגט זיינע ליפּען אַקוראַט ווי ער וואָלט איבערגע׳חזר׳ט די ווערטער פון בוך; זיין חבר איז געזעסען אָנגעשפּאַרט די עלנבויגנס אָן די קניע, מיט די הענד האָט ער צוגעדריקט די באַקען און האָט פערטראַכט געשמיי־בעלט. איינער פון די בחורים, וועלכער איז געקומען מיט פּאָוולען, איז געווען אַ געלער מיט געקרויזטע האָהר, אַ דאַרער מיט פרעהליכע גרויע אויגען. ער האָט געוואָלט עפּעס זאָגען און האָט זיך אונגעדולדיג בעוועגט הין און צוריק; דער אַנדערער, אַ בלאָנדער קורץ־געשאָרענער, האָט גע־גלעט מיט׳ן האַנד זיינע האָהר און האָט געקוקט אויף דר׳ערד, זיין פּנים האָט זיך ניט אַרויסגעזעהן.

אין צימער איז געווען וואַרים און אויסערגעוועהנליך גוט. די מוטער האָט געפיהלט דיזע אויסערגעוועהנליכקייט, וואָס איז איהר ביז יעצט גע־ווען אונבעקאַנט; צוהערענדיג זיך צו נאַטאַשאַס קול, וועלכער האָט זיך צוזאַמענגעגאָסען מיט דעם ציטערנדיגען ניגון פון סאַמאָוואַר, האָט זי זיך דערמאָהנט אָן די טומעלדיגע וועטשערינקעס פון איהר יוגענד. איהר האָ־בען זיך פאַרגעשטעלט די גראָבע רייד פון די בחורים, פון וועלכע עס פלעגט זיך שטענדיג הערען דער ריח פון בראַנפען. זי האָט זיך דערמאָהנט אָן דעם און אַ דריקענדער געפיהל פון בעדויערען צו זיך אַליין האָט זיך שטיל ער־וועקט אין איהר מיעדער, אָנגעוועהטאָגטער נשמה.

זי האָט זיך דערמאָהנט אָן דער סצענע, ווען איהר פערשטאָרבענער מאַן האָט זיך צו איהר גע׳שדכנ׳ט. איינמאָל, אויף אַ וועטשערינקע, האָט ער איהר אָנגעכאַפּט אין אַ פינסטערען פאַרהויז און, צושפּאַרענדיג איהר מיט׳ן גאַנצען קערפּער צום וואַנד, האָט ער איהר טעמפּ און פול מיט כעס אַ פרעג געטהאָן:

— ווילסט חתונה האָבען מיט מיר?

איהר האָט וועה געטהאָן, און זי האָט זיך בעליידיגט; ער אָבער האָט געדריקט מיט די גראָבע הענד איהרע ברוסטען, האָט געסאָפּעט און האָט הייס אַריינגעאָטהעמט איהר אין פּנים אַריין. זי האָט זיך געפּרוּאווט אַרויס־דרעהען פון זיינע הענד און האָט זיך אַ ריס געטהאָן.

— וואוהין? — האָט ער אַ געשריי געטהאָן, — ענטפער!

שווער אָטהעמענדיג פאַר בזיון און שאַנדע, האָט זי געשוויגען.

אימיצער האָט געעפענט די פאַרהויז־טהיר און ער האָט, ניט איילענדיג זיך, איהר אַרויסגעלאָזען, זאָגענדיג:

— זונטאָג וועל איך שיקען אַ שדכנ׳טע...

און ער האָט געשיקט.

די מוטער האָט פערמאַכט די אויגען און האָט אַ שווערען זיפץ געטהאָן.

— איך וויל ניט וויסען, ווי די מענשען האבען געלעבט, נאר ווי זיי דארפען לעבען! — האט זיך דערהערט די אונצופריעדענע שטימע פון וויע־סאוושטשיקאוו.

— גאנץ ריכטיג! — האט איהם אונטערגעהאלפען דער געלער, אויפ־הויבענדיג זיך פון ארט.

— און מיין מיינונג איז, — האט אויסגערופען פעדיא, — אז אויב מיר ווילען געהן פארווערטס, מוזען מיר אלעס וויסען...

— אמת! דאס איז אמת... — האט שטיל ארויסגערעדט דער בחור מיט די געקרויזטע האאר. עס האט זיך אנגעהויבען א לעבעדיגע דעבאטע, און ווערטער האבען געבליצט אקוראט ווי פלאמען־צונגען אין א קאסטיאר. די מוטער האט ניט פערשטאנען, וועגען וואס מען שרייט. אלעמענס פנימער האבען זיך אנגעצונדען פון אויפרעגונג, נאר קיינער איז ניט געווען אין כעס און האט ניט געברויכט קיין שארפע אויסדריקע, צו וועלכע זי איז געווען צוגעוואוינט.

— זיי שעהמען זיך פאר דער מיידעל, — האט זי ביי זיך בעשלאסען.

איהר איז געפעלען געווארען נאטאשא'ס ערנסטער פנים, וועלכער האט אזוי אויפמערקזאם געקוקט אויף אלעמען, אקוראט ווי זיי וואלטען געווען איהרע אייגענע קינדער.

— ווארט א רגע, חברים! — האט זי פלוצלונג ארויסגערעדט. — אלע זיינען אנטשוויעגען געווארען און האבען איהר אנגעקוקט.

— גערעכט זיינען די, וועלכע זאגען, אז מיר דארפען אלץ וויסען. מיר מוזען זיך אליין אנצונידען מיט'ן ליכט פון פערשטאנד, כדי די פינסטערע מענשען, וואס לעבען יעצט אין אונוויסענהייט, זאלען אונז זעהן. מיר מוזען אויף אלץ ענטפערען עהרליך און ריכטיג. מיר מוזען וויסען דעם גאנצען אמת, די גאנצע פאלשקייט...

דער קליין־רוס האט געהארכט און צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ אין טאקט צו איהרע ווערטער. וועסאוושטשיקאוו, דער געלער און דער אנדערער פאב־ריק־ארבייטער, וועלכען פאוועל האט מיטגעבראכט, זיינען אלע דריי גע־שטאנען אין אן ענגע גרופע צוזאמען. זיי זיינען עפעס דער מוטער ניט געפעלען געווארען.

ווען נאטאשא האט געענדיגט, האט זיך פאוועל אויפגעשטעלט און האט רוהיג געפרעגט:

— צו דען ווילען מיר נאר זאט ווערען?

— ניין! — האט ער זיך אליין געענטפערט, פעסט אנקוקענדיג די דריי חברים.

— מיר ווילען זיין מענשען! מיר מוזען ווייזען די יעניגע, וואָס זיצען אויף אונזער קארק און פערבלענדען אונז די אויגען, אז מיר זעהען אַלעס. מיר זיינען ניט קיין נאַראָנים, מיר זיינען ניט קיין חיות. מיר ווילען ניט נאָר עסען, מיר ווילען לעבען, לעבען ווי עס פּאַסט פאַר מענשען! מיר דארפען ווייזען אונזערע שונאים, אז אונזער קאַטאָרזשנער לעבען, וועלכען מען האָט אויף אונז אַרויפגעצוואונגען, שטערט אונז ניט זיך צו פערמעסטען מיט זיי אין שכל און אין גייסט — מיר דארפען זיך אויפהויבען העכער פון זיי...

די מוטער האָט זיך צוגעהערט צו זיינע ווערטער און אין איהר ברוסט האָט געציטערט אַ שטאַלצער געפיהל איבער איהר זוהן — אַט ווי פליסיג ער רעדט דאָס!

— זאַטע מענשען זיינען דאָ געגוג, עהרליכע אָבער זיינען פאַראַן וועניג! — האָט אַ זאָג געטהאָן דער קליין־רוס.

— מיר מוזען אויפבויען אַ בריק פון דעם זומפּ פון פערפּוילטען לעבען צו דער צוקינפטיגער מלוכה פון גוטסקייט און שעהנקייט. דאָס איז אונזער אויפגאַבע, חברים!...

— ווען מען דארף זיך שלאָגען, איז קיין צייט ניטאָ צו היילען די וואונדען! — האָט וויעסאָוושטשיקאָוו טעמפּ געענטפערט.

— ביז דער שמחה וועט מען נאָך אונז די ביינער צוברעכען! — האָט פרעהליך אויסגערופען דער קליין־רוס.

עס איז שוין געוועזען נאָך האַלבע נאַכט, ווען זיי האָבען זיך גענומען פאַנאַנדערגעהן. צוערשט זיינען אַוועקגעגאַנגען וויעסאָוושטשיקאָוו און דער געלער. דאָס איז וויעדער דער מוטער ניט געפעלען געוואָרען.

— זעה נאָר, ווי זיי האָבען עס קיין צייט ניט! — האָט זי אַ טראַכט געטהאָן, ניט גאָר פריינדליך זיך אַ נייג טהוענדיג צו זיי.

— נאַכאָדקאַ, איהר וועט מיך בעגלייטען? — האָט נאַטאַשאַ געפרעגט.

— ווי זשע דען? — האָט דער קליין־רוס געענטפערט.

ווען נאַטאַשאַ האָט זיך אין קיך אָנגעטהאָן, האָט די מוטער צו איהר געזאָגט:

— אייערע זאָקען זיינען פאַר אַזאַ צייט צו דין! אויב איהר וועט מיר ערלויבען, וועל איך אייך אויסמאַכען אַ פּאָר וואָלענע.

— אַ דאַנק אייך, פּעלאַגעיאַ ניִלאָוונאַ. פון די וואָלענע בייסט די פיס, — האָט נאַטאַשאַ געענטפערט לאַכענדיג.

— איך וועל אייך מאַכען אַזעלכע, וואָס וועלען ניט בייסען, — האָט וולאַסאָוואַ געענטפערט.

נאטאשא האָט איהר אָנגעקוקט, עטוואָס צודריקענדיג די אויגען. פון איהר קוק האָט זיך די מוטער אביסעל פערלאָרען.

— האָט ניט קיין פאראיבעל אויף מיר... איך מיין עס מיט'ן גאנצען הארצען! — האָט זי שטיל צוגעגעבען.

— וואָס פאר א וואוילע פרוי איהר זייט! — האָט זיך נאטאשא אויך שטיל אָבגערופען און האָט איהר גיך א דריק געטהאָן די האנד.

— א גוטע נאכט, מאמעלע! — האָט דער קליין־רוס געזאָגט, א קוק טהוענדיג איהר אין די אויגען. ער האָט זיך איינגעבויגען און איז ארויס־געגאנגען אין פאָרהויז גלייך נאָך נאטאשא'ן.

די מוטער האָט א קוק געטהאָן אויפ'ן זוהן. ער איז געשטאנען לעבען טהיר פון צימער און האָט געשמייכעלט.

— וואָס לאכסטו? — האָט זי, פערליערענדיג זיך, איהם א פרעג געטהאָן.

— אזוי זיך... ס'איז פרעהליך!

— פערשטעהט זיך, איך בין אַלט און נאריש... אָבער וואָס גוט איז פערשטעה איך אויך! — האָט זי בעמערקט, פיהלענדיג זיך אביסעל בעליידיגט.

— אַט אזוי איז גוט! — האָט ער זיך אָבגערופען צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

— וואָלסט זיך אפשר געלעגט שלאָפען, ס'איז שוין צייט.

— און דיר איז שוין אויך צייט... איך לעג זיך גלייך.

זי האָט זיך ארומגעדרעהט ארום טיש, אויפקלייבענדיג די געפעס, א צופריעדענע און זאָגאר אביסעל א פערשוויצטע פון די אנגענעהמע אויפ־רעגונג. זי איז געווען צופריעדען, וואָס אַלץ האָט זיך אזוי שעהן און רוהיג געענדיגט.

— דאָס האָסטו גוט געטהאָן, פּאוולושא! — האָט זי געזאָגט. דאָס זיינען פיינע מענשען... דער קליין־רוס איז זעהר א ליעבליכער און די מיידעל... אך, וואָס פאר א קלוגע זי איז! ווער איז זי דאָס?

— א לעהרערין! — האָט פּאוועל קורץ אָבגעענטפערט, ארומגעהענדיג איבער'ן צימער.

— אַט פאר וואָס זי איז עס אזא ארימע... אזוי שלעכט אָנגעטהאָן... אוי ווי שלעכט... א סך דארף מען, אום זיך צו פערקיהלען! וואו זיינען ערגעץ איהרע עלטערען?...

— אין מאָסקווע, — האָט פּאוועל געענטפערט, און, אָבשטעלענדיג זיך לעבען דער מוטער, האָט ער לאַנגזאם און ערנסט ארויסגערעדט:

— אַט זעה. איהר פֿאָטער איז רייך; ער האַנדעלט מיט אייזען, האָט עטליכע הייזער. און דערפֿאַר, וואָס זי איז אַוועק אויף דעם וועג, האָט ער איהר אַרויסגעטריעבען. זי איז ערצויגען געוואָרען אין אַל־דאָס־גוטס; מען פּלעגט איהר נאָכגעבען אַלץ וואָס זי האָט נאָר געוואָלט... און יעצט געהט זי זיעבען וויאָרסט צו־פֿוס איינע אַליין אין מיטען דער נאַכט...

דאָס האָט איבערראַשט דער מוטער. זי איז געשטאַנען אין מיטען צימער, האָט פֿערוואונדערט בעוועגט די ברעמען, האָט געשוויעגען און איהם אָנגעקוקט. דערנאָך האָט זי שטיל אַ פֿרעג געטהאָן:

— אין שטאָדט געהט זי?

— אין שטאָדט.

—אי־אי־אי! און האָט גאָר קיין מורא ניט?

— אַט זעהסטו דאָך, אַז זי האָט קיין מורא ניט, — האָט פּאַוועל שמייכלענדיג איהר געענטפֿערט.

— אָבער צו וואָס?... זי האָט דאָך געקענט דאָ איבערנעכטיגען... זי וואָלט זיך געלעגט מיט מיר!...

— דאָס טויג ניט! אימיצער וואָלט איהר אפשר מאָרגען פֿריה דער־זעהן, און דאָס וואָלט ניט געטויגט ניט פֿאַר אונז און ניט פֿאַר איהר.

די מוטער האָט זיך דערמאָהנט, האָט פֿערטראַכט אַ קוק געטהאָן אין פֿענסטער און האָט שטיל געפֿרעגט:

— איך פֿערשטעה ניט, פּאַווליושאַ, וואָס איז דאָ אַזוינס געפֿעהרליכעס, פֿערבאָטענעס? איהר טהוט דאָך דאַכט זיך קיינעם קיין שלעכטס ניט?

זי איז ניט זיכער געווען און עס האָט זיך איהר געוואָלט, אַז דער זוהן זאָל דאָס איהר בעשטעטיגען. ער האָט איהר רוהיג אָנגעקוקט און האָט פֿעסט ערקלעהרט:

— קיין שלעכטעס טהוען מיר ניט און וועלען ניט טהאָן. און דאָך וואַרט אויף אונז אַלעמען די טיורמע. דאָס דאַרפֿסטו איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל וויסען...

איהרע הענד האָבען אָנגעהויבען ציטערען און מיט אַן אַראָבגעפֿאַלענע שטימע האָט זי קוים אַרויסגערעדט:

— און אפשר וועט גאָט געבען... און אַלץ וועט אָבגעהן גוט?...

— ניין! — האָט דער זוהן צערטליך אָבער פֿעסט אַרויסגערעדט. — איך קען דיך ניט נאַרען. גוט וועט עס זיך ניט ענדיגען.

ער האָט אַ שמייכעל געטהאָן.

— געה שלאָפֿען, ביזט דאָך מיעד. אַ גוטע נאַכט!

ווען זי איז געבליעבען אַליין, איז זי צוגעגאַנגען צום פֿענסטער און

האָט ארויסגעקוקט אין גאַס. דרויסען איז געווען קאַלט און טריעב. דער ווינד האָט זיך צושפּיעלט און האָט אראָבגעוועהט די שנעע פון די דעכער פון די קליינינקע פערשלאָפענע הייזער. ער האָט זיך געשלאָגען אָן די ווענד, האָט עפּעס גיך געשעפּטשעט, איז אראָפּגעפאַלען אויף דער ערד און האָט געטריעבען איבער די גאַסען די ווייסע וואָלקענס פון די טרוקענע שנעעלעך...

— גאָטעניו דערבאַרעם זיך אויף אונז! — האָט זי שטיל ארויסגעשעפּטשעט.

אין הארצען האָבען איהר אָנגעהויבען שטיקען טרעהרען און פּונקט ווי א נאַכט־שמעטערלינג האָט אין איהר ברוסט געציטערט די ערוואַרטונג פון אונגליק, ווענען וועלכען איהר זוהן האָט אזוי רוהיג און זיכער גערעדט. זי האָט פאַר זיך דערזעהן דעם גלאַטען, פערשנעעטען פעלד. קאַלט און דין שווישטשענדיג טראָגט זיך איבער איהם דער ווינד, א ווייסער, א בייזער... אין מיטען פעלד טראָגט זיך איינע אליין די ציטערדיגע קליינע פיגור פון דער מיידעל. דער ווינד פּלאָנטערט זיך אין איהרע פיס, בלאָזט פאַנאַנדער איהר קלייד, וואַרפט איהר שטעכעדיגע שנעעלעך. עס איז קאַלט און שרעקליך. עס איז שווער צו געהן. די קליינינקע פיסעלעך פערזינקען אין שנעע. די מיידעל האָט זיך אויסגעבויגען און זעהט אויס ווי א גרעזעלע אין בייזען שפּיעל פון הערבסט־ווינד. רעכטס פאַר איהר שטעהט דער זומפּ, ווי א פינסטערע וואַנד. דאָרטען ציטערען און רוישען וועהמוטהיג די צאַרטע נאַקעטע בעריאָזעווע און אָסינאָווע ביימער. ערגעץ פון דער ווייטען פינקלען מאַט די פייערען פון שטאָדט...

— גאָטעניו! דערבאַרעם זיך אויף אונז! — האָט די מוטער ווידער ארויסגעשעפּטשעט, ציטערענדיג פון קעלט און מורא.

7.

די טעג האָבען זיך געצויגען איינע נאָך די אַנדערע, ווי א פּערעל־שנור, און האָבען זיך צוזאַמענגעלעגט אין וואָכען און חדשים. יעדען שבת פלעגען צו פּאַוועל'ען קומען זיינע חברים און יעדע פערזאַמלונג איז געווען ווי א שטאַפּעל פון א לאַנגען קרומען לייטער. ער האָט געפיהרט ערגעץ ווייט, לאַנגזאַם אויפהויבענדיג די מענשען, און קיין ענדע האָט זיך נאָך אַלץ ניט געזעהן.

עס פלעגען אַלץ צוקומען נייע מענשען. אין וולאַסאָוו'ס קליינינקען צימערעל איז געוואָרען ענג און דושנע. נאַטאַשאַ פלעגט קומען א פערפראָרענע, א מיעדע, אבער שטענדיג פערהליך און לעבעדיג. די מוטער האָט פאַר איהר געשטריקט זאָקען און האָט זיי אליין אָנגעטהאָן אויף איהרע קליינע פיסעלעך. נאַטאַשאַ האָט אין אָנפאַנג געלאַכט, דערנאָך איז זי

פלוצלונג אנטשוויעגען געוואָרען, האָט זיך פערטראַכט און האָט שטיל ארויסגערעדט.

— איך האָב געהאַט אַ ניאַנקע... זי איז געווען אַ זעלטען גוטע! ווי מאָדנע עס איז, פעלאַגעיאַ נילאָוונאַ, די ארבייטער פיהרען אַזאַ שווערען לעבען, פול מיט צרות און זאָרג, און דאָך טרעפט מען ביי זיי מעהר הארץ און מעהר גוטסקייט, ווי ביי יענע דאָרטען!

זי האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד און האָט אָנגעצייגט ערגעץ ווייט, ווייט אין דרויסען.

— אָט ווער איהר זייט! — האָט וולאַסאָווא ארויסגערעדט. — אייערע עלטערען האָט איהר פערלאָזען און אַלץ... זי האָט ניט געקענט ארויסרעדען איהר געדאַנק, האָט אַ זיפץ געטהאָן און איז אַנטשוויעגען געוואָרען, קוקענדיג נאַטאַשאַ'ן אין פּנים. זי האָט עפּעס געפיהלט צו איהר אַ דאַנקבאַרקייט, ניט ווייסענדיג אַליין פאַר וואָס. זי איז געזעסען אויף דר'ערד פאַר איהר. די מיידעל האָט אָבער אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ און פערטראַכטערהייט גע־שמייכעלט.

— די עלטערען פערלאָזען? — האָט זי איבערגע'חזר'ט. דאָס איז גאָר נישט! מיין פאָטער איז אַזוי נאַריש; אַזאַ גראָבער, שלעכטער מענש... דער ברודער אויך... און אַ שיכור. די עלטערע שוועסטער אַן אונגליקליכע און אַ קלעגליכע, האָט חתונה געהאַט פאַר אַ מאַן, וואָס איז פיעל עלטער פאַר איהר, זעהר אַ רייכער, אַ לאַנגווייליגער און אַ קאַרגער... אָבער אויף מיין מוטער איז אַ רחמנות. זי איז אַ פּראָסטע, אַזוי ווי איהר, אַ קליינינקע, אַזוי ווי אַ מייזעל. זי לויפט אויך אַזוי ארום און האָט מורא פאַר אַלעמען. צייטענווייז ווילט זיך מיר איהר אַזוי זעהן!

— אָרים קינד מיינס! — האָט די מוטער ארויסגערעדט און האָט אומעטיג געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

די מיידעל האָט גיך אַ וואָרף געטהאָן מיט'ן קאָפּ, האָט הויך אויסגע־שטרעקט די האַנד, פונקט ווי זי וואָלט עפּעס אָבשטויסען פון זיך.

— אָ, ניין! איך פיהל צייטענווייז אַזאַ פרייד, אַזאַ גליק!

איהר פּנים איז בלאַס געוואָרען און איהרע בלאָהע אויגען האָבען העל אויפגעפלאַמט.

זי האָט ארויפגעלעגט איהרע הענד אויף דער מוטער'ס פּלייצעס און האָט מיט אַ שטילען הארציגען קול אַ זאָג געטהאָן:

— אַז איהר וואָלט ווימען... אַז איהר וואָלט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ גרויסע, טהייערע ארבייט מיר טהוען...

עפּעס ווי אַ געפיהל פון קנאה האָט זיך אריינגע'גנב'עט אין דער מו־

טער׳ס הארץ. זי האָט זיך אויפגעהויבען פון דר׳ערד און האָט טרויעריג ארויסגערעדט:

— איך בין שוין צו אַלט דערצו... אונוויסענד... אונגעבילדעט...

פּאַוועל פלעגט רעדען אַלץ עפּטער און מעהר. צייטענווייז פלעגט ער ווערען זעהר היציג. און איז אַלץ מאָגערער געוואָרען. דער מוטער האָט זיך געדוכט, דאָס ווען ער רעדט מיט נאַטאַשאַ׳ן אָדער ווען ער קוקט אויף איהר בלישטשען זיינע שטרענגע אויגען פריינדליכער, זיין שטימע קלינגט ווייכער און ער ווערט אין גאַנצען פּראָסטער און בעסער.

— זאָל גאָט געבען! — האָט זי געטראַכט און, זיך פאַרשטעלענדיג נאַטאַשאַ׳ן אַלס איהר צוקינפטיגע שנור, האָט זי שטיל געשמייכעלט.

שטענדיג, ווען אויף די פערזאַמלונגען האָבען די דעבאַטען אָנגענומען אַ שטורמישען כאַראַקטער, פלעגט זיך אויפהויבען דער קליין־רוס און פלעגט מיט זיין הילכיגער, געשמאַקער שטימע זאָגען אַ פּאָר איינפאַכע גוטע ווערטער. אַלע פלעגען דאַן ווערען רוהיגער און ערנסטער. וויעסאָוושטשיקאָוו פלעגט שטענדיג וועלען, אַז מען זאָל געהן פאָרווערטס. ער און דער געלער, וועמעס נאָמען איז געווען סאַמאָילאָוו, פלעגען אַלע מאָל די ערשטע אָנפאַנגען דעם קריעג. מיט זיי פלעגט שטענדיג מסכים זיין איוואַן בוקין, דער בחור׳ל מיט׳ן רונדען קאָפּ און בלאָנדע האָאַר. יאַקאָוו סאַמאָוו, דער גלאַטער און זויבערער, פלעגט רעדען ווענינ, און שטענדיג שטיל און ערנסט. ער און פעדיא מאַזין, מיט׳ן הויכען שטערען, פלעגען שטענדיג זיין אויף דער זייט פון פּאַוועל׳ען און פון דעם קליין־רוס.

צייטענווייז פלעגט אָנשטאָט נאַטאַשאַ׳ן קומען פון שטאָדט ניקאָלאַי איוואַנאָוויטש, אַ יונגערמאַן אין ברילען מיט אַ קליינינקע בלאָנדע בערדעל. ער האָט געשטאַמט פון אַ ווייטער רוסישער גובערניע. ער פלעגט שטענדיג רעדען גיך און זינגענדיג. ער איז בכלל געווען עפּעס פרעמד. ער פלעגט דערצעהלען וועגען איינפאַכע זאַכען — וועגען פאַמיליען־לעבען, וועגען קינדער, וועגען האַנדעל, וועגען פּאָליציי און וועגן די מקחים אויף ברויט און פלייש, — קורץ, וועגען אַלעס, וואָס האָט צו טהאָן מיט׳ן אַלטעגליכען מענשליכען לעבען. אין אַלץ פלעגט ער בעווייזען די פאַלשקייט און דעם שווינדעל, דעם מיש־מאַש און די נאַרישקייט. צייטענווייז פלעגט ער אַלעס לעבערליך מאַכען, און פלעגט אויפווייזען דעם שאָדען, וואָס אַלץ ברענגט פאַר די מענשען. דער מוטער האָט זיך געדוכט, אַז ניקאָלאַי איוואַנאָוויטש קומט ערגעץ פון אַ ווייטער מדינה, וואו אַלע מענשען לעבען פרייליך, עהרליך און גרינג, און דאָ איז איהם אַלץ פרעמד. ער קען זיך ניט צוגעוואוינען צו דיעזען לעבען, ער קען עס ניט בעטראַכטען פאַר אַ נויטווענדיגקייט.

קיין זאך איז איהם ניט געפעלען און ער האט אן עקשנות'דיגען וואונש אלץ איבערצובויען, אלץ אומצווענדערען. זיין פנים איז געווען געלבליך, ארום זיינע אויגען האבען זיך געצויגען דינע שטראהלענדע קנייטשען. זיין שטימע איז געווען א שטילע, און זיינע הענד זיינען געווען שטענדיג ווארים. ווען ער האט זיך געגריסט מיט וולאסאווא'ן, האט ער אריינגענומען איהר גאנצע האנד מיט זיינע לאנגע, פעסטע פינגער, און נאך אזא בעגריסונג איז שטענ־דיג געווארען לייכטער און רוהיגער אויפ'ן הארצען.

עס פלעגען אויך קומען אנדערע מענשען פון שטאדט. אפטער פאר אלעמען פלעגט קומען א הויכע, שלאנקע יונגע מיידעל מיט זעהר גרויסע אויגען און א מאגערען בלאסען פנים. איהר נאמען איז געווען סאשא. איהר גאנג און איהרע בעוועגונגען זיינען געווען עהנליך צו א מאנספערזאן. זי פלעגט בייז קנייטשען די געדיכטע דונקעלע ברעמען און ווען זי פלעגט רעדען, פלעגען ביי איהר ציטערען די נאז־לעכער.

סאשא האט צום ערשטען מאל הויך און שארף ארויסגעזאגט:

— מיר זיינען סאציאליסטען...

ווען די מוטער האט דערהערט דיזען ווארט, האט זי דערשראקען און שווייגענדיג אנגעקוקט די מיידעל.

זי האט געוואוסט, אז די סאציאליסטען האבען דער'הרג'עט דעם קייזער. דאס איז נאך געווען אין איהרע יונגע יאהרען; דאמאלכט האט מען דער־צעהלט, אז די פריצים, וועלכע האבען זיך געוואלט אברעכענען מיט'ן קיי־זער, פאר וואס ער האט בעפרייט די פויערים, האבען זיך א נדר געטהאן צו טראגען לאנגע האאר, ביז וואנען זיי וועלען איהם ניט דער'הרג'ענען. דערפאר האט מען זיי א נאמען געגעבען סאציאליסטען. און יעצט האט זי ניט געקענט פערשטעהן פאר וואס איהר זוהן און זיינע חברים זיינען סאציאליסטען.

ווען אלע זיינען זיך פאנאנדערגעגאנגען, האט זי פאוועל'ען געפרעגט:

— פאווליושא, ביזטו א סאציאליסט?

— יא! — האט ער געענטפערט, שטעהענדיג ווי שטענדיג פאר איהר פעסט און גלייך. — וואס איז דען?

די מוטער האט שווער אבגעזיפצט און אראפלאזענדיג די אויגען האט זי געפרעגט:

— איז דאס טאקע אמת, פאווליושא? זיי זיינען דאך געגען קייזער... איינעם האבען זיי דאך שוין דער'הרג'עט!

פאוועל איז זיך געגאנגען איבער'ן צימער, האט געגלעט זיין באק מיט דער האנד און האט שמייכלענדיג ארויסגערעדט:

— מיר דאַרפֿען דאָס ניט!

דערנאָך האָט ער לאַנג גערעדט צו איהר מיט אַ שטילער ערנסטער שטימע. זי האָט געקוקט אויף זיין געזיכט און האָט געטראַכט:

— ער וועט קיין שלעכטס ניט טהאָן... ער קען דאָס ניט!

דערנאָך האָט זיך דאָס שרעקליכע וואָרט גענומען הערען אַלץ אָפּטער און אָפּטער. זיין שאַרפקייט איז אָבגעטעמפּט געוואָרען און איז געוואָרען אַזוי צוגעוואוינט צו איהר אויער, ווי די צעהנדליגע אַנדערע אונפֿערשטענדליכע ווערטער, וועלכע זי האָט געהערט. אָבער סאַשענקאַ איז איהר ניט געפֿעלען געוואָרען. ווען זי פֿלעגט קומען, פֿלעגט זיך די מוטער פֿיהלען עפּעס אונרוהיג און אונגעמיטליך.

איינמאָל האָט זי געזאָגט צום קליין־רוס, צוזאַמענפּרעסענדיג די ליפּען:

— סאַשענקאַ איז שוין צו שטרענג! זי קאָמאַנדעוועט אַלץ — איהר דאַרפֿט דאָס טהאָן, איהר טאָרט דאָס ניט טהאָן...

דער קליין־רוס האָט זיך הויך פֿאַנאַנדערגעלאַכט.

— גערעכט, מאַמעלע! געטראָפֿען אין פּינטעלע! איז זי ניט גערעכט, פּאַוועל? און, צוואווינקענדיג דער מוטער, האָט ער שמייכלענדיג אַ זאָג געטהאָן:

— פּריצישע בלוט!

— זי איז אַ גוטער מענש, — האָט פּאַוועל טרוקען געענטפֿערט מיט אַן ערנסטער מינע.

— דאָס איז אויך אמת, — האָט צוגעגעבען דער קליין־רוס. זי פֿערשטעהט אָבער ניט, אַז זי מוז טהאָן, וואָס זי טהוט, מיר אָבער ווילען עס און קענען עס טהאָן.

זיי האָבען זיך אָנגעהויבען צו שטרייטען איבער עטוואָס, וואָס די מוטער האָט ניט פֿערשטאַנען.

די מוטער האָט בעמערקט, אַז סאַשענקאַ איז צו פּאַוועל'ען געווען שטרענגער ווי צו אַלעמען, אָפּטמאָל שרייט זי אַפֿילו אויף איהם. פּאַוועל פֿלעגט שווייגען, שמייכלען און קוקען אויף איהר פּנים מיט דעם זעלבען מילדען בליק, ווי ער האָט פֿריהער געקוקט אויף נאַטאַשאַ'ן. דאָס איז דער מוטער אויך ניט געפֿעלען געוואָרען.

יעצט פֿלעגט מען זיך שוין פֿערזאַמלען צוויי מאָל אַ וואָך; און ווען די מוטער האָט געזעהן מיט וואָס פֿאַר אַן אינטערעס און אויפֿמערקזאַמקייט די יונגענד הערט זיך צו צו די רייד פֿון איהר זוהן און פֿון קליין־רוס; מיט וואָס פֿאַר אַן אויפֿמערקזאַמקייט די יוגענד הערט אויס די אינטערעסאַנטע ערצעהלונגען פֿון סאַשענקען, נאַטאַשאַ'ן, ניקאָלאַי איוואַנאָוויטשען

און פון די איבעריגע מענשען, וועלכע פלעגען קומען פון שטאָדט, פלעגט זי פערגעסען איהר זאָרג און פלעגט אומעטיג שאָקלען מיט'ן קאָפּ, זיך דערמאָהנענדיג אָן די לאַנגוויילינע טעג פון איהר יוגענד.

אָפטמאָל פלעגט די מוטער איבערראַשט ווערען פון דער שטורמישער פרייד, וואָס פלעגט אַלעמען פּלוצלונג ארומנעהמען. געוועהנליך איז דאָס געווען אין יענע אבענדען, ווען זיי פלעגען לייענען אין די צייטונגען וועגען די ארבייטער אין אויסלאַנד. דאַן פלעגען זייערע אויגען גלענצען פון שמחה. אַלע זיינען געווען גליקליך, ווי קינדער, האָבען געלאַכט פרעהליך און קלאָר און האָבען זיך פריינדליך געקלאַפּט איבער די פּלייצעס.

— בראַוואָ, דייטשע חברים! — פלעגט אימיצער אויסשרייען, ווי פער'שיכור'ט פון פרייד.

— לאַנג לעבען זאָלען די חברים אין איטאַליען! — פלעגט מען א צווייטען מאָל אויסרופען.

און שיקענדיג דיעזע אויסרופען צו זייערע ווייטע פריינד, וועלכע האָבען זיי ניט געקענט און האָבען ניט געקענט פערשטעהן זייער שפּראַך, זיינען זיי געווען איבערצייגט, אז דיעזע אונבעקאַנטע מענשען הערען און פערשטעהען זייער בעגייסטערונג.

דער קליין־רוס האָט גערעדט מיט שטראַהלענדע אויגען, דורכגעדרונגען מיט א געפיהל פון הייסער ליעבע, וואָס האָט אַלעמען ארומגענומען:

— עס וואָלט געווען גוט מיר זאָלען זיי אָנשרייבען אהין, חברים. יא? זאָלען זיי וויסען, אז אין ווייטען רוסלאַנד לעבען זייערע פריינד, ארבייטער, וועלכע גלויבען אקוראַט ווי זיי, וועלכע האָבען דעם זעלבען ציעל ווי זיי און פרעהען זיך מיט זייערע נצחונות.

און אַלע פלעגען מיט פערקלעהרטע פּנים'ער לאַנג ריידען איבער די פראַנצויזען, ענגלענדער און שוועדען, ווי איבער מענשען וואָס שטעהען נאָהענט צו זיי, וועלכע זיי שעצען, לעבען מיט זייערע פריידען און פיהלען זייערע ליידען.

אין ענגען צימער פלעגט געבאָרען ווערען דער גרויסער געפיהל פון גייסטיגער קרובה'שאַפט צווישען די ארבייטער פון דער גאַנצער וועלט, וועמען דער געדאַנק האָט בעפרייט פון אבערגלויבען און וועלכע האָבען זיך געפיהלט אַלס הערשער פון לעבען.

דיעזער געפיהל האָט אַלעמען פעראייניגט אין איין גרויסער נשמה. ער האָט אָפּילו אויפגערודערט די מוטער, הגם זי האָט עס ניט פערשטאַנען.

— וואָס זייט איהר פאַר א מענשען? — האָט זי איינמאָל דעם קליין־רוס א זאָג געטהאָן. — אַלע זיינען אייערע חברים! — ארמעניער, אידען

און עסטרייכער. פון אַלעמען רעדט איהר ווי פון אייערע פריינד, פאַר אַלעמען זאָרגט איהר זיך.

— פאַר אַלעמען, מאַמינקע, פאַר אַלעמען! — האָט אויסגערופען דער קליין־רוס. — די וועלט איז אונזערע. די וועלט געהערט צו די ארבייטער! פאַר אונז עקזיסטירען ניט קיין נאַציאָנען, קיין שבטים, עס זיינען נאָר פאַראַן חברים און שונאים. אַלע ארבייטער זיינען אונזערע חברים, אַלע רייכע, אַלע רעגיערונגען זיינען אונזערע שונאים. ווען איך בעטראַכט די ערד, ווען איך זעה וויפיעל ארבייטער עס זיינען פאַראַן, וויפיעל גייסטיגע כחות מיר טראָגען אין זיך, — דאַן כאַפּט מיר אָן אַ מורא׳דיגע שמחה, און מיין הארץ פילט זיך אָן מיט גליק און אַ גרויסער יום־טוב ווערט אין מיין נשמה. און אַקוראַט אַזוי, מאַמעלע, פיהלט דער פראַנצויז און דער דייטש. ווען זיי קוקען אָן דאָס לעבען, און אַקוראַט אַזוי פרעהט זיך אויך דער אי־טאַליענער. מיר אַלע זיינען קינדער פון איין מאַמען — פון דעם גרויסען אונבעזיעגבאַרען געדאַנק וועגען ברידערליכקייט און אחדות פון ארביי־טענדען פאָלק פון אַלע לענדער. דער געדאַנק וואַקסט, ער וואַרעמט אונז ווי אַ זון, ער איז די צווייטע זון אויף דעם הימעל פון גערעכטיגקייט און דיעזער הימעל געפינט זיך אין האַרצען פון יעדען ארבייטער. און ווער דער סאָציאַליסט זאָל ניט זיין און ווי ער זאָל זיך ניט רופען, — ער איז שטענדיג אונזערער אַ ברודער!

אָט דיעזע קינדער פרייד, דיעזער ליכטיגער פעסטער גלויבען איז וואָס ווייטער אַלץ טיעפער און קרעפטיגער געוואָרען אין זיי.

און ווען די מוטער האָט דאָס דערזעהן, האָט זי ניט ווילענדיג גע־פיהלט, אַז אויף דער וועלט איז ווירקליך געבאָרען געוואָרען עטוואָס גרויסעס און ליכטיגעס...

אָפּט פלעגען זיי זינגען לידער. די געוועהנליכע, בעקאַנטע לידער פלעגט מען זינגען הויך און פרעהליך. אָבער צייטענווייז פלעגען זיי זינגען עפּעס נייע, מאָדנע, ניט פרעהליכע און ניט געוועהנליכע נגונים. דאָס פלעגען זיי זינגען שטיל און פערטראַכט און ערנסט, ווי אין אַ קירכע. די פנים׳ער פון די זינגערס פלעגען ווערען צייטענווייז בלאַס, צייטענווייז רויט און אין די קלינגענדע ווערטער פלעגט זיך פיהלען אַ סך קראַפט.

איינע פון די נייע לידער האָט מעהר פאַר אַלע בעאונרוהיגט דער מוטער. אין דיעזען ליעד האָבען זיך ניט געהערט די קרעכצען פון דער פער־אומערטער נשמה, וועלכע בלאָנדזשעט אַ בעליידיגטע איינזאַם ארום איבער די פינסטערע וועגען פון קומער און צווייפעל, אַ נשמה געפּלאָגט פון נויט, נעיאָגט פון מורא. אין דיעזען ליעד האָבען זיך ניט געהערט קיין טרויעריגע

זיפצען פון א מאכט, וואָס גאַרט נאָך פרייהייט; קיין עזות'דיגע געשרייען פון אויפגערעגטער דרייסטקייט, וואָס איז גרייט צו פערניכטען דאָס גוטע און דאָס שלעכטע אין איין און דער זעלבער צייט; אין דיעזען ליעד זיינען ניט געלעגען קיין בלינדע, נקמה־און בזיון־געפיהלען, וואָס זיינען גרייט אַלץ צו צושטערען, ניט זייענדיג בכח עטוואָס צו שאַפען. אין דיעזען ליעד האָט זיך ניט געהערט קיין זאַך, וואָס זאָל דערמאָהנען אָן דער אַלטער פערשקלאַפּ־טער וועלט.

די שאַרפע ווערטער און דער שטרענגער ניגון זיינען ניט געפעלען גע־וואָרען דער מוטער. אָבער הינטער די ווערטער און הינטער דעם ניגון איז געלעגען עפּעס גרויסעס, וואָס האָט דעם קלאַנג און די ווערטער פערשטיקט און אין הארצען געוועקט א געפיהל פון עפּעס אַזוינס, וואָס דער געדאַנק איז ניט בכח ארומצונעהמען.

און אָט די אונבעקאַנטע מאכט האָט זי געזעהן אויף די פּנים'ער און אין די אויגען פון דער יוגענד. זי האָט עס געפיהלט אין זייערע הערצער און האָט זיך מאַכטלאָז אונטערגעגעבען צום געזאַנג, וואָס האָט אין טענער און ווערטער קיין פּלאַץ ניט געפונען, און זי האָט זיך מיט א בעזונדערער אויפמערקזאַמקייט און מיט א טיעפער אונרוה צוגעהערט צו דיעזען ליעד מעהר ווי צו אַלע אַנדערע.

דיעזע ליעד פלעגט מען זינגען שטילער, ווי אַלע איבעריגע, אָבער זי פלעגט שטענדיג קלינגען שטאַרקער, ווי אַלע, און האָט געוועהט אַרום די מענשען, ווי די לופט אין א מערץ־טאָג, — דעם ערשטען טאָג פון אָנקו־מענדען פריהלינג.

— עס איז שוין צייט צו זינגען דאָס אויפ'ן גאַס! — האָט וויעסאָווּ־שטשיקאָוו א זאָג געטהאָן.

ווען זיין פאָטער האָט ווידער עפּעס גע'גנב'עט און מען האָט איהם אריינגעזעצט אין טורמע, האָט ער רוהיג ערקלעהרט זיינע חברים:

— יעצט קענען מיר זיך צוזאַמענקלייבען ביי מיר...

כמעט אַלע אבענד, נאָך דער ארבייט, איז אימיצער פון די חברים געזעסען ביי פּאַוולען. זיי פלעגען לעזען, פלעגען עפּעס אויסשרייבען פון די ביכער, האָבען זיך שטענדיג געאיילט, ניט האָבענדיג קיין צייט זיך איינ־צוואַשען. זיי פלעגען עסען און טרינקען טהיי מיט די ביכער אין די הענד און זייערע רייד זיינען פאַר דער מוטער געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר אונפערשטענדליך...

— מיר מוזען האָבען א צייטונג! — פלעגט פּאַוועל אָפט זאָגען.

דאָס לעבען איז געוואָרען האַסטיג און פיעבערהאַפט. די מענשען

פלעגען ארומלויפען איינער צום צווייטען, פלעגען זיך איילען פון איין בוך צום אנדערען, פונקט ווי ביענען פון בלום צו בלום.

— מען רעדט שוין וועגען אונז! — האט וויעסאָווטשיקאָוו דער־צעהלט.

— מיר וועלען מסתמא אין גיכען אריינפאַלען.

— אויף דערויף איז דער פויגעל, ער זאָל אריינפאַלען אין נעץ! — האט געענטפערט דער קליין־דוס.

דער מוטער איז ער אלץ מעהר געפעלען געוואָרען. ווען ער פלעגט איהר אָנרופען „מאַמעלע", פלעגט זיך איהר אויסדוכטען, אַז אַ ווייכע קינ־דערשע האנד גלעט איהר די באַקען. זונטאַגס, ווען פּאַוועל פלעגט קיין צייט ניט האָבען פלעגט ער צוהאַקען די האָלץ; איינמאָל איז ער געקומען מיט אַ ברעט אויפ'ן פלייצע, האָט גענומען די האַק און האָט גיך פעררעכט דעם פערפוילטען סטופּ אויפ'ן גאַניק. אַן אַנדער מאָל האָט ער צורעכט געמאַכט דעם צופאַלענעם פּלאָנקען. ביי דער ארבייט פלעגט ער שטענדיג פייפען, און זיין פייפען איז געווען שעהן און וועהמוטהיג.

איינמאָל האָט די מוטער געזאָגט צום זוהן:

— ווייסטו וואָס? לאָמיר אריינגעהמען דעם קליין־דוס צו אונז אויף קעסט. עס וועט זיין בעסער פאַר אייך ביידען. איהר וועט ניט דאַרפען ארומלויפען איינער צום אנדערען.

— צו וואָס זאָלען מיר דיר מאַכען ארבייט? — האָט פּאַוועל געפרעגט, קוועטשענדיג מיט די אַקסלען.

— פטור נו! דאָס מאַכט ניט אויס. איך האָב דעם גאַנצען לעבען געהאָרעוועט, ניט וויסענדיג פאַר וואָס... פאַר אַ גוטען מענשען לוינט זיך! —

— טהו ווי דו ווילסט! — האָט זיך אָבגערופען דער זוהן. וועט ער זיך אריבערקלייבען, וועל איך זיין צופריעדען...

און דער קליין־דוס האָט זיך אריבערגעקליבען צו זיי.

8.

די קליינע הויז ביים ברעג פון פאַרשטאָדט האָט געצויגען אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט פון די מענשען און צעהנדליגע אויגען האָבען מיט פערדאַכט געקוקט אויף איהרע וועגד. די מענשען האָבען זיך געסטאַרעט צו דערגעהן וואָס הינטער איהרע וועגד קומט פאָר, וואָס פאַר געהיימניסע דאָרטען זיינען פערבאָרגען. ביינאַכט פלעגט מען אריינקוקען אין די פענ־סטער, צייטענווייז פלעגט אימיצער אָנקלאַפּען אין די שויבען און פלעגט גיך אַנטלויפען.

איין טאָג האָט די מוטער געטראָפען דעם שיינקער בעגוגצעוו'ן, אַן אַלטען גאַטס־פאַרכטיגען מענשעל, וועלכער האָט אימער געטראָגען אויף זיין רוי־טער אויסגעדראַרטער האַלז אַ זיידענע טיכעל און אויף דער ברוסט אַ דיקע פּלושענע ווע סטעל. אויף זיין שפּיציגען, גלאַנציגען נאָז האָט ער געטראָגען אַלטע שפּאַקולען, און דערפאַר האָט מען איהם אין פאַרשטאָדט גערופען די „קנאַכען־אויגען“. ער האָט וולאַסאָווא'ן אָבגעשטעלט און, ניט וואַר־טענדיג אויף איהרע ענטפערס, האָט ער איהר אָבגעשאָטען מיט אַ האָגעל פון רוישענדע טרוקענע פראַגען:

— פּעלאַגעיא ניל אָוונא, וואָס מאַכט איהר? וואָס מאַכט דער זוהנ־דעל? איהם חתונה מאַכען קלייבט איהר זיך נאָך ניט? אַ בחור אין די בעסטע יאָהרען. וואָס גיכער מען מאַכט אַזוינעם חתונה, אַלץ בעסער פאַר די עלטערען. אַ פאַמיליע ווירקט גוט אויף דעם מענשען, סיי גייסטיג, סיי קערפּערליך; אין אַ פאַמיליע פיהלט זיך דער מענש, ווי אין אַן אייזערנעם קאַסטען. איך, אויף אייער אָרט, וואָלט איהם שוין לאַנג חתונה געמאַכט. היינטיגע יאָהרען דאַרף מען גוט אַכטונג געבען אויף די מענשען. זיי האָ־בען שוין אָנגעהויבען צו לעבען ווי עס פאַלט זיי איין אין קאָפּ. זיי זיינען שוין געוואָרען צופיעל צולאָזען און מען דאַרף זיי מדריך זיין. די יוגענד מיידט שוין אויס גאָט'ס הויז, פון מענשען אַנטלויפען זיי און פערזאַמלענדיג זיך אין די ווינקעלעך, שושקען זיי זיך. וואָס שושקען זיי זיך? גיט מיר צו פערשטעהן, פאַר וואָס אַנטלויפען זיי פון מענשען? אַלץ וואָס אַ מענש האָט מורא צו זאָגען פאַר אַלעמען אין די אויגען, — אין שיינק צום ביישפּיעל, — וואָס איז דאָס אַזוינס? זיינען עס סודות? פאַר סודות איז דאָך ביי אונז גאָט צו דאַנקען פאַראַן אַ קירכע. אַלע אַנדערע סודות, וואָס מען דערצעהלט זיך אין די ווינקעלעך, זיינען צולאָזענהייט און יונ־נאַטשסטווא. זייט מיר געזונד!

ער האָט, זיך פערבויגענדיג, אַרונטערגענומען מיט דער קרומער האַנד די היטעל, האָט מיט איהר אַ מאַך געטהאָן אין דער לופט און איז אוועקגע־גאַנגען איבערלאָזענדיג די מוטער אין אַ פערלעגענהייט.

וולאַסאָווא'ס שכנה, מאַריא קאָרסונאָווא, די אלמנה פון אַ שמיעד, וועלכע פלעגט פערקויפען עסענוואַרג אין פאַבריק, האָט איין טאָג אויך אַ זאָג געטהאָן צו דער מוטער, איהר טרעפענדיג אויפ'ן מאַרק:

— גיב אַכטונג אויפ'ן זוהן, פּעלאַגעיא!

— וואָס איז דען? — האָט די מוטער געפרעגט.

— עס געהט אַרום אַ קלאַנג!... — האָט מאַריא געהיימניספאָל דער־צעהלט. — אַ שלעכטער קלאַנג, מיין טהייערע! מען זאָגט, אַז ער מאַכט

אַן אַרטעל אַזוינעם, עפּעס ווי מלקות־שלעגער, אַ סעקטע רופט מען דאָס. זיי וועלען זיך דאַן שמייסען איינע די אַנדערע, ווי כליסטען...

— הער אויף צו ריידען נאַרישקייטען, מאַריאַ!

— ניט דער, וועך עס פּלוידערט, נאַרט, נאָר דער וועך עס סוד'עט זיך! — האָט געענטפערט די קרעמערקע.

די מוטער האָט איבערדערצעהלט דעם זוהן דיזע אַלע געשפּרעכען; ער האָט שווייגענדיג געקוועטשט מיט די פּלייצעס. דער קליין־רוס אָבער האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט מיט זיין טיעפער ווייכער שטימע.

— די מיידלעך האָבען אויך אויף אייך פאַראיבעל! — האָט זי גע־זאָגט. — אַלע מיידלעך וואָלטען זיך ווינשען צו האָבען אַזעלכע חתנים, ווי איהר זייט. אַרבייטער זייט איהר גוטע, טרינקען טרינקט איהר ניט... און איהר קימערט זיך גאָר ניט וועגען זיי! מען זאָגט אפילו, אַז צו אייך קומען פון שטאָדט עפּעס לייכטזיניגע מיידלעך אַזעלכע...

— נו, פערשטעהט זיך! — האָט פּאַוועל אויסגערופען מיט פעראַכטונג.

— אין זומפּ שמעקט אַלץ מיט פוילקייט! — האָט דער קליין־רוס זיפצענדיג אַרויסגעזאָגט. — איהר, מאַמעלע, וואָלט בעסער די פּראַים גע־געבען צו פערשטעהן, וואָס הייסט חתונה האָבען, אום זיי זאָלען זיך ניט איילען צו האָבען אָבגעריסענע יאָהרען...

— אָך, מיין טהייערער! — האָט די מוטער געזאָגט. — זיי זעהען די צרות, זיי פערשטעהען עס, אָבער זיי האָבען זיך ניט וואו אהין צו טהאָן!

— שלעכט פערשטעהען זיי, אַניט וואָלטען זיי שוין אַן אויסוועג גע־פונען, — האָט פּאַוועל בעמערקט.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף זיין שטרענג׳ען פּנים.

— אדרבא, לערען זיי אויס! רופט צו זיך אַ פּאָר פון די קליגערע...

— דאָס קען מען ניט! — האָט דער זוהן טרוקען געענטפערט.

— און אפשר טאַקע פּרובירען? — האָט געפרעגט דער קליין־רוס.

פּאַוועל האָט אַ ווײַלע געשוויעגען און האָט געענטפערט:

— דאַן וועלען זיך באַלד אָנהויבען פּאָאַרלעך, אייניגע וועלען חתונה האָבען און אויס.

די מוטער האָט זיך פערטראַכט. פּאַוועלס שטרענגקייט האָט איהר צוטומעלט. זי האָט געזעהן, אַז זיינע עצות פאָלגען אפילו די חברים זיינע, וועלכע זיינען, ווי דער קליין־רוס, עלטער פון איהם; עס האָט זיך איהר אָבער געדאַכט, אַז זיי האָבען מורא פאַר זיין שטרענגקייט און אַז קיינער האָט איהם דערפאַר ניט האָלט.

איינמאָל, ווען זי האָט זיך געלעגט שלאָפען און דער זוהן מיט'ן קליין־

רום האָבען נאָך געלעזען, האָט זי זיך צוגעהערט צו זייערען אַ שטילען געשפּרעך:

— דו ווייסט, מיך געפעלט זעהר נאַטאַשאַ, — האָט פּלוצלונג דער קליין־רום שטיל אויסגערופען.

— איך ווייס, — האָט פּאוועל געענטפערט.

— יאַ, יאַ...

מען האָט געקענט הערען, ווי דער קליין־רום איז לאַנגזאַם אויפגע־שטאַנען און האָט גענומען אַ בּאַרוועסער ארומגעהן איבער'ן צימער. עס האָט זיך געהערט זיין שטילער וועהמוטהיגער פייפען. דאַן האָט זיך ווידער דערהערט זיין שטימע:

— בעמערקסט זי דאָס?

פּאוועל האָט געשוויעגען.

— ווי מיינסטו? — האָט מיט אַ ניעדעריגען קול דער קליין־רוס געפרעגט.

— געוויס בעמערקט זי דאָס! — האָט פּאוועל געענטפערט. — דע־ריבער האָט זי אויפגעהערט צו קומען צו אונז...

דער קליין־רוס האָט זיך שווער ארומגעשלעפּט איבער'ן צימער און ווידער האָט אין צימער געציטערט זיין שטילער פייפען. דאַן האָט ער געפרעגט:

— וואָס וואָלט געווען, ווען איך זאָל עס איהר זאָגען?

— וואָס? — האָט פּאוועל ארויסגערונערט.

— איך וועל איהר זאָגען, אַז איך... — האָט שטיל אָנגעהויבען דער קליין־רוס.

— צוליעב וואָס? — האָט איהם פּאוועל איבערגעריסען.

די מוטער האָט געהערט, אַז דער קליין־רוס האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט געפיהלט, אַז ער שמייכעלט.

— איך מיין, דאָס ווען מען האָט האָלט אַ מיידעל, דאַרף מען דאָך איהר זאָגען וועגען דעם, אַניט וועט גאָרניט ארויסקומען דערפון.

פּאוועל האָט שנעל פערמאַכט דעם בוך און האָט אַ פרעג געטהאָן:

— וואָס ערוואַרטסטו זאָל ארויסקומען?

ביידע האָבען אַ צייט געשוויעגען.

— נו? — האָט געפרעגט דער קליין־רוס.

— איך מיין, אַנדריי, אַז מען דאַרף זיך פריהער קלאָר פאָרשטעלען, וואָס מען וויל, — האָט פּאוועל לאַנגזאַם אָנגעהויבען רעדען. — שטעל זיך פאָר, אַז אויך זי ליעבט דיך... איך רעכען, אַז עס איז ניט אַזוי; נאָר

לאָמיר זיך פאַרשטעלען. און איהר וועט חתונה האָבען. אַן אינטערע־סאַנטע פּאָאַר: אַן אינטעליגענטקע און אַן ארבייטער. קינדער וועלען גע־באָרען ווערען... דו וועסט אַליין דאַרפען ארבייטען... און אַ סך. אייער לעבען וועט זיין אַ געוועהנליכע מאַטערניש פאַר׳ן שטיקעל ברויט; פאַר די קינדער, פאַר דער דירה... פאַר דער זאַך אָבער זייט איהר דאַן ביידע פערלאָרען.

עס איז שטיל געוואָרען. דערנאָך האָט פּאַוועל געזאָגט עטוואָס ווייכער:

— שלאָג דאָס זיך בעסער ארויס פון קאָפּ, אנדריי... שווייג און לאָז איהר צו־רוה...

— געדענקסטו אָבער, ווען ניקאָלאַי איוואַנאָוויטש האָט גערעדט וועגען די נויטווענדיגקייט פאַר אַ מענשען צו געניסען דעם פולען לעבען, מיט אַלע גייסטיגע און קערפערליכע כחות... געדענקסטו עס?

— דאָס איז ניט פאַר אונז! — האָט פּאַוועל געזאָגט. — ווי קענען מיר ריידען וועגען פולען לעבען? פאַר אונז עקזיסטירט ער ניט. האָסטו ליעב די צוקונפט, ברודערעל, מוזטו זיך אין דער געגענוואַרט פון אַלץ ענט־זאָגען... פון אַלץ...

— דאָס איז אָבער זעהר שווער! — האָט דער קליין־רוס שטיל גע־ענטפערט.

— ווי דען ווילסטו טהאָן? בעטראַכט אַליין!

עס איז שטיל געוואָרען. דער פּערפּענדיקעל פון זייגער האָט שטיל און גלייכגילטיג געטראָגען זיך אַהין און צוריק, רוהיג צעהלענדיג די סעקונדען פון לעבען.

דער קליין־רוס האָט געזאָגט:

— איין האַלבע הארץ ליעבט, די אַנדערע האַלבע האַסט; איז דען דאָס איבערהויפּט אַ הארץ?

— איך פרעג דיך: ווי זשע קען עס אַנדער זיין?

עס האָט זיך דערהערט דאָס רוישען פון די בוך־בלעטער. דאָס האָט מען מן הסתם ווידער אָנגעהויבען לעזען. די מוטער איז געלעגען מיט פערמאַכטע אויגען און האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט. זי האָט שטאַרק רחמנות געהאַט אויף׳ן קליין־רוס, אָבער נאָך מעהר אויף איהר זוהן. זי האָט געטראַכט וועגען איהם.

— מיין ליעבינקער... מיין פערלאָרענער...

— זאָל איך שווייגען?

— דאָס איז עהרענהאַפטער, אנדריי, — האָט פּאַוועל שטיל ארויס־גערעדט.

— נו, ווע‏לען מיר געהן אויף דיעזען וועג, — האט דער קליין־רוס צוגעלעגט. און אין איניגע סעקונדען ארום האט ער אומעטיג און שטיל פארטגעזעצט:

— שווער וועט דיר זיין, פאווליושא, ווען דו וועסט אליין אויף זיין אזוי...

— מיר איז שוין שווער...

— טאקע?

דרויסען האט געוואיעט דער ווינד. דער פערפענדיקעל פון וואנד־זייגער האט רוהיג געצעהלט די אוועקגעהענדע צייט.

— פון אזעלכע זאכען לאכט מען ניט! — האט רוהיג ארויסגערעדט דער קליין־רוס.

די מוטער האט איינגעגראבען דעם פנים אין קישען און האט שטיל געוויינט.

אויף מארגען אין דער פריה האט זיך דער מוטער אויסגעדאכט, אז אנדריי איז עפעס קלענער געווארען און זיין אויסזעהן איז עפעס ליעבליכער, און איהר זוהן איז, ווי אלע מאל, מאגער און שווייגענדיג. פריהער פלעגט די מוטער רופען דעם קליין־רוס אנדריי אניסימאוויטש, יעצט האט זי ניט ווילענדיג און אונבעמערקטערהייד א זאג געטהאן צו איהם:

— אנדריושא, איהר וואלט גדארפט געבען פערריכטען אייערע שטי־וועל... איהר קענט זיך נאך פערקיהלען!

— אט, איך וועל אבנעהמען די שכירות, וועל איך זיך שוין קויפען נייע, — האט ער לאכענדיג געענטפערט, און האט פלוצלונג, ארויפלייגענדיג זיין לאנגע האנד אויף איהר פלייצע, א פרעג געטהאן:

— אפשר זייט איהר טאקע מיין אמת'ע מאמע, נאר איהר ווילט עס ניט אויסזאגען פאר לייטען, ווייל איך בין ניט קיין שעהנער, הא?

זי האט שווייגענדיג איהם א קלאפ געטהאן איבער'ן האנד. עס האט זיך איהר געוואלט איהם זאגען פיעל צערטליכע ווערטער, אבער איהר הארץ איז געוועזען פערפרעסט פון רחמנות און דער צונג האט זיך ניט גערוהרט פון ארט.

9.

אין פארשטאדט האט מען גערעדט וועגען די סאציאליסטען, וועלכע ווארפען אומעטום פאנאנדער פראקלאמאציעס געשריעבען מיט בלויע טינט. אין די דאזיגע פראקלאמאציעס האט מען שארף און זעהר צוטרעפענד גע־שריעבען וועגען דער ארדנונג אויף דער פאבריק, וועגען די סטרייקס פון

די פעטערבורגער ארבייטער און פון דרום רוסלאַנד און די ארבייטער זיינען אויפגעפאָדערט געוואָרען צו אייניגקייט און צום קאַמפף פאר זייערע אינ־טערעסען.

די בעיאָהרענטע ארבייטער, וועלכע האָבען גוט פערדיענט אויפ'ן פאב־ריק, האָבען, לעזענדיג דיעזע פּראָקלאַמאַציעס, געזידעלט זיך:

— בונטאָווּשטשיקעס! פאר אזעלכע רייד דארף מען זיי די צייהנ׳ער אויסקלאַפּען!

און זיי פלעגען אוועקטראָגען די פּראָקלאַמאַציעס אין קאָנטאָר. די יוגענד האָט די אויפרופען געלעזען מיט פערגעניגען און האָט מיט אויפ־רעגונג צוגעגעבען:

— אמת, אמת!

די מעהרהייט אָבער, וועלכע איז געווען דערשלאָגען פון דער ארבייט און גלייכגילטיג צו אלעס, האָט זיך קאַלטבלוטיג אָבגערופען:

— עט, עס וועט דערפון גאָר ניט ארויסקומען...

די בלעטלעך האָבען אָבער דאָך אויפגערעגט די מענשען, און ווען עס פלעגט א וואָך ניט זיין קיין בלעטעל, פלעגען שוין די מענשען זאָגען איינע צו די אנדערע:

— היינט זיינען שוין ווידער ניטאָ קיין בלעטלעך. זיי האָבען שוין, ווי עס ווייזט אויס, אלץ אויפגעגעבען.

מאָנטאג אָבער פלעגען זיך ווידער בעוויזען אויפרופען, און ווידער פלעגט דאָס ארויסרופען א טעמפּע אויפרעגונג צווישען די ארבייטער.

אין שיינק און אין פאבריק פלעגט מען בעמערקען נייע מענשען, וועמען קיינער האָט ניט געקענט. זיי פלעגען אלעס אויספרעגען, זיך ארומקוקען, ארומשמעקען און פלעגען זיך יעדערען גלייך ווארפען אין די אויגען; מאנכע מיט זייער פערדעכטיגער פאָרזיכטיגקייט, אנדערע — מיט זייער צופיעל עזות'דיגען בענעהמען זיך.

די מוטער האָט געוואוסט, אז דער גאַנצער טומעל איז ארויסגעקומען צוליעב דער טהעטיגקייט פון איהר זוהן. זי האָט געזעהן ווי מענשען האָ־בען זיך ארום איהם צוזאַמענגעשאַרט. ער איז שוין ניט געווען אליין, און דאָס איז דארום ניט אזוי געפעהרליך. די מורא פאר פּאַוועל'ס שיקזאל האָט זיך ביי איהר צוזאַמענגעגאָסען מיט א געפיהל פון שטאָלץ: דאָס איז דאָך זיין געהיימע ארבייט, וועלכע איז ווי א פרישער טייכעל ארייגעפלאָסען אין דעם טריעבען מוטנעם לעבענס־שטראָם.

איינמאָל, אין אבענד, האָט מאריא קאַרסונאָווא אָנגעקלאַפּט אין שויב, און ווען מאריא האָט געעפענט דעם פענסטער, האָט זי שטיל געזאָגט:

— נו, פעלאגעיא, שטארק זיך; זיי האָבען זיך דערשפּיעלט, די טהייע־רינקע! היינט ביינאַכט וועט זיין אַן אַביסק ביי איך, ביי מאַזינען און ביי וויעסאָושטשיקאָוו׳ען...

די מוטער האָט נאָר דערהערט די ערשטע ווערטער, די ווייטערדיגע רייד האָבען זיך צוזאַמענגעגאָסען אין אַ בייזען הייזעריגען קלאַנג. מאַריאַ׳ס דיקע ליפּען האָבען זיך גיך געקלאַפּט איינע אויף די אַנדערע, איהר דיקער נאָז האָט געסאַפּעט, זי האָט געפינטעלט מיט די אויגען און האָט זיך אַרומ־געקוקט אויף אַלע זייטען, לויערענדיג אימיצען אויפ׳ן גאַס.

— און איך ווייס פון גאָרניט און איך האָב דיר גאָר ניט דערצעהלט, אַפילו ניט געזעהן דיר היינט, הערסטו?

זי איז פערשוואונדען.

די מוטער האָט צוגעמאַכט דעם פענסטער און האָט זיך לאַנגזאַם, מאַכטלאָז אַראָבגעלאָזען אויפ׳ן שטוהל. איהר קאָפּ איז פּלוצלונג געוואָרען פּוסט. נאָר די געפאַהר, וועלכע האָט געשוועבט איבער איהר זוהן, האָט איהר גיך אויפגעהויבען פון אָרט. זי האָט זיך שנעל אָנגעטהאָן, האָט זיך גוט אַרומגעוויקעלט דעם קאָפּ מיט איהר טיכעל און איז אַוועקגעלאָפען צו פעדיאַ מאַזין, וועלכער איז געווען קראַנק און האָט יענעם טאָג ניט געאַר־בייט. ווען זי איז אַריינגעקומען צו איהם, איז ער געזעסען ביים פענסטער, האָט געלעזען אַ בוך און מיט דער לינקער האַנד האָט ער צוגעהאַלטען די רעכטע האַנד. דערהערענדיג די גייעס, איז ער גיך אויפגעשפּרונגען פון אָרט. זיין פּנים איז בלאַס געוואָרען.

— אָט האָסטו דיר!... און ביי מיר רייסט גאָר אַ פינגער! — האָט ער אַרויסגעברומט.

— וואָס זאָל איך יעצט טהאָן? — האָט וולאַסאָווא, מיט אַ ציטערענ־דיגער האַנד אַרומווישענדיג די שוויס פון פּנים, געפרעגט.

— וואַרט אויס... שרעקט זיך נאָר ניט! — האָט פעדיאַ, גלעטענדיג מיט דער געזונטער האַנד זיינע געקרויזטע האָאָר, געענטפערט.

— איהר אַליין האָט דאָך אויך מורא! — האָט די מוטער אויסגערופען.

— איך? — זיינע באַקען האָבען אויפגעפלאַמט און מיט אַ שמייכעל פון פערלאָרענהייט האָט ער געזאָגט: — יאָ, יאָ, איך האָב זיך דערשראָקען. צום טייוועל... מען דאַרף פּאַוולען אָנזאָגען... איך שיק שוין אַריבער צו איהם!... איהר געהט... פּטור נו! שלאָגען וועט מען דאָך ניט?

ווען זי האָט זיך צוריקגעקעהרט אַהיים, האָט זי צוזאַמענגענומען אין אַ הויפען אַלע ביכלעך און צופּרעסענדיג עס צום האַרצען איז זי לאַנג אַרומ־געגאַנגען איבער׳ן הויז הין און צוריק, אַריינקוקענדיג אין אויווען, אונטער׳ן

אויוועז, אין קוימען פון סאמאָוואר און זאָגאר אין פעסעל וואסער. איהר האָט זיך געדאכט, אז פאוועל וועט גלייך ווארפען די ארבייט און וועט קומען אהיים. אָבער ער איז ניט געקומען.

ענדליך האָט זי זיך אַ מיעדע אַנידערגעזעצט אין קיך אויפ'ן ביינקעל, האָט ארונטערגעלייגט די ביכלעך אונטער זיך און אַזוי, מורא האָבענדיג אויפצוהויבען זיך, איז זי אָבגעזעסען ביז וואנען פאוועל און דער קליין־רוס זיינען געקומען פון דער ארבייט.

— איהר ווייסט שוין? — האָט זי, ניט אויפהויבענדיג זיך פון אָרט, אויסגערופען.

— מיר ווייסען! — האָט מיט אַ רוהיגען שמייכעל געענטפערט פאָ־וועל. — דו שרעקסט זיך?

— יא, איך האָב אַזוי מורא, אַזוי מורא...

— מען דארף ניט מורא האָבען — האָט געזאָגט דער קליין־רוס — דאָס וועט סיי ווי סיי ניט העלפען.

— האָסט זאָגאר דעם סאמאָוואר ניט אָנגעשטעלט! — האָט פאוועל בעמערקט.

די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען און, אָנצייגענדיג אויף די ביכלעך, האָט זי מיט אַ שולדיגער מינע ערקלעהרט:

— איך האָב זיך אַלץ מיט דעם ארומגעשלעפט...

דער זוהן און דער קליין־רוס האָבען זיך פאַנאַנדערגעלאכט, און דאָס האָט איהר צוגעגעבען פרישען מוטה. נאָכדעם האָט פאוועל אָבגעקליבען עטליכע ביכלעך און האָט אַוועקגעטראָגען בעהאַלטען זיי אויפ'ן הויף. דער קליין־רוס האָט זיך גענומען צום סאמאָוואר און האָט זיך געווענדעט צו דער מוטער:

— עס איז גאָר ניט אַזוי שרעקליך, מאמעלע. מען דארף זיך נאָר שעהמען מיט די מענשען, וואָס בעשעפטיגען זיך מיט אַזעלכע פוסטע זאכען. עס וועלען קומען אַזעלכע דערוואַקסענע מענשען אין גרויע קליידער מיט שווערדען אויפ'ן זייט, מיט שפּאָרעס אויף די שטיוועל און וועלען אומעטום ארומטרייסלען. זיי וועלען אַ קוק טהאָן אונטער'ן בעט, אונטער'ן אויווען. איז דאָ אַ קעלער, וועלען זיי אויך אַהין ארייננקריכען; וועלען אויפ'ן בוידעם ארויפקריכען און וועלען דאָרט ארומזוכען. עס איז זיי לאַנגווייליג און זיי שעהמען זיך, דארום מאכען זיי אַן אָנשטעל, ווי זיי וואָלטען געווען זעהר שלעכטע מענשען און וואָלטען עפּעס בייז געווען אויף אונז. דאָס איז אַן עקעלהאַפטע ארבייט. דאָס ווייסען זיי אַליין גאַנץ גוט. איינמאָל האָבען זיי ביי מיר אַלעס דורכגעטרייסעלט און זיינען אַוועק מיט לוידיגען, אַ צוויי־

טען מאָל האָבען זיי מיך אויך מיטגענומען. מען האָט מיך אריינגעזעצט אין טורמע און איך בין אָבגעזעסען א מאָנאטען פיער. מען זיצט אָפּ א ביסעלע, דאַן רופען זיי צו זיך, פיהרען דורך דורכ'ן גאַס מיט סאָלדאטען... פרעגען וואָס ניט איז. קיין חכמים זיינען זיי ניט, ריידען נארישקייטען, ריידען זיך דורך און הייסען די סאָלדאטען צוריק אוועקפיהרען אין טורמע. אזוי פיהרען זיי אייך אום הין און צוריק... זיי דארפען דאָך צייגען, אז זיי פערדינען כשר זייער געהאַלט! נאָכדעם לאָזען זיי רים אויף דער פריי... דאָס אַלעס!

— ווי מאָדנע איהר רעדט עפּעס שטענדיג, אנדריושא! — האָט די מוטער ניט ווילענדיג אויסגערופען.

שטעהענדיג אויף די קניע לעבען סאמאָוואר האָט ער פלייסיג פאנאנ־דערגעבלאָזען דעם פייער אין קוימען. נאָר אָט האָט ער אויפגעהויבען זיין פּנים, וועלכער איז רויט געווען פון אָנשטרענגונג און, פאנאנדערגעהמענדיג מיטביידע הענד די וואָנצעס, האָט ער געפרעגט:

— ווי רעד איך דען?

— עפּעס ווי קיינער וואָלט אייך קיינמאָל אין לעבען ניט בעליידיגט.

ער האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט א טרייסעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט שמייכלענדיג געזאָגט:

— איז דען דאָ אויף דער וועלט א מענשען־האַרץ, וועלכע איז קיינמאָל ניט בעליידיגט געוואָרען? נאָר מיר האָט מען שוין אזוי פיעל בעליידיגט, אז איך בין מיעד געוואָרען צו בעליידיגען זיך. וואָס טהוט מען, אז די מענ־שען קענען ניט אַנדערש? די בעליידיגונגען שטערען מיר צו טהאָן מיין ארבייט... אויסמיידען זיי קען איך ניט, אָבשטעלען זיך אויף זיי — איז א שאָד די צייט. אמאָל פלעג איך זיין אין כעס אויף די מענשען, אָבער ווען איך האָב נאָכגעטראכט, האָב איך זיך ארומגעזעהן, אז אַלעמענס הער־צער זיינען צובראָכען! יעדערער האָט מורא, אז זיין שכן זאָל איהם ניט א קלאַפּ טהאָן, נו סטאַרעט ער זיך אפריהער איהם צו געבען אין די צייהנער. אזוי איז שוין דאָס לעבען, מאַמעלע!

זיינע רייד זיינען געפלאָסען רוהיג און האָבען מעכטיג פערשטווּיסען ערגעץ אָן א זייט די שרעק און מורא פאַר דער ערוואַרטעטער אָביסקע. זיינע בולטע אויגען האָבען העל און אומעטיג געלויכטען.

די מוטער האָט א זיפץ געטהאָן און האָט איהם צוגעוואונשען:

— זאָל אייך גאָט מצליח זיין, אנדריושא!

דער קליין־רוס האָט ברייט א שפּרייז געטהאָן צום סאמאָוואר, האָט

זיך ווידער אַניעדערגעזעצט אויף דער קלעצעל לעבען איהם און האָט שטיל אַרויסגעמורמעלט:

— וועט קומען דאָס גליק, וועל איך זיך ניט אָפּזאָגען. בעטען וועל איך ניט; איהם נעהמען האָב איך קיין צייט ניט!

און ער האָט אָנגעהויבען צו פייפען.

פּאַוועל איז אַריינגעקומען פון הויף און האָט מיט זיכערהייט געזאָגט:

— זיי וועלען שוין דאָס ניט געפינען! — און ער האָט זיך גענומען איינוואַשען. אָבווישענדיג זיך די הענד האָט ער זיך געווענדעט צו דער מוטער:

— מאַמע, אויב דו וועסט זיי צייגען, אַז דו האָסט זיך דערשראָקען, וועלען זיי דענקען, מסתמא איז דאָ עפּעס פאַראַן, אַז זי ציטערט אַזוי. און מיר האָבען נאָך גאָר ניט געטהאָן... נאָך גאָרניט. דו ווייסט דאָך, קיין שלעכטעס ווילען מיר ניט; דער אמת איז אויף אונזער זייט און מיר וועלען אונזער גאַנצען לעבען קעמפּפען פאַר איהם. דאָס איז אונזער גאַנצע שולד. וואָס זשע האָבען מיר מורא צו האָבען?

— איך וועל זיך שטאַרקען, פּאַווליושאַ! — האָט זי איהם צוגעזאָגט, און גלייך נאָך דעם האָט זיך ביי איהר אַרויסגעריסען אַן אומעטיגער אויסרוף:

— וואָלטען זיי שוין גיכער קומען!

זיי זיינען אָבער יענע נאַכט ניט געקומען און אויף מאָרגען, וועלענדיג פערמיידען די שפּאַס, וועלכע די אַרומיגע וואָלטען געמאַכט פון איהר, וואָס זי האָט זיך אַזוי געשראָקען, האָט די מוטער אַליין אָנגעפאַנגען צו שפּאַסען פון זיך.

10.

זיי זיינען געקומען גראַדע דאַן, ווען מען האָט זיי ניט ערוואַרטעט, כמעט אין אַ מאָנאַט אַרום נאָך דער אונרוהיגער נאַכט. ביי פּאַוועל'ען איז דאַן געזעסען ניקאָלאַי וויעסאָוושטשיקאָוו און צוזאַמען מיט אַנדרייען האָבען זיי געשמועסט וועגען זייער צייטונג. עס איז געווען שפּעט, אַרום האַלבע נאַכט. די מוטער איז שוין געלעגען אין בעט און איינשלאָפענדיג האָט זי ווי דורכ'ן חלום געהערט די פערזאָרגטע שטילע שטימען. אָט איז אַנדריי פאָרזיכטיג דורכגעגאַנגען דורכ'ן קיך און האָט שטיל צוגעמאַכט הינטער זיך די טהיר. אין פאָרהויז האָט זיך דערהערט דאָס קלאַפּען פון בלעכענעם עמער און פלוצלונג האָט זיך די טהיר ברייט פאַנאַנדערגעעפענט, דער קליין-רוס איז אַריינגעשפּרונגען אין קיך און האָט הויך אַרויסגעשעפּטשעט:

— גרייט זיך צו. שפּאָרען קלינגען אויפ'ן גאַס!...

די מוטער איז אויפגעשפרונגען פון בעט, האָט מיט איהרע ציטערנדיגע הענד געכאַפּט איהרע קליידער, נאָר פון צימער איז אַרויס פּאַוועל און האָט רוהיג געזאָגט:

— דו בלייב ליגען... דו ביסט קראַנק!...

אין פאָרהויז האָט זיך דערהערט אַ שטילער רויש. פּאַוועל איז צו־געגאַנגען צום טהיר און, אַ שטויס טהוענדיג איהר מיט'ן האַנד, האָט ער געפרעגט:

— ווער איז דאָרט?

אין טהיר האָט זיך עפּעס מאָדנע שנעל אַריינגערוקט אַ הויכע גרויע פיגור, נאָכדעם אַ צווייטע, צוויי זשאַנדאַרען האָבען פּאַוועל'ן אָבגעשטויסען צוריק, האָבען זיך פאַנאַנדערגעשטעלט פון זיינעביידע זייטען און עס האָט זיך דערהערט אַ הויכע שפּאָטישע שטימע:

— ניט די וועמען איהר האָט ערוואַרטעט, ניט אַזוי?

דאָס האָט געזאָגט דער הויכער, דאַרער אָפיציער מיט די שוואַרצע שיטערע וואָנצעס. לעבען דער מוטערס בעט האָט זיך בעוויזען דער פּאָ־ליציסט פון פאָרשטאָדט, פעדיאַקין, און, צולייגענדיג איין האַנד צום היטעל און מיט דער צווייטער אָנצייגענדיג אויף דער מוטער, האָט ער געזאָגט, אויסשטעלענדיג אַ פּאָר שרעקליכע אויגען:

— אָט דאָס איז זיין מאַמע, הערר אָפיציער! און אַ מאַך טהוענדיג מיט'ן האַנד אויף פּאַוועלען, האָט ער צוגעגעבען: — און דאָס איז ער אַליין!

— פּאַוועל וולאַסאָוו? — האָט דער אָפיציער געפרעגט, פערזשמו־רענדיג די אויגען. און ווען פּאַוועל האָט שווייגענדיג אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, האָט ער ערקלעהרט, דרעהענדיג די וואָנצעס:

— איך דאַרף מאַכען אַן אָביסקע ביי דיר... שטעה אויף אַלטע! ווער איז דאָרט? — האָט ער געפרעגט, אַריינקוקענדיג אין צימער און איז האַסטיג אַריין אַהין.

— ווי הייסט איהר? — האָט זיך דערהערט זיין שטימע. פון פאָרהויז זיינען אַרויסגעקומען די צוויי פּאָליציייסקע עדות, דער אַלטער אייזען־גיסער טוועריאַקאָוו און זיין קוואַרטיראַנט דער הייצער ריבין, אַ סאָלידער שוואַרצער פּויער. ער האָט מיט אַ מיעפער הויכער שטימע געזאָגט:

— גוט מאָרגען, נילאָוונא!

זי האָט זיך שנעל אָנגעטהאָן און אום צוצוגעבען זיך מעהר מוטה, האָט זי שטיל געזאָגט:

— וואָס איז דאָס אַזוינס!... מען קומט ביי נאַכט... מענשען האָבען זיך געלייגט שלאָפען און זיי קומען!...

אין צימער איז געווען ענג און עס האָט זיך געהערט אַ שטאַרקער גערוך פון שוה־וואַקס. צוויי זשאַנדאַרען און דער פּריסטאַוו פון פאַרשטאָדט, ריסקין, האָבען ארונטערגענומען פון פּאָליצע די ביכלעך און האָבען זיי אוועקגעלעגט לעבען אָפיציער, הויך קלאַפּענדיג מיט די פיס. די אַנדערע צוויי זשאַנדאַרען האָבען געקלאַפּט מיט די פויסטען אין די ווענד און האָבען ארומגעזוכט די שטוהלען. איינער איז אונגעשיקט געקראָכען אויפ'ן אויוועז. דער קליין־רוס און וויעסאָוושטשיקאָוו זיינען געשטאַנען נאָהענט איינע צו די אַנדערע אין ווינקעל. וויעסאָוושטשיקאָוו'ס געשטופּעלטער פּנים איז געווען בעדעקט מיט רויטע פלעקען און זיינע קליינע אויגען האָבען שאַרף אַנגעקוקט דעם אָפיציער. דער קליין־רוס האָט געדרעהט די וואַנצעס און ווען די מוטער איז אריין אין צימער, האָט ער שמייכלענדיג פריינדליך אַ שאָקעל געטהאָן צו איהר מיט'ן קאָפּ.

זי האָט געזוכט צו אונטערדריקען איהר שרעק און האָט זיך ניט בעוועגט ווי שטענדיג מיט אַ זייט; זי איז געגאַנגען גלייך מיט דער ברוסט פאָראויס. דאָס האָט צוגעגעבען איהר געשטאַלט אַ לעבערליכען אַנגעבלאָזענעם אויסזעהן. זי האָט שטאַרק געטאָפּטשעט מיט די פיס און איהרע אויגען־ברעמען האָבען געציטערט.

דער אָפיציער האָט מיט זיינע דינע ווייסע פינגער געטאַפּט די ביכער, האָט זיי גיך דורכגעבלעטערט, דורכגעטרייסעלט און האָט זיי אוועקגעוואָרפען אָן אַ זייט. אַלע האָבען געשוויעגען. עס האָט זיך געהערט דאָס שווערע סאָפּען פון די פערשוויצטע זשאַנדאַרען, עס האָבען געקלונגען די שפּאָרען און ציימענווייז האָט זיך געהערט אַ שטילע פראַגע:

— דאָ האָסטו נאָכגעזעהן?

די מוטער איז געשטאַנען ביים וואַנד לעבען פּאַוולען, די הענד פערלעגט אויפ'ן הארצען, פּונקט ווי פּאַוועל, און האָט אויך געקוקט אויפ'ן אָפּיציער. איהרע קניע האָבען געציטערט און איהרע אויגען זיינען פערשלייערט געוואָרען פון אַ גראָהען נעבעל.

פּלוצלונג האָט זיך אין דער שטילקייט דערהערט ניקאָלאַי'ס שאַרפע שטימע:

— פאַרוואָס דאַרפט איהר נאָך וואַרפען די ביכער אויף דר'ערד?

די מוטער האָט אַ ציטער געטהאָן. טווערעאָקאָף האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, אַקוראַט ווי מען וואָלט איהם אַ שטויס געטהאָן אין קאַרק און ריבין האָט זיך אָבגעטרייסעלט און האָט אויפמערקזאַם אַנגעקוקט ניקאָלאַיען.

דער אָפיציער האָט פערזשמורעט די אויגען און האָט זיך אויף איין

סעקונדע איינגעגעסען אין ניקאָלאַי'ס געשטופּעלטען אונבעוועגליכען פּנים... זיינע פינגער האָבען נאָך גיכער אָנגעהויבען צו בלעטערען די ביכער. ציי־טענווייז האָט ער אַזוי פאַנאַנדערגעריסען זיינע גרויע גרויסע אויגען, פּונקט ווי עס וואָלט איהם אונמעגליך געווען אַריבערצוטראָגען דעם וועהטאָג און ער וואָלט געוואָלט אויסשרייען פאַר שמערץ.

— סאָלדאַט! — האָט וויעסאָווסטשיקאָוו ווידער געזאָגט, — הויב אויף די ביכער...

אַלע זשאַנדאַרען האָבען זיך אומגעקעהרט צו איהם און האָבען דערנאָך אַ קוק געטהאָן אויפ'ן אָפיציער. דער אָפיציער האָט ווידער אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט מיט אַ פאַרשענדען בליק בעטראַכט די ברייטע געשטאַלט פון ניקאָלאַיען און האָט אַ זאָג געטהאָן אונטער'ן נאָז: נאַ־אַ... הויבט זיי אויף.

איין זשאַנדאַר האָט זיך איינגעבויגען, האָט געוואָרפען אַ קרומען בליק אויף וויעסאָווסטשיקאָווען און האָט אָנגעהויבען אויפקלייבען פון דר'ערד די צושאָטענע ביכער...

— ניקאָלאַי וואָלט בעסער געשוויגען! — האָט די מוטער שטיל אַ שושקע געטהאָן צו פּאַוולען.

ער האָט אַ קוועטש געטהאָן מיט די פּלייצעס. דער קליין־רוס האָט אַראָפּגעלאָזען די קאָפּ.

— וואָס שושקעט מען זיך דאָרטען? איך היים אייך שווייגען! ווער לייענט דאָ די ביבעל?

— איך, — האָט פּאַוועל געענטפערט.

— אהא... און וועמענס זיינען די אַלע אַנדערע ביכער?

— מיינע! — האָט פּאַוועל ווידער געענטפערט.

— אַזוי! — האָט דער אָפיציער אַרויסגערעדט, זיך אָנשפּאַרענדיג אָן ווענטעל פון שטוהל. דאַן האָט ער אַ קנאַק געטהאָן די פינגער פון זיינע דינע הענד, האָט אויסגעצויגען די פיס אונטער'ן טיש, האָט אַ גלעט גע־טהאָן די וואָנצעס, און האָט אַ פרעג געטהאָן ניקאָלאַיען:

— ביזטו דאָס אַנדרעי נאַכאָדקאַ?

— איך! — האָט געענטפערט ניקאָלאַי, זיך אַרויסרוקענדיג פאָראויס.

דער קליין־רוס האָט אויסגעצויגען די האַנד, האָט איהם אָנגענומען פאַר'ן פּלייצע און אָפּגעשטופּט אָן אַ זייט.

— ער האָט אַ טעות געהאַט! איך בין אַנדרעי...

דער אָפיציער האָט אויפגעהויבען די האַנד, האָט אַ סטראַשע געטהאָן וויעסאָווסטשיקאָוו'ען מיט'ן קליינעם פינגער און האָט געזאָגט: „דו, היט זיך!...“ און האָט זיך אָנגעהויבען ראָיען אין די פּאַפּיערען.

פון גאס האט מיט הארצלאזע אויגען אריינגעשיינט אין פענסטער די העלע לבנה־נאכט. אימיצער איז אין דרויסען לאנגזאם ארומגעגאנגען הין און צוריק און דער שנעע האט געסקריפעט...

— נאכאדקא, דו ביזט שוין געווען ווען ניט איז אנגעקלאגט אין פאָליטישע פערברעכענס? — האט געפרעגט דער אפיציער.

— יא, אין ראסטאוו און סאראטאוו... נאר דארטען האבען די זשאנדארען צו מיר געזאגט: „איהר" און ניט „דו", — האט געענטפערט אנדריי.

דער אפיציער האט א פינטעל געטהאן מיט דער רעכטער אויג, האט איהר אויסגעריבען מיט'ן האנד און פערשטשירענדיג זיינע קליינע צייהנער, האט ער געזאגט:

— איז אייך ניט בעקאנט, — איך זאג טאקע „אייך", — ווער זיינען עס די לומפען, וועלכע ווארפען פאנאנדער אויפ'ן פאבריק די פערברעכערישע אויפרופען און ביכלאך. הא?

דער קליין־רוס האט געמאכט א בעוועגונג מיט די פיס און האט מיט א ברייטען שמייכעל געוואלט עפעס זאגען, נאר דא האט זיך ווידער דערהערט ניקאליי'ס אויפגערעגטע שטימע:

— לומפען זעהען מיר צום ערשטען מאל...

ס'איז געווארען שטיל און אויף א רגע זיינען אלע געבליבען אונבעוועגליך. דער שראם אויף דער מוטערס פנים איז בלאס געווארען און איהר רעכטער ברעם האט זיך פערקאטשעט ארויף. ריבין'ס שווארצע בארד האט עפעס מאדנע געציטערט; ער האט אראפגעלאזען די אויגען און האט מיט זיינע פינגער לאנגזאם גענומען פאנאנדערקאמען די בארד.

— פיהרט ארויס דעם גראבען יונג פון דאנען! — האט דער אפיציער א געשריי געטהאן.

צוויי זשאנדארען האבען גענומען ניקאלאיען אונטער די ארעמס און האבען איהם ארויסגעשטויסען אין קיך. דארטען האט ער זיך אבגעשטעלט, פעסט איינשפארענדיג זיך מיט די פיס אן דער פאדלאגע און האט א געשריי געטהאן:

— ווארט... איך וועל זיך אנטהאן!

פון הויף איז אריינגעקומען דער פריסטאוו און האט א זאג געטהאן:

— קיין זאך ניט געפונען, אלעס ארומגעזעהן!

— נו, פערשטעהט זיך! — האט דער אפיציער מיט א שמייכעל אויסגערופען — איך האב דאס פריהער געוואוסט! דא געפינט זיך א געניטער מענש... גאנץ נאטירליך!

ווען די מוטער האט געהערט דעם אפיציער'ס שוואכע, ציטערדיגע און

געבראָכענע שטימע, און ווען זי האָט מיט מורא אָנגעקוקט זיין געלען פּנים, האָט זי געפיהלט, אַז דיעזער מענש איז איהר שונא, אַ פיינד אָהן רחמנות, מיט אַ הארץ, וואָס איז אָנגעפילט מיט דער פריצישער פעראַכטונג צו די מענשען. זי האָט אויך פריהער וועניג געזעהן אַזעלכע מענשען, און יעצט האָט זי גאָר אין גאַנצען פערגעסען, אַז זיי זיינען דאָ אויף דער וועלט.

— אַט דאָס זיינען עם די מענשען, וועמען פּאַוועל און זיינע חברים פערשאַפען דאָס אונאַנגענעהמליכקייטען, — האָט זי אַ טראַכט געטהאָן.

— איך, דעם אונגעזעצליך־געבאָרענעם, אַנדריי נאַכאָדקאַ, אַרעס־טיר איך!

— פאַר וואָס? — האָט רוהיג דער קליין־רוס געפרעגט.

— דאָס וועל איך אייך שוין שפּעטער זאָגען! — האָט מיט אַ בייזער העפליכקייט געענטפערט דער אָפיציער און, ווענדענדיג זיך צו דער מוטער, האָט ער אַ געשריי געטהאָן צו איהר:

— קענסטו שרייבען?

— ניין! — האָט געענטפערט פּאַוועל.

— איך פרעג ניט דיר! — האָט שטרענג געזאָגט דער אָפיציער, און האָט ווידער געפרעגט:

— אַלטע, ענטפער! דו קענסט שרייבען?

די מוטער האָט ניט ווילענדיג זיך אונטערגעגעבען דעם געפיהל פון האַס צו דיעזען מענשען. איהר גאַנצער קערפּער האָט אויפגעציטערט, פּונקט ווי זי וואָלט פּלוצלונג אַריינשפּרינגען אין קאַלטע וואַסער. זי האָט זיך אויסגעגלייכט, איהר שראַם איז רויטער געוואָרען און די ברעם האָט זיך אַראָפּגעלאָזען:

— שרייט ניט אַזוי! — האָט זי געזאָגט, אויסציהענדיג צו איהם איהר האַנד — איהר זייט נאָך אַ יונגער מאַן... איהר האָט נאָך קיין צרות ניט געהאַט.

— בערוהיג זיך, מאַמע! — האָט איהר פּאַוועל אָבגעשטעלט.

— דאָ, מאַמעלע, דאַרף מען נעהמען די הארץ צווישען די צייהנער און איהר צוזאַמענקוועטשען! — האָט געזאָגט דער קליין־רוס.

— וואַרט, פּאַוועל! — האָט אַ געשריי געטהאָן די מוטער, און איז צוגעשפּרונגען צום טיש. פאַר וואָס כאַפּט איהר עם די מענשען?

— דאָס איז ניט אייער עסק... שווייגט! — האָט דער אָפיציער אַ געשריי געטהאָן, אויפשטעהענדיג פון אָרט. — פיהרט אַריין דעם אַרעס־טירטען וויעסאָווטשיקאָוו!

ער האָט אָנגעהויבען צו לייענען א פאפיער, אויפהויבענדיג איהם נאָ־
הענט צום פנים.

מען האָט אריינגעפיהרט ניקאָלאיען.

— נעהם ארונטער די היטעל! — האָט דער אָפיציער א געשריי גע־
טהאָן, אונטערברעכענדיג דאָס לעזען.

ריבין איז צוגעגאנגען צו דער מוטער און, א שטופ טהוענדיג איהר
אין פּלייצע, האָט ער שטיל געזאָגט:

— קאָך זיך ניט אזוי, פּעלאגעיא...

— ווי קען איך אראָפּנעהמען די היטעל, ווען מען האלט מיך פאר די
הענד? — האָט ניקאָלאי אריבערגעשריען דאָס פאָרלעזען פון אָפיציער.

דער אָפיציער האָט א ווארף געטהאָן דעם פּראָטאָקאָל אויפ'ן טיש:

— שרייבט אונטער!

די מוטער האָט געקוקט, ווי אַלע שרייבען אונטער דעם פּראָטאָקאָל.
איהר אויפרעגונג האָט זיך געלעגט, איהר מוטה איז געפאלען און איהרע
אויגען זיינען פערלאָפען געוואָרען מיט ביטערע טרעהרען פון בעליידיגונג
און מאכטלאָזיגקייט. מיט אזעלכע טרעהרען האָט זי געוויינט די גאנצע
צוואנציג יאָהר, וואָס זי איז געווען פערהייראט; נאָר די לעצטע יאָהרען
האָט זי כמעט פערגעסען זייער ביטערען טעם. דער אָפיציער האָט א קוק
געטהאָן אויף איהר און, פערקנייטשענדיג מיט פעראכטונג דעם שטערען,
האָט ער בעמערקט:

— צו פריה רעוועט איהר, גנעדיגע פרוי! ווארט נאָך, אניט וועט
אייך ניט קלעקען קיין טרעהרען אויף שפּעטער!

זי איז ווידער אין כעס געוואָרען און האָט געזאָגט:

— ביי א מוטער וועט אויף אַלץ קלעקען טרעהרען... אויף אַלץ! אויב
איהר האָט א מוטער, ווייס זי דאָס גאנץ גוט!

דער אָפיציער האָט געשווינד צוזאמענגעלייגט די פאפּירען אין זיין
נייעם פאָרטפעל מיט'ן בלישטשענדיגען שלעסעל.

ווי שטאָלץ זיי זיינען דאָס אַלע! — האָט ער זיך געווענדעט צום
פּריסטאַוו.

— עזות'קייט! — האָט ארויסגעמורמעלט דער פּריסטאַוו.

— מארש! — האָט א קאָמאנדע געטהאָן דער אָפיציער.

— צום ווידערזעהן, אנדריי! צום ווידערזעהן, ניקאָלאי! — האָט
פּאוועל געזאָגט שטיל און ווארעם און האָט געדריקט די חברים די האנד.

— גאנץ ריכטיג: צום ווידערזעהן! — האָט שמייכלענדיג אָבגע־
לאכט דער אָפיציער.

וויעסאָווסשיקאָוו האָט שוויינענדיג געדריקט פּאוועל׳ס האַנד מיט זיינע קורצע פינגער און האָט הויך געסאָפּעט. זיין דיקע האַלז איז אָנגע־גאָסען געוואָרען מיט בלוט, די אויגען האָבען בייז געפינקעלט. דער קליין־רוס האָט געשמייכעלט, האָט געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ און האָט עפּעס געזאָגט דער מוטער: זי האָט איהם גע׳צלמ׳ט און האָט געענטפערט:

— גאָט פערלאָזט ניט די גערעכטע!...

ענדליך האָבען זיך די מענשען אין די גרויע שינעלען ארויסגערוקט אין פּאַרהויז און, קלינגענדיג מיט ד שפּאָרען, זיינען זיי אוועק. דער לעצטער איז אַרויס ריבין; ער האָט אָבגעמאָסטען פּאוועלען מיט אַן אויפמערקזאַמען בליק און האָט נאָכדענקענדיג ארויסגערעדט:

— נו... זייט מיר געזונד!

דאַן האָט ער אונטערגעהוסט אין באָרד און איז לאַנגזאַם ארויס אין פּאָרהויז.

פּאוועל האָט פערלעגט די הענד אויפ׳ן רוקען און איז לאַנגזאַם ארומ־געגאַנגען איבער׳ן צימער, שפּרייזענדיג איבער די ביכער און די וועש, וואָס האָט זיך געוואַלגערט אויפ׳ן פּאָדלאָגע און האָט מיט כעס גערעדט:

— זעהסטו שוין, ווי עס קומט פּאָר?...

בעטראַכטענדיג דאָס אָנגעוואָרפענע צימער און ניט בעגרייפענדיג גע־נוי וואָס דאָ איז פּאָרגעקומען, האָט די מוטער מיט אַן אומעטיגען טאָן ארויסגעשעפּטשעט:

— צו וואָס האָט עס ניקאָלאַי איהם געדאַרפט זידלען?

— ער האָט זיך מסתמא דערשראָקען... — האָט שטיל געענטפערט פּאוועל. — יאָ, מיט זיי טאָר מען ניט ריידען... קיין זאַך טאָר מען ניט!...

— געקומען, ארויסגעכאַפּט, אוועקגעפיהרט... — האָט געמורמעלט די מוטער, מאַכענדיג מיט די הענד.

דער זוהן איז געבליבען אין הויז, איהר האַרץ האָט אָנגעהויבען צו קלאַ־פּען רוהיגער, איהר געדאַנק אָבער איז געווען צו שוואַך צו פערשטעהן דיעזע פּאַסירונג.

— ער מאַכט חוזק, דער געלער, ער סטראַשעט...

— גוט, מאַמע! — האָט פּלוצלונג פּאוועל פעסט ארויסגערעדט, — קום, לאָמיר דאָס אַלעס צוזאַמענקלייבען...

ער האָט צו איהר געזאָגט די ווערטער „מאַמע“ און „קום“ מיט אַזאַ טאָן, וועלכען ער האָט געברויכט נאָר דאַן, ווען ער איז געווען זעהר נאָהענט צו איהר. זי האָט זיך צוגערוקט צו איהם, האָט איהם אריינגעקוקט אין פּנים און האָט שטיל און צערטליך איהם געפרעגט:

— מען האָט דיך בעליידיגט ?...

— יאַ ! — האָט ער געענטפערט, — דאָס איז עקעלדיג... שווער !... בעסער שוין מיט זיי צוזאַמען...

איהר האָט זיך געדוכט, אַז זיינע אויגען זיינען פערלאָפען מיט טרעהרען און, וועלענדיג איהם טרייסטען, פיהלענדיג זיין שמערץ, האָט זי אָפּזיפּ־צענדיג געזאָגט :

— וואַרט... מען וועט דיר אויך צונעהמען !...

— מען וועט צונעהמען ! — האָט ער זיך אָבגערופען.

נאָך אַ קורצען שטילשווייגען, האָט די מוטער אומעטיג בעמערקט :

— זעה, פּאַוועל, וואָס פאַר אַ שטרענגער דו ביזט ! וואָלסט כאָטש ווען ניט איז מיר געטרייסט... און איצט קומט אויס, אַז איך שרעק זיך, און דו וואַרפסט נאָך אַרויף אויף מיר אַ גרעסערע אימה.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר, איז צוגעגאַנגען נעהנטער און האָט שטיל אַרויסגערעדט :

— איך קען דאָס ניט, מאַמע ! איך קען ניט זאָגען קיין ליגען... דאַרפסט זיך צו דעם צוגעוואוינען.

זי האָט אַ זיפץ געטהאָן און, שווייגענדיג אַ ווייל, האָט זי אַ זאָג גע־טהאָן, איינהאַלטענדיג דעם שרעק :

— און ווי איז ווען זיי פּייניגען די מענשען ? רייסען דעם קערפּער, צוברעכען די ביינער... ווען איך טראַכט נאָך וועגען דעם, טהייערער פּאַוו־ליושאַ, ווערט מיר שרעקליך !...

— מיר דוכט זיך, אַז זיי פּייניגען די נשמה און ניט דעם גוף... עס איז אַ גרעסערער וועהטאָג, ווען זיי רייסען די נשמה מיט זייערע שמוציגע לאַפּעס...

.11

אויף מאָרגען האָט מען זיך דערוואוסט, אַז עס זיינען אַרעסטירט גע־וואָרען קוזין, סאַמאַילאָוו, סאָמאָוו און נאָך פיעלע אַנדערע.

אין אָבענד איז אַריינגעלאָפען פעדיאַ מאַזין — ביי איהם איז געווען אַן אָביסק. ער איז געווען זעהר צופריעדען דערמיט און האָט זיך געפיהלט אַלס העלד.

— נו, פעדיאַ, האָסט עפּעס מורא געהאַט ? — האָט די מוטער איהם געפרעגט.

ער איז בלאַס געוואָרען, זיין פנים איז געוואָרען שאַרפער און די נאָז־לעכער האָבען אַ ציטער געטהאָן.

— איך האָב מורא געהאַט, אַז דער אָפיציער זאָל זיך ניט שלאָגען, —

האט ער געענטפערט. אזא דיקער מיט אזא שווארצער באָרד. די פינגער זיינען ביי איהם האָריגע און אויף'ן נאָז טראָגט ער אַ פּאָר שווארצע ברילען, פּונקט ווי ער וואָלט געווען אָהן אויגען. ער האָט געשריען, געטאַפּעט מיט די פיס! דו וועסט ביי מיר פערפוילט ווערען אין טורמע, האָט ער געזאָגט... מיך אָבער האָט מען קיינמאָל ניט געשלאָגען, ניט דער טאטע, ניט די מאמע, ווייל איך בין אַ בן יחיד. זיי האָבען מיך ליעב געהאט. אַלעמען שלאָגט מען, אָבער מיר ניט...

ער האָט אויף אַ ווײַלע צוגעמאכט די אויגען, צוזאַמענגעדריקט די ליפּען און האָט מיט ביידע הענד געשיקט צו־רעכט־געמאכט די האָאָר אויף'ן קאָפּ און, אָנקוקענדיג פּאַוולען מיט זיינע רויט־געוואָרענע אויגען, האָט ער ארויסגערעדט:

— ווען מען וועט מיך אַ קלאַפּ טהאָן, דאַן וועל איך זיך, ווי אַ מעסער, אריינעסען אין דעם מענשען... איך וואָלט איהם צובייסען מיט די צייהנער... און זאָלען זיי מיך דאַן אין גאַנצען אוועק'הרג'ענען!...

— פערטהיידיגען מעגסטו זיך, דאָס פּאָדערט דיין מענשליכע רעכט! — האָט פּאַוועל געזאָגט.

— דו ביזט דאָך אַזוי שוואַך! — האָט אויסגערופען די מוטער, — דו קענסט זיך גאָהן שלאָגען?

— איך וועל עס טהאָן! — האָט שטיל געזאָגט פּעדיא.

ווען ער איז אוועקגעגאַנגען, האָט די מוטער געזאָגט צו פּאַוולען:

— ער וועט דער ערשטער אומקומען!...

פּאַוועל האָט געשוויעגען.

אין איינינע מינוטען ארום האָט זיך די טהיר פון קיך לאַנגזאַם געעפענט און ריבין איז אַריינגעקומען.

— גוטען אבענד! — האָט ער שמייכלענדיג ארויסגערעדט. — אַט בין איך ווידער געקומען. נעכטען האָט מען מיר געבראכט, און היינט בין איך אַליין געקומען. יאָ! ער האָט פּאַוולען קרעפטיג אַ דריק געטהאָן די האנד, האָט אַנגענומען די מוטער ביין פּלייצע און האָט אַ פרעג געטהאָן:

— טהעע וועסטו אונז געבען?

פּאַוועל האָט שווייגענדיג בעטראכט זיין ברוינעם, ברייטען פּנים מיט די געדיכטע שווארצע באָרד און דונקעלע, קלוגע אויגען. אין זיין רוהיגען בליק האָט געגלאַנצט עטוואָס וויכטיגעס, און אין זיין גאַנצער מאסיווער פיגור האָט זיך געפיהלט עפּעס אַזוינס, וואָס האָט געשאַפען אַ צוטרויען צו איהם.

די מוטער איז אוועקגעגאַנגען אין קיך אויפשטעלען דעם סאַמאָוואר.

ריבין האָט זיך אַניעדערגעזעצט, האָט געגלעט זיין באָרד און, אַוועקלעגענדיג די עלענבויגענס אויפ'ן טיש, האָט ער געקוקט אויף פּאוולען מיט אַ פינ־סטערען בליק.

— הייסט עס, — האָט ער געזאָגט, פּונקט ווי ער וואָלט פאַרטגעזעצט אַן איבערגעריסענעם געשפּרעך. — איך מוז זיך מיט דיר אָפען דורכריידען. איך האָב דיר שוין לאַנג בעטראַכט, בעפאָר איך בין צו דיר געקומען. מיר וואוינען כמעט איינע לעבען די אַנדערע, איך זעה מענשען קומען צו דיר אַ סך און ניט איהר טרינקט און ניט איהר הולטאַיעוועט און ניט איהר הרג'עט זיך אַרום. דאָס איז די ערשטע זאַך. אויב מענשען מאַכען ניט קיין טומלעניש, קען מען דאָס גלייך דערקענען — וואָס איז דאָס אַזוינס? יאָ. אָט דערפאַר טאַקע שטעך איך אייך אַלעמען די אויגען, וואָס איך לעב זיך אַן אַ זייט און טהו ניט קיין פּאַסקודנע זאַכען...

זיין רעדע איז געפלאָסען שווער, אָבער פריי, און אין איהר האָבען זיך געהערט טענער, וואָס האָבען אַרויסגערופען צוטרויען צו דעם מענשען.

— יאָ, אַלע האָבען אָנגעהויבען רעדען וועגען דיר. מיינע בעלי־בתים רופען דיר אָבטריניגער, — אין קירכע געהסטו ניט. איך געה אויך ניט. דערנאָך האָבען זיך בעוויזען די פּאַפּיערלעך, אָט די פּראָקלאַמאַציעס... האָסטו עס טאַקע אויסגעטראַכט?

— איך! — האָט פּאוועל געענטפערט, ניט אַראָפּלאָזענדיג די אויגען פון ריבין'ס פּנים. ער וויעדער האָט אויך פעסט געקוקט אויף פּאוולען.

— וואָס זאָגסטו דאָרטען! — האָט די מוטער אונרוהיג אויסגערופען, אַרויסקוקענדיג פון קיך, — דאָך ניט דו אַליין...

פּאוועל האָט אַ שמייכעל געטהאָן. ריבין אויך.

— אַזוי איז דאָס? — האָט ער געזאָגט.

די מוטער האָט הויך איינגעאָטהעמט לופט דורכ'ן נאָז און איז אַוועק־געגאַנגען אַ ביסעל אַ בעליידיגטע צוליעב דעם, וואָס זיי האָבען ניט געשאָנקען קיין אויפמערקזאַמקייט צו איהרע ווערטער.

— די בלעטלעך זיינען פיין צוזאַמענגעשטעלט... זיי בעאונרוהיגען די מענשען... וויפיעל האָט איהר שוין געהאַט אַזעלכענע בלעטלעך? דאַכט זיך ניינצעהן?

— יאָ! — האָט פּאוועל געענטפערט.

— הייסט עס, איך האָב זיי אַלע געלעזען! אַזוי איז דאָס. מאַנכע זאַכען פערשטעה איך ניט, מאַנכע זאַכען זיינען איבעריג... נאָר ווען אַ מענש רעדט אַ סך, מאַכט עס ניט אויס, ווען ער רעדט אַ דוצענד איבעריגע ווערטער.

ריבין האָט אַ שמייכעל געטהאָן. זיינע צייהנער זיינען געווען ווייס און שטאַרק.

— דערנאָך דער אָביסק. דאָס האָט מיך נאָך מעהר צוגעצויגען צו אייך... און דו, און דער קליין־רוס און ניקאָלאַי — איהר אַלע האָט זיך דאַן ארויסגעוויזען...

ניט געפינענדיג קיין פּאַסענדע ווערטער, איז ער אַנטשוויגען געוואָרען, האָט אַ קוק געטהאָן אין פענסטער און האָט געקלאַפּט מיט די פינגער אויפ'ן טיש.

— איהר האָט געצייגט, וואָס איהר ווילט. טהו דו דיין ארבייט און מיר וועלען טהאָן דאָס אונזעריגע. דער קליין־רוס איז אויך אַ גוטער יונג. מאַנכעס מאָל הער איך, ווי ער רעדט אויפ'ן פאַבריק, און איך טראַכט: איהם וועט מען ניט ברעכען, נאָר דער טויט קען איהם בעזיעגען. אַ העלדישער יונג! דו פּאַוועל, דו גלויבסט מיר?

— איך גלויב! — האָט פּאַוועל געזאָגט, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

— נו, מילא. קוק מיך אָן — איך בין פערציג יאָהר אַלט. איך בין צוויי מאָל אזוי אַלט ווי דו, האָב צוואַנציג מאָל מעהר געזעהן פאַר דיר. דריי יאָהר בין איך געווען אַ סאָלדאַט, צוויי מאָל בין איך געווען פערהייראַט, איינע איז געשטאָרבען, די צווייטע האָב איך אוועקגעוואָרפען. אין קאַווקאַז בין איך געווען און קען די דוכאָבאָרצעס, אַ סעקטע אזא... זיי וועלען דאָס לעבען ניט בעזיעגען, ניין!

די מוטער האָט זיך זשעדנע צוגעהערט צו זיינע פעסטע רייד, און איהר איז געווען אַנגענעהם צו זעהן, אַז צו איהר זוהן איז געקומען אַן עלטערער מענש און רעדט מיט איהם, פונקט ווי ער וואָלט זיך מתודה זיין. איהר האָט זיך אָבער געדאַכט, אַז פּאַוועל פיהרט זיך אויף צו טרוקען מיט'ן גאַסט און אום ווייכער צו מאַכען זיינע בעציהונגען, האָט זי געפרעגט ריבינען:

— אפשר ווילסטו עפּעס עסען, מיכאַילאָ איוואַנאָוויטש?

— אַ דאַנק, מוטער. איך האָב שוין געגעסען. אַלזאָ, פּאַוועל, הייסט עס דו מיינסט, אַז דאָס לעבען פיהרט זיך פאַלש?

פּאַוועל איז אויפגעשטאַנען און האָט אָנגעהויבען ארומשפּאַציערען איבער'ן צימער, פערלייגט די הענד אויף הינטען.

— יאָ, עס געהט אויף דעם ריכטיגען וועג, — האָט ער געזאָגט, — אָט האָט דאָס אייך געבראַכט צו מיר און איהר האָט געעפענט אייער האַרץ. אונז, וועלכע ארבייטען אָפּ דעם גאַנצען לעבען, פעראייניגט דאָס לעבען אַליין ביסלעכווייז, און עס וועט קומען די צייט, ווען ער וועט אונז אַלעמען פעראייניגען. אונגערעכט און שווער איז פאַר אונז דאָס לעבען, אָבער ער

אליין עפענט אונז די אויגען און גיט אונז צו פערשטעהן דעם ביטערען זין. דאָס לעבען אליין צייגט אונז אָן ווי אָנצוטרייבען גיכער דעם ראָד פון דער געשיכטע.

— דאָס איז ריכטיג. אָבער וואַרט אוים! — האָט איהם ריבין אָפּ־געשטעלט — מען דאַרף פריהער דעם מענשען בענייען, דענק איך. ווען אימיצער איז שמוציג און קרעציג, פיהר איהם אין באָד, וואַש איהם ארום, טהו איהם אָן ריינע קליידער און ער וועט געזונד ווערען! ניט אזוי? און ווען דאָס הארץ איז פערשמוצט, ריים ארונטער די הויט, ווען עס זאָל אפילו גיסען זיך דאָס בלוט; וואַש אוים די הארץ און בעקלייד איהר אויף דאָס ניי. ווי זשע דען קען מען אַ מענשען אויסרייניגען? אזוי איז דאָס.

פּאַוועל האָט אָנגעפאַנגען רעדען היים און שאַרף וועגען גאָט, וועגען קייסער, וועגען דער רעגיערונג, וועגען דער פאַבריק און וועגען דעם, ווי די ארבייטער אין אויסלאַנד קעמפּפען פאַר זייערע רעכטע. ריבין האָט צייט־טענווייז געשמייכעלט, צייטענווייז פלעגט ער אַ קלאַפּ טהאָן מיט'ן פינגער אָן טיש, אזוי ווי ער וואָלט וועלען שטעלען אַ פּונקט נאָך די רייד. עטליכע מאָל האָט ער אויסגערופען:

— אזוי איז עס!

און איינמאָל האָט ער שטיל געזאָגט:

— אָך, דו ביזט נאָך יונג... דו קענסט נאָך וועניג די מענשען!

דאַן האָט פּאַוועל זיך אָבגעשטעלט אנטקעגען איהם און ערנסט בע־מערקט:

— לאָמיר ניט ריידען פון דעם, ווער עס איז עלטער און ווער אינגער! לאָמיר בעסער זעהן וועמעס געדאַנקען זיינען ריכטיגערע.

— הייסט עס, אז לויט דיין מיינונג האָט מען אונז מיט גאָט אויך אָבגענאַרט? איך דענק אויך, אז אונזער רעליגיאָן איז פאַלש און שעדליך...

דאָ האָט זיך אריינגעמישט די מוטער. ווען דער זוהן האָט גערעדט וועגען גאָט און וועגען אלץ, וואָס עס איז פאַר איהר טהייער און הייליג, האָט זי געזוכט צו בעגעגענען זיין בליק; איהר האָט זיך געוואָלט שוויי־גענדיג בעטען דעם זוהן, אז ער זאָל מיט זיינע שאַרפע און בייסענדע ווער־טער ניט צופּען איהר הארץ. אָבער הינטער זיין ניט גלויבען האָט זי גע־פיהלט אַ גלויבען, און דאָס האָט איהר בערוהיגט.

— ווי קום איך צו פערשטעהן זיינע געדאַנקען? — האָט זי געטראַכט.

איהר האָט זיך געדוכט, אז אַזאַ בעיאָרענטען מענשען ווי ריבינען איז אויך אונאַנגענעהם צו הערען פּאַוועלס רייד, נאָר ווען ריבין האָט רוהיג

געשטעלט פּאוולען זיין פראגע, האָט זי זיך ניט געקענט איינהאלטען און האָט קורץ אָבער פעסט ארויסגעזאָגט:

— וואָס ס'איז שייך צו גאָט — האָט איהר געמעגט זיין אביסעל פאַר־זיכטיגער! איהר טהוט וואָס איהר ווילט... און, איבערכאַפּענדיג דעם אָטהעם, האָט זי מיט נאָך מעהר קראַפט פאָרטגעזעצט:

— אָבער מיט וואָס וועל איך, אַלטע פרוי, מיך קענען טרייסטען אין מיין קומער, ווען מען וועט ביי מיר מיין גאָט אויך אַוועקנעהמען...

איהרע אויגען האָבען זיך אָנגעגאָסען מיט טרעהרען. זי האָט געוואַשען די געפּעס און איהרע פינגער האָבען געציטערט.

— דו האָסט אונז ניט פערשטאַנען, מאַמע! — האָט שטיל און צערט־ליך פּאוועל ארויסגעזאָגט.

— פערצייה אונז, מאַמע! — האָט לאַנגזאַם צוגעלייגט ריבין און, לאַכענדיג, האָט ער אַ קוק געטהאָן אויף פּאוולען. — איך האָב פערגעסען, אַז דו ביזט צו אַלט, אַז מען זאָל דיר די היהנער־אויגען אָפּשניידען...

— איך האָב גערעדט, — האָט פּאוועל פּאָרטגעזעצט, — ניט וועגען דעם גוטען און גנעדיגען גאָט, אין וועלכען איהר גלויבט, נאָר וועגען דעם; מיט וועלכע די גלחים סטראַשען אונז, ווי מיט אַ שטעקען... וועגען יענעם גאָט, אין ווען נאָמען מען וויל אַלע מענשען צווינגען צו אונטערוואַרפען זיך דעם בייזען ווילען פון עטליכע מענשען.

— אַזוי איז עס טאַקע! — האָט ריבין אויסגערופען, אַ קלאַפּ טהוענדיג מיט די פינגער אויפ'ן טיש, — זיי האָבען אונז אפילו אַ פאַלשען גאָט אויך געגעבען. אַלץ וואָס זיי האָבען אין זייערע הענד, ווענדען זיי אָן געגען אונז! זעה נאָר, מאַמע. גאָט האָט דעם מענשען נאָך זיין אייגען געשטאַלט און אַלס זיין גלייכען בעשאַפען. הייסט דאָך דאָס, אַז גאָט איז עהנליך צום מענשען, ווען דער מענש איז עהנליך צו גאָט! און מיר זיינען גע־וואָרען עהנליך ניט צו גאָט, נאָר צו ווילדע חיות. אין קירכע צייגט מען אונז אַ סטראַשידלע... מיר מוזען אַן אַנדער גאָט האָבען, מיר מוזען איהם אויסלייטערען! מען האָט איהם אין ליגען און פאַלשקייט פערקליידט, מען האָט איהם דעם פּנים צוקרימט אום צו טויטען אונזערע נשמות!...

ער האָט גערעדט שטיל, נאָר מאָדנע דייטליך. יעדעס וואָרט פון זיינע רייד איז ווי אַ ווייכער, שווערער, בעטויבענדער קלאַפּ געפאַלען אויף דער מוטערס קאָפּ און זיין שוואַרצער, גרויסער און טרויעריגער פּנים האָט ארויס־גערופען ביי איהר אַ שרעק. דער דונקעלער גלאַנץ פון זיינע אויגען איז געוועזן אונערטרעגליך און האָט געוועקט אין איהר הארצען אַן אומעט און אַ נאָגענדע מורא.

— ניין, איך וועל בעסער אוועקגעהן, — האָט זי געזאָגט, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ, — איך האָב קיין כח ניט צו האָרכען אַזעלכע רייד... איך קען ניט!

און זי איז שנעל אַרויס אין קיך בעגלייט פון ריבין'ס ווערטער:

— זי איז געדעכט, פּאַוועל! ניט אין קאָפּ, זאָנדערן אין הארצען איז דער אָנפאַנג!... עס איז פאַראַן אַזאַ אָרט אין דעם מענשענס הארצען אויף וועלכען עס וועט קיין אַנדער זאַך ניט אויסוואַקסען...

— נאָר די פערנונפט! — האָט פּאַוועל פעסט געזאָגט, — נאָר זי וועט בעפרייען דעם מענשען!

— די פערנונפט גיט קיין קראַפט ניט, — האָט הויך און פעסט גע־ענטפערט ריבין — דאָס הארץ גיט כח און ניט דער קאָפּ. אין דעם איז די זאַך!

די מוטער האָט זיך אויסגעטהאָן און האָט זיך אָהן אַ תפילה געלייגט אין בעט. איהר איז געוועזן קאַלט און אונאַנגענעהם. ריבין, וועלכער האָט זיך איהר פריהער אויסגעוויזען אַלס אַ קלוגער און געזעצטער מענש, האָט יעצט אין איהר ערוועקט אַ טעמפּע שנאה.

— אפּיקורס! אויפהעצער! — האָט זי געטראַכט, האָרכענדיג זיין שטימע, וועלכע האָט זיך געגאָסען פון זיין ברייטער בולטער האַרץ... ער איז אויך דאָ... מען דאַרף איהם דאָ נויטיג!

אָבער ער האָט גערעדט זיכער און רוהיג:

— אַ הייליגער אָרט דאַרף ניט ליידיג בלייבען. דאָרט, וואו גאָט וואוינט, איז אַן אָנגעוועטאָגטער אָרט... און אויב ער פאַלט אַרויס פון דאָרט, בלייבט אויף דעם אָרט אַ וואונד! אַזוי איז דאָס! מען מוז אויסטראַכטען אַ נייעם גלויבען... מען דאַרף בעשאַפען אַ נייעם גאָט פאַר אַלעמען, ניט קיין קריעגער, ניט קיין ריכטער, נאָר אַ גאָט אַ מענשען־פריינד.

— אַזעלכער איז דאָך געווען קריסטוס! — האָט פּאַוועל אויסגערופען.

— וואָרט! קריסטוס איז ניט געווען שטאַרק אין גייסט... ער האָט אויף דעם הערשער אָנערקענט... גאָט קען ניט אָנערקענען אַ מאַכט פון איין מענשען איבער דעם אַנדערען. ער מוז אַליין זיין די גאַנצע מאַכט. ער קען זיין נשמה ניט צוטהיילען און זאָגען: דיעזער טהייל איז געטליך און דיעזער איז מענשליך... אויב ער איז געקומען פערקינדיגען דאָס געטליכע, דאַרף ער ניט דאָס מענשליכע. קריסטוס אָבער האָט אָנערקענט האַנדעל... און הייראַטה האָט ער אויך אָנערקענט. און דעם פייגענבוים האָט ער מיט אונרעכט פערפלוכט. איז דער בוים שולדיג אין דעם, וואָס אויף איהם זיינען קיין פרוכטען ניט געוואַקסען? מיין נשמה איז אויך ניט מיט'ן

אייגענעם ווילען ניט פּרוכטבאַר, אָבער האָב איך דען זעלבסט אין איהר פערזעהט בייזקייט? אזוי איז דאָס!

אין צימער האָבען אָהן אויפהער געקלונגען צוויי שטימען, פּונקט ווי זיי וואָלטען זיך ארומגענומען און געקעמפּפט אייגע מיט די אַנדערע אין אַ געשפּאַנטען אויפגערעגטען שפּיעל. פּאַוועל האָט שנעל געשפּרייזט אי־בער'ן צימער און די פּאַדלאָגע האָט געסקריפּעט אונטער זיינע פיס. ווען ער האָט גערעדט, האָט ער אַריבערגעשריען אַלץ, אָבער ווען ריבין'ס שטימע האָט זיך רוהיג און לאַנגזאַם געגאָסען, האָט זיך געהערט דאָס קלאַפּען פון פּער־פּענדיקעל און דאָס שטילע סקריפּען פון פּראָסט, וועלכער האָט מיט זיינע שאַרפע נעגעל ארומגעטאַפּט די ווענד פון הויז.

— איך, אַלס הייצער, וועל דיר זאָגען אויף אונזער אַרט: גאָט איז ערהנליך צו אַ פייער. אזוי איז דאָס! ער בעפעסטיגט ניט קיין זאַך, ער קען דאָס ניט... ער ברענט און שמעלצט, ווען ער בעלייכט... ער פערברענט די קירכען, אָבער ער בויט זיי ניט. ער לעבט אין הארצען. עס שטעהט געשריעבען: גאָט איז דאָס וואָרט, און דאָס וואָרט איז דער גייסט...

— די פערנונפט, — האָט פּאַוועל עקשנות'דיג געזאָגט.

— אזוי איז דאָס! דאָס הייסט גאָט איז אין הארצען און אין פער־נונפט און ניט אין קירכע! אין דעם בעשטעהט די גאַנצע צרה, דער יאָמער און דאָס גאַנצע אונגליק פון די מענשען — מיר זיינען אַלע אָבגעריסען געוואָרען פון דער פערנונפט און די פערנונפט איז פערשוואונדען... דער מענש איז ניט איינהייטליך... גאָט מאַכט דעם מענשען איינהייטליך, רונד... גאָט בעשאַפט שטענדיג אַלץ קיילעכדיג. אזוי איז די ערד, די שטערען און אַלץ, וואָס מיר זעהען. אַלץ, וואָס איז שאַרף, האָט דער מענש געמאַכט... די קירכע אָבער איז דער קבר פון גאָט און פון דעם מענשען...

די מוטער איז אנטשלאָפען געוואָרען און האָט ניט געהערט ווי ריבין איז אוועקגעגאַנגען.

ער האָט גענומען קומען אָפט און ווען ביי פּאַוולען פלעגט זיין ווער ניט איז פון זיינע חברים, פלעגט זיך ריבין אַנידערזעצען אין אַ ווינקעל און פלעגט שווייגען, זעלטען ווען ער פלעגט אַ זאָג טהאָן:

— אזוי איז דאָס!

איינמאָל האָט ער אַ זאָג געטהאָן, וואַרפענדיג אַ דונקעלען בליק אויף אַלעמען:

— מען דאַרף ריידען פון דעם, וואָס קומט יעצט פאַר. וואָס עס וועט שפּעטער זיין ווייסען מיר ניט! ווען דאָס פאָלק וועט זיך בעפרייען, וועט ער אַליין איינזעהן, ווי בעסער איז. גענוג האָט מען איהם שוין אָנגעקלאַפּט

אין קאָפּ אַ סך זאַכען, וואָס ער האָט גאָר ניט געוואָלט... צו דעם מוז נעהמען אַ סוף... ער מוז אַליין נאָכדענקען... פיעלייכט וועט ער וועלען אַלעס פערוואַרפען... דאָס גאַנצע לעבען און אַלע וויסענשאַפטען. אפשר וועט ער איינזעהן, אַז אַלץ איז געריכטעט געגען איהם... אַזוי ווי דער גאָט פון דער קירכע, צום ביישפּיעל... גיט נאָר דעם פאָלק אַלע ביכער אין די הענד און ענטפערען וועט ער שוין אַליין. דאָס איז אַלץ! זאָל ער נאָר פערשטעהן, דאָס וואָס קירצער דער שפּאַן איז, אין וועלכען דער פערד איז געשפּאַנט, אַלץ שווערער איז איהם צו אַרבייטען...

ווען ער איז אָבער געווען מיט פּאַוולען אַליין, פלעגען זיי זיך גלייך אַריינלאָזען אין אַן אונענדליכען, אימער רוהיגען דיספּוט. די מוטער פלעגט זיך אונרוהיג צוהערען צו זייערע רייד, פלעגט זיי שווייגענדיג פערפאָלגען, וועלענדיג בעגרייפען וועגען וואָס זיי ריידען. צייטענווייז פלעגט זיך איהר דוכטען, אַז דער ברייט־פּלייציגער, שוואַרץ־באָרדיגער פויער און איהר זוהן, דער שלאַנקער און קרעפטיגער, זיינען ביידע בלינד געוואָרען. אין דער פינסטער שטויסען זיי זיך פון איין וואַנד צו דער צווייטער אין דיעזען קליינעם צימערעל, זוכענדיג ליכט און דעם אַרויסגאַנג. זיי כאַפּען זיך אָן אַלץ אָן מיט זייערע שטאַרקע אָבער בלינדע הענד, זיי טרייסלען אַלץ, זיי בעוועגען דאָס פון איין אָרט אויף דעם אַנדערען, וואַרפען דאָס אויף דער ערד און טרעטען עס מיט די פיס. זיי פערטשעפּען אַלעס, טאַפּען אַרום יעדע זאַך און שליידערען דאָס אימער רוהיג אַוועק, ניט פערליערענדיג דערביי דעם גלויבען און די האָפנונג...

זיי האָבען איהר צוגעוואוינט צו הערען פיעלע פורכטבאַרע, אָפענע און דרייסטע ווערטער, און דיעזע ווערטער האָבען איהר שוין יעצט ניט געדריקט מיט אַזאַ קראַפט ווי דאַן ווען זי האָט זיי געהערט צום ערשטען מאָל. זי האָט זיך אויסגעלערענט אָפּצושטויסען זיי פון איהרע אויערען, און צייטענווייז האָט זי הינטער זייער ניט־גלויבען אין גאָט דאָך געפיהלט אַ פעסטען גלויבען אין איהם. זי האָט דאַן געשמייכעלט מיט אַ שטילען, קלוגען און פערצייהענדען שמייכעל. און הגם ריבין איז איהר, ווי פריהער ניט געפעלען געווען, נאָר קיין שנאה פלעגט ער שוין ביי איהר ניט אַרויסרופען...

איינמאָל אין וואָך פלעגט זי טראָגען אין טורמע וועש און ביכער פאַר דעם קליין־רוס. אין אַ געוויסען טאָג האָט מען איהר ערלויבט צו זעהן זיך מיט איהם און, קומענדיג אַהיים, האָט זי מיט פרייד דערצעהלט:

— ער איז דאָרטען אויך ווי אין דער היים. מיט אַלעמען איז ער אַזוי פריינדליך, אַלע וויצלען זיך מיט איהם, פונקט ווי ביי איהם וואָלט

שטענדיג געווען יום טוב'דיג אויפ'ן הארצען. שווער איז איהם דארט, בי־טער, אבער ארויסצייגען דאס וויל ער ניט...

— אט אזוי דארף זיין! — האט ריבין בעמערקט — מיר אלע זיינען דורכגעקנאטען אין צרות... מיר אטהעמען מיט צרות, מיר קליידען זיך אין צרות... נאר בעריהמען זיך דערמיט איז ניטא וואס... ניט ביי אלעמען זיינען נאך די אויגען אויסגעשטאכען, אייניגע פערמאכען זיי אליין... דאס אלעס. און אויב דו האסט קיין שכל ניט, — דאן לייד!

.12

די גרויע אלטע הויז פון וולאסאווא'ן האט אלץ מעהר צוגעצויגען צו זיך די אויפמערקזאמקייט פון פארשטאדט. אין דיזער אויפמערקזאמקייט איז געלעגען פיעל פערדעכטיגע פארזיכטיגקייט און אן אונבעוואוסטע שנאה, נאר אין דער זעלבער צייט איז אויך געבארען געווארען ביי די איינוואוינער א צוטרויענדע נייגעריגקייט צו דיזער הויז. צייטענווייז פלעגט ווער ניט איז קומען און, פארזיכטיג ארומקוקענדיג זיך, פלעגט ער זאגען צו פאוולען:

— נו, ברודער, דו לעזט דאך די ביכער דו ווייסט דאך די געזעצען. אנו, ערקלעהר מיר...

און ער פלעגט דערצעהלען פאוולען וועגען א וועלכער ניט איז אונרעכט, וואס די פאליציי אדער די אדמיניסטראציאן פון פאבריק איז בעגאנגען געגען איהם. אין הארבערע פעלע פלעגט פאוועל געבען דעם מענשען א צעטעלע אין שטאדט צו א בעקאנטען אדוואקאט. און ווען ער האט געקענט, פלעגט ער איהם אליין ערקלעהרען. ביסלעכווייז האט זיך ביי די מענשען ערוועקט אן אכטונג צו דעם יונגען ערנסטען מענשען, וועלכער האט וועגען אלעם גערעדט אזוי איינפאך, אונערשראקען און האט כמעט קיינמאל ניט געלאכט בעטראכטענדיג אלעס און אויסהערענדיג אלעם מיט א געשפאנטער אויפמערקזאמקייט. אין יעדען בעזונדערען פאל פלעגט ער קענען געפינען עפעס אן אלגעמיינעם אונענדליכען פאדים, וועלכער האט מיט טויזענד קניפעלעך צוזאמענגעבונדען די מענשען.

וולאסאווא האט געזעהן ווי איהר זוהן איז אלץ געוואקסען. זי האט אנגעהויבען פיהלען דעם זין פון זיין ארבייט, און ווען דאס פלעגט זיך איהר איינגעבען — פלעגט זי זיך פרעהען ווי א קינד.

איבערהויפט איז פאוועל געוואקסען אין איהרע אויגען נאך דעם פאל מיט דער „בלאטע־קאפיקע". הינטער דער פאבריק האט זיך געצויגען א ברייטער זומפ, וועלכער איז געווען בעוואקסען מיט טענענבוימער און בע־רעזעס. זומער פלעגען פון דארטען קומען געדיכטע, געלע פארעס. און אין

פֿאַרשטאָדט פֿלעגן פֿון זומף קומען מאַסן קאַמאַרעס, וועלכע פֿלעגן פֿער־שפּרייטן צווישן די איינוואוינער אַ מין קדחת. די בלאָטע האָט בעלאַנגט צום פֿאַבריק און דער נייער דירעקטאָר, וועלענדיג ציהען נוצען דערפֿון, האָט בעשלאָסן אויסצוטריקענען דעם זומף און פֿערבייגעהענדיג אַרויסנעהמען די טאָרף. דער דירעקטאָר האָט געזוכט צו איבערצייגען, אַז דאָס וועט גע־זינטער מאַכען די געגענד און וועט פֿערבעסערען די לעבענס־בעדינגונגען פֿאַר אַלע איינוואוינער פֿון פֿאַרשטאָדט. ער האָט אַרויסגעגעבען אַ בעפֿעהל אָראָפּצורעכענען פֿון יעדען אַרבייטערס שכירות אַ קאָפּיקע פֿון רובעל אויף אויסצוטריקענען דעם זומף.

די אַרבייטער זיינען שטאַרק אויפֿגערעגט געוואָרען. בעזאָנדערס האָט זיי פֿערדראָסען דאָס, וואָס די בעאַמטע פֿון פֿאַבריק זיינען בעפֿרייט געוואָרען פֿון צו צאָהלען דיעזען נייעם שטייער.

ווען מען האָט אויסגעהאַנגען די ערקלעהרונג פֿון דירעקטאָר וועגען דער קאָפּיקע איז פּאַוועל געווען קראַנק. ער האָט ניט געאַרבייט און האָט גאָר ניט געוואוסט וועגען דעם. אויף מאָרגען נאָכ'ן גאָטעס־דיענסט זיינען צו איהם געקומען דער גאָטס־פֿאַרכטיגער אַלטער, דער אייזען־גיסער סיזאָוו, און דער הויכער בייזער שליאָסער מאַכאָטין און האָבען איהם דערצעהלט וועגען דעם בעפֿעהל פֿון דירעקטאָר.

— מיר, די עלטערע אַרבייטער, האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען, — האָט לאַנגזאַם געזאָגט סיזאָוו, — האָבען זיך דורכגערעדט וועגען דעם און אָט האָבען אונז די חברים געשיקט צו דיר פֿרעגען — אַזוי ווי דו ביזט ביי אונז דער געלערענטער — צו איז פֿאַראַן אַזאַ געזעץ, אַז דער דירעקטאָר זאָל ניט טאָרען מיט אונזערע קאָפּיקעס מלחמה האַלטען מיט די קאַמאַרעס?

— בעטראַכט נאָר! — האָט מאַכאָטין געזאָגט, בלישטשענדיג מיט זיינע שמאָלע אויגעלעך, — מיט פֿיער יאָהר צוריק האָבען זיי, די זשוליקעס, געקליבען אויף אַ באָד. דריי טויזענד, אַכט הונדערט רובעל איז דאַן צו־זאַמענגעקליבען געוואָרען... וואו איז דאָס געלד? און קיין באָד איז נאָך אַלץ ניטאָ!...

פּאַוועל האָט זיי ערקלעהרט, אַז דיעזער שטייער איז אַן אונגערעכטער און ער האָט אָנגעצייגט אויף דעם אָפֿענעם נוצען, וואָס די פֿאַבריק וויל דער־פֿון ציהען. ביידע אַרבייטער זיינען אַוועק פֿערצאָרענטע. דורכלאָזענדיג זיי אַהיים, האָט די מוטער לאַכענדיג געזאָגט:

— זעהסט, פּאַווליושאַ, יעצט קומען שוין צו דיר אויף עלטערע מענשען לערנען זיך.

ניט ענטפֿערענדיג אויף איהרע ווערטער, האָט זיך פּאַוועל אַ פֿערזאָרג־

טער אוועקגעזעצט ביים טיש און האָט עפּעס אָנגעפאַנגען צו שרייבען. אין א פּאָר מינוט אַרום האָט ער זיך געווענדעט צו איהר:

— איך וועל דיר עפּעס בעטען: פאָהר שוין אַריבער אין שטאָדט און גיב אָפּ דיעזען צעטעלע...

— שטעקט אין דעם א געפאַהר? — האָט זי געפרעגט.

— יא, דאָרט דרוקט מען פאַר אונז א צייטונג... עס איז נויטיג, אז די מעשה מיט דער קאָפּיקע זאָל אריין אין דיעזען נומער...

— שוין, שוין! — האָט זי זיך אָבגערופען, אָנטהוענדיג זיך אויף שנעל. — איך געה שוין...

דאָס איז געווען דער ערשטער אויפטראַג, וואָס זי האָט געקראָגען פון זוהן. זי האָט זיך דערפרעהט דערמיט, וואָס אָט האָט ער אָפען איהר דער־צעהלט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך און זי קען איהם יעצט דירעקט נוצליך זיין.

— דאָס פערשטעה איך, פּאַווליושא, — האָט זי געזאָגט, — דאָס איז דאָך שוין פּשוט גזלה!... ווי הייסט דער מאַן, יעגאָר איוואַנאָוויטש?

זי האָט זיך צוריקגעקעהרט שפּעט ביי־נאַכט א מיעדע, נאָר זי איז געווען צופריעדען.

— סאשענקען האָב איך געזעהן! — האָט זי דערצעהלט דעם זוהן — זי האָט דיר געלאָזט גריסען, און דיעזער יעגאָר איוואַנאָוויטש איז אויך אזא איינפאַכער... א וויצלינג! ער רעדט אזוי קאָמיש.

— עס פרעהט מיך זעהר, וואָס זיי געפעלען דיר! — האָט שטיל גע־זאָגט פּאַוועל.

— פּשוטע מענשען, פּאַווליושא! עס איז גוט ווען די מענשען זיינען איינפאַכע... און אַלע שעצען דיר אזוי...

מאָנטאַג איז פּאַוועל ווידער ניט געגאַנגען צו דער אַרבייט; איהם האָט וועה געטהאָן דער קאָפּ. מיטאָג־צייט איז געקומען צו לויפען פעדיא מאַזין אַן אויפגערעגטער, א גליקליכער און מיט א פערכאַפּטען אָטהעם האָט ער שנעל אַרויסגעזאָגט:

— קום! די גאַנצע פאַבריק האָט זיך אויפגעהויבען. מען האָט נאָך דיר געשיקט... סיזאָוו און מאַכאָטין זאָגען, אז דו קענסט ריידען בעסער פון אַלעמען... וואָס דאָרטען טהוט זיך עס אָפּ!...

פּאַוועל האָט זיך שוויגענדיג גענומען אָנטהאָן.

— די ווייבער זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען און קוויטשען דאָרט!

— איך וועל אויך געהן, — האָט די מוטער ערקלעהרט, — דו ביזט דאָך קראַנק. וואָס האָבען זיי דאָרט אָפּגעטהאָן?.. איך מוז געהן!

— געה! — האָט פּאוועל קורץ ארויסגערעדט.

דורכ'ן גאס זיינען אַלע דריי געגאַנגען גיך און האָבען די גאַנצע וועג געשוויעגען. די מוטער האָט שווער געאָטהעמט פון מיעדקייט און אויפרעגונג; זי האָט געפיהלט, אַז עס דאַרף פּאַרקומען עפּעס ערנסטעס... ביי די טהויערען פון פאבריק זיינען געשטאַנען אַ מאַסע ווייבער, וועלכע האָבען געשריען און זיך געזידעלט. ווען די דריי האָבען זיך אריינגעשטופּט אין הויף, זיינען זיי גלייך אריינגעפאַלען אין אַ געדיכטער, שווארצער אויפגערעגטער, זשומענדער מענשען־מאַסע. די מוטער האָט געזעהן, אַז אַלע קעפּ זיינען געווענדעט אין איין זייט, צום וואנד פון קוזניע, וואו אויף אַ קופּקע אַלטע אייזען און רויטע ציגעל זיינען געשטאַנען, מאַכענדיג מיט די הענד, סיזאָוו, מאַכאָטין, וויאַלאָוו און נאָך אַ פינף בעיאָהרענטע, איינפלוסרייכע ארבייטער.

— וולאַסאָוו געהט! — האָט אימיצער אויסגעשריען.

— וולאַסאָוו? גיט איהם אהער!...

מען האָט געכאַפּט פּאוולען און ארויסגעשטופּט איהם פּאָראויס און די מוטער איז פערבליבען אַליין.

— שטילער! — האָט מען מיט אַ מאָל אויסגעשריען פון אַלע זייטען.

און ערגעץ נאָהענט האָט זיך געהערט ריבינס גלייכמעסיגער קול:

— ניט פאר דער קאָפּיקע דאַרפען מיר זיך איינשטעלען, נאָר פאר דער גערעכטיגקייט! אונז איז טהייער ניט אונזער קאָפּיקע; זי איז ניט קיילעכדיגער ווי אַנדערע, נאָר זי איז שווערער—אין איהר איז דאָ מעהר מענשליכע בלוט, ווי אין דעם דירעקטאָרס רובעל. און מיר שעצען ניט די קאָפּיקע, נאָר אונזער בלוט און דעם אמת. דאָס אַלעס!

זיינע ווערטער האָבען שטאַרק געווירקט אויף דער מאַסע און האָבען ארויסגערופען הייסע אויסרופען:

— זעהר ריכטיג! אמת, ריבין!

— שטיל, שדים!

— דו ביזט גערעכט, הייצער!

— וולאַסאָוו איז געקומען!

די הילכענדע שטימען פון די מענשען האָבען פערטויבט דעם שווערען קלאַפּען פון די מאַשינען, דאָס קרעכצען פון דאַמפּף און דעם רויש פון די רימענס, וועלכע טרייבען די מאַשינען. פון אומעטום זיינען איילענדיג געלאָפען מענשען און מאַכענדיג מיט די הענד, האָבען זיי זיך געשטריטען, אויפרעגענדיג איינע די אַנדערע מיט די ליידענשאַפטליכע, שטעכענדע ווערטער. די שאַרפע אויפרעגונג, וועלכע האָט שטענדיג געדרעמעלט אין זייערע

מיטדע הערצער, האָט יעצט ערוואַכט, האָט געזוכט פאַר זיך אַן אויסוועג, האָט זיך געריסען פון די ליפּען, איז אַרומגעפלויגען אין דער לופטען און האָט אַלץ ברייטער פאַנאַנדערגעשפּרייט איהרע דונקעלע פליגלען. זי האָט אַלץ פעסטער אַרומגענומען די מענשען, האָט זיי אַוועקגעריסען מיט זיך, האָט זיי דערנעהנטערט איינע צו די אַנדערע און איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ פייערדיגען צאָרן. איבער די מענשען האָט געשוועבט אַ וואָלקאַן פון שטויב און רויך, די פערשוויצטע פּנים'ער האָבען געברענט און פון זייערע פּנים'ער האָבען איבער די באַקען געפלאָסען שוואַרצע טרעהרען. אין זייערע דונקעלע געזיכטער האָבען געפינקעלט די אויגען, געבלישטשעט די ציינער. דאָרט וואו עס זיינען געשטאַנען סיזאָוו און מאַכאָטין איז ערשיענען פּאַוועל און עס האָט אַ קלונג געטהאָן זיין רוף:

— חברים!

די מוטער האָט געזעהן, אַז זיין פּנים איז בלאַס געוואָרען און די ליפּען ציטערען; זי האָט זיך ניט ווילענדיג אַ רוק געטהאָן פאָראויס, ווילענדיג זיך דורכשטופּען צו איהם. מיט אויפרעגונג האָט מען אַ געשריי געטהאָן צו איהר:

— וואוהין קריכסטו, אַלטע?

מען האָט איהר געשטופּט. נאָר דאָס האָט איהר ניט אָפּגעשטעלט דורכצושטופּען זיך מיט איהרע פּלייצעס און עלענבויגענס דורך די מענשען. זי האָט זיך אַלץ נעהנטער צוגעשטופּט צום זוהן, געטריעבען פון דעם וואונש צו שטעהן לעבען איהם.

ווען פּאַוועל האָט אַרויסגעשליידערט פון הארצען אַ וואָרט, אין וועלכען ער איז געוואוינט געווען אַריינצולייגען אַ טיעפען און וויכטיגען געדאַנק, האָט ער דערפיהלט, ווי אַ פריידיגעפיהל איבער דעם קומענדען קאַמפּף האָט איהם פערקוועטשט זיין האלז און עס האָט איהם אַרומגעכאַפּט אַ הייסער וואונש צו אָפּפערען זיך פאַר זיין גלויבען און אַ וואָרף צו טהאָן די מענשען זיין פייערדיגע האַרץ, וועלכע איז אָנגעצונדען געוואָרען פון דעם גלויבען אין דעם אמת.

— חברים! — האָט ער נאָך אַ מאָל ווידערהאָלט, שעפּענדיג פון דיזען וואָרט בעגייסטערונג און כוח. — מיר זיינען די מענשען, וועלכע בויען די קירכען און פאַבריקען, שמידען די קייטען און שאַפען דאָס געלד... מיר זיינען די קראַפט, וועלכע ערנעהרט און אונטערהאַלט אַלעמען פון וויעג ביז צום קבר...

— אהא! — האָט ריבין אויסגעשריען.

— מיר זיינען שטענדיג און איבעראַל די ערשטע אין דער אַרבייט,

דאָך פערנעהמען מיר אין לעבען דעם לעצטען פּלאַץ. ווער קימערט זיך וועגען אונז? ווער טהוט אונז גוטס? ווער רעכענט אונז פאַר מענשען? קיינער ניט!

— קיינער ניט! — האָט זיך ווי אַן עכאָ אָפּגערופען אַ שטימע.

פּאַוועל, קומענדיג צו זיך, האָט אָנגעפאַנגען רעדען איינפאַכער און רוהיגער. די מאַסע האָט זיך לאַנגזאַם אַלץ מעהר צוגערוקט צו איהם און האָט זיך פערוואַנדעלט אין אַ דונקעלען, טויזענד־קעפּיגען קערפּער. זי האָט מיט הונדערטע אויפמערקזאַמע אויגען געקוקט איהם אין פּנים אַריין, האָט איינגעזאַפּט זיינע ווערטער, האָט זיך אָנגעשטרענגט און האָט עס בעהאַלטען.

— מיר וועלען זיך ניט דערשלאָגען צו אַ בעסערען לעבען, ביז וואַנען מיר וועלען זיך ניט דערפיהלען אַלס חברים, אַלס איין פאַמיליע פון פריינד, וועלכע האָבען נאָר איין וואונש — דעם וואונש צו קעמפּפען פאַר אונזערע רעכטע.

— רייד צו דער זאַך! — האָט אימיצער לעבען דער מוטער גראָב אויסגעשריען.

— שטער איהם ניט! שטיל! — האָבען זיך דערהערט צוויי שטילע אויסרופען פון פערשיעדענע פּלעצער.

די שוואַרצע פערדריכערטע פּנים'ער האָבען געקוקט בייז און אָהן צו־טרויען. צעהנדליגע אויגען האָבען אַריינגעקוקט פּאַוועלען אין געזיכט ערנסט און נאָכדענקליך.

— אַ סאָציאַליסט, אָבער ניט קיין נאַר! — האָט אימיצער בעמערקט.

— אַי, האָט ער אָבער מוטה! — האָט אַ שטוים טהוענדיג די מוטער אין פּלייצע, געזאָגט אַ הויכער, הינקעדיגער אַרביטער.

— עס איז צייט, חברים, זיך אוועקצושטעלען געגען דער פינסטערער, זשעדנער געוואַלט, וועלכע לעבט פון אונזער אַרבייט; עס איז צייט צו פער־טהיידיגען זיך; מיר אַלע דאַרפען פערשטעהן, אַז קיינער וועט אונז ניט העל־פען, אויסער מיר אַליין! איינער פאַר אַלע און אַלע פאַר איינעם — אָן דעם כלל דאַרפען מיר זיך האַלטען פעסט, אויב מיר ווילען צווינגען אונזערע שונאים!

— ער האָט רעכט, חברה! — האָט אויסגעשריען מאַכאָטין, — ער זאָגט דעם אמת! און ברייט אַ מאַך טהוענדיג מיט'ן האַנד, האָט ער אַ טריי־סעל געטהאָן מיט'ן פויסט אין דער לופטען.

— מען דאַרף גלייך אַרויסרופען דעם דירעקטאָר, — האָט פּאַוועל פאָרט־געזעצט, — מען דאַרף איהם פרעגען...

דאָס האָט ווי אַ בייזער ווינד אַ קלאַפּ געטהאָן איבער דער מאַסע. די

מענשען האָבען זיך געשאָקעלט אהין און אהער און צעהנדליגע שטימען האָ־בען מיט איינמאָל אויסגעשריען:

— דעם דירעקטאָר אהער!

— זאָל ער אונז ערקלעהרען!

— ברענגט איהם אהער!

– זאָל מען שיקען צו איהם א דעפּוטאציע!

— מען דאַרף ניט!

די מוטער האָט זיך דורכגעשטופּט פאַראויס און האָט געקוקט אויפ'ן זוהן פון אונטען ארויף. זי איז געוועזען פול מיט שטאָלץ. — פּאַוועל איז געשטאַנען צווישען אַלטע, אָנגעזעהענע ארבייטער. אַלע האָבען זיך צוגע־הערט צו זיינע רייד און זיינען איינשטימיג געווען מיט איהם. איהר איז געפעלען געוואָרען, וואָס ער איז רוהיג און רעדט אזוי איינפאַך, איז ניט אין כעס און זידעלט זיך ניט, ווי אַנדערע.

די אָבגעריסענע אויסרופען, די זידלערייען און די בייזע ווערטער האָ־בען זיך געשאָטען פּונקט ווי א האָגעל אויף אַן אייזערנעם בלעך. פּאַוועל האָט פון דער הויך געקוקט אויף די מענשען און האָט מיט זיינע ברייט־פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען געזוכט עפּעס צווישען זיי.

— דעפּוטאַטען!

זאָל סיזאָוו ריידען! —

— ווּלאַסאָוו!

— ריבינ'ען! ער האָט שרעקליכע ציינער!

ענדליך האָט מען אויסגעקליבען דרייען, וועלכע זאָלען ריידען מיט'ן דירעקטאָר — סיזאָוו'ן, ריבינ'ען און פּאַוולען, און מען האָט שוין געוואָלט שיקען נאָך איהם, נאָר פּלוצלונג האָבען זיך פון דער מאַסע דערהערט ניט קיין הויכע אויסרופען:

— ער געהט אַליין!..

— דער דירעקטאָר!...

— א־הא־א?!

די מאַסע האָט געמאַכט א וועג פאַר דעם הויכען און טרוקענעם מענשען מיט דער שפּיציגער בערדעל און לאַנגען פּנים.

— ערלויבט נאָר! — האָט ער געזאָגט, אָפּשטופּענדיג די ארבייטער פון וועג דורך א קורצער בעוועגונג מיט'ן האַנד און ניט אָנריהרענדיג זיך אַן זיי. זיינע אויגען זיינען געווען פערזשמורעט און מיט א בליק פון א געניטען הערשער איבער מענשען, האָט ער פאַרשענד בעטראַכט די ארביי־טער. פאַר איהם האָט מען אראָפּגענומען די היטלען, מען האָט זיך פּער־

נוינט. ער איז זיך געגאנגען, ניט ענטפערענדיג אויף די בעגריסונגען און האט געזעעט צווישען דער מאסע שטילקייט, פערלארענהייט, פערשעהמטע שמייכלען און שטילע אויסרופען, אין וועלכע עס האט זיך שוין געהערט א חרטה פון קינדער, וועלכע האבען דערשפירט און איינגעזעהן, אז זיי האבען זיך צופיעל פערשטיפט.

אט איז ער פארבייגעגאנגען פארביי דער מוטער, א ווארף טהוענדיג אויף איהר א בליק פון זיינע שטרענגע אויגען. ער האט זיך אבגעשטעלט לעבען דער קופקע אייזען. אימיצער פון אויבען האט איהם אויסגעשטרעקט א האנד. ער האט איהר ניט צוגענומען. פריי, דורך א שטארקע בעוועגונג מיט'ן קערפער, איז ער ארויפגעקראכען אויבען, האט זיך אנידערגעשטעלט פאר פאוועלען און סיזאוו'ען און האט א פרעג געטהאן:

— וואס איז דאס פאר א פערזאמלונג? ווארום האט איהר געווארפען די ארבייט?

אייניגע סעקונדען איז שטיל געווען. די קעפ פון די מענשען האבען זיך געשאקעלט ווי זאנגען. סיזאוו האט א פאך געטהאן מיט זיין היטעל אין דער לופטען און האט אראפגעלאזען דעם קאפ.

— איך פרעג דאך אייך! — האט דער דירעקטאר א געשריי געטהאן.

פאוועל האט זיך געשטעלט גלייך מיט איהם און האט, אנצייגענדיג אויף ריבינען און סיזאווען, הויך געזאגט:

— מיר דריי זיינען בעפאלמעכטיגט געווארען פון אונזערע חברים צו פאדערען פון אייך, אז איהר זאלט צוריקרופען אייער בעפעהל וועגען ארונטערנעהמען די קאפיקע.

— ווארום? — האט דער דירעקטאר געפרעגט, ניט אנקוקענדיג פאוועלען.

— מיר האלטען פאר אן אונרעכט דיזען שטייער, וועלכען איהר לייגט ארויף אויף אונז! — האט פאוועל הויך געענטפערט.

— הייסט דאס, אז אין מיין אבזיכט אויסצוטריקענען די בלאטע זעהט איהר נאר דעם וואונש צו עקספלואטירען די ארבייטער און ניט די זארג צו פערבעסערען אייער לאגע? יא?

— יא! — האט פאוועל געענטפערט.

— און איהר אויך? — האט דער דירעקטאר געפרעגט ריבינען.

— מיר אלע! — האט ריבין געענטפערט.

— און איהר, געעהרטער? — האט זיך דער דירעקטאר געווענדעט צו סיזאוו'ען.

— יא, איך בעט אייך אויך: לאזט שוין בעסער די קאפיקע פאר אונז!

און ווידער אראָפּבויגנענדיג דעם קאָפּ, האָט סיזאָוו מיט אַ שולדיגער מינע אַ שמייכעל געטהאָן.

דער דירעקטאָר איז לאַנגזאַם דורכגעפלויגען מיט זיינע אויגען די מאַסע, האָט אַ קוועטש געטהאָן מיט די פּלייצעס. דערנאָך האָט ער פאַרשענד בע־טראַכט פּאַוולען און האָט זיך געווענדעט צו איהם:

— איהר שיינט צו זיין אַ ציעמליך אינטעליגענטער מענש — צו דען פערשטעהט איהר ניט דעם נוצען פון אויסטריקענען דעם זומפּ.

פּאַוועל האָט הויך געענטפערט:

— ווען די פאַבריק זאָל אויסטריקענען דעם זומפּ אויף איהר אייגענעם רעכנונג, דאַן וועלען דאָס אַלע פערשטעהן!

— די פאַבריק בעשעפטיגט זיך ניט מיט צדקה! — האָט דער דירעק־טאָר טרוקען בעמערקט.

— איך היים אייך גלייך אַלעמען געהן צוריק צו דער ארבייט!

און ער האָט זיך גענומען ארונטערלאָזען, פאָרזיכטיג טרעטענדיג אויף די אייזען און אויף קיינעם ניט קוקענדיג.

אין דער מאַסע האָט זיך דערהערט אַן אונצופריעדענער ליאַרם.

— וואָס? — האָט דער דירעקטאָר, אָפּשטעלענדיג זיך, געפרעגט.

אַלע זיינען אנטשוויגען געוואָרען, נאָר ערגעץ פון דערווייטען האָט זיך דערהערט אַן איינזאַמער קול:

— זאָלסט אַליין ארבייטען!...

— אויב איהר וועט אין פערלויף פון פופצעהן מינוט צייט זיך ניט שטעלען צו דער ארבייט — וועל איך הייסען יעדערען פון אייך שטראָ־פירען! — האָט טרוקען און קלאָר דער דירעקטאָר געענטפערט.

ער איז ווידער אוועק צווישען המון. הינטער איהם האָט זיך געהערט אַ טעמפּע אונצופריעדענהייט, און וואָס טיעפער זיין פיגור איז פערזונקען צווישען דער מאַסע אַלץ שטאַרקער זיינען געוואָרען די געשרייען.

— געה רעד מיט איהם!

— אָט האָסטו דיר רעכטע! אי, שלימ־מזל!...

מען האָט זיך געווענדעט צו פּאַוולען, שרייענדיג צו איהם:

— עה, געזעץ־קענער, וואָס טהוט מען יעצט?

— דו האָסט גערעדט און גערעדט און ער איז געקומען, האָט ער אַלעס צו נישט געמאַכט.

— נו, וולאַסאָוו, וואָס וועט יעצט זיין?

ווען די קולות זיינען געוואָרען עקשנות'דיגער, האָט פּאַוועל ערקלעהרט:

— איך לייג פאָר, חברים, אַז מיר אַלע זאָלען אוועקלייגען די אַרבייט, ביז וואַנען דער דירעקטאָר וועט זיך ניט ענטזאַגען פון דער קאָפּיקע...

די לופט איז געוואָרען אָנגעפילט מיט אויפגערעגטע ווערטער.

— פאַר אַזעלכע נאַרען האַלסטו אונז?

— דאָס מוזען מיר טהאָן!

— סטרייקען?

— צוליעב דער קאָפּיקע?

— וואָס דען? מילא, לאָמיר סטרייקען.

— מען וועט אונז דערפאַר אַלעמען געבען אין קאַרק...

— און ווער וועט אַרבייטען?

— עס וועלען זיך געפינען לייטע!

— דו מיינסט: פּעררעטהער?

.13

פּאַוועל איז אַרונטערגעגאַנגען און האָט זיך אוועקגעשטעלט לעבען דער מוטער. אַלע אַרום האָבען געליאַרעמט און האָבען מיט אויפרעגונג געהאַמפּערט זיך איינע מיט די אַנדערע.

— עס וועט זיך דיר ניט איינגעבען אַרויסצורופען אַ סטרייק! — האָט ריבין געזאָגט, צוגעהענדיג צו פּאַוועלען — די לייטע זיינען אפילו דורשטיג נאָך אַ קאָפּיקע, אָבער זיי זיינען אַלע טרוסען. אַ דריי הונדערט וועלען זיך שטעלען אויף דיין זייט, ניט מעהר. אַזאַ קופּע מיסט וועסטו אויף איין לאָפּעטע ניט אויפהויבען...

פּאַוועל האָט געשוויעגען. דער ריעזיגער שוואַרצער פּנים פון המון האָט זיך בעוועגט אַהין און אַהער און האָט געפאָדערט פון איהם אַן ענטפער. דאָס האַרץ האָט אונרוהיג געקלאַפּט. וולאַסאָוו'ען האָט זיך געדוכט, אַז זיינע ווערטער זיינען שפּורלאָז פערשוואונדען געוואָרען צווישען די מענשען, פּונקט ווי זעלטענע רעגען־טראָפּענס, וועלכע זיינען געפאַלען אויף אַ טרוקענעם באָדען. איינער נאָך דעם אַנדערען זיינען צו איהם צוגעקומען אַרבייטער, האָבען געלויבט זיין רעדע, האָבען אויסגעדריקט אַ צווייפעל אין דעם, אויב דער סטרייק וועט זיך איינגעבען און האָבען זיך בעקלאָגט, וואָס דאָס פאָלק פערשטעהט ניט זיינע אינטערעסען און וויים ניט וואָס פאַר אַ קראַפט ער בעזיצט.

ער איז אוועק אַהיים אַן אומעדיגער און אַ מיעדער. הינטער איהם איז געגאַנגען סיזאָוו און גלייך מיט איהם, האָט געשפּרייזט ריבין און האָט איהם געהודזשעט אין אויער:

— דו רעדסט גוט. יא, — אָבער ניט צום האַרצען. מען דאַרף אין האַרצען, אין דער סאַמע טיעפּעניש, אַריינוואַרפען אַ פונק. מיט'ן שכל וועסטו די מענשען ניט נעהמען. עס איז צו פיין פאַר זיי.

סיזאָוו האָט גערעדט צו דער מוטער:

— פאַר אונז, אַלטע לייט, נילאָוונאַ, איז שוין צייט אַריבערצוקלייבען זיך פון דאַנען. עס איז יעצט אויפגעשטאַנען אַ נייער דור... צו וואָס האָבען מיר געלעבט? אויף די קניע האָבען מיר געפּויזעט און געבוקט זיך פאַר יעדען איינציגען. און יעצט זיינען גאָר אַנדערע מענשען... אָדער זיי זיינען קליגער געוואָרען, אָדער זיי לעבען נאָך מעהר אין טעות. אָבער צו אונז זיינען זיי ניט עהנליך. אָט זעה ווי די יוגענד רעדט מיט'ן דירעקטאָר, פּונקט ווי מיט זייער גלייכען... יאַ־יאַ. אַי, ווען מאַטוויי מיינער וואָלט איצט גע־לעבט!... צום ווידערזעהן, פּאַוועל מיכיילאָוויטש... דו שטעלסט זיך גוט איין פאַר די מענשען! זאָל דיר גאָט מצליח זיין... אפשר וועסטו געפינען אַן אויסוועג... זאָל גאָט געבען!

ער איז אַוועקגעגאַנגען.

— שטאַרבט שוין טאַקע! — האָט ריבין אַרויסגעברומט — איהר זיינט שוין יעצט ניט קיין מענשען, נאָר שמאַטעס אויף לעבער צו פערשטאָפּען. האָסט געזעהן, פּאַוועל, ווער עס האָט געשריען, אַז מען זאָל דיר אויסקלייבען פאַר אַ דעפּוטאַט? יענע, וועלכע זאָגען, אַז דו ביזט אַ סאָציאַליסט, אַן אויפ־העצער. אָט דאָס זיינען עס די לייטע! ווי איינער זאָגט: זאָל מען איהם אַרויסטרייבען; עס קומט איהם כשר.

— פאַר זיך זיינען זיי גערעכט! — האָט פּאַוועל געזאָגט.

— אויף די וועלף זיינען גערעכט, ווען זיי צורייסען זייער אייגענעם חבר...

ריבין'ס פּנים איז געוועזן פער'כעס'ט און זיין קול האָט אויסערגעוועהנליך געציטערט.

— די מענשען וועלען ניט גלויבען אויפ'ן וואָרט... מען דאַרף ליידען, מען דאַרף דאָס וואָרט אין בלוט אָפּוואַשען...

דעם גאַנצען טאָג איז פּאַוועל אַרומגעגאַנגען אַ פערכמורעטער, אַ מיע־דער און איז געווען עפּעס מאָדנע אונרוהיג. זיינע אויגען האָבען געפלאַמט פּונקט ווי זיי וואָלטען עפּעס זוכען. די מוטער האָט דאָס בעמערקט און האָט איהם פאָרזיכטיג אַ פרעג געטהאָן:

— וואָס איז מיט דיר, פּאַוולושאַ?

— עס טהוט מיר וועה דער קאָפּ, — האָט ער געענטפערט פערטראַכ־טערהייד.

— דו וואָלסט זיך בעסער אנידערלייגען... איך וועל רופען א דאָקטאָר...

ער האָט א קוק געטהאָן אויף איהר און האָט שנעל געענטפערט:

— ניין, מען דארף ניט... עס וועט באלד איבערגעהן.

און פלוצלונג האָט ער אָנגעפאנגען צו ריידען:

— איך בין יונג און שוואך... אָט דאָס איז עס! זיי האָבען מיר ניט געגלויבט, זיי האָבען ניט געפאָלגט מיין אמת. הייסט דאָס, אז איך האָב זיי ניט געקענט געבען צו פערשטעהן... ווען איך טראכט וועגען דעם אמת, קאָכט אין מיר מיין הארץ. דער אמת איז דאָך אזוי קלאָר און דייטליך... און פאר די מענשען האָב איך ניט געקענט צייגען איהם אין זיין גאנצער קראפט... און יעצט פיהל איך, ווי איך וואָלט עפעס פערלאָרען... איך פיהל זיך שלעכט... איך שעהם זיך...

זי האָט געקוקט אויף זיין פערפינסטערטען פנים, איהר האָט זיך גע־וואָלט פערשטעהן דעם זוהן'ס געדאנקען, אָבער זי איז ניט געווען אימ־שטאנדע עס צו בעגרייפען. וועלענדיג טרייסטען איהם, האָט זי שטילינ־קערהייד א זאָג געטהאָן:

— ווארט נאָר... נעהם זיך דאָס ניט אזוי שטארק צום הארצען... היינט האָבען זיי דיך ניט פערשטאנען, נו, וועלען זיי דיך מאָרגען פערשטעהן.

— יא, זיי מוזען מיך פערשטעהן! — האָט פאוועל אויסגערופען.

— אָט זעהסט, אפילו איך פערשטעה דיין אמת...

פאוועל איז צוגעקומען נאָהענט צו איהר.

— דו ביזט זעהר א גוטע, מאמע.

ער האָט זיך אָפּגעקעהרט פון איהר. זי האָט א ציטער געטהאָן, פונקט ווי זי וואָלט זיך אָפּגעברענט פון זיינע שטילע ווערטער. זי האָט צוגע־פרעסט די הענד צום הארצען און איז פאָרזיכטיג ארויסגעגאנגען.

ביינאכט, ווען די מוטער איז שוין געשלאָפען און ער איז געלעגען אין בעט און האָט געלעזען א בוך, זיינען געקומען זשאנדארען, האָבען בייז גע־נומען ארומשנאָרכען איבעראל אין הויז, אויפ'ן הויף, אויפ'ן בוידעם. דער אָפיציער מיט'ן געלען פנים האָט זיך אויפגעפיהרט פונקט ווי דעם ערשטען מאָל — פרעך און בעליידיגענד. איהם האָט פערשאפט פערגעניגען צו בעליידיגען מענשען, און ער האָט זיך געסטארעט צו ריידען צו זיי וואָס גראָבער.

די מוטער איז געזעסען אין ווינקעל און האָט געשוויעגען, ניט אָפּריי־סענדיג די אויגען פון דעם זוהן'ס פנים. ער האָט זיך געסטארעט ניט ארויס־צואווייזען זיין אויפרעגונג, אָבער ווען דער אָפיציער האָט געלאכט, האָבען ביי איהם מאָדנע געציטערט די פינגער, און זי האָט געפיהלט, אז איהם איז

שווער ניט צו ענטפערען דעם זשאנדאר, שווער צו פערטראָגען זיינע גראָבע וויצלעך. יעצט האָט זי זיך שוין ניט געשראָקען, ווי אין דער צייט פון ערשטען אָביסק, זי האָט געפיהלט מעהר האס צו דיזע גראָהע נאכט־געסט מיט די שפּאָרען אויף די פיס און דער האס האָט פערשלונגען איהר אונרוה.

פּאוועל האָט אוספּייעט איהר אַ זאָג צו טהאָן שטיל:

— זיי וועלען מיך מיטנעהמען.

זי האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט שטיל געענטפערט:

— איך פערשטעה שוין...

זי האָט פערשטאַנען, אַז מען וועט איהם אריינזעצען אין טורמע דער־פאר, וואָס ער האָט היינט גערעדט צו די ארבייטער. אָבער מיט דעם, וואָס ער האָט גערעדט, זיינען דאָך אַלע געווען איינפערשטאַנדען און אַלע דאַרפען זיך פאר איהם אָננעהמען, וועט מען איהם מן הסתם לאַנג ניט האַלטען...

זי האָט געוואָלט איהם ארומנעהמען, פאַנאַנדערוויינען זיך, נאָר לעבען איהר איז געשטאַנען דער אָפיציער און האָט געקוקט אויף איהר. זיינע ליפּען האָבען געציטערט, די וואָנצעס האָבען זיך בעוועגט. איהר האָט זיך געדוכט, אַז דיזער מענש וואַרט אויף איהרע טרעהרען, קלאָגען און בעטען זיך. צונויפנעהמענדיג אַלע איהר כחות, האָט זי זיך געסטאַרעט צו רעדען וואָס ווענינער, זי האָט געדריקט דעם זוהן'ס האַנד און, איינהאַלטענדיג דעם אָטהעם, האָט זי לאַנגזאַם און שטיל אַרויסגערעדט:

— צום ווידערזעהען, פּאַוולושאַ... האָסט אַלץ מיטגענומען?

— אַלץ. זיי ניט אומעדיג...

— זאָל דיר גאָט העלפען...

ווען מען האָט איהם אַוועקגעפיהרט, האָט זי זיך געזעצט אויפ'ן ביינקעל און, צומאַכענדיג די אויגען, האָט זי זיך שטיל פאַנאַנדערגעוויינט. זי האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט'ן רוקען אָן וואַנד, ווי איהר מאַן פלעגט דאָס טהאָן און געפאַנגען פון אומעט פון דעם בעוואוסטזיין פון איהר מאַכטלאָזיגקייט און פערוואַרפענדיג דעם קאָפּ, האָט זי לאַנג און שטיל געכליפּעט, אויס־גיסענדיג אין דיזע קלאַנגען דעם גאַנצען וועהטאָג פון איהר פערוואונדעטער נשמה. פאר איהר איז געשטאַנען, ווי אַ שווארצער פלעק, די געלע גע־זיכט מיט די שיטערע וואָנצעס און די פערזשמורעטע אויגען און האָט געקוקט מיט צופריעדענהייט. אין איהר הארצען האָט זיך אין אַ שווארצען קנויל צוזאַמענגעוויקעלט די אויפרעגונג און דער כעס אויף די מענשען, וועלכע האָבען פון איהר אַוועקגענומען איהר זוהן, דערפאר וואָס ער זוכט דעם אמת אויף דער וועלט.

עס איז געווען קאַלט. אין די שויבען האָט געקלאַפּט אַ רעגען. איבער

די ווענט האָט זיך עפּעס געשאַרשקעט, און עס האָט זיך געדוכט, אַז אין דער פֿינסטער דרעהען זיך אַרום הויז אַרום גראָהע פיגורען מיט ברייטע רויטע פּנים'ער אָהן אויגען און מיט לאַנגע הענד. זיי געהען אַרום הין און הער און קלאַפּען מיט די שפּאַרעס.

— אָך, וואָלטען זיי שוין מיר אויך מיטגענומען, — האָט זי געטראַכט.

אויף מאָרגען אין דער פריה האָט שטיל און מונטערער געגרליצט דער פאַבריק־פייפעל, וועלכער האָט גערופען די מענשען צו דער אַרבייט.

די טהיר ביי וולאַסאָוואַ'ן האָט זיך געעפענט און עס איז אַריינגעקומען ריבין. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט לעבען איהר און, אַפּווישענדיג מיט'ן האַנד די טראָפּענס רעגען פון באָרד, האָט ער געפרעגט:

— זיי האָבען צוגענומען פּאַוולען?

— יאַ, זיי האָבען איהם אַוועקגעפיהרט, די רשעים! — האָט די מוטער געענטפערט, זיך אָפּזיפצענדיג.

— אָט דאָס איז די מעשה! — האָט ריבין געזאָגט שמייכלענדיג, — און מיר האָט מען אַרומגעטרייסעלט, אַרומגעטאַפּט. מען האָט מיר אויסגעזידעלט... אָבער ניט בעליידיגט... הייסט דאָס פּאַוולען האָט מען צוגענומען! דער דירעקטאָר האָט אַ וואונק געטהאָן, דער זשאַנדאַרם האָט זיך אַ קעהר געטהאָן — און אויס פּאַוועל! זיי לעבען צווישען זיך אין שלום. איינע מעלקען דעם פּאָלק און די אַנדערע האַלטען איהם פאַר די הערנער...

— איהר האָט זיך געדאַרפט איינשטעלען פאַר פּאַוולען! — האָט די מוטער אויסגערופען, אויפהויבענדיג זיך פון אָרט, — ער האָט זיך דאָך אָנגענומען פאַר אייך אַלעמען.

— ווער זאָל זיך איינשטעלען? — האָט ריבין געפרעגט.

— אַלע!

— אָך, דו! ניין, דאָס קען ניט זיין... זיי האָבען אָנגעקליבען זייערע כחות שוין טויזענדער יאָהרען... זיי האָבען אונז אָנגעקלאַפּט נעגעל אין הארצען... מיר קענען זיך מיט אַ מאָל ניט פעראייניגען, מיר מוזען פריהער אַרויסנעהמען די אייזערנע שפּליטערס, וואָס שטערען אונז אָנצושליעסען אונזערע הערצער איינע אָן די אַנדערע.

און שמייכלענדיג איז ער אַרויסגעגאַנגען, שווער טאָפּטשענדיג מיט די פיס, נאָך פערגרעסערענדיג די זאָרג פון דער מוטער דורך זיינע האָפנונגסלאָזע, שטרענגע ווערטער.

און אפשר וועט מען איהם נאָך שלאָגען... פייניגען...

זי האָט זיך פאַרגעשטעלט דעם זוהן'ס קערפּער אַ צושלאָגענעם, אַ צו־

קאַליעטשעטען, אַ פערבלוטיגטען, און דער שרעק האָט זיך, ווי אַ שווערע אייז־קריעה געלעגט איהר אויפ'ן הארצען און האָט איהר געדריקט. די אויגען האָבען איהר וועה געטהאָן.

זי האָט ניט איינגעהייצט דעם אויוון, האָט ניט געקאָכט קיין מיטאָג און האָט ניט געטרונקען קיין טהעע. ערשט שפּעט בייניאַכט האָט זי אויפ־געגעסען אַ שטיקעל ברויט. און ווען זי האָט זיך געלעגט שלאָפען, האָט זיך איהר געדוכט, אַז איהר לעבען איז נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזוי איינזאַם, פּוסט און פול מיט פערדרוס ווי יעצט. פאַר די לעצטע יאָהרען האָט זי זיך צוגעוואוינט צו לעבען אין שטענדיגער ערוואַרטונג פון עטוואָס וויכטיגעס, גוטעס. ארום האָט זיך בעוועגט פול טומעל און לעבעדיגקייט די יוגענד און פאַר איהר איז שטענדיג געשטאַנען דער ערנסטער פּנים פון זוהן, וועלכער האָט געשאַפען דיעזען אונרוהיגען, אָבער גוטען לעבען... און יעצט איז ער ניטאָ און אַלץ איז פערשוואונדען.

14.

אַ טאָג און אַ שלאָפלאָזע נאַכט זיינען לאַנגזאַם אריבער און נאָך לאַנג־זאַמער איז נאָכגעגאַנגען דער צווייטער טאָג. זי האָט אויף אימיצען גע־וואַרט, אָבער קיינער איז ניט געקומען. און ווידער איז געוואָרען אבענד און נאַכדעם נאַכט. אַ קאַלטער רעגען האָט געקלאַפּט אין וואַנד, אין קוימען האָט געהוזשעט און אויף דער־ערד האָט זיך עפּעס וואָס בעוועגט אהין און צוריק. פון דאַך האָט געקאַפּעט וואַסער, און דער וועהמוטהיגער קלאַנג פון די פאַלענדע וואַסער־טראָפּענס האָט זיך צוזאַמענגעגאַסען מיט'ן טיק־טאַק פון זייגער, און האָט פערשפּרייט אַ מאָדנעם גערויש. עס האָט זיך אויס־געדוכט, אַז די גאַנצע הויז שאָקעלט זיך און אַלץ האָט אויסגעקוקט איבעריג און איז פערשטאָרבען געוואָרען פון אומעט...

אימיצער האָט שטיל אָנגעקלאַפּט אין פענסטער. איינס... צוויי... די מוטער איז שוין געווען צוגעוואוינט צו דיעזען קלאַפּ. זי פלעגט זיך שוין ניט שרעקען, אָבער יעצט האָט זי אַ ציטער געטהאָן און האָט דערשפּירט אַ לייכטען פריידיגען שטאָך אין הארצען. עפּעס אַן אונקלאָרע האָפנונג האָט איהר גיך אוועקגעשטעלט אויף די פיס. ארויפוואַרפענדיג די טיכעל אויף די פּלייצעס, האָט זי געעפענט די טהיר.

עס איז אריינגעקומען סאַמאַילאָף און הינטער איהם נאָך אימיצער, וועמעס פּנים איז פערדעקט געווען מיט'ן קאָלנער פון מאַנטעל און די היטעל איז געווען אריבערגעצויגען איבער'ן שטערן.

— מיר האָבען אייך געשטערט פון שלאָף? — האָט סאַמאַילאָף ניט בעגריסענדיג זיך אַ פער׳דאגה׳טער אַ פרעג געטהאָן.

— איך האָב ניט געשלאָפען, — האָט זי געענטפערט, מיט אַ פאַר־שענדען בליק אָנקוקענדיג דעם פרעמדען.

סאַמאַילאָף׳ס בעגלייטער האָט שווער און הויך אָטהעמענדיג אַראָפּ־גענומען די היטעל און האָט אויסגעשטרעקט זיין ברייטע האַנד מיט די קורצע פינגער צו דער מוטער, ווי אַן אַלטער בעקאַנטער.

— וואָס מאַכט איהר, באַבינקע? איהר האָט מיך ניט דערקענט?

— דאָס זייט איהר, יעגאָרי איוואַנאָוויטש? — האָט וולאַסאָווא אויס־גערופען, דערפרעהענדיג זיך און ווערענדיג איבערראַשט.

— איך אַליין! — האָט יעגאָרי איוואַנאָוויטש געענטפערט איינבוי־גענדיג זיין גרויסען קאָפּ מיט די לאַנגע האָאָר. זיין פולער פנים האָט גוט־מוטהיג געשמייכעלט. זיינע קליינע גראָהע אויגען האָבען געקוקט אויף דער מוטער צערטליך און קלאָר. ער האָט אויסגעקוקט, ווי אַ סאַמאָוואַר, פונקט אַזוי קיילעכדיג, קליין, מיט אַ דונקעלען האַלז און קורצע אָרעמס. ער האָט הויך געאָטהעמט און אין זיין ברוסט האָט שטענדיג געבורבעלט און געראָישט.

— געהט אריין אין צימער. איך וועל זיך שוין אָנטהאָן, — האָט די מוטער פאַרגעשלאָגען.

— מיר האָבען צו אייך אַן עסק! — האָט סאַמאַילאָוו אַ זאָג געטהאָן פער׳דאגה׳ט און פינסטער.

יעגאָר איוואַנאָוויטש איז אריין אין צימער און האָט פון דאָרט גערעדט:

— היינט אין דער פריה איז אַרויס פון טורמע ניקאָלאַי איוואַנאָוויטש, וועלכער איז אייך אויך בעקאַנט.

— איז ער דען אויך דאָרטען געוועזן? — האָט די מוטער געפרעגט.

— דריי מאָנאַטען און עלף טעג... ער האָט געזעהן דעם קליין־רוס און פּאַוולען. ביידע לאָזען אייך גריסען און בעטען אייך איהר זאָלט זיך ניט בעאונרוהיגען. פּאַוועל בעט אייך איבערצוגעבען, אַז פאַר די וואָס געהען אויף דעם זעלבען וועג מיט איהם, איז די טורמע אַן ערהאָלונגס־פּלאַץ. אַזוי איז עס שוין איינגעפיהרט פון אונזערע אָרדנונגס־היטער... יעצט, באַבינקע, וועל איך אָבער צוטרעטען צו דער זאַך. איהר ווייסט וויפיעל מענשען מען האָט נעכטען צוגענומען?

— ניין! האָט מען דען אויסער פּאַוולען נאָך אימיצען צוגענומען? — האָט די מוטער געפרעגט.

— ער איז דער ניין און פערציגסטער! — האָט איהר יעגאָר איוואַנאָ־

וויטש איבערגעשלאָגען, און מען דאַרף ערוואַרטען, אַז מען וועט צונעהמען נאָך אַ מאַן צעהן. אַט דעם יונגענמאַן אויך...

— יאַ, מיך אויך! — האָט סאַמאָילאָף פינסטער געזאָגט.

וולאַסאָווא האָט דערפיהלט, אַז זי אָטהעמט איצט לייכטער.

— הייסט עס, אַז ער איז דאָרטען ניט אַליין! — איז איהר דורכגע־פלויגען דורכ'ן קאָפּ.

ווען זי האָט זיך אָנגעטהאָן, איז זי אַריין אין צימער און האָט מיט אַ מוטהיגען שמייכעל אַ זאָג געטהאָן צום גאַסט:

— מען וועט זיי מן הסתם לאַנג ניט האַלטען, ווען מען האָט אַזוי פיעל צוגענומען.

— ריכטיג! — האָט יעגאָר איוואַנאָוויטש צוגעשטימט. און אויב אונז וועט זיך איינגעבען צו צושטערען זייער שפּיעל, וועלען זיי נאָך בלייבען די נאַרען אויך...

די זאַך בעשטעהט אין דעם, באַבינקע: ווען מיר וועלען אויפהערען צוצושטעלען אונזערע ביכלעך אויפ'ן פאַבריק, וועלען זיך די זשאַנדאַרען צוטשעפּען צו דיעזער טרויעריגער ערשיינונג און וועלען עס אויסנוצען געגען פּאַוולען און זיינע חברים, וועלכע זיצען שוין אין תפיסה...

— ווי אַזוי? פאַרוואָס? — האָט אונרוהיג אויסגערופען די מוטער.

— דאָס איז זעהר איינפאַך, באַבינקע! — האָט יעגאָר איוואַנאָוויטש ווייך אַרויסגעזאָגט. — צייטענווייז קענען אויך די זשאַנדאַרען ריכטיג אַרומ־קלעהרען אַ זאַך. בעטראַכט נאָר אַליין: אַזוי לאַנג ווי פּאַוועל איז גע־ווען — זיינען פערשפּרייט געוואָרען ביכלעך און פּראָקלאַמאַציעס, איז פּאַ־וועל מעהר ניטאָ — זיינען ניטאָ ניט קיין ביכלעך און ניט קיין פּראָקלאַ־מאַציעס! הייסט עס, אַז ער האָט פערשפּרייט די ביכלעך און די איבעריגע זאַכען, ניט אמת, האַ? נו, פערשטעהט זיך, וועלען זיי אָנהויבען אַלעמען אויפפרעסען... זיי, די זשאַנדאַרען, האָבען האַלט אַזוי צו עסען די מענשען, אַז פון זיי זאָל אפילו קיין שריד ופליט ניט בלייבען...

— איך פערשטעה, איך פערשטעה! — האָט די מוטער טרויעריג אַרויסגערעדט. — אַך, גאָטעניו! וואָס טהוט מען יעצט?

פון קיך האָט זיך דערהערט סאַמאָילאָוו'ס שטימע.

— צום טייוועל! כמעט אַלעמען האָבען זיי שוין אַרעסטירט!... יעצט דאַרפען מיר פאָרטזעצען די זאַך ווי ביז אהער ניט נאָר פאַר דער זאַך אַליין, זאָנדערן צו רעטען די חברים.

— און ווער עס זאָל אַרבייטען איז ניטאָ! — האָט יעגאָר צוגעלעגט

שמייכלענדיג. — ליטעראַטור האָבען מיר פון דאָס בעסטע... ד'האָב עס אַליין צוגעגרייט... און ווי עס איבערצושיקען — דאָס ווייסען מיר ניט.

— ביין פאַבריק־טויער האָט מען אָנגעהויבען אַלעמען צו אַביסקע־ווען! — האָט סאַמאָילאָוו געזאָגט.

די מוטער האָט געפיהלט, אַז מען וויל עפּעס פון איהר, אַז מען וואַרט אויף עפּעס און זי האָט גיך אַ פרעג געטהאָן:

— אַלזאָ, וואָס וועט זיין? ווי טהוט מען?

סאַמאָילאָוו האָט זיך אָוועקגעשטעלט אין טהיר און האָט געזאָגט:

— איהר, פּעלאַגעיאַ נילאָוונאַ, זייט בעקאַנט מיט דער הענדלערקע קאַרסונאָוואַ...

— איך בין בעקאַנט, נו?

— רעדט זיך דורך מיט איהר. אפשר וועט זי עס דורכטראָגען?

די מוטער האָט אַ מאַך געטהאָן מיט'ן האַנד.

— אָ, ניין! זי איז אַ פּרוי, וואָס האָט האַלט צו פּלאַפּלען... ווען מען וועט זיך דערוויסען, אַז עס קומט דורך מיר... פון דיעזער הויז... ניין, ניין!

און פּלוצלונג איז איהר אין קאָפּ אריין אַ געדאַנק, און זי האָט פרעהליך און שטיל אָנגעהויבען ריידען:

— ברענגט עס צו מיר, ברענגט עס גלייך צו מיר! איך וועל עס שוין מאַכען... איך וועל שוין געפינען אַ וועג! איך וועל בעטען מאַריאַ'ן, זי זאָל מיך צונעהמען אַלס ארויסהעלפערין! ברויט פערדיענען דאַרף איך דאָך, אַרבייטען מוז איך! נו, וועל איך טראָגען דאָרטען עסען! איך וועל עס שוין מאַכען!

און, צודריקענדיג די האַנד צום האַרצען, האָט זי געזוכט צו איבער־ציינגען, אַז זי וועט אַלץ גוט איינאָרדנען, אַז קיינער זאָל גאָר ניט בעמערקען, און צולעצט האָט זי טריאומפירענד אויסגערופען:

— זיי וועלען זעהן, אַז פּאַוועל וולאַסאָוו איז ניטאָ און זיין האַנד דער־גרייכט אפילו פון תפיסה... זיי וועלען דאָס שוין זעהן!

אַלע דריי האָבען אויפגעלעבט, יעגאָר האָט פעסט אָנגעדריקט די הענד איינע אָן די אַנדערע, האָט געשמייכעלט און געזאָגט:

— אויסגעצייכענט, באָבינקע! אַך, ווען איהר וואָלט געוואוסט, ווי אויס־געצייכענט דאָס איז? פּשוט ענטציקט צו ווערען!

— אויב עס וועט זיך איינגעבען, וועל איך זיך זעצען אין טורמע ווי אויף אַ לעהן־שטוהל! — האָט רייבענדיג די הענד סאַמאָילאָוו בעמערקט.

— מאַמעלע, איהר זייט אַ גאָלדענער מענש! — האָט אויסגעשריען יעגאָר.

די מוטער האָט געשמייכעלט. עס איז איהר געווען קלאָר, דאָס אויב עס וועלען זיך יעצט צייגען אויפ'ן פאַבריק די בלעטלעך — וועט די פּאָליציי מוזען פערשטעהן, אז ניט איהר זוהן האָט זיי פערשפּרייט. און פיהלענדיג, אז זי קען ערפילען איהר אויפגאַבע, האָט זי אַזש אויפגעציטערט פאַר פרייד.

— ווען איהר וועט געהן זיך זעהן מיט פּאַוולען, — האָט יעגאָר געזאָגט, — דאַן זאָלט איהר איהם זאָגען, אז ער האָט אַ גוטע מאַמע...

— איך וועל איהם פריהער זעהן! — האָט סאַמאָילאָוו געזאָגט מיט אַ שמייכעל.

— זאָלט איהר איהם טאַקע זאָגען, אז איך וועל אַלץ טהאָן, וואָס מען דאַרף! זאָל ער דאָס וויסען!...

— און ווען מען וועט איהם ניט אריינזעצען? — האָט יעגאָר אַ פרעג געטהאָן מיט אַ שמייכעל, אָנווייזענדיג אויף סאַמאָילאָווען.

— דאַמאָלסט איז שלעכט!

ביידע האָבען זיך פאַנאַנדערגעלאַכט. און ווען זי האָט איינגעזעהן איהר פעהלער, האָט זי זיך אויך פאַנאַנדערגעלאַכט אין אָנפאַנג שטיל און שעהמעוודיג, דערנאָך דרייסטער.

— יעדער איז זיך אַליין דער נאָהענטסטער! — האָט זי ארויסגערעדט, ארונטערלאָזענדיג די אויגען.

— פערשטעהט זיך! — האָט יעגאָר אויסגערופען. — וואָס פּאַוולען אַנבעלאַנגט קענט איהר זיין גאַנץ רוהיג און איהר דאַרפט קיין פערדרוס ניט האָבען. ווען ער וועט צוריקקומען פון טורמע, וועט ער נאָך בעסער אויסזעהן, ווי געווען. דאָרטען לערענט מען און מען רוהט זיך אָפּ; אויף דער פריי איז פאַר אונזער איינעם פאַר דעם קיין צייט ניטאָ... אָט בין איך שוין דריי מאָל געזעסען אין טורמע, און אויב איך האָב קיין גרויס פערגעניגען ניט געהאַט, האָב איך אָבער זיכער געהאַט אַ גרויסען נוצען פאַר'ן קאָפּ און פאַר'ן הארצען.

— איהר אָטהעמט זעהר שווער! — האָט זי געזאָגט, פריינדליך קוקענדיג אין זיין פּראָסטען פּנים.

— אויף דעם זיינען פאַראַן בעזונדערע אורזאַכען! — האָט ער געענטפערט, אויפהויבענדיג דעם פינגער אין דער הויך. — הייסט עס, אַזוי איז בעשלאָסען, באַבינקע? מאָרגען וועלען מיר אייך צושיקען די מאַטעריאַלען... און דער ראָד, וואָס צושטערט די אייביגע פינסטערניש, וועט זיך ווידער אַ דרעה טהאָן. עס לעבע דאָס פרייע וואָרט, מאַמעלע! און עס לעבע דאָס מוטער־הארץ! דערוויילע — אויף ווידערזעהן!

— אויף ווידערזעהן! — האָט סאַמאָילאָוו געזאָגט, שטאַרק דריקענדיג

איהר די האנד. — פאר מיין מוטער קען איך אפילו א ווארט ווענען די זאכען ניט דערמאהנען...

— זיי וועלען שוין אלע פערשטעהן! — האט וולאסאווא געזאגט, ווע־לענדיג איהם טהאן עטוואס אנגענעהמעס. — אלע וועלען פערשטעהן!

ווען זיי זיינען אוועקגעגאנגען האט זי פערשלאסען די טהיר, האט זיך געשטעלט אויף די קניע אין מיטען צימער און האט אנגעפאנגען צו בעטען גאט אונטער'ן רויש פון רעגען. זי האט געבעטען גאט אהן ווערטער. איין געדאנק האט איהר אין גאנצען בעהערשט, און דאס איז געווען ווענען די מענשען, ווענען אלע מענשען, וועלכע פאוועל האט אריינגעפיהרט אין איהר לעבען. זיי זיינען עפּעס דורכגעגאנגען צווישען איהר און דעם גאטעס־בילד, אויף וועלכען זי האט געקוקט; זיי זיינען פארבייגעגאנגען אזעלכע פראסטע, מאדנע נאהענט איינע צו די אנדערע און איינזאמע אין לעבען!

גאנץ פריה איז זי אוועק צו מאריא קארסונאווא.

די קרעמערקע, א פערשמירטע און א קאכעדיגע, האט איהר בעגעגענט מיט מיטגעפיהל.

— דו בענקסט? — האט זי א פרעג געטהאן דער מוטער, א קלאפּ טהוענדיג מיט איהר פעטער האנד איבער דער מוטערס פּלייצע. — ווארף אוועק די נארישקייטען! נו, האבען זיי איהם געכאפּט, אוועקגעפיהרט. וואס פאר א בייז! קיין שלעכטס האט ער דאך ניט געטהאן.. אמאל פלעגט מען אריינזעצען פאר גנבות און יעצט פאר זאגען דעם אמת. פאוועל האט טאקע אפשר צופיעל אביסעל גערעדט, אבער ער האט זיך דאך איינגעשטעלט פאר אלעמען — און זארג זיך ניט, אלע פערשטעהען איהם; ניט אלע ריידען, אבער אלע פערשטעהען, וואס רעכט איז... איך האב זיך אלץ געקליבען אריינצוגעהן צו דיר, נאר עס איז אלץ ניט אויסגעקומען. איך הארעווע אלץ און ארבייט און וועל שוין מן הסתם שטארבען א קבצנ'טע. די גע־ליעבטע פלינדערען מיך אויס, די פערדאמטע חברה־לייט! זיי זויגען פון מיר אויס אלץ, וואס איך האב... טאמער קלייב איך אן א צעהנדליג רובעל, קומט גלייך א חברה־מאן, און נארט אויס דאס געלד... יא, יא, עס איז שלעכט צו זיין א פרויענצימער! אליין לעבען איז קיין געשעפט ניט; פאר צוויי — איז קיין כח ניטא.

— איך וואלט דיך געבעטען, דו זאלסט מיר אננעהמען צו דיר אלס ארויסהעלפערקע — האט וולאסאווא איהר איבערגעשלאגען די רייד.

— ווי אזוי? — האט מאריא א פרעג געטהאן און, אויסהערענדיג דער מוטער, האט זי צוגעשטימט.

— געהט עס! דו געדענקסט, דו פלעגסט מיך פון מיין מאן בעהאלטען.

און יעצט וועל איך דיר פון דער נויט בעהאַלטען... דיר דאַרפען אַלע העל־פען, ווייל דיין זוהן ליידט פאַר אַן אַלגעמיינע זאַך. אַ גוטער בחור איז ער. דאָס זאָגען אַלע, ווי איינער, און אַלע האָבען מיטלייד מיט איהם. איך זאָג: פון די אַרעסטען וועט דער נאַטשאַלסטוואַ קיין גוטס ניט אַרויסקומען. דו גיב נאָר אַ קוק וואָס עס טהוט זיך אויפ'ן פאַבריק? מען רעדט שוין דאָרטען זעהר שטאַרק... די פּאָליציי מיינט, אַז זיי האָבען איינגעביסען אַ מענשען אין פוס, איז שין אַלץ אין אָרדנונג... זיי וועלען ווייט ניט אַוועק: עס קומט אָבער אויס, אַז מען שלאָגט אַ צעהנדליג און עס הויבען זיך אויף הונדערטער. דעם אַרבייטער מוז מען בעהאַנדלען פּאַרזיכטיג — ער ליידט, אָבער אַלץ ביז אַ צייט; דערלאַנגט ער זיך אָבער אַ נעהם, דאַמאָלסט צורייסט ער אַלץ אַרום זיך.

דער געשפּרעך האָט זיך געענדיגט דערמיט, וואָס אויף דעם אַנדערען טאָג צו מיטאָג איז וולאַסאָוואַ געקומען אויפ'ן פאַבריק מיט מאַריאַ'ס צוויי קערב עסען־זאַכען, און מאַריאַ אַליין איז אַוועק האַנדלען אויפ'ן מאַרק.

.15

די אַרבייטער האָבען גלייך בעמערקט די נייע קרעמערקע. זיי זיינען צוגעגאַנגען צו איהר, האָבען איהר פריינדליך געגריסט און האָבען איהר צו־געגעבען מוטה:

— האָסט זיך גענומען צו דער אַרבייט, ניליאָוונאַ?

און זיי האָבען איהר געטרייסט, אַז פּאַוולען וועט מען באַלד אַרויסלאָזען, אַז זיין האַנדלונג איז אַ גערעכטע. אַנדערע האָבען בעאונרוהיגט איהר צו־וועהטאָגטע נשמה מיט פּאָרזיכטיגע טרייסט־רייד. נאָך אַנדערע האָבען אָפען און בייז געזידעלט דעם דירעקטאָר און די זשאַנדאַרען און זייערע רייד האָבען געפונען אַן אָבקלאַנג אין איהר ברוסט. עס זיינען געווען מענשען, וועלכע האָבען געקוקט אויף איהר מיט בייזקייט, און אי־סאַי גאַרבאָוו האָט אַ זאָג געטהאָ דורך די ציינער:

— ווען איך וואָלט געווען אַ גובערנאַטאָר, וואָלט איך דיין זוהן זוהנדעל אויפגעהאַנגען! זאָל ער ניט אָרונטערפיהרען די מענשען פון ריכטיגען וועג...

פון דיזער גיפטיגער בייזקייט האָט אויף איהר אַרויפגעוועהט אַ טויטע קעלט. זי האָט איסאַיען קיין וואָרט ניט געענטפערט. זי האָט נאָר אַריינ־געקוקט אין זיין קליינינקע, מיט זומער־שפּרינקלעך בעדעקטע צורה און, אָפּ־אָטהעמענדיג שווער, האָט זי אַרונטערגעלאָזען די אויגען צו דר'ערד.

זי האָט געזעהן, אַז אויפ'ן פאַבריק איז אונרוהיג. די אַרבייטער קליי־בען זיך צונויף אין קופּקעס און קריגען זיך ווענען עפּעס־וואָס שטילערהייט.

איבעראל לויפען אום די פערזאָרגטע מייסטערס און פון צייט צו צייט האָט זיך געהערט א זידעל־וואָרט אָדער אן אויפגערעגטען געלעכטער.

צוויי פּאָליציסטען האָבען פאַרבייגעפיהרט פארביי איהר סאַמאָילאָווען. ער איז געגאַנגען, האלטענדיג איין האנד אין קעשענע און מיט דער צווייטער גלעטענדיג זיינע רויטליכע האָאָר.

א מאַסע פון ארום הונדערט ארבייטער האָבען איהם בעגלייט, אונטער־טרייבענדיג די פּאָליציסטען מיט זידלעריי און געלעכטערלעך...

— געהסט שפּאַציערען, גרישא! — האָט אימיצער איהם נאָכגעשריען.

— מען גיט אָפּ כבוד אונזערע ברידער! — האָט אונטערגעהאַלטען א צווייטער. — מען בעגלייט אונז מיט א וואך...

— ווי עס שיינט, לוינט זיך איצט ניט צו כאַפּען גנבים! — האָט הויך און בייז ארויסגערעדט א הויכער, הינקעדיגער ארבייטער. — נו, האָבען זיי אָנגעהויבען שלעפּען עהרליכע מענשען...

— וואָלטען זיי כאָטש געכאַפּט ביינאַכט, — האָט אונטערגעהאַלטען א צווייטער. — אָבער, בייטאָג — זיי האָבען גאָר קיין בושה ניט... די לומפּען!

די פּאָליציסטען זיינען געגאַנגען פינסטער און שווייגענדיג, זיך סטאַ־רענדיג גאָרניט צו זעהן און ניט צו הערען די אויסרופען, מיט וועלכע זיי זיינען בעגלייט געוואָרען. אנטקעגען זיי זיינען אָנגעקומען דריי ארבייטער, וועלכע האָבען געטראָגען א גרויסע שטיק אייזען און, אָנשטעלענדיג דאָס אייזען געגען די פּאָליציסטען, האָבען זיי אויסגעשריען:

— היט זיך, פישערס!

פאַרבייגעהענדיג פארביי וולאַסאָוואַ'ן, האָט סאַמאָילאָוו א שמייכעל געטהאָן, און שאָקלענדיג צו איהר מיט'ן קאָפּ, האָט ער געזאָגט:

— מען שלעפּט אוועק גאָט'ס קנעכט גריגאָר'ן!

זי האָט זיך שווייגענדיג ניעדריג פארבויגען צו איהם. זי איז געריהרט געוואָרען פון די יונגע, עהרליכע, ניכטערע און קלוגע מענשען, וועלכע געהען אוועק אן טורמע מיט א שמייכעל אויף די פּנים'ער. אונבעמערקט האָט זיך אין איהר דערוועקט די רחמנות'דיגע ליעבע פון א מוטער צו זיי.

און איהר איז אנגענעהם געווען צו הערען די שאַרפע אורטהיילען איבער די נאַטשאַלסטוואָ, — אין זיי האָט זי געפיהלט די ווירקונג פון איהר זוהן.

זי איז אוועק פון פאַבריק, און האָט די איבעריגע צייט פון טאָג פער־בראַכט ביי מאַריאַ'ן, ארויסהעלפענדיג איהר אין דער ארבייט און הערענדיג איהר פּלאַפּלעריי. שפּעט ביינאַכט איז זי געקומען צו זיך אין הויז, וואו עס איז געווען פּוסט, קאַלט און ניט געמיטהליך. זי האָט זיך לאַנג געוואָרפען פון איין ווינקעל אין אַנדערען, זיך ניט געפינענדיג קיין אָרט, ניט וויסענדיג

וואָס צו טהאָן. איהר האָט בעאונרוהיגט, אַז אָט איז שוין באַלד נאַכט, און יעגאָר איוואַנאָוויטש ברענגט נאָך אַלץ ניט די ליטעראַטור, ווי ער האָט פערשפּראָכען.

דרויסען איז געפאַלען אַ קליינינקער, שווערער, גראָהער הערבסט־שנעע. ער האָט זיך אָנגעקלעפּט אָן די שויבען, האָט זיך שטיל אַרונטערגעקייקעלט אונטען און איז צושמאָלצען געוואָרען, לאָזענדיג נאַסע צייכענס. זי האָט געטראַכט וועגען זוהן.

אין טהיר האָט אימיצער פאָרזיכטיג אַ קלאַפּ געטהאָן. די מוטער איז גיך צוגעלאָפען, האָט געעפענט די טהיר, און סאַשענקאַ איז אַריינגעקומען. די מוטער האָט איהר שוין לאַנג ניט געזעהן, און יעצט האָט זיך איהר געוואָרפען אין די אויגען די אוננאַטירליכע פולקייט פון דער מיידעל.

— גוטען אָבענד! — האָט זי אַ זאָג געטהאָן, זיך פרעהענדיג, אַז עס איז געקומען אַ מענש, און דעם רעסט פון דער נאַכט וועט זי ניט פערברייננגען אין איינזאַמקייט.

— איך האָב אייך שוין לאַנג ניט געזעהן. איהר זייט געוועזען אוועקגעפאָהרען?

— ניין, איך בין געזעסען אין טורמע! — האָט די מיידעל געענטפערט שמייכלענדיג — צוזאַמען מיט ניקאָלאַי איוואַנאָוויטשען. — איהר געדענקט איהם דאָך?

— געוויס געדענק איך איהם! — האָט די מוטער אויסגערופען. — יעגאָר איוואַנאָוויטש האָט מיר נעכטען געזאָגט, אַז מען האָט איהם אַרויסגעלאָזען... און וועגען אייך האָב איך ניט געוואוסט... קיינער האָט גאָרניט געזאָגט, אַז איהר זייט אויך דאָרטען...

— וואָס זאָל מען וועגען דעם רעידען?... ביז יעגאָר איוואַנאָוויטש וועט קומען, דאַרף איך זיך איבערטהאָן! — האָט די מיידעל אַ זאָג געטהאָן, זיך אַרומקוקענדיג.

— איהר זייט אין גאַנצען דורכגעווייקט...

— איך האָב געבראַכט ביכלעך...

— גיט זיי, גיט זיי גיכער אַהער! — האָט די מוטער פרעהליך אויסגערופען...

— שוין.

די מיידעל האָט זיך לויז־געשפּיליעט דעם מאַנטעל, האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן און פון איהר האָבען זיך אָנגעהויבען צו שיטען פעקלעך פּאַפּיער אויף דר'ערד, פונקט ווי בלעטלעך פון אַ בוים. די מוטער האָט זיי לאַכענדיג אויפגעקליעבען פון דר'ערד און האָט געזאָגט:

— און איך קוק: איהר זייט אזוי דיק. איך האָב גערעכענט, איהר האָט חתונה געהאַט און ערוואַרט אַ קינד... אַי, אַי, וויפיעל איהר האָט עס אָנגעבראַכט! צו דען זייט איהר געקומען צו־פוס?

— יאָ! — האָט סאַשענקאַ געזאָגט. — זי איז יעצט ווידער געוואָרען דין און שלאַנק, ווי פריהער. די מוטער האָט געזעהן, אַז איהרע באַקען זיינען איהר געוואָרען איינגעפאַלען, די אויגען זיינען געוואָרען גרויס און איבער זיי האָבען זיך געזעהן דונקעלע פלעקען.

— מען האָט אייך אַקאָרשט אַרויסגעלאָזען... איהר וואָלט זיך גע־דאַרפט אַביסעל אויסרוהען, און איהר האָט אַזאַ מאַסע געשלעפּט גאַנצע זיעבען וויאָרסט! — האָט די מוטער געזאָגט, אַבאַטהעמענדיג און שאָק־לענדיג מיט׳ן קאָפּ.

— מען מוז! — האָט די מיידעל געענטפערט אויפציטערענדיג. נו, זאָגט, ווי האָט זיך געהאַלטען פּאַוועל מיכאַילאָוויטש?... גאָרנישט... ער האָט זיך ניט שטאַרק אויפגערעגט?

פרעגענדיג דאָס, האָט סאַשענקאַ ניט געקוקט אויף דער מוטער. איינ־בויגענדיג דעם קאָפּ, האָט זי פעררינכט די האָאַר און איהרע פינגער האָבען געציטערט.

— פּטור נו! — האָט די מוטער געענטפערט — ער וועט דאָך זיך אַליין ניט אַרויסגעבען.

— איז ער אַ געזונטער? — האָט שטיל אַ פרעג געטהאָן די מיידעל.

— ער איז קיינמאָל ניט געוועזן קראַנק! — האָט די מוטער געענט־פערט. — און איהר ציטערט אַזוי. איך וועל אייך געבען אַ גלעזעל טהעע מיט מאַלינעס...

— דאָס קען ניט שאַדען! אָבער עס לוינט זיך ניט דער קלאָפּאָט. ס׳איז שוין שפּעט. לאָזט, איך וועל אַליין...

— איהר, אַזאַ פערמאַטערטע? — האָט די מוטער זיך אָפּגערופען מיט פּאָרוואורף, און זי האָט זיך גענומען צום סאַמאָוואַר. סאַשענקאַ איז אויך אַרויס אין קיך, האָט זיך אוועקגעזעצט אויפ׳ןביינקעל און, פערוואַרפענדיג די הענד הינטער׳ן קאָפּ, האָט זי געזאָגט:

— יאָ... די טורמע שוואַכט אָבער דאָך אָפּ. דאָס פערפלוכטע אַרומ־געהן ליידיג! עס איז ניטאָ אויף דער וועלט קיין ערגערע זאַך... דו זיצסט אַ וואָך, אַ מאָנאַט... דו ווייסט, אַז עס איז דאָ פיעל אַרבייט... די מענשען נויטיגען זיך אין דיינע קענטניסע און דו קענסט זיי געבען דאָס נויטיגסטע... און דו דאַרפסט זיצען אין שטייג ווי אַ חיה... דעריבער טריקענט די האַרץ.

— ווער וועט דאָס אייך פאַר דעם אַלעם בעצאָהלען? — האָט די מוטער געפרעגט.

און אַפּזיפּצענדיג האָט זי זיך אַליין געענטפערט:

— קיינער ניט, אויסער גאָט. און איהר גלויבט דאָך, מסתמא, אויך ניט אין איהם?

— ניין! — האָט קורץ די מיידעל געענטפערט, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ.

— זעהט איהר, אַט דאָס גלויב איך אייך ניט! — האָט די מוטער, פּלוצלונג אויפרעגענדיג זיך, געענטפערט. זי האָט שנעל אויסגעריבען מיט'ן פאַרטוך איהרע הענד, וועלכע זיינען שוואַרץ געוואָרען פון די קויהלען, און האָט מיט אַ טיעפער זיכערהייט פאָרטגעזעצט:

— איהר פערשטעהט אַליין ניט אייער גלויבען! ווי קען מען ניט גלויבענדיג אין גאָט, פיהרען אַזאַ לעבען?...

אין פאָרהויז האָבען זיך דערהערט טריט. די מוטער האָט אַ ציטער געטהאָן. די מיידעל איז אויפגעשפּרונגען פון אָרט און האָט האַסטיג אַ שעפּטשע געטהאָן:

— עפענט ניט! אויב דאָס זיינען זיי, די זשאַנדאַרען... קענט איהר מיך ניט... איך האָב פערבלאָנדזשעט צו אייך אין הויז... בין געפאַלען אין חלשות. איהר האָט מיך אויסגעטהאָן און האָט געפונען די ביכער. איהר פערשטעהט?

— טהייערינקע מיינע... צו וואָס? — האָט די מוטער ווייך געפרעגט.

— וואַרט! — האָט סאַשענקאַ, זיך איינהאָרכענדיג, געזאָגט. — דאַכט זיך, אַז דאָס איז יעגאָר...

ער איז עס טאַקע געווען. אַ נאַסער און אַ מיעדער איז ער אַריין און קוים וואָס ער האָט געאָטהעמט.

— האַ! אַ סאַמאָוואַרעל! — האָט ער אויסגערופען. — באַבינקע, דאָס איז די בעסטע זאַך אין דער וועלט! סאַשענקאַ, איהר זייט שוין דאָ?

אָנפילענדיג די קליינע קיך מיט די הייזעריגע קלאַנגען פון זיין שטימע, האָט ער זיך לאַנגזאַם אויסגעטהאָן און, זיך ניט אָבשטעלענדיג, האָט ער ווייטער גערעדט.

— אַט דאָס, באַבינקע, איז אַ מיידעל, פון וועלכער די טורמע־בעאַמטע האָבען קיין האָניג ניט געלעקט: דער אויפזעהער האָט איהר איינמאָל בעלייידיגט, האָט זי איהם ערקלעהרט, אַז זי וועט הונגערען, ביז וואַנען ער וועט זיך פאַר איהר ניט ענטשולדיגען. אַכט טעג האָט זי ניט געגעסען און האָט נאָך אַ האָאָר ניט אויסגעצויגען די פיס!

האַלטענדיג זיך פאַר'ן דיקען, מאָדנע־אַראָבהענגענדיגען בויך, איז ער אַריין אין צימער, האָט צוגעמאַכט די טהיר און האָט עפּעס דאָרט אויף געמורמעלט.

— האָט איהר טאַקע גאַנצע אַכט טעג ניט געגעסען? — האָט די מוטער געפרעגט פערוואונדערט.

— עס איז נויטיג געווען, אום ער זאָל זיך פאַר מיר ענטשולדיגען, — האָט די מיידעל געענטפערט, א מאַך טהוענדיג מיט די פּלייצעס.

איהר רוהיגקייט און איינגעשפּאַרטקייט האָבען אויף דער מוטער גע־מאַכט אַן איינדרוק פון פאָרוואורף.

— אַזוי! — האָט די מוטער א טראַכט געטהאָן און האָט ווידער א פרעג געטהאָן:

— און וואָס וואָלט געווען, ווען איהר וואָלט געשטאָרבען?

— מען קען זיך ניט העלפען! — האָט שטיל געענטפערט די מיידעל. ער אָבער האָט זיך דאָך ענטשולדיגט. א מענש טאָר ניט שווייגען, ווען מען בעליידיגט איהם...

— יאַ־אַ... — האָט זיך לאַנגזאַם אָבגערופען די מוטער. — אָט זעהט איהר, אונז אַלעמען בעליידיגט מען דעם גאַנצען לעבען לאַנג...

— איך האָב זיך שוין אויסגעפּאַקט! — האָט יעגאָר, עפענענדיג די טהיר, ערקלעהרט. — דער סאַמאָוואַר איז שוין פאַרטיג? וואַרט, איך וועל איהם אַריינברענגען.

ער האָט אויפגעהויבען דעם סאַמאָוואַר און איהם אַריינגעטראָגען, זאָגענדיג:

— מיין טאַטע פלעגט אויסטרינקען א טאָג ניט ווייניגער ווי צוואַנציג גלעזער טהעע. דערפאַר האָט ער טאַקע אָבגעלעבט אויף דער וועלט דריי און זיעבציג יאָהר און איז קיינמאָל ניט קראַנק געווען. ער האָט געוואויגען אַכט פוד און איז געווען א גלח אין דאָרף וואָסקרעסענסקאָיע...

— וואָס? איהר זייט דעם פּאָטער איוואַן'ס זוהן? — האָט די מוטער אויסגערופען.

— יאַ, יאַ! אָבער פון וואַנען ווייסט איהר דאָס?

— איך אַליין בין אויך פון וואָסקרעסענסקאָיע!...

— הייסט עס, זיינען מיר לאַנדסלייט! וועמענס זייט איהר דאָרט?

— אייערע שכנים!... איך בין סעריאַגינאַ.

— דעם הינקעדיגען ניל'ס טאָכטער? ער איז מיר געווען גוט בעקאַנט. ער האָט מיך ניט איין מאָל אָנגעריסען פאַר די אויערען...

זיי זיינען געשטאַנען איינע אַנטקעגען די אַנדערע, האָבען זיך פער־

שאַטען מיט פראַגען און האָבען געלאַכט. סאַשענקאַ האָט שמייכלענדיג געקוקט אויף זיי און האָט אָנגעהויבען פערקאָכען טהעע. דאָס קלאַפּען פון די געפעס האָט דער מוטער אומגעקעהרט צו דער ווירקליכקייט.

— אָ, ענטשולדיגט מיר, איך האָב זיך פערדעדט! עס איז אַזאַ פער־גענינגען צו טרעפען זיך מיט אַ לאַנדסמאַן, אַז מען פערגעסט אָן אַלצדינג...

— איך דאַרף גאָר בעטען ענטשולדיגונג, וואָס איך קאָמאַנדעווע דאָ, ווי ביי זיך אין דער היים. אָבער עס איז שוין באַלד עלף דער זייגער און איך האָב צו געהן זעהר ווייט.

— וואוהין? אין שטאָדט? — האָט די מוטער געפרעגט מיט פער־וואונדערונג.

— יאָ.

— גאָט איז מיט אייך! עס איז דאָך נאַס און פינסטער, און איהר זייט דאָך אַזוי מיעד! נעכטיגט שוין דאָ... יעגאָר איוואַנאָוויטש וועט זיך לייגען אין קיך און איך מיט אייך וועלען זיך דאָ לייגען.

— ניין, איך מוז געהן! — האָט די מיידעל פּראָסט געענטפערט.

— יאָ, לאַנדס־פרוי, — האָט יעגאָר ערקלעהרט, — עס פאָדערט זיך, אַז די מיידעל זאָל פערשווינדען. איהר קען מען שוין דאָ... און ווען זי וועט זיך מאָרגען צייגען דאָ אויפ'ן גאַס, וועט זיין זעהר ניט גוט.

— אָבער ווי זשע? ווי קען זי געהן אַליין?

— פערשטעהט זיך, זי וועט געהן! — האָט יעגאָר לאַכענדיג אַרויס־געזאָגט.

די מיידעל האָט זיך אָנגעגאָסען טהיי, האָט גענומען אַ שטיקעל קאָרענע ברויט מיט זאַלץ און האָט אָנגעהויבען עסען, קוקענדיג פערטראַכט אויף דער מוטער.

— ווי האָט איהר דאָס ניט מורא צו געהן? איהר און נאַטאַשאַ... איך וואָלט ניט געגאַנגען אַליין... ס'איז אַ שרעק! — האָט וולאַסאָווא געזאָגט.

— זי האָט אויך מורא! — האָט בעמערקט יעגאָר. — איהר האָט מורא, סאַשאַ?

— געוויס! — האָט געענטפערט די מיידעל.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און אויף יעגאָר'ן און האָט שטיל אויסגערופען:

— ס'אַראַ שטרענגע איהר זייט עס אַלע!

אויסטרינקענדיג די טהעע, האָט סאַשענקאַ שווייגענדיג געדריקט יע־גאָר'ס האַנד און איז אַרויס אין קיך. די מוטער איז אַרויס דורכלאָזען איהר. אין קיך האָט סאַשענקאַ געזאָגט:

— אז איהר וועט זעהן פּאוועל מיכאַילאָוויטשען, גריסט איהם פון מיינטוועגען... זעהט, ניט פערגעסט!

און נעהמענדיג זיך פאַר דער קליאַמקע פון טהיר, האָט זי זיך פּלוצלונג אומגעקעהרט און האָט שטיל געפרעגט:

— מעג איך אייך אַ קוש טהאָן?

די מוטער האָט איהר שווייגענדיג אַרומגענומען און האָט איהר געגעבען אַ הייסען קוש.

— אַ דאַנק אייך! — האָט שטיל געזאָגט די מיידעל און, אַ נייג טהוענ־דיג מיט'ן קאָפּ, איז זי אַוועק.

זיך אומקעהרענדיג אין צימער, האָט די מוטער אונרוהיג אַ קוק געטהאָן אין פענסטער. אין דער געדיכטער, פייכטער פינסטערניש זיינען געפאַלען נאַסע שנעעלאַך...

— די פּראָזאָראָווס געדענקט איהר? דעם קרעמער? — האָט יעגאָר געפרעגט.

ער איז געזעסען ברייט פאַנאַנדערגענומען די פיס און האָט הויך גע־בלאָזען אין גלאָז טהעע. זיין פּנים איז געוועזען רויט, פערשוויצט און צו־פריעדען.

— איך געדענק, איך געדענק... — האָט די מוטער פערטראַכט געזאָגט און איז צוגעגאַנגען צום טיש. — זי האָט זיך געזעצט, וואַרפענדיג אַן אומ־מעדיגען בליק אויף יעגאָר'ן, האָט זי לאַנגזאַם אַרויסגערעדט:

— אַי־אַי־אַי... סאַשענקאַ... ווי וועט זי דאָס דערגעהן?

— זי וועט מיעד ווערען, — האָט יעגאָר צוגעשטימט. — די טורמע האָט איהר שרעקליך אויסגעמאַטערט. פריהער איז זי געוועזען פיעל שטאַר־קער... דערצו נאָך איז זי ערצויגען געוואָרען אין מילך און אין האָניג... און זי האָט זיך שוין, דאַכט זיך, איבערגעפיהרט די לונגען...

— ווער איז זי אַזוינס? — האָט די מוטער שטיל אַ פרעג געטהאָן.

— איהר פאָטער איז אַ פּריץ. ער איז זעהר אַ רייכער מאַן און אַ גרויסער אויסוואורף, ווי זי דערצעהלט. איהר ווייסט, באַבינקע, אַז זיי ווילען חתונה האָבען?

— ווער?

— זי און פּאוועל, — האָט יעגאָר געענטפערט.

— איך האָב דאָס גאָר ניט געוואוסט! — האָט די מוטער נאָך אַ קורצען שווייגען געענטפערט... פּאַווליושאַ דערצעהלט וועגען זיך גאָרנישט...

יעצט האָט איהר פאַר דער מיידעל נאָך מעהר לייד געטהאָן און, אַ קוק טהוענדיג מיט פאָרוואורף אויפ'ן גאַסט, האָט זי געזאָגט:

— איהר האָט איהר געדאַרפט דורכלאָזען !...

— דאָס טאָר מען ניט ! — האָט געענטפערט יעגאָר. — איך האָב דאָ צו טהאָן א באַרג אַרבייט און איך וועל דאַרפען א גאַנצען טאָג פון פריה־מאָרגען אָן געהן, געהן און געהן. אָן אַרבייט, וואָס איז זעהר א שלעכטע רפואה צו מיין אסטמאַ.

— זי איז א וואוילע מיידעל, — האָט די מוטער אונבעשטימט אַרויס־גערעדט, טראַכטענדיג וועגען דעם, וואָס יעגאָר האָט איהר דערצעהלט. איהר האָט פערדראָסען, וואָס זי האָט זיך דאָס דערוואוסט ניט פון איהר זוהן אַליין, נאָר פון א פרעמדען, און זי האָט פעסט צוזאַמענגעדריקט די ליפּען און האָט אַראָפּגעלאָזען די אויגען.

— זעהר ריכטיג, זי איז א וואוילע מיידעל, — האָט יעגאָר א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ. — איך זעה, אז איהר האָט אויף איהר רחמנות... דאָס איז ניט נויטיג! אייך וועט ניט קלעקען קיין האַרץ, באָבינקע, אויב איהר וועט אָנפאַנגען רחמנות האָבען אויף אונז אַלעמען... דעם אמת זאָגענדיג, לעבט זיך אונז ניט זעהר גרינג... אָט האָט זיך ניט לאַנג אומגעקעהרט פון סיביר מיינער א חבר... און ווען ער איז דורכגעפאָהרען ניזשני־נאָווגאָראָד האָבען זיין פרוי און קינד געוואַרט אויף איהם אין סמאָלענסק, און ווען ער איז אָנגעקומען אין סמאָלענסק — זיינען זיי שוין געזעסען אין מאָסקווער טורמע. יעצט דאַרף די פרוי פאָהרען אין סיביר. איך האָב אויך געהאַט א פרוי, געוועזען א זעלטענער מענש, אָבער פינף יאָהר פון אזא לעבען, האָבען איהר פערטריעבען אין קבר...

ער האָט מיט איין אָטהעם אויסגעטרונקען די גלאָז טהעע און האָט פאָרטגעזעצט דעם געשפּרעך. ער האָט אויסגערעכענט די יאָהרען און מאָ־נאַטען, וועלכע ער האָט פערבראַכט אין טורמע און אין פערשיקונג; ער האָט דערצעהלט וועגען פערשיעדענע אונגליקען, וועגען הריגות אין די טורמעס, וועגען הונגער אין סיביר... די מוטער האָט געקוקט אויף איהם און האָט זיך ניט געקענט אָפּוואונדערען, ווי רוהיג און געלאַסען ער רעדט דאָס וועגען דיזען לעבען, וועלכער איז פול מיט ליידען, פערפאָלגונגען און בעליידיגונגען פון די מענשען.

— נאָר לאָמיר ריידען וועגען אונזער זאַך.

זיין שטימע האָט זיך געענדערט, דער פּנים איז געוואָרען ערנסטער. ער האָט אָנגעפאַנגען איהר פאַנאַנדערפרעגען, ווי אזוי זי דענקט דורכצו־שמוגלען די ביכלעך אויפ'ן פאַבריק, און די מוטער האָט זיך געוואונדערט ווי אזוי ער איז דאָס גענוי בעקאַנט מיט יעדער קלייניגקייט.

ווען זיי האָבען געענדיגט וועגען דעם, האָבען זיי ווידער גענומען זיך דערמאָהנען וועגען זייער געבורטס־דאָרף. ער האָט זיך געוויצעלט און זי האָט זיך פערטראַכט וועגען איהר פערגאַנגענהייט, וועלכע האָט איהר אויסגע־זעהן עפּעס מאָדנע עהנליך צו אַ זומפּ, וועלכער איז אויסגעזייהט געווען מיט צאַרטע, שטענדיג זיך שרעקענדיגע עספּען־בוימער, ניעדריגע טענען־בוימלעך און פערפּלאָנטערטע ווייסע בעריאָזענע בוימלעך. די בעריאָזענע בוימלעך זיינען געוואַקסען לאַנגזאַם און, אָבשטעהענדיג אַזוי אַ יאָהר פינף, פלעגען זיי פאַלען און פערפוילט ווערען... זי האָט געקוקט אויף דיעזען בילד און עס האָט איהר עפּעס מאָדנע באַנג געטהאָן. פאַר איהרע אויגען איז גע־שטאַנען דאָס בילד פון דער מיידעל מיט איהר שאַרפען, שטאָלצען פּנים. זי איז יעצט געגאַנגען אַן איינזאַמע, אַ מיעדע איבער'ן נאַסען שנעע... און דער זוהן זיצט אויף'ן פענסטער אין קליינעם צימערעל מיט די אייזערנע גראַטעס. אפשר שלאָפט ער נאָך ניט און טראַכט... אָבער ער טראַכט ניט וועגען דער מוטער; ער האָט יעצט אַ נאָהענטערען מענשען... ווי אַ פערפּלאָנטערטער וואָלקען האָבען זיך אויף איהר אָנגערוקט די שווערע גע־דאַנקען און האָבען פעסט ארומגענומען איהר האַרץ...

— איהר זייט דאָך מיעד, מאַמעלע! לאָמיר זיך שוין לעגען שלאָפען! — האָט יעגאָר שמייכלענדיג געזאָגט.

זי האָט גענומען פון איהם אָבשיעד און איז פאָרזיכטיג ארויס אין קיך.

אויף מאָרגען אין דער־פריה האָט יעגאָר איהר אַ פרעג געטהאָן:

— און וואָס וועט זיין, אַז מען וועט אייך כאַפּען און מען וועט אייך פרעגען וואו איהר האָט גענומען דיעזע פערבאָטענע ביכלעך, — וואָס וועט איהר ענטפערען?

— דאָס איז ניט אייער עסק, וועל איך זאָגען, — האָט זי געענטפערט.

— זיי וועט דאָס אָבער ניט צופריעדען שטעלען, — האָט יעגאָר בע־מערקט, — זיי זיינען גראָדע טיעף איבערצייגט, אַז דאָס איז יאָ זייער עסק! און מען וועט אייך לאַנג אויספרעגען און אויספאָרשען.

— און איך וועל ניט זאָגען!

— וועט מען אייך אין טורמע אריינזעצען!

— נו, איז וואָס? גאָט צו דאַנקען, אַז איך טויג נאָך כאָטש אויף דעם, — האָט זי געזאָגט אָפּזיפצענדיג — גאָט צו דאַנקען! ווער דאַרף מיך האָבען? קיינער ניט... און פייניגען וועט מען ניט? מען זאָגט...

— הם! — האָט יעגאָר, אויפמערקזאַם אַ קוק טהוענדיג אויף איהר, געזאָגט — פייניגען וועט מען ניט... אָבער אַן עהרליכער מענש דאַרף זיך היטען...

— פון אייך קען מען זיך דאָס ניט אויסלערנען! — האָט די מוטער לאַכענדיג געענטפערט.

יעגאָר האָט געשוויגען אַ ווײַלע, איז זיך דורכגעגאַנגען איבער׳ן צימער. נאָכדעם איז ער צוגעגאַנגען צו איהר און געזאָגט:

— עס איז שווער, טהייערינקע! איך פיהל, אַז דאָס איז זעהר שווער פאַר אייך!

— עס איז אַלעמען שווער! — האָט די מוטער, אַ מאַך טהוענדיג מיט׳ן האַנד געענטפערט, — אפשר אָט די, וועלכע פערשטעהען, פיעלייכט איז זיי לייכטער... נאָר איך פערשטעה אויך אביסעל וואָס גוטע מענשען פערלאַנגען...

— און אויב איהר פערשטעהט טאָקע, מאַמעלע, הייסט דאָס, אַז זיי דאַרפען אייך טאָקע מיט אַלעמען האָבען, מיט אַלעמען, — האָט זיך ערנסט אָבגערופען יעגאָר.

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט שווייגענדיג אַ שמייכעל געטהאָן.

בייטאָג האָט זי רוהיג און בעזאָכט ארומגעפּאַקט זיך מיט ביכלעך און האָט דאָס געטהאָן אַזוי געשיקט און בעקוועם, אַז יעגאָר האָט מיט פערגע־ניגען אַ קנאַק געטהאָן מיט׳ן צונג און האָט געזאָגט:

— זעהר גוט! ווי עס זאָגט אַ גוטער דייטש, ווען ער טרינקט אויס אַן עמער ביער. אייך, באַבינקע, האָט די „ליטעראַטור“ גאָר ניט פערענדערט: איהר זעהט אויס די זעלבע גוטע, בעיאַהרענטע, דיקע און הויכע פרוי. זאָלט איהר געבענשט זיין פון אַלע געטער!...

אין אַ האַלבער שעה ארום איז זי געשטאַנען רוהיג און זיכער לעבען פאַבריק־טויער. צוויי וועכטערס, וועלכע זיינען געווען אויפגעבראַכט אויף די אַרבייטער, פאַר וואָס יענע האָבען פון זיי אָבגעלאַכט, האָבען פרעך ארומ־געטאַפּט און ארומגעזוכט יעדען איינעם, וועלכער איז נאָר אריין אין הויף. ביי דער זייט איז געשטאַנען אַ פּאָליציסט און עפּעס אַ פּאַרשוין מיט מאָדנע דינע פיס, מיט אַ רויטען פּנים און שטרענגע אויגען. די מוטער האָט איבער־געלעגט די משא פון איין פּלייצע אויף דער אַנדערער.

זי האָט אויפמערקזאַם נאָכגעפּאָלגט דיעזען פּאַרשוין — זי האָט גע־פיהלט, אַז ער איז אַ שפּיאָן.

אַ הויכער אַרבייטער מיט געקרויזטע האָאַר און אין אַ היטעל, וועלכע איז ביי איהם געווען אַראָפּגערוקט איבער׳ן קאַרק, האָט געשריען צו די וועכ־טערס, וועלכע האָבען איהם בעזוכט:

— איהר, שדים, זוכט בעסער אין קאָפּ, אָבער ניט אין די קעשענעס!

איינער פון די וועכטער האָט געענטפערט:

— ביי דיר אין קאָפּ איז מעהר ווי שמוץ גאָרנישט ניטאָ...

— איהר דאַרפט טאַקע מעהר ניט ווי שמוץ, — האָט זיך אָבגערופען דער אַרבייטער.

דער שפּיאָן האָט איהם בעטראַכט פון אויבען ביז אַראָפּ און האָט אַ שפּיי געטהאָן.

— לאָזט מיר כאָטש דורך — האָט די מוטער אַ בעט געטהאָן — איהר זעהט דאָך, אז איך טראָג אַ משא אויף זיך... עס ברעכט דער רוקען!

— געה, געה! — האָט מיט כעס אויסגעשריען דער וועכטער — זי טענה'ט אויך...

די מוטער איז צוגעגאַנגען צו איהר פּלאַץ, האָט אַוועקגעלייגט איהר פּעקעל אויף דער ערד און, אָפּווישענדיג דעם שוויים פון פּנים, האָט זי זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטען.

גלייך זיינען צו איהר צוגעגאַנגען די שלאָסערס, די ברידער גוסעוו און דער עלטערער, וואַסילי, האָט פינטלענדיג מיט די אויגען הויך אַ פרעג געטהאָן:

— בלינצעס האָסטו?

— מאָרגען וועל איך אייך ברענגען, — האָט זי געענטפערט.

דאָס איז געוועזען דער אָפּגערעדטער צייכען. די פּנים'ער פון די ברידער האָבען אויפגעשיינט און איוואַן האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען און האָט אויסגערופען:

— אָ, דו הייליגע מוטער...

וואַסילי האָט זיך געזעצט אויף אַ קלעצעל און האָט אַריינגעקוקט אין איהר קאָשיק, און אין דעם זעלבען מאָמענט איז שוין ביי איהם אונטער'ן פּאָלע געוועזען אַ פּעקעל ביכלעך.

— איוואַן, — האָט ער הויך געזאָגט, — מיר וועלען היינט אַהיים ניט געהן; מיר וועלען שוין ביי איהר קויפען עטוואָס צום עסען! — דערווייל האָט ער די ביכלעך אַריינגעשטופּט אין די כאָליאַוועס פון די שטיוועל. — מען דאַרף געבען צו לייזען די נייע הענדלערקע.

— מען דאַרף טאַקע! — האָט איוואַן צוגעשטימט און האָט זיך פאַר־נאַנדערגעלאַכט.

די מוטער האָט, פאָרזיכטיג אַרומקוקענדיג זיך, אויסגעשריען:

— זופּ! הייסע לאָקשען! פליישׁ געבראָטענע!

און אונבעמערקטערהייד האָט זי אַרויסגענומען די ביכלעך איין פּעקעל נאָך דעם אַנדערען און האָט עס איבערגעגעבען צו די ברידער. יעדען מאָל, ווען די ביכער פלעגען פערשווינדען פון איהרע הענד, פלעגט פאַר איהרע

אויגען אויפשיינען ווי א געלער פלעק, דאָס געזיכט פון זשאַנדאַרמסקען אָפיציער און זי האָט אין גדאַנק גערעדט צו איהם מיט א געפיהל פון ראַכע:

— אָט האָסטו דיר, פעטעריל...

איבערגעבענדיג דעם צווייטען פעקעל פלעגט זי מיט צופריעדענהייט צוגעבען:

— און אָט איז נאָך איינער...

עס פלעגען צוגעהן אַרבייטער מיט די שיסעלעך אין די הענד; ווען זיי זיינען געווען נאָהענט, פלעגט איוואַן גוסיעוו לאַכען אויפ'ן קול און וולאַסאָווא פלעגט רוהיג אויפהערען איבערצוגעבען די ביכלעך און פלעגט פאַרגאַנדערגיסען די זופּ און די לאָקשען. און די גוסיעווס האָבען זיך גע'חכמה'ט:

— נילאָוונאַ, דו מאַכסט דאָס זעהר קונציג!

— נויטה ברעכט אייזען! — האָט בייז בעמערקט עפּעס א הייצער. — דעם שפּייזער האָט מען פון איהר צוגענומען... אָ, די אויסוואורפען! א נו, מאַמעלע, גיב מיר אַקאָרשט פאַר דריי קאָפּיקעס לאָקשען... זאָרג זיך ניט, מאַמעלע! דו וועסט זיך ווי עס איז דורכשלאָגען.

— א דאַנק פאַר א גוט וואָרט! — האָט די מוטער א לאַך געטהאָן.

ער האָט, אוועקגעהענדיג אָן א זייט, א זאָג געטהאָן:

— א גוט וואָרט קאָסט מיר ניט טהייער...

— און ווען מען איהם צו זאָגען איז ניטאָ, — האָט בעמערקט א שמיעד, וועלכער איז געשטאַנען לעבען איהם און מיט פערוואונדערונג א קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס, האָט ער צוגעגעבען:

— אזוי, קינדער, איז דאָס לעבען: עס איז ניטאָ וועמען צו זאָגען א גוט וואָרט... קיינער פערדיענט עס ניט...

וואַסילי האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט פעסט פערשפּיליעט זיין מאַנטעל און האָט געזאָגט:

— איך האָב דאַכט זיך געגעסען וואַרימס און מיר איז געוואָרען קאַלט.

נאָכדעם, ווען ער האָט זיך צוריקגעקעהרט, איז אויפגעשטאַנען איוואַן און איז פייפענדיג אויך אוועקגעלאָפען.

וולאַסאָווא האָט צופריעדען געשמייכעלט און האָט אַלץ אויסגעשריען:

— געקעכטס, לאָקשען, זופּ...

זי האָט געטראַכט וועגען דעם, ווי זי וועט דערצעהלען דעם זוהן וועגען איהר ערשטער פּראָבע, און פאַר איהרע אויגען איז נאָך אַלץ געשטאַנען דער געלער בייזער פּנים פון אָפיציער, זיינע שוואַרצע וואָנצעס האָבען זיך בע־וועגט און פון זיין אויבערשטער ליפּ, וועלכער איז פון אויפרעגונג געווען פערריסען אַרויף, האָט געבלישטשעט דער ווייסער ביין פון זיינע פער־

שטשירעטע צייהנער. אין איהר הארצען האט די פרייד געשלאגען זוך און געזונגען ווי א פויגעל; איהרע ברעמען פלעגען אויפציטערען, און זי פלעגט געשיקט טהאן איהר ארבייט און זאגען צו זיך אליין:

— און אט איז נאך...

.16

דעם גאנצען טאג האט זי געשפירט אין הארצען עפעס א נייעס, אנ־גענעהמען און שמייכלענדיגען געפיהל, און אין אבענד, ווען זי האט געענ־דיגט די ארבייט ביי מאריא'ן און האט געהאלטען אין טרינקען טהעע, האבען זיך דערהערט די טריט פון די פערד איבער'ן בלאטע און עס האט א הילך געטהאן א בעקאנטע שטימע. זי איז ארויסגעלאפען אין קיך, איז צוגע־לאפען צום טהיר, אין פארהויז איז אימיצער שנעל געגאנגען. איהר איז פינסטער געווארען אין די אויגען. זי האט מיט'ן פוס א שטויס געטהאן די טהיר.

— גוטען אבענד, מאמעלע! — האט זיך דערהערט די בעקאנטע שטימע און אויף איהרע פלייצעס האבען זיך ארויפגעלעגט א פאר טרוקענע, לאנגע הענד.

דער אומעט פון ענטוישונג און די פרייד פון צו זעהן אנדרייען האבען אויפגעפלאמט ביי איהר אין הארצען. זיי האבען אויפגעפלאמט און צו־זאמענגעמישט זיך אין איין גרויסען שמערצליכען געפיהל, וועלכער האט איהר ווי א הייסער שטראם פערכאפט און אויפגעהויבען. זי האט זיך צוגעטוליעט מיט'ן קאפ צו אנדריי'ס הארץ. ער האט איהר פעסט צוגעדריקט, זיינע הענד האבען געציטערט. די מוטער האט שטיל און שווייגענדיג געוויינט און ער האט געגלעט איהרע האאר און האט גערעדט פונקט ווי ער וואלט זינגען:

— וויינט ניט, מאמעלע, עסט זיך ניט אפ דאס הארץ! אויף מיינע נאמנות, איך זאג אייך, אז מען וועט איהם אין גיכען ארויסלאזען! זיי האבען קיינע בעווייזע ניט געגען איהם. אונזערע חברה שווייגען, ווי אב־געקאכטע פיש...

ארומנעהמענדיג מיט זיין לאנגער האנד די מוטערס פלייצעס, האט ער איהר אריינגעפיהרט אין צימער און זי האט, צוטוליענדיג זיך צו איהם, גיך אבגעווישט די טרעהרען פון פנים און האט דורכשטיג מיט'ן גאנצען הארצען געשלונגען זיינע ווערטער.

— פאוועל גריסט אייך. ער איז געזונד און פרעהליך, ווי מען קען נאר זיין, זיצענדיג אין טורמע. ענג איז דארטען אין טורמע! אנגעזעצט זיינען

דאָרטען אַ מאַן הונדערט, אונזערע און שטאָדטישע. אין איין קאַמער זיצט מען צו דריי און צו פיער. די בעאַמטע פון טורמע זיינען אזוי זיך, ניט צו שלעכט. נאָר זיי זיינען זעהר מיעד פון די פיעלע ארבייט, וואָס די זשאַנ־דאַרען האָבען זיי פערשאַפט. אין אַלגעמיין בעגעהען זיי זיך מיט אונז ניט זעהר שטרענג. זיי טענה'ן נאָר: זעהט, זייט שטיל און מאַכט אונז ניט אונגליקליך! מיר שמועסען צווישען זיך ,מיר גיבען איבער ביכער איינע די אַנדערע און טהיילען זיך מיט'ן עסען. אַ גוטע טורמע! אַן אַלטע און אַ שמוציגע, אָבער דאָך אַ גרינגע. די קרימינעלע זיינען אויך גוטע לייט, זיי העלפען אונז פיעל. מען האָט ארויסגעלאָזען מיך, בוקינען און נאָך פיער — עס איז ענג געוואָרען! אין גיכען וועט מען אויך פאַוולען זיכער בעפרייען. לענגער פון אַלעמען וועט זיצען וועסאָווטשיקאָוו; זיי זיינען אויף איהם שטאַרק אין כעס. ער הערט ניט אויף זיי אַלעמען צו זידלען! די זשאַנדאַרען קענען איהם ניט אָנקוקען. מען וועט נאָך איהם מסתמא אָנקלאָגען אין געריכט, אָדער מען וועט איהם נאָך שלאָגען אויך. פאַ־וועל בעט זיך ביי איהם: — הער אויף, ניקאָלאַי! זיי וועלען דאָך בעסער ניט ווערען דערפון, וואָס דו זידעלסט זיי! און ער האַלט אַלץ אין איין ברומען: — „איך וועל זיי אַלעמען אָבווישען פון דער ערד!“ גוט האַלט זיך דאָרטען פאַוועל. ער בעציהט זיך צו אַלעמען גלייך פעסט. אין גיכען וועט מען איהם אַרויסלאָזען, זאָג איך אייך...

— אין גיכען! — האָט די מוטער געזאָגט בערוהיגט. — איך וויים דאָס.

— איז טאַקע גוט, אַז איהר ווייסט דאָס! נו, גיסט מיר שוין אָן אַ גלעזעל טהעע. דערצעהלט ווי האָט איהר געלעבט.

ער האָט געקוקט אויף איהר מיט אַ שמייכעל און אין זיינע רונדע אויגען האָט געגלאַנצט אַ ליעבענדער עטוואָס אומעדיגער פונק.

— איך האָב אייך זעהר ליעב, אַנדריושאַ! — האָט די מוטער, טיעף אָפּזיפצענדיג, געזאָגט, און זי האָט בעטראַכט זיין מאָגערען פנים, וועלכער איז קאַמיש בעוואַקסען געוואָרען מיט בערגלעך האָאָר.

— איך בין צופריעדען מיט ווייניג... איך ווייס, אַז איהר האָט מיך ליעב. איהר קענט אַלעמען ליעב האָבען, ווייל איהר האָט אַ ברייטע הארץ! — האָט דער קליין־רוס, זיך וויעגענדיג אויפ'ן שטוהל, געזאָגט.

— ניין, אייך האָב איך בעזאָנדערס ליעב, — האָט זי זיך געהאַלטען ביי דאָס איהריגע. — ווען איהר וואָלט געהאַט אַ מאַמען, וואָלטען איהר מענשען מקנא געווען, וואָס איהר זוהן איז אַזאַ...

דער קליין־רוס האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט איהר פעסט אַ דריק געטהאָן מיט ביידע הענד.

— איך האָב פּיעלייכט אויך ערגעץ וואו א מוטער... — האָט ער שטיל געזאָגט.

— ווייסט איהר, וואָס איך האָב היינט געטהאָן? — האָט זי זיך אָבגערופען מיט גרויס פערגעניגען, און זי האָט איהם דערצעהלט, ווי אזוי זי האָט דורכגעשמוגעלט אויפ׳ן פאַבריק די ליטעראַטור.

אָנפאַנגס האָט ער פון פערוואונדערונג אויסגעגלאָצט די אויגען. נאָכדעם האָט ער זיך פאַנאַנדערגעלאַכט און, בעוועגענדיג זיינע פיס, האָט ער געקלאַפּט מיט די פינגער איבער׳ן קאָפּ און האָט פרעהליך געשריען:

— אהאַ! נו, דאָס איז שוין ניט קיין שפּאַס! דאָס איז שוין א זאַך! פאַוועל וועט זיך דאָס אביסעל פרעהען! דאָס איז גוט, מאַמעלע! אי פאַר פאַוולען, אי פאַר אַלע די יעניגע, וועלכע זיינען מיט איהם צוזאַמען אַרעסטירט געוואָרען.

ער האָט מיט ענטציקונג געקנאַקט די פינגער, האָט געפייפט און האָט געשיינט פון פערגעניגען. ער האָט אויך אין איהר ערוועקט א שטאַרקען, פולען אָפּקלאַנג.

— מיין טהייערער, אַנדריושאַ, — האָט זי אָנגעפאַנגען ריידען אזוי, פונקט ווי דאָס הארץ וואָלט זיך ביי איהר געעפענט און פון דאָרט וואָלט ארויסגעשטראָמט א קלאָרער שפּיעלענדער טייכעל פון לעבעדיגע ווערטער, וועלכע זיינען אָנגעפיהלט געווען מיט א שטילער פרייד. — איך האָב נאָר געטראַכט וועגען מיין לעבען — גאָט מיינער! נו, צוליעב וואָס האָב איך געלעבט? קלעפּ... אַרבייט... קיין זאַך ניט געזעהן אויסער דעם מאַן, קיין זאַך ניט געוואוסט אויסער שרעק... און ווי פּאַווליושא האָט זיך געהאָדעוועט האָב איך ניט געזעהן... און צו האָב איך איהם האָלט געהאַט ווען דער מאַן האָט געלעבט, ווייס איך ניט! מיינע אַלע געדאַנקען זיינען שטענדיג געווען פערנומען מיט דעם, ווי אָנצוקאָרמענען מיין חיה צו דער צייט, כדי ער זאָל זיך ניט בייזערען, ער זאָל מיר ניט סטראַשען מיט קלעפּ און זאָל כאָטש איין מאָל אויף מיר רחמנות האָבען... איך געדענק ניט, אַז ער זאָל ווען ניט איז האָבען רחמנות געהאַט אויף מיר... געשלאָגען האָט ער מיר, פונקט ווי מען שלאָגט אימיצען, אויף וועמען מען האָט א כעס... צוואַנציג יאָהר האָב איך אזוי געלעבט און וואָס עס איז געווען מיט מיר ביז דער חתונה געדענק איך ניט! איך דערמאָהן זיך און פונקט ווי א בלינדע זעה איך גאָר נישט. דאָ איז געווען יעגאָר איוואַנאָוויטש — מיר זיינען ביידע פון איין דאָרף... —דערצעהלט ער וועגען דאָס, וועגען יענעס. איך אָבער — די הייזער געדענק איך, די מענשען געדענק איך, אָבער ווי די מענשען האָבען געלעבט, וואָס זיי האָבען גערעדט און וואָס האָט ביי וועמען פאַסירט — דאָס

זעה איך ניט; איך האָב אַלץ פערגעסען. איך געדענק נאָר די צוויי שרפות... ווי עס זעהט אויס, האָט מען אַלעס פון מיר אַרויסגעקלאַפּט; מיין האַרץ איז שטום און בלינד געוואָרען און זי הערט ניט...

זי האָט איבערגעכאַפּט דעם אָטהעם און דורשטיג שלינגענדיג די לופט, ווי אַ פיש, וועלכע מען האָט אַרויסגעשלעפּט פון וואַסער, האָט זי זיך איינ־געבויגען פאָראויס און האָט מיט אַ ניעדעריגערען קול פאָרטגעזעצט:

— ווען מיין מאַן איז געשטאָרבען, האָב איך זיך אָנגעכאַפּט פאַר׳ן זוהן... אָבער ער האָט זיך אָנגעפאַנגען צו אינטערעסירען מיט אייערע זאַכען. דאָס האָט מיר לייד געטהאָן... ביטער לייד געטהאָן... ווען ער זאָל פערלאָרען געהן, אויף וועמען וועל איך דאַן בלייבען? וויפיעל שרעק און אונרוה איך האָב דורכגעלעבט! מיין האַרץ פלעגט צוריסען ווערען, ווען איך פלעג טראַכ־טען וועגען זיין שיקזאַל...

זי איז אנטשוויעגען געוואָרען אויף אַ מאָמענט און, שטיל אַ שאָקעל טהוענדיג מיט׳ן קאָפּ, האָט זי געזאָגט:

— די ליעבע פון ווייבער איז ניט קיין ריינע ליעבע!... מיר ליעבען דאָס, וואָס מיר ברויכען... אָט קוק איך אויף אייך... איהר בענקט נאָך אייער מוטער... אויף וואָס דאַרפט איהר זי? און אַלע אַנדערע מענשען ליידען פאַר׳ן פאָלק, זיי געהען אין טורמע, אין סיביר, שטאַרבען... פיעלע האָט מען אויפגעהאָנגען... יונגע מיידלאַך געהען אַליין ביינאַכט דורך בלאָטע, דורך שנעע, אונטער׳ן רעגען... געהען גאַנצע זיעבען וויאָרסט צו־פוס פון שטאָדט צו אונז... ווער טרייבט זיי? ווער פיהרט זיי אַהער? זיי ליעבען!... אָט זיי ליעבען ריין! זיי גלויבען!... זיי גלויבען, אַנדריושאַ! און דאָס, זעהט איהר, קען איך ניט! איך קען נאָר ליעבען דאָס, וואָס עס איז מיר נאָהענט, וואָס עס איז מיינס!

— איהר קענט! — האָט זיך אָבגערופען דער קליין־רוס און, אָפּקעהר־רענדיג פון איהר דעם פּנים, האָט ער ווי געוועהנליך אַ רייב געטהאָן מיט די הענד דעם קאָפּ, די באַקען און די אויגען — אַלע ליעבען דאָס, וואָס עס איז זיי נאָהענט, אָבער פאַר אַ גרויסער האַרץ זיינען פרעמדע מענשען אויך נאָ־הענט. איהר פערמאָגט פיעלעס; איהר זיינט גרוים אַלס מוטער...

— הלואי, גאָטעניו! — האָט זי שטיל געזאָגט. — איך פיהל דאָך, אַז אַזאַ לעבען איז גוט. אָט האָב איך אייך ליעב, אפשר נאָך בעסער ווי פּאַוו־ליושאַ׳ן. ער איז דאָך אַזאַ פערשלאָסענער מענש. אָט וויל ער חתונה האָ־בען מיט סאַשענקע׳ן... און מיר, זיין מאַמען, האָט ער אפילו ניט דערצעהלט וועגען דעם...

— דאָס איז ניט אמת! — האָט דער קליין־רוס געענטפערט. — איך

וויים דאָס זיכער. ער ליעבט איהר און זי איהם — דאָס איז אמת. אָבער צו דער חתונה קומט דאָס נאָך ניט, ניין! זי וואָלט וועלען, אָבער פּאוועל וויל ניט...

— אַז־וויי־וויי! — האָט זי שטיל און פערטראַכט ארויסגערעדט און איהרע אויגען האָבען זיך אומעדיג אָבגעשטעלט אויפ'ן פּנים פון דעם קליין־רוס. — אַזוי, די מענשען ענטזאָגען זיך שוין פון זיך אַליין!

— פּאוועל איז אַ זעלטענער מענש! — האָט שטיל אַ זאָג געטהאָן דער קליין־רוס — ער איז אַן אייזערנער מענש...

— אָט זיצט ער יעצט אין טורמע! — האָט די מוטער פאַרטגעזעצט. — דאָס פערשאַפּט מיך שרעק, אונרוה... אָבער שוין ניט ווי אַמאָל. דאָס גאַנצע לעבען איז יעצט אַנדערש און דער שרעק איז אַן אַנדערער... יעצט האָב איך אויף אַלעמען רחמנות... מיין הארץ איז יעצט פערענדערט געוואָרען... די נשמה האָט געעפענט איהרע אויגען און האָט זיך ארומגעקוקט ארום זיך און איך האָב דערפיהלט אַן אומעט און אַ פרייד. פיעלעס פערשטעה איך ניט און עס קריינקט מיך; עס קריינקט מיך, וואָס איהר גלויבט ניט אין גאָט! אָבער וואָס זאָל איך טהאָן? איך זעה אָבער, אַז איהר זייט טהייערע מענשען, יאַ! איהר אָפּפערט זיך פאַר'ן פאָלק, פאַר דער גערעכטיגקייט. אייער אמת האָב איך שוין אויך פערשטאַנען: ביז וואַנען עס וועלען זיין רייכע אויף דער וועלט — וועט דאָס פאָלק ניט אָנזעהן קיין גערעכטיגקייט, קיין פריידען, קיין זאַך ניט!... דאָס איז ריכטיג, אַנדריושאַ!... יעצט לעב איך צווישען אייך... און אָפטמאָל ביינאַכט, ווען איך דערמאָהן זיך אויף מיין פריהער־דיגען לעבען, ווען איך ערינער זיך ווי מען האָט מיינע כחות צוטראָטען און מיין יונגע הארץ דערשלאָגען, — דאַן טהוט מיר לייד, עס ווערט מיר ביטער אויפ'ן הארצען! אָבער טראָץ דעם איז מיין לעבען דאָך בעסער און שעהנער געוואָרען...

דער הויכער, מאָגערער און פערטראַכטער קליין־רוס האָט זיך אויפגע־הויבען פון אָרט און, סטאַרענדיג זיך ניט אָנצומאַכען קיין טומעל, האָט ער גענומען פאַרזיכטיג ארומגעהן איבער'ן צימער.

— איהר האָט זעהר ריכטיג געזאָגט, — האָט שטיל אויסגערופען דער קליין־רוס, — זעהר שעהן. אין קערטש איז געווען אַ יונגער איד, פלעגט ער שרייבען גערייכטע און איינמאָל האָט ער אָנגעשריעבען:

און די אונשולדיג געטוידטע,
דורכ'ן אמת אויפשטעהן וועלען זיי —

— איהם אַליין האָט די פּאָליציי דאָרט אין קערטש דער'הרג'עט, אָבער דאָס איז ניט וויכטיג. ער האָט פערשטאַנען דעם אמת און האָט איהם פער־

שפּרייט צווישען די מענשען... אזוי זייט איהר אויך — אַן אונשולדיג ער־מאָרדעטער מענש... ער האָט גאַנץ ריכטיג געזאָגט...

— איך רעד יעצט, — האָט די מוטער פאָרטגעזעצט, — איך רעד און הער זיך אַליין צו צו מיינע רייד; איך גלויב זיך אַליין ניט. דעם גאַנצען לעבען האָב איך געשוויעגען, איך האָב שטענדיג געטראַכט נאָר וועגען איינס: ווי אַוועקצושטופּען אונבעמערקט דעם טאָג אַזוי, אַז קיינער זאָל מיך ניט טשעפּען! יעצט טראַכט איך וועגען אַלעמען... איך פערשטעה פּיעלייכט ניט ווי עס דאַרף צו זיין אייערע ענינים... אָבער איהר אַלע זייט מיר נאָהענט, איך האָב אויף אַלעמען רחמנות און איך ווינש אייך אַלעמען פון גאַנצען הארצען גוטעס און אייך, אַנדריושאַ, בעזאָנדערס!...

ער איז צוגעגאַנגען צו איהר און געזאָגט:

— אַ דאַנק אייך, מאַמעלע; לאָמיר ניט ריידען וועגען זיך...

ער האָט אריינגענומען איהר האַנד אין זיינע, האָט איהר פעסט צוזאַמענ־געדריקט און האָט זיך שנעל אָבגעקעהרט אַן אַ זייט. די מוטער, אַ מיעדע פון אויפרעגונג, האָט ניט איילענדיג זיך געוואַשען די געפעס און האָט גע־שוויעגען. אין איהר הארצען האָט זיך שטיל געטלייעט אַ מונטערער גע־פיהל, וועלכער האָט געוואַרימט איהר נשמה. דער קליין־רוס איז ארומגע־גאַנגען הין און צוריק און האָט גערעדט צו איהר:

— איהר וואָלט בעסער געדאַרפט, מאַמעלע, וועסאָווטשיקאָוו'ן מקרב זיין! זיין פאָטער, וועלכער זיצט יעצט אין טורמע, איז אַן עקעלהאַפטע בריאה. דערזעהט איהם ניקאָליי דורכ'ן פענסטער, הויבט ער איהם אָן זיד־לען. עס איז ניט גוט אַזוי. ניקאָליי איז פון נאַטור אַ גוטער... ער האָט ליעב הינד, מייז און אַלע אַנדערע בעשעפעניש, אָבער מענשען האַסט ער! אָט וואָס מען קען מאַכען פון אַ מענשען!

— זיין מאַמע איז פערפאַלען געוואָרען, דער טאַטע איז אַ **גנב** און אַ שיכור... — האָט די מוטער פערטראַכטערהייד ארויסגערעדט.

ווען אַנדרעי איז אַוועק שלאָפען, האָט די מוטער אונבעמערקט איהם איבערגע'צלמ'ט און ווען ער האָט זיך געלייגט און עס איז אריבער אַ האַלבע שעה, האָט זי שטילינקערהייד אַ פרעג געטהאָן:

— איהר שלאָפט נאָך ניט, אַנדריושאַ?

— ניין... וואָס איז?

— גאָרנישט. אַ גוטע נאַכט!

— אַ דאַנק אייך, מאַמעלע, אַ דאַנק אייך! — האָט ער שטילערהייד געענטפערט.

.17

אויף מאָרגען, ווען די אַלטע איז צוגעגאַנגען מיט איהר משא צום פאַב־ריק־טויער, האָבען איהר די וועכטער פרעך אָבגעשטעלט, האָבען איהר גע־הייסען אוועקשטעלען איהרע קאָשיקעס אויף דער ערד און האָבען איהר גוט ארומגעזוכט.

— מיין עסענוואַרג וועט קאַלט ווערען! — האָט די מוטער רוהיג בע־מערקט, ווען זיי האָבען געהאַלטען אין בעזוכען איהרע קליידער.

— שווייג! — האָט דער וועכטער מיט כעס אַ זאָג געטהאָן.

דער צווייטער וועכטער האָט איהר לייכט אַ שטויס געטהאָן אין פּלייצע און האָט מיט זיכערהייט געזאָגט:

— איך טענה מיין טענה, אַז זיי וואַרפען די פּראָקלאַמאַציעס איבער'ן פּלאַנקען!

דער ערשטער איז צו איהר צוגעגאַנגען דער אַלטער סיזאָוו און, אַרומ־קוקענדיג זיך אויף אַלע זייטען, האָט ער שטיל אַ פרעג געטהאָן:

— דו האָסט געהערט, מוטער?

— וואָס?

— פון די ביכלעך! זיי זיינען שוין ווידער דאָ... ווי זאַלץ אויף ברויט האָט מען זיי אומעדום אָנגעשאָטען. די אַרעסטען און די אָביסקעס, ווי עס זעהט אויס, העלפען ווייניג! מיין פּלימעניק מאַזינען האָט מען צוגענומען אין טורמע. נו, איז וואָס? דיין זוהן האָט מען אויך צוגענומען... אָבער אָט צייגט זיך שוין יעצט ארויס, אַז ניט זיי האָבען עס געטהאָן!

און גלעטענדיג זיין באָרד האָט סיזאָוו פערענדיגט:

— דאָ האַנדעלט זיך ניט וועגען די מענשען, נאָר וועגען די געדאַנקען, און געדאַנקען זיינען ניט קיין פליי; זיי קען מען ניט אויסכאַפּען.

ער האָט אַריינגענומען זיין באָרד אין האַנד, האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און אוועקגעהענדיג האָט ער געזאָגט:

— וואָס קומסטו ניט אַריין צו מיר? עס מוז דיר דאָך זיין אומעדיג איינע אַליין...

זי האָט איהם בעדאַנקט און, אויסרופענדיג די נעמען פון די עסענ־וואַרג, האָט זי זיך מיט אויפמערקזאַמקייט צוגעקוקט צו דער אויסערגע־וועהנליכער לעבעדיגקייט אויפ'ן פאַבריק. אַלע אַרבייטער האָבען זיך מיט עטוואָס געפרעהט, זיי פלעגען זיך פערזאַמלען, פאַנאַנדערגעהן און זיינען אַרומגעלאָפען פון איין װערקשטאַט צום צווייטען. אין דער רויכיגער לופט האָט זיך געפיהלט עפּעס מונטערעס און מוטהיגעס. דאָ און דאָרטען האָבען

זיך געהערט צופריעדענע אויסרופען, שפּאַטישע ווערטלעך און צייטענווייז סטראַשונקעס. איבערהויפּט איז צופריעדען געווען די יוגענד. די בעיאָה־רענטע אַרבייטער האָבען זיך פּאָרזיכטיג אונטערגעשמייכעלט. פּול זאָרג זיינען געווען די בעאַמטע, די פּאָליציייליט זיינען אַרומגעלאָפען און די אַר־בייטער פלעגען, בעמערקענדיג זיי, זיך פאַנאַנדערגעהן אָדער איבעררייסען דעם געשפּרעך און שווייגענדיג קוקען אויף די פער'כעס'טע אויפגערעגטע פּנים'ער.

די אַרבייטער האָבען אויסגעזעהן פּונקט אַזוי ווי זיי וואָלטען זיך עפּעס אַלע ריין אַרומגעוואַשען. עס האָט זיך געזעהן די הויכע פיגור פון גוסיעוו'ן, לעבען איהם איז ווי אַן ענטעל אַרומגעגאַנגען זיין ברודער און האָט געלאַכט.

לעבען דער מוטער איז לאַנגזאַם דורכגעגאַנגען דער מייסטער פון סטאָ־ליאַרנע וואַווילאָוו און איסאַי, וועלכער פיהרט די ליסטען אויפ'ן פאַבריק. דער קליינינקער, דאַרער איסאַי האָט פעררייסען דעם קאָפּ, האָט איינגעבויגען די האַלז אויף לינקס און קוקענדיג אויף דעם אונבעוועגליכען אַנגעבלאָזענעם פּנים פון מייסטער, האָט ער שנעל אַ זאָג געטהאָן, שאָקלענדיג מיט זייז בערדעל:

— זיי, איוואַן איוואַנאָוויטש, לאַכען... זיי האָבען דערפון פערגעניגען, הגם דאָ האַנדעלט זיך וועגען צושטערען די מלוכה, ווי דער הערר דירעקטאָר האָט געזאָגט. מען דאַרף זיי אויסרייסען מיט'ן וואָרצעל...

וואַווילאָוו איז אַרומגעגאַנגען, פערלייגט די הענד אויף הינטען און זיינע פינגער זיינען געווען פעסט צוזאַמענגעדריקט...

— זיי מעגען דרוקען וואָס פאַר אַ שקר זיי ווילען, — האָט ער הויך געזאָגט, — אָבער וועגען מיר זאָלען זיי ניט וואַגען!...

עס איז צוגעגאַנגען וואַסיליע גוסיעוו און האָט געזאָגט:

— און איך וועל ביי דיר היינט ווידער עסען. דיינע עסענס זיינען געשמאַקע!

און פערזשמורענדיג די אויגען, האָט ער שטילערהייד צוגעגעבען:

— איהר זעהט? געטראָפען אין פינטעל... גוט! עך, מאַמע... אויס־געצייכענט!

די מוטער האָט צערטליך אַ שאָקעל געטהאָן צו איהם מיט'ן קאָפּ. איהר איז געפעלען געוואָרען, וואָס דיזער אַרבייטער, וועלכער איז דער גרעסטער עזות'ניק אין פאָרשטאָדט, האָט איהר יעצט „גע'איהר'צט". איהר איז געפעלען געוואָרען די אַלגעמיינע אויפרעגונג אויפ'ן פאַבריק און זי האָט ביי זיך אַ טראַכט געטהאָן:

— אָבער ווען ניט איך...

ניט ווייט האָבען זיך אָבגעשטעלט דריי ארבייטער און איינער האָט שטיל, נאָר מיט בעדויערונג א זאָג געטהאָן:

— איך האָב אין ערגעץ ניט געפונען...

— א שאָדען, אויסהערען וואָלט געווען כדאי... איך קען ניט לעזען, אָבער איך זעה, אז דאָס האָט זיי געטראָפען אין זייט!... — האָט דער אַנ־דערער בעמערקט.

דער דריטער האָט זיך ארומגעקוקט אויף אַלע זייטען און האָט זיי פאַר־געלייגט:

— קומט אין קעסעל ווערקשטאַט... איך וועל אייך דורכלעזען!

— עס ווירקט! — האָט א שעפּטשע געטהאָן גוסיעוו, צופינטלענדיג מיט די אויגען.

וולאַסאָווא איז געקומען אהיים א פרעהליכע — יעצט האָט זי אַליין געזעהן ווי די ביכלעך מאַכען לעבעדיג די מענשען.

— דאָרטען פערדריסט עס די מענשען, וואָס זיי קענען ניט לעזען! — האָט זי געזאָגט אַנדרייען, — און ווען איך בין געווען יונג, האָב איך געקענט לעזען, נאָר יעצט האָב איך פערגעסען...

— לערענט זיך ווידער אויס! — האָט איהר פאָרגעשלאָגען דער קליין־רוס.

— אין מיינע יאָהרען? מענשען זאָלען האָבען פון וואָס צו לאַכען...

נאָר אַנדריי האָט אראָפּגענומען פון פּאָליצע א בוך און, אָנצייגענדיג מיט'ן שפּיץ מעסער אויף א בוכשטאַב פון פּאָדערבלאַט, האָט ער געפרעגט:

— וואָס איז דאָס?

— א „ר“, — האָט די מוטער לאַכענדיג געענטפערט.

— און דאָס?

— אַן „א“...

זי האָט זיך געפיהלט אונגעמיטהליך, בעליידיגט, און עס איז איהר עפּעס אומעדיג געווען. עס האָט זיך איהר געדוכט, אז אַנדרעי'ס אויגען לאַכען פון איהר מיט א בעהאַלטענעם געלעכטער, און זי פלעגט אויסמיידען זיינע בליקען. נאָר זיין שטימע האָט געקלונגען אין איהרע אויערן ווייך און רוהיג. זי האָט געוואָרפען א בעהאַלטענעם בליק אויף זיין פּנים — ער איז געווען ערנסט.

— איהר דענקט טאַקע מיט אַן אמת, אַנדריושא, מיך צו לערנען? — האָט זי געפרעגט לאַכענדיג.

— וואָרום ניט? — האָט ער זיך אָבגערופען, — פּרובירט! אויב איהר האָט א מאָל געקענט לעזען, וועט איהר זיך זעהר לייכט צוריק דערמאָהנען.

וועט דאָס ניט געהן, מאכט עס אויך ניט אויס; ווען אָבער יע, איז געוויס גוט!"

— די וועלט זאָגט דאָך אַ ווערטעל: פון דעם, וואָס מען קוקט אָן אַ הייליגען בילד, ווערט מען נאָך ניט פרום, — האָט די מוטער בעמערקט.

— עט! — האָט דער קליין־דוס, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ, געזאָגט. — ווערטלעך זיינען דאָ אַ סך. „פון פיעל וויסען, ווערט מען גיך אַלט", איז אויך פאַראַן אַ ווערטעל. מיט שפּריכווערטער קען מען אָבער אָנפילען דעם מאָגען. ער פערקניפּעלט מיט זיי די נשמה אום ער זאָל קענען מיט איהר טהאָן וואָס ער וויל. דער בויך גאַרט נאָך רוה, אָבער די נשמה דורשט נאָך פרייהייט... אָבער וואָס איז דאָס פאַר אַ בוכשטאַב?

— אַ „ל"! — האָט געזאָגט די מוטער.

— יא! און דיעזער?

אָנשטרענגענדיג איהר ראיה, שווער בעוועגענדיג מיט די ברעמען, פלעגט זי זיך מיט מאַטערניש דערמאָהנען די פערגעסענע בוכשטאַבען. אָבער אין גיכען זיינען איהרע אויגען מיעד געוואָרען. אָנפאַנגס האָבען זיך בעוויעזען טרעהרען פון מיעדקייט און נאָכדעם האָבען אויף'ן בלעטעל אָפט געגומען קאַפּען טרעהרען פון אומעט.

— איך לערען זיך לעזען, — האָט זי כליפּענדיג געזאָגט, — שוין צייט צו שטאַרבען, און איך האָב זיך נאָך ערשט אָנגעפאַנגען צו לערנען...

— מען דאַרף ניט וויינען! — האָט צערטליך און שטיל געזאָגט דער קליין־דוס. — איהר האָט דאָך ניט געקענט אַנדערש לעבען... און אָט פערשטעהט איהר דאָך, אַז איהר האָט שלעכט געלעבט! טויזענדער מענשען קענען לעבען בעסער פון אייך... און דאָך לעבען זיי ווי פיה און בעריהמען זיך נאָך, אַז זיי לעבען גוט! אָבער וואָס פאַר אַ גוטס שטעקט אין דעם, ווען אַ מענש האָט היינט אָבגעאַרבייט און אָבגעגעסען, מאָרגען אָבגעאַרבייט און אָבגעגעסען, און אַזוי אַלע זיינע יאָהרען — נאָר אַרבייטען און עסען? צווישען דער אַרבייט און דעם עסען ברענגט ער קינדער אויף דער וועלט. פריהער פערבערענגט ער מיט זיי, נאָר ווען זיי הויבען אויך אָן צו עסען אַ סך, איז ער בייז אויף זיי און זידעלט זיי: — „גיכער, פרעסערס, וואַקסט! שוין צייט צו אַרבייטען און צו פערדיענען. און ער וואָלט וועלען אויך זיינע קינדער מאַכען פאַר פיה... און זיי הויבען אָן אַרבייטען פאַר זייער אייגענער קישקע און אויך זייער לעבען ציהט זיך ווי פון פעך! קיינמאָל גיט די האַרץ ניט אַ ציטער פון פרייד, קיינמאָל בליצט ניט דורך אין מוח אַ וועלכער ניט איז געדאַנק, וועלכער זאָל פערכאַפּען דאָס האַרץ. אייניגע לעבען ווי אָרימע לייט און בעטלען אַלץ, אַנדערע ווי גנבים — רייסען אַלץ פון די הענד. זיי

האָבען געשאַפען פאַר'ן פאָלק שווינדלערישע געזעצע, האָבען אוועקגעשטעלט מענשען מיט פלעקער — היט אונזערע געזעצען, זיי זיינען נוצליך, זיי גיבען אונז די מעגליכקייט צו זויגען דאָס בלוט פון מענשען. פון דרויסען דריקט מען, גיט זיך דער מענש ניט אונטער, טרייבען זיי אין איהם אריין געזעצען אום צו פענטען זיין מוח...

אָנשפּאַרענדיג זיך מיט'ן עלענבויגען אָן טיש, האָט ער געקוקט אויף דער מוטער'ס פנים מיט פערטראַכטע אויגען און האָט פליסיג גערעדט:

— נאָר די זיינען מענשען, וועלכע צורייסען די קייטען פון דעם מענ־שענ'ס קערפּער און גייסט... אָט האָט איהר זיך יעצט אויך לויט אייערע כחות גענומען פאַר דעם...

— נו, וואָס בין איך, — האָט זי אויסגערופען, — ווי קום איך דערצו?

— ווי זשע דען? דאָס איז דאָך פּונקט ווי אַ רעגענדעל, — יעדער טראָפּען זאַפּט אָן דעם קערנדעל. און אַז איהר וועט אָנפאַנגען לעזען...

ער האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט, האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט און האָט אָנגעהויבען ארומגעהן איבער'ן צימער.

— ניין, איהר לערענט זיך!... פּאַוועל וועט קומען און איהר — עהע?

— אַך, אַנדריושאַ! — האָט די מוטער געזאָגט. — פאַר אַ יונגען איז אַלץ איינפאַך. אָבער ווען מען לעבט אָפּ אויף דער וועלט, האָט מען אַ סך צרות, ווייניג כחות און קיין שכל גאָרניט...

18.

אין אָבענד איז דער קליין־רוס אוועק. זי האָט אָנגעצונדען דעם לאָמפּ און האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש מאַכען אַ זאָק. זי איז אָבער שנעל אויפגעשטאַנען, איז זיך דורכגעגאַנגען איבער'ן צימער, איז ארוים אין קיך, האָט פערריגעלט די טהיר און האָט זיך צוריקגעקעהרט אין צימער. זי האָט אראָפּגעלאָזען די פאָרהענגלעך פון פענסטער און, אראָפּנעהמענדיג פון פּאָליצע אַ בוך, האָט זי זיך ווידער געזעצט צום טיש. זי האָט זיך איינגע־בויגען איבער'ן בוך, איהרע ליפּען האָבען זיך בעוועגט... ווען פון גאַס פלעגט זיך דערהערען אַ רויש, פלעגט זי צומאַכען דעם בוך און פלעגט זיך איינ־הערען... און, צומאַכענדיג די אויגען און זיי ווידער עפענענדיג, האָט זי שטילערהייד געשעפּטשעט אַ תפלה.

מען האָט אָנגעקלאַפּט אין טהיר. די מוטער איז אויפגעשפרונגען, האָט אוועקגעלייגט דעם ביכעל אויפ'ן פּאָליצע און, צוגעהענדיג צום טהיר, האָט זי אונרוהיג געפרעגט:

— ווער איז דאָרט?

— איך...

עס איז אריין ריבין. ער האָט זיך בעגריסט מיט איהר, האָט בעלי־בתיש א גלעט געטהאָן זיין באָרד און, אריינקוקענדיג מיט זיינע דונקעלע אויגען אין צימער, האָט ער בעמערקט:

— פריהער פלעגסטו די מענשען אריינלאָזען ניט געפרעגטערהייד... דו ביזט אליין?

— אליין.

— אזוי? און איך האָב געדענקט, אז דער קליין־רוס איז אין הויז... איך האָב איהם היינט געזעהן... די טורמע פיהרט דעם מענשען ניט־איבער... אונזער נאַרישקייט פיהרט אונז איבער... אָט וואָס.

ער איז דורכגעגאַנגען אין צימער, האָט זיך אנידערגעזעצט דאָרט און האָט זיך געווענדעט צו דער מוטער:

— לאָמיר זיך אביסעל דורכשמועסען... פערשטעהסטו מיך, איך האָב א פערדאַכט...

ער האָט געקוקט געהיימניספאָל און פערדעכטיג, ארויסרופענדיג אין דער מוטער אן אונרוהיגען געפיהל. זי האָט זיך אנידערגעזעצט אנטקעגען איהם און האָט שווייגענדיג געוואַרט.

— אלץ קאָסט געלד! — האָט ער אָנגעפאַנגען מיט זיין שווערער שטימע, — אָהן געלד קען מען ניט געבאָרען ווערען און ניט שטאַרבען... אָט וואָס. אויך די ביכלעך און די בלעטלעך קאָסטען געלד. יעצט פערשטעהסטו פון וואַנען קומען די געלדער אויף דיזע ביכלעך?

— איך ווייס ניט! — האָט שטיל געענטפערט די מוטער, פיהלענדיג עפעס געפעהרליכעס.

— אזוי. איך ווייס אויך ניט. צווייטענס, ווער שרייבט די ביכלעך?

— געלערנטע מענשען...

— פריצים! — האָט שטיל א זאָג געטהאָן ריבין. זיין שטימע איז געוואָרען אלץ שווערער און זיין בעוואַקסענער פנים האָט זיך אָנגעשטרענגט און איז רויט געוואָרען.

— הייסט דאָס די פריצים פערפאַסען די ביכער און זיי טהיילען זיי פאַנאַנדער. און אין דיזע ביכלעך שרייבט זיך געגען די פריצים. יעצט, זאָג מיר אָקאָרשט, וואָס לוינט זיך עס זיי אוועקצוגעבען זייער ארבייט און געלד אום אויפצוהויבען געגען זיך אליין דעם פאָלק... הא?

די מוטער האָט האַסטיג א פינטעל געטהאָן מיט די אויגען, נאָכדעם האָט זי זיי ברייט פאַנאַנדערגעעפענט און האָט מיט שרעק אויסגערופען:

— וואָס דענקסטו? וואָס?

— אהא! — האָט זיך אָפגערופען ריבין און האָט זיך ווי א בער א

דרעה געטהאַן אויפ'ן שטוהל — אַט זעהסטו, איך אַליין, ווען איך בין גע־קומען צו דיעזען געדאַנק, האָט מיר אַ קעלט דורכגענומען.

— וואָס זשע איז? האָסט זיך עפּעס דערוואוסט?

— שווינדעל! — האָט געענטפערט ריבין — איך פיהל, אַז דאָס איז אַ שווינדעל. איך ווייס גאָרנישט, אָבער דאַ ליעגט אַ שווינדעל. די פּריצים האָבען עפּעס אויפגעטהאָן און איך וויל ניט... איך וויל גערעכטיגקייט... און איך ווייס דעם אמת, איך האָב איהם פערשטאַנען. און מיט פּריצים צוזאַמען וועל איך ניט געהן. זיי וועלען מיך שטופּען פאַראויס, ווען זיי וועלען עס נאָר נויטיג האָבען... און וועלען זיך ווידער זעצען רייטען אויף מיר, ווי אויף אַ פערד...

ער האָט גערעדט און זיינע בייזע ווערטער האָבען זיך, ווי אַ שווערע משא, געלעגט אויף דער מוטערס האַרץ.

— גאָטעניו! — האָט זי מיט אַן אומעדיגען קול אויסגערופען. — קען דאָס זיין, אַז פּאַווליושאַ פערשטעהט דאָס ניט?... און די אַלע, וועלכע... קומען פון שטאָדט, זאָלען זיי טאַקע ווירקליך...

פאַר איהרע אויגען זיינען פאַרגעשוואומען די ערנסטע, עהרליכע גע־זיכטער פון יעגאָר'ען, איוואַן ניקאָלאַיעוויטשען, סאַשענקאַ'ן און איהר האַרץ האָט גענומען ציטערען.

— ניין, ניין, — האָט זי אויסגעשריען, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, — איך קען דאָס ניט גלויבען... זיי האַנדלען ווי זייער געוויסען הייסט זיי... זיי מיינען קיין שלעכטס ניט!...

— וועגען ווען רעדסטו? — האָט ריבין פערטראַכט אַ פרעג געטהאָן.

— וועגען אַלעמען... פון דעם ערשטען ביז דעם לעצטען, וועמען איך האָב געזעהן.

איהר פּנים האָט זיך בעדעקט מיט שוויס און די פינגער פון איהרע הענד האָבען געציטערט.

— דו קוקסט ניט דאָרטען, מוטער; זוך ווייטער! — האָט ריבין גע־זאָגט, אַראָפּלאָזענדיג דעם קאָפּ, — די, וועלכע זיינען צוגעקומען צו אונז נאָהענט, זיי, קען זיין, ווייסען אַליין דערפון גאָרנישט... זיי גלויבען, אַז עס דאַרף אַזוי זיין... זיי איז דאָס אַלעס צום האַרצען... אָבער עס קען זיין, אַז הינטער זיי זיינען דאַ אַנדערע, וועלכע זיינען אויסען נאָר זייער אייגענע טובה. אומזיסט וועט אַ מענש געגען זיך אַליין ניט געהן.

און מיט דער איינגעשפּאַרטקייט פון אַ פּויער, וועלכער האָט אין פער־לויף פון יאָהרהונדערטע איינגעזאַפּט אין זיך אַ מיסטרויען צו יעדען איינ־ציגען, האָט ער צוגעגעבען:

— פון די פּריצים וועט קיינמאָל קיין גוטס ניט אַרויסקומען! אַזוי איז דאָס.

— וואָס איז דיר איינגעפאַלען? — האָט די מוטער צווייפלענדיג אַ פרעג געטהאָן.

— וואָס? — ריבין האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר, האָט געשוויעגען אַ ווײלע, און דאַן האָט ער נאָך אַ מאָל ווידערהאָלט:

— פון די פּריצים דאַרף מען לויפען ווי פון פייער. אָט וואָס.

דאַן האָט ער ווידער געשוויגען אַ ווײלע און נאָכדעם האָט ער געזאָגט:

— איך וועל אַוועקגעהן, מוטער. איך האָב געטראַכט זיך צו דערנעהנ־טערען צו די יונגע־לייט, אום צו געהן מיט זיי צוזאַמען... איך טויג פאַר אַזאַ זאַך. איך קען לעזען, איך בין ניט קיין נאַר און בין אַן עקשן, און דאָס וויכטיגסטע איז, וואָס איך ווייס ווי צו ריידען מיט אַ מענשען. אָט וואָס. נו, און יעצט וועל איך אַוועקגעהן. איך קען ניט גלויבען, איך מוז אַוועק־געהן. איך ווייס, מוטער, אַז די מענשליכע הערצער זיינען פערדאָרבען. אַלע לעבען פון קנאה, אַלע ווילען פרעסען. און אַזוי ווי שפּייז איז דאָ וועניג, זוכט יעדער איינציגער אויפצופרעסען דעם צווייטען.

ער האָט זיך פערטראַכט און אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ.

— איך וועל געהן אַליין איבער די שטעדטלעך און דערפער און וועל בונטעווען דעם פאָלק. מען דאַרף, אַז ער אַליין זאָל זיך נעהמען צו דער ארבייט. אויב דער פאָלק וועט פערשטעהן, וועט ער שוין געפינען פאַר זיך אַ וועג, און אָט וועל איך זיך טאַקע סטאַרען, אַז ער זאָל פערשטעהן, אַז ער האָט אויף קיינעם ניט צו האָפען, אויסער אויף זיך אַליין. אַזוי איז דאָס.

זי האָט דערפיהלט אַ מיטלייד צו איהם און זי האָט זיך געשראָקען פאַר דיזען מענשען. ער איז איהר שטענדיג געווען ניט אָנגענעהם, נאָר יעצט איז ער איהר עפּעס פלוצלונג געוואָרען נעהנטער.

— פּאַווליושאַ געהט פון איין זייט, ער פון דער צווייטער... פּאַווליושאַ'ן וועט דאָס אָנקומען גרינגער! — האָט זי ניט ווילענדיג אַ טראַכט געטהאָן און זי האָט שטיל אַרויסגערעדט:

— מען וועט דיר כאַפּען...

ריבין האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האָט רוהיג געענטפערט:

— וועט מען כאַפּען — וועט מען אַרויסלאָזען. און איך וועל ווידער...

— די פּויערים אַליין וועלען דיך בינדען... און דו וועסט זיצען אין טורמע...

— איך וועל זיצען אַביסעל און וועל צוריק אַרויסגעהן און וועל ווייד־טער געהן... און וואָס עס איז שייך די פּויערים, וועלען זיי מיר איינמאָל

בינדען, אַ צוויימען מאָל בינדען, אָבער ענדליך וועלען זיי דאָך פערשטעהן, אַז מען דאַרף מיר ניט בינדען, נאָר צוהערכען זיך, וואָס איך זאָג. און אַז זיי וועלען זיך צוהערען, וועלען זיי גלויבען!

זיי האָבען ביידע גערעדט לאַנגזאַם, פּונקט ווי זיי וואָלטען אָפּגעוועגען יעדעס וואָרט, איידער זיי האָבען איהם ארויסגעזאָגט.

— קיין גרויס פרייד, מוטער, האָב איך דערפון ניט — האָט ריבין געזאָגט — איך האָב דאָ געלעבט די גאַנצע צייט און האָב איינגעזאַפּט אין זיך פיעלעס. אזוי איז דאָס. איך בין אביסעל געקומען צום שכל און יעצט פיהל איך פונקט ווי איך וואָלט מקבר געווען אַ קינד...

— דו וועסט אומקומען, מיכאילאָ איוואַנאָוויטש! — האָט די מוטער אומעדיג אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ אַ זאָג געטהאָן.

ער האָט מיט זיינע דונקעלע, טיעפע אויגען געקוקט אויף איהר, פונקט ווי ער וואָלט איהר אליין עפּעס פרעגען און וואַרטען אויף אַן ענטפער. זיין שטאַרקער קערפּער האָט זיך אויסגעבויגען פאָראויס, די הענד האָבען זיך איינגעשפּאַרט אין שטוהל און זיין געלבליכער פּנים איז געווען בלאַס.

— האָסטו געהערט, וואָס קריסטוס האָט געזאָגט וועגען קערענדעל? שטאַרבט מען ניט, ווערט מען נאָך אַ מאָל ניט געבאָרען אין דעם נייעם זאַנג. דער מענש איז דער קערן פון אמת. אָט וואָס... ביז צום טויט איז מיר נאָך וויימ. איך בין אַ כיטרער!

ער האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל און האָט אַ זאָג געטהאָן:

— נו, איך וועל געהן אין טראַקטיר, פערברענגען דאָרט אַ ביסעל מיט מענשען... וואָס קומט עפּעס נאָך ניט דער קליין־רוס... ער האָט מסתמא יעצט אַ סך ארבייט?

— יאָ! — האָט די מוטער בעמערקט שמייכלענדיג — זיי זיינען אַלע אזעלכע — לאָזט מען זיי ארויס פון טורמע, נעהמען זיי זיך ווידער פאַר זייער זאַך...

— אזוי דאַרף זיין! דערצעהל איהם וועגען מיר...

זיי זיינען לאַנגזאַם ארויס אין קיך און, ניט קוקענדיג איינע אויף די אַנדערע, האָבען זיי זיך דורכגעוואָרפען מיט קורצע ווערטער:

— איך וועל איהם דערצעהלען! — האָט זי איהם צוגעזאָגט.

— נו, זיי געזונד!

— געה געזונד... ווען וועסטו פערלאָזען די פאַבריק?...

— איך האָב שוין פערלאָזען.

— און ווען געהסטו אוועק?

— מאָרגען אין דער פריה. זיי געזונד!

ער האָט זיך איינגעבויגען און איז, עפּעס ניט ווילענדיג, אונגעשיקט ארויסגעקראָכען אין פאָרהויז. די מוטער איז געשטאַנען א ווײלע לעבען טהיר און האָט זיך צוגעהערט צו די שווערע אוועקגעהענדע טריט און צו די ספקות, וועלכע זיינען ערוועקט געוואָרען אין איהר הארצען. נאָכדעם האָט זי זיך שטיל א קעהר געטהאָן, איז אריין אין צימער און, אויפהויבענדיג דעם פאָרהאַנגעל, האָט זי א קוק געטהאָן אין פענסטער. דרויסען האָט געהערשט א שווארצע פינסטערניש, וועלכע האָט עפּעס אויף וואָס געלויערט, גרייט אַלעם צו פערשלינגען.

— איך לעב אין נאַכט! — האָט זי א טראַכט געטהאָן

זי האָט רחמנות געהאַט אויף דעם שווארץ־בערדיגען פויער — ער איז, דאכט זיך, געוועז א ברייטער און שטארקער, און דאָך איז ער אויך אזוי הילפלאָז ווי אַלע מענשען...

אין גיכען אין געקומען אנדריי א פרעהליכער, א לעבעדיגער.

ווען זי האָט איהם דערצעהלט וועגען ריבינען, האָט ער אויסגערופען:

— ער געהט? נו, זאָל ער געהן איבער די דערפער, זאָל ער דאָרט קלינגען וועגען אמת, זאָל ער וועקען דעם פאָלק... מיט אונז איז איהם שווער. ביי איהם אין קאָפּ זיינען אויסגעוואַקסען זיינע אייגענע געדאַנקען; פאַר אונזערע איז דאָרט ענג...

— אַט וועגען די פּריצים האָט ער גערעדט... דאָ מוז עפּעס זיין! — האָט פאָרזיכטיג בעמערקט די מוטער, — מען זאָל אייך אקאָרשט טאַקע ניט אָפּנארען!

— איהר נעהמט דאָס טאַקע ערנסט? — האָט לאַכענדיג אויסגעשריען דער קליין־רוס, — אך, מאַמעלע, הלואי וואָלטען מיר נאָר געהאַט געלד! מיר לעבען נאָך אַלץ אויף פרעמדען חשבון... אַט קריגט ניקאָלאַי איוואַנאָ־וויטש פינף און זיבעציג רובעל א מאָנאַט — גיט ער אונז פופציג אוועק. און אזוי טהוען די איבעריגע אויך. אָדער די הונגעריגע סטודענטען שיקען אַמאָל צו א ביסעל... און פּריצים, פערשטעהט זיך, זיינען דאָ פערשיעדענע. אייניגע וועלען טאַקע אָבנארען, אנדערע וועלען אָפּשטעהן פון אונז, אָבער די בעסטע פון זיי וועלען געהן מיט אונז צוזאַמען ביז אונזער פאָלשטענ־דיגען זיעג...

ער האָט א פּאַטש געטהאָן מיט די הענד און האָט מיט פעסטקייט צוגעזעצט:

— נאָר צו יענעם יום־טוב איז נאָך זעהר, זעהר ווייט. אָבער דערפאַר וועלען מיר טאַקע מאַכען א שטיקעל יום־טוב דעם ערשטען מאַי... עס וועט זיין פרעהליך!

זיינע ווערטער און זיין לעבעדיגקייט האבען פערטריעבען די אונרוהיג־קייט, וועלכע ריבין האט פערזייהט ביי דער מוטער אין הארצען. דער קליין־רוס איז ארומגעגאנגען איבער'ן צימער, האט מיט איין האנד גע־ריבען דעם קאפ, מיט דער צווייטער די הארץ און, קוקענדיג אויף דער פאד־לאגע, האט ער געזאגט:

— איהר ווייסט, אפטמאל האט מען אין הארצען עפעס א זאנדערבארען געפיהל! עס דוכט זיך, אז וואו מען זאל זיך ניט א קעהר טהאן, געפינען זיך מענשען, חברים, וועלכע ברענען אלע מיט דעם זעלבען פייער. אלע זיינען אזעלכע פרעהליכע, גוטע... אהן ווערטער פערשטעהט מען איינע די אנדערע, און קיינער וויל דעם צווייטען ניט בעליידיגען, קיינער דארף דאס ניט. אלע לעבען ווי איין כאר און יעדעס הארץ זינגט זיך איהר אייגען ניגון... אלע ניגונים פליסען ווי טייכעלעך אריין אין איין גרויסען טייך, און דער טייך פליסט ברייט און פריי אריין אין ים, אין ים פון די הערליכע פריידען פון א נייעם לעבען... ווען מען גיט נאר א טראכט, אז דאס וועט מוזען זיין אזוי, אז אזא צייט וועט דאך קומען, אויב מיר וועלען נאר וועלען... דאן ווערט די הארץ אנגעפילט מיט פרייד און עס ווילט זיך וויינען... און עס איז אזוי גוט, אזוי גוט!

די מוטער האט זיך געסטארעט ניט צו בעוועגען זיך, כדי ניט צו שטערען איהם, ניט איבערצורייסען זיינע רייד. איהם פלעגט זי שטענדיג אויסהערען מיט מעהר אויפמערקזאמקייט ווי די אנדערע. ער האט גערעדט איינפאכער ווי אלע, און זיינע ווערטער פלעגען שטארקער אנריהרען איהר הארץ. פאוועל פלעגט מסתמא אויך אריינקוקען אין דער צוקונפט, ווארים, ווי קען מען דען אנדערש לעבען, ווען מען געהט אויף אזא שווערען וועג? נאר ער פלעגט קוקען אין דער ווייטקייט איינזאם און פלעגט קיינמאל ניט דערצעהלען וואס ער זעהט דארט. אבער אנדריי האט זיך איהר אויסגע־דוכט, איז שטענדיג געווען דארט מיט א טהייל פון זיין הארץ, שטענדיג האט אין זיינע רייד געקלונגען די מעשה'לע וועגען דעם צוקינפטיגען יום־טוב פאר אלע מענשען אויף דער וועלט. דיעזע מעשה'לע האט קלאר גע־מאכט פאר דער מוטער דעם זין פון לעבען און פערשטענדיג געמאכט די ארבייט פון איהר זוהן און פון אלע זיינע חברים.

— און ווען דו כאפסט זיך אויף, — האט דער קליין־רוס געזאגט, א טרייסעל טהוענדיג מיט'ן קאפ, און זיינע הענד האבען זיך אראפגעלאזען, — און דו קוקסט זיך ארום... איז אלץ קאלט און בלאטיג! אלע זיינען אויסגע־מאטערט, אנגעשטויסען איינע אויף די אנדערע, דאס מענשליכע לעבען איז צוריבען און צוטראטען...

ער האָט זיך געשטעלט לעבען איהר און, מיט א טיעפען אומעט אין די אויגען, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, האָט ער שטיל און אומעטיג פאָרטגעזעצט:

— עס טהוט וועה דאָס הארץ... אָבער מען דאַרף ניט גלויבען דעם מענשען, מען דאַרף מורא האָבען פאר איהם, מען דאַרף איהם זאָגאר האסען! דאָס לעבען צושניידט דעם מענשען אויף צווייען. דו וואָלסט וועלען נאָר ליעבען, אָבער ווי קען מען דאָס אויספיהרען? ווי זאָל מען מוחל זיין דעם מענשען, ווען ער ווארפט זיך אויף דיר ארויף ווי א ווילדע חיה, ווען ער קוקט אויף דיר ניט ווי אויף א לעבעדיגע בעשעפעניש, ווען ער שפּאַרט דיר זיין פויסט אין פּנים אריין? מען טאָר ניט מוחל זיין. ניט צוליעב זיך — איך קען אריבערטראָגען אלע בעליידיגונגען, אָבער לאָזען די אונטערדריקער טהאָן וואָס זייער הארץ גלוסט, — דאָס וועל איך ניט. איך וויל ניט, אז אויף מיין רוקען זאָלען זיי זיך לערנען אנדערע צו שלאָגען.

יעצט האָבען זיינע אויגען אויפגעלייכט מיט א קאלטען פייער. ער האָט עקשנות'דיג איינגעבויגען דעם קאָפּ און האָט מיט מעהר פעסטקייט פאָרטגעזעצט.

— איך דאַרף ניט מוחל זיין קיין שלעכטס, ווען דאָס זאָל אפילו מיר קיין שאַדען ניט ברענגען. איך בין ניט איינער אויף דער וועלט! היינט וועל איך זיך לאָזען בעליידיגען, איך וועל זיך אפשר גאַר אויסלאַכען פון דער בעליידיגונג, ווייל דאָס וועט מיר ניט אַרען... אָבער מאָרגען וועט דער בעליידיגער, אויספּרואווענדיג אויף מיר זיין כח, געהן און אָפּשינדען פון אַן אנדערען די הויט... דארום דאַרף מען די מענשען בעטראַכטען פער־שיעדען. מען דאַרף די הארץ האַלטען פעסט אין די הענד און פאַנאַנדער־קלייבען די מענשען: די זיינען אייגענע און יענע זיינען פרעמדע...

די מוטער האָט זיך עפּעס גראַדע דערמאָהנט אָן דעם אָפיציער און אָן סאַשענקע'ן און אָפּזיפצענדיג האָט זי א זאָג געטהאָן:

— ניט אלע מענשען זיינען פון זעלבען טייג געקנאָטען!...

— דאָס איז די צרה! — האָט אויסגערופען דער קליין־רוס, — מען דאַרף אלעס בעטראַכטען מיט פערשיעדענע אויגען... עס זיינען דאָ צוויי נשמות אין הארצען — איינע ליעבט אלעמען און די צווייטע זאָגט — האַלט אָפּ, מען טאָר ניט! אזוי ברעכט זיך דער מענש אין צווייען...

— יאָ, יאָ! — האָט זיך אָבגערופען די מוטער. אין איהר עראינערונג איז אויפגעשטאַנען די בייזע און שווערע פיגור פון איהר מאַן, פּונקט ווי א גרויסער שטיין בעוואַקסען מיט מאָך. זי האָט זיך פאָרגעשטעלט דעם קליין־רוס אלס נאַטאַשאַס מאַן און איהר זוהן אלס סאַשענקעס מאַן...

— און פון וואַנען קומט דאָס אלעס? — האָט דער קליין־רוס גע־

פרעגט. — פון דעם, ווייל די מענשען שטעהען ניט גלייך. טו לאָמיר זשע אויסגלייכען אלעמען אין איין רייהע! זאָלען אלע גלייך געניסען פון דעם, וואָס דער מענשליכער שכל האָט אויסגעטראַכט, וואָס די מענשליכע הענד האָבען אויפגעאַרבייט. לאָמיר ניט האַלטען איינע די אַנדערע אין שקלאַ־פעריי, שרעק, קנאה, זשעדנעקייט און אונוויסענהייט!...

זיי האָבען אַנגעפאַנגען אָפט צו ריידען אַזוי.

איהם האָט מען ווידער צוגענומען אויף'ן פאַבריק. ער פלעגט איהר אָבגעבען אַלע זיינע שכירות און זי פלעגט נעהמען דיעזע געלד פונקט אַזוי רוהיג ווי זי פלעגט עס נעהמען פון פּאַוועל'ס הענד.

אָפטמאָל פלעגט אַנדריי מיט אַ שמייכעל אין די אויגען איהר פאַרלעגען:

— אפשר ווערען מיר עפּעס לעזען, מאַמעלע?

זי פלעגט זיך שפּאַסענדיג אָבער ענערגיש ענטזאָגען. זי פלעגט זיך פיהלען פון זיין שמייכעל פערלאָרען און אביסעל בעליידיגט און פלעגט טראַכטען:

— אויב דו לאַכסט, פאַר וואָס זשע דאַרפסטו דאָס?

און אַלץ עפטער פלעגט די מוטער איהם פרעגען די בעדייטונג פון דעם אָדער יענעם וואָרט, וועלכער איז איהר פרעמד געווען. פרעגענדיג פלעגט זי קוקען אָן אַ זייט און איהר שטימע האָט געקלונגען גלייכגילטיג. ער האָט פערשטאַנען, אַז זי מוז זיך אין דער שטיל ערגעץ לערנען אליין; ער האָט בעגריפען איהר שעהמעוודיגקייט און האָט אויפגעהערט איהר פאָרצולייגען לעזען מיט איהם. אין גיכען האָט זי איהם ערקלעהרט:

— מיינע אויגען ווערען שוואַך, אַנדריושאַ... איך וואָלט געדאַרפט האָבען ברילען...

— דאָס איז אַ גאַנג! — האָט ער זיך אָפּגערופען, — אַם זונטאָג וועל איך געהן מיט אייך אין שטאָדט; איך וועל אייך ציינען אַ בעקאַנטען דאָק־טאָר, און עס וועלען זיין ברילען.

19.

זי איז שוין דריי מאָל געגאַנגען בעטען אַן ערלויבניש צו זעהן זיך מיט פּאַוועלען און יעדען מאָל פלעגט דער זשאַנדאַרמסקער גענעראַל, אַ גראָהער אַלטיטשקער מיט רויטע בעקלעך און אַ גרויסען נאָז, איהר העפליך ענטזאָגען.

— אין אַ וואָך אַרום, מאַמינקע, ניט פריהער! אין אַ וואָך אַרום וועלען מיר זעהן... יעצט אָבער איז אונמעגליך...

ער איז געווען אַ רונדער, אַ זאַטינקער און אין גאַנצען האָט ער איהר עפּעס אויסגעקוקט ווי אַ צייטיגע פלוים, אביסעל אַ פערלעגענע און עטוואָס

א צוגעשימעלטע. ער האָט שטענדיג געפּאַרקעט די ציינער מיט א שאַר־פעז געלען העלצעל, זיינע קליינינקע, גרינע אייגעלעך האָבען רונד און העפליך געשמייכעלט און זיין שטימע האָט געקלונגען פריינדליך.

— אזא העפליכער! — האָט זי, אריינטראַכטענדיג זיך, געזאָגט צום קליין־רוס. — ער שמייכעלט שטענדיג... דאָס איז, נאָך מיין מיינונג, ניט גוט. ווען מען טהוט אזא ארבייט, דאַרף מען שטשירען מיט די ציינער...

— יא, יא! — האָט דער קליין־רוס געזאָגט. — זיי זיינען העפליכע, זיי שמייכלען שטענדיג. זאָל מען זיי אָבער נאָר זאָגען: א נו, אָט דיעזער איז א קלוגער און אן עהרליכער מענש, ער איז געפעהרליך פאַר אייך, הענגט איהם אויף! זיי וועלען א שמייכעל טהאָן און וועלען איהם אויפהענגען און דערנאָך וועלען זיי ווידער שמייכלען.

— יענער, וועלכער איז געווען ביי אונז אויפ'ן אָביסק, איז שוין בע־סער, — האָט די מוטער געפּרוואווט פערגלייכען זיי, — ער איז איינפאַכער. מען זעהט גלייך, אז דאָס איז א הונד...

— זיי זיינען אַלע ניט קיין מענשען, נאָר פראָסט האַמערס, אום צו פערטויבען די מענשען. אינסטרומענטען, מיט וועלכע מען בעאַרבייט אונז, אַז מיר זאָלען זיין נוצליכער פאַר דער רעגיערונג. זיי אַליין זיינען שוין געמאַכט אזוי, אַז זיי קענען טהאָן אַלעס וואָס מען הייסט זיי, ניט טראַכ־טענדיג און ניט פרעגענדיג אויף וואָס מען דאַרף דאָס.

— ער האָט נאָך דערצו אזא בייכעל...

— יא, יא! וואָס גלאַטער דער בייכעל, אַלץ מעהר פערדאַרבען איז דאָס האַרץ...

ענדליך האָט מען איהר ערלויבט זיך צו זעהן מיט'ן זוהן, און איינמאַל א זונטאָג איז זי בעשיידען געזעסען אין א ווינקעל פון טורמע־קאַנטאָר. אויסער איהר זיינען אין קליינעם, שמוציגען צימער געווען נאָך עטליכע מענשען, וועלכע האָבען אויך געוואַרט צו זעהן זיך מיט די ארעסטירטע. עס איז געווען קענטיג, אַז זיי זיינען שוין דאָ ניט דעם ערשטען מאָל און זיי האָבען איינע די אַנדערע געקענט; זיי האָבען שטיל גערעדט צווישען זיך.

— איהר האָט געהערט? — האָט געזאָגט א דיקע פרוי, וועלכע האָט געהאַלטען א רייזע־טאַש אויף איהר שויס. — היינט אין דער־פריה ביים גאָטעס־דיענסט האָט דער דיריגענט פון כאָר ווידער אָנגעריסען פאַר די אויערען דעם אינגעל, וואָס זינגט אין כאָר...

א בעיאָהרענטער מענש אין א מונדיר פון אן אויסגעדיענטען מיליטער־בעאַמטען האָט זיך אויסגעהוסט און האָט בעמערקט:

— די אינגלעך פון כאָר זיינען אַזעלכע קונדסים!

איבער'ן צימער איז אַרומגעלאָפן פּערטהאָן אַ קלייניקער, פליכע־וואַטער מענשעל מיט קורצע פיס און לאַנגע הענד. ניט אָפּשטעלענדיג זיך, האָט ער געריידט מיט אַן אונרוהיגער, ציטערענדער שטימע:

— די לעבענס־מיטלען ווערען טהייערער, דערפאַר זיינען די מענשען געוואָרען בייזער... פלייש פון צווייטען סאָרט קאָסט יעצט פערצעהן קאָפּיקעס אַ פונט, ברויט קאָסט ווידער צוויי און אַ האַלב קאָפּיקעס...

פון צייט צו צייט פלעגען אַריינקומען די אָרעסטירטע אין די גראָהע קליידער און אין די פעלענע שיך. אַריינקומענדיג אין דעם האַלב פינסטע־רען צימער, פלעגען זיי פינטלען מיט די אויגען. ביי איינעם האָבען אויף די פיס געקלונגען די קייטען. אַלעס איז עפּעס געווען אַזוי מאָדנע רוהיג און איינפאַך. עס האָט זיך געדוכט, אַז אַלע האָבען זיך שוין פון לאַנג צוגעוואוינט צו אַזאַ לעבען. איינינע זיינען געזעסען רוהיג, די צווייטע — האָבען געהיט און די דריטע האָבען פינקטליך און פערמאַטערט בעזוכט די אָרעסטירטע. די מוטער האָט זיך שוין ניט געקענט דערוואַרטען די מינוט, ווען מען וועט אַריינפיהרען פּאַווּלען און איהר האַרץ האָט געציטערט. זי האָט זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטען און האָט זיך געוואונדערט, וואָס דער שווערער לעבען איז דאָ אַזוי איינפאַך.

לעבען וולאַסאָווא'ן איז געזעסען אַ קליינינקע אַלטיטשקע. איהר פּנים איז געווען צוקנייטשט, איהרע אויגען אָבער זיינען געווען יונג. זי האָט זיך צוגעהערט צום געשפּרעך און האָט אויף אַלעמען געקוקט עפּעס פון אויבען אַראָפּ.

— ווענען האָט איהר דאָ? — האָט שטיל אַ פרעג געטהאָן וולאַסאָווא.

— אַ זוהן, אַ סטודענט, — האָט שנעל און הויך אָבגעענטפערט די אַל־טיטשקע, — און ווענען האָט איהר דאָ?

— אויך אַ זוהן. אַן אַרבייטער.

— ווי איז זיין נאָמען?

— וולאַסאָוו.

— דעם נאָמען האָב איך קיינמאָל ניט געהערט. ער זיצט שוין לאַנג?

— די זיבעטע וואָך...

— און מיינער — שוין דעם צעהנטען מאָנאַט! — האָט געזאָגט די אַלטיטשקע. אין איהר שטימע האָט וולאַסאָווא דערפיהלט עפּעס ווי אַ מין גדלות.

— יאָ, יאָ! — האָט שנעל געריידט דער פליכעוואַטער אַלטיטשקער, — מען פערליערט די געדולד... אַלע זיינען אויפגערעגט, אַלע שרייען... און די מקחים שטייגען אַלץ, און וואָס טהייערער עס ווערען די לעבענס־מיטלען,

אַלץ ביליגער ווערען די מענשען... קיין שטימען פון שלום הערען זיך ניט...

— זעהר ריכטיג! — האָט זיך אָבגערופען דער מיליטער־מאַן. — עס איז ניט אויסצוהאַלטען! עס איז נויטיג, אַז עס זאָל זיך ענדליך דערהערען אַ פעסטע שטימע, וועלכע זאָל אויסשרייען: שווייגט! אַ פעסטע שטימע... אָט וואָס מען דאַרף...

דער געשפרעך איז געוואָרען אַ לעבעדיגער און אַן אַלגעמיינער. יעדער איינער האָט זיך געאיילט ארויסצוזאָגען זיין מיינונג וועגען לעבען, נאָר אַלע האָבען גערעדט עפּעס מיט אַ האַלבען מויל און אין יעדען איינציגען האָט די מוטער געפיהלט עטוואָס אַזוינס, וואָס איז איהר פרעמד געווען. אין דער־היים האָט מען גערעדט אַנדערש, פערשטענדליכער, איינפאַכער און העכער.

אַ דיקער טורמע־וועכטער מיט אַ קוואַדראַטנע געלע באָרד האָט אויס־גערופען דער מוטערס נאָמען, האָט איהר בעטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס און, צוהינקענדיג, איז ער אַוועקגעגאַנגען, אַ זאָג טהוענדיג צו איהר:

— געה נאָך מיר...

זי האָט געשפרייזט און עס האָט זיך איהר געוואָלט אַ שטויס טהאָן דעם וועכטער אין פּלייצע, ער זאָל געהן שנעלער. אין אַ קליינעם צימערל איז געשטאַנען פּאַוועל. ער האָט געשמייכעלט און האָט איהר אויסגע־שטרעקט די האַנד... די מוטער האָט אונטערגעכאַפּט זיין האַנד. זי האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט, האָט אָפט געפינטעלט מיט די אויגען און, ניט געפינענדיג קיין ווערטער, האָט זי שטיל געזאָגט:

— גוט מאָרגען... גוט מאָרגען...

— בערוהיג זיך, מאַמע! — האָט פּאַוועל געזאָגט, דריקענדיג איהר די האַנד.

— גאָרנישט... גאָרנישט...

— אָ, מאַמע! — האָט דער וועכטער, אַ זיפץ טהוענדיג, אַ זאָג גע־טהאָן. — שטעהט ניט אַזוי נאָהענט איינער לעבען אַנדערען; מען טאָר דאָס ניט.

און ער האָט הויך אַ גענעץ געטהאָן. פּאַוועל האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף איהר געזונד, אויף דער הויז... זי האָט ערוואַרטעט עפּעס אַנדערע פראַגען. זי האָט זיי געזוכט אין דעם זוהן'ס אויגען און האָט זיי ניט געפונען. ער איז ווי אימער געווען רוהיג, נאָר זיין פּנים איז בלאַסער געוואָרען און זיינע אויגען זיינען דאַכט זיך גרעסער געוואָרען.

— סאַשאַ גריסט דיר! — האָט זי געזאָגט.

ביי פּאַוולען האָבען אַ ציטער געטהאָן די ברעמען און האָבען זיך אַראָפּ־

געלאָזען. דער פּנים איז ווייכער געוואָרען און האָט קלאָר געשמייכעלט. עס האָט איהר אַ שטאָך געטהאָן אין הארצען.

— וועלען זיי דיר אין גיכען ארויסלאָזען? — האָט זי גענומען ריידען מיט אַ פּלעצליכער בעליידיגונג און אויפרעגונג אין קול. — פאר וואָס האָט מען דיך ארייננעזעצט? אָט זיינען דאָך אויפ'ן פאבריק ווידער דאָ די פּאפּיערלעך...

פּאוועל'ס אויגען האָבען אַ שיין געטהאָן פאר פרייד.

— ווידער? — האָט ער שנעל אַ פרעג געטהאָן.

— וועגען אַזעלכע זאכען איז פערבאָטען צו ריידען! — האָט דער וועכטער פויל ארויסגערעדט. — עס איז ערלויבט נאָר צו ריידען וועגען פאַמיליען־אנגעלעגענהייטען...

— און דאָס איז דען ניט אַ פאַמיליען־אנגעלעגענהייט? — האָט אויף דעם די מוטער געענטפערט.

דער וועכטער איז בעשטאַנען אויף דאָס זייניגע.

— איך ווייס גאָרנישט. אָבער עס איז פערבאָטען. וועגען וועש און עסענוואַרג איז ערלויבט. ווייטער וועגען גאָרנישט!

ער האָט דאָס אָבער געזאָגט גלייכגילטיג און פויל.

— נו, גוט! — האָט פּאוועל געזאָגט, — רייד וועגען פאַמיליען־זאכען. וואָס טהוסטו?

זי האָט מיט שטאָלץ געענטפערט:

— איך ברייננ זיי יעצט אַלעם אויפ'ן פאבריק... און שמייכלענדיג האָט זי פאָרטגעזעצט: געקעכטס, קאַשע און אַלע געריכטען מאַריא'ס... און די איבעריגע שפּייז...

פּאוועל האָט פערשטאַנען. זיין פּנים האָט געציטערט פון דעם איינגעהאַלטענעם געלעכטער. ער האָט פעררייכט זיינע האָאָר און מיט אַ צערטליכער שטימע, וועלכע זי האָט קיינמאָל ניט געהערט פון איהם, האָט ער געזאָגט:

— טהייערינקע מאמע... דאָס איז גוט! עס איז גוט, וואָס דו האָסט אַ בעשעפטיגונג. עס איז דיר ניט לאַנגווייליג. עס איז דיר ניט אומעטיג?

— און ווען די בלעטלעך האָבען זיך בעוויעזען אויפ'ן פאבריק, האָט מען מיך אויך גענומען בעזוכען! — האָט זי ניט אָהן בערימעריי ערקלערט.

— שוין ווידער וועגען דעם! — האָט דער וועכטער געזאָגט בעליידיגענדיג זיך. — איך זאָג: מען טאָר ניט! דעם מענשען האָט מען פערשפּארט אין טורמע, כדי ער זאָל פון גאָרנישט ניט וויסען, און דו טהוסט דאָס דייניגע! מען דארף אַליין פערשטעהן, וואָס מען טאָר ניט.

— נו, לאָז דאָס צורוה, מאַמע! — האָט פּאַוועל געזאָגט. — מאַטוויי איוואַנאָוויטש איז אַ גוטער מענש; מען דאַרף איהם ניט אַריינברענגען אין כעס. מיר לעבען מיט איהם גוט... ער איז דאָך היינט צופעליג דאָ. געוועהנליך שטעהט דערבּיי דער געהילף פון נאַטשאַלניק. נו, האָט מאַטוויי איוואַנאָוויטש מורא, אַז דו זאָלסט זיך ניט אַרויסריידען עטליכע איבעריגע ווערטער!

— נו, דער בעזוך איז צו ענדע, — האָט דער וועכטער ערקלעהרט, קוקענדיג אויפ׳ן זייגער.

— נו, אַ דאַנק דיר, מאַמע! — האָט פּאַוועל געזאָגט. — אַ דאַנק דיר, טהייערינקע. בעאונרוהיג זיך ניט. מען וועט מיר אין גיכען אַרויסלאָזען...

ער האָט איהר פעסט אַרומגענומען און האָט איהר אַ קוש געטהאָן. זי איז גערירט געוואָרען פון דעם און האָט זיך פאַנאַנדערגעוויינט.

— געהט זיך פאַנאַנדער! — האָט דער וועכטער געזאָגט, און דורכלאָזענדיג דער מוטער, האָט ער איהר אַ זאָג געטהאָן:

— וויין ניט... מען וועט איהם אַרויסלאָזען! מען לאָזט אַלעמען אַרויס... עס איז ענג געוואָרען אין טורמע...

אין דער היים האָט זי שמייכלענדיג דערצעהלט דעם קליין־רוס:

— איך האָב דאָס איהם אַזוי קונציג דערצעהלט... ער האָט אַלעס פערשטאַנען!

און זי האָט אומעדיג אַ זיפץ געטהאָן.

— יאָ. ער האָט פערשטאַנען! ווען ניט וואָלט ער ניט אַרויסגעצייגט אַזאַ ליעבשאַפט צו מיר. קיינמאָל פלעגט ער דאָס ניט טהאָן!

— אָט האָסטו דיר! — האָט זיך דער קליין־רוס פאַנאַנדערגעלאַכט. — ווער, וואָס, אַ מוטער זוכט איבעראַל לאַסקעס...

— ניין, אַנדריושאַ, איך זאָג אייך, וואָס מענשען זייגען! — האָט זי פּלוצלונג מיט בעוואונדערונג אויסגערופען. — מען ווערט צו אַלץ צוגעוואוינט. די קינדער האָט מען פון זיי אַוועקגענומען, אַריינגעזעצט אין טורמע און זיי — גאָר נישט, זיי אַארט דאָס ניט, זיי קומען, זיצען זיך רוהיג, וואַרטען און שמועסען. נו, און אויב געבילדעטע לייטע ווערען אַזוי צוגעוואוינט, היינט וואָס זאָל מען שוין זאָגען וועגען אונז, פּראָסטע מענשען?...

— דאָס איז גאַנץ פערשטענדליך, — האָט דער קליין־רוס געזאָגט מיט זיין געוועהנליכען שמייכעל, — צו זיי איז דער געזעץ דאָך מילדער, ווי צו אונז... און זיי נויטיגען זיך אויך אין איהם מעהר ווי מיר. דאַרום ווען מען גיט זיי אַ קלאַפּ אין שטערען, קנייטשען זיי זיך אַפילו יאָ איין, אָבער ניט זעהר שטאַרק. מיט אַן אייגענעם שטעקען איז דאָך לייכטער אויסצוקומען...

די געזעצען בעשיצען זיי דאָך פיעל־וועניג, אונז אָבער בינדען זיי נאָר, כדי מיר זאָלען זיך ניט בריקענען...

20.

איינמאָל אין אבענד, ווען די מוטער איז געזעסען ביים טיש און האָט געשטריקט אַ זאָק און דער קליין־רוס האָט געלעזען אין דער־הויך אַ ביכעל וועגען דעם אויפשטאַנד פון די רוימישע שקלאַפען, האָט עפּעס אימיצער אָנ־געקלאַפּט, און ווען דער קליין־רוס האָט געעפענט די טהיר, איז אריינגע־קומען וויעסאָוושטשיקאָוו, די היטעל אַראָפּגערוקט אויפ'ן קארק, אַ פּער־שפּריצטער ביז די קניע און מיט אַ פּעקעלע אונטער'ן אָרעם.

— איך געה, זעה איך, אַז ביי אייך ברענט פייער, בין איך אריינגע־קומען געוואָהר ווערען צו אייך. איך קום אַקאָרשט פון טורמע! — האָט ער מיט אַ מאָדנעם קול ערקלעהרט, און אָננעהמענדיג דער מוטערס האַנד, האָט ער איהר שטארק אַ שאָקעל געטהאָן, זאָגענדיג:

— פּאַוועל גריסט אייך...

נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעזעצט אויפ'ן שטוהל און האָט מיט זיין פערפינסטערטען, פערדעכטיגען בליק בעטראַכט דעם צימער.

ער איז ניט געפעלען געווען דער מוטער. אין זיין שפּיציגער געשאָ־רענער קאָפּ, אין זיינע קליינטשינקע אויגען איז געווען עפּעס אַזוינס, וואָס פלעגט ביי איהר שטענדיג אַרויסרופען אַ מורא. יעצט אָבער האָט זי זיך דערפרעהט און האָט מיט אַ צערטליכען שמייכעל אַרויסגעזאָגט:

— דו זעהסט זעהר שלעכט אויס!... קום, אנדריי, לאָמיר איהם מאַכען אַ גלאָז טהעע...

— אָט איך מאַך שוין דעם סאַמאָוואַר! — האָט זיך דער קליין־רוס אָבגערופען פון קיך.

— נו, וואָס מאַכט עפּעס פּאַוועל?... האָט מען נאָך אימיצען אַרויס־געלאָזען, אָדער נאָר דיר אַליין?

ניקאָלאַי האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט געענטפערט:

— פּאַוועל זיצט נאָך און ליידט! אַרויסגעלאָזען האָט מען נאָר מיך אַליין!

ער האָט a קוק געטהאָן אויף איהר, האָט פערמאַכט די אויגען און האָט לאַנגזאַם צווישען די צייהנער אַרויסגערעדט:

— איך האָב זיי געזאָגט: גענוג! לאָזט מיך אַרויס פריי... אַניט וועל איך אימיצען טויטען... און זיך אויך... — האָט מען מיך אַרויסגעלאָזען.

— יאָ, יאָ! — האָט זיך די מוטער אָבגערופען, זיך אָברוקענדיג פון

איהם, און האָט ניט ווילענדיג אַ פינטעל געטהאָן מיט די אויגען, ווען איהר בליק האָט זיך בעגעגענט מיט זיינעם.

— און וואָס מאַכט פעדיאַ מאַזין? — האָט דער קליין־רום אַ פרעג געטהאָן פון קיך. — שרייבט ער נאָך ליעדער?

— ער שרייבט, — האָט ניקאָלאַי געענטפערט. — איך פערשטעה דאָס ניט! וואָס איז ער דען, אַ טשיזשיק? מען האָט איהם אריינגעזעצט אין שטייגעל, זינגט ער... איך ווייס נאָר איין זאַך — אהיים ווילט זיך מיר ניט געהן...

— מ'שטיינס געזאָגט, וואָס האָסטו דאָרטען אין דער היים? — האָט די מוטער פערטראַכטערהייד אַרויסגערעדט. — ס'איז פוסט, דער אויוועז ניט געהייצט, אַלץ איז פערפראָהרען...

ער האָט געשוויעגען. דערנאָך האָט ער אַרויסגענומען פון קעשענע אַ פעקעלע פאַפּיראָסען, האָט אַרויסגענומען איינעם, איהם לאַנגזאַם פעררוי־כערט, האָט בעטראַכט דעם רויך, וואָס איז פאַרבייגעפלויגען פאַר זיין פּנים און האָט געלאַכט, ווי אַ גרויסער, בייזער הונד.

— יאַ, דאָרטען מוז זיין קאַלט... אויפ'ן פאָדלאָגע האָבען זיך געוואַל־גערט פערפראָרענע מייז און טאַראַקאַנעס... לאָז מיר ביי דיר איבערנעכטיגען, פעלאַגעיאַ ניל'אָוונאַ... וועסטו?... — האָט ער שטיל אַ פרעג געטהאָן, ניט קוקענדיג אויף איהר.

— אַ, געוויס. דאַרפסט גאָר ניט פרעגען! — האָט זיך די מוטער גיך אָבגערופען. זי האָט זיך געפיהלט ניט היימליך מיט איהם, זי האָט ניט גע־וואוסט וועגען וואָס צו ריידען. אָבער ער האָט אַליין אָנגעהויבען ריידען מיט אַ מאָדנער געבראָכענער שטימע:

— יעצט איז אַזאַ צייט, וואָס קינדער שעהמען זיך מיט זייערע עלטערן...

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר, האָט פערמאַכט די אויגען און זיין געשטופּעלטער פּנים האָט אויסגעזעהן ווי בלינד.

— וואָס? — האָט די מוטער ציטערענדיג געפרעגט.

— קינדער הויבען זיך אָן שעהמען מיט זייערע עלטערן, זאָג איך! — האָט ער ווידערהאָלט און האָט אַ הויך אַ זיפץ געטהאָן. דו האָב קיין מורא ניט, איך מיין דאָס ניט דיר. מיט דיר וועט זיך פּאַוועל קיינמאָל ניט שעה־מען... אָבער איך שעהם זיך מיט מיין פאָטער... און איך וועל מעהר אויף זיין שוועל ניט אַרויפטרעטען. איך האָב מעהר ניט קיין פאָטער... און ניט קיין הויז. מען האָט מיך געשטעלט אונטער דער אויפזיכט פון דער פּאָליציי, אַניט וואָלט איך אַוועק אין סיביר... איך רעכען, אין סיביר קען אַ מענש,

וואָס האָט קיין מורא ניט, אַ סך אויפטהאָן. איך וואָלט דאַרטען בעפרייט די פערשיקטע און וואָלט זיי געהאָלפען אַנטלויפען...

די מוטער האָט מיט איהר צאַרט געפיהל פערשטאַנען, אַז דיזען מענשען מוז זיין שווער אויפ'ן הארצען, אָבער זיין וועהטאָג האָט ביי איהר ניט ארויסגערופען קיין מיטלייד.

— יאָ, פערשטעהט זיך... אויב עס איז אַזוי... איז שוין בעסער אַוועקגעהן! — האָט זי געזאָגט, אום ניט צו בעליידיגען איהם דורך איהר שווייגען.

פון קיך איז ארויסגעקומען אַנדריי און האָט לאַכענדיג אויסגערופען:

— וואָס דרשנ'סטו דאָ?

די מוטער איז אויפגעשטאַנען און האָט געזאָגט:

— מען דאַרף עפּעס צוגרייטען צום עסען...

וויעסאָווטשיקאָוו האָט דעם קליין־רוס פרעמד אָנגעקוקט און האָט פּלוצלונג ארויסגערעדט:

— מיין מיינונג איז, אַז מען דאַרף געוויסע מענשען אַוועק'הרג'ענען.

— אהאָ! צוליעב וואָס? — האָט געפּרעגט דער קליין־רוס.

— כדי זיי זאָלען מעהר ניט זיין אויף דער וועלט...

— האָסטו דען אַ רעכט פון לעבעדיגע מענשען צו מאַכען מתים?

— יאָ, די מענשען האָבען מיר דיזען רעכט געגעבען...

דער קליין־רוס איז געשטאַנען אין זיין גאַנצער גרוים אין מיטען צימער. ער האָט זיך געוויעגט אויף די פיס און האַלטענדיג די הענד אין די קעשענעס, האָט ער ניקאָלאַיען בעטראַכט פון אויבען אַראָפּ. ניקאָלאַי איז פעסט געזעסען אויפ'ן שטוהל, ארומגערינגעלט פון וואָלקענס רויך, און אויף זיין פּנים האָבען זיך בעוויזען רויטע פלעקען.

— די מענשען האָבען מיר געגעבען דיזען רעכט. יאָ! — האָט ער נאָך אַ מאָל וויעדערהאָלט, צוזאַמענדריקענדיג דעם פויסט. ווען זיי שלאָגען מיך, האָב איך דאָך דאָס רעכט צו געבען זיי אין די צייהנער... טשעפּע מיר ניט, וועל איך דיר ניט טשעפּען. לאָז מיר צורוה, וועל איך זיין רוהיג און קיינעם ניט אָנריהרען. אַז דאָס איז אַזוי, ווייס איין גאָט. אפשר וועל איך גאָר וואוינען אין וואַלד... זיך אויסבויען אַ געצעלט לעבען טייך און וועל דאָרטען וואוינען... איך וויל איבערהויפּט זיין נאָר אַליין...

— דאָן געה זיך געזונטערהייד און לעב ווי דיר געפעלט! — האָט דער קליין־רוס געזאָגט, אַ קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס.

— יעצט? — האָט געפרעגט ניקאָלאַי. — ער האָט אַ שאָקעל געטהאָן דעם קאָפּ, האָט געשלאָגען מיט'ן פויסט געגען די קניע און האָט געענטפערט: יעצט געהט דאָס ניט מעהר!

— ווער שטערט דיר דען?

— די מענשען! — האָט וויעסאָווּשטשיקאָוו געענטפערט. — איך בין פעסט פערבונדען מיט זיי, פערבונדען ביז צום טויט... זיי האָבען מיר דאָס האַרץ אַרומגעוועבט מיט האַס און מיך פערבונדען מיט אַל־דאָס בייזע... איך האַס זיי און וועל אין ערגעץ ניט אַוועקגעהן... איך וועל שטערען זייער לעבען. זיי שטערען מיר, וועל איך זיי אָפּטהאָן דאָס זעלבע. איך בין פער־אַנטוואָרטליך פאַר זיך, פאַר זיך אַליין... און מעהר פאַר קיינעם ניט, און אויב מיין פאָטער איז אַ גנב...

— אהא! — האָט שטיל אַ זאָג געטהאָן דער קליין־רוס און ער האָט זיך צוגערוקט צו ניקאָלאַיען.

— און איסאַי גאָרבונאָווען וועל איך דעם קאָפּ אַרונטערנעהמען... ווענסט זעהן.

— פאַר וואָס? — האָט געפרעגט דער קליין־רוס.

— זאָל ער ניט שפּיאָנעווען, זאָל ער ניט מסר'ען! ער האָט מיין פאָטער אונגליקליך געמאַכט און צוליעב איהם וויל ער יעצט ווערען אַ שפּיאָן.

— אויב אַזוי, — האָט אויסגערופען דער קליין־רוס, — טאָ ווער קען דיך בעשולדיגען? נאַר נאַראָנים!

— נאַראָנים און קלוגע זיינען מיט איין אויל געזאַלבט, — האָט פעסט אַרויסגערעדט ניקאָלאַי. — אָט ביזטו אַ קלוגער און פּאַוועל אויך.... אָבער בין איך דען פאַר אייך אַזאַ מענש ווי פעדיאַ מאַזין, אָדער סאַמאָילאָוו, אָדער ווי איהר, איינער פאַר דעם אַנדערען? זאָג ניט קיין ליגען; איך וועל דיר סיי ווי סיי ניט גלויבען... און איהר אַלע שטופּט מיך אָפּ אָן אַ זייט אויף אַ בעזונדערען אָרט.

— דיין האַרץ איז פערוואונדעט, ניקאָלאַי! — האָט שטיל און צערטליך געזאָגט דער קליין־רוס, זעצענדיג זיך לעבען איהם.

— יאָ, פערוואונדעט. אויך אייערע הערצער זיינען פערוואונדעט. אָבער אייך דוכט זיך, אַז אייערע וואונדען זיינען מעהר ערהאַבען... יעדער איינער פון אונז איז פאַר דעם צווייטען אַן אויסוואורף. אָט וואָס איך זאָג... און וואָס קענסטו מיר ענטפערען אויף דעם? אַנו זאָג! ער האָט זיך איינ־געגעסען מיט זיינע שאַרפע אויגען אין אַנדריי'ס פּנים און האָט, פערשטשי־רענדיג די צייהנער, געוואַרט אויף אַן ענטפער. זיין פּנים האָט זיך ניט בעוועגט און איבער זיינע דיקע ליפּען איז דורכגעפלויגען אַ ציטער, פּונקט ווי ער וואָלט זיך עפּעס אָפּבריהען מיט הייסע און זיין קערפּער וואָלט זיך גע־קאָרטשעט פון ברענענדען וועהטאָג.

— איך וועל אויף דעם גאָרנישט ניט זאָגען, — האָט זיך אָפּגערופען

דער קליין־רוס, לאַסטשענדיג וויעסאָווּשטשיקאָוו'ס בייזען בליק מיט דעם העלען אומעדיגען שמייכעל פון זיינע בלויע אויגען. — איך ווייס, אז האמ־פערען זיך מיט אַ מענשען אין דער צייט, ווען פון זיינע וואונדען טריפט דאַס בלוט, הייסט איינפאַך בעליידיגען איהם... איך ווייס דאַס, ברודעריל!

— מיט מיר טאָר מען זיך ניט שטרייטען, איך קען דאַס ניט! — האָט ניקאָלאַי אַ ברום געטהאָן און האָט אראָפּגעלאָזען די אויגען.

— איך דענק, — האָט דער קליין־רוס פאַרטגעזעצט, — יעדערער פון אונז האָט אין זיין לעבען מיט באָרוועסע פיס אויף צובראָכען גלאָז גע־טראָטען; יעדער פון אונז האָט אין זיין דונקעלער שעה געפיהלט דאַס זעלבע, וואָס דו...

— דו קענסט מיר אויף דעם גאָרנישט ענטפערען, — האָט וויעסאָווּ־שטשיקאָוו לאַנגזאַם ארויסגערעדט, — גאָרנישט! מיין הארץ וואָיעט ווי אַ וואָלף!...

— איך וויל דיר גאָרנישט איבעררייידען! נאָר איך ווייס, אז דאַס וועט ביי דיר איבערגעהן, אפשר ניט אין גאַנצען, אָבער עס וועט איבערגעהן!...

ער האָט אַ לאַך געטהאָן און האָט פאָרטגעזעצט, אַ קלאַפּ טהוענדיג ניקאָלאַיען איבער'ן פּלייצע:

— דאַס איז, ברודערעל, אַ קינדערשע קראַנקהייט... אַ שטיינער ווי מאָזלען... מיר אַלע זיינען קראַנק אויף איהר... די שטאַרקערע פון אונז אביסעל וועניגער, די שוואַכערע — מעהר. זי בעפאַלט אונז דאַמאָלסט, ווען דער מענש געפינט אוים זיין אייגענעם „איך" און דעם לעבען, און זיין פּלאַץ אין לעבען פערשטעהט ער נאָך ניט... און ווען דו געפינסט ניט דיין פּלאַץ און קענסט זיך אַליין ניט אָפּשאַצען — דוכט זיך דיר, אז דו ביסט איינער אויף דער וועלט, אזא טהייערע פירה, און קיינער איז ניט אימשטאַנדע דיך אָפּ־צואוועגען און אָפּצומעסטען; אַלע ווילען דיך נאָר אויפעסען. נאָכדעם, אז עס וועט אַוועקגעהן אַ קורצע צייט, וועסטו זיך ארומזעהן, אז דאַס שטיקעל גוטעס, וואָס עס איז דאָ אין דיין הארץ, איז דאָ אויך אין אַנדערע הערצער — דאַן וועט דיר ווערען לייכטער. און עס וועט דיר נאָך אביסעל פּלאָגען דער געוויסען: פאַר וואָס ביזטו געקראָכען אויפ'ן טהורעם־גלאָק, ווען דיין גלעק־עלע איז אזא קליינטשינקער, וואָס מען הערט איהם קוים אין אַ יום טוב? ווייטער וועסטו דערזעהן, אז דיין קלאַנג הערט זיך נאָר אין כאָר; איינער אַליין הערט ער זיך אָבער ניט; ער ווערט ווי אַ פליעג אין פוטער דערטרונ־קען אין דעם קלאַנג פון די אַלטע גלעקער. פערשטעהסט, וואָס איך זאָג?

— ס'קען זיין, איך פערשטעה! — האָט ניקאָלאַי, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ, געזאָגט. — אָבער איך גלויב אין דעם ניט!

דער קליין־רוס איז אויפגעשפרונגען, האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט און האָט נאָכדעם געזאָגט:

— אָט האָב איך אַמאָל אויך ניט געגלויבט... אַך דו... וואָגען...

— פאַר וואָס עפּעס וואָגען? — האָט ניקאָליי מיט אַ פינסטערען שמייכעל אַ פרעג געטהאָן.

— ווייל דו ביזט עהנליך צו אַ וואָגען.

פלוצלונג האָט זיך וויעסאָוושטשיקאָוו הויך פאַנאַנדערגעלאַכט און האָט בּרייט פאַנאַנדערגעעפענט דעם מויל.

— וואָס איז? — האָט פערוואונדערט דער קליין־רוס געפרעגט, אָפּ־שטעלענדיג זיך לעבען איהם.

— איך האָב אַ טראַכט געטהאָן, אַז אַ נאַר וועט זיין דער, וועה עס וועט דיך בעליידיגען, — האָט ניקאָליי שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ ערקלעהרט.

— מיט וואָס קענסטו מיך דען בעליידיגען? — האָט דער קליין־רוס געפרעגט, אַ קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס.

— איך וויים ניט! — האָט וויעסאָוושטשיקאָוו גוטמוטהיג ארויס־געזאָגט. — איך זאָג נאָר, אַז דער יעניגער, וואָס וועט דיך בעליידיגען, וועט נאָכדעם שטאַרק חרטה האָבען.

— אָט וואָס! — האָט דער קליין־רוס געזאָגט לאַכענדיג.

— אַנדריושאַ! — האָט די מוטער אַ רוף געטהאָן פון קיך. — טראָגט אַריין דעם סאַמאָוואַר. ער איז שוין פאַרטיג.

אַנדריי איז אַוועקגעגאַנגען.

בּלייבענדיג אַליין האָט וויעסאָוושטשיקאָוו זיך אַרומגעקוקט, האָט אויס־געצויגען זיין פוס מיט'ן שווערען שטיוועל, האָט איהר בעטראַכט און האָט אַ טאַפּ געטהאָן די דיקע איקרע. ער האָט אויפגעהויבען זיין האַנד און בע־טראַכט איהר. זי איז געווען אַ דיקע, מיט קורצע פינגער און בעוואַקסען מיט געלע האָאָר. ער האָט אַ פאָך געטהאָן מיט דער האַנד אין דער לופט און האָט זיך אויפגעשטעלט.

ווען אַנדריי האָט אַריינגעבּראַכט דעם סאַמאָוואַר, איז וויעסאָוושטשי־קאָוו געשטאַנען לעבען שפּיגעל און ער האָט איהם בעגעגענט מיט די פאָל־גענדע ווערטער:

— איך האָב שוין לאַנג מיין פּנים ניט געזעהן... איך האָב אַ מיאוס'ען פּנים.

— וואָס אַרט דאָס דיך? — האָט אַנדריי געפרעגט, קוקענדיג אויף איהם מיט נייגעריגקייט.

— אָט זאָגט סאַשענקאַ, אַז דער פּנים איז דער שפּיגעל פון הארצען! — האָט ניקאָליי לאַנגזאַם ארויסגערעדט.

— פּטור נו! דאָס איז ניט אמת, — האָט דער קליין־רום אויסגערו־פֿען, — ביי איהר איז דער נאָז ווי אַ העקעל, די קינבאַקען ווי אַ שעהר און איהר האַרץ איז ווי אַ ליכטיגער שטערן.

זיי האָבען זיך געזעצט טרינקען טהעע.

וויעסאָווטשיקאָוו האָט גענומען אַ גרויסע קאַרטאָפעל, האָט איינגע־טונקט אַ שטיקעל ברויט אין זאַלץ און האָט רוהיג און לאַנגזאַם גענומען קייען.

— ווי געהט עס דאָ? — האָט ער געפרעגט מיט אַ פולען מויל.

און ווען אַנדריי האָט איהם מיט פרייד דערצעהלט וועגען דעם וואוקס פון דער סאָציאַליסטישער פּראָפּאַגאַנדאַ אויפ'ן פאַבריק, האָט ער ווידער בייז אַרויסגעברומט:

— דאָס דויערט אַלץ צו לאַנג! עס מוז שנעלער געהן...

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און אין איהר האַרצען האָט זיך דערוועקט אַ פיינדליכער געפיהל צו דיזען מענשען.

— דאָס לעבען איז ניט קיין פערד, מען קען איהם מיט קיין קאַנטשיק ניט אונטערטרייבען! — האָט בעמערקט אַנדריי.

ניקאָליי האָט עקשנות'דיג אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ.

— צו לאַנג! איך האָב קיין געדולד ניט... וואָס זאָל איך טהאָן?

ער האָט הילפלאָז פאַנאַנדערגעפיהרט מיט די הענד, קוקענדיג דעם קליין־רום אין די אויגען און ער איז אַנטשוויגען געוואָרען, וואַרטענדיג אויף אַן ענטפער.

— מיר אַלע דאַרפען זיך אַליין לערנען און לערנען אַנדערע, אַט דאָס איז אונזער אויפגאַבע! — האָט אַנדריי געזאָגט אַראָפּלאָזענדיג דעם קאָפּ.

וויעסאָווטשיקאָוו האָט געפרעגט:

— און ווען וועלען מיר זיך שוין שלאָגען?

— ביז יענער צייט וועט מען אונז נאָך ניט איינמאָל שלאָגען. דאָס ווייס איך, — האָט דער קליין־רום לאַכענדיג געענטפערט, — און ווען עס וועט אונז אויסקומען מלחמה צו האַלטען — ווייס איך ניט! פריהער, פער־שטעהסטו, דאַרף מען דעם קאָפּ בעוואָפענען און נאָכדעם די הענד, דענק איך...

ניקאָליי איז ענטשוויגען געוואָרען און ער האָט ווידער אָנגעפאַנגען עסען.

די מוטער האָט אונבעמערקטערהייד בעטראַכט זיין ברייטען פּנים, סטאַ־רענדיג זיך צו געפינען אין איהם כאָטש עטוואָס, וואָס זאָל אָפּשוואַכען דעם שלעכטען איינדרוק, וואָס זיין קוואַדראַטנע פיגור מאַכט אויף איהר.

און בעגעגענענדיג דעם שטעכעדיגען בליק פון זיינע קליינטשינקע אוי־גען, האָט זי געפינטעלט מיט איהרע אויגען. אַנדריי האָט זיך געכאַפּט פאַר'ן קאָפּ און האָט זיך איבערהויפּט געהאַלטען אונרוהיג — פלעגט פּלוצ־

לונג אָנפּאַנגען ריידען, לאַכען און פּלוצלונג איבעררייסענדיג זיין געשפּרעך פלעגט ער אָנפאַנגען פּייפען.

דער מוטער האָט זיך געדוכט, אַז זי פערשטעהט זיין אונרוה. ניקאָליי איז געזעסען און געשוויעגען און ווען דער קליין־רוס פלעגט איהם ווענען וואָס ניט איז פרעגען, פלעגט ער ענטפערען קורץ און אָהן חושק.

אין קליינעם צימערעל איז געוואָרען דושנע און ענג און זיי האָבען גע־נומען קוקען, פריהער זי און נאָכדעם ער, אויפ'ן גאַסט. ענדליך האָט ער געזאָגט אויפשטעלענדיג זיך:

— איך וואָלט זיך געוואָלט לייגען שלאָפען... איך בין אַזוי לאַנג גע־זעסען און געזעסען... פּלוצלונג האָט מען מיך ארויסגעלאָזען, בין איך אַוועק־געגאַנגען... איך בין מיעד...

נאָכדעם איז ער ארוים אין קיך און, ארומדרעהענדיג זיך אביסעל אַהין און אַהער, איז ער פּלוצלונג געוואָרען שטיל ווי אַ טויטער. די מוטער האָט, צוהערענדיג זיך צו דער שטילקייט, אַ שושקע געטהאָן אַנדריי'ען:

— ער דענקט וועגען שרעקליכע זאַכען...

— יאַ, מיט איהם איז שווער אויסצוקומען, — האָט דער קליין־רוס, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, צוגעשטימט. — נאָר דאָס וועט אריבערגעהן! מיט מיר איז אויך דאָס זעלבע געווען... ווען די פלאַמען אין הארצען ברענען ניט העל, קלייבט זיך דאָרט אָן פיעל סאַזשע. נו, מאַמעלע, איהר לייגט זיך שלאָ־פען און איך וועל נאָך זיצען, איך וועל נאָך לעזען אביסעל.

זי איז אַוועק אין ווינקעל, וואו הינטער'ן פאָרהאַנג איז געשטאַנען איהר בעט און אַנדריי האָט זיצענדיג ביים טיש נאָך לאַנג געהערט דעם וואַרימען רויש פון איהרע תפילות און קרעכצען. שנעל איבערקעהרענדיג די בלעטעל פון ביכעל, האָט ער אָבגעווישט דעם שטערען, האָט מיט זיינע לאַנגע פינגער געדרעהט די וואָנצעס און האָט געשאַרט מיט די פיס. עס האָט זיך געהערט דער טיק־טאַק פון זייגער און הינטער'ן פענסטער האָט זיך גליטשענדיג איבער די שויבען געזיפצט דער ווינד. עס האָט זיך דערהערט די שטילע שטימע פון דער מוטער:

— אַ, גאָטעניו! וויפיעל מענשען זיינען דאָ אויף דער וועלט!... און יעדערער קרעכצט אויף זיין שטייגער... וואו זשע זיינען די גליקליכע?

— עס זיינען שוין דאָ אַזעלכע, עס זיינען פאַראַן! און אין גיכען וועלען זיין אַ סך אַזעלכע... אַ סך! — האָט זיך אָבגערופען דער קליין־רוס.

21.

דאָס לעבען איז געפלאָסען שנעל. יעדער טאָג פלעגט מיט זיך ברענגען עטוואָס נייעס און דאָס פלעגט שוין ניט בעאונרוהיגען דער מוטער. אַלץ

אָפּטער פלעגען אין אבענד קומען אונבעקאַנטע מענשען און פלעגען פער־זאָרגט און מיט אַ האַלבען מויל שמועסען מיט אַנדרייען. שפּעט אין דער נאַכט פלעגען זיי אָנשטעלען די קאָלנערס, אַראָפּרוקען די היטלען איבער די אויערען און פלעגען פאָרזיכטיג און שטיל אַוועקגעהן און פערשווינדען אין דער פינסטערניש. אין יעדען איינציגען האָט זיך געפיהלט עפּעס אַן איינ־געהאַלטענע אויפרעגונג; עס האָט זיך געדוכט, אַז אַלע ווילען זינגען און לאַכען, נאָר זיי האָבען קיין צייט ניט. זיי פלעגען זיך שטענדיג איילען. איינינע פּנים׳ער זיינען געווען ערנסטע, די אַנדערע — פרעהליכע, פון וועלכע עס האָט געשיינט די יוגענד־קראַפט; די דריטע — שטילע, פערטראַכטע. אָבער אין דער מוטערס אויגען האָבען זיי אַלע געהאַט אַ שטאָלצען זיכערע אויסזעהן און הגם יעדערער פון זיי האָט געהאַט אַ בעזונדערען פּנים, פלעגען זיך דאָך אין איהרע אויגען די אַלע פּנים׳ער צוזאַמענגיסען אין איין דאַרען, רוהיג־זיכערען, קלאָרען פּנים, מיט אַ טיעפען בליק פון די דונקעלע אויגען, אַ צערטליכען און שטרענגען, פּונקט ווי דער בליק פון קריסטוס אויפ׳ן וועג צו עמאוס.

די מוטער פלעגט זיי צעהלען אין געדאַנק, צונויפזאַמלענדיג זיי אַ־איין מחנה ארום פּאַוולען. — אין דיעזער מענשען־מחנה פלעגט פּאַוועל ווערען אונבעמערקט פאַר דעם שונא׳ס אויגען.

איינמאָל איז פון שטאָדט געקומען אַ העלדישע מיידעל מיט געקרויזטע האָאָר. זי האָט געבראַכט פאַר אַנדרייען עפּעס אַ פּעקעלע און, אַוועקגע־העהנדיג, האָט זי לויכטענדיג מיט איהרע פרעהליכע אויגען, געווענדעט זיך צו דער מוטער:

— צום ווידערזעהן, חבר!

— צום ווידערזעהן! — האָט די מוטער מיט אַן איינגעהאַלטענעם שמייכעל געענטפערט.

און דורכלאָזענדיג די מיידעל, איז זי צוגעגאַנגען צום פענסטער און האָט לאַכענדיג געקוקט ווי זי האָט מיט איהרע קליינטשינקע פיסלעך גע־שפּרייזט איבער׳ן גאַס. זי האָט אויסגעזעהן ווי אַ פרישע פריהלינגס־בלום און לייכט ווי אַ שמעטערלינג.

— חבר! — האָט די מוטער געזאָגט, ווען דער גאַסט איז פערשוואונ־דען, — זאָל דיר גאָט געבען אַן עהרליכען חבר אויף דיין גאַנצען לעבען!

זי פלעגט אָפט בעמערקען אין אַלע בעזוכער פון שטאָדט עפּעס אַ קינ־דערשע נאַאיוויטעט און פלעגט דערפון לייטזעליג שמייכלען. נאָר צו דער זעלבער צייט פלעגט זי ווערען געריהרט און פרעהליך איבעררעאַשט פון זייער גלויבען. זי האָט אַליץ קלאָרער געפיהלט זייער טיעפקייט און שטאַרקייט.

זייערע חלומות וועגן דעם ענדליכען זיעג פון דער גערעכטיגקייט פלעגען איהר ערמוטהיגען און דערוואַרעמען. צוהערענדיג זיך צו זיי, פלעגט זי ניט ווילענדיג זיפצען פון אומעט. זי האָט אַליין ניט געוואוסט די אורזאַכען דערפון. בעזאָנדערס פלעגט איהר ריהרען זייער פרעכטיגע, שטאָלצע גלייכ־גילטיגקייט צו זיך אַליין.

זי האָט שוין פיעלעס פערשטאַנען פון דעם, וואָס זיי האָבען גערעדט וועגען לעבען. זי האָט געפיהלט, אַז זיי האָבען ווירקליך ענטדעקט דעם אמת׳ען קוואַל פון אַלע מענשליכע ליידען און זי האָט זיך צוגעוואוינט מסכים צו זיין מיט זייערע געדאַנקען. אָבער טיעף אין האַרצען האָט זי ניט גע־גלויבט, אַז זיי קענען איבערבויען אויף זייער שטייגער דאָס גאַנצע לעבען און אַז עס וועט ביי זיי קלעקען כחות אַריינצוציהען אין זייער בעוועגונג דאָס גאַנצע אַרבייטענדע פאָלק. יעדער איינציגער וויל זיין היינט זאַט און קיינער וויל ניט אָפּלעגען אפילו אויף אַ וואָך זיין מאָהלצייט, אויב ער איז נאָר אימשטאַנדע אויפצועסען איהם גלייך. נאָר ווענינע וועלען געהן מיט דיעזען ווייטען און שווערען וועג, און ניט אַלע וועלען מיט זייערע אייגענע אויגען זעהן פון איהם דערזעהן דיעזע וואונדערליכע מלוכה פון מענש־ליכע ברידערליכקייט. אַט פאַר וואָס זי האָט דיעזע אַלע גוטע מענשען, ניט קוקענדיג אויף זייערע בערד און אָפּטמאָל מיעדע פנים׳ער, געהאַלטען פאַר קינדער.

— טהייערינקע מיינע! — האָט זי צושאָקלענדיג מיט׳ן קאָפּ געטראַכט.

אָבער זיי האָבען שוין יעצט אַלע געפיהרט אַ שעהנעם, ערנסטען און פערשטענדיגען לעבען. זיי האָבען אַלע גערעדט וועגען גוטעס און האָבען ערקלעהרט אַנדערע דאָס, וואָס זיי האָבען אַליין געוואוסט, ניט קימערענדיג זיך וועגען זייער אייגענעם שיקזאַל. זי האָט פערשטאַנען, אַז אַזאַ לעבען קען מען ליעבען, ניט קוקענדיג אויף די געפאַהר וואָס שטעקט אין איהם, און זיפ־צענדיג פלעגט זי וואַרפען אַ בליק אויף איהר פערגאַנגענהייט, וועלכע האָט זיך געצויגען ווי אַ דונקעלער, שמאָלער פאַס. אונבעמערקט האָט זיך ביי איהר אויסגעבילדעט דער בעוואוסטזיין, אַז זי איז נויטיג פאַר דיעזען נייעם לעבען. פריהער האָט זי ניט געפיהלט, אַז זי איז אימיצען נויטיג. יעצט אָבער האָט זי קלאָר געזעהן, אַז זי **איז** נויטיג פאַר פיעלע. דאָס איז איהר געווען ניי, אַנגענעהם און האָט איהר געהאָלפען אויפהויבען דעם קאָפּ...

זי פלעגט רעגעלמעסיג ברענגען אויף׳ן פאַבריק די ביכלעך. זי האָט דאָס געהאַלטען פאַר איהר פליכט און זי האָט שוין אויסגעפונען פיעלע קונ־ציגע שפיצלעך, ווי אַזוי אָפּצונאַרען די שפּיאָנען, וועלכע פלעגען גוט אַכ־טונג געבען אויף איהר. עטליכע מאָל האָט מען איהר בעזוכט, אָבער שטענ־

דיג ערשט אויף מאָרגען נאָכדעם ווי די ביכלעך פלעגען זיך בעוויזען אויפ'ן פאַבריק. ווען זי פלעגט מיט זיך קיין זאַך ניט האָבען, פלעגט זי קענען אַרויסרופען אַ פערדאַכט ביי די שפּיאָנען און וועכטער. זיי פלעגען איהר כאַפּען און אַרומזוכען. זי פלעגט זיך מאַכען בעליידיגט, פלעגט זיי גוט אָנזידלען און פלעגט אַוועקגעהן שטאָלץ מיט איהר געשיקטקייט. איהר האָט דיעזער שפּיעל הנאה געטהאָן.

וויעסאָוושטשיקאָוו'ען האָט מען צוריק אויפ'ן פאַבריק ניט צוגענומען. ער איז אָנגעקומען אַלס אַן אַרבייטער צו אַ האָלץ־הענדלער און גאַנצע טעג פלעגט ער אַרומפיהרען איבער'ן פאָרשטאָדט בערוּוענעס, ברעטער און האָלץ. די מוטער פלעגט איהם זעהן כמעט יעדען טאָג: צוויי אויסגעדאַרטע פערד פלעגען זיך קוים וואָס שלעפּען פון מיעדקייט. ביידע זיינען זיי געוועז אַלטע און זייערע קעפּ פלעגען זיך מיעד און אומעדיג שאָקלען און פלעגען פינטלען מיט זייערע פערכמורעטע אויסגעמאַטערטע אויגען. הינטער זיי פלעגט זיך ציהען אַ נאַסער באַלקען אָדער אַ קופּע ברעטער און ביי דער זייט פלעגט געהן ניקאָליי, אָפּלאָזענדיג די לייצעס, אַן אָפּגעריסענער, אַ שמוציגער, אין שווערע שטיוועל, די היטעל אַראָפּגערוקט אויפ'ן קאַרג און ער האָט אויסגעזעהען ווי אַ שטאַם פון אַ בוים אָקאָרשט אויסגעגראָבען פון דער ערד. ער פלעגט שאָקלען מיט'ן קאָפּ אַהין און אַהער, קוקען אויף זיינע פיס און פלעגט פון קיין זאַך ניט וועלען וויסען. זיינע פערד פאָהרען בלינד אַרויף אויף די וועגען, וואָס קומען איהם ענטקעגען און אויף די מענשען. בייזע זידלערייען און אויס־רופען פלעגען דורכשניידען די לופט, אָבער ער פלעגט ניט אויפהויבען דעם קאָפּ און פלעגט זיי ניט ענטפערען. ער פלעגט נאָר געבען אַ שטאַרקען פייף און ברומען צו זיינע פערד:

— הע, הע, געהט, געהט...

יעדען מאָל, ווען ביי אַנדרייען פלעגען זיך פערזאַמלען חברים, אום צו לעזען אַ פרישען נומער פון אַן אויסלענדישער צייטונג אָדער אַ בראָשורע, פלעגט אויך קומען ניקאָליי. ער פלעגט זיך זעצען אין אַ ווינקעל און שוויי־גענדיג האָרכען אַ שטונדע אָדער צוויי. ווען די פאָרלעזונג פלעגט זיך ענ־דיגען, פלעגט די יוגענד אַ לאַנגע צייט דעבאַטירען צווישען זיך. וויעסאָוו־שטשיקאָוו אָבער פלעגט ניט נעהמען קיין אַנטהייל אין דיעזע דעבאַטען. ער פלעגט פערבלייבען לענגער פון אַלעמען און איינער אויף איינעם פלעגט ער שטעלען אַנדרייען די בייזע פראַגע:

— אָבער ווער איז מעהר פון אַלעמען שולדיג?

— שולדיג, זעהסטו, איז דער יעניגער, וועלכער האָט דער ערשטער געזאָגט: „דאָס איז מיינס!“ דיעזער מענש איז געשטאָרבען מיט איינגע

טויזענד יאָהר צוריק, און אין כעס זיין אויף איהם איז ניט כדאי! — פלעגט זיך ווינצלען דער קליין־רוס, אָבער זיינע אויגען פלעגען אונרוהיג גלאַנצען.

— אָבער די רייכע? און די יעניגע, וועלכע שטעלען זיך פאַר זיי איין? זיינען זיי גערעכט?

דער קליין־רוס פלעגט זיך כאַפּען פאַר'ן קאָפּ, פלעגט צופּען די וואָנצעס און פלעגט לאַנג ריידען מיט איינפאַכע ווערטער וועגען דאָס לעבען און די מענשען. נאָר פון זיינע רייד פלעגט אַלע מאָל אויסקומען עפּעס אזוי ווי שולדיג וואָלטען געווען אַלע מענשען איבערהויפּט. און דאָס פלעגט ניט צופריעדען שטעלען ניקאָליי'ען. פעסט צוזאַמענדריקענדיג זיינע דיקע ליפּען, פלעגט ער שאָקלען מיט'ן קאָפּ און ערקלעהרען, אז דאָס איז ניט אזוי. ער פלעגט אוועקגעהן אַן אונצופריעדענער און אַ פאַר'כעס'טער.

איינמאָל האָט ער געזאָגט:

— ניין, שולדיגע מוזען זיין... זיי זיינען דאָ! איך זאָג דיר — מיר מוזען דאָס גאַנצע לעבען, ווי אַ מיסטיגע פעלד, איבעראַקערען... אָהן שום רחמנות!

— אָט פונקט אזוי האָט וועגען אייך געזאָגט איסאַי, וואָס פיהרט די ליסטען אויפ'ן פאַבריק, — האָט זיך די מוטער דערמאָהנט.

— איסאַי? — האָט, נאָך אַ קורצען שווייגען, וויעסאָווטשיקאָוו אַ פרעג געטהאָן.

— יאָ. ער איז אַ שלעכטער מענש! אומעדום דרעהט ער זיך אַרום, פרעגט אַלעמען אויס... האָט גענומען אַרומגעהן אָפט איבער אונזער גאַס און קוקט אָפט אַריין צו אונז אין פענסטער...

— אין פענסטער? — האָט ניקאָליי איבערגעפרעגט.

די מוטער איז שוין געלעגען אין בעט און זי האָט ניט געזעהן זיין פּנים. נאָר זי האָט געפיהלט, אַז זי האָט זיך אויסגערעדט אַן איבעריג וואָרט, ווייל דער קליין־רוס האָט איילענדיג און מיט אַ ווייכערען טאָן אָנגעפאַנגען צו ריידען:

— פּטור, נו! זאָל ער זיך אַרומדרעהען און קוקען! ער האָט פרייע צייט, שפּאַצירט ער אַרום...

— ניין, וואַרט אַ ווײַלע! — האָט ניקאָליי אויסגערופען, — אָט ער איז דער שולדיגער!

— אין וואָס? — האָט שנעל אַ פרעג געטהאָן דער קליין־רוס, — אין דעם, וואָס ער האָט קיין שכל ניט?

נאָר וויעסאָווטשיקאָוו האָט איהם ניט געענטפערט און איז אוועקגעגאַנגען.

דער קליין־רוס האָט לאַנגזאַם און מיעד גענומען אַרומגעהן איבער'ן צימער, שטיל שאַרענדיג מיט זיינע דינע פיס. די שטיוועל האָט ער אויס־געטהאָן, ווי ער פלעגט דאָס שטענדיג טהאָן, אום ניט צו קלאַפּען און ניט צו בעאונרוהיגען וולאַסאָווא'ן. אָבער זי איז ניט געשלאָפען און ווען ני־קאָליי איז אַוועק, האָט זי מיט אונרוה אַ זאָג געטהאָן:

— איך האָב מורא פאַר איהם! ער איז פונקט ווי אַ הייס אָנגעהייצטער אויוועז; ער וואַרימט ניט, נאָר ער ברענט...

— יאָ, יאָ! — האָט לאַנגזאַם אויסגערופען דער קליין־רוס, — ער איז אַ בייזער אינגעל. איהר, מאַמעלע, רעדט מיט איהם ניט וועגען איסייען... דיעזער איסאַי איז ווירקליך אַ שפּיאָן... ער קריגט זאָגאַר דערפאַר געלד!

— וואָס איז דאָ דער חידוש? ער האָט דאָך אַ קרוב אַ זשאַנדאַר! — האָט די מוטער בעמערקט.

— איך האָב מורא, אַז ניקאָליי וועט איהם אָנשלאָגען! — האָט דער קליין־רוס פאַרטגעזעצט, — אָט זעהט איהר, וועלכע געפיהלען די הערען פון לעבען האָבען איינגעפלאַנצט ביי דעם פאָלק? ווען אַזעלכע מענשען ווי ניקאָליי וועלען דערפיהלען ווי מען בעליידיגט זיי און וועלען אַרויס פון געדולד, — וואָס וועט דאַן זיין? זיי וועלען דעם הימעל מיט בלוט פער־שפּריצען און די ערד וועט דערפון שוימען, ווי זייף...

— עס איז שוידערליך, אַנדריושאַ! — האָט שטיל אויסגערופען די מוטער.

— דער, וואָס שלינגט פליגען, מוז דערנאָך אויסברעכען! — האָט אַנדריי נאָך אַ קורצען שווייגען געזאָגט, — און דאָך, מאַמעלע, איז זייער יעדער טראָפּען בלוט פריהער אויסגעוואַשקט אין טייכען טרעהרען פון פאָלק...

ער האָט זיך פּלוצלונג שטיל פאַנאַנדערגעלאַכט און האָט צוגעגעבען:

— דאָס איז אַפילו ריכטיג, אָבער דאָס איז אַ קליינער טרייסט!

22.

איינמאָל אין אַ יום־טוב איז די מוטער געקומען פון קראָם, האָט אָב־געעפענט די טהיר און האָט זיך אָבגעשטעלט אויפ'ן שוועל אין גאַנצען אָנ־געפילט מיט פרייד. אין צימער האָט געהילכט פּאַוועלס פעסטע שטימע.

— אָט איז זי! — האָט אַ געשריי געטהאָן דער קליין־רוס.

די מוטער האָט געזעהן, ווי פּאַוועל האָט זיך גיך אָבגעקעהרט און ווי זיין פּנים האָט אויפגעפלאַמט מיט אַ געפיהל, וועלכער האָט פערשפּראָכען עפּעס גרויסעס פאַר איהר.

— אַט ביזטו געקומען... אהיים... האָט זי געשטאַמעלט, פערלירענדיג זיך פון אונערוואַרטונג און זי האָט זיך אַניעדערגעזעצט.

ער האָט זיך איינגעבויגען צו איהר אַ בּלייכער. אין די ווינקלען פון זיינע אויגען האָבען געבלישטשעט קליינטשינקע טרעהרעלעך און זיינע ליפּען האָבען געציטערט. ער האָט געשוויגען אַ רגע. די מוטער האָט געקוקט אויף איהם און האָט אויך געשוויגען.

דער קליין־רוס איז שטיל, פּייפענדיג דורכגעגאַנגען פאַרביי זיי, אַראָפּ־לאָזענדיג דעם קאָפּ און ער איז אַרוים אויפ׳ן הויף.

— אַ דאַנק דיר, מאַמע! — האָט מיט אַ טיעפען, שטילען קול אָנ־געפאַנגען צו ריידען פּאַוועל, דריקענדיג איהר האַנד מיט זיינע ציטערענדע פינגער. — אַ דאַנק דיר, טהייערינקע!

טיעף גערירט פון דעם זוהן׳ס רייד, האָט זי געגלעט זיין קאָפּ און, איינהאַלטענדיג דאָס קלאַפּען פון איהר האַרץ, האָט זי שטילינקערהייד גע־שטאַמעלט.

— גאָט איז מיט דיר!... פאַר וואָס?... פאַרוואָס?...

— דערפאַר, וואָס דו העלפסט אונז אין אונזער הייליגער אַרבייט. — אַ דאַנק דיר! — האָט ער געזאָגט. — ווען אַ מענש האָט אַ מוטער, וועלכע איז איהם אויך נאָהענט אין גייסט, — דאַן איז דאָס אַ זעלטענער גליק!

זי האָט מיט אַן אָפען האַרץ שווייגענדיג געשלונגען זיינע ווערטער און האָט געקליבען נחת פון זוהן, וועלכער איז געשטאַנען פאַר איהר אַזא ליכטיגער און נאָהענטער.

— איך האָב געשוויעגען, מאַמע... איך האָב געזעהן, אַז פיעלעס פון מיין לעבען ריהרט דיך אָן... איך האָב רחמנות געהאַט אויף דיר, אָבער איך האָב גאָרנישט געקענט טהאָן דערצו! איך האָב אַלץ געטראַכט, אַז דו וועסט קיינמאָל ניט אָננעהמען אונזערע געדאַנקען, ווי דיינע אייגענע... דו וועסט נאָר שווייגענד ליידען, ווי דו האָסט געליטען דעם גאַנצען לעבען. דאָס פלעגט מיר פערביטערען מיין לעבען...

— אַנדריושאַ האָט מיר פיעל געגעבען צו פערשטעהן, — האָט זי איהם אונטערבראָכען, וועלענדיג דערמאָהנען דעם זוהן וועגען זיין חבר.

— ער פלעגט מיר דערצעהלען וועגען דיר! — האָט לאַכענדיג געזאָגט פּאַוועל.

— יעגאָר אויך. מיר זיינען לאַנדסלייט... אַנדריושאַ האָט מיר זאָגאַר געוואָלט לערנען לעזען...

— און דו האָסט זיך פערשעהמט און האָסט אַליין אָנגעפאַנגען שטי־לינקערהייד צו לערנען זיך?...

— ער האָט שוין דאָס בעמערקט! — האָט די מוטער מיט פערלאָ־רענהייט אויסגערופען און, איבערפילט פון פרייד, האָט זי ווידער פאַר־געלייגט פּאַוולען:

— מען האָט איהם געדאַרפט אריינרופען! ער איז בכיון ארויסגע־גאַנגען אום ניט צו שטערען אונז. ער האָט ניט קיין מאַמען.

— אַנדריי! — האָט פּאַוועל אַ געשריי געטהאָן, עפענענדיג די טהיר פון פאַרהויז. — וואו ביזטו?

— דאָ. איך וויל אָנהאַקען האָלץ...

— געפונען אַ צייט!... קום אהער!...

— אָט איך געה שוין...

נאָר ער איז אַריינגעקומען ניט גלייך און אריינקומענדיג אין קיך האָט ער מיט אַ טאָן פון אַ בעל־הבית אַ זאָג געטהאָן:

— מען דאַרף זאָגען ניקאָלייען, ער זאָל ברענגען האָלץ; מיר האָבען ווייניג האָלץ. איהר זעהט, מאַמעלע, ווי פּאַוועל זעהט אויס? אַנשטאָט צו בעשטראָפען די „בונטאָוושטשיקעס“, קאָרמעט זיי די רעגיערונג גאָר אָפּ...

די מוטער האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט. די האַרץ איז איהר פערגאַנגען פאַר פרייד. זי איז געווען ווי פער'שכור'ט פאַר נחת, נאָר עפּעס אַ געפיהל פון פאָרזיכטיגקייט האָט זיך פּאַמעליך אריינגע'גנב'עט צו איהר אין האַרצען און זי האָט געוואָלט זעהן דעם זוהן אַ רוהיגען, ווי שטענדיג. עס איז איהר געווען גוט אויפ'ן האַרצען און זי האָט געוואָלט, אַז איהר ערשטע פרייד אין לעבען זאָל פערבלייבען ביי איהר אַזוי שעהן און שטאַרק אויף שטענדיג. און אוים מורא, אַז איהר גליק זאָל ניט פערשווינדען, האָט זי עס בעהאַלטען טיעף אין האַרצען, ווי אַ יעגער, ווען ער כאַפּט צופעליג אַ זעלטענעם פייגעל.

— נו, לאָמיר געהן עסען!... דו, פּאַווליושאַ, האָסט דאָך נאָך מסתמא ניט געגעסען? — האָט די מוטער פערזאָרגט געפרעגט.

— ניין. איך האָב זיך נעכטען דערוואוסט פון דעם וועכטער, אַז מען האָט בעשלאָסען מיר ארויסצולאָזען, האָב איך שוין קיין חושק ניט געהאַט צו עסען און צו טרינקען.

— דעם ערשטען, וועמען איך האָב דאָ בעגעגענט, איז געווען דעם אַלטען סיזאָוו'ן, — האָט פּאַוועל דערצעהלט, — ווי נאָר ער האָט מיך דער־זעהן, איז ער גלייך צוגעגאַנגען, האָט מיך בעגריסט. איך רוף זיך אָפּ צו איהם: היט זיך יעצט פאַר מיר; איך בין אַ געפעהרליכער מענש, איך געפין זיך אונטער פּאָליציי־אויפזיכט. פּטור נו, זאָגט ער. און ווייסטו ווי ער האָט געפרעגט אויף זיין פּלימעניק? — „וואָס, זאָגט ער, פעדיאַ האָט זיך עפּעס גוט אויפגעפיהרט?“ „וואָס הייסט — אין טורמע זיך גוט אויפ־

פיהרען?" „נו, זאָגט ער, צו האָט ער עפּעס ניט אויסגעפּלוידערט וועגען זיינע חברים?" און ווען איך האָב איהם געזאָגט, אז פעדיאַ איז אַ קלוגער און אַן עהרליכער מענש, האָט ער אַ גלעט געטהאָן די באָרד און האָט זיך מיט שטאָלץ אָפּגערופען: „ביי אונז, די סיזאָווס, זיינען קיין שלעכטע מענשען אין דער משפחה ניטאָ..."

— דער אַלטער האָט מארך אין קאָפּ! — האָט געזאָגט דער קליין־רוס, — איך שמועס מיט איהם גאַנץ אָפט. ער איז אַ וואוילער פויער. וואָס הערט זיך, פעדיאַ'ן וועט מען אין גיכען ארויסלאָזען?

— איך דענק, אז מען וועט אַלעמען ארויסלאָזען! זיי האָבען קיינע בעווייזע, אויסער דאָס וואָס איסאַי האָט זיי אָנגערעדט, און וואָס האָט זיי איסאַי געקענט דערצעהלען?

די מוטער איז ארומגעגאַנגען אהין און צוריק און זי האָט געקוקט אויפ'ן זוהן. אַנדריי איז געשטאַנען לעבען פענסטער, די הענד פערלייגט אויף אַ־הינטער און האָט זיך צוגעהערט צו פּאַוועל'ס רייד. פּאַוועל איז ארומ־געגאַנגען איבער'ן צימער. ביי איהם איז אָנגעוואַקסען אַ באָרד. די קליינע רינגעלעך פון זיינע דינע, דונקעלע האָאר האָבען זיך געדיכט געוועהט אויף זיינע באַקען און האָבען ווייכער געמאַכט דעם ברוינעם פאַרב פון זיין פּנים. זיינע פערדונקעלטע אויגען האָבען געקוקט שטרענג.

— זעצט זיך! — האָט די מוטער פאַרגעלייגט, דערלאַנגענדיג צום טיש וואַרימס.

ביים עסען האָט אַנדריי דערצעהלט וועגען ריבינען און ווען ער האָט געענדיגט, האָט פּאַוועל מיט בעדויערונג אויסגערופען:

— ווען איך וואָלט געווען אין דער היים, וואָלט איך איהם שוין אַזוי ניט אַוועקגעלאָזען! וואָס האָט ער אַוועקגעטראָגען מיט זיך? אַ שטאַרקען געפיהל פון האַס און אַ מיש־מאַש אין קאָפּ.

— נו, — האָט זיך אָפּגערופען דער קליין־רוס לאַכענדיג, — אַ מענ־שען, וועלכער האָט שוין אָפּגעלעבט פיערציג יאָהר און האָט יאָהרען־לאַנג מלחמה געהאַלטען מיט די בערען פון זיין הארצען, איז זעהר שווער איבער־צואַנדערשען...

עס האָט זיך ענטוויקעלט איינער פון יענע געשפּרעכען, ווען די מענשען פלעגען אָנהויבען ריידען מיט ווערטער, וועלכע זיינען געווען אונפערשטענד־ליך פאַר דער מוטער. מען האָט שוין געענדיגט עסען און זיי האָבען נאָך אַלץ געהאַלטען אין איין בעשיטען איינער דעם אַנדערען מיט אַ געדיכטען האָגעל פון קלוגע פראַזען. אָפטמאָל פלעגט מען ריידען איינפאַך.

— מיר דאַרפֿען געהן מיט אונזער אייגען וועג, ניט אָפּטרעטענדיג אויף א האָר אָן א זייט, — האָט פּאַוועל פעסט ערקלעהרט.

— און אָנשטויסען זיך אין וועג אויף עטליכע צעהנדליג מיליאָנען מענשען, וועלכע וועלען אונז בעגעגענען ווי שונאים.

די מוטער האָט זיך צוגעהערט צו דער דעבאַטע און זי האָט פערשטאַנען, אַז פּאַוועל האָט ניט ליעב די פּויערים, אָבער דער קליין־רוס שטעלט זיך איין פאר זיי, אויפצייגענדיג, אַז מען דאַרף אויך די פּויערים לערנען גוטעס. זי האָט בעסער פערשטאַנען אַנדרייען און עס האָט זיך איהר געדוכט, אַז ער איז גערעכט. נאָר יעדען מאָל, ווען ער פלעגט עפּעס ריידען צו פּאַוולען, פלעגט זי מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטהעם איינהאָרכען זיך, אויב ער האָט ניט מיט וואָס־ניט־איז בעליידיגט פּאַוולען. אָבער זיי פלעגען שרייען איינער אויף דעם אַנדערען, ניט בעליידיגענדיג זיך.

אָפּטמאָל פלעגט די מוטער פרעגען דעם זוהן:

— איז דאָס טאַקע אזוי, פּאַווליושאַ?

שמייכלענדיג פלעגט ער ענטפערען:

— יאָ.

— איהר, מיין הערר, — פלעגט דער קליין־רוס זאָגען מיט אַ פריינדליכען כעס, — האָט אָבגעגעסען צו זאַט, אָבער איהר האָט שלעכט צוקייט און א ביסען האָט זיך געשטעלט אין האַלז... שווייגקט, זייט מוחל, דורך אייער העלזעלע...

— פלוידער ניט!... — האָט איהם פּאַוועל געראַטהען.

— איך פלוידער ניט; איך בין ערנסט ווי אויף אַ לויה!...

די מוטער האָט שמייכלענדיג געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ.

23.

דער פריהלינג האָט זיך דערנעהנטערט, דער שנעע האָט גענומען אָפּגעהן, אויפדעקענדיג די בלאָטע און די סאַזשע פון די פאַבריק־קוימענס, וועלכע זיינען געוועזן בעהאַלטען טיעף אונטער׳ן שנעע. מיט יעדען טאָג פלעגט זיך די בלאָטע אַלץ מעהר וואַרפען אין די אויגען און די גאַנצע פאָרשטעדטעל האָט אויסגעזעהן ווי בעדעקט מיט שמאַטעס און ניט געוואַשען. ביי טאָג פלעגט קאַפּען פון די דעכער און פון די גרויע ווענד פון די הייזער פלעגט זיך מיעד און פערשוויצט ציהען אַ דאַמפּף. ביינאַכט אָבער פלעגען איבעראַל גלאַנצען די ווייסע אייז־ליכטלעך. אַלץ אָפטער פלעגט זיך אויפ׳ן הימעל בעוויזען די זון און די קליינע טייכלעך האָבען אָנגעפאַנגען צו

רווישען און פלעגען אריינרינען אין זומפּ. מיטאָג־צייט פלעגט איבער'ן פּאַרשטאָדט ציטערען די האָפנונגספולע ליעד פון פריהלינג.

מען האָט זיך געגרייט צו פייערען דעם ערשטען מאַי.

אויפ'ן פאַבריק און איבער'ן גאַנצען פאָרשטעדטעל האָבען זיך בעוויעזען בלעטלעך, וועלכע האָבען ערקלעהרט די בעדייטונג פון דיעזען יום־טוב און זאָגאר די יוגענד, וועלכע איז ניט געווען בעריהרט פון דער פּראָפּאַגאַנדע, פלעגט זאָגען, לעזענדיג זיי:

— דאָס מוזען מיר מאַכען.

וויעסאָוושטשיקאָוו פלעגט מיט אַ בייזען שמייכעל אויסרופען:

— עס איז שוין צייט. גענוג צו שפּיעלען אין בעהעלטעניש.

פעדיאַ מאַזין איז געווען זעהר צופריעדען. ער איז געוואָרען שטאַרק אויסגעמאָגערט און ער האָט מיט זיינע רייד און בעוועגונגען אויסגעקוקט ווי אַ זינג־פויגעל אין אַ שטייגעל. איהם פלעגט שטענדיג בעגלייטען דער שווייגענדער און ערנסטער, ניט נאָך די יאָהרען־נאָך, יאַקאָוו סאַמאָוו, וועלכער האָט יעצט געאַרבייט אין שטאָדט. סאַמאָילאָוו, וועלכער איז אין טורמע נאָך געלער געוואָרען, וואַסילי גוסיעוו, בוקין, דראַגונאָוו און נאָך אייניגע האָבען ערקלעהרט, אַז עס איז נויטיג צו געהן מיט געוועהר אין די הענד, נאָר פּאַוועל, דער קליין־רוס, סאַמאָוו און אַנדערע זיינען געווען געגען דעם און האָבען זיך געאַמפּערט מיט זיי.

עס פלעגט קומען יעגאָר, שטענדיג אַ מיעדער, אַ פערשוויצטער, אַ פער־סאָפּעטער און פלעגט זיך וויצלען:

— דאָס איבערבויען פון דער עקזיסטירענדער אָרדנונג, איז אַ ריעזיגע אַרבייט. אָבער אום דאָס זאָל געהן שנעלער, דאַרף איך זיך קויפען אַ פּאָר נייע שטיוועל! — פלעגט ער זאָגען, אָנצייגענדיג אויף זיינע צוריסענע, נאַסע שיך. — מיינע קאַלאָשען זיינען שוין אויך אונהיילבאַר צוריסען און יעדען טאָג נעץ איך מיר גוט דורך די פיס. איך וויל זיך ניט אַריבער־קלייבען אין דער ערד פריהער, איידער מיר וועלען פון זיך ניט אָפּטרייסלען עפענטליך דעם שטויב פון דער אַלטער וועלט און דאַריבער, אָפּוואַרפענדיג דעם חבר סאַמאָילאָוו'ס פּאָרשלאַג וועגען אַ בעוואָפענטער דעמאָנסטראַציע, שלאָג איך פאָר, אַז מען זאָל מיך בעוואָפענען מיט אַ פּאָר נייע שטיוועל, ווייל איך בין טיעף איבערצייגט, אַז דאָס איז פיעל ניצליכער פאַר דעם זיעג פון סאָציאַליזם אפילו ווי אַ זעהר גרויסע מענשען־שחיטה...

מיט דער זעלבער וויציגער שפּראַך פלעגט ער דערצעהלען די אַר־בייטער געשיכטעס ווי אַזוי אין פערשיעדענע לענדער האָט דאָס פאָלק גע־זוכט צו פערלייכטערען זיך דאָס לעבען. די מוטער האָט ליעב געהאַט צו

הערען זיינע רייד און זי האָט ארויסגעטראָגען פון זיי א מאָדנעם איינדרוק — די ערגסטע שונאים פון פאָלק, וועלכע האָבען איהם גרויזאמער און אָפטער בעשווינדעלט, זיינען געווען קליינטשינקע מענשעלעך מיט דיקע בייכלעך און רויטע פּנים׳ער, געוויסענלאָזע, זשעדנע, כיטרע און גרויזאמע.

ווען זיי האָט זיך געלעבט שווער אונטער דעם יאָך פון די קסרים, פלעגען זיי אויפרייצען דעם פּראָסטען פאָלק אויף דער קייזערליכער מאכט און ווען דער פאָלק פלעגט זיך אויפהויבען און ארויסרייסען די מאכט פון דעם קעניג׳ס האנד, פלעגען דיזע מענשעלעך דורך שווינדעל ארייננכאַפּען די מאכט אין זייערע הענד, פלעגען דעם פאָלק פעריאָגען אין זיינע קאָנורעס און אויב ער פלעגט זיך שטעלען אנטקעגען, פלעגען זיי אומברענגען הונ־דערטע און טויזענדע מענשען.

איינמאָל האָט זי, פאַסענדיג זיך מוטה, איהם בעשריעבען דיזען לע־בענס־בילד, וועלכען ער האָט מיט זיינע רייד ארויסגערופען ביי איהר און זי האָט לאַכענדיג א פרעג געטהאָן:

— איז דאָס טאַקע אזוי, יעגאָר איוואַנאָוויטש?

ער האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט, האָט פערגלאָצט די אויגען און האָט זיך אָפּגערופען:

— דאָס איז ריכטיג אזוי, באָבינקע! איהר האָט געכאַפּט פאַר די הערנער דעם אָקס פון דער געשיכטע... אויף דיזען געלען גרונד זיינען נאָר דאַ אייניגע אָרנאמענטען, אָבער זיי ענדערען ניט די לאַגע. ווירקליך, די דיקינקע מענשעלעך זיינען די הויפּט בעלי־עבירות און די גיפטיגסטע פליגען, וועלכע בייסען דעם פאָלק. די פראַנצויזען רופען זיי זעהר טרעפליך בורזשוא. נעהמט זיך דאָס ארײַן גוט אין קאָפּ, ליעבע באָבינקע: די בור־זשוא פרעסען אונז און זויגען אונז אויס...

— דאָס הייסט די רייכע? — האָט די מוטער געפרעגט.

— יאָ. אין דעם ליעגט זייער אונגליק. ווען מען זאָל א קינד אין דעם עסען ארייננטהאָן צו ביסלעך קופּער, — פערהאַלט דאָס דעם וואוקס פון זיינע ביינער, און ער וועט זיין א קריפּעל. און ווען מען פער׳סם׳ט דעם מענשען פון דער יוגענד אָן מיט גאָלד, ווערט זיין הארץ א קליינטשינקע, א טויטינקע, א גרויע, פונקט ווי א פינף קאָפּיקענע גומענע פילקע...

איינמאָל, ריידענדיג וועגען יעגאָר׳ן, האָט פאַוועל געזאָגט:

— דו ווייסט, אנדריי, אַם מייסטען שפּאַסען די יעניגע מענשען, ביי וועמען דאָס הארץ טהוט שטענדיג וועה...

דער קליין־רוס האָט געשוויגען א ווײַלע און דאַן האָט ער געענטפערט:

— דאָס איז ניט ריכטיג! ווען דו וואָלסט רעכט געהאַט, וואָלט גאַנץ רוסלאַנד געדאַרפט אויסשטאַרבען פון געלעכטער...

עס איז אויך ערשיענען נאַטאַשאַ. זי איז אויך געזעסען אין טורמע ערגעץ אין אַנאַנדער שטאָדט. אָבער דאָס האָט איהר ניט פערענדערט. די מוטער האָט בעמערקט, אַז אין איהר אַנוועזענהייט פלעגט דער קליין־רוס ווערען פרעהליכער, פלעגט שיטען מיט וויצען, פלעגט יעדערען פער־טשעפּען מיט זיין ווייכען שפּאַס און פלעגט ערוועקען אין איהר אַ פרעה־ליכען געלעכטער. אָבער ווען זי פלעגט אַוועקגעהן, פלעגט ער אָנהויבען אונטערפייפען זיינע אומעדיגע אונענדליכע ליעדער און פלעגט לאַנג אַרומ־געהן איבער'ן צימער. אָפט פלעגט קומען צו לויפען סאַשאַ אַ פערהאַוועטע, אַ פערזאָרגטע. איינמאַל, ווען פּאַוועל איז אַרויס אין פאָרהויז איהר דורכ־לאָזען און ער האָט ניט פערמאַכט די טהיר הינטער זיך, האָט די מוטער דערהערט אַ שנעלען געשפּרעך:

— איהר וועט טראָגען די פאָהן? — האָט די מיידעל שטיל געפרעגט.

— איך.

— דאָס איז שוין בעשלאָסען?

— יאַ. איך האָב דאָס רעכט אויף דעם.

— איהר ווילט ווידער טורמע?!

פּאַוועל האָט געשוויעגען.

— קענט איהר דאָס ניט... — האָט זי אָנגעפאַנגען, נאָר זי האָט זיך אָפּגעשטעלט.

— וואָס? — האָט פּאַוועל געפרעגט.

— איבערגעבען אַן אַנדערען...

— ניין! — האָט ער הויך געענטפערט.

— בעטראַכט נאָר... איהר האָט אַזאַ ווירקונג דאָ אויף אַלעמען... איך האָט מען ליעב... איהר און אַנדריי זיינט די ערשטע דאָ... וויפיעל קענט איהר אויפטהאָן דאָ אויף דער־פריי... בעטראַכט נאָר! און פאַר דעם וועט מען דאָך אייך פערשיקען... ווייט... און אויף לאַנג!...

דער מוטער האָט זיך געדוכט, אַז אין דער מיידעלס שטימע קלינגען בעקאַנטע געפיהלען — אומעט און שרעק. און סאַשאַ'ס ווערטער האָבען גענומען פאַלען איהר אויפ'ן האַרצען, פונקט ווי גרויסע טראָפּענס קאַלטע וואַסער.

— ניין, איך האָב בעשלאָסען! — האָט פּאַוועל געזאָגט, — פון דעם וועל איך זיך פאַר קיין פאַל ניט ענטזאָגען.

— אפילו ווען איך וועל בעטען... ווען איך...

פּאַוועל האָט פּלוצלונג אָנגעהויבען ריידען שנעל און עפּעס בעזאָנדערס שטרענג.

— איהר דאַרפט אַזוי ניט ריידען... וואָס איז מיט אייך? איהר דאַרפט ניט!

— איך בין פריהער פון אַלעם אַ מענש! — האָט זי זיך שטיל אָפּ־געגרופען.

— אַ גוטער מענש! — האָט פּאַוועל אַ זאָג געטהאָן אויך שטיל, נאָר עפּעס מיט אַ בעזונדערען קול, פּונקט ווי עס וואָלט איהם עפּעס שטיקען אין האַלז, — אַ מענש, וועלכער איז מיר טהייער... יאָ! און טאַקע דערפאַר... דערפאַר דאַרף מען אַזוי ניט ריידען...

— נו, זייט געזונד, — האָט די מיידעל געזאָגט.

נאָך דעם קלאַפּען פון איהרע אָפּצאַסען, האָט די מוטער פערשטאַנען, אַז זי איז אַוועק שנעל, כמעט אַוועקגעלאָפען.

פּאַוועל איז אַרויס נאָך איהר אין הויף.

אַ שווערע, אַ דריקענדע מורא האָט אַרומגעכאַפּט די מוטערס האַרץ. זי האָט ניט פערשטאַנען וועגען וואָס זיי האָבען גערעדט, נאָר זי האָט גע־פיהלט, אַז אין דער צוקונפט ערוואַרטעט איהר אַ נייער, גרויסער אונגליק. איהר געדאַנק האָט זיך אָבגעשטעלט אויף דער פראַגע:

— וואָס וויל ער טהאָן?

פּאַוועל איז אַריין פון הויף צוזאַמען מיט אַנדרייען און דער קליין־רוס האָט, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, אַ זאָג געטהאָן:

— אַך, איסאַיקע, איסאַיקע... וואָס טהוט מען מיט איהם?

— מען דאַרף איהם הייסען ער זאָל אויפהערען פיהרען זיינע שטיק! — האָט פּאַוועל כמורנע געענטפערט.

— פּאַווליושאַ, וואָס ווילסטו טהאָן? — האָט די מוטער, אַראָבלאָ־זענדיג די קאָפּ, געפרעגט.

— ווען? גלייך?

— דעם ערשטען... דעם ערשטען מאַי...

— אהאַ! — האָט פּאַוועל אויסגערופען מיט אַ שטילער שטים. — איך וועל טראָגען אונזער פאָהן... כ'וועל געהן מיט איהר פאָראויס. דערפאַר וועט מען מיר מסתמא צוריק אַריינזעצען אין טורמע.

דער מוטערס אויגען האָבען אָנגעהויבען ברענען און עס איז איהר טרוקען געוואָרען אין מויל. פּאַוועל האָט אָנגעכאַפּט איהר האַנד און האָט איהר אַ גלעט געטהאָן.

— איך מוז דאָס טהאָן, פערשטעה זשע; אין דעם בעשטעהט מיין גליק.

— איך זאָג דאָך גאָרנישט! — האָט זי געענטפערט, פּאַמעלעך אויפ־הויבענדיג דעם קאָפּ. — און ווען איהרע אויגען האָבען זיך בעגעגענט מיט דעם עקשנות׳דיגען גלאַנץ פון זיינע, האָט זי ווידער אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

ער האָט ארויסגעלאָזען איהר האַנד, האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט מיט פּאָרוואורף ארויסגעזאָגט:

— ניט טרויערען דאַרפסטו, נאָר פרעהען זיך... ווען וועלען שוין זיין מוטערס, וועלכע וועלען מיט פרייד שיקען זייערע קינדער אַפילו אין טויט אריין!

— האָפּ, האָפּ!... — האָט געברומט דער קליין־רוס. — האָסט זיך שוין פאַנאַנדערגעלאָזען!...

— זאָג איך דען וואָס? — האָט די מוטער איבערגע׳חזר׳ט. — איך שטער דיר דאָך ניט... און אויב איך האָב אויף דיר רחמנות, בין איך דאָך אַ מאַמע...

ער איז אָבגעטראָטען פון איהר און זי האָט געהערט זיינע שטרענגע שאַרפע ווערטער:

— עס איז פאַראַן אַזאַ ליעבע, וועלכע שטערט דעם מענשען צו לעבען...

זי האָט אַ ציטער געטהאָן און, האָבענדיג מורא ער זאָל איהר ניט זאָגען נאָך עטוואָס אַזוינס, וואָס זאָל אָבשטויסען איהר האַרץ, האָט זי גיך ארויס־גערעדט:

— הער שוין אויף, פּאַווליושאַ! איך פערשטעה... דו קענסט ניט אַנדערש... פאַר די חברים...

— ניין! — האָט ער אויסגעשריען. — איך טהו עס פון מיינעטוועגען... איך קען ניט געהן אויך, אָבער איך וויל און וועל געהן!

אַנדריי האָט זיך אַוועקגעשטעלט אין טהיר און עס האָט אויסגעזעהן, ווי ער שטעהט אין אַ ראַהם.

— הערט שוין אויף צו פּלאַפּלען מיין הערר! — האָט ער כמורנע ארויסגערעדט, וואַרפענדיג אַ בייזען בליק אויף פּאַוולען. — ער האָט אויס־געזעהן ווי אַן עקדעש אין אַ פעלזען־שפּאַלט.

די מוטער האָט געוואָלט וויינען. אום אָבער איהר זוהן זאָל ניט זעהן איהרע טרעהרען, האָט זי פּלוצלונג ארויסגעמורמעלט:

— אוי, גאָטעניו!.. איך האָב זיך גאָר פערגעסען...

און זי איז ארויס אין כּאַרהויז. דאָרט האָט זי זיך איינגעשפּאַרט מיט׳ן קאָפּ אין ווינקעל און האָט זיך ביטער פאַנאַנדערגעוויינט. די טרעה־רען האָבען איהר אַזוי אָבגעשוואַכט, אַז איהר האָט זיך געדוכט, דאָס צו־זאַמען מיט זיי רינט אויך אויס דאָס בלוט פון איהר האַרצען. דורך דער

האַלב־געעפענטער טהיר האָט זי געהערט, ווי זיי האָבען זיך ביידע געקריעגט.
— וואָס איז, דו קלייבסט נחת דערפון, וואָס דו מאַטערסט איהר אַזוי?
— האָט דער קליין־רוס געפרעגט.
— דו האָסט קיין רעכט ניט אַזוי צו רעדען! — האָט פּאַוועל אויס־גערופען.
— איך וואָלט דיר געווען אַ טהייערער חבר, ווען איך וואָלט געשוויגען, צוקוקענדיג זיך צו דיינע ציעגענע התפעלות!... צו וואָס האָסטו דאָס גע־דארפט זאָגען? האָסטו זיך אריינגעטראַכט אין דעם?
— מען מוז שטענדיג זיין פעסט; אָדער יא אָדער ניין!
— און דאָס זאָגסטו איהר?
— אַלעמען! איך וויל ניט קיין ליעבע און קיין פריינדשאַפט, וואָס פּלאָנטערט זיך אונטער די פיס, וואָס לאָזט ניט מאַכען אַ פרייען שריט...
— העלד מיינער! וויש אָפּ דעם נאָז! וויש איהם אָפּ, און געה דער־צעהל דאָס אַלץ סאַשינקען... דאָס וואָלסטו געדאַרפט איהר זאָגען...
— איך האָב עס איהר געזאָגט!...
— אַזוי? דו זאָגסט ליגען! מיט איהר האָסטו גערעדט פריינדליך, צערטליך... איך האָב עס ניט געהערט, נאָר איך וויים, אַז אַזוי איז דאָס געווען! פאַר דער מאַמען אָבער האָסטו ארויסגעוויעזען דיין העלדישקייט... אַזאַ העלדישקייט איז ניט ווערט קיין צובראָכענע פּרוטה!
ולאַסאָווא האָט גענומען אויף גיך אָבווישען די טרעהרען פון איהרע באַקען. זי האָט מורא געהאַט, אַז דער קליין־רוס זאָל ניט בעליידיגען פּאַוולען. זי האָט גיך געעפענט די טהיר און איז אריינגעגאַנגען אין קיך אַ פערציטערטע פול מיט קומער און שרעק. זי האָט הויך אַ זאָג געטהאָן:
— אוּף!... קאַלט! און עס איז דאָך שוין פריהלינג...
זי האָט זיך געסטאַרעט צו פערטומלען די שטילע שטימען אין צימער. זי האָט איבערגעלעגט די זאַכען פון איין אָרט אויפ'ן אַנדערען און האָט נאָך העכער ארויסגערעדט:
— אַלץ האָט זיך פערענדערט... די מענשען זיינען געוואָרען היציגער און דער ווינטער קעלטער... פריהער פלעגט שוין אין דער צייט זיין וואַרים, דער הימעל קלאָר און די זון פלעגט שיינען...
אין צימער איז שטיל געוואָרען. זי האָט זיך אָבגעשטעלט אין מיטען קיך און האָט געוואַרט.
— האָסט געהערט? — האָט זיך דערהערט דעם קליין־רוס' שטילע פראַגע. — דאָס דאַרפסטו פערשטעהן... צום טייוועל! זי דאָרט איז פיעל רייכער פון דיר...

— טהעע וועט איהר טרינקען? — האָט זי מיט אַ ציטערדיגער שטימע אַ פרעג געטהאָן און, ניט ווארטענדיג אויף אַן ענטפער, האָט זי אויסגערופען:

— וואָס איז מיר עפּעס אַזוי קאַלט!

פּאוועל איז לאַנגזאַם צוגעגאַנגען צו איהר. ער האָט אַ קוק געגעבען אויף איהר און אַ שמייכעל פון חרטה האָט געציטערט אויף זיינע ליפּען.

— ענטשולדיג מיר, מאַמע, — האָט ער שטיל געזאָגט. — איך בין נאָך אַ אינגעל, אַ הייז־קאָפּ...

— לאָז מיך צו־רוה! — האָט זי אומעטיג אויסגערופען, צודריקענדיג זיין קאָפּ צו איהר הארצען. — רעד ניט... זאָל דיר גאָט העלפען. דיין לעבען איז דיין זאַך! אָבער מיין הארץ לאָז צו־רוה! ווי קען דען אַ מאַמע ניט האָבען קיין רחמנות? דאָס איז אונמעגליך... איך האָב אויף אַלעמען רחמנות, אַלע זיינען מיר איינגעבאַקען אין הארצען... איהר זיינט מיר אַלע נאָהענט... ווער זשע דען וועט זיך אויף אייך דערבאַרימען, אויב ניט איך? דו געהסט זיך דיין וועג און הינטער דיר געהען נאָך אַנדערע... איהר האָט אַלץ אָוועקגעוואָרפען און איהר זייט אָוועק... פּאַווליושאַ!

אין הארצען ביי איהר האָט געשלאָגען אַ מעכטיגער גליהענדער געדאַנק, וואָס האָט אָנגעפילט איהר ברוסט מיט אַ געפיהל פון שמערצליכער פרייד. אָבער זי האָט ניט געפונען קיין ווערטער אויסצודריקען איהר געדאַנק, און זי האָט שטום בעוועגט די הענד און האָט געקוקט דעם זוהן אין פּנים.

— גוט, מאַמע! ענטשולדיג מיר... איך זעה שוין אַליין איין! — האָט ער שטיל אַרויסגערעדט, אַראָבלאָזענדיג דעם קאָפּ און האָט פון זייט אַ קוק געגעבען אויף איהר מיט אַ שולדיגען שמייכעל און, זיך אָבקעהרענדיג פון איהר אַ פערשעהמטער, האָט ער מיט פרייד צוגעגעבען:

— דאָס וועל איך קיינמאָל ניט פערגעסען... אויף מיין עהרען־וואָרט!

זי האָט איהם אָבגעשטופּט פון זיך, און אַריינקוקענדיג אין צימער האָט זי מיט אַ שטים פול געבעט געזאָגט צו אַנדרייען:

— אַנדריושאַ! שרייט דאָך ניט אַזוי אויף איהם... איהר זייט טאַקע דער עלטערער, נאָר איהר זייט שוין...

דער קליין־רוס איז געשטאַנען צו איהר מיט'ן רוקען. ער האָט זיך ניט בעוועגט פון אָרט און האָט קאָמיש און מאָדנע אַרויסגעברומט:

— אַי, אַי, וועל איך שרייען אויף איהם!... און איך וועל איהם נאָך שלאָגען אויך!...

זי איז לאַנגזאַם צוגעגאַנגען צו איהם, האָט אויסגעשטרעקט די הענד און האָט געזאָגט:

— אָ, טהייערינקער מיינער !...

דער קליין־רוס האָט זיך אָבגעקעהרט, האָט אראָבגעלאָזען דעם קאָפּ, ווי אַן אָקס, און צוזאַמענדריקענדיג די הענד הינטער'ן רוקען, איז ער דורכ־געגאַנגען פאַרביי איהר צום קיך. פון דאָרטען האָט זיך דערהערט זיין לאַכענדיגע שטימע:

— געה אַוועק, פּאַוועל, אַניט וועל איך דיר אָפּבייסען דעם קאָפּ! איך לאַך דאָס, מאַמעלע; איהר דאַרפט מיר ניט גלויבען! אָט וועל איך אָנשטעלען דעם סאַמאָוואַר. יאַ! האָבען מיר עס נאָסע קויהלען! צום טייוועל!...

ער איז אַנטשוויגען געוואָרען... ווען די מוטער איז אַרויס אין קיך, איז ער געזעסען אויף דר'ערד און האָט פאַנאַנדערגעבלאָזען דעם סאַמאָוואַר. ניט אָנקוקענדיג איהר, האָט ער ווידער אָנגעפאַנגען:

— איהר דאַרפט קיין מורא ניט האָבען; איך וועל איהם ניט טשעפּען! איך בין דאָך אַ גוטער, אַ ווייך־הערציגער, און איך... — איי, דו העלד, האָרך זיך ניט איין!... — און איך האָב איהם האָלט... אָבער זיין וועסטעל האָב איך ניט ליעב. ער, פערשטעהט איהר מיך, האָט אָנגעטהאָן אַ נייע וועסטעל, און זי געפעלט איהם זעהר. גו, געהט ער אַרום מיט'ן בייכעל פאָראויס און שטופּט אַלעמען: זעהט וואָס פאַר אַ שעהנע וועסטעל איך האָב! זי איז טאַקע אַ גוטע, אָבער צו וואָס נאָך שטופּען זיך? עס איז שוין אַזוי אויך ענג אויף דער וועלט.

פּאַוועל האָט, מיט אַ שמייכעל אויפ'ן פּנים, אַ פרעג געטהאָן:

— ווי לאַנג וועסטו נאָך בורטשען? האָסט דאָך מיך שוין דערלאַנגט אַ פּאָרציע. גו, און גענוג!

זיצענדיג אויף דער ערד האָט דער קליין־רוס אויסגעשטרעקט ביידע פיס אַרום סאַמאָוואַר און האָט איהם אָנגעקוקט. די מוטער איז געשטאַנען לעבען טהיר און האָט צערטליך און פערטרויערט געקוקט אויף אַנדריי'ס רונדען קאַרק און אויף זיין לאַנגען אויסגעבויגענעם האַלז. ער האָט זיך אָפּגעקעהרט, האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט די הענד אויף דער פּאָדלאָגע, האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער מוטער און דעם זוהן מיט אַ ביסעל רויט געוואָרענע אויגען און האָט שטיל אַרויסגערעדט:

— איהר זייט אַלע גוטע מענשען... יאַ!

פּאַוועל האָט זיך איינגעבויגען און האָט אָנגעכאַפּט זיין האַנד.

— שלעפּ ניט! — האָט אויסגעשריען דער קליין־רוס. — דו וועסט מיך נאָך אַנידערוואַרפען.

— וואָס שעהמט איהר זיך? — האָט די מוטער טרויעריג אַרויס־געּרעדט. — צוקושט זיך. נעהמט זיך אַרום שטאַרק, שטאַרק...

— ווילסט? — האָט פּאַוועל געפרעגט.

— פאַרוואָס ניט? — האָט דער קליין־רוס געענטפערט און האָט זיך גענומען אויפהויבען.

אָבער פּאַוועל האָט זיך אַראָבגעלאָזען אויף די קניע און זיי האָבען זיך אויף אַ מאָמענט פעסט אַרומגעכאַפּט: צוויי קערפּערס און איין האַרץ, וועלכע האָט הייס געברענט מיט אַ טיעפען געפיהל פון פריינדשאַפט.

איבער'ן פּנים פון דער מוטער זיינען געפלאָסען טרעהרען פון דער־לייכטערונג. זי האָט זיי גיך אויסגעווישט און האָט צומישטערהייד אַרויס־גערעדט:

— ווייבער האָבען ליעב צו וויינען; פון צרות וויינען זיי, פון פרייד וויינען זיי — שטענדיג רק זיי וויינען!

דער קליין־רוס האָט פּאַוולען לייכט אָבגעשטופּט, האָט זיך אויך אויס־געווישט די אויגען מיט די פינגער און האָט געזאָגט:

— נו, גענוג! דורכגעשטיעפּט זיך, ווי די קעלבער. יעצט צו דער אַרבייט... נו, פערפלוכטע קויהלען! געבלאָזען און געבלאָזען און זיך די אויגען פערשאָטען...

פּאַוועל האָט אַרונטערגעלאָזען דעם קאָפּ, האָט זיך געזעצט לעבען פענסטער און האָט שטיל אַרויסגערעדט:

— מיט אַזעלכע טרעהרען איז זיך ניטאָ וואָס צו שעהמען.

די מוטער איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט זיך אַוועקגעזעצט לעבען איהם. אַ וואַרימער און אַנגענעהמער געפיהל האָט זיך צוגאָסען איבער איהר האַרץ. עס איז איהר אומעדיג געווען, אָבער זי איז געווען רוהיג.

— אַלץ איינס! — האָט זי געטראַכט, שטיל גלעטענדיג דעם זוהן'ס האַנד, — אַנדערש געהט עס ניט... אַזוי מוז דאָס זיין!

און נאָך אַנדערע געוועהנליכע געדאַנקען האָבען זיך געפּלאָנטערט ביי איהר אין קאָפּ, אָבער זיי האָבען קיין שייכות ניט געהאַט מיט דעם, וואָס זי האָט אין דער רגע דורכגעלעבט.

— איך וועל אויסוואַשען די געפעס... איהר זיצט, מאַמעלע! — האָט זיך אָבגערופען דער קליין־רוס, אויפהויבענדיג זיך פון דער ערד און גע־העניג צום צימער, — רוהט זיך אויס! מיר האָבען אייך גענוג עגמת נפש פערשאַפט...

און אין צימער האָט זיך דערהערט זיין הויכע, זינגענדע שטימע:

— עס איז ניט שעהן צו בעריהמען זיך, אָבער מיר האָבען דאָך יעצט

דורכגעלעבט א טהייערען מאמענט אין אונזער לעבען... א מאמענט פון אן אמת'ען לעבען!...

— יא! — האט א זאג געטהאן פאוועל, און האט א קוק געטהאן אויף דער מוטער.

— אלץ איז יעצט אנדערש געווארען! — האט זי זיך אבגערופען. — די צרות זיינען אנדערע, די שמחות — אנדערע... איך וויים שוין מעהר גאר ניט, איך פערשטעהע שוין אליין ניט מיט וואס איך לעב... מיט ווערטער קען איך דאס גאר ניט אויסדריקען!

— אלץ איז אנדערש... יא, אזוי דארף עס זיין, — האט דער קליין־רוס נעזאגט. — מאמעלע! עס וואקסט א נייע הארץ אין לעבען, די מענשליכע הערצער זיינען צובראכען פון די פערשיעדענע אינטערעסען, זיי זיינען צור־ביסען פון קנאה און זשעדנעקייט, איבעראל זעהט מען נאר ליגען און פייג־הייט, שמוץ און בלאטע... אלע מענשען זיינען קראנק און בלאנדזשען ארום ווי אין א נעבעל... יעדער וויים נאר ווי זיין אייגען שוך קוועטשט איהם, אבער אט קומט א מענש און בעלייכט זייער וועג מיט דער ליכט פון פער־נונפט און ער רופט צו זיי — היי, טאראקאנעס פערבלאנדזשעטע! עס איז שוין צייט צו פערשטעהן, אז אלע מענשען האבען איין אינטערעס, אז אלע ווילען לעבען אויף דער וועלט! דיעזער מענש, וועלכער רופט, איז נאך דערווייל איינער אויף דער וועלט, און דערפאר שרייט ער אזוי הויך. ער דארף האבען פריינד; איהם איז קאלט און אומעטיג אליין! און אויף זיין רוף גיסען זיך צוזאמען ווי אין א גלאק אלע געזונדע הערצער אין איין מעכטיגע, טיעפע און פיהלענדע הארץ. אט הילכט דער גלאק: — מענשען פון אלע לענדער, פעראייניגט זיך אין איין פאמיליע! די ליעבע איז די מוטער פון לעבען און ניט דער האס!... יא, ברידערלעך, איך הער שוין דעם רוף!...

— איך אויך! — האט פאוועל הויך ארויסגערעדט.

די מוטער האט צוזאמענגעפרעסט די ליפען, זי זאל ניט ציטערען און פערמאכט די אויגען, זי זאל ניט וויינען.

— ליעג איך ביינאכט אדער איך וואנדער ארום, — איבעראל הער איך יענעם רוף... און עס ווערט מיר אזוי גוט אויפ'ן הארצען! איך וויים, אז די ערד איז שוין מיעד געווארען פון שקר און ליידען... און קלינגט שוין אליין ווי א גרויסער גלאק און רופט זיך אפ אויף יענעם רוף, וואס דרינגט ארויס פון דער גרויסער מענשליכער הארץ.

פאוועל איז אויפגעשטאנען, האט אויפגעהויבען די האנד. אבער די

מוטער האָט איהם אָנגעכאַפּט פאַר זיין אַנדער האַנד, האָט איהר צוגעצויגען צו זיך און האָט געשעפּטשעט:

— שטער איהם ניט...

— ווייסט איהר וואָס? — האָט דער קליין־רוס געזאָגט, שטעהענדיג אין טהיר און בלישטשענדיג מיט די אויגען, — אַ סך צרות האָבען נאָך די מענשען אויסצושטעהן, אַ סך בלוט וועלען נאָך די גיעריגע פויסטען פון זיי אויסזויגען... אָבער די אַלע צרות און גאַר די בלוט זיינען אַ קליינער פּרייז פאַר דאָס, וואָס איך פיהל שוין יעצט אין מיין הארץ, אין מיין נשמה! איך בין שוין יעצט רייך, ווי אַ שטערן אין שטראַהלען... איך וועל אַלץ אַריבער־טראָגען, ווייל אין מיין הארץ פיהל איך אַ פרייד, וואָס קיינער קען שוין ניט דערשלאָגען! אין דער דאָזיגער פרייד ליעגט מיין כח!

זיי זיינען געזעסען ביין טיש ביז האַלבע נאַכט, זיי האָבען געטרונקען טהיי און האָבען געפיהרט אַ שטילען, הערצליכען געשפּרעך איבער'ן לעבען, איבער די מענשען און איבער דער צוקונפט.

און ווען דער געדאַנק פלעגט זיין קלאָר, פלעגט די מוטער אָבזיפצען און אויסגעפינען אין איהר פערגאַנגענהייט אַ שווערע און שלעכטע עראַי־נערונג און פלעגט מיט דיעזען שטיין פון איהר הארצען אונטערשפּאַרען דעם געדאַנק. אין ווארימען שטראָם פון הערצליכען געשפּרעך איז איהר אונרוה און מורא צוגאַנגען און פערשוואונדען. זי האָט זיך געפיהלט אַזוי, ווי אין יענעם טאָג, ווען איהר טאַטע האָט צו איהר בייז אַ זאָג געטהאָן:

— גענוג שוין צו קרימען זיך! האָט זיך איינגעפונען אַ נאַר און וויל דיך נעהמען —— געה! אַלע מיידלעך האָבען חתונה, אַלע ווייבער האָבען קינדער, פאַר אַלע עלטערען זיינען די קינדער אַ לאַסט! וואָס ביזטו אַן אויסנאַהם?

נאָך דיזע ווערטער האָט זי דערזעהן פאַר זיך דעם אונפערמיידליכען וועג, וועלכער האָט געפיהרט צו אַ וויסטען און פינסטערען פלאַץ. און די נויט־וועגדיגקייט צו געהן אויף דיעזען וועג האָט אָנגעפילט איהר הארץ מיט אַ בלינדע רוהיגקייט. דאָס זעלבע האָט זי יעצט געפיהלט. אָבער דערפיה־לענדיג דאָס אָנקומען פון נייע צרות, האָט זי טיעף אין הארצען אַרויסגערעדט צו אימיצען:

— נאַט, נעהמט מיך!

דאָס האָט געלינדערט דעם שטילען שמערץ פון איהר האַרצען, וועלכער האָט געציטערט ווי אַן אָנגעצויגענע סטרונע, און טיעף אין איהר נשמה, וועלכע האָט מיט אומעט עפּעס ערוואַרט, האָט געשימערט אַ האָפנונג, אַז

ניט אַלץ וועט מען ביי איהר אָבנעהמען, ניט אַלץ וועט מען ארויסרייסען... עפּעס וועט פאָרט פערבלייבען.

.24

אויף מאָרגען אין דער־פריה, ווי נאָר פּאווע און אנדריי זיינען אוועק־געגאַנגען, האָט מאַריא קאָרסונאָוואַ אונרוהיג אָנגעקלאַפּט אין פענסטער און האָט אויף גיך אויסגעשריען:

— איסאַיען האָט מען דער'הרג'עט! קום אַ קוק טהאָן...

די מוטער האָט אויפגעציטערט. אין איהר קאָפּ האָט אַ בליאַסק גע־טהאָן דער נאָמען פון מערדער.

— ווער? — האָט זי געפרעגט, ארויפוואַרפענדיג די טיכעל אויף די פּלייצעס.

— ער וועט דאָך דאָרטען ניט שטעהן. ער האָט אָבגעטהאָן זיין עסק און איז זיך אוועק! — האָט מאַריא געענטפערט.

אויפ'ן גאַס האָט זי געזאָגט:

— יעצט וועט מען ווידער אָנהויבען צו אָקערען און זוכען דעם שול־דיגען. גוט נאָך, וואָס דיינע זיינען די גאַנצע נאַכט געווען אין דער היים, — איך בין אַן עדות. נאָך האַלבע נאַכט בין איך פאַרביי־געגאַנגען פּאַרביי דיין הויז און אַ קוק געטהאָן אין פענסטער: איהר זייט אַלע געזעסען ביים טיש...

— וואָס רעדסטו, מאַריא? קען מען דען אימיצען פון זיי חושד זיין? — האָט די מוטער מיט שרעק אויסגערופען.

— ווער־זשע דען האָט איהם דער'הרג'עט? דאָך געוויס איינער פון אייער חברה? — האָט מיט זיכערהייט קאָרסונאָוואַ ארויסגעזאָגט. — אַלע ווייסען דאָך, אַז ער האָט זיי געשפּיאָנעוועט...

די מוטער האָט זיך אָבגעשטעלט, האָט שווער אָפּגעאָטהעמט און האָט צוגעלעגט די האַנד צום הארצען.

— וואָס איז מיט דיר? האָב קיין מורא ניט!... דער הונד איז ווערטה דעם שטעקען... לאָמיר געהן גיכער, אַניט וועט ער שוין זיין אוועקגעפיהרט!

די מוטער איז געגאַנגען, ניט וויסענדיג אַליין צוליעב וואָס זי געהט. איהר האָט געדריקט אַ פינסטערע, שווערער געדאַנק וועגען וויעסאָווש־טשיקאָוו'ען.

— ער האָט, הייסט עס, זיינס דורכגעפיהרט! — האָט זי אַ טראַכט געטהאָן.

ניט ווייט פון פאַבריק, אויפ'ן אָרט פון דער אַלט אָבגעברענטער הויז, טרעטענדיג איבער קויהלען און פאַנאַנדערשאַרענדיג די אַש, איז געשטאַנען

א מענשען־מאסע און האָט געהודזשעט ווי אַ מחנה ביהנען. דאָרטען זיינען געשטאַנען אַ סך פרויען, נאָך מעהר קינדער, קרעמערס, קעלנערס, פּאָליציי־לייט און דער זשאַנדאַר פּעטלין, אַ הויכער אַלטער מיט אַ געדיכטער זיל־בערנער באָרד און מעדאַלען אויף דער ברוסט.

איסאַי איז האַלב געלעגען אויף דער ערד דעם רוקען אָנגעשפּאַרט אָן אַן אָבגעבראָכענעם באַלקען און די קאָפּ אַראָבגעהאָנגען אויף דער רעכטער פּלייצע. זיין רעכטע האַנד איז געווען אַריינגערוקט אין הויזען־קעשענע, די פינגער פון דער לינקער האַנד האָט ער אַריינגעגראָבען אין דער ווייכער ערד.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף זיין פּנים. איין אויג האָט געבליקט אויף זיין היטעל, וועלכע איז געלעגען צווישען זיינע אויסגעשפּרייטע פיס. דער מויל איז געווען עפּעס מאָדנע האַלב־אָפען און זיין געלע בערדעל האָט ארויסגעשטאַרטשט אויף אַ זייט. זיין מאָגערער קערפּער מיט'ן שפּיציגען קאָפּ און די ביינערנע געשפּרינקעלטע צורה איז נאָכ'ן טויט געוואָרען נאָך קלענער.

די מוטער האָט אַ זיפץ געטהאָן און זיך איבערגעצ'לם'ט. ביי'ן לעבען איז ער איהר געווען עקעלדיג, אָבער יעצט האָט ער ערוועקט אין איהר אַ שטילען רחמנות.

— עס זעהט זיך גאָר קיין בלוט ניט! — האָט אימיצער עפּעס מיט אַ האַלבען מויל בעמערקט. — איהם האָט קענטיג אימיצער מיט'ן פויסט דער־לאַנגט.

אַ דיקע פרוי האָט אַ שלעפּ געטהאָן דעם זשאַנדאַר פאַר'ן אַרבעל און האָט איהם געפרעגט:

— אפשר לעבט ער נאָך, האַ?

— אוועק פון דאַנען! — האָט דער זשאַנדאַר אַ געשריי געטהאָן, ארויסרייסענדיג דעם אַרבעל.

— דער דאָקטאָר איז געווען און האָט געזאָגט, אַז עס איז שוין נאָך אַלעמען, — האָט אימיצער געענטפערט.

אַ טרוקענע, בייזע שטימע האָט הויך אויסגערופען:

— יעצט האָט מען דעם מסור פערשטאָפּט די מויל... עס קומט איהם כשר!...

דער זשאַנדאַר האָט זיך אַ קעהר געטהאָן, האָט פאַנאַנדערגעשיעבט מיט די הענד די פערזאַמעלטע און האָט סטראַשענדיג אַ פרעג געטהאָן:

— ווער דרשנ'ט עס דאָרטען, האַ?

די מענשען האָבען אָבגעטראָטען, אייניגע זיינען אנטלאָפען. אימיצער האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט מיט א פרעהליכען בייסענדען געלעכטער.

די מוטער איז אוועק אהיים.

— קיינער האָט ניט קיין מיטלייד מיט איהם! — האָט זי געטראַכט.

פאַר איהרע אויגען האָט ווי א שאָטען געשוועבט די ברייטע פיגור פון וויעסאָוושטשיקאָוו'ן. זיינע שמאָלע אויגעלעך האָבען געקוקט קאַלט און בייז און זיין רעכטע האַנד האָט זיך געטרייסעלט, אקוראַט ווי ער וואָלט איהר אָבגעקלאַפּט...

ווען דער זוהן און אנדריי זיינען געקומען מיטאָג עסען, האָט זי זיי פריהער פון אלץ א פרעג געטהאָן:

— נו, וואָס? מען האָט קיינעם ניט ארעסטירט פאַר איסאַיען?

— דערוויילע הערט זיך גאָרנישט! — האָט זיך אָבגערופען דער קליין־רוס.

זי האָט געזעהן, אז ביידע זיינען פערביטערט און עס דריקט זיי עפּעס.

— וועגען ניקאָלאַיען רעדט מען גאָרנישט? — האָט די מוטער שטיל געפרעגט.

דעם זוהן'ס שטרענגע אויגען האָבען זיך אָבגעשטעלט אויף איהר פּנים און ער האָט דורכדרינגליך געזאָגט:

— פון איהם הערט מען ניט און קיינער איז איהם ניט חושד. ער איז גאָר ניטאָ. ער איז נעכטען מיטאָג־צייט אוועקגעפאָהרען צום טייך און האָט זיך נאָך ניט אומגעקעהרט. איך האָב זיך נאָכגעפרעגט אויף איהם...

— נו, דאַנקען גאָט! — האָט די מוטער מיט א זיפץ פון ערלייכטערונג ארויסגערעדט. — גאָט צו דאַנקען!

דער קליין־רוס האָט א קוק געטהאָן אויף איהר און האָט אראָבגעלאָזען זיין קאָפּ.

— ער ליעגט דאָרטען, — האָט די מוטער פערטראַכטערהייט דער־צעהלט, — און פּונקט ווי ער וואָלט זיך איבער וואָס ניט איז וואונדערען, אזא פּנים איז ביי איהם. קיינער האָט קיין רחמנות ניט אויף איהם און קיינער זאָגט וועגען איהם קיין גוט וואָרט ניט. א קלייננקער אזא, קוים וואָס מען בעמערקט איהם... פּונקט ווי א שאַרבען, וואָס האָט זיך פון וואָס ניט איז אָבגעבראָכען, איז אראָבגעפאַלען און ליעגט...

ביים עסען האָט פּאַוועל פּלוצלונג א וואָרף געטהאָן די לעפעל און האָט אויסגערופען:

— דאָס פערשטעה איך ניט!

— וואָס? — האָט געפרעגט דער קליין־רום, א שוויינענדער און א פעראומערטער.

— טויטען א בהמה נאָר דערפאַר, וואָס מען דאַרף עסען, — דאָס איז שוין ניט אנגענעהם. טויטען א ווילדע חיה... א גזלן, דאָס קען מען נאָך פערשטעהן. איך אליין וואָלט געקענט טויטען א מענשען, וואָס איז גע־וואָרען א ווילדע חיה פאר די אנדערע. אָבער ווי קען זיך די האנד אויפ־הויבען צו טויטען אזא עקעלדיגע ניעדעריגע בריאה!...

דער קליין־רום האָט א קוועטש געטהאָן מיט די פלייצעס און האָט ארויסגערעדט:

— ער איז געוועזן ניט וועניגער שעדליך, ווי א ווילדע חיה...

— איך וויים.

— א קאַמאַר, וועלכער זויגט נאָר אוים א ביסעל פון אונזער בלוט, טויטען מיר, — האָט שטיל צוגעגעבען דער קליין־רום.

— נו, יא... וועגען דעם רעד איך ניט. איך זאָג נאָר, אז עס איז עקעלדיג.

— וואָס קען מען העלפען? — האָט געזאָגט אנדריי, ווידער א קוועטש טהוענדיג מיט די פלייצעס.

— דו וואָלסט געקענט טויטען אזעלכען? — האָט פאַוועל, נאָך א לאנגען שטילשווייגען, פערטראַכטערהייט געפרעגט דעם קליין־רום.

אנדריי האָט איהם אנגעקוקט מיט זיינע רונדע אויגען, האָט א וואָרף געטהאָן זיינע אויגען אויף דער מוטער און האָט טרויעריג אָבער פעסט געענטפערט:

— פון מיינעטוועגען וואָלט איך קיינעם ניט געטשעפעט. פאר די חברים אָבער, פאר דער אלגעמיינער זאַך — קען איך אלץ טהאָן! אפילו אַן אייגענעם זוהן אויך...

— אָ, אנדריושא! — האָט די מוטער שטיל אויסגערופען.

ער האָט א שמייכעל געטהאָן און האָט געזאָגט:

— מען קען אנדערש ניט. אזוי איז שוין דאָס לעבען!

— יא, — יא!... — האָט זיך פאַוועל לאנגזאַם אָבגערופען. — אזוי איז דאָס לעבען!...

פלוצלונג איז אנדריי אויפגעשטאַנען פון אָרט, פונקט ווי ער וואָלט עפּעס האַסטיג געטריעבען געוואָרען פון אַן אינערליכען געפיהל. ער האָט א מאַך געטהאָן מיט די הענד און האָט אנגעהויבען צו ריידען:

— וואָס קען מען העלפען? א מאָל מוז מען אויך האַסען דעם מענשען, אום עס זאָל גיכער אָנקומען די צייט, ווען מען וועט קענען אלעמען ליעבען.

מען דארף אומברענגגען דעם יעניגען, וועלכער פערדארבט דאס לעבען, וועל־כער פערקויפט זיינע מיט־מענשען פאר געלד אום איינצוקויפען זיך כבוד און רוהם. ווען עהרליכע מענשען טרעפען אויף זייער וועג א פעררעטהער, וועלכער זוכט זיי צו פערניכטען — וועל איך אליין זיין א פעררעטהער אויב איך וועל איהם ניט אומברענגגען... מען טאר דאס ניט? איך האב קיין רעכט ניט? און זיי, אונזערע בעלי בתים, האבען א רעכט צו האלטען סאלדאטען און תלינים, פרעהליכע הייזער און טורמעס און די אלע עקעל־האפטע זאכען, וועלכע זאלען שאפען פאר זיי זייער רוהע און בעקוועמ־ליכקייט... ניט ווילענדיג קומט מיר אפטמאל אוים צו נעהמען אין האנד זייער וואפע... וואס קען מען זיך העלפען? איך וועל נעהמען, איך וועל זיך ניט ענטזאגען. זיי טויטען צעהנדליגע און הונדערטע פון אונז. דאס גיט מיר א רעכט אויפצוהויבען די האנד און אראפצולאזען זי אויף איינע פון יענע פיינדליכע קעפ, וועלכע איז מיר מעהר שעדליך, וועלכע שטערט מיר אם מייסטען אין מיין ארבייט. אזא לאגיק איז דאס. געגען איהר געה איך; פון איהר וויל איך ניט וויסען. איך וויים, אז מיט זייער בלוט קען מען גארנישט בעשאפען... זייער בלוט איז ניט פרוכטבאר!... אויף דער וועלט וואקסט דער אמת נאר דאן, ווען אונזער בלוט ווייקט דורך די ערד מיט אן אפטען רעגען, אבער זייער פערפוילטע בלוט לאזט נאך זיך קיין סליאד ניט. דאס וויים איך! איך וועל נעהמען אויף זיך די עבירה; איך וועל טויטען, ווען איך וועל געפינען, אז דאס איז נויטיג! איך רייד נאר פון זיך... מיין זינד וועט שטארבען מיט מיר צוזאמען. זי וועט ניט בע־פלעקען די צוקונפט, וועט קיינעם ניט פערשווארצען אויסער מיך אליין!

ער איז ארומגעגאנגען איבער'ן צימער מאכענדיג מיט'ן האנד און האט דורכגעשלאגען די לופט ווי ער וואלט עפעס וועלען פערטרייבען פון זיך. די מוטער האט געקוקט אויף איהם מיט אומעט און אונרוה. זי האט גע־פיהלט, אז אין איהם האט זיך עפעס צובראכען און עס טהוט איהם וועה. די פינסטערע, געפעהרליכע געדאנקען וועגען דעם מארד האבען איהר פער־לאזען. — אויב ניט וויעסאוושטשיקאוו, דאן האט קיין אנדערער פון פא־וועלס חברים איהם ניט געטויטעט, האט זי געטראכט. פאפוועל האט מיט אן אראפגעלאזענעם קאפ זיך צוגעהערט צו אנדריי'ס רייד:

— אויף דעם וועג, וועלכער פיהרט אין דער צוקונפט, — האט אנדריי ווייטער גערעדט, — קומט אפטמאל אוים צו האנדלען געגען זיך אליין. מען דארף קענען אלעס אפגעבען, דאס גאנצע הארץ... דאס לעבען אפגעבען, שטארבען פאר דער זאך — דאס איז ניט שווער! מען מוז אפגעבען דאס,

וואָס איז אָפּטמאָל טהייערער פון דעם לעבען... ערשט דאַן וועט זייגען די וואַרהייט!

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אין מיטען צימער א בלאַסער מיט האַלב־פערמאַכטע אויגען און, אויפהויבענדיג די האַנד, האָט ער מיט נאָך מעהר פעסטקייט פאָרטגעזעצט:

— איך ווייס, אַז עס וועט קומען א צייט, ווען אַלע מענשען וועלען איינע די אַנדערע ליעבען, ווען יעדער איינציגער וועט פאַר דעם צווייטען ווי א שטערען לויכטען און יעדער וועט זיך צוהערען צום צווייטען ווי צו מוזיק! אויף דער ערד וועלען אַרומגעהן פרייע, גרויסע מענשען, מיט אָפענע הערצער און יעדע האַרץ וועט זיין פריי פון קנאה און דאַרום וועלען זיי ניט זיין שלעכט איינע צו די אַנדערע. דאַן וועט דאָס ניט זיין קיין לעבען, נאָר א פרייער דיענען דעם מענשען, וועלכער וועט ערהויבען זיין געשטאַלט. פרייע מענשען וועלען זיין אימשטאַנדע אַלעס צו דערגרייכען. דער מענש וועט דאַן לעבען פאַר׳ן אמת און פאַר די שעהנהייט און פאַר די בעסטע וועלען זיך רעכענען די יעניגע, וועלכע וועלען מיט זייער האַרץ ברייטער אַרומנעהמען די וועלט, וועלכע וועלען איהר טיעפער ליעבען... די בעסטע וועלען זיין די פרייסטע — אין זיי ליעגט מעהר שעהנקייט! דאַן וועט זיין דאָס לעבען גרויס און גרויס וועלען זיין די מענשען פון אַזאַ לעבען...

ער האָט געשוויעגען א ווייל. דאַן האָט ער זיך אויסגעגלייכט, האָט זיך א שאָקעל געטהאָן ווי א גלאָק און האָט טיעף פון גאַנצען האַרצען א זאָג געטהאָן:

— פאַר אַזאַ לעבען וועל איך אַלעס טהאָן... איך וועל מיין אייגען האַרץ אויסרייסען און צוטרעטען עס מיט די פיס, אויב דאָס וועט נאָר נויטיג זיין...

זיין פנים האָט א ציטער געטהאָן און האָט געלויכטען פון אויפרעגונג. פון זיינע אויגען זיינען געפלאָסען איינע נאָך די אַנדערע גרויסע, שווערע טרעהרען.

פּאַוועל האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט געקוקט אויף איהם א בלאַסער, מיט ברייט פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען. די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל. זי האָט געפיהלט ווי א פינסטערער אונרוה נעהמט איהר אַרום.

— וואָס איז מיט דיר? — האָט פּאַוועל שטיל געפרעגט.

דער קליין־רוס האָט א טרייסעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ, האָט זיך אויס־געצויגען ווי א סטרונע און האָט געזאָגט, קוקענדיג אויף דער מוטער.

— איך האָב עס געזעהן... איך ווייס...

זי האָט זיך אויפגעהויבען, איז שנעל א פערציטערטע צוגעגאַנגען צו

איהם און האָט איהם אָנגענומען פאר די הענד. ער האָט געוואָלט ארויס־רייסען זיין רעכטע האנד, אָבער זי האָט זיך פעסט געהאַלטען אָן זיין האנד און האָט זיך ליידענשאַפטליך געבעטען ביי איהם:

— ליעבינקער מיינער, שטילער! טהייערינקער, דאָס איז גאָרנישט... גאָרנישט, פאוועל!

— וואַרט אַ ווײַלע, — האָט דער קליין־רוס געמורמעלט, — איך וועל אייך דערצעהלען ווי דאָס איז פאָרגעקומען...

— מען דאַרף ניט! — האָט זי געשעפּטשעט מיט טרעהרען אין די אויגען, קוקענדיג אויף איהם — דאָס איז ניט נויטיג, אַנדריושאַ...

פאוועל איז לאַנגזאַם צוגעגאַנגען, קוקענדיג אויפ'ן חבר מיט פייכטע אויגען. ער איז געווען בלאַס און שמייכלענדיג האָט ער לאַנגזאַם אַ זאָג געטהאָן:

— די מאַמע האָט מורא, אַז דו האָסט...

— איך האָב ניט מורא... — האָט די מוטער געזאָגט. — איך גלויב ניט! ווען איך וואָלט דאָס אפילו געזעהן, וואָלט איך דאָס אויך ניט געגלויבט.

— וואַרט אוים! — האָט דער קליין־רוס געזאָגט, ניט קוקענדיג אויף זיי און סטאַרענדיג זיך צו בעפרייען זיין האנד, — דאָס האָב ניט איך... אָבער איך האָב געקענט ניט דערלאָזען...

— לאָז דאָס צורוה, אַנדריי, — האָט פאוועל אַ זאָג געטהאָן.

מיט איין האנד דריקענדיג אַנדריי'ס האנד, האָט פאוועל די צווייטע האנד ארויפגעלעגט אויף אַנדריי'ס פּלייצע, פונקט ווי ער וואָלט וועלען אָפּשטעלען דעם ציטער אין זיין הויכען קערפּער. דער קליין־רוס האָט איינגעבויגען צו זיי זיין קאָפּ און האָט שטיל און אָבגעריסען אָנגעפאַנגען:

— איך האָב דאָס ניט געוואָלט. דו, פאוועל, ווייסט דאָך. עס האָט פּאַסירט אַזוי: ווען דו ביזט אוועק פאָראויס און איך בין געבליבען דאָרט ביים עק גאַס מיט דראַגונאָוו'ען, האָט זיך איסאַי דאָרט בעוויעזען פון אַ ווינקעל... ער האָט זיך אוועקגעשטעלט אָן אַ זייט און האָט גענומען קוקען אויף אונז און לאַכען. דראַגונאָוו האָט אַ זאָג געטהאָן: — דו זעהסט? דאָס שפּיאָנעוועט ער מיר נאָך אַ גאַנצע נאַכט... איך וועל איהם אָנשלאָגען. און ער איז אוועקגעגאַנגען... איך האָב גערעכענט, אַז ער איז אוועק אהיים... און איסאַי איז צוגעגאַנגען צו מיר...

דער קליין־רוס האָט אַ זיפץ געטהאָן.

— קיינער האָט מיר אַזוי מיאוס ניט בעליידיגט, ווי דיעזער הונד...

די מוטער האָט איהם געשלעפּט פאַר'ן האנד צום טיש און ענדליך איז איהר געלונגען איהם אוועקצוזעצען אויף אַ שטוהל. אליין האָט זי זיך

געזעצט הארט לעבען איהם. פאוועל איז געשטאנען לעבען זיי און האט געצופט זיין באָרד.

— ער האט מיר געזאָגט, אז מען קען אונז אלעמען, אז די זשאנדארען האבען אונז אויפ'ן צעטעל, און אז פאר דעם ערשטען מאי וועט מען אונז אלעמען ארעסטירען. איך האב איהם ניט געענטפערט. איך האב געלאכט. אבער דאס הארץ האט אין מיר געקאכט. ער האט אנגעפאנגען ריידען, אז איך בין א קלוגער בחור און דארף ניט געהן אויף דיעזען וועג. בעסער...

ער האט זיך אפגעשטעלט א רגע, האט אבגעווישט דעם פנים מיט דער לינקער האנד און זיינע אויגען האבען טרוקען א בלישטשע געטהאָן.

— איך פערשטעה! — האט פאוועל געזאָגט.

— יא. בעסער, זאָגט ער, טרעט אריין אין דיענסט פון דער רעגיערונג. הא?

דער קליין־רוס האט א פאָך געטהאָן מיט'ן צוזאמענגעדריקטען פויסט.

— פון דער רעגיערונג... אָך, דו פערפלוכטער נפש! בעסער וואָלט ער מיר אין באק געגעבען, וואָלט מיר לייכטער געוועזן... און איהם פיעלייכט אויך. אבער דאן ווען ער האט א שפיי געטהאָן מיר אין הארצען מיט זיין פער'עפּוש'טער שפייעכץ, האב איך שוין מעהר ניט געקענט אויסהאלטען.

אנדריי האט אלץ גערישען זיין האנד פון פאוועל'ס הענד און האט מיט עקעל פארטגעזעצט: — איך האב איהם א פאטש געטהאן אין באק און בין אוועק... הער איך פון הינטער ווי דראגונאוו רופט זיך אפּ אזוי שטיל — אהא, ארייגעפאלען? ער איז מסתמא געשטאנען אין א ווינקעל... איך האב זיך ניט אבגעקעהרט... הגם איך האב געפיהלט... איך האב פערשטאנען, אז עס איז מעגליך... איך האב געהערט א קלאפּ... אזא שווערען... א שטארקען... איך געה מיר רוהיג, פונקט ווי איך וואָלט צוטראטען מיט'ן פוס א זשאבע... איך האב זיך געשטעלט צו דער ארבייט, הער איך מען שרייט — איסאיען האט מען דער'הרג'עט! עס האט זיך ניט געגלויבט... אבער מיין האנד האט אנגעהויבען נאָיען און עס איז מיר עפּעס ניט אנגענעהם מיט איהר צו ארבייטען... זי טהוט מיר ניט וועה, נאָר זי איז עפּעס ווי קירצער געוואָרען...

ער האט קרום א קוק געטהאָן אויפ'ן האנד און האט געזאָגט:

— דעם גאנצען לעבען וועל איך שוין געוויס ניט אבוואשען דיעזען מיאוס'ען פלעק...

— פּטור נו! אבי דיין הארץ איז ריין... טהיירינקער! — האט ייך שטיל אפּגערופען די מוטער.

— איך בעשולדיג זיך ניט... ניין! — האט פעסט געזאָגט דער קליין־

רוס, — אָבער דאָס איז מיר אָבשייליך! עס איז מיר שווער צו טראָגען אין הארצען אזא שמוץ... דאָס אַלעס קען מען פערמיידען.

— וואָס דענקסטו צו טהאָן? — האָט פּאוועל געפרעגט, פערדעכטיג א קוק טהוענדיג אויף איהם.

— וואָס? — דער קליין־רוס האָט זיך פערטראַכט, אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ און ווידער אויפהויבענדיג איהם, האָט ער מיט א שמייכעל א זאָג געטהאָן:

— זאָגען, אַז איך האָב איהם א קלאַפּ געטהאָן... האָב איך, פערשטעהסט זיך, ניט מורא... אָבער איך שעהם זיך דאָס צו זאָגען.

ער האָט פאַנאַנדערגעפיהרט מיט די הענד, האָט זיך אויפגעשטעלט און האָט נאָך א מאָל ווידערהאָלט:

— איך קען ניט! איך שעהם זיך!...

— איך פערשטעה דיך ניט! — האָט פּאוועל געזאָגט, א קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס, — דו האָסט איהם ניט דער'הרג'עט און ווען אפילו...

— ברודעריל, דאָס איז דאָך אָבער פאָרט געווען א מענש... וויסען, אַז מען הרג'עט א מענשען און ניט שטערען, דאָס איז פּיעלייכט א ניעדער־טרעכטיגע פייגהייט...

פּאוועל האָט פעסט געזאָגט:

— איך פערשטעה דאָס איינפאַך ניט...

און נאָכדענקענדיג א ווײַלע האָט ער צוגעגעבען:

— דאָס הייסט, פערשטעהן קען איך דאָס, אָבער פיהלען ניט.

עס האָט זיך דערהערט דאָס פייפען פון פאַבריק־פייפעל. דער קליין־רוס האָט פערנייגט דעם קאָפּ אויף א זייט און ווען ער האָט אויסגעהערט דעם מעכטיגען רוף, האָט ער געזאָגט:

— איך וועל ניט געהן אַרבייטען...

— איך אויך ניט... — האָט זיך אָבגערופען פּאוועל.

— איך וועל געהן אין באָד! — האָט לאַכענדיג א זאָג געטהאָן דער קליין־רוס. ער האָט זיך פאַרטיג געמאַכט און איז אַוועק א פעראומערטער.

די מוטער האָט איהם דורכגעלאָזען מיט א מיטפיהלענדען בליק און האָט זיך געווענדעט צום זוהן:

— זאָג זיך וואָס דו ווילסט, פּאווליושאַ... איך וויים, אַז עס איז אַן עבירה צו הרג'ענען א מענשען... אָבער איך בעשולדיג קיינעם ניט... ווען איך האָב א קוק געטהאָן אויף איסאַיען און האָב זיך דערמאָהנט, אַז ער האָט געסטראַשעט דיך אויפצוהענגען, האָב איך ניט געפיהלט צו איהם קיין

האָט און האָב זיך ניט געפרעהט, וואָס ער איז געשטאָרבען... איך האָב פּשוט רחמנות געהאַט... אָבער יעצט פיהל איך אפילו דאָס אויך ניט...

זי איז אויף אַ רגע אנטשוויעגען געוואָרען, האָט אַ טראַכט געטהאָן און דאַן האָט זי מיט אַ פערוואונדערטען שמייכעל בעמערקט:

— דו הערסט, פּאַוועל, וואָס איך זאָג?...

פּאַוועל האָט מסתמא ניט געהערט. ער איז לאַנגזאַם ארומגעגאַנגען איבער'ן צימער דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזען און פערטראַכט. דאַן האָט ער ארויסגעזאָגט:

— אזוי איז דאָס לעבען, מאַמע! דו זעהסט ווי די מענשען זיינען אוועקגעשטעלט געוואָרען איינע געגען די אַנדערע? דו ווילסט גאָר ניט און מוזט שלאָגען! און וועמען? פּונקט אזא רעכטלאָזען מענשען, וועלכער איז נאָך אונגליקליכער פון דיר, ווייל ער האָט קיין שכל ניט... די פּאָליציי, די זשאַנדאַרען, די שפּיאָנען — דאָס זיינען אַלץ אונזערע שונאים... אָבער זיי אַלע זיינען דאָך פּונקט אזעלכע מענשען ווי מיר, אויך זייער בלוט צאַפּט מען און אויך זיי רעכענט מען ניט פאַר מענשען... פּונקט דאָס זעלבע! אָבער אָט האָט מען אָנגערייצט די מענשען איינע אויף די אַנדערע, מען האָט זיי מיט דומהייט און סטראַשונקעס פערבלענדעט די אויגען, מען האָט זיי געבונדען הענד און פיס און מען זויגט זייער בלוט. מען דריקט זיי און מען שלאָגט איינע מיט די אַנדערע. די מענשען האָט מען פערוואַנדעלט אין ביקסען, אין שטעקענס, אין שטיינער און דאָס רופט מען קולטור! דאָס רופט מען מלוכה!...

ער איז צוגעגאַנגען נעהנטער צו דער מוטער.

— דאָס איז אַ פערברעכען, מאַמע! דער ניעדערטרעכטיגסטער מאָרד פון מיליאָנען מענשען... אַ גייסטיגער מאָרד... דו פערשטעהסט?... זיי טויטען די נשמה. דו זעהסט דעם אונטערשיעד צווישען אונז און זיי. ווען אימיצער פון אונז האָט וועמען געשלאָגען, איז דאָס איהם אָבשייליך, ער שעהמט זיך און עס טהוט איהם וועה... עס עקעלט איהם — דאָס איז די הויפּט-זאַך! אָבער זיי טויטען טויזענדע מענשען רוהיג, אָהן רחמנות, מיט פערגעניגען און פרייד און זייער הארץ טהוט אפילו קיין ציטער ניט! און זיי טויטען אַלעמען און אַלעס נאָר אום צו פערהיטען די האַלץ פון זייערע הייזער, אום צו האָבען מעבעל, גאָלד, זילבער, ווערטהלאָזע פּאַפּיערען און אַלעס, וואָס גיט זיי די מאַכט איבער די מענשען. בעטראַכט נאָר: ניט צוליעב זיך אַליין שלאַכטען זיי אוים גאַנצע פעלקער, ניט צוליעב זייער איינענעם „איך“ פערקריפּלען זיי די מענשליכע הערצער, נאָר צוליעב זייער אייגענטהום... ניט אינערליך פערזיכערען זיי זיך, נאָר אויסערליך...

ער האָט גענומען איהרע הענד, האָט זיך איינגעבוינגען, האָט זיי א טרייסעל געטהאָן און האָט געזאָגט:

— ווען דו וואָלסט דערפיהלט אָט דיזע געמיינהייט און שענדליכ־קייט, וואָלסטו דאן פערשטאַנען אונזער לעהרע... דו וואָלסט דאן איינזעהן ווי גרויס און העל זי איז!...

די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען אַן אויפגערעגטע, אָנגעפילט מיט'ן וואונש צו פעראייניגען איהר הארץ מיט דעם זוהן'ס הארץ אין איין מעכ־טיגען פלאם.

— ווארט, פּאוועל... ווארט! — האָט זי שווער אָטהעמענדיג געמור־מעלט — איך בין דאָך אויך אַ מענש! איך פיהל אויך... האָב נאָר געדולד!...

25.

אין פאָרהויז האָט זיך דערהערט אַ שאָרך. זיי האָבען ביידע א ציטער געטהאָן און אָנגעקוקט איינע די אַנדערע.

די טהיר האָט זיך געעפענט לאַנגזאַם און עס האָט זיך בעוויזען די שווערע פיגור פון ריבין.

— אָט בין איך דאָ! — האָט ער, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ, געזאָגט מיט אַ שמייכעל. — עס ציהט מיך שטענדיג אהין, וואו איך ברויט און זאלץ געפין; איז נאָר עסען פראַן, קומען גלייך — דאָס איז מיין זאַך!

ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ פּעלצעל, וועלכער איז געווען אין גאַנ־צען פערשמירט אין זשענאַכץ, אין לאַפּטשעס, הינטער זיין גארטעל האָבען געשטאַרטשעט זיינע הענדזשקעס, אויפ'ן קאָפּ האָט ער געטראָגען אַ פּעלצענע היטעל.

— וואָס מאַכט איהר? הייסט דאָס זיי האָבען דיך ארויסגעלאָזען, פּאוועל? אזוי. ווי לעבט זיך דיר עפּעס, נילאָוונאַ? — ער האָט ברייט געשמייכעלט, אַרויסצייגענדיג זיינע ווייסע צייהנער. זיין שטימע האָט געקלונגען ווייכער ווי פריהער און זיין פּנים איז נאָך געדיכטער בעוואַקסען געוואָרען מיט האָאָר.

די מוטער האָט זיך דערפרעהט, איז צוגעגאַנגען צו איהם, האָט געדריקט זיין גרויסע, שווארצע האנד און, איינאָטהעמענדיג דעם געזונדען, שטאַרקען ריח פון די זשענאַכץ, האָט זי געזאָגט:

— אַך, דו... נו, דאָס פרעהט מיך... וואָס מאַכסטו?

פּאוועל האָט געשמייכעלט אָנקוקענדיג ריבינען.

— ניט קיין שלעכטער פּויער!...

ריבין האָט זיך לאַנגזאַם אויסגעטהאָן און האָט געזאָגט:

— יאַ, איך בין ווידער געוואָרען אַ פּויער... איהר ווערט ביסלעכוויז

פריצים, איך אָבער געה צוריק... יאָ! אויסטהוענדיג אויף גיך זיין העמדעל איז ער אריין אין צימער, האָט איהם אויפמערקזאם בעטראכט און האָט ערקלעהרט:

— רייכער, ווי עס שיינט, זיינט איהר ניט געוואָרען, אָבער ביכער איז צוגעקומען... יאָ. נו, דערצעהלט, ווי געהט דאָס געשעפט?

— דאָס געשעפט געהט פאָרווערטס! — האָט פּאוועל געענטפערט.

— מיר זייען און שניידען און קענען ניט ליידען קיין ליגענס, זלזולים, קיין פאַלשע בלבולים. מיר קלייבען די זאנגען פון פעלד מיט געזאנגען און טרינקען ביז שיכור, — אָט דאָס איז דער עיקר. גוט, הא? נו, אויב אזוי, איז פיין, זעהר פיין!

— טהעע ווועסטו טרינקען? — האָט די מוטער געפרעגט.

— פאַר וואָס ניט? אַ גלעזעל בראַנפען וואָלט איך אויך גענומען... און וועט איהר געבען עסען, וועל איך זיך אויך ניט אָפּזאָגען... עס פרעהט מיך ווידער צו זעהן זיך מיט אייך... אָט דאָס איז די זאַך.

— אלזאָ, וואָס מאַכט איהר, מיכאַילאָ איוואַנאָוויטש? — האָט פּאוועל געפרעגט, זעצענדיג זיך געגענאיבער איהם.

— גאָרנישט. מען לעבט. אין יעגילדעיעווא האָב איך זיך אָפּגע־שטעלט. איהר האָט געהערט יעגילדעיעווא? אַ טהייערער דאָרף. צוויי ירידען קומען דאָרט פאַר יעדען יאָהר, איינוואוינער זיינען דאָרט פאַראַן איבער צוויי טויזענד — אַ שלעכטער פאָלק! קיין אייגענע ערד האָבען זיי ניט, נעהמען זיי אין ארענדע שלעכטע ערד. האָב איך זיך פערדונגען פאַר אַ קנעכט צו אַ דאָרטיגען הויט־שינדער — דאָרטען זיינען דאָ אַ סך אזעלכע, ווי פליגען אויף אַ טויטען קערפּער. טרייבען מיר זשעגאַכץ, ברענען קוילען. פאַר דער אַרבייט קריג איך בעצאָהלט פיער מאָל וועניגער און האָרעווען מוז איך צוויי מאָל אזוי פיעל, ווי דאָ. יאָ... יאָ... מיר זיינען דאָרט זיעבען לייטע ביי דיעזען הויט־שינדער... דורכאויס יונגע, אלע דאָרטיגע, אויסער איך... קענען אלע לעזען... און איינער, יעפים, איז אַ דורכגעטריבענער יונג!

— נו, שמועסט איהר עפּעס מיט זיי? — האָט פּאוועל לעבהאַפט געפרעגט.

— איך שוויינ שוין גראָד ניט. איך האָב מיט זיך אוועקגעפיהרט אלע היעגע בלעטלעך — פיער און דרייסיג שטיק. אָבער איך בענוץ זיך מיט דער ביבעל. דאָרט איז דאָ וואָס צו נעהמען: אַ דיקער בוך, אַ קאַזיאָנער, געדרוקט פון היילינגען סינאָד אליין און די לייטע גלויבען אין דעם גיכער.

ער האָט אַ פינטעל געטהאָן מיט די אויגען צו פּאוולען און שמייכ־לענדיג האָט ער ווייטער פאָרטגעזעצט:

— אָבער דאָס אַלץ איז ניט געגוג. איך בין געקומען צו דיר נאָך ביכלעך. מיר זיינען דאָ באַנאַנד. אַט דער יעפים איז אויך מיט מיר. מיר האָבען צוזאַמען געפיהרט זשעגאַכץ, נו, האָבען מיר זיך אַראָפּגעכאַפּט צו דיר... גיב מיר ביכלעך, ביז וואַנען יעפים איז נאָך ניט געקומען... עס איז ניט נויטיג, אַז ער זאָל אַלץ וויסען.

די מוטער האָט געקוקט אויף ריבינען און עס האָט זיך איהר געדוכט, אַז צוזאַמען מיט'ן ראָק האָט ער פון זיך אַרונטערגענומען נאָך עפּעס. ער איז געוואָרען וועניגער סאָליד און זיינע אויגען האָבען געקוקט כיטרע, ניט אזוי אָפען ווי פריהער.

— מאַמע, — האָט פּאַוועל געזאָגט, — געה אַרונטער און ברענג ביכער. דאָרט ווייס מען שוין, וואָס צו געבען... זאָג — פּאַר אַ דאָרף.

— גוט! — האָט די מוטער געזאָגט. — אַט זאָל נאָר פאַרטיג ווערען דער סאַמאָוואַר, וועל איך גלייך געהן.

— דו גיסט זיך שוין אויך אָפּ מיט דעם, נילאָוונאַ? — האָט ריבין לאַכענדיג געפרעגט. — אַזוי. בעלנים אויף ביכלעך זיינען דאָרט פאַראַן אַ סך. דער לעהרער געוועהנט זיי צו דעם... מען זאָגט, אַז ער איז אַ וואַוילער בחור, הגם ער שטאַמט פון גייסטליכע. אַ לעהרערקע איז אויך דאָ אַ וויאָרסט זיבען פון דאָרטען... אָבער מיט פערבאָטענע ביכער אַרבייטען זיי ניט. זיי זיינען דאָך בעאַמטע, — האָבען זיי מורא. איך מעג אָבער האָבען אַ פער־באָטענעם, שאַרפען ביכעל... נו, וועל איך אַרבייטען אויף זייער רעכענונג... ווען דער פּריסטאַוו אָדער דער גלח וועלען דערזעהן אַ פערבאָטענעם ביכעל, וועלען זיי דענקען, אַז דאָס האָבען די לעהרער פערזייהט! און איך וועל דערווייל ביז אַ צייט בלייבען פון דער זייט!

און אַ צופריעדענער מיט זיין קלוגשאַפט, האָט ער זיך פרעהליך פאַ־נאַנדערגעלאַכט.

— זעה נאָר! — האָט די מוטער אַ טראַכט געטהאָן. — קוקסט אויס ווי אַ בער און לעבסט ווי אַ פוקס...

פּאַוועל האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט און שפּרייזענדיג איבער'ן צימער מיט גלייכע טריט, האָט ער מיט פאָרוואורף געזאָגט:

— ביכער וועלען מיר אייך געבען... אָבער דאָס, וואָס איהר קלייבט זיך צו טהאָן, איז ניט שעהן, מיכאַאיל איוואַנאָוויטש...

— פאַר וואָס עפּעס ניט שעהן? — האָט ריבין, ברייט פאַנאַנדער־עפענענדיג די אויגען, געפרעגט.

— פאַר דעם, וואָס איהר טהוט, דאַרפט איהר אַליין זיין פעראַנטווארטליך... און אוועקשטעלען די זאַך אַזוי, אַז אַנדערע זאָלען טראָגען די

פערֿאַנטוואָרטליכקייט פֿאַר אייער ארבייט — איז ניט שעהן! — אין פֿאַ־וועל'ס שטימע האָט זיך געהערט אַ פֿערדרוס און אַ פֿאָרוואורף.

ריבין האָט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן פֿאָדלאָגע, האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט געזאָגט:

— איך פֿערשטעה ניט וואָס דו רעדסט.

— ווי דענקט איהר, — האָט פּאַוועל געפֿרעגט, אָפּשטעלענדיג זיך לעבען איהם, — אויב מען זאָל די לעהרערס חושד זיין, אַז זיי גיבען פֿאַ־נאַנדער די פֿערבאָטענע ביכלעך, וועט מען זיי אריינזעצען אין טורמע?

— געוויס... אָבער וואָס געהט דאָס מיך אָן? — האָט ריבין געפֿרעגט.

— איהר האָט דאָך געגעבען די ביכלעך און ניט זיי! דאַרפֿט איהר געהן אין טורמע...

— עה, דו לץ! — האָט ריבין אַ לאַך געטהאָן, אַ קלאַפּ טהוענדיג זיך מיט'ן האַנד איבער'ן קניע, — ווער וועט דאָס אויף מיר דענקען? פּאַסירט דען, אַז אַ פּראָסטער פּויער זאָל זיך בעשעפֿטיגען מיט אַזעלכע זאַכען. אַ ביכעל איז אַ פּריצישע זאַך. נו, דאַרפֿען זיי דערפֿאַר בעצאָהלען...

די מוטער האָט געפֿיהלט, אַז פּאַוועל פֿערשטעהט ניט ריבינען און זי האָט בעמערקט, ווי ער האָט פֿערזשמורעט די אויגען און דאָס איז אַ סימן, אַז ער איז אין כעס. זי האָט פֿאָרזיכטיג און ווייך אַ זאָג געטהאָן:

— מיכאַאיל איוואַנאָוויטש וויל טהאָן די ארבייט; די קאָסטען זאָלען אָבער אַנדערע טראָגען.

— אָט דאָס טאַקע מיין איך! — האָט זיך אָפּגערופֿען ריבין, גלעט־טענדיג זיין באָרד.

— מאַמע, — האָט פּאַוועל אויסגערופֿען, — אויב אימיצער פֿון אונז, אַנדריי צום ביישפּיעל, זאָל עפּעס אָפּטהאָן ביי מיר אונטער'ן האַנד און מען זאָל מיך דערפֿאַר אריינזעצען אין טורמע, וואָס וואָלסטו דאַן זאָגען?

די מוטער האָט אַ ציטער געטהאָן, האָט פֿערוואונדערט אַ קוק געטהאָן אויפ'ן זוהן און האָט, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ, געזאָגט:

— ווי קען מען דען האַנדלען אַזוי געגען אַן אייגענעם חבר?

— אַהאַ־אַ — האָט ריבין אויסגעצויגען. — יעצט, פּאַוועל, פֿערשטעה איך דיר שוין!

ער האָט שפּאָטיש אַ וואונק געטהאָן און האָט זיך געווענדעט צו דער מוטער:

— דאָס, מוטער, איז אַ האַרבע פֿראַגע. — און ווידער האָט ער אָנ־געהויבען ריידען צו פּאַוולען מיט'ן טאָן פֿון אַ לעהרער:

— דו ביזט נאָך אַ גרינגער, ברודערל. אין געהיימע זאַכען דאַרף מען

קיין יושר ניט זוכען. בעטראכט נאר... ערשטענס, וועט מען אין טורמע אריינזעצען פריהער דעם, ביי וועמען מען געפינט די ביכלעך און ניט די לעהרערס; צווייטענס פערשפרייטען די לעהרערס ערלויבטע ביכער, אבער אין זיי רעדט זיך דאס זעלבע, וואס אין אונזערע, נאר מיט אנדערע ווערטער; דאס הייסט, זיי ווילען דאס זעלבע וואס מיר, אבער זיי גהען הינטען־ארום און איך געה מיט'ן גלייכען וועג... פאר דער פאליציי אבער זיינען מיר די זעלבע שולדיגע. וואס ניט אזוי, אפשר? דריטענס, ברודער, קימערען מיר די מענשען גאר ניט. א פוס־געהער איז ניט קיין חבר צום רייטער. געגען א פויער וואלט איך אפשר אזוי ניט געהאנדעלט, אבער זיי זיינען אן אנדער זאך. איין לעהרער איז א זוהן פון א גלח; א צווייטע איז א טאכטער פון א גוטס־בעזיצער. וואס פאר אן אינטערעס זיי האבען אויפצוהויבען דאס פאלק, ווייס איך ניט... איך קען עס ניט בעגרייפען! זייערע פריצישע גע־דאנקען זיינען אונז, פויערים, אונפערשטענדליך. וואס איך טהו אליין, ווייס איך, אבער וואס זיי ווילען, איז פאר מיר א רעטעניש. טויזענד יאהר נאכ־אנאנד האבען זיי רוהיג געהערשט, די פריצים, און האבען פון אונז, פויערים, געשונדען די הויט. יעצט ווילען זיי פלוצלונג עפענען די פויערים די אויגען. איך, ברודערל, גלויב ניט אין קיין מעשה'לעך, און דאס קלינגט ווי א מעשה. איך בין מיט אלע פריצים פון דער ווייטענס. עס קומט מיר אויס אזוי: דו פאהרסט ווינטער אין א פעלד, דו זעהסט עס בעוועגט זיך פון ווייטען עטוואס לעבעדיגעס, דו פרעגסט זיך אליין: וואס איז דאס? א וואלף, א פוקס אדער פראסט א הונד? איך קען ניט זעהן, עס איז צו ווייט און איך קען זיך ניט פאנאנדערקלייבען.

די מוטער האט א קוק געטהאן אויפ'ן זוהן. זיין פנים איז געווען פער־אומערט.

ריבין'ס אויגען האבען פינסטער געגלאנצט. ער האט אנגעקוקט פאוולען מיט א שטאלצער צופריעדענהייט. ער האט געקעמט זיין בארד מיט די פינגער און האט אויפגערעגטערהייד ווייטער גערעדט:

— איך האב קיין צייט ניט, קיין שעהנע ווערטער צו ריידען. דאס לעבען מאכט אן ערנסטען פנים. א הינטישע בודקע איז ניט קיין שעפסען־שטאל און יעדע סטאדע בילט אויף איהר שטייגער...

— עס זיינען פאראן פריצים, וואס גיבען אפ זייער לעבען פאר'ן פאלק, וואס מאטערען זיך יאהרען־לאנג אין די טורמעס... — האט די מוטער ארויס־גערעדט, דערמאהנענדיג זיך אן די בעקאנטע פערזאנען, וואס פלעגען קומען צו זיי אין הויז.

— וועגען דיעזע רעדט מען ניט. זיי מוז מען ארויסנעהמען פון כלל, —

האָט ריבין געזאָגט. — ווערט אַ פּויער רייך, הויבט ער זיך אָן צו שטופּען צו די פּריצים, ווערט אַ פּריץ אָרים, שטופּט ער זיך צו די פּויערים. איז דער טייסטער קליין — איז די נשמה ריין... געדענקסט, פּאַוועל, דו האָסט מיר אַליין ערקלעהרט, דאָס ווי איינער לעבט אַזוי טראַכט ער. ווען אַן אַר־בייטער זאָגט: „יא“, מוז דער בעל הבית זאָגען: „ניין“. אָבער ווען אַן ארבייטער זאָגט ניין, מוז דער בעל הבית זאָגען יא. דאָס ליעגט שוין אין דער נאַטור פון די מענשען. אַזוי האָבען די פּויערים און די פּריצים פּער־שיעדענע נאַטורען. איז דער פּויער זאַט — פיהלט זיך דער פּריץ מאַט. פערשטעהט זיך צווישען יעדען שטאַנד זיינען פאַראַן זיינע אויסוואורפען און איך וויל אין קיין פאַל ניט געהן פערטהיידיגען אַלע פּויערים.

ער האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט אַ דונקעלער און שטאַרקער. זיין פּנים איז פינסטער געוואָרען. די באָרד האָט געציטערט, פּונקט ווי ער וואָלט שטילערהייד געקלאַפּט מיט די צייהנער, און ער האָט מיט אַ נידריגער שטימע פּאָרטגעזעצט:

— פינף יאָהר האָב איך זיך געוואַלגערט אויף די פאַבריקען. איך האָב מיך אָבגעוואָוינט פון דאָרף. ווען איך בין געקומען אַהין און האָב זיך אַרומ־געזעהן, האָב איך געפיהלט, אַז איך קען אַזוי ווייטער ניט לעבען! פער־שטעהסטו? איך קען ניט! איהר לעבט דאָ, איהר ווייסט ניט פון קיין הונ־גער, איהר שטעהט ניט אויס אַזעלכע בעליידיגונגען... אָבער דאָרטען פויזעט דער הונגער נאָך דעם מענשען, ווי אַ שאָטען, און זיי האָבען אפילו קיין האָפנונג ניט אויף ברויט. גאָרניט. דער הונגער האָט אויפגעפרעסען זייערע הערצער, האָט אָבגעווישט זייער מענשליכען אויסזעהן. די מענשען לעבען דאָרטען ניט, זאַנדערן זיי פוילען אין שרעקליכער נויט... און אַרום זיי דרעהט זיך די נאַטשאַלסטוואָ ווי אַ סטאַדע קראָהען און היט זיי צו זיי האָבען ניט אַן איבעריגען ביסען. זעהען זיי נאָר, אַז עס געפינט זיך אַן איבעריגער ביסען, רייסען זיי עס אַרויס און גיבען נאָך דערצו אין די צייהנער.

ריבין האָט זיך אַרומגעקוקט און האָט זיך איינגעבויגען צו פּאַוולען. אָנשפּאַרענדיג זיך מיט דער האַנד אָן טיש, האָט ער פאָרטגעזעצט:

—מיר איז זאָגאַר עקעלדיג געוואָרען, ווען איך האָב ווידער אַ קוק געטהאָן אויף דיעזען לעבען... איך זעה: איך קען ניט בלייבען. און דאָך האָב איך זיך גובר געווען און האָב געזאָגט צו זיך: זיי ניט צולאָזען, הארץ! איך בלייב דאָ... איך וועל קיין ברויט קיינעם ניט געבען, אָבער אַ קאַשע וועל איך דאָ פערקאָכען... יא, ברודער, דאָס טהו איך. איך האָס די מענשען צוליעב די מענשען גופא. דיעזער האַס שטעקט מיר ווי אַ מעסער אין האַר־צען און ציטערט אַהין און צוריק.

זיין שטערען איז פערשוויצט געוואָרען. ער האָט זיך לאַנגזאַם צו־גערוקט צו פּאַוולען און האָט ארויפגעלעגט זיין האנד אויף פּאַוועלס פּלייצע. זיין האנד האָט געציטערט:

— העלף מיר! גיב מיר ביכער! אָבער אַזעלכע, דאָס ווען דער מענש וועט זיי דורכלעזען, זאָל ער קיין רוה ניט געפינען. מען מוז די מענשען אריינשטופּען אַ יאַזשיק אונטער'ן שאַרבען, אַ שטעכעדיגען יאַזלעק. זאָג דיינע שטאָדטיגע, וועלכע שרייבען פאַר אייך, אַז זיי זאָלען אויך שרייבען פאַר'ן דאָרף! אָבער זאָלען זיי שרייבען אַזוי, אַז עס זאָל בריהען, בראָטען, אַז דאָס פאָלק זאָל געהן מיט אַ פריידען־שמייכעל צום טויט.

ער האָט אויפגעהויבען די האנד און האָט, לאַנגזאַם ארויסריידענדיג דייטליך יעדעס וואָרט, געזאָגט:

— דעם טויט בעזיעגט מען נאָר מיט'ן טויט! דאָס איז די זאַך! מען מוז שטאַרבען, אום די מענשען זאָלען אויפלעבען. זאָלען שטאַרבען טוי־זענדע, אום דאָס גאַנצע פאָלק זאָל אויפלעבען. אָט ווי איך פערשטעה שטאַרבען איז לייכט. וואָלטען נאָר די אַנדערע אויפלעבען! וואָלטען זיך נאָר די מענשען אויפהויבען!

די מוטער האָט אריינגעבראַכט דעם סאַמאָוואַר און האָט קרום אַ קוק געטהאָן אויף ריבינען. זיינע שווערע ווערטער האָבען געדריקט איהר הארץ. אין איהם איז געוועזען עפּעס אַזוינס, וואָס האָט איהר דערמאָהנט אָן איהר מאַן: ער פלעגט אויך אַזוי קריצען מיט די צייהנער, מאַכען מיט די הענד, פאַרקאַטשען די אַרבעל. אין איהם האָט געלעבט די זעלביגע אונגעדולד און דער זעלביגער וואוטה. יענער איז געוועזען שטום, דער אָבער האָט גע־רעדט און האָט דעריבער צו זיך ניט ערוועקט אַזאַ מורא.

— דאָס דאַרף מען! — האָט געזאָגט פּאַוועל, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ. מען דאַרף אויך פאַר'ן דאָרף אַ צייטונג... איהר גיט אונז די מאַטעריאַל און מיר וועלען אייך דרוקען אַ צייטונג.

די מוטער האָט מיט אַ שמייכעל אַ קוק געטהאָן אויפ'ן זוהן, האָט גע־טהאָן אַ צופריעדענעם שאָקעל מיט'ן קאָפּ, האָט זיך אָנגעטהאָן און איז שוויי־גענדיג אַוועק פון הויז.

— דו טהו נאָר! מיר וועלען דיר שוין אַלעס צושטעלען. נאָר שרייבט איינפאַכער, פּראָסטער, אַז אַפילו קעלבער זאָלען אויך פערשטעהן! — האָט ריבין אויסגערופען.

26.

אין קיך האָט זיך געעפענט די טהיר און אימיצער איז אריינגעקומען.

— דאָס איז יעפים! — האָט געזאָגט ריבין. — קום אהער, יעפים.

דאָס איז יעפּים... און דער מאַן דאָ הייסט פּאוועל. איך האָב דיר פון איהם דערצעהלט.

פאַר פּאוולען איז געשטאַנען מיט'ן היטעל אין האַנד, אין אַ קורצען האַלב־פּעלצעל, אַ בלאָנד־געלאָקטער, שטאַטליכער, קרעפטיגער בחור מיט אַ ברייטען פּנים. ער האָט איהם אָנגעקוקט מיט לויערענדע גרויע אויגען.

— גוט מאָרגען! — האָט ער אַ ביסעל הייזעריג אַרויסגעזאָגט. ער האָט אַ דריק געטהאָן פּאוולען די האַנד און האָט מיט ביידע הענד בעגלעט זיינע האָאָר. דערנאָך האָט ער בעטראַכט דעם צימער און האָט זיך פערגנב'ענענדיג צוגעשאַרט צו דער ביכער־פּאָליצע.

— דערזעהן? — האָט ריבין אַרויסגערעדט, ווינקענדיג מיט'ן אויג צו פּאוולען. יעפּים האָט זיך אָבגעקעהרט, האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט זיך גענומען דורכקוקען די ביכער, זאָגענדיג דערביי:

— וויפיעל ביכער איהר האָט דאָ צום לעזען! און קיין צייט צום לעזען האָט איהר מסתמא ניט. אין דאָרף דערפאַר איז דאָ מעהר צייט צום לעזען.

— און חושק צום לעזען האָט מען דאָרטען נאָך וועניגער ווי דאָ? — האָט פּאוועל געפרעגט.

— פאַרוואָס? חושק איז פאַראַן, — האָט יעפּים געענטפערט, זיך רייבענדיג די מאָרדע. עס איז יעצט געקומען אַ צייט, ווען מען מוז זיך פערטראַכטען. און ווילסטו עס ניט, דאַן לייג זיך און שטאַרב! דאָס פאָלק וויל ניט שטאַרבען און דאַרום האָט ער אָנגעהויבען זיך צו ריהרען פון אָרט און טראַכטען. „געאָלאָגיע“ — וועגען וואָס רעדט זיך אין דיעזען בוך?

פּאוועל האָט איהם ערקלעהרט.

— דאָס איז ניט פאַר אונז! — האָט יעפּים אַרויסגעזאָגט, אוועקשטעלענדיג דעם בוך צוריק אויפ'ן פּאָליצע.

ריבין האָט הויך אָבגעזיפצט און האָט בעמערקט:

פאַר דעם פּויער איז ניט וויכטיג צו וויסען פון וואַנען די ערד האָט זיך גענומען, זאָנדערן ווי אַזוי די פּריצים האָבען איהר אַרויסגעריסען פון אונטער דעם פּאָלקס פיס. אויב די ערד שטעהט אָדער זי דרעהט זיך, דאָס איז גאַנץ גלייך. דו קענסט איהר פון מיינעטוועגען אויפהענגען אויף אַ שטריקעל, ווען זי גיט דיר נאָר עסען.

— געשיכטע פון דער שקלאַפעריי! — האָט יעפּים ווידער איבערגעלעזען און האָט אַ פרעג געטהאָן פּאוולען:

— איז דאָס וועגען אונז?

— אין דיעזען בוך איז אויך פאַראַן וועגען פּאַנשטשיזנע! — האָט פּאוועל געענטפערט, דערלאַנגענדיג איהם אַ צווייטען ביכעל. יעפּים האָט

גענומען דעם בוך, האָט איהם בעטראַכט און איהם אָבלייגענדיג אַן אַ זייט, האָט ער רוהיג ארויסגעזאָגט:

— דאָס איז שוין אריבער.

— איהר האָט ערד? — האָט פּאַוועל געפרעגט יעפּימען.

— מיר? יא! מיר זיינען דריי ברידער, און אונזער לאַנד האַלט פיער דעסיאַטין... אַלץ זאַמד — מען קען מיט דעם פּוצען קופּער, אָבער צו פּער־זייהען טויג עס ניט. און שווייגענדיג אַ ווײַלע האָט ער פאָרטגעזעצט:

— איך האָב זיך בעפרייט פון דער ערד. וואָס טויג זי מיר? שפּייזען שפּייזט זי ניט און בינדט נאָר די הענד און פיס. עס איז שוין דער פערטער יאָהר, ווי איך האָב זיך פּערדונגען פאַר אַן ארבייטער און אין הערבסט דאַרף איך שוין געהן דיענען פאַר אַ סאָלדאַט. מיכאַילאָ זאָגט מיר: „געה ניט!" ער זאָגט מען שיקט יעצט די סאָלדאַטען שיסען דעם פאָלק. איך דענק אָבער יא צו געהן. די סאָלדאַטען האָבען געשלאָגען דעם פאָלק אין סטענקאַ ראַזין'ס צייטען און אין פּוגאַטשאָוו'ס צייטען. עס איז שוין צייט צו מאַכען אַ סוף צו דעם... ווי דענקט איהר? — האָט ער אַ פרעג געטהאָן פּאַוולען, איהם אַנקוקענדיג.

— עס איז שוין צייט! — האָט פּאַוועל געענטפערט מיט אַ שמייכעל.— אָבער עס איז שווער! מען מוז וויסען וואָס צו זאָגען די סאָלדאַטען און ווי זיי צו זאָגען, אַז זיי זאָלען עס פערשטעהן.

— וועל איך זיך צולערנען אביסעל, וועל איך קענען! — האָט יעפּים געזאָגט.

— אָבער ווען די נאַטשאַלסטוואָ זאָל דיך כאַפּען, וועט מען דיך דער־שיסען, — האָט פּאַוועל געענדיגט, נייגעריג אַנקוקענדיג יעפּימען.

זי שאָנעוועט ניט! — האָט יעפּים רוהיג צוגעשטימט און האָט ווידער גענומען פאַנאַנדערקוקען די ביכער.

— טרינקט טהעע, יעפּים. מיר מוזען באַלד פאָהרען! — האָט גע־זאָגט ריבין!

— שוין! — האָט זיך אָבגערופען יעפּים, און האָט ווידער אַ פרעג געטהאָן:

— רעוואָלוציע! מיינט דאָס אַ בונט?

אַנדריי איז אריינגעקומען אַ רויטער, אַ צוהיצטער, אַ פעראומערטער. ער האָט שווייגענדיג אַ דריק געטהאָן יעפּים'ס האַנד און האָט זיך געזעצט לעבען ריבינען און האָט אַ שמייכעל געטהאָן.

— וואָס ביזטו אַזוי פעראומערט? — האָט ריבין איהם אַ פרעג גע־טהאָן און האָט איהם אַ פּאַטש געטהאָן מיט'ן האַנד אויפ'ן קניע.

— אזוי זיך... — האָט געענטפערט דער קליין־רוס.

— אויף אַן ארבייטער? — האָט יעפים געפרעגט, אָנצייגענדיג מיט'ן קאָפּ אויף אַנדרייען.

— יא! — האָט אַנדריי געענטפערט. — וואָס איז?

— ער זעהט צום ערשטען מאָל פאַבריק־ארבייטער! — האָט ריבין ערקלעהרט, — ער זאָגט, אַז דאָס זיינען גאָר אַנדערע מענשען...

— מיט וואָס זיינען זיי אַנדערש? — האָט פּאַוועל געפרעגט.

יעפים האָט אויפמערקזאַם בעטראַכט אַנדרייען און האָט געענטפערט:

— איהר האָט שאַרפע ביינער. ביי די פּויערים זיינען די ביינער קיי־לעכדיגער...

— דער פּויער שטעהט רוהיגער אויף די פיס! — האָט צוגעגעבען ריבין, — ער פיהלט אונטער זיך די ערד, הגם ער האָט קיין ערד ניט, אָבער ער פיהלט די ערד. א פאַבריק־ארבייטער איז אָבער ווי א פויגעל — ער האָט קיין פאָטערלאַנד ניט און קיין היים ניט; היינט איז ער דאָ, מאָרגען דאָרטען! איהם קען אפילו א פרוי אויף ניט צובינדען צו א בעשטימטען פּלאַץ, ווי נאָר עפּעס — דאַן אדיע, טהייערינקע, און ער געהט זיך זוכען וואו בעסער איז. דער פּויער אָבער וויל ארום זיך בעסער מאַכען, ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט... עהע, אָט איז די מוטער אויך געקומען!

און ריבין איז ארויס אין קיך. יעפים איז צוגעגאַנגען צו פּאַוולען און האָט איהם א פרעג געטהאָן:

— אפשר קענט איהר מיר געבען א וועלכען ניט איז ביכעל?

— מיט פערגעניגען! — האָט פּאַוועל געענטפערט.

יעפים'ס אויגען האָבען דורשטיג אויפגעלויכטען און ער האָט גיך געזאָגט:

— איך וועל עס אייך אומקעהרען. אונזערע לייטע פיהרען דאָ ניט וויט זשענעביץ, וועלען זיי עס אייך ברענגען. אָט, א דאַנק אייך. יעצט איז א ביכעל ווי א ליכט אין מיטען דער נאַכט...

ריבין האָט זיך צוריקגעקעהרט שוין אַן אָנגעטהאָנענער, שטייף ארומ־געגאַרטעלט און ער האָט זיך געווענדעט צו יעפים'ען:

— נו, לאָמיר פאָהרען, עס איז שוין צייט.

— אָט וועל איך יעצט האָבען וואָס צו לעזען! — האָט יעפים אויס־געשריען, אָנצייגענדיג אויף די ביכער און האָט א ברייטען שמייכעל געטהאָן. ווען זיי זיינען אַוועקגעגאַנגען, האָט פּאַוועל מיט פרייד אויסגערופען, זיך ווענדענדיג צו אַנדרייען:

— ווי געפעלען דיר חברה־לייט?...

— יא־א! — האָט לאַנגזאַם אויסגעצויגען דער קליין־רוס, — ווי

וואָלקענס פאַר דעם זונען־אונטערגאַנג... געדיכטע, פינסטערע און בעוועגען זיך לאַנגזאַם...

— וואָס זאָגט איהר צו מאַכאילאַ׳ן? — האָט די מוטער אויסגערופען.— פונקט ווי ער וואָלט גאָר קיינמאָל אויפ׳ן פאַבריק ניט געאַרבייט, ער איז ווידער געוואָרען אַ פויער... און אַזאַ שרעקליכער!

— אַ שאָד וואָס דו ביסט ניט געווען! — האָט פּאַוועל געזאָגט צו אַנדרייען, וועלכער האָט פערכמורעט געקוקט אויפ׳ן גלאָז טהעע, זיצענדיג ביים טיש. — אָט וואָלסטו איינמאָל געקענט זעהן אַ האַרץ, דו רעדסט דאָך שטענדיג וועגען האַרץ! ריבין האָט אויף מיר אַרויפגעיאָגט אַזוי פיעל פּאַרע... ער האָט מיך אַנידערגעוואָרפען און האָט מיך צוגעדריקט!... איך האָב איהם גאָרניט געקענט ענטפערען... וויפיעל אונצוטרוי ער האָט דאָס צו די מענשען... און ווי ביליג ער שעצט זיי! און גאַנץ ריכטיג זאָגט די מאַמע, אַז דיעזער מענש טראָגט אין זיך אַ שרעקליכע קראַפט!...

— דאָס האָב איך געזעהן! — האָט מיט כעס געענטפערט דער קליין־רוס, — מען האָט פער׳סמ׳ט די מענשען! ווען זיי וועלען זיך אויפהויבען, וועלען זיי אַלץ איבערקעהרען קאַפּויר! זיי דאַרפען נאָר די נאַקעטע ערד... און זיי וועלען איהר מאַכען נאַקעט, זיי וועלען אַלעם אָפּרייסען!

ער האָט גערעדט לאַנגזאַם און עס איז קענטיג געווען, אַז ער דענקט וועגען וואָס אַנדערש. די מוטער האָט זיך פאָרזיכטיג אָנגעריהרט אָן איהם.

— דו וואָלסט געדאַרפט קומען אַ ביסעל צו זיך, אַנדריושאַ!

— וואַרט אויס, מאַמעלע! — האָט דער קליין־רוס איהר שטיל און צערטליך אַ בעט געטהאָן. — דאָס איז דאָך פאַרט ניעדריג... ווען איך האָב דאָס אָפּילו ניט געוואָלט! וואַרט נאָר! און פּלוצלונג אויפרעגענדיג זיך, האָט ער אָנגעפאַנגעןריידען, אַ קלאַפּ טהוענדיג מיט׳ן האַנד אָן טיש:

— יאָ, פּאַוועל, דער פויער וועט ברענגען די ערד צו גרונד, ווען ער וועט זיך אויפהויבען! ער וועט אַלץ פערברענען ווי נאָך אַ מגפה, אום צו פערוועהען מיט אַש די שפּורען פון זיינע בעליידיגונגען...

— און נאָכדעם וועט ער זיך אונז שטעלען אין וועג! — האָט שטיל בעמערקט פּאַוועל.

— איז אונזער זאַך ניט צו דערלאָזען דאָס. מיר דאַרפען איהם איינ־האַלטען! מיר זיינען מעהר ווי אַלע אַנדערע נעהנטער צו איהם... אונז וועט ער גלויבען און וועט אונז נאָכפאָלגען!

— ווייסט, ריבין שלאָגט אונז פאָר אַרויסצוגעבען אַ צייטונג פאַר׳ן דאָרף! — האָט איהם פּאַוועל דערצעהלט.

— דאָס מוזען מיר טאַקע טהאָן... און באַלד!

פּאַוועל האָט אַ לאַך געטהאָן און האָט געזאָגט:

— מיר פערדריסט, וואָס איך האָב ניט געקענט מיט איהם דיספּוטירען!

דער קליין־רוס האָט אַ הויב געטהאָן דעם קאָפּ און האָט רוהיג בעמערקט:

— מיר וועלען נאָך צייט האָבען! דו שפּיעל נאָר אויף דעם פייפעל. ווער עס האָט נאָר פרעהליכע פיס, וועלכע זיינען נאָר אין דער ערד ניט איינגעוואַקסען, יענע וועלען שוין טאַנצען נאָך דיין דודקע. ער, ריבין, האָט ריכטיג געזאָגט — מיר פיהלען אונטער זיך ניט די ערד און מיר דאַרפען דאָס גאָר ניט. און דערפאַר טאַקע איז דאָס אונזער אויפגאַבע אויפצו־טרייסלען די גאַנצע ערד. מיר וועלען איינמאָל אַ טרייסעל טהאָן, — וועלען זיך אָפּרייסען איניגע מענשען, נאָך אַ מאָל אַ טרייסעל טהאָן — וועלען אַנדערע נאָכפאָלגען!...

די מוטער האָט שמייכלענדיג אַ זאָג געטהאָן:

— פאַר דיר, אַנדריי, איז אַלעס איינפאַך!

— נו, יאָ! — האָט זיך אָפּגערופען דער קליין־רוס, — עס איז טאַקע איינפאַך! און ער האָט פינסטער צוגעגעבען:

— גראַדע אַזוי ווי דאָס לעבען!

אין עטליכע מינוט אַרום האָט ער געזאָגט:

— איך וועל געהן אין פעלד, וועל זיך דורכגעהן אַ ביסעל.

— נאָכ'ן באָד? עס איז דאָך לופטיג, דו וועסט זיך נאָך פערקיהלען! — האָט איהם די מוטער געוואָרענט.

— דורכלופטערען זיך אַביסעל דאַרף איך טאַקע! — האָט ער גע־ענטפערט.

— זעה, דו וועסט זיך פערקיהלען! — האָט פּאַוועל צערטליך גע־זאָגט. — בעסער לייג זיך צו, פּרוביר איינשלאָפען!

— ניין, איך וועל בעסער געהן!

ער האָט זיך אָנגעטהאָן און איז אַ שווייגענדיגער אַרויסגעגאַנגען...

— עס איז איהם שווער אויפ'ן האַרצען! — האָט די מוטער בעמערקט אַ זיפץ טהוענדיג.

— ווייסט וואָס, — האָט איהר פּאַוועל געזאָגט, — דו האָסט גוט גע־טהאָן, וואָס נאָך דעם האָסטו איהם אויפגעהערט צו „איהרצען"!

זי האָט פערוואונדערט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און אַ טראַכט טהוענדיג אַ רגע, האָט זי געענטפערט:

— איך האָב גאָר אַליין ניט בעמערקט, ווי אַזוי דאָס איז אַרויסגע־קומען... גאָר ניט ווילענדיג! ער איז מיר געוואָרען אַזוי נאָהענט... ווייס איך יעצט אַליין ניט ווי צו זאָגען!

— דו האָסט א גוטע האַרץ, מאַמע! — האָט פּאַוועל שטיל אַרויס־געריעדט.

— אויב אַזוי, בין איך צופריעדען! איך זאָל נאָר קענען דיר און אייך אַלעמען מיט וואָס ניט איז העלפען!

— פּטור נו, האָב קיין מורא ניט, דו וועסט שוין קענען!...

זי האָט זיך שטיל פאַנאַנדערגעלאַכט, זאָגענדיג:

— אָט ניט מורא־האָבען, קען איך ניט!

— נו, גוט, מאַמע! — האָט פּאַוועל שטיל געזאָגט. — זיי וויסען, אז איך ליעב דיר... און איך בין דיר זעהר, זעהר דאַנקבאַר!

זי איז אַרויס אין קיך אום ער זאָל זיך ניט פערלירען פון איהרע טרעהרען.

דער קליין־רוס האָט זיך צוריקגעקעהרט שפּעט אין אָבענד א מיעדער און ער האָט זיך גלייך געלעגט שלאָפען, זאָגענדיג:

— א וויאָרסט צעהן, דענק איך, בין איך דורכגעלאָפען...

— נו, עס האָט עפּעס געהאָלפען? — האָט פּאַוועל א פרעג געטהאָן.

— איך וויים ניט... שטער מיך ניט, איך וויל שלאָפען!

און ער איז אַנטשוויעגען געוואָרען, פּונקט ווי ער וואָלט געשטאָרבען.

אין א קורצער צייט אַרום איז געקומען וויעסאָווישטשיקאָוו אַן אָבגע־ריסענער, א פערשמוצטער און אַן אונצופריעדענער ווי אימער.

— דו האָסט ניט געהערט ווער עס האָט דאָס דער׳הרג׳עט איסייקען? — האָט ער געפרעגט פּאַוולען, שפּרייזענדיג איבער׳ן צימער.

— ניין! — האָט זיך אָבגערופען פּאַוועל.

— עס האָט זיך אַלזאָ געפונען איינער, וועלכער האָט אָבגעטהאָן די שטיקעל אַרבייט. און איך האָב זיך אַלץ געקליבען איהם צו דערשטיקען. דאָס איז דאָך געווען די סאַמע פּאַסענדסטע אַרבייט פאַר מיר!

— ניקאָלאַי, הער אויף צו ריידען אַזעלכע ווערטער! — האָט פּאַוועל איהם פריינדליך געזאָגט.

— וואָס זיינען דאָס טאַקע פאַר א דיבורים, — האָט די מוטער צערטליך אונטערגעכאַפּט, — א ווייכע האַרץ און רעוועט אַזוי... צו וואָס איז דאָס נויטיג?

אין דיעזען מאָמענט איז איהר געווען אַנגענעהם צו זעהן ניקאָלייען און זאָגאַר זיין געשפּרינקעלטער פּנים האָט איהר אויסגעקוקט שעהנער. און זי האָט רחמנות געהאַט אויף איהם מעהר ווי ווען עס איז ביז יעצט...

— אַז איך טויג ניט פאַר קיין אַנדער זאַך, ווי נאָר אויף אַזעלכע אַר־בייט, — האָט ניקאָליי טעמפּ געזאָגט, א קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס. — איך טראַכט און טראַכט: וואו איז מיין פּלאַץ? עס איז ניטאָ

קיין פלאץ פאר מיר! מען דארף ריידען מיט מענשען און איך קען דאס ניט! איך זעה אלץ, איך פיהל אלע מענשליכע ליידען... אבער ארויסזאגען דאס, קען איך ניט! איך האב א שטומע הארץ...

ער איז צוגעגאנגען צו פאווּלען און אראפלאזענדיג דעם קאפ, קראַצענדיג מיט'ן פינגער דעם טיש, האט ער מיט אומעט און עפעס ווי א קינד, ניט לויט זיין שטייגער נאך, ארויסגערעדט:

— גיט מיר עפעס א שווערע ארבייט, ברידער! איך קען אזוי ניט לעבען אהן א טאלק... איהר זייט אלע אריינגעטהאן אין דער זאך... און איך זעה, אז זי וואקסט... אבער איך שטעה אן א זייט! איך פיהר בערווענעס, ברעטער... אבער קען מען דען צוליעב דעם לעבען? גיט מיר א שווערע ארבייט!

פאוועל האט איהם אנגענומען פאר'ן האנד און האט איהם צוגעצויגען צו זיך.

— מיר וועלען דיר שוין געבען!...

פון הינטער'ן ווענטעל האט זיך דערהערט אנדריי'ס קול:

— ניקאלאי, איך וועל דיר אויסלערנען זעצען בוכשטאבען, וועסטו ווערען א זעצער ביי אונז. צופריעדען, הא?

ניקאלאי איז צוגעגאנגען צו איהם און האט געזאגט:

— וועסט מיר אויסלערנען? אויב איך וועל דיר דערפאר שיינקען א מעסער...

— געה צום טייפעל מיט'ן מעסער! — האט א געשריי געטהאן דער קליין־רוס און האט זיך פלוצלונג פאנאנדערגעלאכט.

— א גוטער מעסער! — איז ניקאלאי צוגעשטאנען.

פאוועל האט זיך אויך פאנאנדערגעלאכט. דאן האט זיך וויעסאָוו־שטשיקאָוו אבגעשטעלט אין מיטען צימער און האט געפרעגט:

— דאס לאכט איהר פון מיר?

— נו, יא, — האט געענטפערט דער קליין־רוס אראפשפרינגענדיג פון געלענער. — אט וואס: קומט אין פעלד שפאצירען. די נאכט איז אזא גוטע, א ליכטיגע. געהען מיר?

— גוט! — האט געזאגט פאוועל.

— איך וועל אויך געהן! — האט ניקאלאי ערקלעהרט. אנדריי, איך האב ליעב, אז דו לאכסט...

— און איך האב ליעב, אז דו זאגסט צו מתנות! — האט דער קליין־רוס געענטפערט לאכענדיג.

ווען ער האָט זיך געהאַלטען אין אָנטהאָן אין קיך, האָט די מוטער א זאָג געטהאָן צו איהם:

— טהו זיך אָן װאַרימער...

נאָכדעם ווי אַלע דריי זיינען אוועק, האָט זי א קוק טהוענדיג אויף זיי דורכ'ן פענסטער, אויפגעהויבען איהרע אויגען צו די הייליגע בילדער און האָט שטיל געזאָגט:

— העלף זיי, גאָטעניו!...

27.

די טעג זיינען געפלויגען מיט אזא שנעלקייט, אז די מוטער האָט קיין צייט ניט געהאט צו טראַכטען װעגען ערשטען מאַי. נאָר ביי נאַכט, ווען זי פלעגט זיך א מידע נאָך דער רוישיגער, אויפרעגענדער ארבייט פון טאָג, לייגען אין בעט, פלעגט איהר נאָגען דאָס הארץ.

— וואָלט עס שוין גיכער אריבער...

פאַר־טאָג האָט א הודזשע געטהאָן דער פאַבריק־פייפעל. פאַוועל און אנדריי האָבען אויף גיך אָבגעטרונקען טהעע, האָבען צוגעביסען און זיינען אוועק, איבערלאָזענדיג פאַר דער מוטער א צעהנדליג שליחות. א גאַנצען טאָג האָט זי זיך געדרעהט ווי א װעװערקע אין א ראָד, האָט צוגעשטעלט מיטאַג, האָט אויסגעקאָכט די קליי פאַר'ן העקטאָגראַף צו דרוקען די פראָ־קלאַמאַציעס. עס פלעגען אריינקומען עפּעס אונבעקאַנטע מענשען און פלעגען איבערלאָזען צעטעלעך פאַר פאַוולען און פלעגען פערשווינדען, אָנשטעקענדיג איהר מיט זייער אויפרעגונג.

די בלעטלעך, דורך וועלכע מען האָט גערופען די ארבייטער פייערען דעם ערשטען מאַי, פלעגט מען יעדע נאַכט אָנקלעפּען אויף די פּאַרקאַנס. זיי פלעגען זיך זאָגאַר בעווייזען אויף די טהירען פון פּאָליציי־הויז. מען פלעגט זיי יעדען טאָג געפינען אויפ'ן פאַבריק. יעדען פריה־מאָרגען פלעגט די פּאָליציי ארומגעהן איבער'ן פאָר־שטעדטעל און זידלענדיג זיך פלעגט זי אראָפּסקראָבען פון די װענד די רויטע בלעטלעך, נאָר מיטאַג־צייט פלעגען זיי ווידער ארומפליהען איבער'ן גאַס, פּלאָנטערענדיג זיך אונטער די פיס פון די דורכגעהער. פון שטאָדט האָט מען געשיקט שפּיאָנען און זיי פלעגען שטעהן אויף די ווינקלען און פלעגען מיט די אויגען ארומטאַפּען די אר־בייטער, וועלכע פלעגען פרעהליך און לעבעדיג געהן פון פאַבריק מיטאָג עסען און צוריק. אַלע פלעגען הנאה האָבען אָנצוקוקען די מאַכטלאָזיגקייט פון דער פאָליציי און זאָגאַר די בעיאָהרענטע ארבייטער פלעגען לאַבענדיג זאָגען איינע צו די אַנדערע:

— ווי פיין זיי האָבען עס אָבגעאַרבייט!

איבעראַל פלעגען זיך פערזאַמלען קופּקעס מענשען און פלעגען הייס ריידען וועגען די אויפרעגענדע פּראָקלאַמאַציעס. דאָס לעבען האָט געקאָכט און געברויזט. דער פריהלינג איז פאַר אַלעמען געווען אַן אינטערעסאַנטער. ער האָט פאַר יעדערען מיטגעבראַכט עטוואָס נייעס. אייניגע האָבען גע־קראָגען נאָך אַן אורזאַכע אויפצורעגען זיך און זיי פלעגען מיט כעס זידלען די „בונטאָווטשיקעס“. פאַר אַנדערע האָט דער פריהלינג געבראַכט אַ געוויסע אונרוהיגקייט און אַ האָפנונג, און פאַר דריטע — זיי זיינען געווען די מינאָריטעט — אַ שאַרפע צופריעדענהייט מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז זיי זיינען דאָס די קראַפט, וועלכע וועקט אַלעמען.

פּאַוועל און אַנדריי פלעגען כמעט ניט שלאָפען נעכט. זיי פלעגען קומען אהיים פאַר־טאָג, ווען מען פלעגט שוין כמעט דאַרפען געהן צו דער אַרבייט, — מידע, בלאַסע און הייזעריגע. די מוטער האָט געוואוסט, אַז זיי מאַכען פערזאַמלונגען אין וואַלד, הינטער'ן זומפּ. זי האָט געוואוסט, אַז אַרום פאַר־שטעדטעל פאָהרען אַרום גאַנצע נעכט רייטענדע פּאָליציסטען. עס דרעהען זיך אַרום שפּיאָנען און כאַפּען און זוכען אַרום איינצעלנע אַר־בייטער, טרייבען פאַנאַנדער די רעדלעך מענשען און אַרעסטירען דעם אָדער יענעם. זי האָט פערשטאַנען, אַז אויך פּאַוולען און אַנדרייען קען מען יעדע נאַכט אַרעסטירען. צייטענווייז פלעגט זיך איהר דוכטען, אַז דאָס וואָלט שוין געווען גלייכער פאַר זיי.

די געשיכטע וועגען דער ערמאָרדונג פון איסאַיען איז עפּעס זאָנדערבאַר פערשטיקט געוואָרען. צוויי טעג נאָכאַנאַנד האָט די אָרטיגע פּאָליציי גע־האַלטען אין אויספרעגען די איינוואוינער וועגען דעם און אויספרעגנדיג אַ מאַן צעהן, האָט זי פערלאָרען דעם אינטערעס צו דיעזען מאָרד. מאַריאַ קאָרסונאָוואַ האָט אין אַ געשפּרעך מיט דער מוטער געזאָגט, אויסדריקענדיג מיט איהרע ווערטער די מיינונג פון דער פּאָליציי, מיט וועלכע זי איז געווען בעפריינדעט, אַזוי ווי מיט אַלע איבעריגע מענשען:

— קען מען דען אויסגעפינען די שולדיגע? יענעם פריהמאָרגען האָבען אודאי אַ מאַן הונדערט געזעהן איסאַיען און אַ מאַן נייצניג פון זיי האָבען איהם געקענט געבען איבער'ן קאָפּ. פאַר די לעצטע זיעבען יאָהר איז ער אַלעמען דערגאַנגען אין די ביינער...

דער קליין־רוס האָט זיך שטאַרק געענדערט. דער פּנים איז איהם איינגעפאַלען, די ברעמען זיינען שווערער געוואָרען און האָבען זיך אַרונטער־געלאָזען אויף די בולטע אויגען, האַלב פערמאַכענדיג זיי. ער פלעגט שמייכ־לען זעלטענער. אַ דינער קנייטש האָט זיך פערשפּרייט אויף זיין פּנים.

ער האָט אָנגעפאַנגען אַלץ ווייניגער צו רעדען וועגען געוועהנליכע זאַכען און פּאַסירונגען, אָבער אַלץ אָפטער פלעגט ער אויפפלאַמען און פלעגט אריינ־פאַלען אין אַ בעגייסטערונג, וועלכע פלעגט אַלעמען פער׳שכור׳ען, ווען ער פלעגט ריידען וועגען דער צוקונפט, וועגען דעם שעהנעם, הערליכען יום־טוב פון זיעג, פרייהייט און פערנונפט.

ווען די געשיכטע וועגען דעם טויט פון איסאַיען איז פערשטיקט גע־וואָרען, האָט ער געזאָגט מיט אַן אומעדיגען שמייכעל:

— ניט נאָר דאָס פאָלק, נאָר אַפילו די מענשען, וועלכע זיי רייצען אויף אונז אַן ווי די הינד, זיינען ביי זיי אויך ניט טהייער. זיי אַרט ניט פאַר זייערע משרתים; וואָס זיי קימערט איז נאָר זייער אייגענע עקזיסטענץ...

און נאָך אַ קורצען שוויינען האָט ער צוגעגעבען:

— איך אָבער האָב, וואָס מעהר איך טראַכט, אַלץ אַ גרעסערען רחמנות אויף איהם. איך האָב ניט געוואָלט, אַז מען זאָל איהם טויטען.

— זאָל שוין נעהמען אַ סוף צו דעם, אַנדריי! — האָט פּאַוועל פעסט ארויסגעזאָגט.

די מוטער האָט שטיל צוגעגעבען:

— וואָס געשעהן איז געשעהן!...

— דאָס איז אַפילו אמת. אָבער עס איז אַ שוואַכע טרייסט, — האָט זיך דער קליין־רוס אָבגערופען מיט פערדרוס.

ער פלעגט אָפט זאָגען דיעזע ווערטער, אָבער אין זיין מויל האָבען זיי געהאַט אַ מאָדנעם ביטערען זין...

* * *

...און ענדליך איז געקומען דיעזער טאָג, דער ערשטער מאַי.

די פאַבריק־פייפעל האָט ווי שטענדיג אַ גרילץ געטהאָן מעכטיג און בעפעהלענד. די מוטער, וועלכע האָט אַ גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפען, איז אויפגעשפּרונגען פון בעט, האָט אריינגעוואָרפען קויהלען אין סאַמאָוואַר, וועלכער איז נאָך געווען צוגעגרייט פון אָבענד. זי האָט געוואָלט, ווי שטענדיג אָנקלאַפען אין טהיר פון זוהן און פון אַנדרייען, נאָר נאָכדענקענדיג אַ ווײַלע האָט זי אַ מאַך געטהאָן מיט׳ן האַנד, האָט זיך געזעצט לעבען פענ־סטער און זיך פערדעקט דעם פּנים, פונקט ווי זי וואָלט געליטען פון צייהנער־וועהטאָג.

אויפ׳ן בלאַס־בלויען הימעל זיינען געשוואוּמען אַ מחנה ווייסע, ראָזינע, לייכטע וואָלקענס. זיי זיינען געפלויגען פונקט ווי גרויסע פויגלען, דער־שראָקענע פון גרילץ פון פאַבריק־פייפעל. די מוטער האָט געקוקט אויף די וואָלקענס און האָט זיך צוגעהערט צו זיך אַליין. דער קאָפּ איז איהר

געווען שווער און די אויגען, אנגעלאָפענע פון דער ניט־דערשלאָפענער נאַכט, זיינען איהר געווען טרוקען. אין איהר ברוסט האָט געהערשט א מאָדנע רוהיגקייט. איהר הארץ האָט גלייכמעסיג געשלאָגען און זי האָט געטראַכט וועגען געוועהנליכע זאַכען...

— איך האָב צו פריה צוגעשטעלט דעם סאַמאָוואר, ער וועט נאָך אויס־קאָכען. זאָלען זיי היינט א ביסעל לענגער שלאָפען. זיי האָבען זיךביידע גוט אָנגעהאָרעוועט...

א יונגער זונען־שטראהל האָט פרעהליך שטיפענדיג אריינגעקוקט אין פענסטער. די מוטער האָט אויסגעשטרעקט נאָך איהם די האנד און ווען ער האָט זיך אויף איהר האנד אנידערגעלעגט, האָט זי איהם שטיל א גלעט געטהאָן מיט דער אַנדערער האנד און האָט צערטליך און פערטראַכטערהייד געשמייכעלט... דערנאָך האָט זי זיך אויפגעשטעלט, האָט אראָבגענומען דעם קוימען פון סאַמאָוואר, זיך סטאַרענדיג ניט אַנצומאַכען קיין טומעל. זי האָט זיך איינגעוואַשען און האָט אָנגעהויבען שטיל שעפּטשענדיג צו מורמ־לען א תפילה, צלמ׳ענדיג זיך מיט התמדה. איהר פּנים האָט געלויכטען און איהר רעכטער ברעם פלעגט זיך אויפהויבען און ארונטערלאָזען.

דער צווייטער גרילץ פון פאבריק־פייפעל האָט זיך דערהערט. ער איז געווען א שטילערער און א ווענינער זיכערער און אין זיין טיפען פייכטען טאָן האָט זיך געהערט א ציטער. דער מוטער האָט זיך געדוכט, אז היינט גרילצט ער עפּעס לענגער.

אין צימער האָט זיך דערהערט אנדריי׳ס קלאָרער, רוישענדער קול:

— פּאַוועל, דו הערסט? מען רופט...

אימיצער פון זיי האָט א טראָט געטהאָן מיט באָרועסע פיס אויף דער פּאָדלאָגע און דער צווייטער האָט א צופריעדענעם גענעץ געטהאָן...

— דער סאַמאָוואר איז פערטיג! — האָט אויסגערופען די מוטער.

— מיר שטעהען שוין אויף! — האָט פּאַוועל א צופריעדענער גע־ענטפערט.

— די זון געהט אויף! — האָט דער קליין־רוס א זאָג געטהאָן, — און די וואָלקענס...

ער איז ארויס אין קיך מיט צופודעלטע האָאר, א פערשלאָפענער אָבער א פרעהליכער.

— גוט מאָרגען, מאַמעלע! ווי האָט איהר געשלאָפען?

די מוטער איז צו איהם צוגעגאַנגען און האָט שטיל געזאָגט:

— זעה, אנדריושינקע, געה נאָהענט לעבען איהם!

— פערשטעהט זיך! — האָט אנדריי ארויסגעשעפּטשעט. — אזוי

לאנג ווי מיר זיינען צוזאמען, וועלען מיר שטענדיג געהן האנד ביי האנד... אין דעם מעגט איהר זיכער זיין!

— וואס שושקעט איהר זיך דארטען? — האט פאוועל געפרעגט.

— מיר? גארנישט, פאוולושא. זי זאגט מיר, איך זאל זיך ריינער ארומוואשען, דאן וועלען די מיידלעך אויף מיר קוקען! — האט דער קליין־רוס געענטפערט, ארויסגעהענדיג זיך וואשען אין פארהויז.

„שטעהט אויף, ערהויבט זיך, ארבייטער־מאסען!“ — האט פאוועל אין דער שטיל אנגעהויבען זינגען.

דער טאג איז געווארען אלץ קלארער. די פון ווינד געטריבענע וואל־קענס האבען זיך אויפגעהויבען אלץ העכער און העכער. די מוטער האט דערלאנגט די גלעזער און שאקלענדיג מיט'ן קאפ האט זי געטראכט, ווי אלץ איז אזוי מאדנע. אט שפאסען זיי, דאכט זיך, און שמייכלען פריהמארגענס, און נאכמיטאג ערווארטעט זיי גאט ווייס וואס. און זי אליין איז אויך געווען עפעס רוהיג, כמעט פרעהליך.

די טהעע האט מען געטרונקען לאנגזאם, אום צו אונטערדריקען די אונגעדולד. און פאוועל האט, ווי שטענדיג, פאמעליך אריינגעלעגט די צוקער אין גלאז, האט ניט ווילענדיג עס צומישט, האט פארזיכטיג ארויפ־געשאטען א ביסעל זאלץ אויף א שטיקעל ברויט־קריטשיק, וואס ער האט זעהר האלט געהאט. דער קליין־רוס האט אונטער'ן טיש בעוועגט מיט די פיס. ער האט זיי אין קיין פאל ניט געקענט אוועקלייגען אזוי, אז עס זאל איהם זיין בעקוועם, און ווען ער האט דערזעהן אויפ'ן וואנד א זונען־שטראהל, האט ער דערצעהלט:

— ווען איך בין געווען אלט א יאהר צעהן, האט זיך מיר פערוואלט אריינכאפען די זון אין א גלאז. איך האב גענומען א גלאז, זיך צוגע'גנב'עט צום וואנד, און — באטש!... איך האב זיך צושניטען די האנד און מען האט מיר נאך אנגעשלאגען אויך. דערנאך בין איך ארויס אויף דרויסען און דערזעהענדיג די זון אין א בלאטע, האב איך אנגעהויבען אויף איהר צו מאפטשען מיט די פיס. נו, האב איך זיך פערשפריצט פון קאפ ביז די פיס, און מען האט מיר דערפאר וויטער גוט צובראכען די ביינער... וואס זשע טהו איך? איך האב אנגעהויבען ריידען צו דער זון: מיר טהוט ניט וועה, דו רויטער טייוועל, דו! מיר טהוט גאר ניט וועה! און איך האב איהר געציינט א צונג... אין דעם האב איך געפונען א טרייסט.

— פארוואס האט די זון דיר עפעס אויסגעוויעזען רויט? — האט פאוועל געפרעגט לאכענדיג.

— ווייל אנטקעגען אונז האט געוואוינט א שמיעד. ער האט געהאט

א רויטען פּנים מיט א רויטע באָרד. ער איז געווען א פרעהליכער גוטער מענש... און ביי מיר איז אויסגעקומען, אַז די זון איז עהנליך צו איהם...

די מוטער האָט זיך לענגער ניט געקענט איינהאַלטען און האָט א זאָג געטהאָן:

— איהר וואָלט בעסער גערעדט וועגען דעם, ווי איהר וועט געהן!

— וועגען דעם איז שוין אַלץ אָבגערעדט! — האָט פּאַוועל געענטפערט.

— וועגען אָבגעשטימטע זאַכען צו ריידען, איז מעהר ניט ווי זיך צו פערפּלאָנטערען! — האָט דער קליין־רוס ווייך צוגעגעבען. אין פאַל מען וועט אונז אַלעמען היינט צונעהמען, וועט צו אייך קומען ניקאָלאַי איוואַ־נאָוויטש און וועט אייך זאָגען וואָס צו טהאָן. ער וועט שוין אייך אין אַלץ ארויסהעלפען.

— גוט, — האָט די מוטער ארויסגעזאָגט מיט א זיפץ.

— מיר וואָלטען שוין געדאַרפט אַרויסגעהן אויפ׳ן גאַס! — האָט פּאַוועל פאַרגעשלאָגען.

— ניין, זיץ בעסער דערווייל אין הויז! — האָט זיך אָבגערופען אנדריי. — צו וואָס דאַרף מען שטעכען די פּאָליציי אומזיסט די אויגען; דו ביזט זיי שוין סיי ווי סיי גאַנץ גוט בעקאַנט.

פעדיא מאַזין איז געקומען צו לויפען א פרעהליכער, א שטראַהלענדער, מיט רויטע פלעקען אויף די באַקען. פול אונרוה און פרייד, האָט פעדיא פערטריעבען די לאַנגוויילינקייט.

— עס האָט זיך שוין אָנגעהויבען! — האָט ער אָנגעפאַנגען. — דאָס פאָלק ריהרט זיך! אַלע זיינען ארויס אויפ׳ן גאַס. די פּנים׳ער זיינען ביי אַלעמען שאַרף ווי די העק... ביים פאַבריק־טויער זיינען די גאַנצע צייט געשטאַנען וויעסאָוושטשיקאָוו, וואַסיא גוסין און סאַמאָילאָוו און האָבען געהאַלטען רעדעס. זיי האָבען א סך ארבייטער אומגעקעהרט צוריק אַהיים! קומט, עס איז שוין צייט! עס איז שוין באַלד צעהן דער זייגער!...

— איך געה! — האָט פּאַוועל פעסט ארויסגעזאָגט.

— אַט וועט איהר זעהן, — האָט פעדיא נביאות געזאָגט. — נאָכ־מיטאָג וועט זיך אָבשטעלען די גאַנצע פאַבריק.

און ער איז ארויסגעלאָפען.

— ער ברענט, ווי א וואַקסענע ליכטעל אויפ׳ן ווינד, — האָט די מוטער איהם נאָכגערופען. — זי איז אַרויס אין קיך און האָט זיך אָנגעהויבען אָנטהאָן.

— וואוהין קלייבט איהר זיך, מאַמעלע?

— מיט אייך! — האָט זי געענטפערט.

אנדריי האָט אַ קוק געטהאָן אויף פּאַוולען, זיך צופּענדיג די וואָנצעס. פּאַוועל האָט פּעררִיכט די האָאָר אויפ׳ן קאָפּ און איז ארויסגעגאַנגען צו איהר.

— מאַמע, איך זאָג דיר גאָרנישט... און דו זאָג מיר אויך גאָרנישט! אָבגעמאַכט, טהייערינקע?

— גוט, גוט... זאָל אייך גאָט העלפֿען! — האָט זי געמורמעלט.

28.

ווען זי איז אַרויס אויפ׳ן גאַס און דערהערט די יום טוב׳דיגע הודזשעריי פון מענשליכע שטימען, דעם אונרוהיגען, ערוואַרטונגספולען געררויש אין דער לופט, ווען זי האָט דערזעהן אין די פענסטער און ביי די טויערען פון די הייזער קופּקעס מענשען, וועלכע האָבען מיט נייגעריגע בליקען דורכ־געלאָזען איהר זוהן און אַנדרייען, איז פאַר איהר ערשיענען אַ נעבעלדיגער בילד, וועלכער האָט אַרומגעטאַנצט אַהין און אַהער און האָט געביטען דעם קאָליר אַט אויף דורכזיכטיג־גרין און אַט אויף מוטנע גרוי.

מען האָט זיי בעגריסט און אין די בעגריסונגען איז געווען עפּעס זאָנ־דערבאַרעס. איהר אויער האָט נאָר אויפגעכאַפּט אָפּגעריסענע שטילע בעמערקונגען.

— אָט זיינען די פיהרער...

— מיר ווייסען ניט, ווער דער פיהרער איז...

— איך זאָג דאָך ניט קיין שלעכטס!...

אין אַן אַנדער פּלאַץ אויפ׳ן הויף האָט עפּעס איינער געשריען מיט אויפרעגונג:

— די פּאָליציי וועט זיך נעהמען צו זיי, וועט פון זיי קיין שריד ופליט ניט בלייבען!

— זי האָט שוין דאָס פּרובירט און עס האָט זיך נאָרניט אויסגעלאָזען!

פון אַ פענסטער האָט זיך דערהערט אַ דערשראָקענער וויינענדיגער קול פון אַ פרוי:

— בערעכען זיך נאַר! וואָס ביזטו, אַ בחור? זיי זיינען ניט פּער־הייראַטה, איז פאַר זיי אַלץ איינס...

ווען זיי זיינען פאַרביי געגאַנגען די הויז פון דעם קאַליקען זאַסימאָוו, וועלכער פלעגט בעקומען פון פאַבריק אַ מאָנאַטליכע געהאַלט דערפאַר וואָס ער האָט אויפ׳ן פאַבריק פערלאָרען זיינע פיס, האָט ער אַרויסגערוקט דעם קאָפּ דורכ׳ן פענסטער און האָט אַ געשריי געטהאָן:

— ווּלאַסאָוו! מען וועט דיר דעם קאָפּ אַרונטערנעהמען, דו שעהנער תכשיט, פאַר דיינע גוטע מעשים. דו וועסט זיך דערוואַרטען !

די מוטער האָט אַ ציטער געטהאָן און האָט זיך אָפּגעשטעלט. דיעזער אויסגעשריי האָט אין איהר ערוועקט אַ שאַרפען געפיהל פון צאָרן. זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער פערשוואָלענער דיקער געזיכט פון דעם קאַליקע. ער האָט, זיך זידלענדיג, בעהאַלטען דעם קאָפּ. דאַן האָט זי אונטערגע־איילט איהרע טריט, האָט דעריאָגט דעם זוהן און האָט זיך געסטאַרעט ניט אָפּצושטעהן פון איהם.

עס האָט זיך געדוכט, אַז ער און אַנדריי הערען קיין זאַך ניט, אַז זיי הערען ניט די אויסרופען, וועלכע לאָזען זיי דורך. זיי זיינען געגאַנגען רוהיג, ניט איילענדיג זיך, און זיי האָבען הויך גערעדט וועגען פּשוט'ע זאַכען. אָט האָט זיי אָפּגעשטעלט מיראָנאָוו, אַ בעיאָהרענטער, בעשיע־דענער מענש, וועלכען אַלע האָבען געאַכטעט דערפאַר, וואָס ער האָט ניט גע'שכור'ט און האָט בכלל געפיהרט אַ ריינעם לעבען.

— איהר אַרבייט אויך ניט, דאַנילאָ איוואַנאָוויטש? — האָט פּאַוועל נעפרעגט.

— מיין וויב איז פערנומען... נו, און דער טאָג איז היינט אַן אונ־רוהיגער! — האָט מיראָנאָוו ערקלעהרט, דורכדרינגליך בעטראַכטענדיג די חברים, און ער האָט שטיל אַ פרעג געטהאָן:

— עס איז אמת, קינדער, וואָס מען זאָגט, אַז איהר ווילט מאַכען אַ סקאַנדאַל דעם דירעקטאָר? איהר קלייבט זיך אויסצושלאָגען איהם די שויבען?

— וואָס זיינען מיר: שכורים? — האָט פּאַוועל אויסגערופען.

— מיר וועלען פּשוט דורכגעהן זיך אין די גאַסען מיט פאָהנען און מיר וועלען זינגען ליעדער! — האָט געזאָגט דער קליין־רוס. — אָט איהר וועט הערען אונזערע ליעדער! אין זיי איז אונזער גלויבען!

— אייער גלויבען ווייס איך! — האָט מיראָנאָוו געזאָגט פערטראַכט. איך האָב געלעזען אייערע פּאַפּיערען.

— מאַמינקע, נילאָוונאַ! — האָט ער אויסגערופען, שמייכלענדיג צו דער מוטער מיט זיינע קלוגע אויגען. — דו געהסט אויך בונטעווען?

— מען דאַרף כאָטש פאַר'ן טויט דורכשפּאַציערען זיך מיט'ן אמת!

— אַהאַ! — האָט אויסגערופען מיראָנאָוו. — קענטיג, אַז עס איז אמת, וואָס מען זאָגט, אַז דו פלעגסט טראָגען אויפ'ן פאַבריק די פערבאָ־טענע ביכלעך!

— ווער זאָגט עס? — האָט פּאַוועל געפרעגט.

— לייט זאָגען! נו, זייט מיר געזונד... פיהרט זיך אויף אָנשטענדיג! די מוטער האָט שטיל געלאַכט. עס האָט איהר הנאה געטהאָן, וואָס

מען רעדט אזוי וועגען איהר. פּאוועל האָט איהר לאַכענדיג אַ זאָג געטהאָן:

— דו וועסט אין גיכען פערזוכען טורמע, מאַמע!

— איך וועל זיך ניט ענטזאגען! — האָט זי געענטפערט.

די זון האָט זיך אויפגעהויבען אַלץ העכער און העכער און האָט אריינגעגאָסען אַ וואַרימקייט אין דער מונטערער פרישקייט פון פריהלינגס־טאָג. די וואָלקענס זיינען געשוואומען לאַנגזאַמער, זייערע שאָטענס זיינען געוואָרען דינער און דורכזיכטיגער... זיי האָבען ווייך געפּויזעט איבער'ן גאַס און איבער די דעכער פון די הייזער, האָבען ארומגעוויקעלט די מענשען, פּונקט ווי זיי וואָלטען רייניגען די פאָר־שטאָדט און וואָלטען אָפּווישען די בלאָטע און די שטויב פון די ווענד און פון די דעכער און דעם אומעט פון די מענשליכע פּנים'ער. עס האָט אָנגעהויבען צו ווערען פרעהליכער, די שטימען האָבען געקלונגען העכער, פערטויבענדיג דעם ווייטען טומעל, דאָס רוישען פון די מאַשינען און די קרעכצען פון דער פאַבריק.

ווידער זיינען אין דער מוטערס אויגען געפלויגען אונרוהיגע און בייזע, נאָכגעטראַכטע און פרעהליכע ווערטער. אָבער יעצט האָט זיך איהר געוואָלט ענטפערען, דאַנקען, ערקלעהרען. עס האָט זיך איהר געוואָלט אריינמישען אין דער מאָדנער פערשיעדענאַרטיגקייט פון דיזען טאָג.

הינטער'ן ווינקעל, אין דער שמאָלער געסעל, האָט זיך פערזאַמעלט אַן עולם מענשען פון אַ מאַן הונדערט און אין מיטען פון דער מאַסע האָט זיך געהערט וויעסאָווטשטשיקאָו'ס קול:

— זיי קוועטשען אויס פון אונז דאָס בלוט, ווי זאַפט פון ברוס־ניצעס! — דיזע אונגעלומפּערטע ווערטער זיינען געפאַלען אויף די קעפּ פון די מענשען.

— ריכטיג! — האָבען גלייך אָבגעענטפערט עטליכע שטימען אין איין קול.

ער סטאַרעט זיך, דער בחור! — האָט געזאָגט דער קליין־רוס. — אַ נו, געה העלף איהם ארוים!...

ער האָט זיך איינגעבויגען, און איידער פאַוועל האָט צייט געהאַט אָפּצוהאַלטען איהם, האָט ער זיך אריינגעדריקט אין דער מאַסע, ווי אַ קאָרקען־ציהער אין אַ קאָריק. עס האָט זיך דערהערט זיין זינגענדיגע שטימע:

— חברים! מען זאָגט, אַז אויף דער וועלט לעבען פערשיעדענע פעלקער — אידען, דייטשען, ענגלענדער און טאַטערס. אָבער איך גלויב ניט אין דעם! עס זיינען דאָ נאָר צוויי פעלקער, וועלכע קענען קיינמאָל ניט מאַכען קיין שלום צווישען זיך — אָרימע און רייכע! מענשען טהוען זיך אָן פערשיעדען, ריידען אויף פערשיעדענע לשונות, אָבער גיט אַ קוק ווי

די רייכע פראנצויזען, דייטשען און ענגלענדער בעגעהען זיך מיט זייערע ארבייטער, און איהר וועט גלייך איינזעהן, אז זיי אלע זיינען פאר דעם ארבייטער ווילדע גזלנים, זאל זיך זיי שטעלען א ביין אין האלז!

דער עולם האט זיך פאנאנדערגעלאכט.

— און פון דער צווייטער זייט, ווען מיר וועלען בעטראכטען, וועלען מיר זעהן, אז סיי דער פראנצויזישער ארבייטער, סיי דער טאטער, סיי דער טערק — זיי אלע לעבען פונקט אזא הינטישען לעבען ווי מיר, רוסישע ארבייטער!

פון גאס זיינען אלץ צוגעקומען מעהר מענשען און איינער נאך דעם אנדערען פלעגען די מענשען שווייגענדיג אויסציהען די העלזער און אויפ־הויבענדיג זיך אויף די שפיץ פינגער ארייננשפארען זיך אין געסעל. אנדריי האט אויפגעהויבען זיין שטימע העכער.

— אין אויסלאנד האבען שוין די ארבייטער בעגריפען דיזע פשוט'ע ווארהייט, און היינט, אין דעם ליכטיגען טאג פון ערשטען מאי...

— פאליציי! — האט אימיצער אויסגעשריען.

פון גאס זיינען ארייננגעפאהרען אין געסעל און ארויפגעפאהרען איינ־פאך אויף די מענשען פיער רייטענדע פאליציסטען מיט קאנטשיקעס אין די הענד, און זיי האבען געשריען:

— געהט זיך פאנאנדער!

— וואס זיינען דא פאר א רעדען?

— וועלכער רעדט דאס?

די מענשען האבען זיי געכמורעט און האבען ניט ווילענדיג אפגע־טראטען דעם וועג די פערד. איינינגע זיינען ארויפגעקראכען אויף די פאר־קאנס. עס האבען זיך דערהערט שפאטישע אויסרופען.

— מען האט ארויפגעזעצט חזירים אויף פערד און זיי בריוקען. — אט, הייסט עס, זיינען מיר אויך גענעראלען! — האט געשריען א קלינ־גענדער קול.

דער קליין־רוס איז געבליבען אליין אין מיטען געסעל. אויף איהם האבען זיך געלאזען צוויי פערד. ער האט זיך אפגערוקט אן א זייט און אין דער זעלבער צייט האט איהם די מוטער געכאפט פאר'ן האנד און האט איהם אוועקגעשלעפט, בורטשענדיג:

— דו האסט צוגעזאגט צו געהן צוזאמען מיט פאוולען, און צום סוף קריכסטו גאר אליין!

— איך האב בעגאנגען א פעהלער! — האט דער קליין־רוס שמייכ־

לענדיג געזאָגט צו פּאַוולען. — אַך, וויפיעל פּאָליציי עס איז פאַראַן אויף דער וועלט!

— נו, גוט! — האָט די מוטער געבורטשעט.

עס האָט איהר אַרומגענומען אַן אונרוהיגע מיעדקייט, וועלכע האָט איהר פערדרעהט דעם קאָפּ און האָט אַרויסגערופען ביי איהר אַ פרייד און אַן אומעט. עס האָט זיך איהר געוואָלט, אַז עס זאָל זיך שוין גיכער דער־הערען דער פאַבריק־פייפעל, וועלכער זאָגט אָן די צייט פאַר מיטאָג עסען.

זיי זיינען אַרוים אויפ'ן פּלאַץ, וואו עס איז געשטאַנען אַ קלויסטער. אַרום און אַרום דעם צאַם פון קלויסטער זיינען געשטאַנען און געזעסען קופּקעס מענשען. דאָ זיינען געווען אַ מאָן פינף הונדערט פרעהליכע יונגע לייט, פער'דאגה'טע פרויען און קינדער. די מענשען פלעגען אונרוהיג אויפהויבען די קעפּ אַרויף און פלעגען אַריינקוקען אין דער ווייטקייט פון אַלע זייטען, וואַרטענדיג מיט אונגעדולד. עס האָט זיך געפיהלט עפּעס אַ געהויבענע שטימונג. אייניגע האָבען זיך געפיהלט פערלאָרען, אַנדערע האָבען זיך געסטאַרעט אַרויסצוצייגען זייער העלדישקייט. שטיל האָבען געקלונגען די געדריקטע שטימען פון די פרויען. די מענער פלעגען מיט פערדרוס זיך אָפּקעהרען פון זיי. צייטענווייז פלעגט זיך הערען אַ שטילער שימפּף־וואָרט. דאָס ענטשלאָסענע און בעשטימטע איז אַריינגעטראָטען אין אַ שטרייט מיט דער מורא.

— מיטיאַ! — האָט שטיל געציטערט אַ פרויען־שטימע. — זעה האָב רחמנות אויף זיך!...

— לאָז מיך צו־רוה! — האָט אָפּגעקלונגען אַן ענטפער.

און סיזאָוו'ס געלאַסענע שטימע האָט גערעדט רוהיג און איבערציינגענד:

— ניין, מיר טאָרען ניט אָפּשטעהן פון די יונגע. זיי זיינען געוואָרען קליגער פון אונז; זיי לעבען דרייסטער! ווער האָט אויסגעפיהרט מיט דער „בלאָטע קאָפּיקע"? זיי! דאָס דאַרף מען געדענקען. זיי האָט מען דערפאַר אין די טורמעס געשלעפּט... און געוואונען דערפון האָבען מיר אַלע!...

עס האָט אַ גרילץ געטהאָן די פאַבריק־פייפעל און האָט פערשלונגען מיט איהר שוואַרצען קלאַנג די מענשליכע געשפּרעכען. די מאַסע האָט אַ ציטער געטהאָן, די יעניגע וועלכע זיינען געזעסען האָבען זיך אויפגעשטעלט. אויף איין מאָמענט איז אַלץ טויט געוואָרען און פיעלע פנים'ער זיינען בלאַס געוואָרען.

— חברים! — האָט זיך דערהערט פּאַוועל'ס הילכיגע פעסטע שטימע. אַ טרוקענער הייסער גֶעבעל האָט אַ ברען געטהאָן דער מוטער'ס

אויגען און מיט איין בעוועגונג פון איהר קערפער, וועלכער איז פלוצלונג שטארק געוואָרען, האָט זי זיך געשטעלט הינטער'ן זוהן. אַלע האָבען זיך אָפּגעקעהרט צו פּאַוולען און האָבען איהם ארומגערינגעלט, פונקט ווי אייזען־ברעקלעך ציהען ארום א מאַגנעט.

— ברידער! אַט איז געקומען די שעה, ווען מיר ענטזאגען זיך פון דיעזען לעבען, וועלכער איז פול מיט זשעדנעקייט, צאָרן און פינסטערניש; פון דיעזען לעבען פון אונטערדריקונג, וואו פאר אונז איז קיין פּלאַץ ניטאָ, וואו מיר זיינען קיין מענשען ניט!

ער איז אנטשוויגען געוואָרען און אַלע האָבען געשוויגען און האָבען זיך נאָך פעסטער צוזאַמענגעדריקט ארום איהם. די מוטער האָט איהם געקוקט אין פּנים אריין און זי האָט געזעהן בלויז זיינע שטאָלצע, מוטהיגע און פייערדיגע אויגען...

— חברים! מיר האָבען בעשלאָסען עפענטליך היינט צו ערקלעהרען, ווער מיר זיינען. מיר הויבען היינט אויף אונזער פאָהן, די פאָהן פון פערנונפט, אמת און פרייהייט!

א לאַנגער, ווייסער שטאַנג האָט זיך בעוויעזען אין דער לופט, האָט זיך אראָפּגעבויגען, האָט דורכגעשניטען די מאַסע, איז פערשוואונדען אין איהר און אין א מינוט ארום האָט ווי א רויטער פויגעל געפּלאַטערט איבער די פערריסענע פּנים'ער פון די מענשען די ברייטע לייוועגטענע פאָהן פון אר־בייטער־פּאַלק...

פּאַוועל האָט אויפגעהויבען די האנד ארויף. דער שטאַנג האָט זיך א שאָקעל געטהאָן: א צעהנדליג הענד האָבען אונטערגעכאַפּט דעם ווייסען, גלאַטען שטיקעל האָלץ, און צווישען זיי איז אויך געוועזן דער מוטער'ס האנד.

— עס לעבע דאָס ארבייטער־פּאַלק, — האָט פּאַוועל אויסגעשריען.

הונדערטע שטימען האָבען איהם אָפּגעענטפערט אין איין הילכיגען אויסגעשריי.

— עס לעבע די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע ארבייטער פּארטיי, אונזער פּארטיי, חברים, אונזער גייסטיגע פאָטערלאַנד!

דער עולם האָט זיך געקאָכט. די יעניגע, וועלכע האָבען פערשטאַנען די בעדייטונג פון דער פאָהן, זיינען צוגעטראָטען צו איהר נעהנטער. לעבען פּאַוועלען האָבען זיך אנידערגעשטעלט מאַזין, סאַמאָילאָוו, די ברידער גוסיעוו, ניקאָליי, וועלכער האָט מיט אן אראָפּגעלאָזענעם קאָפּ פאנאנדערגעשטויסען די מענשען, וועלכע די מוטער האָט געקענט און עטליכע אונבעקאַנטע מיט ברענענדיגע אויגען...

— עס לעבע דאָס ארבייטער־פאָלק פון אַלע לענדער! — האָט פּאווע̆ל אויסגעשריען.

און אַלץ מיט מעהרער קראַפט און פרייד האָט איהם אָפּגעענטפערט אַ טויזענד שטימיגע עכאָ, ווָעמעס קלאַנג האָט געריהרט דאָס הארץ.

די מוטער האָט אָנגעכאַפּט די האנד פון ניקאָליי'ען און נאָך אימיצענס. טרעהרען האָבען איהר געשטיקט, אָבער זי האָט ניט געוויינט. די פיס האָבען זיך ביי איהר געטרייסעלט און מיט ציטערנדע ליפּען האָט זי געמורמעלט:

— טהייערינקע... דאָס איז דאָך אמת!...

אויף ניקאָליי'ס געשפּרינקעלטען פּנים איז אַרויפגעשוואומען אַ ברייטער שמייכעל. ער האָט געקוקט אויף דער פאָהן און האָט עפּעס געפּלאַפּעלט, אויסשטרעקענדיג די האַנד צו איהר, און נאָכדעם האָט ער פּלוצלונג מיט דיעזער האנד ארומגעכאַפּט די מוטער ארום האַלז, האָט איהר אַ קוש געטהאָן און האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט.

— חברים! — האָט מיט אַ זינגעדיגען קול אָנגעפאַנגען דער קליין־רוס, — אין נאָמען פון אַ נייעם גאָט, דעם גאָט פון ליכט און וואַרהייט, פערנונפט און גוטעס טרעטען מיר יעצט אַרויס. אונזער וועג, חברים, איז אַ לאַנגער און אַ שווערער. אונזער ציעל איז ווייט פון אונז; נאָהענט פון אונז זיינען נאָר די דערנער־קראַנצען. ווער עס גלויבט ניט אין דער מאַכט פון דער וואַרהייט, ווער עס האָט ניט קיין מוטה צו שטעהן פאַר איהר ביז'ן טויט, ווער עס גלויבט ניט אין זיינע אייגענע כחות און האָט מורא פאַר ליידען — יענער זאָל אָפּטרעטען פון אונז אָן אַ זייט! מיר רופען צו זיך די יעניגע, וועלכע גלויבען אין אונזער זיעג; די יעניגע, וועלכע זעהען ניט אונזער ציעל, זאָלען ניט געהן מיט אונז; זיי ערוואַרטעט נאָר ליידען און צרות! אין די רייהען, חברים! עס לעבע דער יום־טוב פון פרייע מענשען!

די מאַסע האָט זיך נאָך ענגער צוזאַמענגעשלאָסען. פּאווע̆ל האָט אַ מאַך געטהאָן מיט דער פאָהן, זי האָט זיך פאַנאַנדערגעשפּרייט אין דער לופט און האָט אויפגעפלאַטערט בעשיינט פון דער זון, רויט און ברייט שמייכלענדיג...

„לאָמיר זיך פון דער קנעכטשאַפט בעפרייען",

האָט זיך דערהערט דער קלינגענדער קול פון פעדיאַ מאַזין, און אַ ווייכע צאַרטע כוואַליע פון צעהנדליגע שטימען האָט אונטערגעכאַפּט דעם געזאַנג:

„אָבטרייסלען איהר שטויב פון די פיס"

די מוטער איז מיט א הייסען שמייכעל אויף די ליפען געגאנגען הינ־טער מאזינען און האט איבער זיין קאפ געקוקט אויפ'ן זוהן און אויף דער פאהן. ארום איהר האבען געפינקעלט צופריעדענע פנים'ער און פערשיעדען־פארביגע אויגען. פאראויס פון אלעמען איז געגאנגען איהר זוהן און אנ־דריי. זי האט געהערט זייערע שטימען — אנדריי'ס ווייכע, פייכטע שטימע האט זיך צוזאמענגעגאסען מיט דער געדיכטער באס־שטימע פון איהר זוהן.

„שטעהט אויף, ערהויבט זיך, איהר ארבייטער־מאסען,
אויף דעם פיינד געהט, איהר הונגעריגע ברידער!...“

דאס פאלק איז געלאפען אנטקעגען דער רויטער פאהן, האט עפעס געשריען, האט זיך פעראייניגט מיט דער מאסע, האט זיך אומגעקעהרט מיט איהר צוריק און זיינע געשרייען זיינען פערלאשען געווארען אין די קלאנגען פון ליעד — פון יענעם ליעד, וועלכע מען פלעגט אין דער־היים זינגען שטילער ווי אלע אנדערע — אויפ'ן גאס האט זי זיך געגאסען גלייך און מיט א שרעקליכער קראפט. אן אייזערנע העלדישקייט האט געקלונ־גען אין איהר און רופענדיג די מענשען אין דעם וויימען וועג פון דער צוקונפט, האט זי עהרליך דערצעהלט וועגען די שוועריגקייטען פון דיזען וועג. אין איהר גרויסען, רוהיגען פלאם האט זיך געשמאלצען א דונקעלער שליאק פון דער פערגאנגענהייט, א שווערער קנויל פון די אלטעגליכע גע־פיהלען און האט פערברענט אין אש די פערפלוכטע מורא פאר דאס נייע...

„מיר געהען צו די ליידענדע ברידער!
צום הונג'ריגען פאלק געהען מיר!“...

האט זיך געגאסען דאס ליעד פאראווערטס.

אן אונבעקאנטע, דערשראקענע געזיכט האט זיך בעוועגט לעבען דער מוטער און א ציטערענדער קול האט כליפענדיג אויסגערופען.

— מיטיא! וואו ווילסטו געהן?

— לאז איהם געהן... האב קיין מורא ניט. איך האב אויך מורא געהאט... מיינער געהט פאראויס פון אלעמען — האט די מוטער, ניט אפשטעלענדיג זיך, געזאגט. — דער וואס טראגט די פאהן איז מיין זוהן!

— גזלנים! וואו ווילט איהר געהן? דארטען שטעהען דאך סאל־דאטען!

און פלוצלונג אנכאפענדיג די מוטער פאר'ן האנד מיט איהר בייניגער האנד, האט א הויכע, דארע פרוי אויסגערופען:

— טהייערינקע מיינע... ווי זיי זינגען עס!... און מיטיא זינגט אויך...

— דאגה׳ט ניט! — האט די מוטער געמורמעלט. — דאס איז א הייליגע זאך... בעטראכט נאר — קריסטוס וואלט דאך אויך קיינמאל אויף דער וועלט ניט געווען, ווען מענשען וואלטען צוליעב איהם ניט אומ־געקומען.

דיעזער געדאנק האט פלוצלונג אויפגעפלאמט אין איהר מח און האט איהר איבערראשט מיט זיין קלארען איינפאכען אמת. זי האט א קוק גע־טהאן אויף דער געזיכט פון דער פרוי, וועלכע האט פעסט געהאלטען איהר האנד און האט נאך א מאל איבערגע׳חזר׳ט שמייכלענדיג:

— עס וואלט ניט געווען אויף דער וועלט קיין קריסטוס, אויב די מענ־שען וואלטען זיך ניט מקריב געווען פאר איהם.

לעבען איהר איז ערשיענען סיזאוו. ער האט אראפגענומען די היטעל, האט געפאכעט מיט איהר צום טאקט פון ליעד און האט געזאגט:

— יעצט, מוטער, איז מען עפענטליך ארוים, הא? און א ליעד האט מען צוגעטראכט... וואס פאר א ליעד, מוטער, הא?

„דער צאר דארף ארמעען, סאלדאטען,
ניט איהם אוועק איי׳רע זיהן“...

— זיי האבען פאר קיין זאך קיין מורא ניט! — האט סיזאוו גע־רעדט, — און מיין זוהן ליעגט אין קבר... די פאבריק האט איהם דער־שטיקט... יא!

דער מוטער׳ס הארץ האט גענומען שלאגען צו שטארק און זי האט גענומען אפשטעהן. מען האט איהר שנעל אפגעשטופט אן א זייט און צוגעשפארט צו א פארקאן. פארביי איהר איז דורכגעפלאסען א געדיכ־טער שטראם פון מענשען. זי האט געזעהן, אז זייער צאהל איז גרויס און דאס האט איהר געפרעהט.

„שטעהט אויף, ערהויבט זיך, ארבייטער־מאסען!“...

עס האט זיך געדוכט, אז אין דער לופט זינגט א מורא׳דיגע קופערנע טרובע, זינגט און וועקט די מענשען, ארויסרופענדיג אין איין הארץ א גרייט־קייט צום קאמפף, אין דער אנדערער אן אונקלארע פרייד, אן ערווארטונג פון עפעס נייעס, א ברענענדע נייגעריגקייט; דארט ערוועקענדיג א סמוט־נעם ציטער פון האפנונגען, דא עפענענדיג אן ארויסגאנג פאר דעם בייסענ־דען שטראם פון ערביטערונג, וואס האט זיך אנגעזאמעלט פאר יאהרען. אלע האבען ארויסגעקוקט פאראוים, וואו עס האט געפלאטערט און בעוועגט זיך די רויטע פאהן.

— מיט א כאר זיינען זיי ארוים, — האט גערעוועט אימיצענ'ס אן ענטציקטע שטימע. — אויסגעצייכענט, ברידער!

און, קענטיג, פיהלענדיג עפעס גרויסעס, וואס ער האט ניט געקענט אויסדריקען מיט די געוועהנליכע ווערטער, האט זיך דער מאן געזידעלט מיט שטארקע שימפף־ווערטער. אבער אויך א צארן, א דונקעלער, בלינדער צארן פון א שקלאף האט זיך הייס געגאסען פון זיין מויל.

— אפיקורסים! — האט פון א פענסטער, סטראשענדיג מיט'ן פויסט, געשריען עפעס איינער מיט א געבראכענער שטימע.

נאך א שטימע האט געשריען:

— געגען קייזער, געגען זיין מאיעסטעט, דעם צאר, בונטעווען?

פארביי דער מוטער האבען געפינקעלט צוטראגענע געזיכטער. אונטערשפרינגענדיג זיינען פארבייגעלאפען מענער, פרויען. דאס פאלק האט געשטראמט ווי א געדיכטע לאווע, ווערענדיג צוגעצויגען פון דיעזער ליעד, וואס האט, דאכט זיך, מיט דעם שטראם פון איהרע קלאנגען אומגעווארפען אלעס ארום און האט אפגערייניגט דעם וועג. און אין דער מוטער'ס הארץ איז מעכטיג געוואקסען א פערלאנג אויסצושרייען צו די מענשען:

— ליעבינקע!

קוקענדיג אויף דער רויטער פאהן פון דער ווייטענס, האט זי ניט זעהענדיג דאך געזעהן דעם זוהן'ס פנים, זיין בראנזענעם שטערן און זיינע אויגען, וועלכע האבען געברענט מיט א הערליכען פייער פון גלויבען.

נאר אט איז זי שוין ביים עק פון דער מאסע, צווישען מענשען, וועלכע זיינען געגאנגען ניט געאיילט, גלייכגילטיג קוקענדיג פאראוים מיט א קאלטער נייגעריגקייט פון צושויער, וועמען עס איז שוין פאראוים בעוואוסט דער סוף פון דיעזען שפיעל. זיי זיינען געגאנגען און האבען גערעדט ניט הויך און מיט זיכערהייט.

— איין ראטע סאלדאטען שטעהט לעבען שול און די אנדערע לעבען פאבריק...

— דער גובערנאטאר איז געקומען צו פאהרען...

— טאקע?

— איך האב איהם אליין געזעהן... ער איז געקומען צו פאהרען...

איינער האט זיך עפעס פרעהליך אויסגעזידעלט און האט געזאגט:

— מען האט אבער דאך אנגעהויבען מורא צו האבען פאר אונז!... סאלדאטען און דער גובערנאטאר!...

— ליעבינקע! — האט זיך געשלאגען ביי דער מוטער אין הארצען.

נאָר די ווערטער אַרום איהר האָבען געקלונגען קאַלט און טויט. זי האָט צוגעאיילט איהרע טריט אום אַוועקצוגעהן פון דיעזע מענשען און איהר איז גאַנץ לייכט געווען אַריבערצויאָגען זייער לאַנגזאַמען, פוילען גאַנג.

און פּלוצלונג האָט זיך די קאָפּ פון דער מאַסע פונקט ווי עפּעס אָפּ־געשלאָגען אָן עטוואָס. איהר קערפּער האָט, אָפּשטעלענדיג זיך, אַ שטויס געטהאָן זיך אויף צוריק מיט אַן אונרוהיגער, שטילער הודזשעריי. דאָס ליעד האָט אויף אַ ציטער געטהאָן און נאָכדעם האָט זי אָנגעהויבען פליסען שנעלער און העכער. און וויעדער האָט זיך דער געדיכטער שטראָם פון קלאַנגען אַראָפּגעלאָזען און האָט זיך אומגעקעהרט אויף אַ־הינטער. די שטימען זיינען אַרויסגעפאַלען פון כאָר איינע נאָך די אַנדערע, עס האָבען זיך געהערט בעזונדערע אויסרופען, וועלכע האָבען זיך געסטאַרעט אויפ־צוהויבען דאָס ליעד אויף דער פריהערדיגער הויכקייט און שטויסען איהר פאָראויס:

„שטעהט אויף, ערהויבט זיך, אַרבייטער מאַסען!
אויף דעם פיינד געהט, איהר הונג׳ריגע ברידער!“...

אָבער אין דיעזען רוף איז שוין ניט געווען קיין אַלגעמיינע, פעראייניגטע זיכערהייט; אין איהם האָט שוין געציטערט אַ טרעוואָגע.

ניט זעהענדיג גאָרנישט, ניט וויסענדיג וואָס דאָרט האָט פּאַסירט מיט די פאָדערשטע רייהען, האָט די מוטער פאַנאַנדערגעשטופּט דעם עולם און זיך גערוקט פאָראויס און אַנטקעגען איהר האָבען זיך אַלץ גערוקט אויף אַ־הינטער מענשען, אייניגע — דעם קאָפּ אַראָבגעבויגען, אַנדערע מיט אַ קאָנוואולסיווען שמייכעל, די דריטע מיט אַ שפּאָטישער פייפעריי. זי האָט מיט אַן אומעט בעטראַכט זייערע פּנים׳ער. איהרע אויגען האָבען שווייגענד געפרעגט, גערופען און געבעטען זיך...

— חברים! — האָט זיך דערהערט פּאַוועל׳ס קול. — די סאָלדאַטען זיינען אויך מענשען פונקט ווי מיר. זיי וועלען אונז ניט שלאָגען. פאַר וואָס זאָלען זיי אונז שלאָגען? דערפאַר וואָס מיר פרעדיגען דעם אמת, וועלכער איז נויטיג פאַר אַלעמען? אונזער אמת איז דאָך גוט פאַר זיי אויך... דערווייל פערשטעהען זיי דאָס ניט, אָבער עס איז שוין נאָהענט די צייט ווען זיי וועלען זיך שטעלען צוזאַמען מיט אונז, ווען זיי וועלען געהן ניט אונטער דער פאָהן פון רויבעריי און הריגות, ווי די ליגנער און די בעסטיעס הייסען זיי, זאָנדערן זיי וועלען געהן אונטער דער פאָהן פון פרייהייט און גוטס. און אום זיי זאָלען אונזער לעהרע וואָס שנעלער

פערשטעהן, דארפען מיר געהן פאָרווערטס, פאָרוועוטס, חברים! אימער פאָרוועדטס!"

פּאַוועלס שטימע האָט געקלונגען פעסט. זיינע ווערטער זיינען געווען קלאָר און דייטליך, נאָר די מאַסע איז אַלץ מעהר פאַנאַנדערגעפאַלען, די מענשען פלעגען איינער נאָך דעם אַנדערען אָפּגעהן אָן א זייט, רעכטס און לינקס און פלעגען זיך אַנשפאַרען אָן די פּאַרקאַנס. יעצט האָט די מאַסע אויסגעזעהן ווי א קלין, פון וועלכען פּאַוועל איז געווען דער שפּיץ און איבער זיין קאָפּ האָט הויך געפלאַטערט די פאָהן פון ארבייטער־פאָלק. אויך איז די מאַסע עהנליך געווען צו א שוואַרצען פויגעל — ברייט פאַנאַנ־דערפאָכענדיג זיינע פליגלען האָט ער זיך געקליבען אויפצוהויבען זיך און פליהען, און פּאַוועל איז געווען זיין שנאָבעל...

29.

די מוטער האָט געזעהן, אז ביים עק גאַס איז געשטאַנען א ניעדריגע, גראָהע וואַנד פון מענשען אָהן פנים'ער; אַלע האָבען געהאַט איין אויסזעהן. זיי האָבען פערשפּאַרט דעם אריינגאַנג אויפ'ן פּלאַץ. אויפ'ן פּלייצע פון יעדערען פון זיי האָבען געבלישטשעט די קאַלטע דינע שפּיצען פון שווערדען. און פון דיעזער שוויינעדיגער, פערגליווערטער וואַנד האָט אויף די ארביי־טער געוועהעט מיט א קעלט. דיעזע קעלט איז אויך אריבער צו דער מוטער אין הארצען.

זי האָט זיך אריינגעשפּאַרט אין דער מאַסע, דאָרט וואו עס זיינען געשטאַנען איהרע בעקאַנטע, די יעניגע וועלכע זיינען געווען פאָראויס מיט דער פאָהן האָבען זיך צומישט מיט די אונבעקאַנטע, פּונקט ווי זיי וואָלטען זיך אויף זיי אַנשפּאַרען. זי האָט זיך פעסט צוגעטוליעט מיט א זייט צו עפּעס אַן אונבעקאַנטען מענשען מיט א ראַזירטען פּנים. ער איז געווען א קרומער און אום א קוק צו טהאָן אויף איהר, האָט ער אויסגעדרעהט דעם קאָפּ.

— וואוהין קריכסטו?... ווער ביזטו?... — האָט ער א פרעג געטהאָן.

— איך בין פּאַוועל וולאַסאָוו'ס מאַמע! — האָט זי געענטפערט, פּיהל־לענדיג דערביי אז איהרע קניע ציטערען און איהר אונטערשטע ליפּ לאָזט זיך ניט ווילענדיג אראָפּ.

— אַהאַ! — האָט דער קרומער געזאָגט.

— חברים! — האָט פּאַוועל גערעדט. — דעם גאַנצען לעבען דארפען מיר געהן פאָרוועדטס. מיר האָבען קיין אַנדערען וועג ניט! זינגט!

עס איז שטיל געוואָרען. די פאָהן האָט זיך אויפגעהויבען, האָט זיך

א וויעג געטהאָן און פּלאַטערענדיג פערטראַכט איבער די מענשליכע קעפּ האָט זי זיך געלאָזען צו דער גראָהער וואַנד פון סאָלדאַטען. די מוטער האָט א ציטער געטהאָן, האָט פערמאַכט די אויגען און האָט א זיפץ געטהאָן. — פּאַוועל, אַנדריי, סאַמאָילאָוו און מאַזין, — נאָר זיי פיער האָבען זיך אָפּ־געריסען פון דער מאַסע.

אָבער אין דער לופט האָט לאַנגזאַם א ציטער געטהאָן די קלאָרע שטימע פון פעדיאַ מאַזין:

„אַלס אָפּפער געפאַלען זייט איהר אין דעם קאַמפּף...“ — האָט ער אָנגעפאַנגען צו זינגען. — „אין קאַמפּף פאַר דער פעלקער־בעפרייאונג“... — האָבען ווי שווערע קרעכצען זיך אָפּגערופען די געדיכטע ניעדריגערע שטימען.

די מענשען האָבען א שפּרייז געטהאָן פאָראויס, א קלאַפּ טהוענדיג צום טאַקט מיט די פיס אָן דער ערד, און עס האָט זיך א גאַס געטהאָן א נייע ענטשיעדענע ליעד.

„מיר האָבען געאָפּפערט מיט אַלעס אַצינד...“ — האָט זיך ווי א הער־ליכע סטענגע געשלענגעלט פעדיאַ מאַזין'ס קול.

„פאַר דער פרייהייט...“ — האָבען געזונגען די חברים.

— אהא!; — האָט אימיצער אויסגעשריען מיט א בייזער צופריע־דענהייט. — א לויה־ניגון האָבען זיי אָנגעהויבען זינגען, די טריפה'נע ביינער!...

— שלאָגט איהם! — האָט זיך דערהערט א פער'כעס'טער אויסרוף.

די מוטער האָט זיך געכאַפּט מיט די הענד פאַר'ן האַרצען. זי האָט זיך אַרומגעקוקט און האָט דערזעהן, אַז די מאַסע, וועלכע האָט פריהער אַזוי געדיכט פערפלייצט די גאַס, שטעהט יעצט פערצווייפעלט, קוויינקעלט זיך און קוקט צו ווי פון איהר דערווייטערען זיך אַלץ מעהר די מענשען מיט דער פאָהן. הינטער זיי געהען נאָך א פּאָר צעהנדליג מענשען און ביי יעדען טראַט, וואָס זיי מאַכען פאָרווערטס, שפּרינגען אַלץ מעהר מענשען אָפּ אָן א זייט, פּונקט ווי דער וועג דורכ'ן גאַס וואָלט געווען אָנגעברענט און וואָלט זיי ברענען די פּיאַטעס.

„עס וועט קומען א צייט און דער ווילקיר וועט פאַלען!“ — האָט דאָס ליעד געזאָגט נביאות אין פעדיאַ'ס מויל

„ערוואַכען ט'דאָס פאָלק!“ — האָבען איהם מיט זיכערהייט נאָכגע־זונגען א כאָר פון שטאַרקע שטימען.

אָבער דורך דעם גלייכען פליסען פון דאָס ליעד האָבען זיך דורכ־געריסען שטילע ווערטער:

— ער קאַמאַנדעוועט...

— די ביקסען אויפ'ן האַנד! — האָט זיך דערהערט אַ שאַרפער געשריי פאָראויס.

אין דער לופט האָבען זיך אַ וויעג געטהאָן די שפּיזען. זיי האָבען זיך אַראָפּגעלאָזען און האָבען זיך אויסגעצויגען אַנטקעגען דער פאָהן, כיטרע שמייכלענדיג.

— מאַ־רש!

— ענטלויפט! האָט געזאָגט דער קרומער און אַריינרוקענדיג די הענד אין די קעשענעס האָט ער אויף גיך אַ שפּרייז געטהאָן אָן אַ זייט.

די מוטער האָט זיך אויפמערקזאַם צוגעקוקט. די גראָהע כוואַליע פון סאָלדאַטען האָט אויסציהענדיג זיך אין דער גאַנצער ברייט פון גאַס, קאַלט און גלייך געלאָזען זיך גהען טראָגענדיג פאָראויס די בלישטשענדע שטאָלענע צייהנער. זי איז אויף שנעל אונטערגעלאָפען צום זוהן און האָט זיך אוועקגעשטעלט נעהנטער צו איהם. זי האָט געזעהן ווי אַנדריי האָט אַריבערגעיאָגט פּאַוולען און האָט איהם פערשטעלט מיט זיין הויכען קערפּער.

— געה גלייך מיט מיר, חבר! — האָט שאַרף אויסגעשריען פּאַוועל.

אַנדריי האָט געזונגען. די הענד זייגען ביי איהם געווען פערלעגט הינטער'ן רוקען און דעם קאָפּ האָט ער פערריסען אַרויף. פּאַוועל האָט איהם אַ שטופּ געטהאָן מיט'ן פּלייצע און האָט נאָך אַ מאָל אַ געשריי געטהאָן:

— געה גלייך! דו האָסט קיין רעכט ניט! פאָראויס איז די פאָהן!

— געהט זיך פונאַנדער! — האָט מיט אַ דינעם קול געשריען אַ קלייגינקער אָפיצעריל, פאָכענדיג מיט אַ ווייסען שווערד. די פיס פלעגט ער אויפהויבען הויך און ניט איינבויגענדיג זיי אין קניע, האָט ער געטאָפּטשעט מיט די פיס אָן דער ערד. דער מוטער האָט זיך געוואָרפען אין די אויגען זיינע גלאַנציגע אויסגעפּוצטע שטיוועל.

און פון דער זייט, אַ ביסעל הינטער איהם, האָט זיך קוים־וואָס געשלעפּט אַ געוויקסיגער מאַן מיט אַ ראַזירטען פּנים מיט געדיכטע גרויע וואָנצעס און אַ לאַנגען מאַנטעל מיט אַ רויטען אונטערשלאַק און געלע לאַמפּאַסען אויף די ברייטע הויזען. ער האָט אויך ווי דער קליין־רוס געהאַלטען די הענד הינטער'ן פּלייצע, ער האָט הויך אויפגעהויבען זיינע געדיכטע גרויע ברעמען און האָט געקוקט אויף פּאַוולען.

די מוטער האָט געזעהן זעהר פיעל. עס האָט איהר געדריקט דאָס הארץ און זי איז געווען בערייט פונאַנדערצושרייען זיך, נאָר זי האָט זיך

איינגעהאלטען אָנכאַפּענדיג זיך מיט די הענד פאַר'ן האַרצען. מען האָט איהר געשטופּט. זי האָט זיך קוים געהאַלטען אויף די פיס און זי איז גע־גאַנגען פאָרווערטס אָהן וועלכען ניט איז געדאַנק, כמעט בעוואוסטלאָז. זי האָט געפיהלט, אַז דער המון הינטער איהר ווערט אַלץ קלענער. אַ קאַלטער שטראָם איז זיי אַנטקעגען געקומען און פלעגט זיי פאַנאַנדערטראָגען.

אַלץ נעהנטער זיינען זיך די מענשען מיט דער רויטער פאָהן צוזאַ־מענגעקומען מיט די סאָלדאַטען מיט די שאַרפע שפּיעזען. צילעווענדיג זיך אין די הערצער פון די מענשען האָבען די סאָלדאַטען נאָך איידער זיי האָבען זיך אָנגעריהרט אָן די מענשען, פאַנאַנדערגעשפּאָלטען די מאַסע און צו־טריעבען דעם המון.

די מוטער האָט געהערט הינטער זיך די טריט פון די לויפענדע. דער־שראָקענע, אונרוהיגע שטימען האָבען געשריען:

— געהט זיך פאַנאַנדער, קינדער...

— וולאַסאָוו, ענטלויף!...

— טרעט אָפּ, פּאַוועל!

— וואַרף אוועק די פאָהן, פּאַוועל! — האָט פער'כעס'ט געזאָגט וויע־סאָווטשיקאָוו. — גיב אהער, איך וועל איהר בעהאַלטען!

ער האָט אַ כאַפּ געטהאָן דעם פלעקעל פון דער פאָהן און זי האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן.

— טשעפּע ניט! — האָט פּאַוועל אַ געשריי געטהאָן.

ניקאָליי האָט צוגעכאַפּט די האַנד, פּונקט ווי ער וואָלט איהר אָפּגע־ברענט. דאָס ליעד איז פערלאָשען געוואָרען. די מענשען האָבען זיך אָפּ־געשטעלט און האָבען פעסט אַרומגערינגעלט פּאַוולען, אָבער ער האָט זיך אַרויסגעשטופּט פאָראויס. עס איז שטיל געוואָרען אויף אַ רגע פּונקט ווי די שטילקייט וואָלט זיך פּלוצלונג אַראָפּגעלאָזען פון ערגעץ אויבען און וואָלט אַרומגענומען די מענשען מיט אַ דורכזיכטיגען וואָלקען.

אונטער'ן פאָהן זיינען געשטאַנען אַ מאַן צוואַנציג, ניט מעהר. אָבער זיי זיינען געשטאַנען פעסט, צוציהענדיג די מוטער צו זיך מיט דעם געפיהל פון שרעק פאַר זיי און מיט דעם סמוטנעם ווילען צו זאָגען זיי עפּעס וואָס...

— נעהמט ביי איהם אָפּ, הערר פּאָרוטשיק, אָט דאָס! — האָט זיך דערהערט דער גלאַטער קול פון הויכען אַלטען.

אויסשטרעקענדיג די האַנד, האָט ער אָנגעצייגט אויף דער פאָהן.

צו פּאַוולען איז צוגעלאָפען דער קלייניקער אָפיצעריל, האָט זיך אָנ־

געכאַפּט מיט'ן האַנד פאַר'ן פּלעקעל און האָט מיט אַ דינעם קול'כעל אַ געשריי געטהאָן:

— וואַרף דאָס אַראָפּ!

— נעהמט אַרונטער אייערע הענד! — האָט הויך געזאָגט פּאַוועל.

די פאָהן האָט רויט געציטערט אין דער לופטען, איינבויגענדיג זיך דאָ אויף לינקס, דאָ אויף רעכטס, און זי האָט זיך ווידער אַנידערגעשטעלט גלייך. דער אָפיצעריל איז אָפּגעשפּרונגען אָן אַ זייט און האָט זיך אַנידער־געזעצט אויף דער ערד. פאַרביי דער מוטער איז עפּעס מיט אַ ניט גע־וועהנליכער שנעלקייט דורכגעלאָפען ניקאָליי, טראָגענדיג פאָראויס אָן אויס־געשטרעקטע האַנד מיט אַ צוזאַמענגעדריקטען פויסט.

— נעהמט זיי! — האָט אַ ברום געטהאָן דער אַלטער, אַ קלאַפּ טהוענ־דיג מיט'ן פוס אָן דער ערד.

עטליכע סאָלדאַטען זיינען אַרויסגעשפּרונגען פאָראויס. איינער פון זיי האָט אַ מאַך געטהאָן מיט'ן פּריקלאַד פון ביקס. די פאָהן האָט אַ ציטער געטהאָן, האָט זיך איינגעבויגען און איז פערשוואונדען צווישען דער גראָהער קופּקע סאָלדאַטען.

— אַך! — האָט אימיצער אויסגעשריען מיט אומעט.

און די מוטער האָט אַ געשריי געטהאָן מיט אַ קול פון אַ ווילדער חיה. נאָר אָלס ענטפער האָט זיך פון דער קופּע סאָלדאַטען דערהערט פּאַוועל'ס קלאָרע שטימע:

— זיי געזונד, מאַמע! צום ווידערזעהן, טהייערינקע...

— ער לעבט! ער האָט זיך דערמאָהנט, — האָט עס צוויי מאָל אַ קלאַפּ געטהאָן אין דער מוטער'ס האַרץ.

— צום ווידערזעהן, מאַמעלע!

אויפהויבענדיג זיך אויף די שפּיץ פינגער, האָט זי זיך געסטאַרעט צו זעהן זיי און איבער די קעפּ פון די סאָלדאַטען האָט זי דערזעהן אַנדריי'ס רונדען פּנים. ער האָט געשמייכעלט און גענייגט זיך צו איהר.

— טהייערינקע מיינע... אַנדריושאַ... פּאַווליושאַ... — האָט זי געשריען.

— צום ווידערזעהן, חברים! — האָט מען אַ געשריי געטהאָן פון דער קופּע סאָלדאַטען.

פון די פענסטער, ערגעץ פון דער הויך, פון די דעכער, האָט זיי אָפּגע־ענטפערט אַ פיעל־שטימעדיגער אָבגעריסענער עכאָ און איז פערקלונגען אין דער לופטען.

.30

מען האָט איהר אַ שטוים געטהאָן אין הארצען. ווי דורך אַ נעבעל האָט זי געזעהן פאַר זיך דעם אָפיצערעל. זיין פּנים איז געווען אַ רויטער און אַן אָנגעבלאָזענער און ער האָט געשריען צו איהר:

— אוועק פון דאַנען, אַלטע.

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם פון אויבען־אַראָפּ און זי האָט דער־זעהן ווי אונטער זיינע פיס האָט זיך געוואַלגערט דער פלעקעל פון דער פּאַהן, ויעלכער איז געווען צוּבראָכען אין צוויי. אויף איינעם איז נאָך פער־בליבען אַ שטיקעל פון דעם רויטען שטאָף. זי האָט זיך איינגעבויגען און עם אויפגעהויבען. דער אָפיציער האָט ארויסגעריסען דעם שטעקעל פון איהרע הענד, האָט עס אַ וואָרף געטהאָן אָן אַ זייט און טופּענדיג מיט די פיס האָט ער געשריען:

— אוועק פון דאַנען, זאָג איך דיר!...

צווישען די סאָלדאַטען האָט אויפגעפלאַמט און צוגאָסען זיך דאָס ליעד:

„שטעהט אויף, ערהויבט זיך, ארבייטער מאַסען!“...

אַלעס האָט זיך געדרעהט, געשאָקעלט און אויפגעציטערט. אין דער לופט איז געשטאַנען אַ געדיכטער, אונרוהיגער טומעל, פונקט ווי דער מאַ־טאָווער רוישען פון די טעלעגראַף־דראָטען. דער אָפיציער איז אָפּגעשפּרונ־גען און האָט מיט אויפרעגונג אויסגעשריען:

— הערט אויף צו זינגען! פעלדפעבעל קראַינאָוו...

די מוטער איז צוגעגאַנגען צום שטיקעל האָלץ און האָט איהם ווידער אויפגעהויבען.

— פערשטאָפּט זיי די מיילער...

דאָס ליעד האָט זיך אָבגעריסען, האָט אויפגעציטערט און איז פער־לאָשען געוואָרען. אימיצער האָט אָנגעכאַפּט די מוטער פאַר'ן פּלייצע, האָט איהר אַ קעהר געטהאָן און אַ שטוים געטהאָן אין רוקען...

— געה, געה...

— רייניגט אָפּ די גאַם! — האָט געשריען דער אָפיציער.

די מוטער האָט געזעהן צעהן טריט פון זיך ווידער אַ געדיכטע קופּע מענשען. זיי האָבען געשריען, געברומט און געפייפט און זיינען לאַנגזאַם אָפּגעטראָטען אין דער טיעפעניש פון גאַם און זיינען זיך צוגאַנגען אין די הויפען.

— געה, מכשפה! — האָט אויסגעשריען הארט לעבען דער מוטער

א יונגער סאָלדאַט מיט גרויסע וואָנצעס און ער האָט איהר א שטויס געטהאָן אויפ'ן טראָטואַר.

זי איז אוועק אַנגעשפּאַרט אויפ'ן פּלעקעל און די פיס האָבען זיך ביי איהר געבויגען. אום ניט צו פאַלען, האָט זי זיך געדראַפּעט מיט דער צוויי־טער האַנד אָן די יונגע און אָן די פּאַרקאַנס. פאַראויס פון איהר זיינען געגאַנגען מענשען, גלייך מיט איהר און הינטער איהר זיינען געגאַנגען סאָל־דאַטען און האָבען געשריען:

— געה, געה!...

די סאָלדאַטען האָבען איהר אַריבערגעיאַגט. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט און האָט זיך אַרומגעקוקט. ביים עק גאַס איז ווידער געשטאַנען א קייט פון סאָלדאַטען, וועלכע האָבען פערשפּאַרט דעם אַרויסגאַנג אויפ'ן פּלאַץ. דער פּלאַץ איז געווען לעדיג. אויך פאַראויס האָבען זיך געשאָקעלט גרויע פיגורען, וועלכע האָבען זיך לאַנגזאַם אַנגערוקט אויף די מענשען...

זי האָט זיך געוואָלט אומקעהרען צוריק, אָבער ניט אָפּגעבענדיג זיך קיין חשבון אין איהר טהאַט, איז זי אוועק פאָרווערטס און דערגעהענדיג צום געסעל, האָט זי זיך פערקירעוועט אין איהם.

זי האָט זיך ווידער אָפּגעשטעלט. זי האָט א זיפץ געטהאָן און האָט זיך צוגעהערט. ערגעץ פאַראויס האָט געהודזשעט דאָס פאָלק.

אַנשפּאַרענדיג זיך אויפ'ן פּלעקעל, האָט זי זיך געלאָזט געהן ווייטער, מאַכענדיג מיט די ברעמען. זי איז פּלוצלונג פערשוויצט געוואָרען. זי האָט געמאַכט מיט די ליפּען, פאַנאַנדערגעפיהרט מיט די הענד און אין איהר האַרצען האָבען ווי פונקען אויפגעפלאַמט עפּעס ווערטער. זיי האָבען אויפגעפלאַמט, האָבען זיך געשטויסען און האָבען אַנגעצונדען אין האַרצען א מעכטיגען פערלאַנג אַרויסצוזאָגען זיי, אויסצושרייען...

די געסעל האָט זיך געצויגען לינקס און הינטער'ן ווינקעל האָט די מוטער דערזעהן א גרויסע, געדיכטע קופּע מענשען. אימיצענס א קול האָט הויך און שטאַרק גערעדט:

— צוליעב עזות'קייט אליין, ברידערלעך, לאָזט מען זיך ניט אויף די באַיאָנעטען!

— ווער, זיי? מען לאָזט זיך אויף זיי — און זיי שטעהען! יאָ, ברידער, זיי שטעהען און האָבען קיין מורא ניט...

— יאַ־אַ...

— וואָס זאָגסטו צו פּאַוועל וולאַסאָוו!...

— און דער קליין־רום ?

— די הענד פערלעגט אויף אהינטער און שמייכעלט. א טייוועל !...

— טהייערינקע ! מענשען ! — האט אויסגעשריען די מוטער, אריינ־שטופענדיג זיך צווישען דעם עולם. אויס רעספעקט צו איהר האבען די מענשען אבגעווייכט און האבען איהר אריינגענומען אין מיטען. אימיץ האט זיך פאנאנדערגעלאכט:

— זעה נאר — מיט'ן פלאג ! זי האט די פאהן אין האנד !

— שווייג ! — האט זיך שטרענג אפגערופען א צווייטע שטימע.

די מוטער האט ברייט פאנאנדערגעפיהרט מיט די הענד...

— הערט נאר אויס, גאטספארכטיגע מענשען ! איהר אלע, טהייער־רינקע... הארציגע, בעטראכט נאר. גיט א קוק אהן מורא... אהן פורכט... וואס האט דא פאסירט ? אונזערע קינדער געהען אין דער וועלט... עס געהען אונזערע קינדער, אונזער בלוט ; זיי געהען פאר'ן אמת... זיי זוכען א נייעם, א ברייטען וועג פאר אלעמען ! פאר אייך אלעמען, פאר אייערע קליינע קינדער געהען זיי אויפ'ן דערנער־וועג... זיי ווילען א נייעם לעבען, א לעבען פון אמת און גערעכטיגקייט... זיי ווילען גוטס פאר אלעמען !"...

ביי איהר האט זיך געריסען דאס הארץ, אין ברוסט איז איהר געווען ענג, אין האלז טרוקען און הייס. טיעף אין הארצען זיינען געבארען גע־ווארען ווערטער פון דער גרויסער ליעבע, וועלכע נעהמט אלעס און אלעמען ארום און דיעזע ווערטער האבען געברענט אויף איהר צונג און האבען איהם אלץ מעכטיגער און פרייער בעוועגט. זי האט געזעהן — מען הארכט זיך צו צו איהרע רייד, אלע שווייגען. זי האט געפיהלט, אז די מענשען דענקען נאך און אין איהר הארצען איז אלץ מעהר געוואקסען דער פערלאנג, וועלכער איז שוין פאר איהר יעצט קלאר געווען — א שטוים צו טהאן די מענשען אהין נאך אנדרייען און די איבעריגע, וועמען מען האט אפגעגעבען אין די הענד פון די סאלדאטען, נאך יענע וועמען מען האט דארט איבערגעלאזען אליין און פון וועמען מען איז אוועקגעגאנגען.

בעטראכטענדיג די כמורנע אויפמערקזאמע פנים'ער ארום זיך, האט זי מיט א ווייכער קראפט פארטגעזעצט:

„אונזערע קינדער געהען צו פרייד, זיי געהען צוליעב אלעמען, פאר גאט'ס אמת, — געגען אלעס מיט וואס די שלעכטע, פאלשע און זשעדנע מענשען האבען אונז געבונדען און געשטיקט ! טהייערינקע מיינע, דאס

האט זיך דאך אונזער יונג בלוט ערהויבען פאר'ן גאנצען פאלק, פאר דער גאנצער וועלט, פאר אלע ארבייטער זיינען זיי אוועק. געהט זשע ניט אוועק אזוי, לאזט ניט איבער די קינדער אליין אויפ'ן איינזאמען וועג. האט רחמנות אויף זיך אליין; גלויבט אייערע זיהן; זיי האבען געפונען דעם אמת, זיי ברענען פאר איהם און קומען אום צוליעב איהם. גלויבט זיי!"

איהר שטימע האט זיך איבערגעריסען. זי האט זיך א שאקעל געטהאן אן אהנמעכטיגע. אימיצער האט איהר אונטערגעכאפט אונטער'ן ארעם...

— גאט'ס ווערטער! — האט אימיצער מיט אן אויפגערעגטען קול אויסגעשריען — גאט אליין רעדט מיט איהר מויל! הערט זיך צו!

א צווייטער האט מיט רחמנות א זאג געטהאן:

— אך, ווי זי קוועלט זיך נעבאך!

איהם האט מען מיט פארוואורף אפגעענטפערט:

— זי קוועלט זיך גאר ניט, זאנדערן זי שטראפט דאס אונז, אונז, די נאררען... בעגרייף דאס!

איבער'ן עולם האט זיך ערהויבען א ווייכע, ציטערנדע שטימע:

— גאטספארכטיגע מענשען! מיין מיטיא, די ריינע נשמה... וואס האט ער געטהאן? ער איז נאכגעגאנגען נאך זיינע חברים... זי איז גע־רעכט — פאר וואס זאלען מיר לאזען די קינדער אליין? וואס פאר א שלעכטס האבען זיי אונז געטהאן!

די מוטער האט אויפגעציטערט פון דיעזע ווערטער און זי האט גע־ענטפערט אויף זיי מיט שטילע טרעהרען.

— געה אהיים, נילאוונא! געה, מוטער! דו ביזט דאך אפגעמאַ־טערט! — האט הויך געזאגט סיזאוו.

ער איז געווען בלאס און זיין בארד איז געווען צופודעלט און האט זיך געטרייסעלט. פלוצלונג האט ער פערקנייטשט די ברעמען, האט געווארפען א שטרענגען בליק אויף אלעמען ארום איהם, האט זיך אויסגעגלייכט און האט דייטליך געזאגט:

— מיין זוהן מאטוויי איז אומגעקומען אויפ'ן פאבריק... דאס ווייסט איהר. נאר ווען ער וואלט געלעבט, וואלט איך איהם אליין געשיקט, ער זאל געהן צוזאמען מיט זיי, מיט יענע... איך וואלט אליין געזאגט: געה דו אויך, מאטוויי! געה, דאס איז ריכטיג... דאס איז עהרענהאפט!

ער איז אנטשוויעגען געווארען אויף א רגע און אלע איבעריגע האבען

מיט פערדרוס געשוויעגען, זייענדיג ארומגענומען מיט עטוואס גרויסעס און נייעס, וואס האט זיי שוין ניט געשראקען מעהר. סיזאוו האט אויפגע־הויבען די האנד, האט א פאך געטהאן מיט איהר און האט ווייטער פארט־געזעצט:

— דאס רעדט צו אייך אן אלטער מאן... איהר קענט מיר. ניין און דרייסיג יאהר ארבייט איך דא... דריי און פופציג יאהר איז ווי איך לעב אויף דער וועלט. מיין פלימעניק, אזא זויבערען און קלוגען אינגעל האט מען היינט ווידער צוגענומען... ער איז אויך געגאנגען פאראויס לעבען וולאסאוו'ען, הארט לעבען דער פאהן...

ער האט א מאך געטהאן מיט'ן האנד, האט זיך איינגעקארטשעט און, נעהמענדיג די מוטער פאר'ן האנד, האט ער געזאגט:

— דיעזע פרוי האט געזאגט דעם אמת... אונזערע קינדער ווילען לעבען אין עהרע און מיט פערנונפט, אבער מיר האבען זיי אוועקגעווארפען, מיר האבען זיי איבערגעלאזען ביי די סאלדאטען אין די הענד און אליין זיינען מיר אוועק, יא! געה, נילאוונא...

— ליעבינקע, מיינע! — האט זי געזאגט, בעטראכטענדיג אלעמען מיט איהרע פערוויינטע אויגען, — צו די קינדער געהערט דאס לעבען; זיי געהערט די גאנצע ערד!...

— געה, נילאוונא! נא, נעהם דעם שטעקעל... — האט סיזאוו געזאגט, דערלאנגענדיג איהר דעם שטיקעל פלעקעל.

אויף דער מוטער האט מען געקוקט מיט אומעט, מיט רעספעקט און מיט שטילען מיטגעפיהל האבען איהר אלע דורכגעלאזען. סיזאוו האט שווייגענדיג אפגעשטופט די מענשען פון וועג. זיי האבען שווייגענדיג געמאכט פאר איהר א וועג. עפעס אן אונקלארע קראפט האט זיי גע־צויגען נאך דער מוטער. זיי זיינען איהר פאמעליך נאכגעגאנגען און האבען זיך שטיל דורכגעווארפען מיט קורצע ווערטער. ביים טויער פון איהר הויז האט זי זיך אפגעקעהרט צו זיי, אנשפארענדיג זיך אויפ'ן שטיקעל פלעקעל פון דער פאהן און פערנייגענדיג זיך צו זיי האט זי גזאגט:

— א דאנק אייך...

און ווידער דערמאהנענדיג זיך אן איהר געדאנק — אן דעם נייעם געדאנק, וועלכען, ווי זי האט געגלויבט, איהר הארץ האט איהר געבארען, — האט זי ארויסגערעדט:

— קריסטוס וואלט קיינמאל אויף דער וועלט ניט געווען, אויב מענשען וואלטען זיך צוליעב איהם ניט מקריב געוועז...

די מענשען האבען שוויינענדיג געקוקט אויף איהר.

זי האט זיך נאך א מאל א נייג געטהאן צו אלעמען און איז אריין אין הויז. סיזאוו האט איינגעבויגען דעם קאפ און איז אויך אריין מיט איהר.

די מענשען זיינען געשטאנען ביים טויער און האבען וועגען עפּעס־וואס געשמועסט צווישען זיך און זיינען דערנאך ביסלעכווייז פאנאנדער־געגאנגען.

(ענדע פון ערשטען טהייל)

צווייטער טהייל

1.

דער רעסט פון טאָג איז אריבער אין אַ נעבעל פון עראינערונגען, אין אַ שווערער מיעדקייט, וועלכע האָט שטייף ארומגענומען דעם גוף און די נשמה. ווי אַ גרויער פלעק איז פאַר דער מוטערס אויגען ארומגעשפרונגען די פיגור פון דעם קליינעם אָפיציערל. אין דעם דונקעלען שטורם פון בעַוועגונג האָט געלויכטען די בראָנזענע פיגור פון פּאַוועל און עס האָבען געַשמייכעלט אַנדריי'ס אויגען...

זי איז ארומגעגאַנגען איבער'ן צימער, האָט זיך געזעצט לעבען פענסטער און ארויסגעקוקט אין גאַס. זי איז ווידער ארומגעגאַנגען, פלעגט אויפַציטערען און ארומקוקען זיך און ניט טראַכטענדיג האָט זי עפּעס געזוכט... זי האָט געטרונקען וואַסער און האָט אַלץ ניט געקענט שטילען איהר דורשט. זי האָט ניט געקענט אויסלעשען אין הארצען דעם ברענענדען וועהטאָג פון אומעט און בעליידיגונג. דער טאָג איז איבערגעהאַקט געוואָרען — אין אָנפאַנג איז געווען אַן אינהאַלט, אַ זינען, און יעצט האָט אַלץ אויסגעטריפט פון איהם, פאַר איהר האָט זיך פערשפרייט אַ וועהמוטיגע פוסטקייט און עס האָט זיך געפּלאָנטערט דער געדאַנק:

— וואָס וועט יעצט זיין?...

עס איז געקומען קאָרסונאָווא. זי האָט געשריען, געוויינט, געמאַכט מיט די הענד, געטופּעט מיט די פיס. זי האָט עפּעס פאָרגעלעגט און צוגעַזאָגט און האָט אימיצען עפּעס געסטראַשעט. דאָס אַלץ האָט דער מוטער ניט געריהרט.

— אהא! — האָט זי געהערט מאַריאַ'ס שרייענדען קול. — מען האָט טאַקע פערטשעפּעט דאָס פאָלק! די פאַבריק האָט זיך אָפּגעשטעלט... די גאַנצע פאַבריק!

— יאָ, יאָ! — האָט די מוטער, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ געמורמעלט און איהרע אויגען האָבען פערגליווערט געקוקט אויף דעם, וואָס עס איז שוין געוואָרען אַ פערגאַנגענהייט, וואָס איז פערשוואונדען פון איהר צוזאַמען מיט אַנדרייען און פּאַוועלען. וויינען האָט זי ניט געקענט — דאָס הארץ האָט

איהר געדריקט און איז פערטריקענט געוואָרען; איהרע ליפּען זיינען אויך פערטריקענט געוואָרען, אויך אין מויל האָט זי געפיהלט א טרוקענקייט. די הענד האָבען זיך געטרייסעלט און אויפ'ן רוקען האָט געציטערט די הויט. אָבער אין הארצען האָט זיך די גאַנצע צייט געטלייעט א פונק פון צאָרען. דער פונק האָט זיך ניט פאַנאַנדערגעברענט און ער האָט זיך אויך ניט אויס־געלאָשען, נאָר ער האָט צייטענווייז ווי א נאָדעל געשטאָכען איהר דאָס הארץ און די מוטער פלעגט זיך אויף דיעזען שטאָך אָפּרופען מיט א קאַלטען צוזאָג:

— ווארט נאָר...

און הויך ארייגשלינגענדיג די לופט מיט'ן נאָז, פלעגט זי אראָפּלאָזען די ברעמען.

אין אבענד זיינען געקומען זשאַנדארען. זי האָט זיי בעגעגענט אָהן שרעק, ניט וואונדערענדיג זיך. אריין זיינען זיי מיט א טומעל און אין זיי איז געיוען עפּעס א פרעהליכקייט, א צופריעדענהייט. דער געל־פּנים'דיגער אָפיציער האָט אויסשטאַרטשענדיג זיינע צייהנער געזאָגט:

— נו־ס, וואָס מאַכט איהר עפּעס? שוין דאָס דריטע מאָל ווי מיר טרעפען זיך מיט אייך, האַ?

זי האָט געשוויעגען, א פיהר טהוענדיג מיט'ן צונג איבער די טרוקענע ליפּען. דער אָפיציער האָט גערעדט א סך, מיט א טאָן פון א לעהרער און זי האָט געפיהלט, אז ער האָט הנאה דערפון. אָבער זיינע ווערטער זיינען ניט דערגאַנגען צו איהר, האָבען איהר ניט געשטערט. נאָר דאַן, ווען ער האָט געזאָגט: „דו אליין, מאַמינקע, ביזט שולדיג, וואָס דו האָסט אין איהם ניט געקענט איינפּלאַנצען א ליעבע צו גאָט און צום קיסר...“ — האָט זי, שטעהענדיג ביים טהיר און ניט קוקענדיג אויף איהם געענטפערט:

— יאָ... אונזערע ריכטער זיינען די קינדער... זיי וועלען אונז לויט'ן אמת פער'משפט'ען דערפאַר, וואָס מיר וואַרפען זיי אוועק אויף אזא וועג.

— וואָס? — האָט א געשריי געטהאָן דער אָפיציער. — העכער!

— איך זאָג: די קינדער זיינען אונזערע ריכטער! — האָט זי אָפּזיפּ־צענדיג איבערגע'חזר'ט.

דאַן האָט ער עפּעס אָנגעפאַנגען ריידען שנעל און מיט כעס, אָבער זיינע ווערטער האָבען זיך געדרעהט ארום איהר און האָבען איהר ניט אָנגעריהרט.

מאַריא קאָרסונאָווא איז געווען דער עדות. זי איז געשטאַנען לעבען דער מוטער, נאָר זי האָט ניט געקוקט אויף איהר און ווען דער אָפיציער פלעגט זיך ווענדען צו איהר מיט א פראַגע, פלעגט זי אויף גיך פערנייגען זיך צו איהם און פלעגט ענטפערען אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— איך ווייס ניט, אייער עקסעלענץ. איך בין נאַר אַ פּראָסטע פרוי. איך בעשעפטיג זיך מיט האנדעל און מיט מיין נארישע קאָפּ פערשטעה איך גאָרנישט...

— נו, שוויינ! — פלעגט דער אָפיציער בעפעהלען.

זי פלעגט זיך פערנייגען פאר איהם און צייגענדיג איהם בעהאלטע־נערהייד אַ פייג, פלעגט זי שעפּטשען צו דער מוטער:

— נאַ דיר, פערבייס!

מען האָט איהר געהייסען ארומזוכען דער מוטער. זי האָט אָנגעפאנגען צו פינטלען מיט די אויגען, האָט זיי אויסגעסטאַרטשעט אויפ'ן אָפיציער און האָט מיט שרעק געזאָגט:

— אייער עקסעלענץ, איך קען דאָס ניט!

ער האָט אַ טופּע געטהאָן מיט'ן פוס און האָט אַ געשריי געטהאָן. מאַריא האָט אַראָפּגעלאָזען די אויגען און האָט שטיל אַ בעט געטהאָן די מוטער:

— מילא, נו... שפיליע זיך אָפּ, פעלאַגעיאַ נילאָוונאַ...

דורכטרייסלענדיג און ארומטאפּענדיג איהרע קליידער, האָט זי מיט אַ פּנים, וועלכער איז געווען אָנגעגאָסען מיט בלוט געשעפּטשעט:

— אַך, הינד... הא?

— וואָס רעדסטו דאַרטען? — האָט מיט אַ שטרענגען קול אַ געשריי געטהאָן דער אָפיציער, אַריינקוקענדיג אין ווינקעל, וואו זי האָט ארומגע־זוכט דער מוטער.

— וועגען אַ ווייבערשען עסק, אייער עקסעלענץ! — האָט מאַריאַ מיט שרעק ארויסגעמורמעלט.

ווען ער האָט געהייסען דער מוטער אונטערשרייבען דעם פּראָטאָקאָל, האָט זי מיט אַ ניט געניטער האנד אויפגעצייכענט מיט דיקע געדרוקטע בוכ־שטאַבען: „די אַלמנה פון אַן ארבייטער פעלאַגעיאַ נילאָווא וולאַסאָוואַ“.

— וואָס האָסטו אויפגעשריעבען? צוליעב וואָס איז דאָס? — האָט דער אָפיציער אויסגעשריען, פערקנייטשענדיג דעם פּנים, און נאָכדעם האָט ער לאַכענדיג געזאָגט:

— באַרבאַרען...

זיי זיינען אוועקגעגאַנגען. די מוטער האָט זיך אַנידערגעשטעלט לעבען פענסטער, די הענד פערלעגט אויפ'ן האַרצען און ניט זעהענדיג פאר זיך גאָרנישט, האָט זי לאַנג געקוקט אין דער ווייטקייט. זי האָט הויך אויפ־געהויבען די ברעמען, האָט פערקוועטשט די ליפּען און האָט אַזוי צוזאַמענ־

געדריקט די קינבאקען, אז זי האט גיך דערפיהלט א וועהטאג אין די צייהנער. אין לאמפ האט אויסגעברענט די קעראסין. דער פייער האט געהאלטען אין פערלאשען ווערען. זי האט א בלאז געטהאן אויף איהם און איז געבליבען אין דער פינסטער. א דונקעלער וואלקען פון דער אומעדיגער גדאנקענ־לאזיגקייט האט זיך פערשפרייט איבער'ן הארצען און האט שווערער געמאכט דאס קלאפען פון הארצען. געשטאנען איז זי לאנג — עס זיינען איהר מיעד געווארען די פיס און די אויגען. זי האט געהערט ווי אונטער'ן פענסטער האט זיך אפגעשטעלט מאריא און האט מיט א שיכור'ען קול געשריען:

— פעלאגעיא! דו שלאפסט? מיין אונגליקליכע... שלאף! אלעמען, אלעמען בעליידיגט מען.

די מוטער האט, ניט אויסטהוענדיג זיך, געלעגט זיך אין בעט און איז שנעל אריינגעפאלען אין א שווערען שלאף.

עס האט זיך איהר גע'חלום'ט דער געלער זאמדיגער בערגעל הינטער'ן זומפ אויפ'ן וועג צום שטאדט. אויפ'ן ברעג, וועלכער האט זיך געצויגען צו די גריבער, וואו מען פלעגט גראבען זאמד, איז געשטאנען פאוועל און מיט אנדריי'ס שטימע האט ער שטיל און הילכיג געזונגען: „שטעהט אויף, ער־הויבט זיך, ארבייטער־מאסען!"... זי איז פארבייגעגאנגען דעם בערגעל אויפ'ן וועג און, צולעגענדיג די האנד צום שטערען, האט זי א קוק געטהאן אויפ'ן זוהן. אויפ'ן „פאן" פון בלויען הימעל האט זיך זיין פיגור אויס־געצייכענט דייטליך און שארף. זי האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהם. עס האט איהר געפלאגט דאס געוויסען, וואס זי איז געווען שוואנגערדיג. און אויף די הענד האט זי אויך געהאלטען א קינד. זי איז אוועק ווייטער. אויפ'ן פעלד האבען קינדער געשפיעלט אין פילקעס. קינדער זיינען דארט געווען א סך און די פילקע — א רויטע. דאס קינד האט זיך א ציה געטהאן פון איהרע הענד צו זיי און האט זיך הויך פאנאנדערגעוויינט. זי האט איהם געגעבען זויגען און האט זיך אומגעקעהרט צוריק. אבער אויפ'ן בער־געל זיינען שוין געשטאנען סאלדאטען צילעווענדיג זיך מיט די שפיעזען אויף איהר. זי איז אויף גיך אוועקגעלאפען צום קלייסטער, וועלכער איז געשטא־נען אין מיטען פעלד, צום ווייסען, לייכטען קלייסטער, וועלכער איז געווען אונענדליך הויך און פונקט ווי פון וואלקענס געבויט. דארט איז געווען א לויה. די טרונע איז געווען א גרויסע, א שווארצע און איז געווען פעסט פערמאכט מיט א דעק. דער גלח מיט זיין העלפער זיינען ארומגעגאנגען איבער'ן קלייסטער אנגעטהאן אין ווייסען און האבען געזונגען: „קריסטוס איז אויפגעשטאנען פון קבר"... דער דיאקאן האט געזונגען

די קטירות, האָט זיך גענייגט צו איהר און האָט געשמייכעלט. זיינע האָאר זיינען געווען געלע און זיין פנים אַ פרעהליכער, פונקט ווי ביי סאַמאָילאָוו'ען. פון דער הויך פון שפּיץ קלייסטער זיינען ווי האַנדטיכער געפאַלען זונען־שטראַהלען. אויף די ביידע בימות האָבען שטיל געזונגען אינגלעך:

„קריסטוס איז אויפגעשטאַנען פון קבר....

— נעהמט זיי! — האָט פּלוצלונג אַ געשריי געטהאָן דער גלח, אָפּ־שטעלענדיג זיך אין מיטען קלייסטער. זיין וויסער מאַנטעל איז פער־שוואונדען פון איהם און אויף זיין פנים האָבען זיך בעוויעזען גרויע שטרענגע וואָנצעס.

אַלע האָבען זיך געלאָזט לויפען און אויף דער דיאַקאָן איז אַוועקגע־לאָפען, אַ וואָרף טהוענדיג די קטירות אָן אַ זייט און אָנכאַפּענדיג זיך מיט די הענד פאַר'ן קאָפּ פונקט ווי דער קליין־רוס. דאָס קינד האָט זיך ארויס־געגליטשט פון דער מוטער'ס הענד און איז אַראָפּגעפאַלען אויף דער ערד און די מענשען זיינען דורכגעלאָפען פאַרביי איהם און האָבען מיט שרעק אומגעקוקט זיך אויף דעם נאַקעטען קערפּעריל, און זי האָט זיך געשטעלט אויף די קניע און האָט געשריען צו זיי:

— לאָזט ניט דאָס קינד אַליין! נעהמט איהם מיט...

— קריסטוס איז אויפגעשטאַנען פון קבר... — האָט געזונגען דער קליין־רוס,האַלטענדיג די הענד הינטער'ן רוקען און שמייכלענדיג.

זי האָט זיך איינגעבויגען, האָט אויפגעהויבען דאָס קינד און האָט איהם ארויפגעזעצט אויפ'ן וואָגען ברעטער, נאָך וועלכען עס האָט זיך לאַנגזאַם געשלעפּט ניקאָליי און ער האָט לאַכענדיג געזאָגט:

— מען האָט מיר געגעבען אַ שווערע ארבייט...

אויפ'ן גאַס איז געווען בלאָטיג. פון די פענסטער, פון די הייזער האָ־בען ארויסגערוקט זייערע קעפּ מענשען. זיי האָבען געפייפט, געשריען און געמאַכט מיט די הענד. דער טאָג איז געווען אַ קלאָרער. די זון האָט העל געלויכטען, נאָר קיין שאָטענס זיינען ערגעץ ניט געווען.

— זינגט, מאַמעלע! — האָט גערעדט דער קליין־רוס. — אַזאַ לעבען!

און ער האָט געזונגען, פערטומלענדיג אַלע קלאַנגען מיט זיין גוטען שמייכלענדען קול. זי איז נאָכגעגאַנגען נאָך איהם און האָט זיך בעקלאָגט:

— פאַר וואָס בעליידיגט מיר דער אָפיציער?...

נאָר פּלוצלונג איז זי אָבגעטראָטען אויף אַהינטער און איז אַראָפּ־געפלויגען אין אַ תהום און די טיעפקייט איז מיט אַ שרעקליכען וואָיען איהר אַנגעקומען אנטקעגען...

זי האָט זיך אויפגעכאַפּט אַ פּערציטערטע און איז אין גאַנצען געווען בעדעקט מיט שווייס.

זי האָט זיך צוגעהערט צו זיך און האָט זיך פּערוואונדערט — אין הארצען איז געווען פּוסט, פּונקט ווי אימיצענס אַ שווערע האנד וואָלט ארומ־געכאַפּט איהר הארץ און וואָלט איהר געדריקט.

עס האָט געהודזשעט דער פאַבריק־פּייפעל. נאָכ׳ן קלאַנג האָט זי פּער־שטאַנען, אז דאָס איז שוין דער צווייטער רוף. אין צימער האָבען זיך אָהן אַ טאָלק געוואלגערט ביכער; אַלעס איז געווען איבערגעקעהרט, איבערגע־ראָיעט, די פּאָדלאָגע אָנגעטראָטען.

זי איז אויפגעשטאַנען און ניט איינוואשענדיג זיך, ניט תפילה טהוענדיג האָט זי אָנגעהויבען אויפקלייבען די הויז. אין קיך האָט זיך איהר געוואָר־פען אין די אויגען דער פּלעקעל מיט׳ן שטיקעל לייוונד. זי האָט דאָס גענומען אין האנד און האָט עס געוואָלט ארונטערוואַרפען אונטער׳ן אויווען, אָבער אַפּזיפּצענדיג האָט זי אַראָפּגענומען פון פּלעקעל דאָס שטיקעל פּאָהן, האָט פאָרזיכטיג צוזאמענגעלעגט דאָס שטיקעל טיכעל און האָט עס בעהאַל־טען אין קעשענע. דאָס העלצעל האָט זי צובראָכען און ארונטערגעוואָרפען אונטער׳ן אויווען.

נאָכדעם האָט זי מיט קאַלטע וואסער אויסגעוואשען די פּאָדלאָגע און די פענסטער, האָט אָנגעשטעלט דעם סאַמאָוואר... האָט זיך אָנגעטהאָן... זי האָט זיך געזעצט אין קיך לעבען פענסטער און ווידער האָט זיך פאַר איהר געשטעלט די פראַגע:

— וואָס טהוט מען יעצט?

דערמאָהנענדיג זיך, אז זי האָט נאָך ניט תפילה געטהאָן, האָט זי זיך געשטעלט לעבען די הייליגע בילדער און אָפּשטעהענדיג אַזוי עטליכע סע־קונדען, האָט זי זיך ווידער אַנידערגעזעצט — אין הארצען איז געווען פּוסט.

דער פערפּענדיקעל פון זייגער, וועלכער פּלעגט אַלע מאָל קלאַפּען פלינק, פּונקט ווי ער וואָלט געווען זיכער, אז אין גיכען וועט ער זיך דערשלאָגען צו עפּעס אַזוינס וואָס עס איז נויטיג פאַר איהם, האָט היינט גענומען קלאַפּען לאַנגזאַמער און די פליעגען האָבען ניט זיכער געזשומעט...

אין פאָרשטעדטעל איז עפּעס געווען מאָדנע שטיל, פּונקט ווי אַלע מענשען, וועלכע האָבען נאָך נעכטען אַזוי פיעל געשריען אויפ׳ן גאַס, האָבען זיך היינט בעהאַלטען אין די הייזער און האָבען זיך שווייגענד פערטראַכט וועגען דעם אונגעוועהנליכען טאָג.

פּלוצלונג האָט זיך די מוטער דערמאָהנט דאָס בילד, וועלכען זי האָט א מאָל געזעהן אין איהרע יונגע יאָהרען: אין דעם אַלטען פּאַרק פון די פּריצים זאאיסאילאָווס איז געווען אַ גרויסער טייכעל, וועלכער איז געווען געדיכט בע־וואקסען מיט בורבולקעס. איין מאָל, אין אַ גרויען הערבסט־טאָג, איז זי פארבייגעגאנגען דעם טייכעל און האָט דערזעהן אין מיטען טייכעל אַ שיפעל. דער טייכעל איז געווען דונקעל און רוהיג און די שיפעל איז געווען ווי צוגעקלייעט צום שווארצען וואסער, וועלכער איז געווען פערפּוצט מיט געלע בלעטער. אַ טיפער אומט, אַן אונבעוואוסטע בענקשאפט האָט גע־וועהט פון דיעזער אונבעוועגליכער שיפעל אָהן אַ שיפער און אָהן אַ רודער, וועלכע איז געשטאנען איינזאם אויף'ן מאַטאָווען וואסער צווישען די פער־שטאָרבענע בלעטער. די מוטער איז לאַנג געשטאנען ביים ברעג טייכעל נאָכטראַכטענדיג, ווער עס האָט אָפּגעשטופּט דאָס שיפעל פון ברעג און צו־ליעב וואָס...

יעצט האָט זיך איהר געדוכט, אַז זי אַליין איז ענהליך צו דיעזער שיפעל, וועלכע האָט איהר דאַמאָלסט אויסגעקוקט ווי אַ טרונע, וואָס האָט געוואַרט אויף אַ מת. אין אבענד פון זעלבען טאָג האָט מען זיך דערוואוסט, אַז אין טייכעל האָט זיך דערטרונקען זאאיסאילאָווס פּריקאַזטשיקס פרוי, אַ קליינינקע מיט שווארצע אויגען, שטענדיג מיט צולאָזענע האָאר און אַ גיכען גאַנג...

די מוטער האָט אַ פיהר געטהאָן מיט די הענד איבער די אויגען, פּונקט ווי זי וואָלט אָפּווישען פון זיי די עראינערונגען און איהרע געדאנקען האָבען זיך אונרוהיג אָפּגעשטעלט אויף די איינדריקע פון נעכטיגען טאָג... אזוי איז זי לאַנג געזעסען אונבעוועגליך, די אויגען געריכטעט אויף דער אָפּגע־שטאַנענער גלאָז טהעע. אין איהר הארצען האָט זיך פאַנאַנדערגעברענט דער וואונש צו טרעפען עפּעס אַ פערשטענדיגען, איינפאַכען מענשען און פאַנאַנדערפרעגען ביי איהם וועגען פּיעלעס.

און פּונקט ווי ענטפערענדיג אויף איהר וואונש, איז נאָך מיטאָג געקו־מען ניקאָליי איוואַנאָוויטש. אָבער ווען זי האָט איהם דערזעהן, האָט זי עפּעס פּלוצלונג דערפיהלט אַן אונרוה און, ניט ענטפערענדיג אויף זיין בע־גריסונג, האָט זי שטיל געזאָגט:

— אַך, מיין פריינד, איהר האָט יעצט ניט געדאַרפט קומען. איהר האָט געדאַרפט זיין פאָרזיכטיגער! מען וועט דאָך אייך אַרעסטירען, אויב מען וועט אייך דאָ טרעפען...

פעסט דריקענדיג איהר די האנד און פערריכטענדיג זיינע ברילען, האט ער איינגעבויגענ זיין געזיכט צו איהר און האט איהר שנעל ערקלעהרט:

— פערשטעהסט איהר מיך, איך האב אפגערעדט מיט פאוולען און אנ־דרייען, אז אויב מען וועט זיי ארעסטירען, דארף איך אויף מארגען גלייך אייך אריבערפיהרען אין שטאדט, — האט ער צערטליך און פערזארגט געזאגט. — אן אביסק האט מען געמאכט ביי אייך?

— יא. מען האט אלעס ארומגעזוכט און ארומגעטרייסעלט. דיעזע מענשען האבען גאר קיין בושה און קיין חרפה ניט! — האט די מוטער געענטפערט.

— צו וואס דארפען זיי בושה? — האט ניקאליי, א קוועטש טהוענדיג מיט די פלייצעס, געזאגט.

ער האט אנגעפאנגען איהר צו בעווייזען פאר וואס זי דארף לעבען אין שטאדט. זי האט זיך פריינדליך צוגעהערט צו זיינע רייד, האט גע־קוקט אויף איהם מיט א בלאסען שמייכעל און, ניט פערשטעהענדיג זיינע ארגומענטען, האט זי זיך אליין געוואונדערט איבער איהר פריינדליכען צו־טרויען צו דיעזען מאן.

— אויב פאוועל האט אזוי געוואלט, — האט זי געזאגט, — און אויב איך וועל אייך ניט פאלען צו לאסט...

ער האט איהר אונטערבראכען:

— וועגען דעם זארגט זיך ניט. איך וואוין אליין. זעלטען ווען קומט צו מיר צו פאהרען מיין שוועסטער...

— אומזיסט וועל איך מיין ברויט ניט עסען, — האט זי בעמערקט.

— אויב איהר וועט וועלען, וועט איהר שוין געפינען ארבייט! — האט ניקאליי געזאגט.

ביי איהר איז מיט דעם ווארט „ארבייט" שוין געווען פערבונדען די פארשטעלונג וועגען די טהעטיגקייט פון איהר זוהן, פון אנדרייען און פון זיינע חברים. זי האט זיך צוגערוקט צו ניקאלייען און, אריינקוקענדיג איהם אין די אויגען, האט זי געפרעגט:

— וועט זיך געפינען ארבייט?

— מיין בעל הבתישקייט איז א קליינע, ווי ביי א ניט פערהייראטהען...

— איך מיין ניט די שטובינע ארבייט! — האט זי שטיל געזאגט. — איך מיין וועגען דער אלגעמיינער זאך...

זי האָט אָן אומעדיגען זיפץ געטהאָן, פיהלענדיג זיך בעליידיגט, וואָס ער האָט איהר ניט פערשטאַנען. ער האָט זיך אויפגעשטעלט און שמייכ־לענדיג מיט זיינע קורצזיכטיגע אויגען האָט ער פערטראַכט א זאָג געטהאָן:

— אויך אין דער אַלגעמיינער זאַך וועט זיך געפינען פאַר אייך ארבייט, אויב איהר וועט נאָר ווילען...

איהר איז אריינגעפלויגען אין קאָפּ אַן אייגפאַכער און קלאָרער געדאנק: איין מאָל איז זי שוין געוועזן אימשטאַנדע צו העלפען פּאַוולען, פאַר וואָס זאָל זי דאָס ניט קענען טהאָן א צווייטען מאָל אויך? וואָס מעהר מענשען עס ווילען זיך נעהמען פאַר זיין ארבייט, אַלץ גיכער ווילען די מענשען איינזעהן די ריכטיגקייט פון זיין לעהרע. צוקוקענדיג זיך צו ניקאָליי'ס גוטען פּנים, האָט זי ערוואַרטעט צו הערען פון איהם ווערטער פון רחמנות וועגען פּאַוולען, אַנדריי'ען און וועגען איהר, אָבער ניקאָליי האָט געצופּט זיין בערדעל מיט פערטראַכטע בעוועגונגען פון זיינע פינגער און האָט געזאָגט:

— אָט אויב איהר וואָלט געקענט, ווען איהר וועט זיך זעהן מיט פּאַוו־לען, דערוויסען זיך פון איהם דעם אדרעס פון די פויערים, וועלכע האָבען איהם געבעטען וועגען א צייטונג...

— איך קאָן זיי! — האָט זי מיט פרייד אויסגערופען! — איך וויים וואו זיי זיינען און וואו זיי זיינען. גיט, איך וועל זיי אָוועקטראָגען. איך וועל זיי אויסגעפינען און וועל אַלץ טהאָן ווי איהר וועט מיר הייסען... וועמען קען דאָס איינפאַלען, אַז איך טראָג פערבאָטענע ביכלעך? אויפ'ן פאַבריק פלעג איך זיי טראָגען — גאָט צו דאַנקען, איך האָב ניט איין פוד אריבערגעשמוגעלט אהינצו.

איהר האָט זיך פּלוצלונג פערוואָלט צו געהן ערגעץ וואו איבער וועגען פאַרביי וועלדער און דערפער מיט א פּעקעל אויף די פּלייצעס און מיט א שטעקען אין האַנד.

— איהר, טהייערינקער, זעהט טאָקע צו געבען מיר אזא סאָרט אר־בייט, — האָט זי געזאָגט. — איך וועל געהן וואו מען וועט נאָר דאַרפען: איבער אַלע גובערניעס; איך וועל אַלע וועגען אויסגעפינען. זייט זיכער, איך וועל געהן זומער און ווינטער... איך וועל וואַנדערען ביז'ן קבר פאַר'ן אמת. איז דאָס דען א שלעכטע ארבייט פאַר מיר? דאָס וואַנדער־לעבען איז א שעהן לעבען. מענשען געהען איבער דער וועלט, זיי האָבען קיין זאַך ניט און דאַרפען קיין זאַך ניט, אויסער ברויט. קיינעם טהוען זיי קיין שלעכטעס ניט און אַזוי, שטילינקע און אונבעמערקטע, טהוען זיי זייער

ארבייט... איך וועל אויך געהן... איך וועל דערגעהן צו פּאוולען און אַנדרייען און די אַלע איבעריגע.

איהר איז געוואָרען אומעדיג, ווען זי האָט זיך דערזעהן אַלס א היימלאָזע בעטלערין, וועלכע קומט צו די פענסטער פון די פויערשע הייזער בעטען א שטיקעל ברויט א נדבה. ניקאָליי האָט פאַרזיכטיג גענומען איהר האַנד און האָט איהר א גלעט געטהאָן מיט זיינער. נאָכדעם האָט ער א קוק געטהאָן אויפ'ן זייגער און אַרויסגעזאָגט:

— וועגען דעם וועלען מיר זיך דורכריידען שפּעטער... מען דאַרף דאָס גוט בעטראַכטען...

— טהייערינקער! — האָט זי אויסגערופען. — וואָס איז דאָ פאַראַן צו טראַכטען? אונזערע קינדער, אונזער איינגען בלוט און פלייש, גיבען אָפּ זייער לעבען, קומען אום און קימערען זיך ניט וועגען זייער אייגענעם שיקזאַל... פאַר וואָס זשע זאָל איך, א מאַמע, זיין ערגער?

ניקאָליי איז בלאַס געוואָרען און האָט שטיל א זאָג געטהאָן, קוקענדיג אויף איהר מיט א צערטליכער אויפמערקזאַמקייט:

— איך וועל אייך זאָגען דעם אמת: איך הער דעם ערשטען מאָל אַזעלכע רייד...

— וואָס קען איך זאָגען? — האָט זי מיט אומעט שאָקלענדיג דעם קאָפּ און מאַכענדיג מיט די הענד געזאָגט. — ווען איך וואָלט האָבען ווערטער אויסצודריקען מיינע מוטערליכע געפיהלען...

די מוטער האָט זיך אויפגעשטעלט און האָט פאָרטגעזעצט:

— דאַן וואָלטען זיך פיעלע פאַנאַנדערגעוויינט... אפילו די שלעכטע, די האַרצלאָזע מענשען אויך...

ניקאָליי האָט זיך אויך אויפגעהויבען און האָט ווידער א קוק געטהאָן אויפ'ן זייגער.

— אַלזאָ, איז דאָס בעשלאָסען? איהר וועט אַריבערפאָהרען אין שטאָדט צו מיר?

זי האָט שווייגענדיג א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ.

— ווען? מאַכט דאָס שנעלער! — האָט ער איהר געבעטען און האָט צוגעגעבען: איך וועל זיך זעהר בעאונרוהיגען, אויב איהר וועט דאָ נאָך פערבלייבען לענגער!

זי האָט פערוואונדערט א קוק געטהאָן אויף איהם. — וואָס קימערט ער זיך אַזוי פאַר איהר? דעם קאָפּ איינגעבויגען און שמייכלענדיג, איז ער געשטאַנען פאַר איהר אַן איינגעקאַרטשעטער, א קורצזיכטיגער, אַנגע־

טהאָן אין אַ פּראָסטען שווארצען רעקעל און אַלץ אויף איהם איז עפּעס געווען פרעמד...

— געלד האָט איהר? — האָט ער געפרעגט, אראָפּלאָזענדיג די אויגען.

— ניין!

ער האָט שנעל ארויסגענומען פון קעשענע דעם טייסטער, האָט איהם געעפענט און האָט איהר דערלאַנגט:

— אָט נעהמט...

די מוטער האָט ניט ווילענדיג אַ שמייכעל געטהאָן און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ האָט זי בעמערקט:

— אַלץ איז אויף אַ נייעם שטייגער! געלד האָט קיין ווערדע ניט! מענשען טהוען אָפּ אַלץ אין דער וועלט פאַר דעם; זיי פערקויפען פאַר דעם זייער נשמה... און פאַר אייך איז דאָס געלד פּשוט פּאַפּיער און שטיקלעך קופּער... עפּעס אזוי ווי אוים רחמנות צו די מענשען האַלט איהר זיי ביי זיך...

ניקאָליי האָט זיך שטיל פאַנאַנדערגעלאַכט.

— געלד איז אַ זעהר ניט אנגענעהמע זאַך! עס איז קיינמאָל ניט אנגענעהם צו נעהמען געלד און עס צו געבען...

ער האָט אָנגענומען איהר האנד, האָט איהר פעסט אַ דריק געטהאָן אין האָט איהר נאָך אַ מאָל אַ בעט געטהאָן:

— זעהט, מאַכט דאָס גיכער.

און, ווי אימער, איז ער שטיל אוועק.

דורכלאָזענדיג איהם, האָט זי אַ טראַכט געטהאָן:

— אַזא גוטער, און דאָך האָט ער קיין מיטלייד ניט אויף זיי...

און זי האָט זיך אַליין ניט געקענט אָבגעבען קיין רעכנונג: צו דאָס וואונדערט איהר אָדער דאָס איז איהר נאָר סתם אונאנגענעהם...

2.

פיער טעג נאָך ניקאָליי'ס בעזוך האָט זי זיך געמאַכט גרייט צום וועג. ווען די פוהר מיט איהרע צוויי קופערטען זיינען שוין געווען אין פעלד, אויסער'ן שטאָדט, האָט זי, זיך אומקעהרענדיג מיט'ן פּנים, דערפיהלט, אַז זי פערלאָזט אויף אייביג דעם אָרט, וואו זי האָט פערבראַכט דעם טרויעריג־סטען און שווערסטען טהייל פון איהר לעבען און עס הויבט זיך אָן פאַר איהר אַ נייער לעבען פול מיט נייע זאָרג און נייע פרייד.

ווי אַ ריעזיגער דונקעל־רויטער שפּין האָט זיך די פאַבריק אויסגעשפּרייט אויף דער שווארצער פערזאָשעטער ערד. די קוימענס אויסגעשטרעקט

צום הימעל. צו איהר האבען זיך צוגעטוליעט די גרויע ניעדריגע הייזלעך פון די ארבייטער. גרויע, פינסטערע, האבען זיי זיך אנגעשטויסען נאהענט איינע צו די אנדערע ביין ברעג פון זומפּ און האבען רחמנות'דיג געקוקט איינע אויף די אנדערע מיט זייערע קליינינקע מאטע פענסטערלעך. איבער זיי האט זיך אויסגעשטרעקט דער קלויסטער, אויך א דונקעל־רויטער, פון זעלבען קאליר ווי די פאבריק און זיין שפּיץ איז געווען ניעדריגער פון די פאבריק־קוימענס.

די מוטער האט א זיפץ געטהאן, האט פעררירכט דעם קאלנער פון מאנ־טעל, וועלכער האט געדריקט איהר האלז. זי איז געווען אומעטיג, אבער איהר אומעט איז געווען א טרוקענער, ווי דער שטויב אין א הייסען טאג.

— איי, סטארע זיך! — האט דער קוטשער געשמיסען דעם פערד מיט די לייצעס. דער קוטשער איז געווען א מענשעל פון אונבעשטימטע יאהרען, מיט קרומע פיס, בעוואקסען מיט שיטערע האאר אויפ'ן פנים און אויפ'ן קאפּ און מיט פארבלאזע אויגען. זיך שאקלענדיג פון איין זייט אויף דער אנדערער, איז ער געגאנגען ביין זייט פון וואגען און עס איז קענטיג געווען, אז איהם איז אלץ איינס, צי ער געהט רעכטס, צי לינקס.

— נא־א!... — האט ער אויסגערופען מיט א גלייכגילטיגען קול און האט קאמיש געווארפען זיינע קרומע פיס, אויף וועלכע עס זיינען געווען אנ־געטהאן שווערע, גרויסע שטיוועל.

די מוטער האט זיך אומגעקוקט. אויפ'ן פעלד איז געווען פוסט, פונקט ווי ביי איהר אין הארצען...

דער פערד האט טרויעריג געשאקעלט מיט'ן קאפּ, האט פעסט גע־טראמפּעלט מיט די פיס און די פון זון אנגעווארעמטע זאמד און האט שטיל געשארשקעט. דער צובראכענער וואגען, וועלכער איז געווען שלעכט אנ־געשמיעדט, האט געסקריפּעט, און אלע קלאנגען צוזאמען מיט'ן שטויב זיינען געבליבען פון הינטען...

ניקאלאי איוואנאוויטש האט געוואוינט ביין ברעג שטאדט: אין א פוסטע גאס, אין א קליינעם, הילצערנעם הייזעל, וועלכע איז געווען צו־געבויט צו א גרויסער דאפּעלטער צוויי־עטאזשנער הילצערנער הויז. פאר זיין הויז איז געווען א גערטענדעל און אין די דריי פענסטער פון זיין דירה פלעגען פריינדליך און פריש אריינקוקען די צווייגען פון מאיאווע בלומען און אקאצעס און די זילבערנע בלעטער פון די יונגע טאפּאל־בוימער. אין די צימערען איז געווען שטיל און ריין. אויף דער פּאדלאגע האבען שווייגענד געציטערט די פערשיעדענארטיגע שאטענס. אויף די ווענד הא־

בען זיך געצויגען פּאַליצעס, וואָס זיינען געווען אָנגעשטעלט מיט ביכער און עס זיינען געהאַנגען פּאָרטרעטען פון שטרענגע, ערנסטע מענשען.

— איך וועט דאָ זיין בעקוועם? — האָט ניקאָליי געפרעגט, ווען ער האָט אַריינגעפיהרט די מוטער אין אַ קליינעם צימערעל מיט איין פענ־סטער צום גערטענדעל און דעם צווייטען צום הויף, וועלכער איז געווען געדיכט בעוואקסען מיט גראָז. אויך אין דעם צימער זיינען די ווענד געווען פערנומען מיט פּאָליצעס פול מיט ביכער.

— איך וואָלט בעסער געגאַנגען אין קיך! — האָט זי געזאָגט. — די קיך איז אַ ליכטיגע, אַ ריינע...

איהר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז ער האָט זיך דערשראָקען, און ווען ער האָט איהר גענומען אָפּריידען, אַ צוטומעלטער, אַ פערלאָרענער, און זי האָט צוגעשטימט, איז ער מיט אַ מאָל געוואָרען פרעהליך...

אַלע דריי צימערען זיינען געווען אָנגעפילט מיט עפּעס אַ בעזונדערער לופט — עס איז געווען לייכט און אָנגענעהם צו אָטהעמען, נאָר די שטימע דאָט זיך ניט ווילענדיג געהערט ניעדריגער. עס האָט זיך ניט געוואָלט רעדען הויך און שטערען די שטילע פערטראַכטקייט פון די מענשען, וועלכע האָבען אַראָפּגעקוקט פון די ווענד.

— מען וואָלט בעדאַרפט בעגיסען די בלומען, — האָט די מוטער געזאָגט, אָנריהרענדיג די ערד אין די בלומען־טעפּלעך אויף די פענסטער.

— יאָ, יאָ! — האָט זיך אָפּגערופען דער בעל־הבית מיט אַ שולדיגער מינע. — איך, פערשטעהט איהר מיך, האָב זיי זעהר ליעב, אָבער איך האָב ניט קיין צייט אָפּצוגעבען זיך מיט זיי...

צוקוקענדיג זיך צו איהם, האָט זי בעמערקט, אַז אויך אין זיין אָנגע־נעהמער דירה געהט ניקאָליי אַרום פאָרזיכטיג, שטיל, פרעמד און ווייט פון אַלעס, וואָס רינגעלט איהם אַרום. ווען ער פלעגט וועלען בעקוקען אַ וועלכע ניט איז זאַך, פלעגט ער איינבויגען זיין פּנים הארט צום געגענ־שטאַנד און פערריכטענדיג די ברילען מיט זיינע דינע פינגער פון דער רעכטער האַנד, פלעגט ער פערזשמורען די אויגען און פלעגט זיך מיט זיין בליק איינעסען אין דעם געגענשטאַנד, פונקט ווי ער וואָלט איהם שטעלען אַ שטומע פראַגע. אָפּטמאָל פלעגט ער נעהמען אין האַנד אַ סטאַטועטקע אָדער עפּעס אַן אַנדער זאַך, פלעגט דאָס פאָרזיכטיג דורכדרינגען מיט זיינע אויגען. — עס האָט זיך געדוכט, אַז ער איז ערשט יעצט אַריין אין הויז צוזאַמען מיט דער מוטער און פונקט ווי פאַר איהר, איז פאַר איהם אויך אַלץ געווען אומבעקאַנט און פרעמד. ווען די מוטער האָט דערזעהן, אַז ער

איז אזעלכער, האָט זי זיך גלייך געפיהלט היימיש אין דיעזע צימערען. זי איז נאָכגעגאנגען ניקאָלייען, ארומקוקענדיג וואו עס שטעהט יעדע זאך; יי האָט אויסגעפרעגט וועגען דעם אָרט לעבען דאָ, און ער האָט איהר אויף אַלץ געענטפערט מיט אַ שולדיגען טאָן פון אַ מענשען, וועלכער ווייס, אַז אַלעס וואָס ער טהוט איז ניט אַזוי ווי מען בעדאַרף צו טהאָן, נאָר ער קען אַנדערש ניט.

בעגיסענדיג די בלומען און אוועקלעגענדיג אין אָרדנונג די נאָטען, וועלכע זיינען געווען צוואוואָרפען איבער'ן פּיאַנאָ, האָט זי אַ קוק געטהאָן אויפ'ן סאַמאָוואַר און האָט בעמערקט:

— מען דאַרף איהם אָפּשייערען..

ער האָט אַ פיהר געטהאָן מיט די פינגער איבער'ן סאַמאָוואַר, האָט צוגעלעגט דעם פינגער צום נאָז און האָט ערנסט איהם בעטראַכט. די כוטער האָט זיך גוטמוטהיג פאַנאַנדערגעלאַכט.

ווען זי האָט זיך געלעגט שלאָפען און האָט זיך דערמאָהנט אויף דעם איבערגעלעבטען טאָג, האָט זי מיט פערוואונדערונג אויפגעהויבען דעם קאָפּ פון קישען און האָט זיך אומגעקוקט אויף אַלע זייטען. דעם ערשטען מאָל אין איהר לעבען האָט זי גענעכטיגט אין אַ פרעמדע הויז און זי האָט זיך ניט געפיהלט אומבעקוועם. זי האָט געטראַכט וועגען ניקאָלייען און האָט געהאַט אַ קלאָהרען וואונש צו טהאָן פאַר איהם אַלעס, אום אַריינצוברענגען אין זיין לעבען עפּעס צערטליכעס, וואָס זאָל איהם דערוואַרימען. ניקאָליי'ס אונגעשיקטקייט, זיין לעכערליכקייט אין טהאָן די געוועהנליכע שטובּיגע זאַכען און דער קלוגער קינדערשער בליק פון זיינע העלע אויגען האָבען איהר געריהרט. נאָכדעם האָט זיך איהר געדאַנק אָפּגעשטעלט אויפ'ן זוהן, און זי האָט זיך ווידער דערמאָהנט אָן אַ טאָג, אָן דעם ערשטען מאַי, וועלכע איז געווען אָנגעפילט מיט נייע קלאַנגען און מיט אַ נייעם זין. אויך דער אונגליק פון יענעם טאָג איז געווען גאָר אַ בעזונדערער. ער האָט ניט געבויגען איהר קאָפּ צו דער ערד, ווי אַ שווערער, פערטויבענדער קלאַפּ, זאָנדערן ער האָט ווי מיט נאָדלען געשטאָכען איהר הארץ, האָט ארויסגערופען אין איהר אַ שטילען צאָרן און האָט אויסגעגלייכט איהר איינגעבויגענעם רוקען.

„אינזערע קינדער געהען אין דער וועלט...“ האָט זי געטראַכט, זיך צוהערענדיג צו די אונבעקאַנטע קלאַנגען פון דעם שטאָדטישען נאַכט־לעבען. זיי זיינען דערגאַנגען צום אָפענעם פענסטער. זיי האָבען גערוישט אין

די בלעטער פון גארטען און קומענדיג צופליהען מיעדע און בלאסע פון דער ווייטען פלעגען זיי שטיל אבשטארבען אין צימער...

אויף מארגען האט זי אבגעשייערט דעם סאמאוואר, האט איהם אוועק־געשטעלט אויף אן ארט, האט שטיל צוזאמענגעשטעלט די געפעס און האט זיך אוועקגעזעצט אין קיך ווארטען ביז וואנען ניקאליי וועט זיך אויפכאפען. אט האט זיך דערהערט זיין הוסטען, און ער איז אריין אין צימער מיט איין האנד האלטענדיג זיינע ברילען און מיט דער אנדערער פערדריקענדיג זיין האלז. זי האט געענטפערט אויף זיין „גוט מארגען" האט אריינגעטראגען דעם סאמאוואר אין צימער און ער האט זיך גענומען איינוואשען, פער־שפריצענדיג די פאדלאגע מיט וואסער, פערלירענדיג די זייף און די צייהן־בערשטעל און אונצופריעדען בלאזענדיג זיך.

ביים טהעע טרינקען האט איהר ניקאליי דערצעהלט:

— איך בין בעשעפטיגט אין דער „זעמסטווא" מיט א זעהר טרויעריגער ארבייט. איך בעטראכט, ווי אונזערע פויערים ווערען פערארימט.

און, שמייכלענדיג מיט א שולדיגער מינע, האט ער איבערגע'חזר'ט:

— יא, איך גיב אכטונג! מענשען הונגערען. געהען יונגערהייד אוועק פון דער וועלט. קינדער ווערען געבארען שוואכע און שטארבען אוים ווי פליגען אין הערבסט... דאס ווייסען מיר אלע. מיר ווייסען די אורזאכען פון דיזע אומגליקען און מיר קריגען בעצאהלט דערפאר, וואס מיר בע־טראכטען דאס.. ווייטער טהוען מיר אייגענטליך גאר ניט...

— וואס זייט איהר? א סטודענט? — האט זי איהם געפרעגט.

— ניין, איך בין א דארפס־לעהרער... מיין פאטער איז א פערוואלטער פון א פאבריק אין וויאטקא, און איך בין געווארען א לעהרער. אין דארף האב איך אנגעהויבען צו געבען די פויערים ביכלעך, דערפאר האט מען מיר אריינגעזעצט אין טורמע. נאך דער טורמע האב איך געארבייט אין א בוך־געשעפט. איך האב זיך אויפגעפיהרט ניט פארזיכטיג און מען האט מיר ווידער אריינגעזעצט אין טורמע. דערנאך האט מען מיר ארויסגע־שיקט אין ארכאנגעלסקער גובערניע... דארטען האב איך ווידער געהאט סכסוכים מיט'ן גובערנאטאר און מען האט מיר ארויסגעשיקט אין א קליינעם דערפעל לעבען ווייסען ים, וואו איך האב אבגעוואוינט פינף יאהר.

זיין ערצעהלונג האט אין קליינעם, ליכטיגען, פון זון בעגאסענעם צימער געקלונגען רוהיג און גלייך. די מוטער האט שוין געהערט פיעלע אזעלכע מעשיות און האט קיינמאל ניט געקענט פערשטעהן, ווי אזוי מען דערצעהלט עם אזוי רוהיג און געלאסען, קיינעם ניט בעשולדיגענדיג, קיינעם

ניט מאכענדיג קיין באַרווירפע און אָננעהמענדיג אַלץ פאַר אונפערמיידליך און געוועהנליך.

— היינט קומט צו פאָהרען מיין שוועסטער, — האָט ער איהר דער־צעהלט.

— איז זי א פערהייראטהע?

— זי איז אַן אלמנה. איהר מאַן איז געווען פערשיקט אין סיביר. ער איז פון דאָרטען אַנטלאָפען. אין וועג האָט ער זיך זעהר שטאַרק פער־קיהלט און איז מיט צוויי יאָהר צוריק געשטאָרבען אין אויסלאַנד...

— זי איז אַן אינגערע פון אייך?

— ניין, זי איז מיט זעקס יאָהר עלטער... איך האָב איהר פיעל צו פערדאַנקען... אַט וועט איהר הערען, ווי זי שפּיעלט! דאָס איז איהר פּיאַנאָ. דאָס זיינען איבערהויפּט פאַראַן אַ סך איהרע זאכען. די ביכער זיינען מיינע.

— און וואו וואוינט זי?

— אומעטום! — האָט ער געענטפערט מיט אַ שמייכעל. — וואו מען נויטיגט זיך נאָר אין אַ דרייסטען, מוטהיגען מענשען, דאָרטען קומט זי צו פאָהרען.

— זי בעשעפטיגט זיך אויך מיט דיעזע „זאכען“? — האָט געפרעגט די מוטער.

— פערשטעהט זיך!

ניקאָליי איוואַנאָוויטש איז אין גיכען אַוועק צו דער ארבייט און די מוטער האָט זיך פערטראַכט וועגען דיעזער „זאַך“, וואָס די מענשען טהוען רוהיג און עקשנות'דיג טאָג־איין, טאָג־אויס, און זי האָט זיך געפיהלט אַנט־קעגען זיי, פּונקט ווי זי וואָלט געשטאַנען געגען אַ הויכען בארג אין אַ פינ־סטערע נאַכט.

אַרום האַלבען טאָג איז געקומען אַ הויכע, שעהן־געוואַקסענע דאַמע, געקליידט אין שוואַרצען. ווען די מוטער האָט איהר געעפענט די טהיר, האָט זי אַ וואָרף געטהאָן אויפ'ן פּאָדלאָגע אַ קליינעם, געלבען טשעמאָדאַנ־טשיקעל און, שנעל אַ כאַפּ טהוענדיג וולאַסאָווא'ס האַנד, האָט זי אַ פּרעג געטהאָן:

— איהר זייט פּאַוועל מיכאַילאָוויטשעס מוטער?

— יאָ! — האָט די מוטער געענטפערט, ווערענדיג צוטומעלט פון די עלעגאַנטע קליידער, וואָס די דאַמע האָט געטראָגען.

— איך האָב זיך טאַקע פאָרגעשטעלט, אַז איהר זעהט אַזוי אויס. מיין

ברודער האָט מיר געשריבען, אַז איהר וועט ביי איהם וואוינען, — האָט די דאַמע געזאָגט, אַרונטערנעהמענדיג פאַר׳ן שפּיגעל איהר הוט. איך בין מיט פּאַוועל מיכאַילאָוויטשען שוין פון לאַנג אָן גוטע פריינד. ער פלעגט מיר אָפט דערצעהלען וועגען אייך.

איהר שטימע איז געווען אַ ביסעל טעמפּ. גערעדט האָט זי לאַנגזאַם, אָבער בעוועגט האָט זי זיך פעסט און גיך. איהרע גרויסע גרויע אויגען האָבען געשמייכעלט יונג און קלאָר, אָבער אויף די שלייפען איהרע האָבען שוין געגלאַצט דינע שטראַהלענדע קנייטשעלעך און אויף איהר קאָפּ האָבען ערטעריווייז געבלישטשעט זילבער־גרויע האָאָר.

— איך וויל עסען! — האָט זי ערקלעהרט. — איך וואָלט יעצט גע־טרונקען אַ גלעזעל קאַפע.

— איך וועל שוין אויפקאָכען! — האָט זיך אָפּגערופען די מוטער, זי האָט אַרויסגענומען די געפעס פון אַלמער און האָט שטיל אַ פרעג געטהאָן:

— צו דען רעד׳ט פּאַוועל וועגען מיר?

— אָ, געוויס!... זעהר אָפט...

זי האָט אַרויסגענומען אַ קליינעם לעדערנעם פּאַרט־סיגאַר, האָט פער־רויכערט אַ פּאַפּיראָס און האָט אַ פרעג געטהאָן, אַרומגעהענדיג איבער׳ן צימער:

— איהר זאָרגט זיך זעהר וועגען איהם?

די מוטער האָט בעטראַכט, ווי די בלויע פלאַמען פון שפּירט־לאַמפּ ציטערען אונטער דער קאַפע־קאַן און זי האָט שטיל געשמייכעלט. איהר שעהמעוודיגקייט פאַ־ דער דאַמע איז פערשוואונדען.

„אַזוי? ער האָט וועגען מיר דערצעהלט!... מיין טהייערער! — האָט זי געטראַכט און האָט לאַנגזאַם אַרויסגערעדט:

— איהר פרעגט צו איך זאָרג? פערשטעהט זיך; עס איז ניט לייכט... אָבער פריהער איז געווען ערגער.. יעצט וויים איך, אַז ער איז ניט אַליין... און ווי הייסט איהר?

— סאָפיע.

די מוטער האָט איהר שאַרף בעטראַכט. אין איהר גאַנצער געשטאַלט איז געלעגען עפּעס שטאַרקעס, שטאָלצעס און האַסטיגעס...

סאָפיע איז שנעל אַרומגעגאַנגען איבער׳ן צימער און האָט מיט זיכער־הייט געזאָגט:

— די הויפּט־זאַך איז, אַז זיי זאָלען ניט דאַרפען לאַנג זיצען אין

טורמע, מען זאָל זיי וואָס גיכער פערוואָרטהיילען, דאַן וועלען מיר העלפען פּאַוולען אַנטלויפען... איהם דאַרפען מיר דאָ זעהר נויטיג האָבען.

די מוטער האָט אָהן צוטרויען אַ קוק געטהאָן אויף סאָפּיאַ'ן, און יענע האָט געזוכט מיט די אויגען, וואו אַ וואָרף צו טהאָן דעם מונד־שטיק פון פּאַפּיראָס. ענדליך האָט זי איהם אַריינגערוקט אין דער ערד פון אַ בלומען־טאָפּ.

—— די בלומען ווערען פון דעם איבערגעפיהרט! — האָט די מוטער מעכאַניש בעמערקט

—— ענטשולדיגט מיר! — האָט סאָפּיע געזאָגט. — ניקאָליי זאָגט עס מיר אויך שטענדיג.. און אַרויסנעהמענדיג דעם מונדשטיק פון טעפּעל, האָט זי עס אַרויסגעוואָרפען דורכ'ן פענסטער.

די מוטער האָט זיך פערשעמהט, האָט אַ קוק געטהאָן איהר אין פּנים און האָט מיט אַ שולדיגער מינע אַ זאָג געטהאָן:

— איהר מוזט מיר ענטשולדיגען! איך האָב עס געזאָגט ניט געמיינ־טערהייד. ווי קום איך אייך צו לערנען?

— פאַר וואָס טאַקע ניט לערנען, ווען איך בין אַן אונצוכט? — האָט זיך סאָפיע אָבגערופען, אַ קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס. — די קאַפּע איז שוין פאַרטיג? אַ גרויסען דאַנק אייך! אָבער פאַר וואָס האָט איהר נאָר גענומען איין גלאָז? איהר טרינקט ניט?

און פּלוצלונג האָט זי אָנגענומען די מוטער פאַר די פּלייצעס, האָט איהר ציגעצויגען צו זיך און האָט איהר מיט פערוואונדערונג אַ פרעג געטהאָן:

— צו דען שעהמט איהר זיך?

די מוטער האָט שמייכלענדיג געענטפערט:

— אָקאָרשט האָב איך אייך געזאָגט וועגען מונדשטיק, און איהר פרעגט נאָך אויב איך שעהם זיך!

און ניט בעהאַלטענדיג איהר פערוואונדערונג, האָט זי געזאָגט:

— ערשט נעכטען בין איך געקומען צו אייך און איך פיהר זיך שוין אויף פּונקט, ווי איך וואָלט געוועזען ביי זיך אין דער היים, אָקוראַט ווי איך וואָלט אייך שוין לאַנג געקענט... איך האָב פאַר קיין זאַך קיין מורא ניט, רעד וואָס איך וויל... און מאַך אייך נאָך פאַרווירפע.

— אַזוי דאַרף עס טאַקע זיין! — האָט זיך סאָפּיע אָבגערופען.

— דער קאָפּ דרעהט זיך מיר, און איך פיהל זיך עפּעס ניט ווי ביי זיך... — האָט די מוטער שטיל פאָרטגעזעצט. — עס טרעפט, אַז דו געהסט און געהסט לעבען אַ מענשען, איידער דו רעדסט צו איהם פון האַרצען...

און יעצט — איז די הארץ מיט א מאָל אָפען און דו רעדסט אזוינס, וועגען וואס דו וואָלסט פריהער גאָר מורא געהאט צו טראַכטען... ס'איז עפּעס מאָדנע...

סאָפיע האָט ווידער פערדרויכערט א פּאַפּיראָס און האָט שטיל און צערטליך בעטראַכט דעם פּנים פון דער מוטער מיט איהרע שעהנע גרויע אויגען.

— איהר זאָגט, אז איהר וועט איהם העלפען אנטלויפען... אָבער ווי זשע וועט ער לעבען אַלס אַן אנטלאָפענער? — האָט די מוטער א פרעג געטהאָן.

— פּטור נו! — האָט סאָפיע געענטפערט, אנגיסענדיג זיך נאָך א גלאָז קאַפע. — ער וועט לעבען ווי די צעהנדליגע אַנדערע אנטלאָפענע לע־בען... אָט האָב איך נאָר וואס בעגעגענט און דורכגעלאָזען אזעלכען... אויך זעהר א נוצליכען מענשען... אַן ארבייטער פון דרום רוסלאַנד. געווען פער־שיקט אויף פינף יאָהר און אָפּגעוועזען איז ער דאָרטען אין גאַנצען דריי מיט א האלב מאָנאַט... דערפאַר בין איך דאָס היינט אזוי אויסגעפּוצט. וואס מיינט איהר: איך טהו זיך אַלע מאָל אזוי אָן? איך האָס דאָס ווי דעם טויט... א מענש דאַרף זיך אָנטהאָן איינפאַך; שעהן אָבער איינפאַך...

די מוטער האָט אויף איהר א קוק געטהאָן, האָט א שמייכעל געטהאָן און שאָקלענדיג פערטראַכט מיט'ן קאָפּ, האָט זי שטיל געזאָגט:

— ניין, דער ערשטער מאַי האָט מיר איינפאַך צוטומעלט! מיר איז עפּעס אזוי אונגעמיטהליך, פּונקט ווי איך וואָלט אין איין און דער זעלבער צייט געגאַנגען אויף צוויי וועגען... אָט דוכט זיך מיר, אז איך פערשטעה אַלעס און אָט פּלוצלונג דאכט זיך מיר, אז אַלץ ארום מיר איז פערהילט אין א גרויען נעבעל... אָט איהר... איך קוק אויף אייך — דאכט זיך, א פּריצ'טע... און בעשעפטיגט זיך מיט דיעזער זאַך... איהר קענט פּאַוולען און איהר שעצט איהם. א דאַנק אייך דערפאַר...

— נו, א דאַנק קומט גאָר אייך! — האָט זיך סאָפיע פאַנאַנדערגעלאַכט.

— וואס בין איך? ניט איך האָב דאָס איהם אויסגעלערענט, — האָט די מוטער, א זיפץ טהוענדיג, געזאָגט. — יאָ, זאָג איך, אָפטמאָל איז מיר אַלץ אַזוי נאָהענט און איינפאַך, און פּלוצלונג קען איך ניט פערשטעהן אָט דיעזע איינפאַכקייט. אָט דאכט זיך בין איך אזוי רוהיג, און פּלוצלונג הויב איך אָן מורא צו האָבען פאַר דיעזער רוהיגקייט. דעם גאַנצען לעבען האָב איך זיך געשראָקען... יעצט, אז עס איז דאָ פאַר וואס מורא צו האָבען... שרעק איך זיך גאָרניט... איך קען ניט פערשטעהן פאַר וואס דאָס איז אזוי...

סאָפיע האָט פערטראַכטערהייד געענטפערט:

— עס וועט קומען אַ צייט, ווען איהר וועט אַלץ פערשטעהן! נו, מיר איז שוין צייט ארונטערצונעהמען פון זיך דעם גאַנצען פוץ...

אַ׳ועקלעגענדיג דעם מונדשטיק אויפ׳ן טעצעל פון גלאָז, האָט זי אַ מרייסעל געטהאָן דעם קאָפּ. איהרע גאָלדענע האָר האָבען זיך צושאָטען אין געדיכטע לאָקען איבער׳ן פּלייצע און זי איז ארויסגעגאַנגען.

די מוטער האָט איהר דורכגעלאָזען מיט איהר בליק, זי האָט אַ זיפץ געטהאָן, האָט זיך ארומגעקוקט און אין אַ האַלב שלעפעריגען צושטאַנד האָט זי זיך גענומען אַפּראַמען די געפעס.

3.

אַ זייגער פיער איז געקומען ניקאָליי. ביים מיטאָג האָט סאָפיע לאַכענדיג דערצעהלט, ווי אַזוי זי האָט בעגעגענט און בעהאַלטען אַ מאַן, וועלכער איז אנטלאָפען פון סיביר; ווי אַזוי זי האָט מורא געהאַט פאַר די שפּיאָנען און פלעגט פערדעכטיגען יעדען מענשען, און ווי קאָמיש דיעזער אנטלאָפענער האָט זיך געהאַלטען. אין איהר טאָן האָט די מוטער געפיהלט עפּעס אַ צופריעדענהייט פון אַן ארבייטער, וועלכער האָט גוט אָפּגעטהאָן אַ שווערע ארבייט.

יעצט איז זי געווען אָנגעטהאָן אין אַ לייכטע, ברייטע קלייד. אין דיעזער האָט זי אויסגעזעהן העכער אין וואוקס. איהרע אויגען זיינען ווי דונקעלער געוואָרען און איהרע בעוועגונגען זיינען געוואָרען רוהיגער.

נאָכ׳ן עסען האָט ניקאָליי צו סאָפיע׳ן געזאָגט:

— דיר וועט זיך אויסקומען צו נעהמען צו נאָך אַן ארבייט... דו ווייסט, מיר האָבען דאָך בעשלאָסען ארויסצוגעבען אַ צייטונג פאַר׳ן דאָרף... אָבער אַ דאַנק די לעצטע ארעסטען האָבען מיר פערלאָרען די פערבינדונג מיט די דאָרטיגע מענשען. אָבער פּעלאַגעיאַ ניל׳אָוונאַ קען אונז אָנווייזען אַ מענשען, דורך וועלכען מיר וועלען דאָרטען קענען פערשפּרייטען די צייטונג... פאָהר אריבער מיט איהר... מען דאַרף עס מאַכען וואָס גיכער...

— גוט, — האָט סאָפיע, פעררויכערענדיג דעם פּאַפּיראָס, געענטפערט. פאָהרען מיר, פּעלאַגעיאַ ניל׳אָוונאַ?

— פאַרוואָס ניט? לאָמיר פאָהרען!...

— איז עס וואייט פון דאַנען?

— אַ וויאָרסט אַכציג.

— אויסגעצייכענט!... יעצט וועל איך א ביסעל א שפּיעל טהאָן. איהר, פּעלאַגעיאַ ניל‍אָוונאַ, קענט פערטראָגען א ביסעל מוזיק?...

— מיר פרעגט ניט. זאָל זיך אייך דוכטען, אז איך בין גאָר ניטאָ אין הויז! — האָט די מוטער געזאָגט, זיך אוועקזעצענדיג אין א ווינקעל אויפ'ן דיוואַן.

— אָט, הערך, ניקאָליי! דאָס איז גריעג'ס א קאָמפּאָזיציאָן. איך האָב עס היינט מיטגעבראַכט... פערמאַך דעם פענסטער!

זי האָט אויפגעעפענט די נאָטען און האָט א לייכטען קלאַפּ געטהאָן מיט די פינגער איבער די פּיאַנאָ־קלאַווישען. זאַפטיג און געדיכט האָבען די סטרונעס אָנגעהויבען צו זינגען. מיט א טיעפען זיפץ האָט זיך נאָך א פולער טאָן ציטערענדיג צוגעגאָסען צו דעם געזאַנג. אונטער די פינגער פון איהר רעכטער האַנד איז געפלויגען א העל־קלינגענדע, אונרוהיגע מחנה דורכזיכטיגע טענער, וואָס האָבען זיך געטרייסעלט אהין און צוריק און זיינען פערקראָכען אויף דעם דונקעלען גרונד פון די ניעדריגע נאָטען, ווי דער־שראָקענע פויגלען. און די איבעריגע האָבען געקלונגען גלייך, האַרמאָניש, ווי כוואַליעס פונ'ם ים, וואָס זיינען פערמאַטערט געוואָרען פון א לאַנגען שטורעם. אלס ענטפער אויף דאָס ליעד, האָבען זיך דערהערט געדיכטע, האָפּנונגסלאָזע דונקעלע קלאַנגען. ברייטע און הויכע, האָבען זיי איינגע־שלונגען מיט זייער טיעפקייט די גאַנצע מחנה קלינגענדע קלאָנגען, פראַגען און זיפצען, וואָס זיינען געווען פעראייניגט אין דעם אונרוהיגען ליעד. ציימענווייז פלעגט זיך דאָס ליעד אויפהויבען זעהר הויך און פלעגט מיט א געוויין ווידער ארונטערפאַלען. די טענער פלעגען פליהען און זיך טרייס־לען אין די געדיכטע שטראָמען פון די טיעפע באַס־נאָטען, פלעגען דער־טרונקען ווערען אין זיי און ווידער זיך דורכרייסען אין האָפּנונגסלאָזען רוהיגען געזאַנג. די טענער פלעגען וואַקסען, אויפקלינגען, צוזאַמענשמעל־צען און זיך ווידער אויפלעזען אין דעם ברייטען שוואונג פון די פייכטע טענער. און זיי, די טענער, האָבען אלץ אזוי שטאַרק געזיפצט, אונערמיעד־ליך, אָהן אַן ענטפער, אָהן פייערליכקייט.

אין אָנפאַנג האָבען דער מוטער די אלע קלאַנגען ניט געריהרט. זיי זיינען געווען פאַר איהר אונפערשטענדליך. אין זייער שטראָם האָט זי נאָר געהערט א קלינגענדען כאָאָס. איהר געהער האָט ניט געקענט אויפכאַפּען די מעלאָדיע און דעם פערשיעדענאַרטיגען ציטערען פון די טענער. האַלב דרעמלענדיג האָט זי געקוקט אויף ניקאָלייען, וועלכער איז געזעסען אויף דעם צווייטען ברעג פון דיוואָן די פיס פערלעגט אונטער זיך. זי האָט פון

זייט בעטראַכט סאָפּיע׳ס שטרענגען פּנים, וואָס איז געווען איינגעראַמט אין אַ ים פון גערדיכטע גאָלדענע האָאַר. די זון האָט געהאַלטען ביים אונ־טערגעהן און איין שטראַהל האָט פערטראַכטערהייד אין אָנפאַנג בעלויכטען סאָפּיע׳ס פּלייצע, דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעלעגט אויף דער פּיאַנאָ און האָט געציטערט אונטער די פינגער פון דער פרוי, וועלכע ער האָט אַרומ־גערינגעלט. די מוזיק האָט אַלץ ענגער און ענגער אָנגעפּילט דעם צימער און, אונבעמערקט פאַר דער מוטער, געוועקט איהר האַרץ. דריי טענער, קלינגענדיגע ווי פּעדיאַ מאַזין׳ס קול, האָבען זיך אָבגעביטען איינער דעם אַנדערען. האָבען זיך געהאַלטען אויף דער זעלבער הויך און האָבען גע־בלישטשעט, ווי דריי זילבערנע פישעלעך אין אַ טייך... צייטענווייז פלעגט זיך מיט זיי פעראייניגען אַ פיערטער. זיי פלעגען זינגען צוזאַמען און האָבען געשמייכעלט און געטרייסט דער מוטערס צואוועהטאָגטע האַרץ מיט זייער ריהרענדער איינפאַכער מעלאָדיע. זי האָט געגומען נאָכפאָלגען זיי, וואַרטען אויף זיי, און פון אַלע קלאַנגען האָט זי נאָר געהערט אָט די, וועלכע זי האָט אַרויסגעקליבען פון אונרוהיגען טומעלדיגען כאַאָס פון דער גאַנצער קאָמ־פּאָזיציאָן.

און עפּעס פּלוצלונג איז פון דער פינסטערער גרוב פון איהר פערגאַנ־גענהייט אַרויסגעקראָכען עפּעס אַ בעליידיגונג, וועלכע זי האָט שוין לאַנג פערגעסען און וועלכע האָט אין איהר יעצט אויפגעלעבט מיט אַ ביטערער קלאָרקייט.

אַ מאָל איז איהר פערשטאָרבענער מאַן געקומען שפּעט ביי־נאַכט אַהיים אַ שטאַרק שיכור׳ער. ער האָט איהר אָנגעכאַפּט ביים אָרעם, האָט איהר אַראָפּגעשלעפּט אויף דר׳ערד, האָט איהר אַ בריק געטהאָן מיט׳ן פוס אין זייט און האָט צו איהר געזאָגט:

— אַרויס פון דאַנען, דו אויסוואורף! דו האָסט מיר שוין דערעסען!... אַרויס!

אום זיך צו פערטהיידיגען פון זיינע קלעפּ, האָט זי אַ כאַפּ געטהאָן אויף די הענד איהר צוויי־יאָהריגען זוהן און האָט זיך פערשטעלט מיט זיין קערפּער, ווי מיט אַ פּאַנצער, שטעהענדיג אויף די קניע און ציטערענדיג פאַר שרעק און בעליידיגונג. דאָס קינד האָט זיך דערשראָקען און אַ נאַ־קעטער, אַ וואַרימער האָט ער געוויינט, וואַרפענדיג זיך אין איהרע הענד.

— אַרויס! — האָט מיכאַאיל געשריען מיט זיין גראָבען קול.

זי איז אויפגעשפּרונגען, איז אַריינגעלאָפען אין קיך, האָט אַרויפגע־וואָרפען אויף די פּלייצעס אַ יאַקעל, האָט איינגעוויקעלט דאָס קינד אין אַ

שאַל, און שטיל, אָהן קולות, איז זי אַ באָרוויסע, אין איין העמד מיט'ן יאַקעל אַרויס אין גאַס. עס איז געווען מאַי מאָנאַט. די נאַכט איז געווען אַ פרישע. דער נאַסער קאַלטער שטויב פון גאַס האָט זיך צוגעקלעפּט צו איהרע פיס און האָט זיך אַריינגעריסען צווישען איהרע פיס־פינגער. דאָס קינד האָט געוויינט און זיך געוואָרפען. זי האָט צוגעטוליעט דעם זוהן צו איהר נאַקעטען קערפּער און אַ דערשראָקענע איז זי געגאַנגען און געגאַנגען איבער'ן גאַס שטיל, צוברומענדיג צו איהם:

אָה — אָה — אָה... אָה — אָה — אָה... אָה — אָה — אָה!...

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. זי האָט זיך געשעהמט און האָט מורא געהאַט, אַז אימיצער זאָל ניט אַרויסגעהן אויפ'ן גאַס און איהר דער־זעהן אַ האַלב־נאַקעטע... זי איז אַראָפּגעגאַנגען צום זומפּ און האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף דר'ערד אונטער אַ געדיכטע גרופּע אַסינאָווע בוימער. אַזוי איז זי געזעסען לאַנג, ניט ריהרענדיג זיך פון אָרט און קוקענדיג אין דער פינסטערניש מיט ברייט פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען און האָט שטיל געזונגען פערוויעגענדיג דעם איינגעשלאָפענעם קינד און איהר אייגענע בעליידיגטע האַרץ...

אָה — אָה — אָה... אָה — אָה — אָה... אָה — אָה — אָה!...

אין איינע פון דיזע מינוטען, וועלכע זי האָט דאָרטען פערבראַכט, איז איבער איהר קאָפּ פאַרבייגעפלויגען אַ שוואַרצע, שטומע פויגעל און האָט איהר אויפגעוועקט. אַ פערציטערטע פון קעלט איז זי אַוועק אַהיים, ערוואַרטענדיג דאָרטען ווידער נייע קלעפּ און נייע בעליידיגונגען...

צום לעצטען מאָל האָט אַ זיפץ געטהאָן אַ הילכיגער אַקאָרד, אַ גלייכ־גילטיגער, אַ קאַלטער. ער האָט אַ זיפץ געטהאָן און איז פערשוואונדען.

סאָפּיע האָט זיך אָבגעקעהרט און האָט שטיל אַ פרעג געטהאָן איהר ברודער:

— נו, ווי איז עס דיר געפעלען?

— זעהר גוט! — האָט ער געענטפערט, אַ ציטער טהוענדיג, פונקט ווי ער וואָלט זיך אויפגעכאַפּט פון שלאָף. זעהר, זעהר גוט...

אין דער מוטערס האַרץ האָט געזונגען און געציטערט אַן עכאָ פון עראינערונגען. איהר האָט זיך געוואָלט הערען נאָך מוזיק. און ערגעץ פון דער זייט איז איהר אַריין אין קאָפּ אַ געדאַנק:

— אַט לעבען מענשען: אַ ברודער מיט אַ שוועסטער — פריינדליך, רוהיג... שפּיעלען מוזיק... זידלען זיך ניט, טרינקען ניט קיין בראַנפען, רייסען זיך ניט איבער אַ ביסען... האָבען ניט קיין וואונש צו בעליידיגען

איינער דעם אַנדערען, ווי דאָס איז דער פאַל ביי די מענשען פון שווארצען, פער'חושכ'טען לעבען...

סאָפיע האָט זיך געדרייכערט איהר פאַפּיראָס. זי האָט געדרייכערט אַ סך, כמעט אָהן אַן אויפהער.

— אַט די זאַך זעהר האָט ליעב געהאַט מיין פערשטאָרבענער קאָמ־טיא! — האָט זי געזאָגט און האָט זיך ווידער אַנגעשטימט אַ שטילען אומעדיגען אַקאָרד. — אַך, ווי איך האָב דאָס ליעב געהאַט איהם צו שפּיעלען! ווי געפיהלפאָל ער איז געווען!... ער פלעגט זיך אָפּרופען אויף אַלעס...

„זי דערמאָהנט זיך מסתמא אַן איהר מאַן...“, האָט די מוטער פאַר־ביינעהענדיג אַ טראַכט געטהאָן. — און שמייכעלט פון דעסטוועגען...

— וויפיעל גליק האָט מיר דיעזער מענש געגעבען... — האָט סאָפיא שטיל געזאָגט, אַקאָמפּאַנירענדיג איהרע געדאַנקען מיט די לייכטע קלאַנגען פון די סטרונעס. — ווי שעהן ער האָט פערשטאַנען צו לעבען... שטענדיג האָט אין איהם געברענט אַ פרייד, אַ קינדערשע, לעבעדיגע פרייד...

— אַ קינדערשע... — האָט די מוטער שטיל פאַר זיך איבערגע'חזר'ט, איינשטימענדיג מיט איהר.

— יאָ! יאָ! — האָט ניקאָליי אַ זאָג געטהאָן, צופּענדיג זיין בערדעל. — אַ זינגענדיגע נשמה!...

סאָפיא האָט אַוועקגעוואָרפען ערגעץ איהר אָנגעהויבענעם פּאַפּיראָס, האָט זיך געווענדעט צו דער מוטער און האָט איהר אַ פרעג געטהאָן:

— אייך שטערט ניט מיין טומעל?

די מוטער האָט איהר געענטפערט מיט אַ לייכטען פערדרוס, וועלכען זי האָט ניט געקענט איינהאַלטען:

— איהר פרעגט ניט ביי מיר... איך פערשטעה גאָר ניט... איך זיץ און האָרך און טראַכט וועגען זיך...

— ניין, איהר מוזט עס פערשטעהן! — האָט סאָפיא געזאָגט. — אַ פרוי קען ניט ניט־פערשטעהן מוזיק... און נאָך איבערהויפּט דאַן ווען איהר איז אומעטיג אויפ'ן האַרצען.

זי האָט שטאַרק אַ קלאַפּ געטהאָן איבער די קלאַווישען און עס האָט זיך דערהערט אַ הויכער אויסגעשריי, פונקט ווי אימיצער וואָלט דערהערט אַ שרעקליכער בשורה, וואָס האָט פערוואונדעט די נשמה און האָט פון האַר־צען אַרויסגעפּרעסט דיעזען קלאַנג. יונגע שטימען האָבען דערשראָקען גע־ציטערט און האָבען זיך צוטומעלטע געוואָרפען אין אַלע זייטען און ווידער האָט אַ צאָרנדיגע, הויכע שטימע אַ געשריי געטהאָן און האָט אַלץ פערטו־

מעלט... עס האָט מן הסתם פּאַסירט אַן אונגליק, וואָס האָט ניט אַרויס־גערופען קיין געוויין, זאָנדערן אַ ביטערען צאָרן... דערנאָך איז געקומען עפּעס אַ צערטליכער, אַ שטאַרקער קלאַנג און עס האָט זיך אָנגעהויבען צו הערען אַן איינפאַכע, שעהנע ליעד, וואָס האָט צוגעצויגען צו זיך און האָט עפּעס צוגערעדט צו וואָס, און אין דער זעלבער צייט האָבען אין דער ליעד טעמפּ און בעליידיגענד געברומט די באַס־סטרונעס.

זי האָט אַ לאַנגע צייט געשפּיעלט און האָט פאַנאַנדערגעזעעט די קלינ־גענדע טענער, וואָס האָבען דער מוטער אויפגערעגט און האָבען ערוועקט אין איהר אַ פערלאַנג צו פרעגען וועגען וואָס רעדט דאָס די מוזיק, וועלכע רופט אַרויס אין איהר אַזעלכע אונקלאָרע בילדער, געפיהלען און געדאַנקען, וואָס ווערען גלייך אָבגעביטען פון אַנדערע. אומעט און אונרוה האָבען אָבגעטראָטען זייער פּלאַץ פאַר אַ רוהיגער, שטילער פרייד. עס האָט זיך אויסגעדוכט אַזוי ווי אין צימער וואָלט אַרומגעלאָפען אַ גאַנצע מחנה אונ־זעהבאַרע פויגלען. זיי דרינגען אומעטום אַריין, בעריהרען און זינגען עפּעס ערנסטעס וועגען וואָס ניט איז, וואָס רופט אין הארצען ניט ווילענדיג אַרויס אַזעלכע געדאַנקען, וועלכע מען קען מיט ווערטער ניט אויסדריקען. זיי ערמוטהיגען דאָס הארץ מיט אונקלאָרע האָפנונגען און זיי צערטלען איהר און גיבען איהר צו פרישען מוטה.

דער מוטער'ס הארץ איז פול געוואָרען מיט אַ וואונש צו זאָגען עפּעס גוטעס צו דיעזע צוויי מענשען בפרט און צו אַלעמען בכלל. אַ פער־שכור'טע פון דער מוזיק, האָט זי שטילערהייד געשמייכעלט, זיך פיהלענדיג אימשטאַנדע צו טהאָן עפּעס גוטעס פאַר'ן ברודער און פאַר די שוועסטער.

און אַ זוך טהוענדיג מיט די אויגען, וואָס צו טהאָן, איז זי שטיל אַרויס אין קיך און האָט זיך גענומען אויפשטעלען דעם סאַמאָוואַר.

אָבער דיעזער וואונש איז ניט פערשוואונדען ביי איהר. ער האָט איהר געעגבערט און געהאַמערט אין קאָפּ און, אָנגיסענדיג די טהעע, האָט זי פערשעהמט און צוטומעלט אַרויסגערעדט:

— מיר, מענשען פון פינסטערען לעבען, פיהלען אַלעס, אָבער אויס־רעדען אונזער הארץ איז אונז שווער. און אונז פערדריסט עס, פאַר וואָס מיר פערשטעהען און קענען ניט אַרויסרעדען. און אָפטמאָל זיינען מיר אין כעס אויף אונזערע אייגענע געדאַנקען, און אויך אויף די, וואָס ווירקען אויף אונזערע געפיהלען, זיינען מיר אין כעס, און מיר טרייבען די געדאַנקען אַוועק. דאָס לעבען איז דאָך אונרוהיג — פון אַלע זייטען שלאָגט עס און

שטערט עס און עס ווילט זיך אברוהען... און די געדאנקען וועקען די נשמה, פאדערען און זוכען...

ניקאליי האט איהר אויסגעהערט, האט גיך אויסגעווישט די ברילען און צוגעשאקעלט מיט'ן קאפ. סאפיע האט ברייט פאנאנדערגעעפענט איהרע גרויסע אויגען און האט געקוקט אויף איהר, פערגעסענדיג צו רויכערען איהר פאפיראס, וועלכער האט שוין געהאלטעןביים פערלאשען ווערען. זי איז געזעסען האלב צוגעקעהרט צום פיאנא און צייטענווייז פלעגען זיך איהרע דינע פינגער פון דער רעכטער האנד אנריהרען אן די קלאווישען. אן אקארד פלעגט זיך פארזיכטיג אריינגיסען אין דער מוטער'ס רייד, וועלכע האט פערוואנדעלט איהרע געפיהלען אין הארציגע פראסטע ווערטער:

— אט יעצט קען איך עפעס זאגען וועגען זיך, וועגען אונזערע מענשען... ווייל איך פערשטעה דאס לעבען... און אנגעפאנגען צו פערשטעהן האב איך דאן, ווען איך האב גענומען פערגלייכען. פריהער האב איך געלעבט אזוי זיך; עס איז ניט געווען מיט וואס צו פערגלייכען דאס לעבען. אונזערע מענשען לעבען דאך אלע אויף איין שטייגער. יעצט אבער זעה איך, ווי אנדערע לעבען. איך בעטראכט, ווי איך האב אליין געלעבט און — עס איז מיר ביטער און שווער צו דערמאהנען זיך... נאר פארפאלען... צוריקנעהמען די פערגאנגענע יאהרען קען מען ניט. די יוגענד איז אריבער און וועט זיך שוין קיינמאל ניט צוריקקעהרען.

זי האט א ביסעל אראבגעלאזען דעם קאפ און האט מיט א ניעדריגער שטימע פארטגעזעצט:

— אפשר רעד איך עפעס ניט אזוי ווי מען דארף און אפשר דארף מען דאס אייך גאר ניט דערצעהלען, ווייל איהר ווייסט עס אליין... נאר איך רעד עס דאך פאר זיך... איהר האט עס מיר אוועקגעשטעלט לעבען אייך...

טרעהרען פון פרעהליכער דאנקבארקייט האבען זיך געהערט אין איהר קול און קוקענדיג אויף זיי מיט א שמייכעל אין די אויגען האט זי געזאגט:

— מיר ווילט זיך עפענען פאר אייך די הארץ, אום איהר זאלט זעהן, ווי איך ווינש אייך אל־דאס גוטס.

— דאס זעהען מיר! — האט ניקאליי שטיל ארויסגערעדט. — איהר פערשאפט אונז פערגעניגען.

— ווייסט איהר, וואס מיר דוכט זיך? — האט זי שמייכלענדיג ארויסגעזאגט. — דאכט זיך, אז איך האב געפונען אן אוצר; איך בין געווארען פלוצלונג רייך... אזוי רייך, אז איך קען אלעמען פון מיין רייכ־

טהום געבען מתנות! עס קען זיין, אז מיין נארישקייט האט זיך דאס צושפּיעלט אין מיר...

— רעדט ניט אזוי! — האט סאָפיע ערנסט א זאָג געטהאָן.

זי האט געמוזט בעפריעדיגען איהר ווילען און האט זיי ווידער געזאָגט דאָס, וואָס איז געוועז ניי פאר איהר, און האט זיך איהר אויסגעדוכט, אז עס איז זעהר וויכטיג. און זי האט אָנגעהויבען צו דערצעהלען וועגען זיך, וועגען איהר אָרימען לעבען פול מיט בעליידיגונגען און ליידען. זי פלעגט דערצעהלען, פלעגט זיך פלוצלונג אָבשטעלען. איהר האט זיך געדוכט, אז זי איז אָבגעטראָטען פון זיך אליין און זי רעדט דאָס אלץ פונקט ווי וועגען א זייטיגען.

אין איינפאַכע, פּראָסטע ווערטער, אָהן צאָרן און כעס, מיט א שמייכעל פון מיטלייד אויף איהרע ליפּען, האט זי געהאַלטען אין איין פּאַנאַנדער־וויקלען פאר זיי א גרויען קנויל פון אומעדיגע, טרויעריגע טעג. זי האט אויסגערעכענט די אלע קלעפּ פון איהר מאַן און האט זיך אליין געוואונ־דערט איבער די נישטיגע אורזאַכען, וואָס איהר מאַן האט געהאַט איהר צו שלאָגען. זי האט זיך געוואונדערט פאר וואָס זי האט זיך ניט געשטעלט אנטקעגען, פאר וואָס זי האט זיי ניט אויסגעמיעדען.

ביידע האָבען שווייגענדיג און אויפמערקזאם זיך צוגעהערט צו יעדען וואָרט איהרען און זייערע הערצער האָבען זיך אָנגעפילט מיט א טיעפען וועהטאָג פון דער פּראָסטער לעבענס־געשיכטע פון א מענשען־קינד, וואָס איז בעטראַכט געוואָרען פאר א שטילער בהמה; פון א מענשען־קינד, וואָס האט זיך אליין געהאַלטען א לאַנגע צייט פאר דאָס, פאר וואָס מען האט עס פערעכענט. עס האט זיך געדוכט, אז טויזענדע לעבענס ריידען מיט איהרע ליפּען. געוועהנליך און איינפאַך איז געוועזן אלץ, וועגען וואָס זי האט גערעדט. אָבער אזוי געוועהנליך און איינפאַך לעבען אונצעהליגע טויזענדע מענשען אויף אונזער וועלט, און איהר לעבענס־געשיכטע איז אין זייערע אויגען געוואָרען א סימבאָל... ניקאָליי האט אָנגעשפּאַרט דעם קאָפּ אויף די עלענבויגענס און האט אויפמערקזאם געקוקט אויף איהר, זיך ניט בעוועגענדיג. סאָפיא האט זיך אָנגעשפּאַרט אָן לעהן פון שטוהל און האט געציטערט. פון צייט צו צייט האט זי עפּעס געשעפּטשעט און האט גע־שאָקעלט מיט'ן קאָפּ. איהר פּנים איז געוואָרען מאָגערער און בלאַסער און זי האט אויפגעהערט צו רויכערען.

— איינמאָל האָב איך זיך געפיהלט זעהר אומגליקליך. מיר האט זיך געדוכט, אז מיין לעבען איז א קדחת, — האט סאָפיא שטיל געזאָגט, אראָב־

לאָזענדיג דעם קאָפּ. — דאָס איז געווען ווען איך בין געווען פערשיקט אין א קליין שטעדטעל. די שטעדטעלע איז געווען א קליינע. וואָס צו טהאָן איז ניט געווען און מעהר ווי צו טראַכטען וועגען זיך איז אין קאָפּ ניט געלעגען. איך פלעג צוזאמענלייגען אלע מיינע צרות און פלעג זיי וועגען און מעסטען. אָט האָב איך זיך צוקריעגט מיט מיין פאָטער, וועל־כען איך האָב געליעבט מעהר ווי מיין לעבען. פון גימנאַזיע האָט מען מיר ארויסגעטריעבען און בעליידיגט. דערנאָך איז געקומען די טורמע, דער פערראַטה פון א חבר, וועלכער איז מיר געווען נאָהענט, דעם מאָן'ס ארעסט, ווידער די טורמע און די פערשיקונג, דעם מאַן'ס טויט... און מיר האָט זיך דאַן געדוכט, אז דער אונגליקליכסטער מענש אויף דער וועלט בין איך... אָבער אלע מיינע צרות און צעהן מאָל מעהר זיינען גאָרנישט אין פערגלייך מיט איין מאָנאַט פון אייער לעבען, פעלאַגעיא ניליאָוונאַ... די טאָג־טעגליכע קוועלונגען און מאַטערניש אין פערלויף פון יאָהרען! וואו שעפּען די מענשען כח אזוי פיעל צו ליידען?

— מען ווערט צוגעוואוינט! — האָט, זיך אָבזיפצענדיג, וולאסאָווא געענטפערט.

— מיר האָט זיך געדוכט, אז איך קען דיעזען לעבען, — האָט זיך ניקאָליי אָבגערופען פערטראַכטערהייד. אָבער ווען איך זעה דאָס ניט פון א בוך און ניט פון מיינע אייגענע בעאָבאַכטונגען, זאָנדערן אָט אזוי — דאָס לעבען אליין — ווערט מיר שרעקליך. שרעקליך זיינען די קלייניג־קייטען, שרעקליך איז דאָס נישטיגע, די סעקונדען, פון וועלכע עס ווערען צוזאמענגעשטעלט די יאָהרען...

דער געשפּרעך האָט זיך געגאָסען אזוי ווייַטער און ווייטער און האָט ארומגענומען דעם פינסטערען לעבען פון אלע זייטען. די מוטער האָט זיך פערטיעפט אין איהרע זכרונות, און ארויסציהענדיג פון דער פינסטערער פערגאַנגענהייט די טאָג־טעגליכע בעליידיגונגען, האָט זי פון זיי בעשאַפען א שווערען בילד און א ריעזיגען שטומען שרעק, אין וועלכען עס איז דער־טרונקען געוואָרען איהר יוגענד. ענדליך האָט זי געזאָגט:

— אוי, איך האָב זיך פערדעדט... איך איז צייט זיך אָבצורוהען! אלץ קען מען דאָך ניט אויסדערצעהלען...

דער ברודער און די שוועסטער האָבען זיך מיט איהר שווייגענדיג געזעגענט. איהר האָט זיך געדוכט, אז ניקאָליי האָט זיך איינגעבויגען און האָט פעסטער ווי אלע מאָל געדריקט איהר האנד. סאָפיע האָט איהר

דורכגעלאָזען ביז איהר צימער, און אָבשטעלענדיג זיך ביין טהיר, האָט זי שטיל געזאָגט:

— נו, רוהט זיך אויס... אַ גוטע נאַכט!

פון איהר שטים האָט געוועהט עפּעס אַ וואַרימקייט און איהרע גוטע גרויע אויגען האָבען ווייך געצערטעלט דער מוטערס פּנים.

די מוטער האָט אַריינגענומען סאָפיאַ'ס האַנד אין איהרע הענד, האָט איהר שטאַרק געדריקט און האָט געענטפערט:

— אַ דאַנק אייך!

4.

אַרום דריי טעג זיינען אַריבער אין אונאויפהערליכע געשפּרעכען מיט סאָפיען און ניקאָלייען, אין געשפּרעכען וועגען דער פערגאַנגענהייט, וועלכע האָבען אויפגעעפענט די נשמה, און די אויפמערקזאַמקייט, מיט וועלכע דער ברודער און די שוועסטער האָבען זיך צוגעהערט צו דער מוטער האָט נאָך ברייטער פאַנאַנדערגעעפענט איהר האַרץ, בעפרייענדיג איהר פון דער פינ־סטערער שמאָלער שטייגעל.

אויף דעם פיערטען טאָג זיינען סאָפיע און די מוטער ערשיענען פאַר ניקאָלייען אַלס צוויי אָרים געקליידעטע פרויען מיט פעקלעך אויף די פּליי־צעס, מיט שטעקלעך אין די הענד. דער קאָסטיום, וואָס סאָפיא האָט גע־טראָגען, האָט געמאַכט איהר פיגור העכער און איהר פּנים איז געוואָרען נאָך שטרענגער.

געזעגענענדיג זיך מיט דער שוועסטער האָט ניקאָליי אַ דריק געטהאָן איהר האַנד און די מוטער האָט נאָך אַ מאָל בעמערקט די איינפאַכקייט און די רוהיגקייט פון זייערע בעציהונגען. דאַכט זיך, זיי קושען זיך ניט און זאָגען זיך איינע די אַנדערע ניט קיין צערטליכע ווערטער, און דאָך בעציהען זיך איינע צו די אַנדערע אַזוי האַרציג און זאָרגפעלטיג. דאָרט, וואו זי האָט געוואוינט, קושען זיך די מענשען אַ סך, ריידען אָפט צערטליכע ווערטער און פרעסען זיך איינע די אַנדערע, ווי הונגעריגע הינד.

די פרויען זיינען שווייגענדיג דורכגעגאַנגען די גאַסען פון שטאָדט, זיינען אַרויס אין פעלד און זיינען אַוועק איבער'ן צושלאָגענעם וועג, וועלכער איז געווען אויסגעזעצט מיט צוויי רייהען בעריאָזאָווע בוימער.

— איהר וועט ניט מיעד ווערען? — האָט די מוטער געפרעגט סאָפיען.

— וואָס, איהר מיינט, אַז איך בין ווייניג געגאַנגען? מיר איז דאָס געהן גוט בעקאַנט...

און מיט אַ פּרעהליכען שמייכעל, פּונקט ווי זי וואָלט זיך בעריהמען מיט די גראָטענע שטיפעריייען פון איהר קינדהייט, האָט סאָפיא געגומען דערצעהלען דער מוטער מעשיות פון איהר רעוואָלוציאָנערער ארבייט. איהר איז אויסגעקומען צו לעבען אונטער אַ פרעמדען נאָמען, זי האָט זיך בענוצט מיט פאַלשע פּעסער, זי פלעגט זיך איבערטהאָן אין אַנדערע קליידער, פלעגט זיך בעהאַלטען פאַר שפּיאָנען, פּלעגט פּודענווייז טראַנספּאָרטירען ליטעראַ־טור נאָך פערשיעדענע שטעדט, פּלעגט העלפען פערשיקטע צו אַנטלויפען אין אויסלאַנד און טהאָן נאָך פערשיעדענע אַנדערע אַרבייטען. אין איהר וואָהנונג איז אַ מאָל געווען אַ געהיימע דרוקעריי און ווען די זשאַנדאַרען האָבען זיך דאָס דערוואוסט און זיינען בעפאַלען די קוואַרטיר, האָט זי זיך אין איין מינוט איבערגעטהאָן אַלס דיענסט־מיידעל און איז אַרויס פון הויז אַנטקעגען די זשאַנדאַרען אָהן אַ מאַנטעל מיט אַ טיכעל אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ בלעכענע קעראָסין־קאַן אין האַנד. אַזוי איז זי אין אַ גרויסען פראָסט דורכגעגאַנגען פון איין ברעג שטאָדט צום אַנדערען. אַן אַנדער מאָל איז זי געקומען אין אַ פרעמדער שטאָדט צו איהרע בעקאַנטע, און ווען זי איז שוין געווען אויפ'ן טרעפּ פון זייער קוואַרטיר, האָט זי בעמערקט, אַז דאָרטען איז אַן אָביסק. אומקעהרען זיך צוריק איז שוין געווען שפּעט. זי האָט דאַן דרייסט אָנגעקלונגען אין אַ טהיר צו פרעמדע מענשען, איז אַהין אַריין מיט איהר טשעמאָדאַנטשיק און האָט זיי אָפען ערקלעהרט איהר לאַגע.

— איהר קענט מיר אַרויסגעבען, אויב איהר ווילט, נאָר איך דענק, אַז איהר וועט עס ניט טהאָן, — האָט זי מיט זיכערהייט געזאָגט.

די מענשען האָבען זיך שטאַרק דערשראָקען און האָבען אַ גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפען, ערוואַרטענדיג יעדע מינוט, אַז מען וועט אָנקלאַפּען צו זיי, אָבער זיי האָבען זיך ניט געקענט בעשליסען איהר אַרויסצוגעבען צו די זשאַנדאַרען. אויף מאָרגען אין דער פריה האָבען זיי צוזאַמען מיט איהר געלאַכט פון דער נאַרישער פּאָליציי.

איינמאָל האָט זי זיך איבערגעטהאָן פאַר אַ מאָנאַשקע, און איז גע־פאָהרען אין איין וואַגאָן און איז געזעסען אויף איין באַנק מיט אַ שפּיאָן, וועלכער איז איהר נאָכגעפאָהרען און האָט איהר געזוכט, און בעריהמענדיג זיך מיט זיין געשיקטקייט, האָט ער איהר דערצעהלט, ווי ער טהוט עס. ער איז געווען זיכער, אַז זי פאָהרט מיט'ן זעלבען צוג, אין אַ וואַגאָן צווייטער קלאַס. אויף יעדער סטאַנציע פלעגט ער אַרונטערגעהן און, אומקעהרענדיג זיך, פּלעגט ער זאָגען:

— זי זעהט זיך ניט... זי שלאָפט מסתמא. זיי ווערען אויך מיעד... זייער לעבען איז אויך אַ שווערער, פונקט ווי אונזערער.

די מוטער האָט לאַבענדיג צוגעהערט איהר ערצעהלונג. די הויכע דאַרע סאָפּיע האָט לייכט געשפּרייזט איבער'ן וועג מיט איהרע שעהנע שטאַרקע פיס. אין איהר גאַנג, אין איהרע ווערטער, אין קלאַנג פון איהר שטימע. אין איהר גאַנצער פיגור איז געלעגען געזונדהייט, פרעהליכע אונ־טערנעהמונגס־לוסט און אַ דורשט נאָך פרייהייט...

— זעהט וואָס פאַר אַ שעהנע סאָסנע! — האָט סאָפיע אויסגערופען, אָנצייגענדיג דער מוטער אויף אַ בוים. די מוטער האָט זיך אָבגעשטעלט און האָט געקוקט. די סאָסנע איז געווען ניט העכער און ניט געדיכטער, ווי די אַנדערע.

— אַ שעהנער בוים! — האָט די מוטער געזאָגט שמייכלענדיג.

זיי פלעגען אָנטרעפען אויפ'ן וועג פויערים צו־פוס און אויף וועגען און האָבען זיי בעגריסט מיט'ן געוועהנליכען:

— גאָט העלף!

די פריהלונגס־זון האָט געברענט. ווייך האָט געשימערט די בלויע טיעפקייט פון הימעל. ביי די זייטען פון וועג האָט זיך געצויגען אַ גע־דיכטער וואַלד. די פעלדער האָבען שוין אָנגעהויבען ווערען גרין, די פויגע־לעך האָבען געזונגען, אַ פרישער גערוך האָט זיך געהערט פון וואַלד און האָט פערשפּרייט אַ צערטליכע וואַרימקייט.

דאָס אַלץ האָט צוגעצויגען דער מוטער צו איהר בעגלייטערין מיט די ליכטיגע אויגען און מיט דער ליכטיגער נשמה און די מוטער האָט זיך ניט ווילענדיג געסטאַרעט צו געהן מיט איהר טראָט ביי טראָט. מאַנכעס מאָל האָט זיך אָבער אין סאָפּיא'ס ווערטער געהערט עפּעס צו האַרטעס, צו שאַר־פעס און די מוטער האָט מיט אַ שטילען פערדרוס געטראַכט:

— זי וועט מסתמא ניט געפעלען ווערען מיכאַילאָ'ן...

גלייך נאָכדעם האָט סאָפּיא ווידער אָנגעהויבען צו רעדען, אָבער זעהר האַרציג, און די מוטער האָט איהר פריינדליך אָנגעקוקט אין די אויגען.

— ווי יונג איהר זייט נאָך! — האָט זי, אַ זיפץ טהוענדיג, געזאָגט.

— אָ, איך בין שוין צוויי און דרייסיג יאָהר אַלט! — האָט סאָפּיא אויסגערופען.

וולאַסאָווא האָט אַ שמייכעל געטהאָן.

— איך מיין ניט וועגען דעם... אויף אייער פּנים קען מען אייך ניט האַלטען פאַר עלטער. אָבער ווען מען גיט אַ קוק אין אייערע אויגען, ווען

מען הערט אייער שטימע, וואונדערט מען זיך פשוט. איהר ווייזט דאן אויס, ווי א יונג מיידעל. אייער לעבען איז אן אונרוהיגער, שווערער, געפעהרליכער — און די הארץ אייערע שמייכעלט!

— איך פיהל ניט, אז מיר איז שווער און איך קען זיך גאר ניט פאר־שטעלען קיין בעסערען, אינטערעסאנטערען לעבען פון מיינעם... איך וועל אייך רופען נילאוונא. פעלאגעיא פאסט זיך עפעס ניט פאר אייך.

— רופט ווי איהר ווילט! — האט די מוטער פערטראכטערהייד ארויס־געזאגט. — ווי אייער הארץ געלוסט... איך קוק אלץ אויף אייך, הער זיך צו און טראכט. און מעהר פאר אלץ איז מיר אנגענעהם, וואס איהר ווייסט אלע וועגען ווי אזוי צוצוקומען צו דער מענשליכער הארץ. דער גאנצער מענש איז אפען פאר אייך... און איך טראכט וועגען אייך אלעמען — איהר וועט גאר די שלעכטסטע אויסראמען פון דער וועלט; איהר וועט אלעס בעזיעגען!

— מיר וועלען זיעגען דערפאר, ווייל מיר זיינען מיט'ן ארבייטער־פאלק! — האט סאפיא הויך און מיט זיכערהייט געזאגט. — אונזער קראפט בעשטעהט אין דעם, וואס מיר שעפען עס פון פאלק. דאס פאלק איז א קוואל פון גייסטיגע און פיזישע קראפט, וואס קען ניט אויסגעשעפט ווערען... אין איהם ליעגט בעהאלטען א גרויסע מאכט. מיט איהם קען מען אלץ דערגרייכען... מען דארף נאר קענען אויפוועקען זיין בעוואוסטזיין.

אין דער מוטער'ס הארץ האט סאפיא'ס רעדע ארויסגערופען פערשיע־דענע געפיהלען. זי האט עפעס רחמנות געהאט אויף איהר און איהר האט זיך געוואלט הערען אנדערע, איינפאכערע ווערטער...

— ווער וועט אייך פאר אייער ארבייט בעלוינען? — האט די מוטער שטיל און אומעדיג א פרעג געטהאן.

סאפיא האט שטיל געענטפערט:

— מיר זיינען שוין בעלוינט... מיר האבען געפונען פאר זיך א לעבען, וועלכער בעפריעדיגט אונז. מיר לעבען ברייט און פול. וואס נאך קענען מיר פערלאנגען?

די מוטער האט א קוק געטהאן אויף איהר און האט אראבגעלאזען דעם קאפ, וויעדער א טראכט טהוענדיג:

— מיכאילא'ן וועט זי מסתמא ניט געפעלען ווערען...

איינזאפענדיג מיט'ן פולען הארצען די זיסע לופט, זיינען זיי געגאנגען שנעל, און דער מוטער האט זיך געדוכט, אז זי געהט גאט בעטען. זי האט זיך דערמאהנט אן איהר קינדהייט און אן יענע גוטע פרעהליכקייט, מיט וועלכע

זי פלעגט אַ מאָל אין אַ יום־טוב געהן פון דאָרף אין אַ ווייטען קלויסטער צו אַ הייליגען בילד.

אָפטמאָל פלעגט סאָפיא ניט הויך, נאָר שעהן אונטערזינגען עפּעס נייע לידער וועגען הימעל, וועגען ליעבע, אָדער זי פלעגט פּלוצלונג אָנהויבען דערצעהלען שירים וועגען פעלדער, וועגען וועלדער, וועגען דער מוטער־וואָלגאַ, און די מוטער פלעגט שמייכלענדיג צושאָקלען מיט'ן קאָפּ צום טאַקט.

אין איהר ברוסט האָט זי גפיהלט אַ וואַרימקייט. שטיל און פער־טראַכט, פונקט ווי אין אַ קליינעם, אַלטען גאָרטען אין אַ זומער־אַבענד, אַזוי איז איהר געווען צו־מוטה.

5.

אויפ'ן דריטען טאָג זיינען זיי אָנגעקומען אין דאָרף. די מוטער האָט אַ פרעג געטהאָן ביי אַ פּויער, וועלכער האָט געאַרבייט אויפ'ן פעלד, וואו עס געפינט זיך די זשעגאַכץ־פּאַבריק, און אין גיכען האָבען זיי זיך אָוועק־געלאָזען אויף אַ שמאָלער וועגעל. — די וואָרצלען פון די בוימער זיינען געווען אויסגעלעגט אויף איהר פּונקט, ווי טרעפּ. זיי זיינען דערנאָך ארויס אויף אַ קיילעכדיגען פעלד, וועלכער איז געווען פערוואָרפען מיט קויהלען און שפּענער און פערגאָסען מיט זשעגאַכץ.

— אָט זיינען מיר אָנגעקומען! — האָט די מוטער, זיך אומרוהיג ארומקוקענדיג, אַרויסגעזאָגט.

לעבען אַן אויסגעפּלאַכטענע ביידעל זיינען ביי אַ טיש פון דריי אונ־געהובעלטע ברעטער געזעסען ריבין, יעפים און נאָך צוויי יונגע ארבייטער. ריבין איז געווען אין אַ גאַנצען אַ שוואַרצער מיט אַן אָבגעשפּיליעטע האַרץ. ריבין האָט דער ערשטער זיי בעמערקט און, צולעגענדיג די האַנד צו די אויגען, האָט ער שווייגענדיג געוואַרט.

— וואָס מאַכט איהר, ברודער מיכאַילאָ! — האָט די מוטער אַ געשריי געטהאָן נאָך פון ווייטען.

ער האָט זיך אויפגעשטעלט און איז זיי ניט איילענדיג אַנטקעגען גע־קומען. ער האָט איהר דערקענט, האָט זיך אָבגעשטעלט און שמייכלענדיג האָט ער אַ גלעט געטהאָן מיט דער שוואַרצער האַנד זיין באָרד.

— מיר געהען אין קלויסטער! — האָט די מוטער געזאָגט, צוגעהענדיג צו איהם. — טראַכט איך זיך: איך וועל דערוויייל אַריינגעהן געוואָהר ווערען אַ ברודער! דאָס איז מיין חבר'טע. אַננאַ רופט מען איהר...

שטאָלצירענדיג מיט איהר אויסגעטראַכטער מעשה, האָט זי אַ קוק געטהאָן אויף סאָפּיאַ'ס שטרענגען און ערנסטען פּנים.

— גוט מאָרגען! — האָט ריבין געזאָגט, פינסטער שמייכלענדיג. ער האָט אַ דריק געטהאָן איהר האַנד, האָט זיך אַ נייג געטהאָן צו סאָפּיאַ'ן און האָט געזאָגט:

— זאָג ניט קיין ליגען; דאָ איז ניט די שטאָדט; דאָ דאַרף מען ניט זאָגען קיין ליגען. זיי זיינען אַלע אייגענע מענשען...

יעפים האָט זיסצענדיג ביים טיש אויפמערקזאַם בעטראַכט די וואַנ־דערענדע פּרויען און האָט עפּעס שטיל געשושקעט זיך מיט זיינע חברים. ווען די פּרויען זיינען צוגעקומען צום טיש, האָט ער זיך אויפגעהויבען און האָט זיך שווייגענדיג פערנייגט פאַר זיי. זיינע חברים זיינען געזעסען אויפ'ן אָרט, פּונקט ווי זיי וואָלטען גאָר ניט בעמערקט די געסט.

— מיר לעבען דאָ ווי מאָנאַכען! — האָט ריבין געזאָגט, אַ קלאַפּ טהוענדיג לייכט וולאַסאָוואַ'ן איבער'ן פּלייצע. — קיינער געהט צו אונז ניט. דער בעל הבית איז אין דאָרף ניטאָ, די באַלעבאָסטע האָט מען אַוועקגעפיהרט אין האָספּיטאַל און איך בין דאָ יעצט אַ מין פערוואַלטער... זעצט זיך צום טיש. איהר ווילט דאָך מסתמא עסען? יעפים, קריג ערגעץ מילך.

יעפים איז זיך ניט אייַלענדיג אריין איןביידעל. די פּרויען האָבען אַרונטערגענומען פון די פּלייצעס די פּעקלעך. איינער פון די יונגע לייט, אַ הויכער, אַ דאַרער, האָט זיך אויפגעהויבען, איז אַרוים פון טיש און האָט זיי געהאָלפען אַרונטערנעהמען די פּעקלעך. דער צווייטער, אַ דיקער און אַן אונגעלומפּערטער, איז געזעסען אָנגעשפּאַרט אָן טיש, האָט פערטראַכט געקוקט אויף זיי און האָט שטילערהייד עפּעס צוגעמורמעלט אַ ניגון.

— אָט דער הייסט יאַקאָוו, — האָט ריבין געזאָגט, אָנצייגענדיג אויף דעם הויכען, — און יענער — איגנאַטי... נו, וואָס מאַכט עפּעס דיין זוהן?

— ער זיצט אין טורמע! — האָט די מוטער, אַ זיפץ טהוענדיג געזאָגט.

— שוין ווידער אין טורמע? — האָט ריבין אויסגערופען. — עס איז איהם, ווי עס זעהט אויס, שטאַרק געפעלען. איגנאַטי האָט אויפגעהערט צו זינגען, יאַקאָוו האָט צוגענומען דעם שטעקען פון דער מוטערס האַנד און האָט געזאָגט: זעץ זיך, באַבינקע...

— וואָס שטעהט איהר? זעצט זיך! — האָט ריבין פאָרגעלעגט סאָפּיע'ן.

זי האָט זיך שווייגענדיג געזעצט אויף אַן אָבגעהאַקטען בוים און האָט אויפמערקזאַם בעטראַכט ריבינען.

— ווען האָט מען איהם צוגענומען? — האָט ריבין געפרעגט, אוועק־זעצענדיג זיך אנטקעגען דער מוטער.

ער האָט א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און אויסגערופען:

— עס געהט דיר ניט, נילאָוונא!

— עס מאכט ניט אויס! — האָט זי געזאָגט.

— טאקע? דו ווערסט צוגעוואוינט!

— ניין, איך זעה, אז מען קען אנדערש ניט!

— אזוי! — האָט זיך אָבגערופען ריבין. — נו, דערצעהל...

יעפים האָט געבראכט א טאָפּ מיט מילך. ער האָט אראָבגענומען פון טיש א קוביק, האָט איהם אויסגעשווײנקט און, אָנגיסענדיג עס מיט מילך, האָט ער איהם צוגערוקט צו סאָפּיע'ן. ער האָט זיך אויפמערקזאם צוגע־הערט צו דער מוטערס רייד. ער האָט זיך בעוועגט און האָט אלץ געטהאָן פאָרזיכטיג און שטיל. ווען די מוטער האָט געענדיגט דערצעהלען, האָבען אלע געשוויגען א ווײלע. איגנאַטי האָט, זיצענדיג ביים טיש, געצייכענט מיט'ן נאָגעל אויף דער ברעט עפּעס א מוסטער. יעפים איז געשטאנען הינטער ריבינען, אָנשפּאַרענדיג זיך אויף זיין פּלייצע. יאַקאָוו איז גע־שטאנען אָנגעשפּאַרט אָן א בוים, די הענד פערלעגט אויפ'ן הארצען און מיט אן אראָבגעלאָזענעם קאָפּ. סאָפּיע האָט אויפמערקזאם בעטראכט די פּויערים.

— יא־א! — האָט לאַנגזאם אויסגערופען ריבין. — אזוי ווייט איז דאָס שוין, אז מען איז גאַנץ אָפען ארוים אין גאַס...

— ווען מען מאכט דאָס ביי אונז אזא פּאראַד, — האָט יעפים גע־זאָגט, — וואָלטען די פּויערים אונז גע'ממית'ט אויף טויט.

— זיכער! — האָט צוגעשטימט איגנאַטי, א שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ. — ניין, איך וועל אוועק אויפ'ן פאבריק, דאָרטען איז בעסער...

— דו זאָגסט, אז מען וועט פּאַוולען משפּט'ען? — האָט ריבין געפרעגט.

— יא, מען האָט בעשלאָסען צו משפּט'ען! — האָט די מוטער גע־ענטפערט.

— נו, און וואָס פאר א שטראָף ערוואַרטעט איהם האָסטו ניט געהערט?

— קאַטאָרגא אָדער אייביגע פערשיקונג אין סיביר... — האָט זי שטיל געענטפערט.

אלע דריי פּויערים האָבען מיט א מאָל א קוק געטהאָן אויף איהר, און ריבין האָט אראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט לאַנגזאם געפרעגט:

— נו, און ער האָט געוואוסט, וואָס איהם ערוואַרטעט, ווען ער האָט אָנגעפאנגען די זאַך?

— איך ווייס ניט... מסתמא האָט ער געוואוסט...

— ער האָט געוואוסט! — האָט הויך געזאָגט סאָפּיע.

אַלע זיינען אַנטשוויגען געוואָרען אונבעוועגליך, פּונקט ווי זיי וואָלטען פערגליווערט געוואָרען אויף איין קאַלטען געדאַנק.

— יאָ? — האָט ריבין כמורנע פּאַרטגעזעצט. — איך דענק אויך, אַז ער האָט געוואוסט. ניט אויסרעכענענדיג אַפּריהער, וועט ער ניט שפּרינגען. ער איז אַן ערנסטער מענש. אָט, ברידער, זעהט איהר? דער מענש האָט געוואוסט, אַז מען קען איהם מיט אַ שפּיעז דערלאַנגען און מיט קאַטאָרגע מכבד זיין, און ער איז דאָך געגאַנגען. אַז מען האָט געדאַרפט, איז ער געגאַנגען. ווען די מאַמע זאָל איהם ליגען אין וועג, וואָלט ער איבער איהר איבערגעשפּרייזט און וואָלט דאָך געגאַנגען זיין וועג... ווי דענקסטו, ניליאָוונאַ, ער וואָלט אַריבערגעשפּרייזט איבער דיר?

— יאָ, ער וואָלט געגאַנגען! — האָט די מוטער אַ ציטער טהוענדיג געזאָגט, האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט זיך אַרומגעקוקט.

סאָפּיע האָט שווייגענדיג אַ גלעט געטהאָן איהר האַנד און פּערקנייטשענדיג די ברעמען, האָט זי אַ קוק געטהאָן אויף ריבינען.

— אָט דאָס איז אַ מענש! — האָט ריבין שטיל אויסגערופען, און ער האָט אַלעמען בעטראַכט מיט זיינע דונקעלע אויגען. און ווידער האָבען אַלע זעקס מענשען געשוויגען. די דינע זונען־שטראַהלען זיינען ווי גאָלדענע סטענגעס געהאַנגען אין דער לופט. ערגעץ וואו האָט איבערצייגענד געקרעכצט אַ קראָה. די מוטער איז געווען אויפגערעגט פון די עראינערונגען וועגען דעם ערשטען מאַי, וועגען דעם זוהן און וועגען אַנדרייען. זי האָט אַלעם בעטראַכט אַרום זיך.

אויף דעם קליינעם, ענגען פּלאַץ זיינען געלעגען צובראָכענע פּעסלעך פון זשעגאַכץ, עס האָבען זיך געוואַלגערט אויסגעברענטע וואָרצלען פון ביימער און סטרושקעס פון האָלץ. די דעמבּ'ס און די בעריאָזאָווע ביימער האָבען געדיכט אַרומגערינגעלט דעם פּלאַץ און האָבען זיך אָנגערוקט פון אַלע זייטען פּונקט ווי זיי וואָלטען וועלען אָפּמעקן, פּערניכטען די אַלע שמאַטעס, די גאַנצע בלאָטע, וועלכע האָט זיי בעליידיגט. און געבונדען פון דער אַרומיגער שטילקייט, האָבען זיי געוואָרפען אַ וואַרימען, דונקעלען שאָטען אויף דער ערד.

פּלוצלונג האָט זיך יאַקאָוו אָפּגערוקט פון בוים, איז אָפּגעטראָטען אַן אַ זייט, האָט זיך אָפּגעשטעלט און אַ מאַך טהוענדיג מיט'ן קאָפּ, האָט ער טרוקען און הויך אַ פרעג געטהאָן:

— דאָס הייסט געגען אַזעלכע וועט מען מיר מיט יעפּימען שיקען?

— און געגען וועמען דענקסטו? — האָט ריבין געענטפערט מיט אַ בייזער פראַגע. — אונז שטיקט מען מיט אונזערע אייגענע הענד... אין דעם בעשטעהט דער שפּאַס!

— פון דעסטוועגען וועל איך געהן אין סאָלדאַטען! — האָט שטיל ערקלעהרט יעפּים.

— ווער רעדט דיר דען אָפּ? — האָט אויסגערופען איגנאַטי. — געה!

און קוקענדיג גלייך אויף יעפּים'ען, האָט ער לאַכענדיג געזאָגט:

— אָבער ווען דו וועסט שיסען אין מיר, זאָלסטו זיך צילעווען אין קאָפּ... טויט מיך בעסער גלייך, נאָר מאַך מיר ניט פאַר קיין קאַליקע!

— דאָס האָב איך שוין געהערט! — האָט שאַרף אויסגעשריען יעפּים.

— הערט נאָר, קינדער, — האָט ריבין געזאָגט, אַרומקוקענדיג זיי אַלעמען און ער האָט אויפגעהויבען די האַנד. — אַט קוקט אַן דיעזע פרוי! — האָט ער געזאָגט, אָנצייגענדיג אויף דער מוטער. — איהר זוהן איז יעצט זיכער פערלאָרען...

— וואָס דאַרפסטו אַזוי ריידען? — האָט די מוטער אומעדיג און שטיל געפרעגט.

— מען דאַרף אַזוי! — האָט ער בייז געענטפערט. — מען דאַרף, אַז דיינע האָאָר זאָלען אומזיסט ניט גראָה ווערען, אַז דיינע שמערצען זאָלען ניט זיין אַרויסגעוואָרפען... נו, איז וואָס האָט מען איהר מיט דעם גע־טויטעט? נילאָוונאַ, ביכלעך האָסטו געבראַכט?

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און, נאָך אַ קורצען שווייגען, האָט זי געענטפערט:

— איך האָב געבראַכט!...

— אַזוי! — האָט ריבין געזאָגט, אַ פּאַטש טהוענדיג מיט'ן האַנד אָן טיש. — איך האָב גלייך פערשטאַנען, ווי איך האָב דיר נאָר דערזעהן... צוליעב וואָס קענסטו קומען, אויב ניט צוליעב דעם? איהר זעהט? דעם זוהן האָט מען אַרויסגעשטויסען פון די רייהען — האָט זיך די מאַמע גע־שטעלט אויף זיין אָרט!

ער האָט זיך אויסגעגלייכט און, אַ סטראַשע טהוענדיג מיט'ן האַנד, האָט ער טעמפּ אויסגעשריען:

— זיי, די הינד, — ער האָט זיך שטאַרק געזידעלט, — ווייסען ניט וואָס זייערע בלינדע הענד זעען. זיי וועלען דאָס דערזעהן, ווען עס וועט

אויסוואקסען אונזער מאכט און מיר וועלען אָנפאנגען צו שניידען די פער־פלוכטע גראָז. זיי וועלען שוין דאַן זעהן!

די מוטער האָט זיך שטארק דערשראָקען פאר זיין געשריי. זי האָט א קוק געטהאָן אויף איהם און האָט דערזעהן, אז מיביילאָ'ס פּנים האָט זיך שטארק פערענדערט. — ער איז דאַרער געוואָרען, די באָרד איז געוואָרען ניט גלייך און אונטער איהר האָבען ארויסגעסטארטשעט די קינבאקען. אויף די בלאַהע וויסלעך פון די אויגען זיינען ארויסגעטראָטען דינע רויטע אָדער־לעך, פּונקט ווי ער וואָלט א לאַנגע צייט ניט געשלאָפען. זיין נאָז איז געוואָרען פלאטשיג און האָט זיך פערבויגען. פון דעם אָפענעם קאָלנער פון זיין העמד, וועלכער איז אין מיטען געווען רויט און איז יעצט געווען אויס־געשמירט אין זשעגאכץ, האָבען ארויסגעסטארטשעט די שליס־ביינער. זיין ברוסט איז געדיכט געווען בעוואקסען מיט האָאר און זיין גאנצע פיגור איז עפּעס געווען פינסטערער און טרויעריגער. דער טרוקענער גלאַנץ פון זיינע אָנגעלאָפענע אויגען האָט בעלויכטען זיין דונקעלען פּנים מיט א פייער פון אומעט און צאָרן, וועלכע האָבען ווי רויטע פונקען געשימערט אין זיין בליק. סאָפיע איז בלאס געוואָרען. זי האָט געשוויגען און האָט ניט אָפּ־געריסען איהרע אויגען פון די פויערים. איגנאטי האָט פערזשמורענדיג די אויגען צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ און יאקאוו האָט שטעהענדיג לעבען ביידעל מיט כעס געריסען די קאָרע פון די בוימער. לעבען טיש, הינטער דער מוטער האָט לאַנגזאם ארומגעשפּרייזט יעפים.

— אנומעלט, — האָט ריבין פארטגעזעצט, — האָט מיר ארויסגערופען דער זעמסקער... ער רופט זיך אָפּ צו מיר: דו, שופט, וואָס האָסטו דאָרט געזאָגט דעם גלח? פאר וואָס בין איך עפּעס א שופט? איך פערדיען מיין ברויט פון מיין שווערע האָרעוואניע; איך האָב קיין שלעכטס קיינעם ניט געטהאָן, — רוף איך זיך אָפּ. — אָט וואָס. אז ער האָט עס אָנגעפאנגען אויף מיר צו שרייען און האָט מיר דערלאַנגט אין די צייהנער... און דריי טעג בין איך נאָך געזעסען ארעסטירט. אָט אזוי רעדט איהר עם מיט'ן פאָלק? אזוי? זאָלסט שוין ניט וואַרטען, טייוועל, אויף קיין רחמנות! אויב ניט איך, אויב ניט דיר, — וועט מען זיך מיט דיינע קינדער אָפּרעכענען פאר מיר... געדענק דאָס! אזוי איז דאָס.

ער איז אינגאנצען געווען אָנגעגאָסען מיט א קאָכענדען צאָרן און אין זיין שטים פלעגען אויפציטערען קלאַנגען, וועלכע האָבען געשראָקען דער מוטער.

— און וואָס האָב איך געזאָגט דעם גלח? — האָט ער פאָרטגעזעצט

א ביסעל רוהיגער. — איינמאָל זיצט ער זיך אזוי מיט די פּויערים אויפ'ן גאַס און דערצעהלט זיי, אז די מענשען זיינען אייגענטליך א סטאַדע, וועלכע נויטיגען זיך אימער אין א פּאַסטוך... האָב איך דאַן א שפּאַס געטהאָן. ווען מען זאָל מאַכען, זאָג איך, דעם פוקס פאַר א קריעגס־פיהרער אין וואַלד, וואָלטען פעדערען געוועזן א סך און קיין פויגלען וואָלטען ניט פערבליבען. ער האָט אויף מיר קרום א קוק געטהאָן און האָט אָנגעהויבען צו רעדען וועגען דעם, אז דאָס פאָלק דאַרף אייגענטליך ליידען און דאַרף גאָט בעטען, אז ער זאָל געבען כחות אריבערצוטראָגען די ליידען. האָב איך זיך אָפּ־געזאָגט — אז דאָס פאָלק טהוט א סך תפילה איז טאַקע אמת, אָבער ווי עס זעהט אויס האָט גאָט קיין צייט ניט, ער הערט ניט! ער האָט זיך צונעטשעפּעט צו מיר — וועלכע תפילות זאָג איך? רוף איך זיך אָפּ: איך האָב איין תפילה אויפ'ן גאַנצען לעבען: גאָט, לערען אוים די פּריצים צו שלעפּען ציגעל, עסען שטיינער און שפּייען מיט בערוועגעס! ער האָט מיר ווייטער ניט געלאָזען ריידען...

— איהר זייט א פּריצ'טע? — האָט ריבין, עפּעס פלוצלונג איבער־רייסענדיג זיין ערצעהלונג, געפרעגט סאָפיע'ן.

— פאַר וואָס בין איך עפּעס א פּריצ'טע? — האָט איהם סאָפיע געפרעגט, א ציטער טהוענדיג פון עפּעס אונרוהיגעס.

— פאַר וואָס? — האָט ריבין א לאַך געטהאָן. — אזא מזל האָט איהר, מיט דעם זייט איהר געבאָרען געוואָרען. איהר דענקט, אז מיט א קאַרטונענע טיכעל קען מען די פּריצישע זינד בעהאַלטען פון מענשען? מיר דערקענען דעם וואָלף אַפילו אונטער א שעפּסענעם פעלץ... אָט האָט איהר אוועקגעלעגט אייער עלענבויגען אין נאַסקייט אויפ'ן טיש, האָט איהר א ציטער געטהאָן... און אייער רוקען איז אויך צו גלייך פאַר אַן ארבייטס־מענש...

מורא האָבענדיג, אז ער וועט בעליידיגען סאָפיע'ן מיט זיין שווערען קול, מיט זיינע שפּאַסען און זיינע ווערטלעך האָט די מוטער אויף גיך און שטרענג אָנגעפאַנגען צו רעדען:

— זי איז מיין חבר'טע, מיכיילאָ איוואַנאָוויטש; זי איז א וואוילער מענש... און האָט זיך אָנגעלעבט גרויע האָאָר פון דיעזער זאַך... דו זיי ניט אזוי!...

ריבין האָט שווער א זיפץ געטהאָן.

— איך בעליידיג איהר דען?

סאָפיע האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט טרוקען אַ פרעג געטהאָן:

— איהר האָט מיר עפּעס געוואָלט זאָגען?

— אייך... יאָ! אָט דאָ ניט לאַנג איז אַהער געקומען אַ נייער מענש, יאַקאָוו'ס אַ שוועסטער־קינד. ער איז אַ קראַנקער, אַ שווינדזיכטיגער, נאָר ער פערשטעהט אַ ביסעל אַ טאָלק! קען איך איהם רופען אַהער?

— פאַר וואָס ניט, רופט איהם! — האָט סאָפיע געענטפערט.

ריבין האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און מיט אַ ניעדעריגער שטימע האָט ער געזאָגט:

— יעפים, לויף אַריבער צו איהם... זאָג איהם, אַז ביי נאַכט זאָל ער קומען אַהער... אָט וואָס.

יעפים איז אַריין אין ביידעל, האָט אָנגעטהאָן די היטעל און איז, זיך ניט אומקוקענדיג, לאַנגזאַם פערשוואונדען אין וואַלד. ריבין האָט איהם נאָכגעקוקט, האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און געזאָגט:

— ער ליידט נעבעך! אַן עקשן... ער דאַרף געהן דיענען אין סאָל־דאַטען... ער און יאַקאָוו אויך. יאַקאָוו זאָגט פּשוט — איך קען דאָס ניט. ער אָבער קען אויך ניט און דאָך וויל ער געהן.. ער האָט אַ פּלאַן... ער דענקט, אַז מען קען די סאָלדאַטען אַ ביסעל אויפרודערען. איך דענק, אַז מען קען די וואַנד מיט'ן קאָפּ ניט דורכבּרעכען... אָט נעהמען זיי די ביקסען אויפ'ן פּלייצע און געהען. וואוהין? זיי זעהען ניט, אַז זיי געהען געגען זיך אַליין... יאָ... ער ליידעט דערפון... און דערצו מאַכט איהם נאָך איגנאַטי אומ־זיסט שווער אויפ'ן הארצען...

— שוין גאָר ניט אומזיסט! — האָט איגנאַטי, ניט קוקענדיג אויף ריבינען, כמורנע געזאָגט — מען וועט איהם דאָרט בעאַרבייטען, וועט ער אָנפאַנגען שיסען ניט ערגער ווי אַנדערע...

— ניין, איך צווייפעל! — האָט ריבין זיך אָפּגערופען פערטראַכטער־הייד. — נאָר עס איז געוויס בעסער צו אַנטלויפען פון דעם... רוסלאַנד איז גרויס — געה זוך איהם! אַ פּאַספּאָרטעל געקראָגען און מאַרש איבער די דערפער...

— איך וועל טאַקע אַזוי טהאָן! — האָט איגנאַטי בעמערקט, קלאַ־פענדיג זיך מיט אַ שפּאָן איבער'ן פוס. — איינמאָל שוין בעשלאָסען צו געהן געגען, דאַרף מען געהן גלייך, וועט מען שנעלער דערגעהן...

דער געשפּרעך האָט זיך איבערגעריסען. ביענען און פליגען האָבען זיך אַרומגעדרעהט און געזשומעט אין דער שטילקייט. פויגלעך האָבען געצווישערט און ערגעץ ווייט האָט געקלונגען אַ ליעד, וועלכע האָט זיך

געצויגען איבער די פעלדער. נאך א קורצען שווייגען האט ריבין געזאגט:

— נו, מיר דארפען ארבייטען... איהר ווילט זיך אפשר אויסרוהען? דארט איןביידעל זיינען דא נארעס. יאקאוו, שפרייט זיי דארט אויס מיט טרוקענע בלעטער... און דו, נילאוונא, גיב אהער די ביכער... וואו זיינען זיי?

די מוטער און סאפיע האבען זיך גענומען פאנאנדערבינדען די פעקלעך. ריבין האט זיך איינגעבויגען צו זיי און האט מיט צופריעדענהייט געזאגט:

— אזוי. איהר האט געבראכט א היבש ביסעל... אהא! שוין לאנג אין דיעזער זאך... ווי רופט מען אייך? — האט ער זיך געווענדעט צו סאפיע'ן.

— אננא איוואנאוונא! — האט זי געענטפערט. — שוין צוועלף יאהר... וואס איז? אנטקעגען וואס פרעגט איהר דאס?

— סתם אזוי זיך. אין טורמע זייט איהר דאך מסתמא געזעסען?

— יא.

— זעהסט? — האט די מוטער שטיל געזאגט מיט א פארוואורף, — און דו האסט מיט איהר אזוי גראב גערעדט...

ער האט געשוויגען א ווײלע און, אריינגעהמענדיג אין די הענד דעם פאק ביכער, האט ער געזאגט:

— איהר האט אויף מיר קיין פאראיבעל ניט! א פויער מיט א פריץ זיינען ווי פעך מיט וואסער... זיי שפרינגען אפ איינע פון די אנדערע!

— איך בין ניט קיין פריצ'טע, נאר א מענש! — האט סאפיע מיט א ווייכען שמייכעל געענטפערט.

— דאס קען אפשר אויך זיין! — האט זיך ריבין אנגערופען. — מען זאגט יאקבי, אז א הונד איז אויך פריהער א וואלף געווען... איך וועל יעצט געהן און בעהאלטען עס.

איגנאטי און יאקאב זיינען צוגעגאנגען צו איהם און האבעןביידע אויסגעשטרעקט די הענד.

— גיב אקארשט אונז! — האט געזאגט איגנאטי.

— וואס, אלע זיינען פון איין סארט? — האט ריבין געפרעגט סאפיע'ן.

— ניין, עס זיינען דא פערשיעדענע. דא איז דא א צייטונג...

— אהא.

אלע זיינען אויף גיך אריין אין ביידעל.

— דער פויער איז פייער און פלאם! — האט די מוטער שטיל געזאגט, דורכלאזענדיג זיי מיט א פערטראכטען בליק.

— יא, — האט זיך סאפיע שטיל אבגערופען. — איך האב נאך קיינמאל אין מיין לעבען ניט געזעהן אזא פנים ווי זיינער... עפעס ווי פון א

גרויסען מארטירער! קומט לאָמיר געהן אהין; מיר ווילט זיך א קיק טהאָן אויף זיי...

— איהר זייט ניט אין כעס אויף איהם, וואָס ער איז אזוי שטרענג... — האָט די מוטער שטילינקערהייד א בעט געטהאָן.

סאָפיע האָט א לאך געטהאָן.

— ס'אָרא וואוילע פרוי איהר זייט, נילאָוונא...

ווען זיי האָבען זיך געשטעלט אין טהיר, האָט איגנאַטי אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט פערבייגעהענדיג א קוק געטהאָן אויף זיי און ארייגלאָזענדיג די פינגער אין זיין געקרויזטער קאָפּ, האָט ער זיך איבערגעבויגען איבער'ן צייטונג, וועלכע איז געלעגען אויף זיינע קניע; ריבין האָט שטעהענדיג געכאַפּט א זונען־שטראַהל, וועלכער איז ארייגעדרונגען דורך א שפּאַלט פון דאך און בעוועגענדיג די צייטונג אונטער'ן שטראַהל, האָט ער געלייענט מאכענדיג מיט די ליפּען; יאַקאָוו, שטעהענדיג אויף די קניע, האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט'ן הארצען אויפ'ן ברעג פון די נאַרעס און האָט אויך געלעזען.

די מוטער האָט דערזעהן, אז סאָפיע פיהלט זייער דורשט צו אן אמת'ען וואָרט. איהר פּנים איז בעלויכטען געוואָרען מיט א שמייכעל. זי איז פאָרזיכטיג אריין אין ווינקעל פון ביידעל און האָט זיך דאָרט אנידערגעזעצט. סאָפיע האָט איהר ארומגענומען און האָט זיך שוויינענדיג צוגעקוקט.

— פעטער מיכאַילאָ, מען זידעלט אונז פּויערים! — האָט יאַקאָוו, זיך ניט אָפּקעהרענדיג, געזאָגט מיט א האַלבען קול.

ריבין האָט זיך אָפּגעקעהרט, האָט א קוק געטהאָן אויף איהם און האָט לאַכענדיג געענטפערט:

— אוים ליעבע! ווער עס ליעבט, דער בעליידיגט ניט, וואָס ער זאָל ניט זאָגען...

איגנאַטי האָט אריינגעצויגען אין זיך די לופט, האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט און פערמאַכענדיג די אויגען האָט ער א זאָג געטהאָן:

— עס שטעהט דאָ געשריעבען: „דער פּויער האָט אויפגעהערט צו זיין א מענש“. — געוויס האָט ער אויפגעהערט!

איבער זיין פּראָסטען, אָפענעם פּנים איז דורכגעלאָפען א שאָטען פון בעליידיגונג.

— נא דיר אקאָרשט מיין פעלץ, טאַנץ זיך דורך אין איהם... איך וועל דאן זעהן, וואָס עס וועט ווערען פון דיר... חכם מיינער!

— איך וועל זיך צולייגען! — האָט שטיל געזאָגט די מוטער צו

סאָפּיע'ן. — איך בין פאַרט מיעד אַ ביסעל און דער קאָפּ דרעהט זיך מיר פון דעם געדרוך. און איהר?

— איך וויל ניט.

די מוטער האָט זיך אויסגעצויגען אויף די נאַרעס און איז אַנטדרעמעלט געוואָרען. סאָפּיע איז געזעסען איבער איהר און האָט זיך צוגעקוקט צו די, וואָס האָבען געלעגען, און ווען אַ פליעג פלעגט זיך אַרומדרעהען אַרום דער מוטערס פּנים, פלעגט זי איהר אָפּטרייבען. די מוטער האָט מיט האַלב־אָפענע אויגען דאָס געזעהן און עס האָט איהר הנאה געטהאָן, וואָס סאָפּיע זאָרגט זיך פאַר איהר.

ריבין איז צוגעגאַנגען און האָט אַ פרעג געטהאָן:

— זי שלאָפט?

— יאָ.

ער האָט אַ רגע געשוויגען, האָט אויפמערקזאַם אַ קוק געטהאָן אויף דער מוטערס געזיכט, האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט שטיל אָנגעפאַנגען צו ריידען:

— זי איז פיעלייכט די ערשטע, וואָס איז אַוועק נאָך איהר זוהן, מיט זיין וועג... די ערשטע!

— לאָמיר איהר ניט שטערען; קומט, מיר וועלען אַוועקגעהן! — האָט סאָפּיע פאַרגעלעגט.

— יאָ, מיר דאַרפען אַרבייטען... עס וואָלט זיך וועלען דורכריידען, אָבער מיר וועלען שוין דאָס אָבלעגען אויף אין אָבענד! קומט, קינדער!...

זיי זיינען אַלע דריי אַוועק, איבערלאָזענדיג סאָפּיע'ן לעבען ביידעל. און די מוטער האָט אַ טראַכט געטהאָן:

— נו, נישקשה... גאָט צו דאַנקען, זיי האָבען זיך בעפריינדעט...

און זי איז רוהיג אַנטשלאָפען געוואָרען, איינזאַפּענדיג די געזונטע לופט פון וואַלד.

6.

אין אָבענד זיינען געקומען די זשעגאַכץ־טרייבער, אַלע פיער צופריע־דענע, וואָס זיי האָבען געענדיגט די אַרבייט.

די מוטער האָט זיך אויפגעכאַפּט פון זייערע שטימען און איז אַרויס פון ביידעל, געגעצענדיג און שמייכלענדיג.

— איהר האָט געאַרבייט און איך בין זיך ווי אַ פּריצ'טע געשלאָפען! — האָט זי געזאָגט, בעטראַכטענדיג זיי אַלעמען מיט מילדע אויגען.

— דאָס מאַכט ניט אויס! מיר זיינען דיר מוחל! — האָט זיך אָפּ־געריפן ריבין. — ער איז געווען רוהיגער. די מיעדקייט האָט פערשלונגען זיין אויפרעגונג.

— איגנאַטי, — האָט ער געזאָגט, — זעה דאָרט וועגען די טהעע... מיר פיהרען דאָ די בעלי הבתיש'קייט איינע נאָך די אַנדערע; אַ טאָג איינער, אויף מאָרגען דער צווייטער... היינט זאָרגט זיך פאַר אונזער עסען און טרינקען איגנאַטי...

— היינט וואָלט איך גערן דאָס איבערגעגעבען אַ צווייטען! — האָט בעמערקט איגנאַטי און ער האָט גענומען אויפקלייבען שפּענדלעך און פלעקער אויף אַ קאָסטיאָר.

— פאַר אַלעמען זיינען די געסט אינטערעסאַנט! — האָט אַ זאָג גע־טהאָן יעפים, אַוועקזעצענדיג זיך לעבען סאָפיע'ן.

— איך וועל דיר צוהעלפען! — האָט שטיל געזאָגט יאַקאָוו, אַוועק־געהענדיג אין ביידעל.

ער האָט אַרויסגעטראָגען פון דאָרט אַ לאַבען ברויט און האָט אַנגעפאַנגען צו שניידען איהם, פאַנאַנדערלעגענדיג אויפ'ן טיש.

— שאַ! — האָט שטיל אויסגערופען יעפים. — ער הוסט...

ריבין האָט זיך צוגעהערט און האָט געזאָגט אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ:

— יאַ, ער געהט...

און ווענדענדיג זיך צו סאָפיע'ן, האָט ער ערקלעהרט:

— באַלד וועט קומען דער עדות... איך וואָלט איהם אַרומגעפיהרט איבער שטעדט, איך וואָלט איהם אַוועקגעשטעלט אויפ'ן מאַרק, אום דאָס פאָלק זאָל איהם הערען... רעדען רעדט ער שטענדיג איין זאַך, אָבער אַלע דאַרפען דאָס הערען...

די שטילקייט און די פינסטערניש זיינען וואָס ווייטער געוואָרען אַלץ געדיכטער און די שטימען פון די מענשען האָבען געקלונגען שטילער. סאָפיע און די מוטער האָבען געקוקט אויף די פּויערים. זיי אַלע האָבען זיך בע־וועגט לאַנגזאַם, שווער, עפּעס מיט אַ מאָדנער פאָרזיכטיגקייט און זיי האָבען אויך נאָכגעפאָלגט די פרויען.

פון וואַלד איז אויפ'ן פעלד אַרויס אַ הויכער, פעסט געבויטער מאַן. ער איז געגאַנגען לאַנגזאַם, פעסט אַנשפּאַרענדיג זיך אויף אַ שטעקען, און עס האָט זיך געהערט זיין כריפּענדיגער אָטהעמען.

— אָט איז סאַוועליע אויך! — האָט אויסגערופען יאַקאָוו.

— אַט בין איך! — האָט זיך אָפּגערופען דער מאַן. ער האָט זיך אָפּגעשטעלט און האָט אָנגעפאַנגען צו הוסטען.

ער איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ לאַנגען ביז די פּיאַטעס אָבגעריבענעם מאַנטעל. פון אונטער זיין רונדער, צוקנייטשטער היטעל זיינען אַראָב־געהאנגען בינטלעך געלבליכע האָאָר. זיין בלאָנדע באָרד איז געוואָקסען אויף זיין געלען, בייניגען פּנים. זיין מויל איז געווען האַלב אָפען, די אויגען טיעף איינגעפאַלען און זיי האָבען נערוועז געבלישטשעט פון די דונקעלע לעבער.

ווען ריבין האָט איהם בעקענט מיט סאָפיע'ן, האָט ער איהר געפרעגט:

— איך האָב געהערט אַז איהר האָט געבראַכט ביכער פאַר'ן פאָלק?

— יאַ.

— אַ דאַנק אייך... פאַר'ן פאָלק... אַליין קען ער נאָך ניט פערשטעהן דעם אמת פון די ביכער... ער קען ניט אָפּדאַנקען. איך אָבער, וואָס האָב שוין בעגריפען דעם אמת, דאַנק אייך אין זיין נאָמען.

ער האָט געאָטהעמט שנעל, שלינגענדיג די לופט מיט זיין קורצען, דורשטיגען אָטהעם. זיין שטימע פלעגט זיך אָפּט איבעררייסען, די ביינינגע פינגער פון זיינע מאַכטלאָזע הענד זיינען אַרומגעקראָכען איבער'ן הארצען, סטאַרענדיג זיך צו פערשפּיליען די קנעפּלעך פון מאַנטעל.

— פאַר אייך איז שעדליך צו זיין אַזוי שפּעט אין וואַלד... דער וואַלד איז אַ בלעטערדיגער, עס איז פייכט און שטיקענד! — האָט סאָפיע בעמערקט.

— איך האָב שוין ניט וואָס מורא צו האָבען! — האָט ער שטיקענדיג זיך געענטפערט. — מיך קען נאָר דער טויט רעטען...

הערען זיין שטימע איז געווען שווער און זיין גאַנצע פיגור האָט ארויס־גערופען יענעם איבעריגען מיטלייד, וועלכער אָנערקענט זיין מאַכטלאָזיגקייט און ערוועקט נאָר אַ בייזען פערדרוס. ער האָט זיך צוגעזעצט אויף אַ פעסעל, איינבויגענדיג די קניע אַזוי פאָרזיכטיג, פונקט ווי ער וואָלט מורא האָבען אַז זיי וועלען זיך ביי איהם איבערברעכען. ער האָט אָבגעווישט דעם פער־שוויצטען פּנים. זיינע האָאָר זיינען געווען טרוקענע, טויטע.

עס האָט אויפגעפלאַמט דער קאַסטיאָר. אַלץ אַרום האָט אַ ציטער געטהאָן, האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן, די אָפּגעברענטע שאָטענס האָבען זיך דערשראָקען אַ וואָרף געטהאָן אין וואַלד און איבער'ן פייער האָט אַ שיין געטהאָן איגנאַטי'ס רונדער פּנים מיט די אָנגעבלאָזענע באַקען. עס האָט אָנגעהויבען שמעקען מיט רויך, וויעדער האָט זיך די שטילקייט מיט'ן נעבעל

פעראייניגט און האָבען זיך אויפמערקזאם צוגעהערט צו די הייזעריגע ווער־טער פון קראַנקען.

— נאָר פאר'ן פאָלק קען איך נאָך ברענגען נוצען, אלס עדות פון דעם פערברעכען. — אָט גיט אַ קוק אויף מיר... איך בין אין גאַנצען אַלט אַכט און צוואַנציג יאָהר און איך שטאַרב! און מיט צעהן יאָהר צוריק פלעג איך לייכט אויפהויבען אויף די פּלייצעס צוועלף פּוד... און גאָרנישט! מיט אַזאַ געזונד, האָב איך גערעכענט, וועל איך אָפּלעבען אַ יאָהר זיבעציג און וועל זיך קיינמאָל ניט אויסגליטשען... און אָפּגעלעבט האָב איך צעהן — און מעהר קען איך נישט. די בעלי בתים האָבען מיר בעראַבעוועט; פּערציג יאָהר לעבען האָבען זיי ביי מיר אַוועקגענומען, אַרויסגעריסען פערציג יאָהר.

— אָט איז זי, זיין ליעד! — האָט טעמפּ געזאָגט ריבין.

ווידער האָט אויפגעפלאַמט דער פייער, אָבער יעצט האָבען זיך שוין די שאָטענס האַסטיגער און הערליכער אַ ריס געטהאָן צום וואַלד און האָבען זיך ווידער אומגעקעהרט צום פייער. זיי זיינען פּערציטערט געוואָרען אַרום דעם קאַסטיאָר אין אַ רוישלאָזען, פיינדליכען טאַנץ. אין פייער האָבען געטרעשטשעט און גוואַיעט די נאַסע בלעקער. עס האָבען געשעפּטשעט די בלעטער פון די בוימער, אויפגערעגטע פון דער כוואַליע אַנגעוואַרימטע לופט. די פרעהליכע, לעבעדיגע פייער־צונגען האָבען זיך געשפּיעלט, אַרומ־געהמענדיג זיך. געלע און רויטע פלעגען זיי זיך ציהען אין דער הויך, זעענדיג פונקען. עס זיינען געפלויגען די ברענענדע בלעטער און די שטערען אין הימעל האָבען געשמייכעלט צו די פונקען, רופענדיג זיי צו זיך.

— דאָס איז ניט מיין ליעד... הונדערטע מענשען זינגען איהר פאר זיך... זיי זינגען און פערשטעהען אַליין ניט וואָס פאר אַ גוטע לעהרע זייער לעבען איז פאר דעם פאָלק... וויפיעל פערמאַטערטע דורך דער ארבייט קאַליקעס שטאַרבען פון הונגער... מען דאַרף שרייען, ברידער, שרייען דאַף מען! — ער האָט זיך פערהוסט, איינבויגענדיג זיך און ציטערענדיג.

— פאר וואָס? — האָט זיך אָפּגערופען יעפים. — מיין קומער איז מיין זאַך... גיב נאָר אַ קוק אויף מיין פרייד...

— שטער ניט! — האָט איהם ריבין געזאָגט.

— דו האָסט דאָך אַליין געזאָגט, אַז מיט די צרות דאַרף מען זיך ניט בעריהמען! — האָט יעפים בעמערקט.

— דאָ איז אַן אַנדער זאַך. אַן אַלגעמיינע זאַך איז ניט קיין אייגענע, נאָר איינער! — דאָס איז עפּעס אַנדערש! — האָט ריבין געזאָגט מיט אַ טאָן פון אַ לעהרער. — דאָ האָט דער מענש אַ מעסט געטהאָן די טיעפ־

קיימ און האַלט ביין דערטרונקען צו ווערען... שרייט ער יעצט צו דער וועלט — עה, געהט ניט אויף דיעזען פּלאַץ!...

יאַקאָוו האַט אַוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש אַן עמער מיט קוואַס, האַט אַ וואָרף געטהאָן אַ בינטעלע גרינע ציבעלע און האַט געזאָגט צום קראַנקען:

— געה, סאַוועליע, איך האָב דיר געבראַכט מילך...

סאַוועליע האַט אַפּזאַגענדיג זיך אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, אָבער יאַקאָוו האָט איהם גענומען אונטער'ן אָרעם און האַט איהם צוגעפיהרט צום טיש.

— הערט, — האַט סאָפיע שטיל געזאָגט צו ריבינען מיט אַ פאַר־וואורף. — פאַרוואָס האַט איהר איהם גערופען אהער? ער קען דאָך יעדע מינוט שטאַרבען...

— ער קען! — האַט ריבין צוגעשטימט. — זאָל ער שטאַרבען צווישען מענשען... דאָס איז לייכטער, ווי איינער אַליין... ביז וואַנען־וואָס — זאָל ער רעדען... פאַר נאַרישקייט האַט ער זיין לעבען אומגעבראַכט — זאָל ער ליידען נאָך אַ ביסעל פאַר די מענשען... עס מאַכט ניט אויס! אַט וואָס.

— ווי עס זעהט אויס, קלייבט איהר נחת פון עפּעס! — האַט סאָפיע אויסגערופען.

ריבין האַט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האַט בייז געענטפערט:

— דאָס קלייבען נחת די פּריצים פון קריסטוס'ען, ווי ער איז אויפ'ן צלם געהאַנגען און האַט געקרעכצט. מיר אָבער ווילען זיך פון אַ מענשען לערנען און ווילען, אַז אויך איהר זאָלט זיך אַ ביסעל צולערנען...

די מוטער האַט דערשראָקען אויפגעהויבען די ברעמען און האַט גע־זאָגט צו זיי:

— גענוג אייך שוין!...

ביים טיש האַט דער קראַנקער ווידער אָנגעפאַנגען צו רעדען:

— מען פערניכטעט די מענשען דורך דער ארבייט... צוליעב וואָס? מען גנב'עט ביי דעם מענשען דאָס לעבען — צוליעב וואָס, פרעג איך? איך האָב מיין לעבען פערלאָרען אויף ניעפעדיעוו'ס פאַבריק. אונזער בעל הבית האַט נעגעבען אַ זינגערין אַ מתנה אַ גאָלדערנע שיסעל אויף איינצואוואַשען זיך... און זאָגאַר אַ נאַכט־טעפּעל אַ גאָלדענעם... אין דיעזען טעפּעל איז מיין לעבען, מיין כח... אַט אויף וואָס ער איז אַוועקגעגאַנגען... דער מענש האַט מיר דער'הרג'עט מיט דער ארבייט אום צו טרייסטען זיין געליעבטע מיט מיין בלוט... אַ גאָלדענעם נאַכט־טעפּעל האַט ער איהר פאַר מיין בלוט געקויפט.

— דער מענש איז בעשאַפען געוואָרען לויט דעם געשטאַלט און מוס־טער פון גאָט, — האָט יעפים געזאָגט לאַבענדיג, — און אָט אויף וואָס זיין לעבען געהט אַוועק!...

— טו שווייג ניט! — האָט אויסגערופען ריבין, אַ פּאַטש טהוענדיג מיט'ן האנד אין טיש.

— ניט לייד! — האָט שטיל צוגעלעגט יאַקאָוו.

איגנאַטי האָט אַ לאַך געטהאָן.

די מוטער האָט בעמערקט, אַז די יונגע לייט, אַלע דריי האָבען זיך צוגעהערט מיט אַן אונערזעטיגטער אויפמערקזאַמקייט פון הונגעריגע נשמות און יעדעס מאָל ווען ריבין פלעגט ריידען, פלעגען זיי איהם קוקען אין פּנים אריין מיט לויערענדע אויגען... סאַוועליע'ס רייד פלעגט אַרויסרופען אויף זייערע פּנים'ער מאָדנע און שאַרפע שמייכלען. זיי האָבען ניט געפיהלט קיין מיטלייד צום קראַנקען...

איינבויגענדיג זיך צו סאָפיע'ן, האָט די מוטער שטיל אַ פרעג געטהאָן:

— צו דען איז טאַקע אמת, וואָס ער דערצעהלט?

סאָפיע האָט הויך געענטפערט:

— יאָ, דאָס איז אמת! וועגען אַזאַ מתנה האָט מען געשריעבען אין די צייטונגען... דאָס האָט פּאַסירט אין מאָסקווע...

— און קיין טויט־שטראָף האָט ער דערפאַר ניט געקראָגען! — האָט ריבין טעמפּ געזאָגט. — געדאַרפט אָבער האָט מען איהם בעשטראָפען מיט'ן טויט... אַרויספיהרען איהם אויפ'ן מארק און פאַר דעם פאָלק אין די אויגען צושניידען איהם אויף שטיקער און זיין פאַרשיווע פלייש אַרויסוואַרפען פאַר הינד... גרויסע טויט־שטראָפען וועט דער פאָלק אויספיהרען, ווען ער וועט זיך אויפהויבען... פיעל בלוט וועט ער פערגיסען, אום אָפּצוואַשען זיינע בעליידיגונגען... דיעזע בלוט איז זיין בלוט, פון זיינע אָדערען איז זי אויס־געצאַפּט געוואָרען, ער איז אויף איהר דער בעל־הבית.

— עס איז קאַלט! — האָט דער קראַנקער שטיל געזאָגט...

יאַקאָוו האָט איהם געהאָלפען שטעלען זיך און האָט איהם צוגעפיהרט צום פייער.

דער קאָסטיאָר האָט געברענט גלייך און שעהן און די געזיכטלאָזע שאָטענס האָבען געציטערט אַרום איהם, אַנקוקענדיג מיט פערוואונדערונג דעם פרעהליכען שפּיעל פון פייער. סאַוועליע האָט זיך געזעצט אויף אַ קאָרטש און האָט אויסגעצויגען צום פייער זיינע דורכזיכטיגע, דאַרע הענד. ריבין האָט אַ וואונק געטהאָן אין זייט און האָט זיך אָפּגערופען צו סאָפיע'ן:

— דאָס איז שאַרפער פון ביכער! דאָס דאַרף מען וויסען!... ווען די מאַשין רייסט אָפּ דעם אַרבייטער אַ האַנד אָדער זי טויטעט איהם, ער־קלעהרט מען, אַז דער אַרבייטער אַליין איז אין דעם שולדיג. אָבער ווען מען זויגט ביי אַ מענשען אויס זיין בלוט און מען וואַרפט איהם אַרויס ווי אַ נבלה... דאַן קען מען שוין דאָס מיט קיין זאַך ניט ערקלעהרען. איך קען בעגרייפען יעדען מאָרד... אָבער דאָס פּייניגען פון פערגעניגען וועגען — דאָס קען איך ניט בעגרייפען!... און צוליעב וואָס פּייניגט מען דעם פּאָלק, צוליעב וואָס מאַטערט מען אונז אַלעמען? פון שפּאַס וועגען, פון פער־געניגען, אום זיך לוסטיג צו מאַכען, אום מען זאָל פאַר דעם פּאָלק'ס בלוט יזיך קענען אַלעס איינקויפען — אַ זינגערין, פערד, זילבערנע מעסערס, גאָל־דענע געפעס, טהייערע שפּיעלצייג פאַר די קינדערלעך. די אַרבייט, אַרבייט וואָס מעהר און איך וועל פון דיין אַרבייט אָנקלייבען געלד און וועל געבען מיין געליעבטער אַ מתנה אַ גאָלדענעם נאַכט־טעפּעל.

די מוטער האָט זיך צוגעהאָרכט. וויעדער האָט פאַר איהר אַ בליץ געטהאָן ווי אַ העלער שטרייף אין דער פינסטערניש דער וועג פון פּאַוולען און זיינע חברים.

נאָכ'ן עסען האָבען זיי זיך אויסגעזעצט אַרום דעם קאַסטיאָר. פאַר זיי האָט אויפּעסענדיג די האָלץ געברענט דער פייער און הינטער זיי האָט זיך אָנגעדרוקט די געדיכטע פינסטערניש, וועלכע האָט אַרומגערינגעלט דעם וואַלד און דעם הימעל... דער קראַנקער האָט, ברייט פאַנאַנדערעפענענדיג די אויגען, געקוקט אויפ'ן פייער, האָט אָהן אויפהער געהוסט און זיין גאַנ־צער קערפּער האָט געציטערט. עס האָט זיך געדוכט, אַז די לעצטע שטיקלעך פון זיין לעבען האָבען זיך מיט אונגעדולד געריסען פון זיין האַרצען, רייי־סענדיג זיך צו פערלאָזען דעם טרוקענעם אויסגעמאַטערטען קערפּער. דער אָפּגלאַנץ פון פלאַם האָט געציטערט אויף זיין פּנים, ניט בעלעבענדיג די טויטע הויט. נאָר זיינע אויגען האָבען געברענט מיט אַ בלוויליכען פייער, וועלכער האָט זיך געהאַלטען אין אויסלעשען.

— אפשר וואָלסטו אַריין אין ביידעל, סאַוועליע, האַ? — האָט יאַקאָוו, איינבויגענדיג זיך צו איהם, געפרעגט.

— וואָרום? — האָט ער מיט מאַטערניש געפרעגט. — איך וועל זיצען... ניט פיעל איז מיר פערבליבען מיט מענשען צו פערברענגען!...

ער האָט אַלעמען בעטראַכט אַרום זיך, האָט געשוויעגען אַ ווייל און האָט מיט אַ בלאַסען שמייכעל אויף די ליפּען פאַרטגעזעצט:

— איך פיהל זיך גוט מיט אייך... איך קוק אויף אייך און טראַכט —

אפשר וועלען דיזע ראָבע נעהמען פאַר די יעניגע, וועלכע מען האָט בע־רויבט... פאַר'ן גאַנצען פאָלק, וועלכער איז געפאַלען אַלס קרבן פון זשעד־נעקייט...

איהם האָט מען ניט געענטפערט און ער איז שנעל אַנדרעמעלט גע־וואָרען. ריבין האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט שטילערהייד אָנ־געפאַנגען צו רעדען:

— ער קומט צו אונז צו געהן, זיצט און דערצעהלט אַלע מאָל די זעלבע זאַך... וועגען דאָס איזדזשעקעווען זיך איבער דעם מענשען. אין דעם איז זיין גאַנצע נשמה, פונקט ווי מען וואָלט איהם די אויגען אויסגעלאָשען און ער וואָלט מעהר גאָרנישט געזעהן.

— וואָס זשע דאַרף מען דען נאָך? — האָט נאָכדענקליך געזאָגט די מוטער. — אויב די מענשען קומען אום אין די טויזענדער טאָג־איין, טאָג־אויס פון דער אַרבייט, אום דער בעל הבית זאָל קענען אַרויסוואַרפען זיין געלד אויף נאַרישקייטען... איז דען דאָס ניט גענוג?...

— עס איז לאַנגווייליג איהם צו הערען! — האָט שטיל געזאָגט איגנאַטי. — ווען מען הערט איהם איין מאָל, קען מען שוין ניט פערגעסען... און ער רעדט אימער דאָס זעלבע!

— אין דיזער איינציגער געשיכטע שטעקט זיין גאַנצער לעבען, — האָט ריבין פינסטער בעמערקט, — און דאָס לעבען פון פיעלע אַנדערע. איך האָב זיין מעשה געהערט צעהן מאָל... און דאָך צווייפעל איך אַ מאָל. עס גיבען אין לעבען גוטע שעה'ען, ווען עס ווילט זיך ניט גלויבען אין די פערדאָרבענהייט פון מענשען, אין זייער משוגעת...; שעה'ען, ווען מען פיהלט אַ מיטלייד צו אַלעמען, צום רייכען ווי צום אָרימען... אויך דער רייכער האָט זיך פערבלאָנדזשעט! — איינער איז בלינד פון הונגער, דער צווייטער — פון גאָלד... אַך, מענשען, טראַכט מען זיך, — אַך, ברידער! בעדענקט זיך, בעטראַכט עהרליך אַלעס אַרום זיך, ניט קימערענדיג זיך וועגען אייערע בעקוועמליכקייטען!

דער קראַנקער האָט זיך אַ שאָקעל געטהאָן, האָט אויפגעעפענט די אויגען און האָט זיך אַוועקגעלעגט אויף דער ערד. יאַקאָוו האָט זיך שטיל אויפגעהויבען, איז אַריבער איןביידעל, האָט געבראַכט פון דאָרט אַ פעל־צעל, האָט צוגעדעקט מיט דעם זיין שוועסטער־קינד און האָט זיך ווידער אַנידערגעזעצט לעבען סאָפיען.

דער פרעהליכער, ריינער פנים פון פייער האָט געשמייכעלט און בע־לויכטען די דונקעלע פיגורען אַרום איהם און די שטימען פון די מענשען

פלעגען זיך פערטראכט ארייננגיסען אין שטילען טרעשטשען און רוישען פון פלאם.

סאפיע האט דערצעהלט וועגען דעם אלוועלטליכען קאמפף פון פאלק פאר דאס רעכט אויף לעבען, וועגען די אמאליגע קעמפפע פון די פויערים אין דייטשלאנד, וועגען די צרות פון די אירלענדער, וועגען די גרויסע העל־דענטהאטען פון די פראנצויזישע ארבייטער אין זייערע פיעלע קעמפפע פאר פרייהייט.

אין וואלד, וועלכער איז געווען בעדעקט מיט סאמעט פון דער נאכט, אויפ'ן קליינעם פעלד, וועלכער איז ארום און געווען פערצאמט מיט געדיכטע בוימער, בעדעקט מיט דעם דונקעלען הימעל, פאר דעם שפיעלענדען פנים פון פייער, — האבען אויפגעלעבט פאסירונגען, וועלכע האבען אויפ־געטרייסעלט די גאנצע וועלט פון די זאטע און זשעדנע. עס זיינען פאר־בייגעגאנגען איינע נאך די אנדערע די פעלקער פון דער וועלט, פערבלו־טיגטע און אויסגעמאטערטע פון די קעמפפע; עס זיינען דערמאהנט גע־ווארען די נעמען פון די קעמפפער פאר פרייהייט און אמת.

שטיל האט געקלונגען סאפיע'ס שטימע. עפעס ווי א קול פון דער פערגאנגענהייט האט ער געוועקט האפנונגען און זיכערהייט, און די מענשען האבען שווייגענדיג געהארכט די מוזיק, די גרויסע געשיכטע וועגען זייערע גייסטיגע ברידער. זיי האבען געקוקט אויף דער מאגערער און בלייכער געזיכט פון סאפיע'ן. זיי פלעגען ענטפערען מיט א שמייכעל אויף דעם שמייכעל פון איהרע גרויע אויגען און פאר זייערע אויגען האט אלץ הער־ליכער אויפגעלויכטען די הייליגע זאך פון אלע פעלקער פון דער וועלט — דער אונענדליכער קאמפף פאר פרייהייט און גערעכטיגקייט. דער מענש האט דייטליך דערזעהן זיינע געדאנקען און פערלאנגען אין דער ווייטער פערגאנגענהייט, וואס איז געווען פערהאנגען מיט א דונקעלען, בלוטיגען שלייער. זיי האבען דערקענט אין די אונבעקאנטע פעלקער פון דער וועלט זייערע פריינד, וועלכע האבען שוין מיט א לאנגער צייט צוריק פעסט בע־שלאסען ביי זיך אויסצוקעמפפען פרייהייט פאר אלעמען.

— עס וועט קומען א צייט, ווען די ארבייטער פון דער גאנצער וועלט וועלען אויפהויבען זייערע קעפ און וועלען פעסט א זאג טהאן — גענוג! מיר ווילען מעהר ניט דיעזען לעבען! — האט מיט זיכערהייט געקלונגען סאפיע'ס קול. — און דאן וועט איינפאלען די כלומר'שטע קראפט פון די שטארקע האבזיכטיגע מענשען, די ערד וועט זיך ארויסגליטשען פון אונטער זייערע פיס און זיי וועלען ניט האבען אויף וואס אנצושפארען זיך...

— אזוי וועט זיין! — האָט ריבין געזאָגט, איינבויגענדיג דעם קאָפּ. — זשאַלעווע נאָר זיך ניט, וועסטו אַלעס בייקומען!

די מוטער האָט געהאָרכט, הויך פעררייסענדיג דעם ברעם מיט אַ שמייכעל פון פרעהליכער פערוואונדערונג, וועלכער איז פערגליווערט גע־וואָרען אויף איהר פּנים. זי האָט געזעהן, אַז אַלעס שאַרפעס, קלינגענ־דיגעס און אונגעבונדענעס, אַלעס דאָס וואָס זי האָט גערעכענט פאַר איבעריג אין סאָפיע'ן, איז יעצט פערשוואונדען, איז דערטרונקען געוואָרען אין דעם גלייכען שטראָם פון איהר ערצעהלונג. איהר איז געפעלען געווען די שטיל־קייט פון דער נאַכט, דאָס שפּיעלען פון פייער, סאָפיע'ס געזיכט, אָבער מעהר פון אַלעס — די שטרענגע אויפמערקזאַמקייט פון די פויערים.

זיי זיינען געזעסען זיך ניט ריהרענדיג, שטאַרענדיג זיך ניט צו צושטערען דעם רוהיגען פליסען פון דער ערצעהלונג, מורא האָבענדיג איבערצורייסען דעם ליכטיגען פאָדים, וועלכער האָט זיי צוזאַמענגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט. נאָר צייטענווייז פלעגט אימיצער פון זיי פאַרזיכטיג צוואוואַרפען האָלץ אין פייער און ווען פון קאָסטיאָר פלעגען זיך אויפהויבען מחנות פונקען און אַ רויך, פלעגט איינער פון זיי אָפּטרייבען די פונקען און דעם רויך פון די פרויען, מאַכענדיג אין דער לופט מיט'ן האַנד.

איינמאָל האָט זיך יאַקאָוו אויפגעשטעלט און האָט שטילערהייד אַ בעט געטהאָן:

— וואַרט אַ ווײַלע...

ער איז אַוועקגעלאָפען אין ביידעל, האָט געבראַכט פון דאָרט קליידער און צוזאַמען מיט איגנאַטי'ן האָבען זיי צוגעדעקט די פרויען זייערע פיס און פּלייצעס. און ווייטער האָט סאָפיע גערעדט, שילדערענדיג זיי דעם טאָג פון זיעג, אַריינגעבענדיג די מענשען אַ גלויבען אין זייערע אייגענע כחות, וועקענדיג אין זיי דעם בעוואוסטזיין פון זייער קרובה'שאַפט מיט אַלע די יעניגע, וועלכע גיבען אָפּ זייער גאַנצען לעבען פאַר ארבייט, אום צו שאַפען נאַרישע פערגעניגענס פאַר די זאַטע.

— העלף זיי גאָט!... — האָט די מוטער געטראַכט, צומאַכענדיג די אויגען.

ווען עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען, איז סאָפיע אַנטשוויגען גע־וואָרען און שמייכלענדיג האָט זי אַ קוק געטהאָן אויף די פערטראַכטע, ליכטיג געוואָרענע פּנים'ער אַרום זיך.

— עס איז שוין צייט פאַר אונז צו געהן! — האָט די מוטער געזאָגט.

— שוין צייט! — האָט מיעד אַ זאָג געטהאָן סאָפיע.

איינער פון די בחורים האָט הויך אַ זיפץ געטהאָן.

— אַ שאָד וואָס איהר געהט אַוועק! — האָט מיט אַן אונגעוועהנליך ווייכען טאָן געזאָגט ריבין. — איהר רעדט גוט... דאָס איז זעהר אַ גרויסע זאַך צוזאַמענצוברענגען די מענשען נאָהענט צווישען זיך! ווען דו ווייסט, אַז מיליאָנען מענשען ווילען אויך דאָס זעלבע, וואָס דו... ווערט עפּעס דאָס הארץ בעסער... און אין גוטסקייט שטעקט אַ גרויסע קראַפט!

— דו קומסט מיט גוטען און ער גיט דיר אין די ציינער! — האָט יעפים שטיל אַ לאַך טהוענדיג געזאָגט, און ער האָט זיך אויפגעשטעלט אויף די פיס. — און אַוועקצוגעהן איז שוין טאַקע צייט, פּעטער מיכיילאָ, ביז וואַנען זיי האָט נאָך קיינער ניט בעמערקט... מיר וועלען צוטהיילען צווישען פאָלק די ביכלעך, וועט די נאַטשאַלסטוואָ אָנפאַנגען זוכען, פון וואַנען זיי האָבען זיך גענומען. אימיצער וועט זיך דערמאָהנען — אַז דאָ זיינען געוועזען די צוויי פרויען...

— נו, אַ דאַנק דיר, מוטער, פאַר דיינע בעמיהונגען! — האָט ריבין אָנגעפאַנגען רעדען, איבערשלאָגענדיג יעפים'ען. — איך טראַכט אַלץ וועגען פּאַוולען, קוקענדיג אויף דיר... דו ביזט אַוועק אויף אַ גוטען וועג!

אַ מילדער שמייכעל האָט זיך צוגאָסען אויף זיין פּנים. די לופט איז געווען פריש און ער איז געשטאַנען אין איין העמד מיט אַן אָפּגעשפּי־ליעטען קאָלנער, וועלכער האָט טיעף אויפגעדעקט זיין ברוסט. די מוטער האָט בעטראַכט זיין גרויסע פיגור און האָט צערטליך אַ זאָג געטהאָן:

— וואָלסט בעדאַרפט עפּעס אָנטהאָן; עס איז קאַלט!

— עס וואַרימט פון אינעווייניג! — האָט ער געענטפערט.

דריי פון די פויערים זיינען געשטאַנען לעבען קאָסטיאָר און האָבען געשמועסט צווישען זיך און לעבען זייערע פיס איז געלעגען דער קראַנקער איינגעדעקט אין די פּעלצלעך. דער הימעל האָט גענומען בלאַסער ווערען, די שאָטענס האָבען גענומען צושוואוּמען ווערען, די בלעטער האָבען אויפ־געציטערט, ערוואַרטענדיג די זון.

— נו, זייט געזונטערהייד! — האָט ריבין געזאָגט דריקענדיג סאָפיע'ס האַנד. — און ווי קען מען אייך אין שטאָדט אויסגעפינען?

— דו זוך מיר אויס! — האָט די מוטער געזאָגט.

די יונגע לייט האָבען אין ענגען קרייז לאַנגזאַם ארומגערינגעלט סאָפיען און האָבען איהר אונגעשיקט פריינדליך געדריקט די האַנד. אין יעדען איינציגען איז קענטיג געווען אַ בעהאַלטענע צופרעדענהייט, אַ דאַנקבאַר־קייט און אַ פריינדליכקייט, און דיעזער געפיהל איז מסתמא געווען ניי פאַר

זיי און זיי האָבען זיך געפיהלט אין פערלעגענהייט און האָבען גע־שמייכעלט. זיי האָבען שווייגענדיג געקוקט אויף סאָפּיע'ס געזיכט.

— וועט איהר אפשר אויסטרינקען מילך פאר'ן אוועקגעהן? — האָט יאַקאָוו געפרעגט.

— זעה אָקאָרשט צו עס איז דאָ! — האָט יעפים געזאָגט.

— עס איז נאָך דאָ אַ ביסעל...

אָבער איגנאַטי האָט, פעררינכטענדיג זיינע האָאָר, מיט פערלעגענהייט ערקלעהרט:

— ניין, עס איז שוין ניטאָ... איך האָב אויסגעגאָסען...

און אַלע דריי האָבען זיך צולאַכט.

מען האָט גערעדט וועגען מילך, אָבער די מוטער האָט געפיהלט, אַז זיי אַלע דענקען וועגען עפּעס וואָס אַנדערש, ווינשענדיג סאָפּיע'ן אָהן ווערטער גוטעס. דאָס האָט סאָפּיע'ן זעהר געריהרט און האָט ביי איהר אויך ארויס־גערופען אַ פערלאַרענהייט און איהר שטענדיגע בעשיידענהייט האָט איהר ניט ערלויבט צו זאָגען עטוואָס אַנדערש אַ חוץ אַ שטילען:

— אַ דאַנק אייך, חברים!

זיי האָבען זיך איבערגעקוקט, פּונקט ווי ריעזער וואָרט וואָלט זיי לייכט אַ טרייסעל געטהאָן.

עס האָט זיך דערהערט אַ טעמפּער הוסטען פון דעם קראַנקען. די קויהלען אין דעם קאָסטיאָר האָבען זיך אויסגעלאָשען.

— זייט געזונד! — האָבען די פויערים מיט אַ האַלבען מויל געזאָגט און די אומעדיגע ווערטער האָבען לאַנג בעגלייט די פרויען.

זיי זיינען פּאַמעליך געגאַנגען אין דער פריהמאָרגעדיגער דונקעלהייט איבער'ן וואַלד און די מוטער, וועלכע איז געגאַנגען הינטער סאָפּיע'ן, האָט געזאָגט:

— דאָס אַלעס איז אַזוי גוט... פּונקט ווי אין חלום, אַזוי גוט! און מענשען ווילען וויסען דעם אמת, טהייערינקע מיינע, זיי ווילען! און דאָס זעהט אויס ווי אין קלויסטער אין אַ יום טוב בעפאָר דער פריהמאָרגעדיגער תפילה... דער גלח איז נאָך ניטאָ, אין קלויסטער איז פינסטער און שטיל, עס נעהמט ארום אַ מורא און דאָס פאָלק איז שוין פערזאַמעלט... דאָרט לעבען דער איקאָנע צינדט מען אָן אַ ליכט, דאָ מאַכט מען ליכטיגער און ביסלעכוויז פערשווינדט די פינסטערניש און גאָט'ס הויז ווערט ליכטיג.

— ריכטיג! — האָט סאָפּיע געענטפערט. — נאָר דאָ איז גאָט'ס הויז די גאַנצע וועלט!

— די גאַנצע וועלט! — האָט, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, פערטראַכט איבערגע'חזר'ט די מוטער. — אַזוי גוט, אַז עס גלויבט זיך קוים... און גע־רעדט האָט איהר, טהייערינקע, זעהר גוט! איך האָב אַלץ מורא געהאַט, אַז איהר וועט זיי ניט געפעלען ווערען...

סאָפיע האָט נאָך אַ קורצען שווייגען שטיל געענטפערט:

— מיט זיי ווערט מען איינפאַכער... און פאַר אונז איז דאָך דאָס אַזוי נויטיג צו זיין וואָס איינפאַכער!...

זיי זיינען געגאַנגען און געשמועסט וועגען ריבינ'ען, וועגען קראַנקען, וועגען די יונגע לייט, וועלכע האָבען זיך אַזוי אויפמערקזאַם צוגעהערט, גע־שוויעגען און האָבען אַזוי אונגעשיקט אָבער קלאָר אויסגעדריקט זייער גע־פיהל פון דאַנקבאַרער פריינדשאַפט מיט זייער זאָרגען זיך אין יעדער קליי־ניגקייט פאַר די פרויען. זיי זיינען ארויס אין פעלד. אַנטקעגען זיי האָט זיך אויפגעהויבען די זון. נאָך אונזיכטבאַר פאַר'ן אויג האָט זי איבער'ן הימעל פערשפּרייט אַ דורכזיכטיגען פעכער פון ראָזע שטראַהלען און די טוי־טראָפּענס אין גראָז האָבען אָנגעפאַנגען צו בלישטשען מיט פערשיעדען־פאַרביגע פונקען פון מונטערער, פריהלינגס פרייד. פויגלעך האָבען זיך געגומען אויפכאַפּען און האָבען מיט זייער געזאַנג בעלעבט דעם פריהמאָרגען. קראַקענדיג און שווער מאַכענדיג מיט די פליגלען זיינען געלאָפען די דיקע ראָבען, אויף די פעלדער זיינען ארומגעשפּרונגען די שוואַרצע קראָהען און ערגעץ פון דער ווייט האָבען געצוויצערט אַנדערע פויגלען. עס האָבען זיך געעפענט די ווייטקייטען און האָבען פאַר דער זון אָראָבגעצויגען די נאַכט־ליכע שאָטענס פון די בערגלעך.

— אָפטמאָל רעדט און רעדט אַ מענש און דו פערשטעהסט איהם ניט ביז וואַנען איהם געלינגט ניט צו זאָגען עפּעס אַזאַ מין וואָרט, וועלכער בעלייכטעט פּלוצלונג אַלעס! — האָט די מוטער פערטראַכטערהייד ארויס־געזאָגט. — אַ שטייגער דיעזער קראַנקער... איך האָב געהערט און איך ווייס אַליין, אַז מען דריקט די ארבייטער אויף די פאַבריקען און איבעראַל... נאָר פון קינדהייט אויף איז מען דערצו אַזוי געוואוינט, אַז דאָס ריהרט ניט דאָס הארץ... און ער האָט פּלוצלונג געזאָגט עפּעס אַזוינס, אַז איין גאָט זאָל זיך מרחם זיין. ניט שוין־זשע גיבען די מענשען אָפּ זייער גאַנצען לעבען, אום די בעלי בתים זאָלען קענען שפּאַס טרייבען?... פאַר דעם איז קיין בערעכ־טיגונג ניטאָ!

דער מוטערס געדאַנק האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דעם פאַל און ער

האַט מיט זיין פּרעכען גלאַנץ בעלויכטען פיעלע אַנדערע אַזעלכע פּעלע, וועלכע זי האַט געוואוסט און שוין לאַנג פערגעסען.

— קענטיג, אַז זיי זיינען שוין מיט אַלעם איבערזעטיגט און עס קעהרט זיי ברעכען! איך ווייס פון אַ פאַל, וואו איינער אַ זעמסקער פלעגט צווינגען די פּויערים צו בוקען זיך פאַר זיין פערד און ווער עס פלעגט ניט פאָלגען, פלעגט מען איהם אַרעסטירען... נו, צוליעב וואָס האַט ער דאָס געטהאָן? מען קען דאָס גאָר ניט בעגרייפען... מען קען ניט!

סאָפיע האַט שטיל אויפגעזונגען אַ ליעד, אַ מונטערע, ווי דער פריה־מאָרגען...

7.

נילאָוונאַ'ס לעבען האַט זיך געגאַסען עפּעס מאָדנע רוהיג. דיעזע רו־היגקייט האַט איהר אָפּטמאָל אַליין געוואונדערט. דער זוהן איז געזעסען אין טורמע. זי האַט געוואוסט, אַז איהם ערוואַרטעט אַ שווערע שטראָף, נאָר יעדעס מאָל, ווען זי פלעגט טראַכטען וועגען דעם, פלעגט איהר זכרון אַרויסרופען פאַר זיך די געשטאַלטען פון אַנדרייען, פעדיאַ'ן און פון אַ גאַנצער רייהע אַנדערע פּערזאָנען. דעם זוהן'ס געשטאַלט, איינשליסענדיג אַלע זיינע שיקזאַל־חברים, פלעגט זיך פאַנאַנדערוואַקסען אין איהרע אויגען און פלעגט איהר ניט לאָזען אָפּשטעלען זיך אויף איין געגענשטאַנד, אַזוי אַז דער קומער און דאָס זאָרגען זיך וועגען זוהן פלעגען זיך ניט קענען צו־נויפבינדען אין איין געדאַנק.

סאָפיע איז אין גיכען אָפּגעפאָהרען ערגעץ־וואו. אין אַ טאָג פינף אַרום איז זי ווידער געקומען אַ פרעהליכע, אַ לעבעדיגע און אין עטליכע שטונדען אַרום איז זי ווידער פערשוואונדען און האַט זיך ווידער צוריקגעקעהרט אין אַ וואָך צוויי אַרום. עס האַט אויסגעזעהן ווי זי וואָלט זיך בעוועגט אין ברייטע קרייזען, צייטענווייז אַריינקוקענדיג צום ברודער, אום אָנצופילען זיין וואָהנונג מיט איהר מונטערקייט און מוזיק.

די מוזיק איז געוואָרען פאַר דער מוטער אַנגענעהם און כמעט נויטיג. הערענדיג איהר, פלעגט זי פיהלען עפּעס ווי וואַרימע כוואַליעס שלאָגען זיך אין איהר הארצען. איהר הארץ שלאָגט גלייכער, אין קאָפּ וואַקסען כוואַ־ליעס פון געדאַנקען, לייכט און שעהן בליהען ווערטער, אויפגעוועקטע פון דער מאַכט פון די קלאַנגען.

פאַר דער מוטער איז שווער געווען צוצוגעוואוינען זיך צו סאָפיע'ס אונאָרדנונג, וועלכע פלעגט איבעראַל פאַנאַנדערוואַרפען איהרע זאַכען, די

מונדשטיקס פון די פּאַפּיראָסען, די אַש א. ז. וו. נאָך שווערער איז געווען פאַר דער מוטער צו הערען איהרע אונגעבונדענע רייד. דאָס אַלעס אין פערגלייך מיט ניקאָליי׳ס וואַרימקייט און ערנסטקייט האָט איהר געשטאָכען די אויגען. סאָפיע האָט זיך איהר אויסגעוויעזען ווי א האַלב־געוויקסיגע, וואָס שטעלט זיך אַן פאַר א גרויסען מענשען און קוקט אויף די מענשען ווי אויף שפּיעל־צאַצקעלאַך. זי האָט א סך גערעדט וועגען דער הייליגקייט פון דער אַרבייט, האָט משונה גרויס געמאַכט די אַרבייט און האָט דורך איהר נאַכלעסיגקייט שווערער געמאַכט די אַרבייט פון דער מוטער. זי האָט גערעדט וועגען פרייהייט און האָט דורך איהר אונגעדולד און לאַנגע קריעגערייען יעדען געשטערט און האָט זיך שטענדיג אַרויסגערוקט אויפ׳ן ערשטען פּלאַץ. אין איהר זיינען געווען פעראייניגט א סך געגענזעצע. און די מוטער, דאָס איינזעהענדיג, האָט איהר בעהאַנדעלט מיט אַן אַנגע־שטרענגטער פאָרזיכטיגקייט און מיט אַן אויסערגעוועהנליכער אויפמערק־זאַמקייט, אָבער אָהן דער שטענדיגער וואַרימקייט אין האַרצען, וועלכע ניקאָליי האָט ביי איהר אַרויסגערופען.

ער איז שטענדיג געווען פערטהאָן און האָט געפיהרט אַן איינאַרטיגען, אויסגעמאָסטענעם לעבען. אום אַכט אוהר אין דער פריה האָט ער גע־טרונקען טהעע און געלייענט די צייטונגען און דערצעהלט דער מוטער די נייעס. צוהערענדיג זיך צו איהם, האָט די מוטער מיט א בעוואונדערענדע קלאָרקייט געזעהן, ווי די שווערע לעבענס־מאַשין מאַהלט אונבאַרעמהערציג איבער די מענשען אין געלד. זי האָט אין איהם געפיהלט עפּעס געמיינ־זאַמעס מיט אַנדריי׳ען. פּונקט ווי דער קליין־רוס, האָט ער גערעדט וועגען די מענשען אָהן כעס, האַלטענדיג אַלעמען פאַר שולדיג אין דעם שלעכטען געבוי פון לעבען, נאָר דער גלויבען אין נייעם לעבען איז ביי איהם ניט גע־ווען אַזוי היים, ווי ביי אַנדרייען און אויך ניט אַזוי קלאָר. ער האָט שטענדיג גערעדט רוהיג, מיט א שטימע פון אַן עהרליכען און שטרענגען ריכטער, און ריידענדיג אפילו וועגען דאָס שרעקליכסטע, האָט ער שטיל, אָהן מיטלייד צוגעשמייכעלט און זיינע אויגען האָבען געבלישטשעט קאַלט און פעסט. זעהענדיג דיעזען גלאַנץ אין זיינע אויגען, האָט די מוטער פערשטאַנען, אַז דיעזער מענש פערגיט קיינעם קיינמאָל קיין עולות ניט און קען ניט פערגעבען. זי האָט געפיהלט, אַז איהם אַליין איז שווער דיעזע האַרטקייט און זי האָט רחמנות געהאַט אויף איהם. און ער איז איהר אַלץ מעהר און מעהר געפעלען געוואָרען.

אום ניין א זייגער פלעגט ער אַוועקגעהן צו דער אַרבייט. זי פלעגט

צוקלייבען די צימערען, פלעגט פארטיג מאכען דעם מיטאָג, פלעגט זיך ארומוואשען, פלעגט זיך איבערטהאָן און זיצענדיג אין איהר צימער, פלעגט זי דורכקוקען די בילדלעך אין די ביכער. זי האָט זיך שוין אויסגעלערענט לעזען, נאָר דאָס פלעגט אימער פאָדערען פון איהר אַן אָנשטרענגונג און לעזענדיג פלעגט זי זיך שנעל איינמאַטערען און פלעגט פערליערען דעם צוזאַמענבונד פון די ווערטער און דאָס בעטראַכטען פון די בילדלעך פלעגט איהר פעראינטערעסירען ווי אַ קינד — זיי פלעגען עפענען פאַר איהר אַ נייע, אונפערשטענדליכע, וואונדערבאַרע וועלט. עס פלעגען אויפשטעהן פאַר איהר ריזיגע שטעדט, פרעכטיגע געביידען, מאַשינען, שיפען, מאָנו־מענטען, אונצעהלבאַרע רייכטהימער, וועלכע זיינען בעשאַפען געוואָרען מיט די מענשליכע הענד און די וואונדערבאַרע שעפּפונג פון דער נאַטור. דאָס לעבען איז אַלץ ברייטער געוואָרען און פלעגט יעדען טאָג עפענען פאַר איהרע אויגען עפּעס ריעזיגעס, וואונדערבאַרעס און פלעגט מיט זיין גרויסען רייכ־טהום און שעהנקייט אויפרעגען איהר ערוואַכטע, הונגעריגע נשמה. איבער־הויפּט האָט זי ליעב געהאַט צו בעטראַכטען די צייכנונגען פון דעם זאָאָלאָ־גישען אַטלאַס און הגם ער איז געווען געדרוקט אויף אַ פרעמדער שפּראַך, האָט ער איהר דאָך געגעבען אַ מעהר קלאָהרערען בעגריעף וועגען די שעהנ־קייט, רייכקייט און ברייטקייט פון דער וועלט.

— גרויס איז די ערד! — פלעגט זי זאָגען ניקאָלייען ביים עסען.

– יא... און די מענשען זיינען געענגט...

מעהר פון אַלעס פלעגט זי נתפּעל ווערען פון די פערשיעדענע פליגען, איבערהויפּט פון די שמעטערלינגע און זי פלעגט זיך ווענדען צו ניקאָלייען:

— ס'אַרא שעהנקייט, ניקאָליי איוואַנאָוויטש, יאַ? און ווי פול די וועלט איז מיט דיעזער שעהנהייט. אָבער אַלץ איז פון אונז פערשטעלט; אַלעס געהט אַזוי פאַרביי אונז און מיר זעהען עס ניט. מענשען פלאָגען זיך, ווייסען קיין זאַך ניט, קענען פון קיין זאַך קיין פערגעניגען ניט האָבען; זיי האָבען פאַר דעם קיין צייט ניט און קיין חושק ניט.

וויפיעל פרייד וואָלטען זיי געקענט זיך פערשאַפען, ווען זיי וואָלטען געוואוסט ווי רייך די ערד איז, ווי פיעל וואונדערבאַרעס עס לעבט אויף איהר. און אַלעס פאַר אַלעמען, יעדער פאַר אַלעס. אַזוי?

— יאַ! — האָט ניקאָליי געזאָגט שמייכלענדיג. און ער פלעגט ברענ־גען נאָך ביכער מיט צייכנונגען.

אין די אָבענדען פלעגען זיך אָפט אין זיין הויז צוזאַמענקלייבען געסט. עס פלעגט קומען אַלעקסיי וואַסיליעוויטש, אַ שעהנער מאַנספּערזאָן מיט אַ

בלייכען פּנים און א שוואַרצע באָרד, א סאָלידער, א שווייגעדיגער; ראָמאַן פּעטראָוויטש, א מאַן מיט א קיילעכדיגען קאָפּ, וועלכער פלעגט שטענדיג מיט בעדויערען טשמאָקענען מיט די ליפּען; איוואַן דאַנילאָוויטש, א דאַרינקער און א קליינינקער מיט א שפּיציגער בערדעל און א דינעם קול, א שרייעדיגער און א שטעכעדיגער ווי אַן אָל; יעגאָר, וועלכער פלעגט אימער מאַכען שפּאַס פון זיך, פון זיינע חברים און פון זיין קראַנקהייט, וועלכע האָט זיך אַלץ געהאַלטען אין פּאַנאַנדערוואַקסען אין איהם. עס פלעגען אויך אַריינקומען אַנדערע מענשען, וועלכע פלעגען קומען צו פאָהרען פון פערשיעדענע ווייטע שטעדט. ניקאָליי פלעגט פיהרען מיט זיי לאַנגע און שטילע געשפּרעכען שטענדיג וועגען איין זאַך — וועגען די אַרבייטער פון דער וועלט. מען פלעגט דעבאַטירען, היצען זיך, מאַכענדיג מיט די הענד, מען פלעגט טרינקען א סך טהעע, אָפטמאָל פלעגט ניקאָליי אין רעכטען טומעל פון געשפּרעך פערפאַסען פּראָקלאַמאַציעס, נאָכדעם פלעגט ער עס פאָרלעזען פאַר די חברים. מען פלעגט זיי דאָ גלייך אויף אָן אָרט איבערשרייבען מיט געדרוקטע בוכשטאַבען. די מוטער פלעגט פּאַרזיכטיג צוזאַמענקלייבען די שטיקלעך צוריסענע פּאַפּיער פון אָריגינאַל און פלעגט עס פערברענען. זי פלעגט אָנגיסען טהעע און פלעגט זיך וואונדערען איבער די היציגקייט, מיט וועלכע זיי פלעגען רעדען וועגען לעבען און שיקזאַל פון אַרבייטער פאָלק, וועגען דעם ווי שנעלער און בעסער מען קען פערזעען צווישען איהם די געדאַנקען וועגען גערעכטיגקייט און אויפהויבען זיין גייסט. אָפטמאָל פלעגען זיי ניט איינשטימען איינער מיט'ן צווייטען, פלעגען אין כעס ווערען און פלעגען בעשולדיגען איינער דעם צווייטען אין עטוואַס, פלעגען זיך בעליידיגען און פלעגען ווייטער ספּאָרען. די מוטער האָט געפיהלט, אַז זי ווייס דעם לעבען פון די אַרבייטער בעסער פון דיעזע מענשען. איהר האָט זיך געדוכט, אַז זי זעהט קלאָרער ווי זיי די ריעזיגקייט פון דער שווערער אויפגאַבע, וואָס זיי האָבען גענומען אויף זיך און דאָס האָט איהר געגעבען די מעגליכקייט צו בעציהען זיך צו זיי מיט עטוואַס אַן אומעדיגען געפיהל ווי פון אַן ערוואַקסענעם מענשען צו קינדער, וועלכע שפּיעלען זיך אין מאַן און ווייב, ניט פערשטעהענדיג די דראַמא פון דיעזע פערהעלטניסע. זי האָט ניט ווילענדיג פערגלייכט זייערע רעדעס מיט די רעדעס פון איהר זוהן, פון אַנדרייען און פערגלייכענדיג פלעגט זי פיהלען דעם אונטערשיעד, וועלכען זי האָט פריהער ניט געקענט פערשטעהן. צייטענווייז פלעגט זיך איהר דאַכטען, אַז דאָ שרייט מען שטאַרקער, ווי מען פלעגט א מאָל שרייען דאָרט אין פאָרשטעדטעל. זי פלעגט זיך עס ערקלעהרען:

— זיי ווייסען מעהר... ריידען זיי העכער...

נאָר זעהר אָפט האָט זי געזעהן, אז דיעזע אַלע מענשען היצען זיך עפּעס מיט אַ כיון, אום כדי צו דערוואַרימען איינער דעם צווייטען, פּונקט ווי יעדער פון זיי וואָלט וועלען בעווייזען זיינע חברים, אז איהם איז דער אמת טהייערער און נעהנטער ווי אַלע איבעריגע און די אַנדערע פלעגען זיך בע־לײדיגען דערפאַר און פלעגען פון זייער זייט אַנהויבען צו ספּאָרען שאַרף און גראָב. יעדערער פלעגט וועלען אַרויפשפּרינגען העכער פון דעם אַנ־דערען, האָט זיך איהר געדוכט, און דאָס האָט אַרויסגערופען אין איהר האַרצען אַן אונרוהיגען אומעט. זי פלעגט מאַכען מיט די ברעמען און קוקענדיג אויף אַלעמען, פלעגט זי מיט בעטענדע אויגען טראַכטען:

— וועגען פּאַווליושאַ'ן מיט זיינע חברים האָבען זיי אין גאַנצען פער־געסען!...

שטענדיג צוהערענדיג זיך מיט אויפמערקזאַמקייט צו זייערע דעבאַטען, ניט פערשטעהענדיג זיי גוט, פלעגט זי זוכען הינטער די ווערטער אַ געפיהל, און זי האָט געזעהן, אַז ווען אין פאָרשטעדטעל האָט מען גערעדט וועגען גוטעס, פלעגט מען דאָס נעהמען אַלס קיילעכדיגעס, אַלס גאַנצעס. דאָ אָבער פלעגט אַלעס צושלאָגען ווערען אויף שטיקלעך; דאָרטען פלעגט מען פיהלען טיעפער און שטאַרקער, דאָ אָבער האָבען געהערשט שאַרפע, שניידענדע געדאַנקען. און דאָ האָט מען מעהר גערעדט וועגען דאָס צושטערען פון דאָס אַלטע; דאָרטען אָבער האָט מען געטרוימט וועגען דאָס נייע און דערפאַר זיינען איהר דעם זוהן'ס און אַנדריי'ס רייד געווען נעהנטער און פערשטענד־ליכער... אַ סמוטנע אונצופריעדענהייט מיט די מענשען פלעגט זיך שטיל אַריינ'גנב'ענען אין איהר נשמה און פלעגט איהר בעאונרוהיגען, ערוועקענדיג אין איהר אַ וואונש גיכער צו פערשטעהן אַלץ אַליין און אַליין אָנפאַנגען צו ריידען וועגען לעבען מיט איהר אייגען וואָרט פון איהר אייגען האַרץ.

זי פלעגט אויך בעמערקען, אז ווען צו ניקאָלייען פלעגט קומען עמיץ ווער פון די אַרבייטער, פלעגט דער בעל הבית ווערען פרייער; עפּעס אַ זיסקייט פלעגט זיך בעווייזען אויף זיין פנים און ריידען פלעגט ער עפּעס אַנדערש ווי אימער, גיכער און נאַכלעסיגער.

— ער סטאַרעט זיך, אַז מען זאָל איהם פערשטעהן! — פלעגט זי טראַכטען.

אָבער דאָס האָט איהר ניט געטרייסט און זי האָט געזעהן, אַז אויך דער גאַסט, דער אַרבייטער, פיהלט זיך ווי געבונדען און קען ניט ריידען אַזוי לייכט און פריי, ווי ער רעדט מיט איהר, מיט אַ פּראָסטער פרוי. איינמאָל,

ווען ניקאָליי איז אַרויסגעגאַנגען, האָט זי בעמערקט צו איינעם עפּעס אַ בחור:

— וואָס שעהמסטו זיך? ביזט דאָך ניט קיין אינגעל אויפ'ן עקזאַמען...

יענער האָט זיך ברייט פאַנאַנדערגעלאַכט.

— פון פערלעגענהייט ווערען אפילו די ראַקעס רויט... פאַרט ניט אונ־זער גלייכען...

און ער האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ.

— פּטור נו! — האָט די מוטער געזאָגט. — ער איז אַ פּשוט'ער מענש...

דער בחור האָט אַ קוק געטהאָן איהר אין פּנים. — ביידע האָבען זיך פאַנאַנדערגעלאַכט און זיינען אנטשוויעגען געוואָרען.

אָפט פלעגט קומען סאשענקאַ. זי פלעגט לאַנג ניט זיצען, פלעגט אימער ריידען וועגען זאַכליכע ענינים, ניט לאַכענדיג, און יעדען מאָל פלעגט זי פאַר'ן אַוועקגעהן פרעגען ביי דער מוטער:

— וואָס מאַכט פּאַוועל מיכיילאָוויטש? איז ער געזונד?

— דאַנקען גאָט! — פלעגט ענטפערען די מוטער. — ער איז שטענדיג פרעהליך!

— גריסט איהם! — פלעגט די מיידעל בעטען און זי פלעגט פער־שווינדען.

צייטענווייז פלעגט זיך די מוטער קלאָגען פאַר איהר, וואָס מען האַלט פּאַוולען אַזוי לאַנג, וואָס מען משפט איהם ניט. סאשענקאַ פלעגט שווייגען, איהר פּנים פלעגט ווערען פינסטער און איהרע פינגער פלעגען זיך שנעל בעוועגען.

נילאָוונאַ האָט געפיהלט אַ וואונש צו זאָגען איהר:

— טהייערינקע מיינע, איך וויים דאָך, אַז איהר ליעבט איהם... איך וויים!

אָבער זי פלעגט ניט וואָגען. דער מיידעל'ס שטרענגער פּנים, איהרע פעסט צוזאַמענגעדריקטע ליפּען און די טרוקענע זאַכליכקייט פון איהרע רייד פלעגען שוין פאַראויס אָפּשטויסען יעדע לאַסקע. אָפּזיפצענדיג, פלעגט די מוטער אָהן רייד דריקען די אויסגעשטרעקטע האַנד און פלעגט טראַכטען:

— אונגליקליכע מיינע...

איינמאָל איז געקומען צו פאָהרען נאַטאַשאַ. זי האָט זיך זעהר דער־פרעהט דערזעהענדיג די מוטער, האָט זיך צוקושט מיט איהר און פאַר־בייגעהענדיג האָט זי עפּעס פּלוצלונג און שטיל איהר דערצעהלט:

— און מיין מאַמע איז געשטאָרבען... די אונגליקליכע...

זי האָט אַ טרייסעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, האָט אויף גיך אָפּגעווישט די טרעהרען פון די אויגען און האָט פאָרטגעזעצט:

— איך בעדויער איהר זעהר שטארק... איהר איז נאָך קיין פופציג יאָהר ניט געווען... האָט נאָך געקענט לאַנג לעבען. און ווען מען גיט אַ קוק פון דער אַנדערער זייט, טראַכט מען זיך ניט ווילענדיג: דער טויט איז מסתמא לייכטער פון אַזאַ לעבען. שטענדיג אַליין, שטענדיג פרעמד פון אַלעמען — אַ פערמאַטערטע, אַ דערשראָקענע פון מיין פאָטער'ס געשרייען, האָט זי דען געלעבט? מען לעבט, ווען מען וואַרט אויף עפּעס בעסערס. זי אָבער האָט ניט געהאַט אויף וואָס צו וואַרטען, אויסער בעליידיגונגען...

— איהר זייט גערעכט, נאַטאַשאַ! — האָט די מוטער געזאָגט נאָכ־דענקליך און, פריינדליך אַ גלעט טהוענדיג דער מיידעלס האַנד, האָט זי געפרעגט: — איהר זייט יעצט געבליבען אַליין?

— יאַ! — האָט לייכט געענטפערט נאַטאַשאַ.

די מוטער האָט געשוויעגען אַ ווײַלע און פּלוצלונג האָט זי מיט אַ שמייכעל אויף די ליפּען בעמערקט:

— נישקשה! אַ גוטער מענש לעבט קיינמאָל ניט אַליין; צו איהם וועלען שטענדיג אַנדערע מענשען צושטעהן...

8.

נאַטאַשאַ איז אָנגעקומען אַלס אַ לעהרערין אין אַ דערבייאיגער שטאָדט אויף אַ וועבער־פאַבריק און די מוטער פלעגט איהר צושטעלען פערבאָטענע ביכלעך, פּראָקלאַמאַציעס און צייטונגען.

דאָס איז געוואָרען איהר זאַך. עטליכע מאָל אַ מאָנאַט פלעגט זי זיך איבערטהאָן פאַר אַ מאָנאַשקע, פאַר אַ הענדלערקע פון לייווענט און שפּיצען אָדער פאַר אַ פרומע בעטלערקע און פלעגט אַרומפאָהרען און אַרומוואַנ־דערען איבער דער גאַנצער גובערניע מיט אַ זעקעל אויף'ן פּלייצע אָדער מיט אַ רייזע־טאַש אין האַנד. אין די וואַגאָנעס, אויף די פּאַראַכאָדען, אין די האָטעלען און די אכסניות פלעגט זי זיך אימער האַלטען איינפאַך און רוהיג. זי פלעגט די ערשטע פערפיהרען אַ געשפּרעך מיט אונבעקאַנטע מענשען און פלעגט צוציהען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט מיט איהרע פריינדליכע און אומגעצוואונגענע רייד און מיט איהרע זיכערע מאַניערען פון אַן ערפאַה־רענעם מענשען, וועלכער האָט פיעל געזעהן אויף זיין לעבען.

עס פלעגט איהר פערשאַפען פערגעניגען צו ריידען מיט מענשען. זי האָט ליעב געהאַט צו הערען זייערע ערצעהלונגען וועגען לעבען, זייערע

קלאָגען און זייערע זיפצען. איהר הארץ פלעגט פערגאָסען ווערען מיט פרייד יעדען מאָל, ווען זי פלעגט בעמערקען אין א מענשען א שאַרפע אונצופריעדענהייט; יענע אונצופריעדענהייט, וועלכע פראָטעסטירענדיג געגען די קלעפּ פון שיקזאַל, זוכט אַן ענטפער אויף די פראַגען, וועלכע זיינען שוין ענטשטאַנען אין קאָפּ. פאַר איהר האָט זיך אַלץ בריימער און קלאָרער פאַנאַנדערגעוויקעלט דאָס בילד פון מענשליכען לעבען, פון דעם איילינען, אונרוהיגען לעבען אין קאַמפּף פאַר זאַטקייט. איבעראַל האָט זיך געזעהן די פרעכע, נאַקעטע, אָפענע שטרעבונג צו בעשווינדלען דעם מענשען, בעראַבעווען איהם, אַרויסדריקען פון איהם אַלץ מעהר נוצען פאַר זיך, אויסטרינקען זיין בלוט. און זי האָט געזעהן, אַז אַלץ איז געווען פיעל אויף דער וועלט. דאָס פאָלק אָבער האָט זיך גענויטיגט און האָט געלעבט א הונגעריגער לעבען דיעזע אוצרות פון רייכטהימער. אין די שטעדט שטעהען טעמפּלען אָנגעפילטע מיט גאָלד און זילבער, וועלכע גאָט דאַרף ניט האָבען און אויפ'ן הויף פון די טעמפּלען שטעהען אָרימע לייט און וואַרטען ביז מען וועט זיי אַריינרוקען אין האַנד א קופּערנע מטבעה. זי האָט דאָס אויך פריהער געזעהן, אָבער פריהער האָט זי דאָס געהאַלטען פאַר נאַטירליך, אָבער יעצט האָט זי געזעהן אין דעם אַן אונגעהייערע בעליידיגונג פון די אָרימע מענשען, וועמען זי האָט געוואוסט, אַז גאָטס הויז איז נעהנטער ווי די רייכע.

נאָך די בילדער, וועלכע האָבען פאַרגעשטעלט קריסטוסען, לויט די ערצעהלונגען וועגען איהם, האָט זי געוואוסט, אַז דער פריינד פון די אָרימע פלעגט זיך אָנטהאָן פראָסט, און דאָ אין די קליסטערם, וואו די אָרימע־לייט קומען זוכען א טרייסט ביי איהם, האָט זי איהם געזעהן א געשמיעדטען אין גאָלד און זיידענס, וועלכער קעהרט זיך אָפּ פון די אָרימע לייט, און ניט ווילענדיג פלעגט זי זיך דערמאָהנען אָן ריבין'ס ווערטער:

— אויך מיט גאָט האָט מען אונז אָבגענאַרט! מען האָט איהם אָנגעטהאָן אין ליגען און רכילות, אום צו טויטען אונזערע הערצער...

אונבעמערקט פאַר זיך אַליין האָט זי אָנגעפאַנגען ווייניגער גאָט צו בעטען, אָבער אַלץ אָפטער האָט זי געטראַכט וועגען קריסטוס'ען און וועגען די מענשען, וועלכע פלעגען ניט דערמאָהנען זיין נאָמען, פונקט ווי זיי וואָלטען גאָר ניט געוואוסט, אַז ער איז ווען געווען אויף דער וועלט, און דאָך האָבען זיי געלעבט נאָך זיין געבאָט און, ווי ער, האָבען זיי געוואָלט צוטהיילען צווישען די מענשען אַלע רייכטהימער פון דער ערד. זי האָט פיעל געטראַכט וועגען דעם. דיעזער געדאַנק איז אַלץ טיעפער אַריינגעוואַקסען

אין איהר הארצען און אלץ, וואס זי האט געזעהן און געהערט, האט אין איהרע אויגען אנגענומען די ליכטיגע געשטאלט פון א תפילה, וועלכע האט מיט איהר גלייכען פייער בעגאסען די פינסטערע וועלט, דאס גאנצע לעבען און אלע מענשען. פון איהרע רייזען פלעגט זי זיך אימער אומקעהרען צו ניקאלייען אויפגערעגט פון פרייד, וואס זי האט געזעהן און געהערט אויפ'ן וועג.

— עס איז א פערגעניגען ארומצופאהרען אזוי איבעראל און צו זעהן אלץ! — פלעגט זי זאגען צו ניקאלייען אין אבענד. — מען פאנגט אן צו פערשטעהן דעם געבוי פון לעבען. זיי פערשטויסען און פערטרייבען דאס פאלק אן א זייט און ער מאטערט זיך דארט א בעליידיגטער, אבער, ווילענדיג צי ניט, הויבט ער אן צו טראכטען — פאר וואס? ווארום פערטרייבט מען מיר? ווארום איז אלץ דא אזוי פיעל אויף דער וועלט און איך בין הונגעריג? און וויפיעל חכמה איז דא אויף דער וועלט און איך בין נאריש און אונ־וויסענד? און וואו איז ער, דער בארמהערציגער גאט, וועמעס הארצען אלע זיינען טהייער, דער רייכער ווי דער ארימער? ביסלעכוויז ווערט דאס פאלק אויפגערעגט... ער פיהלט, אז די אונערכט וועט איהם דערשטיקען, אויב ער וועט בעצייטענס אליין ניט א טראכט טהאן וועגען זיך!

אלץ אפטער האט זי געפיהלט א שטארקען וואונש צו רעדען צו די מענשען מיט איהר אייגענעם לשון וועגען די אונגערעכטיגקייטען פון לעבען און אפטמאל איז איהר שווער געווען צו דערשטיקען אין זיך דיעזען וואונש...

ניקאליי, טרעפענדיג איהר איבער די ביכלעך מיט די צאצקעס, פלעגט איהר שמייכלענדיג דערצעהלען שטענדיג עפעס וואונדערבארעס און א פער־וואונדערטע פלעגט זי אימער פרעגען:

— טאקע, קען דאס אזוי זיין?...

און ער פלעגט, קוקענדיג אויף איהר פנים מיט זיינע גוטע אויגען, דערצעהלען איהר מיט א פעסטער זיכערהייט מעשה'לעך וועגען דער צוקונפט.

— דעם מענשען'ס פערלאנגען זיינען אהן א גרענעץ און זיין קראפט איז אונערשעפבאר! אבער די וועלט ווערט דאך לאנגזאם רייכער אין גייסט, ווייל יעצט איז יעדער איינציגער, וואס וויל ווערען אונאבהענגיג געצוואונגען צו זאמלען ניט קיין קענטנים, נאר געלד. אבער ווען די מענ־שען וועלען אויפהערען צו זיין זשעדנע, ווען זיי וועלען זיך בעפרייען פון דעם יאך פון דער געצוואונגענער ארבייט...

זי פלעגט זעלטען פערשטעהן דעם זין פון זיינע ווערטער, נאר דער

געפיהל פון רוהיגען גלויבען, מיט וועלכען זיי זיינען געווען דורכגעדרונגגען, איז אלץ פערשעטנדליכער געוואָרען פאַר איהר.

— אויף דער וועלט זיינען דאָ זעהר ווענינ פרייע מענשען. אָט אין וואָס עס בעשטעהט דער אונגליק, — פלעגט ער זאָגען.

דאָס איז געווען פערשטענדליך. זי האָט געקענט אזעלכע מענשען, וועלכע האָבען זיך בעפרייט פון זשעדנעקייט און שלעכטסקייט; זי האָט פערשטאַנען, אַז ווען עס וואָלטען געווען אויף דער וועלט מעהרער אַזעלכע מענשען, וואָלט די פינסטערע, שרעקליכע געשטאַלט פון לעבען געוואָרען מילדער, בעסער און ליכטיגער.

— דער מענש מוז ניט ווילענדיג זיין גרויזאם! — האָט ניקאָליי מיט אומעט געזאָגט.

זי האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, דערמאָהנענדיג זיך אָן די רייד פון קליין־רוס.

.9

איין מאָל איז ניקאָליי געקומען אהיים אַ סך שפּעטער ווי אימער און ניט אויסטהוענדיג זיך, האָט ער איילענדיג געזאָגט:

— איהר ווייסט, נילאָווגאַ, היינט, אין דער צייט ווען די אַרעסטאַנטען האָבען זיך געזעהן מיט זייערע קרובים, איז פון טורמע ענטלאָפען איינער פון אונזערע חברים... נאָר ווער דאָס איז, האָב איך ניט געקענט אויסגעפינען.

די מוטער האָט זיך אַ שאָקעל געטהאָן אויף די פיס און אָן אויפגערעגטע האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזען אויפ'ן שטוהל און האָט שטיל געפרעגט:

— אפשר פּאַווּלושא?

— פּיעלייכט! — האָט ניקאָליי געענטפערט, אַ קוועטש טהוענדיג מיט די פּלייצעס. — נאָר ווי העלפט מען איהם זיך בעהאַלטען? וואו געפינט מען אוים? איך בין יעצט געגאַנגען איבער די גאַסען; איך האָב געדענקט פיעלייכט וועל איך איהם בעגעגענען. דאָס איז לעכערליך, אָבער מען מוז דאָך עפּעס טהאָן! און איך וועל ווידער געהן...

— איך אויך!... — האָט די מוטער אויסגעשריען.

— איהר געהט אריבער צו יעגאָר'ען, פיעלייכט ווייס ער עטוואָס? — האָט איהר ניקאָליי פאָרגעלעגט און ער איז גלייך פערשוואונדען.

זי האָט ארויפגעוואָרפען אויפ'ן קאָפּ אַ טיכעל און פול מיט האָפנונג איז זי שנעל ארוים נאָך איהם אויפ'ן גאַס. עס האָט איהר געשווינדעלט אין די אויגען, איהר האַרץ האָט שנעל געשלאָגען און זי איז כמעט ווי געלאָפען, ניט בעמערקענדיג ארום זיך קיין זאַך.

— איך וועל קומען אהין און ער איז שוין דאָרטען... — האָט גע־פינקעלט א האָפנונג, שטויסענדיג איהר...

עס איז געוועזן היים. זי האָט זיך געשטיקט פון מיעדקייט און ווען זי איז דערגאַנגען צו די טרעפּ פון יעגאָר'ס וואוינונג, האָט זי זיך אָפּגעשטעלט, ניט האָבענדיג קיין כח ווייטער צו געהן. זי האָט זיך אָפּגעשטעלט, אויס־שרייענדיג שטיל מיט פערוואונדערונג און האָט אויף א רגע צוגעמאַכט די אויגען. איהר האָט זיך געדוכט, אז ביים טויער שטעהט ניקאָליי וויע־סאָוושטשיקאָוו, די הענד פעררוקט אין די קעשענעס און מיט א שמייכעל קוקט ער אויף איהר. נאָר ווען זי האָט ווידער א קוק געטהאָן, איז שוין קיינער ניט געוועזן...

— עס האָט זיך מיר אויסגעדוכט! — האָט זי אין געדאַנק צו זיך אליין א זאָג געטהאָן, און געהענדיג איבער די טרעפּ האָט זי זיך צוגעהערט. אונ־טען אויפ'ן הויף האָט זיך געהערט א שטילער קלאַפּען פון לאַנגזאַמע טריט... אָפּשטעלענדיג זיך אויף די טרעפּ, האָט זי זיך איינגעבויגען, האָט א קוק געטהאָן אונטען און האָט ווידער דערזעהן א געשפּרינקעלטען פּנים, וועל־כער האָט געשמייכעלט צו איהר.

— ניקאָליי... ניקאָליי... — האָט די מוטער אויסגערופען, אראָפּלאָ־זענדיג זיך איהם אנטקעגען און איהר הארץ האָט אָנגעפאַנגען צו נאָגען פון ענטוישונג.

— דו געה, געה! — האָט ער שטיל געזאָגט, א מאַך טהוענדיג מיט'ן האַנד.

זי איז שנעל אַרויפגעלאָפען אויף די טרעפּ און איז אריין אין יעגאָר'ס צימער. יעגאָר איז געלעגען אויפ'ן דיוואַן. זי איז צוגעגאַנגען צו איהם און האָט מיט א פערכאַפּטען אָטהעם ארויסגעשעפּטשעט:

— ניקאָליי איז ענטלאָפען... פון טורמע...

— וועלכער ניקאָליי? — האָט מיט א הייזעריגען קול געפרעגט יעגאָר, אויפהויבענדיג דעם קאָפּ פון קישען. — דאָרטען זיינען דאָ צוויי.

— וויעסאָוושטשיקאָוו... ער געהט אהער!...

— זעהר גוט! אָבער איך וועל ניט אויפשטעהן איהם בעגעגענען...

ער איז שוין אריין אין צימער, האָט פערשפּארט די טהיר און אראָפּ־נעהמענדיג די היטעל, האָט ער שטיל געלאַכט, גלעטענדיג די האָאר אויפ'ן קאָפּ. יעגאָר האָט זיך אָנגעשפּארט מיט'ן עלענבויגען אן דיוואַן, האָט זיך אויפגעהויבען און האָט א הוסט געטהאָן, א שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ.

— קומט אהער... שעהמט זיך ניט...

ברייט שמייכלענדיג, איז ניקאָליי צוגעגאַנגען צו דער מוטער און האָט א כאַפּ געטהאָן איהר האַנד:

— ווען איך וואָלט דיר ניט דערזעהן, איז — כאַטש געה צוריק אין טורמע! אין שטאָדט קען איך קיינעם ניט און אין פאָרשטעדטעל וואָלט מען מיר גלייך געכאַפּט... איך געה און טראַכט — נאַר איינער, וואָס ביזטו ענטלאָפען? פּלוצלונג זעה איך נילאָוונאַ לויפט! און איך נאָך איהר...

— ווי אזוי ביזטו ענטלאָפען? — האָט די מוטער געפרעגט.

ער האָט זיך אונגעשיקט צוגעזעצט אויפ'ן ברעג פון דיוואַן און האָט קוועטשענדיג מיט די פּלייצעס דערצעהלט:

— איך ווייס אליין ניט ווי... פּשוט עס האָט זיך געמאַכט א געלע־גענהייט! איך האָב געשפּאַצירט אויפ'ן הויף... און די קרימינעלע אַרעס־טאַנטען האָבען אָנגעפאַנגען צו שלאָגען דעם נאַדזיראַטעל... דאָרט איז דאָ איינער א געוועזענער זשאַנדאַרם, וועמען מען האָט פאַר גנבה ארויסגע־טריעבען... ער שפּיאָנירט, מסור'ט און לאָזט קיינעם ניט פריי אָטהעמען!... שלאָגען זיי איהם, איז געוואָרען א טומעל, די נאַדזיראַטעלעס האָבען אָנ־געפאַנגען לויפען און פייפען. איך זעה די טויערען זיינען אָפען, בין איך צוגעגאַנגען און דערזעהן א אָפענעם פּלאַץ און די שטאָדט... עס האָט מיר א ציה געטהאָן אהין... און איך בין אוועק, ניט איילענדיג זיך, פּונקט ווי אין א חלום... ווען איך בין אזוי אָפּגעגאַנגען א ביסעל, בין איך געקומען צו זיך. — וואוהין געהט מען? — טראַכט איך... איך זעה די טויערען פון טורמע זיינען שוין פערשפּאַרט... איך האָב זיך גענומען פיהלען עפּעס ניט אנגענעהם... עס האָט מיר פערדראָסען פאַר די חברים... און איבערהויפּט... עפּעס אזוי נאַריש... איך האָב גאָר ניט געדענקט אוועקצוגעהן...

— הם! — האָט יעגאָר געזאָגט. — איהר, מיין הערר, האָט זיך גע־דאַרפט אומקעהרען, העפליך אָנקלאַפּען אין טהיר און בעטען מען זאָל אייך צוריק אריינלאָזען. „ענטשולדיגט, מיינע הערערן", האָט איהר געדאַרפט זאָגען. "איך האָב זיך געלאָזען הינרייסען פון דער פרייהייט..."

— יאָ, — האָט לאַכענדיג פאַרטגעזעצט ניקאָליי. — דאָס איז טאַקע א נאַרישקייט, איך פערשטעה. אָבער דאָך איז דאָס ניט גוט געגען די חברים... איך האָב קיינעם גאַרניט געזאָגט, אז איך געה אוועק... איך געה, זעה איך מען טראָגט א טויטען, א קליין קינד. בין איך נאָכגעגאַנגען נאָך דער לויה, האָב אראָבגעבויגען דעם קאָפּ, קוק אויף קיינעם ניט... איך בין געזעסען אויפ'ן בית עולם... און אין קאָפּ איז מיר אריין איין געדאַנק...

— נאָר איין גערדאַנק? — האָט יעגאָר געפרעגט און אַפּזיפּצענדיג האָט ער צוגעגעבען: — איך דענק, איהם איז דאָרטען ניט ענג...

וויעסאָוושטשיקאָוו האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט אָהן דער מינדעסטער בעליידיגונג און האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ.

— נו, יעצט איז ביי מיר די קאָפּ ניט אַזוי פוסט, ווי זי איז פריהער געוועזן... און דו, יעגאָר איוואַנאָוויטש, קרעכצסט נאָך אַלץ...

— יעדער איינציגער טהוט וואָס ער קען! — האָט יעגאָר געענטפערט פייכט הוסטענדיג. — דערצעהל ווייטער!

— נאָכדעם בין איך אַוועק אין זעמסקען מוזעאום... איך בין אַרומגעגאַנגען דאָרטען, געקוקט און אַליין טראַכט איך זיך אַלץ — וואו זשע טהוט מען זיך פאַרט אַהין? איך בין זאַגאַר אין כעס געוואָרען אויף זיך אַליין... און עס האָט זיך מיר זעהר שטאַרק פערוואָלט עסען! איך בין אַרויס אויפ'ן גאַס, איך געה און עס פערדריסט מיר... און אויפ'ן גאַס זעה איך ווי די פּאָליציי־לייט קוקען זיך צו צו יעדען איינציגען. נו, טראַכט איך מיר, מיט מיין פּנים וועל איך גיך אַריינפאַלען! פּלוצלונג לויפט ניַלאָווגאַ אַנטקעגען... איך האָב זיך אָפּגערוקט אָן אַ זייט און האָב זיך געלאָזען גלייך נאָך איהר... אָט דאָס אַלעס!

— און איך האָב דיר גאָר ניט בעמערקט! — האָט מיט אַ שולדיגער מינע געזאָגט די מוטער.

זי האָט בעטראַכט וויעסאָוושטשיקאָוו'ען און עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז ער איז עפּעס געוואָרען לייכטער.

— די חברים מוזען זיך מסתמא בעאונרוהיגען... וואו, אַ שטייגער, געפינט ער זיך? — האָט ניקאָליי געזאָגט.

— נו, און אויף דער נאַטשאַלסטוואָ האָסטו קיין רחמנות ניט? זי בעאונרוהיגט זיך דאָך אויך! — האָט יעגאָר בעמערקט. ער האָט אויפגעעפענט דעם מויל און האָט אָנגעפאַנגען אַזוי צו בעוועגען מיט די ליפּען, פּונקט ווי ער וואָלט געקייט די לופט. — פון דעסטוועגען, שפּאַס אָן אַ זייט! מען דאַרף דיך בעהאַלטען. דאָס איז אַפילו אַנגענעהם, אָבער ניט אַזוי לייכט... ווען איך וואָלט געקענט אויפשטעהן...

ער האָט זיך פערשטיקט, האָט אַ וואָרף געטהאָן די הענד אויפ'ן הארצען און האָט אָנגעפאַנגען מיט זיי צו רייבען זיין האַרץ...

— דו האָסט זיך שטאַרק פאַנאַנדערגעקרענקט, יעגאָר איוואַנאָוויטש! האָט ניקאָליי געזאָגט און ער האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ. די מוטער האָט

א זיפץ געטהאָן און מיט אַן אונרוהיגען בליק בעטראַכט דעם קליינעם, ענגען צימער.

— דאָס איז מיין פּריוואט זאַך! — האָט יעגאָר געענטפערט. — איהר, באַבינקע, פרעגט נאָך אויף פּאָוולען. ניטאָ זיך וואָס צו בעהאַלטען! וויעסאָווטשיקאָוו האָט ברייט א שמייכעל געטהאָן.

— פּאָוולען איז גוט! ער איז געזונד. ער איז דאָרט ביי אונז א מין עלטערער. מיט דער נאַטשאַלסטוואָ רעדט ער און איבערהויפּט — ער קאָמאַנדעוועט... איהם אַכטען אַלע...

וולאַסאָווא האָט געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ, האָרכענדיג וויעסאָווטשטשי-קאָוו'ס ערצעהלונג, און זי האָט פון דער זייט געקוקט אויף יעגאָר'ס בלוי-ליכען, אויסגעצעהרטען פּנים. פּערגליווערט און אָהן אַן אויסדרוק, האָט זיין געזיכט אויסגעקוקט ווי פּלאַטשיג און נאָר זיינע אויגען האָבען לעבעדיג און פרעהליך געלויכטען.

— איהר וואָלט מיר געגעבען עפּעס וואָס צו עסען... אויף מיין וואָרט. עס ווילט זיך מיר זעהר שטאַרק! — האָט אונערוואַרטעט אויסגערופען ניקאָליי.

— באַבינקע, אָט דאָרט אויפ'ן פּאָליצע ליעגט ברויט און נאָכדעם גיזהט ארויס אין קאָרידאָר און קלאַפּט אָן לינקס אין דער צווייטער טהיר. א פרוי וועט אייך עפענען. זאָגט איהר, אַז זי זאָל אַריינקומען אַהער און ברענגען מיט זיך גאָר די עסענווארג, וואָס זי האָט דאָרט.

— נו, גאָט איז מיט אייך! אויף וואָס דאַרף מען אַלעס? — האָט ניקאָליי געזאָגט.

— שרעק זיך נישט... קיין סך איז דאָרטען ניטאָ... און עס קען זיין, אַז עס איז גאָר ניטאָ!

די מוטער איז ארויסגעגאַנגען, האָט אָנגעקלאַפּט אין טהיר און צוהאָר-כענדיג זיך צו דער שטילקייט הינטער זיך, האָט זי מיט בעדויערונג א טראַכט געטהאָן וועגען יעגאָר'ען.

— ער שטאַרבט נעבאך...

— ווער איז דאָרט? — האָט מען א פרעג געטהאָן הינטער דער טיהר.

— פון יעגאָר איוואַנאָוויטשען! — האָט שטיל געענטפערט די מו-טער. — ער בעט אייך צו איהם...

— איך קום שוין אריין! — האָט מען איהר, ניט אויפעפענענדיג די טיהר, געענטפערט.

זי האָט געוואַרט א ווייל און האָט ווידער אָנגעקלאַפּט. דאַן האָט

זיך די טיהר שנעל געעפענט און אין קאָרדאָר איז אַרויס אַ הויכע פרוי אין בּרילען. זי האָט איילענדיג פערריכט דעם פערקנייטשטען אַרבעל פון איהר בלוזקע און האָט שטרענג אַ פרעג געטהאָן די מוטער:

— וואָס דאַרפט איהר דאָ?

— איך בין פון יעגאָר איוואַנאָוויטש'ען...

— אהאַ! קומט... אָך קען דאָך אייך! — האָט שטיל אויסגערופען די פרוי. — גוטען אבענד! עס איז דאָ פינסטער...

וולאַסאָווא האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האָט זיך דערמאָהנט, אַז דיעזע פרוי פלעגט קומען צו ניקאָליי'ען.

— אַלץ אייגענע מענשען! — איז איהר דורכגעפלויגען אַ געדאַנק אין קאָפּ.

די פרוי האָט דורכגעלאָזען דער מוטער פאָראויס און אַליין איז זי נאָכגעגאַנגען הינטער איהר.

— וואָס איז, איהם איז ניט גוט? — האָט זי געפרעגט.

— יאָ, ער ליעגט. ער האָט אייך געבעטען ברענגען עפּעס וואָס צום עסען...

— נו, דאָס איז גאַנץ איבעריג...

ווען זיי זיינען אַריין צו יעגאָרען, האָט זיי בעגעגענט זיין כריפּען:

— איך קלייב זיך אַריבערצופּעקלען צו אונזערע עלטער זיידעס, מיין פריינד... ליודמילאַ וואַסיליעוונאַ, דיעזער מאַן איז אַוועק פון טורמע אָהן אַן ערלויבניש פון דער נאַטשאַלסטוואַ — אַן עזות פּנים! פריהער פון אַלעם קאָרמעט איהם אָן און נאָכדעם בעהאַלט איהם ערגעץ־וואו.

די פרוי האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און קוקענדיג מיט אויפ־מערקזאַמקייט אויף דעם קראַנקען'ס פּנים, האָט זי שטרענג געזאָגט:

— איהר, יעגאָר איוואַנאָוויטש, האָט בעדאַרפט גלייך שיקען נאָך מיר, ווי נאָר זיי זיינען געקומען צו אייך! און צוויי מאָל, ווי איך זעה, האָט איהר שוין ניט גענומען קיין רפואות — ווי איז מען דאָס אַזוי נאָכלעסיג? איהר זאָגט דאָך אַליין, אַז נאָכדעם ווי איהר נעהמט די רפואות איז אייך לייכטער צו אָטהעמען... חבר, קומט צו מיר!... שוין וועט מען קומען פון האָספּיטאַל נאָך יעגאָר'ען...

— מען נעהמט מיך פאָרט אין האָספּיטאַל? — האָט יעגאָר געפרעגט.

— יאָ. איך וועל דאָרט זיין מיט אייך...

— אויך דאָרט?

— רעדט ניט קיין נאַרישקייטען...

רעדענדיג האָט די פרוי פעררינכט די קאָלדרע אויף יעגאָר'ס ברוסט. זי האָט דורכדרינגליך בעטראַכט ניקאָלייען און האָט בעטראַכט די רפואות... געשעדט האָט זי פליסיג, שטיל, אָבער מיט א קלינגענדען קול. איהרע בעוועגונגען זיינען געווען לייכטע, איהר געזיכט בלאַס, איהר פּנים איז ניט געפעלען געווען דער מוטער: ער איז געווען צו פיעל גדלות'דיג און איהרע אויגען האָבען געקוקט אָהן א שמייכעל, אָהן גלאַנץ. געשעדט האָט זי אויך אזוי ווי זי וואָלט געקאָמאַנדעוועט.

— נו, מיר וועלען געהן! — האָט זי געזאָגט. — איך וועל זיך שנעל צוריקקעהרען! איהר גיט יעגאָר'ען אַן עס־לעפעל פון אָט דעם. לאָזט איהם ניט רעדען...

און זי איז אַוועק, אוועקפיהרענדיג מיט זיך ניקאָלייען.

— א זעלטענע פרוי! — האָט יעגאָר געזאָגט, א זיפץ טהוענדיג. — א וואונדערבאַרע פרוי... איהר, באַבינקע, האָט זיך געדאַרפט אריבערקלייבען צו איהר... זי האָרעוועט זעהר פיעל.

— רעד ניט! נאַ, טרינק בעסער!... — האָט די מוטער ווייך געזאָגט.

ער האָט אַראָפּגעשלונגען די רפואות און האָט פערזשמורענדיג די אויגען פאָרטגעזעצט:

— אַלץ איינס, איך וועל סיי ווי סיי שטאַרבען, און אַז איך וועל שוין אפילו שווייגען, איז וואָס?

ער האָט א קוק געטהאָן אויף דער מוטערס פּנים און זיינע ליפּען האָבען זיך לאַנגזאַם פאַנאַנדערגעשפּרייט אין א שמייכעל. די מוטער האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ, און א שאַרפער מיטלייד־געפיהל צו איהם האָט ארויסגערופען ביי איהר טרעהרען.

— עס מאַכט ניט אויס, באַבינקע, דאָס איז נאַטירליך... דאָס פערגעניגען צום לעבען שלעפּט מיט זיך נאָך די פליכט צו שטאַרבען...

די מוטער האָט ארויפגעלעגט איהר האַנד אויף זיין קאָפּ און זי האָט ווידער שטיל געזאָגט:

— אפשר וואָלסטו פאָרט שווייגען?...

ער האָט פערמאַכט די אויגען, פונקט ווי ער וואָלט זיך צוהערען צו דאָס כריפּען פון זיין האַרץ און ער האָט ווידער עקשנות'דיג פאָרטגעזעצט:

— עס האָט קיין זין ניט צו שווייגען, באַבינקע... וואָס וועל איך געווינען פון שווייגען? עטליכע איבעריגע מינוטען פון גסיסה און פערלירען וועל איך דעם גרויסען פערגעניגען צו פּלאַפּלען א ביסעל מיט א גוטען מענשען... איך דענק, אַז אויף יענער וועלט זיינען ניטאָ אַזעלכע גוטע מענשען, ווי אויף דער וועלט...

די מוטער האָט איהם אונרוהיג אונטערבראָכען:

— אָט וועט באַלד קומען די פּריצ'טע, און זי וועט זיך בייזערען אויף מיר פאַרוואָס איך לאָז דיך רעדען...

— זי איז ניט קיין פּריצטע, נאָר א רעוואָלוציאָנערקע, א חבר, א זעלטענע נשמה... בייזערען זיך אויף איך, באָבינקע, וועט זי זיכער. זי בייזערט זיך אויף אַלעמען און אימער...

און לאַנגזאַם, קוים וואָס בעוועגענדיג מיט די ליפּען, האָט יעגאָר אָנגעפאַנגען צו דערצעהלען די לעבענס-געשיכטע פון זיין שכנה. זיינע אויגען האָבען געשמייכעלט. די מוטער האָט בעמערקט, אז ער רייצט זיך בכיון מיט איהר און קוקענדיג אויף זיין בלוי-געוואָרענעם פּנים, האָט זי געטראַכט:

— ער וועט שטאַרבען...

עס איז אריין ליודמילא און, פאַרזיכטיג צומאַכענדיג הינטער זיך די טיהר, האָט זי אָנגעפאַנגען צו רעדען, ווענדענדיג זיך צו וולאסאָווא'ן:

— אייער בעקאַנטער דאַרף זיך איבערטהאָן און וואָס שנעלער אוועקגעהן פון מיין קוואַרטיר. דאַרום, פּעלאַגעיא ניליאָוונא, געהט גלייך, קריגט פאַר איהם קליידער און ברענגט זיי גלייך אהער. א שאָד, וואָס סאָפיע איז ניטאָ... דאָס איז איהר ספּעציאַליטעט — בעהאַלטען מענשען.

— זי קומט מאָרגען צו פאָהרען! — האָט וולאסאָווא בעמערקט, ארויפוואַרפענדיג דאָס טיכעל אויף די פּלייצעס.

יעדען מאָל, ווען מען פלעגט זיך מיט איהר וואָס פערשאַפען, פלעגט איהר גלייך ארומנעהמען א וואונש צו ערפילען די זאַך שנעל און גוט און זי פלעגט שוין ניט קענען טראַכטען וועגען וואָס ניט איז אַנדערש, אויסער וועגען איהר אויפגאַבע. אויך יעצט האָט זי בעזאָרגט געפרעגט:

— ווי דענקט איהר איהם אָנצוטהאָן?

— אַלץ איינס! ער וועט געהן ביינאַכט...

— ביי נאַכט איז נאָך ערגער — עס זיינען דאָ ווענינער מענשען אויף די גאַסען, שפּיאָנען מען מעהרער. און ער איז ניט אזא ריהרעוודיגער.

יעגאָר האָט זיך הייזעריג פאַנאַנדערגעלאַכט.

— איהר זייט נאָך יונג, באָבינקע!

— און אין האָספּיטאַל קען איך קומען צו דיר? — האָט די מוטער געפרעגט.

ער האָט, הוסטענדיג, א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ. ליודמילא האָט א קוק געטהאָן דער מוטער אין פּנים און האָט איהר פאַרגעלעגט:

— ווילט איהר העלפען וואכען ביי איהם? יא? גוט!... און יעצט געהט שנעלער...

זי האט צערטליך אנגענומען דער מוטער פאר'ן האנד, האט איהר ארויסגעפיהרט הינטער דער טיהר און דארט האט זי איהר שטיל געזאגט:

— האט קיין פאראיבעל ניט, וואס איך שיק אייך אזוי ארויס... איך ווייס, אז דאס איז גראב... אבער פאר איהם איז שעדליך צו רעדען... און איך האב א האפנונג...

דיעזע ערקלעהרונג האט דער מוטער א ביסעל צוטומעלט און זי האט געענטפערט:

— וואס איז מיט אייך? דאס זיינען דען גראבקייטען?... נו, איך געה. צום וויעדערזעהן...

— זעהט נאר צו עס זיינען ניטא קיין שפיאנען! — האט שטיל געזאגט די פרוי. אויפהויבענדיג די הענד צום געזיכט, האט זי א ריב געטהאן די שלייפען. איהרע ליפען האבען געציטערט און דער פנים איז געווארען ווייכער...

— איך ווייס!... — האט די מוטער ניט אהן שטאלץ געענטפערט.

ארויסגעהענדיג פון טויער, האט זי אויף איין מינוט, פערריכטענדיג דאס טיכעל און אונבעמערקט נאר אויפמערקזאם ארומגעקוקט זיך אויף אלע זייטען. זי האט שוין כמעט אהן א טעות געקענט דערקענען א שפיאן צווישען אנדערע מענשען. איהר איז שוין גוט געווען בעקאנט דער זארגלאזער גאנג, די אנגעצוואונגענע פרעכקייט פון זייערע זשעסטיקולאציעס, דער אויסדרוק פון מיעדקייט און לאנגווייליגקייט אויף זייער פנים און די שלעכט בעהאלטענע שרעקעדיגע און שולדיגע שימערען פון זייערע אונרוהיגע און שארפע אויגען.

דיעזען מאל האט זי ניט בעמערקט קיין בעקאנטען פנים און ניט איילענדיג זיך איז זי אוועק איבער'ן גאס און נאכדעם האט זי געדונגען א פוהרמאן און האט איהם געבעטען אפפיהרען איהר אויפ'ן מארק. קויפענדיג די קליידער פאר ניקאלייען, האט זי זיך שטארק געדונגען מיט די קרעמער און דערביי האט זי שטארק געזידעלט איהר מאן דעם שיכור, וועמען זי דארף אלע מאנאט קויפען נייע קליידער. דיעזער איינפאל האט זעהר ווייניג געווירקט אויף די קרעמער, איז אבער שטארק געפעלען געווארען איהר אליין — אויפ'ן וועג איז איהר איינגעפאלען, אז די פאליציי וועט זיך מסתמא כאפען, אז ניקאליי דארף זיך איבערטהאן און זי וועט דארום שיקען שפיאנען אויפ'ן מארק. און מיט אזא נאאיווע פארזיכטיגקייט האט זי זיך צוריק־

געקעהרט אויף יעגאָר'ס קווארטיר. נאָכדעם איז איהר אויסגעקומען איהם אָפּצופיהרען אין אַן עק שטאָדט. זיי זיינען געגאַנגען אויף בעזונדערע זייטען פון גאַס און דער מוטער איז געוועזען לעכערליך און אנגענעהם צו זעהן ווי ניקאָליי האָט זיך שווער געשלעפּט פּלאָנטערענדיג זיינע פיס אין די לאַנגע פּאָלעס פון זיין געלען מאַנטעל און ווי ער פּלעגט פערריכטען די היטעל, וועלכע פלעגט זיך אראָפּלאָזען ביי איהם אויפ'ן נאָז. אין איינע פון די פוסטע גאַסען האָט זיי בעגעגענט סאַשענקא, און די מוטער, געזעגענענדיג זיך מיט וויעסאָווטשיקאָוו'ען דורך אַ שאָקעל מיט'ן קאָפּ, איז אוועק אַהיים.

— און פּאַוולוּשאַ און אַנדערע זיצען... — האָט זי מיט אומעט אַ טראַכט געטהאָן.

10.

ניקאָליי האָט איהר בעגעגענט מיט אַן אונרוהיגען אויסרוף:

— איהר ווייסט — יעגאָר'ען איז זעהר שלעכט... זעהר! מען האָט איהם אָפּגעפיהרט אין האָספּיטאַל... דאָ איז געוועזען ליודמילאַ. זי בעט אייך, אַז איהר זאָלט קומען אַהין צו איהר...

— אין האָספּיטאַל?

ניקאָליי האָט מיט אַ נערוועזער בעוועגונג פערריכט זיינע ברילען, האָט איהר געהאָלפען אָנטהאָן דעם מאַנטעל און דריקענדיג איהר האַנד מיט זיין טרוקענער, ווארימער האַנד, האָט ער מיט אַ ציטערנדער שטימע געזאָגט:

— יא! נעהמט מיט זיך דיעזען פּעקעלע... וויעסאָווטשיקאָוו'ען האָט איהר בעזאָרגט?

— אַלעס גוט...

— איך וועל אויך קומען אַהין... צו יעגאָר'ען...

פון מיעדקייט האָט זיך ביי דער מוטער געדרעהט דער קאָפּ און ניקאָליי'ס אונרוהיגע שטימונג האָט אין איהר ארויסגערופען אַן אומעדיגען פאָרגעפיהל פון אַ דראַמע.

— הייסט עס — ער שטאַרבט... — האָט אין איהר קאָפּ טעמפּ געקלאַפּט אַ דונקעלער געדאַנק.

ווען זי איז אָבער געקומען אין דעם קליינעם, ריינעם און ליכטיגען צימער פון האָספּיטאַל און זי האָט דערזעהן, אַז יעגאָר זיצט אויפ'ן בעטעל אין אַ ווייסען באָרג פון קישענס און ער לאַכט הייזעריג — האָט דאָס איהר גלייך בערוהיגט. זי האָט זיך שמייכלענדיג געשטעלט אין טיהר און האָט זיך צוגעהערט ווי דער קראַנקער רעדט מיט'ן דאָקטאָר:

— היילען זיך — דאָס איז אַ רעפאָרמע...

פּלאַפּעל ניט, יעגאָר! — האָט מיט אַ דינעם קול פערזאָרגט געזאָגט דער דאָקטאָר.

— און איך בין אַ רעוואָלוציאָנער.. איך האָב פיינט רעפאָרמען...

דער דאָקטאָר האָט פּאָרזיכטיג אַוועקגעלעגט יעגאָר׳ס האַנד אויף זיין קניע, האָט זיך אויפגעשטעלט פון שטוהל און צופעלדיג פערטראַכט זיין בערדעל, האָט ער אָנגעפאַנגען צו טאַפּען מיט די פינגער די געשוואָלענע ערטער אויפ׳ן קראַנקען׳ס פּנים.

די מוטער האָט גוט געקענט דעם דאָקטאָר. ער איז געווען איינער פון ניקאָליי׳ס נאָהענטסטע חברים. זיין נאָמען איז געווען איוואַן דאַנילאָ־וויטש. זי איז צוגעגאַנגען צו יעגאָר׳ען — ער האָט אַרויסגעשטעלט דעם צונג אַנטקעגען. דער דאָקטאָר האָט זיך אָפּגעקעהרט.

— אַ, נילאָוונאַ! וואָס מאַכט איהר? זעצט זיך! וואָס האַלט איהר דאָ אין האַנד?

— ביכער, מסתמא!

— ער טאָר ניט לעזען! — האָט בעמערקט דער קליינינקער דאָקטאָר.

— ער וויל מיר מאַכען פאַר אַן אידיאָט! — האָט זיך ניקאָליי בעקלאָגט.

— שוויינ! — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט.

קורצע, שווערע קרעכצען פלעגען זיך אַרויסרייסען פון יעגאָר׳ס האַרצען, זיין פּנים איז געווען בעדעקט מיט אַ לייכטען שוויים. ער פלעגט לאַנגזאַם אויפהויבען זיינע אונגעהאָרכזאַמע, שווערע הענד און פלעגט אָפּווישען דעם שוויים פון שטערען. די מאָדנע פערגליווערטקייט פון זיינע פערשוואָלענע באַקען האָט פערקריפּעלט זיין ברייטען, גוטען פּנים און נאָר זיינע טיפע איינגעפאַלענע אויגען האָבען געקוקט קלאָר מיט אַ גוטמוטהיגען שמייכעל.

— עה, וויסענשאַפט! איך בין מיעד... קען איך זיך לעגען?... — האָט ער געפרעגט.

— מען טאָר ניט! — האָט קורץ געענטפערט דער דאָקטאָר.

— נו, וועל איך זיך לעגען, ווען דו וועסט אַוועקגעהן...

— איהר, נילאָוונאַ, זאָלט איהם דאָס ניט לאָזען! פערריכט די קי־שענס... און, איך בעט אייך, רעדט ניט מיט איהם. דאָס איז שעדליך פאַר איהם...

די מוטער האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ. דער דאָקטאָר איז אַוועק מיט שנעלע טריט. יעגאָר האָט פערוואָרפען דעם קאָפּ, האָט צו־געמאַכט די אויגען און איז אַנטשוויעגען געוואָרען, בלויז די פינגער פון זיינע

הענד האָבען זיך בעוועגט. פון די ווייסע וואנד פון דעם קליינעם צימערעל האָט געוועהט אַ קעלט און אַ בלאַסער, טריעבער אומעט... אין גרויסען פענסטער האָבען אריינגעקוקט די געדיכטע לינדען־בוימער, אין די דונקעלע, שטויביגע בלעטער האָבען געגלאַנצט געלע פלעקען — סמנים פון דער קאַל־טער בעריהרונג פון דעם אָנקומענדען הערבסט.

— דער טויט קומט צו מיר לאַנגזאַם... אָהן חושק... — האָט יעגאָר אָנגעפאַנגען צו רעדען, ניט בעוועגענדיג זיך און ניט עפענענדיג די אויגען. — ער אַליין האָט, ווי עס שיינט, אַ ביסעל רחמנות אויף מיר — געוועזן אַזאַ וואוילער בחור, וועלכער האָט געקענט מיט אַלעמען הויזען...

— וואָלסט בעסער געשוויעגען, יעגאָר איוואַנאָוויטש! — האָט די מוטער געבעטען, שטיל גלעטענדיג זיין האנד.

— וואַרט, באַבינקע, באַלד וועל איך אנטשוויעגען ווערען...

שטיקענדיג זיך, ארויסרעדענדיג יעדען וואָרט מיט דער גרעסטער אָנ־שטרענגונג, האָט ער פאַרטגעזעצט, איבעררייסענדיג זיינע רייד מיט לאַנגע פויזען פון מאַכטלאָזיגקייט.

— דאָס איז אויסגעצייכענט, וואָס איהר זיינט מיט אונז... עס איז אָנגענעהם צו זעהן אייער פּנים, באַבינקע... און אייערע אויפמערקזאַמע אָפענע אויגען... אייער נאַאיוויטעט... מיט וואָס וועט זי ענדיגען? — פרעג איך זיך אַ מאָל — און עס ווערט מיר אומעטיג אויפ'ן הארצען, ווען איך גיב אַ טראַכט, אַז אייך ערוואַרטעט, ווי אַלעמען, טורמע, פערשיקונג און אַנדערע שווייגעריי... איהר האָט ניט מורא פאַר טורמע?

— ניין! — האָט זי איינפאַך געענטפערט.

— נו, יאָ, געוויס... און דאָך איז טורמע אַ פּאַסקודנע זאַך... דאָס האָט זי מיר אַזוי צוקאַליטשעט... דעם אמת געזאָגט ווילט זיך מיר ניט שטאַרבען...

— אפשר וועסטו נאָך ניט שטאַרבען! — האָט זי געוואָלט זאָגען, נאָר אַ קוק טהוענדיג אויף זיין פּנים, האָט זי געשוויעגען.

— איך וואָלט נאָך געקענט ארבייטען... ניט שלעכט... נאָר אויב מען קען ניט אַרבייטען, איז דאָס לעבען נאַריש...

— דאָס איז ריכטיג, אָבער עס איז אַ קנאַפּע טרייסט! — האָט די מוטער, ניט ווילענדיג דערמאָהנט זיך אָן אַנדריי'ס ווערטער און זי האָט שווער אַ זיפץ געטהאָן.

זי איז זעהר מיעד געוואָרען פאַר'ן טאָג און איהר האָט זיך געוואָלט עסען. דאָס איינטאָניגע פייכטע שעפּטשען פון קראַנקען האָט אָנגעפילט

דאָס צימער און האָט הילפלאָז ארומגעפויזעט איבער די ווענד. די שפּיצען פון די לינדען־בוימער האָבען אויסגעקוקט ווי אראָפּגעלאָזענע וואָלקענס און זייער טרויעריגע, שווארצע פארב האָט ארויסגערופען פערוואונדערונג. אין דער דונקעלער אונבעריהרבארקייט, אין דער וועהמוטהיגער ערווארטונג פון דער נאכט האָט אלעס עפּעס אזוי זאָנדערבאר געהאלטען אין אָפּשטארבען.

— ווי שלעכט מיר איז! — האָט יעגאָר געזאָגט און, צומאכענדיג די אויגען, איז ער אנטשוויעגען געוואָרען.

— שלאָף איין! — האָט די מוטער איהם אן עצה געגעבען. — אפשר וועט דיר בעסער ווערען.

נאָכדעם האָט זי זיך צוגעהערט צו זיין אָטהעמען, האָט זיך ארומגע־קוקט, איז געזעסען אזוי פעראומערט עטליכע מינוט און איז אנדרימעלט געוואָרען.

א פאָרזיכטיגער געריש לעבען טיהר האָט איהר אויפגעוועקט. זי האָט א ציטער געטהאָן און האָט דערזעהן יעגאָר'ס אָפענע אויגען.

— איך בין אנטשלאָפען געוואָרען... ענטשולדיג מיר! — האָט זי שטיל געזאָגט.

— אויך דו ענטשולדיג... — האָט ער אויך שטיל איבערגע'חזר'ט.

אין פענסטער האָט אריינגעקוקט דער דונקעלער פארנאכט, א מוטנע קעלט האָט געדריקט די אויגען; אלעס איז עפּעס אזוי דונקעל געוואָרען, אויך דעם קראַנקען'ס פּנים איז דונקעל געוואָרען. עס האָט זיך דערהערט א געריש און ליודמילא'ס שטימע.

— מען זיצט אין דער פינסטער און מען שעפּטשעט זיך... וואו זשע איז דאָ די קנאָפּקע?

דער צימער האָט זיך פּלוצלונג אָנגעגאָסען מיט א ווייסען אונפריינד־ליכען ליכט. ליודמילא איז געשטאַנען אין גאַנצען א שווארצע, א הויכע און א גלייכע.

יעגאָר האָט שטארק א ציטער געטהאָן מיט'ן גאַנצען קערפּער און האָט אויפגעהויבען די האַנד צום הארצען.

— וואָס? — האָט אויסגעשריען ליודמילא, צולויפענדיג צו איהם.

ער האָט געקוקט אויף דער מוטער מיט די בעוועגלאָזע אויגען און יעצט האָבען זיי אויסגעזעהן גרויס און מאָדנע העל.

— ווארט... — האָט ער א שעפּטשע געטהאָן.

ברייט פאָנאַנדערעפענענדיג דאָס מויל, האָט ער פעררייסען דעם קאָפּ ארויף און האָט אויסגעשטרעקט די האַנד פאָרויס... די מוטער

האָט פּאָרזיכטיג אָנגענומען זיין האַנד און מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטהעם געקוקט אויף יעגאָר'ס פּנים. מיט אַ קראַמפּפּהאַפּטער און שטאַרקער בעוועגונג פון האַלז האָט ער פערוואָרפען דעם קאָפּ און האָט הויך געזאָגט:

— איך קען ניט... אויס...

זיין קערפּער האָט ווייך אַ ציטער געטהאָן, דער קאָפּ איז מאַכטלאָז אַראָפּגעפאַלען אויפ'ן פּלייצע און אין די ברייט־פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען האָט זיך אָפּגעשפּיעגעלט דער קאַלטער ליכט פון לאָמפּ, וואָס האָט געברענט איבער'ן בעטעל.

— מיין טהייערינקער! — האָט די מוטער ארויסגעשעפּטשעט.

ליודמילאַ איז לאַנגזאַם אָפּגעטראָטען פון בעט, האָט זיך אוועקגעשטעלט לעבען פענסטער און, קוקענדיג ערגעץ פאָראויס, האָט זי עפּעס מיט אַ ניט געוועהנליכען פאַר דער מוטער קול געזאָגט:

— ער איז געשטאָרבען...

זי האָט זיך אויפגעהויבען, האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט די עלענבויגענס אָן פענסטער און האָט מיט אַ ציטערענדען קול געזאָגט:

— ער איז געשטאָרבען... רוהיג און העלדיש... ניט בעקלאָגענדיג זיך...

און פּלוצלונג, פּונקט ווי מען וואָלט איהר אַ קלאַפּ געטהאָן איבער'ן קאָפּ, האָט זי זיך מאַכטלאָז אַראָפּגעלאָזען אויף די קניע, האָט צוגעדעקט דעם פּנים מיט די הענד און האָט מיט אַ פערשטיקטען קול אָנגעהויבען צו קרעכצען.

צוזאַמענלעגענדיג יעגאָר'ס שווערע הענד אויף זיין הארצען, פעררינכטענדיג אויפ'ן קישען די זאָנדערבאַר וואַרימע קאָפּ, האָט די מוטער אָפּגעווישט די טרעהרען, איז צוגעגאַנגען צו ליודמילאַ'ן, האָט זיך איבערגעבויגען איבער איהר און האָט שטיל אַ גלעט געטהאָן איהרע געדיכטע האָאַר. די פרוי האָט זיך לאַנגזאַם אָפּגעקעהרט צו איהר — איהרע מאַטאָווע אויגען האָבען זיך קרענקליך פאַנאַנדערגעברייטעט, זי האָט זיך געשטעלט אויף די פיס און האָט מיט ציטערענדע ליפּען געשעפּטשעט:

— איך קען איהם שוין פון לאַנג... מיר זיינען צוזאַמען געווען פערשיקט, צוזאַמען אין די טורמעס געזעסען... צייטענווייז איז געווען אונערטרעגליך, אָבשייליך, פיעלע האָבען פערלאָרען דעם מוטה...

אַ טרוקענער, הויכער יאָמער האָט איהר פערשפּאַרט די האַלז, זי האָט זיך געסטאַרעט איינצוהאַלטען איהם, און דערנעהנטערענדיג צו דער מוטער איהר געזיכט, וועלכער איז ווייכער געוואָרען פון דעם צאַרטען, אומעדיגען געפיהל און האָט איהר פיעל אינגער געמאַכט, האָט זי פאָרטגעזעצט:

— און ער איז אימער געווען אונערמיעדליך פרעהליך, פלעגט שפאסען, לאכען... פערבארגענדיג זיינע ליידען... סטארענדיג זיך צו ערמוטהיגען די שוואכע... א גוטער, מיטפיהלענדער. דארט, אין סיביר, ווערען די מענשען פון גארנישט טהאן איבערגעפיהרט. אפטמאל רופט אזא לעבען ארויס די שלעכטע אייגענשאפטען. ער האט אבער אימער געקענט בייקומען אין זיך די שלעכטס... ס'ארא טהייערער חבר ער איז געווען, ווען איהר וואלט ווייסען. זיין אייגענער לעבען איז געווען א שווערער, ער האט זיך שטענדיג געמאטערט... אבער קיינער האט איהם ניט געהערט בעקלאגענדיג זיך.... קיינער קיינמאל ניט. אט בין איך געווען זיין נאהענטער פריינד... איך האב איהם פיעל צו פערדאנקען. ער האט מיר געגעבען אלעס, וואס זיין מח איז נאר געווען אימשטאנדע און אן איינזאמער, א מיעדער האט ער קיינמאל ניט געבעטען דערפאר ניט קיין לאסקע און ניט קיין אויפמערקזאמקייט...

זי איז צוגעגאנגען צו יעגאר'ען, האט זיך איינגעבויגען און קושענדיג זיין האנד, האט זי אומעדיג און שטיל געזאגט:

— חבר... טהייערער מיינער, ליעבער! איך דאנק דיר מיט'ן גאנצען הארצען... שלאף רוהיג! איך וועל ארבייטען, ווי דו... אונערמיעדליך, אהן צווייפעל, דעם גאנצען לעבען... שלאף רוהיג!

א העפטיגער שלוכצען האט אויפגעציטערט איהר קערפער און שטיקענדיג זיך, האט זי אוועקגעלעגט איהר קאפ אויפ'ן בעטעל לעבען יעגאר'ס פיס.

די מוטער האט שווייגענדיג געוויינט און די הייסע טרעהרען האבען געברענט די הויט פון איהרע באקען. זי האט זיך געסטארעט איינצוהאלטען זיי, איהר האט זיך געוואלט ארויסציינגען צו ליודמילא'ן א בעזונדערע מילדקייט און ריידען וועגען יעגאר'ען מיט גוטע ווערטער פון ליעבע און אומעט... דורך טרעהרען האט זי געקוקט אויף זיין איינגעפאלענער געזיכט, אויף זיינע אויגען, וועלכע זיינען געווען צוגעדעקט מיט די אראפגעלאזענע ברעמען און אויף די דונקעלע ליפען, וועלכע זיינען פערגליווערט געווארען אין א לייכטען שמייכעל. עס איז געווען שטיל און לאנגווייליג ליכטיג...

עס איז אריינגעקומען איוואן דאנילאוויטש, ווי אימער מיט איילענדע, קורצע טריט. ער איז אריין, האט זיך פלוצלונג אפגעשטעלט אין מיטען צימער און, אריינלעגענדיג אויף גיך די האנד אין קעשענע, האט ער מיט א נערוועזען קול הויך געפרעגט:

— לאנג שוין?...

איהם האָט מען ניט געענטפערט. ער האָט אָפּגעווישט דעם שווייס פון פּנים, איז צוגעגאַנגען צו יעגאָר'ען, האָט אַ טאַפּ געטהאָן זיין האַנד און איז אָפּגעטראָטען אָן אַ זייט.

— עס איז גאָר קיין וואונדער ניט... מיט זיין האַרץ... האָט דאָס נאָך געדאַרפט פּאַסירען מיט אַ האַלב יאָהר צוריק... אָם וועניגסטענס...

זיין הויכער, רוהיגער קול האָט זיך פלוצלונג איבערגעריסען. צו־שפּאַרענדיג זיך מיט'ן רוקען צום וואַנד, האָט ער מיט די פינגער געדרעהט זיין בערדעל און פינטלענדיג אָפּט מיט די אויגען, האָט ער געקוקט אויף דער גרופּע, וועלכע איז געשטאַנען לעבען בעטעל.

— נאָך איינער... — האָט ער שטיל אַ זאָג געטהאָן.

ליודמילאַ האָט זיך אויפגעשטעלט, איז צוגעגאַנגען צום פענסטער און האָט איהם אויפגעפענט.

די מוטער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט זיך ארומגעקוקט, זיפ־צענדיג. אין אַ מינוט ארום זיינען זיי אַלע דריי געשטאַנען ביים פענסטער, ענג צוגעטוליעט איינע צו די אַנדערע און זיי האָבען געקוקט אויף דעם דונ־קעלען געזיכט פון דער הערבסט נאַכט. איבער די שוואַרצע שפּיצען פון די בוימער האָבען געלויכטען שטערען אונענדליך פערטיעפענדיג די וועיט־קייט פון די הימלען...

ליודמילאַ האָט גענומען דער מוטער אונטער'ן אָרעם און זי האָט זיך שוויינענדיג צוגעטוליעט צו איהר פלייצע. דער דאָקטאָר האָט, שטאַרק איינבויגענדיג זיין קאָפּ, אויסגעווישט מיט'ן טיכעל זיינע ברילען. אין דער שטילקייט הינטער'ן פענסטער האָט מיעד געקרעכצט דער ביינאַכטיגער גערויש פון שטאָדט, אַ קעלט האָט געבלאָזען אין די פּנים'ער. ליודמילאַ פלעגט אויפציטערען און איבער איהר באַק האָט גערונען אַ טרעהר... אין קאָרידאָר פון האָספּיטאַל האָבען ארומגעשוועבט דערשטיקטע, דערשראָ־קענע קלאַנגען, בלאַסע קרעכצען, אַ וועהמוטהיגער שעפּטשען און אַ גערויש פון טריט. די מענשען זיינען געשטאַנען אונבעריהרבאַר לעבען פענסטער, האָבען געקוקט אין דער פינסטערניש און האָבען געשוויעגען.

די מוטער האָט זיך דערפיהלט איבעריג דאָ און, פאָרזיכטיג בעפרייענדיג איהר האַנד, איז זי צוגעגאַנגען צום טיהר, אַ נייג טהוענדיג זיך צו יעגאָר'ען.

— איהר געהט אוועק? — האָט דער דאָקטאָר שטיל, ניט ארומקו־קענדיג זיך געפרעגט.

— יאָ...

אויפ'ן גאַס האָט זי אַ טראַכט געטהאָן וועגען ליודמילאַ'ן, דערמאָהנענדיג זיך אָן איהרע קאַרגע טרעהרען:

— אויסוויינען זיך אַפילו קען זי אויך ניט, ווי עס בעדאַרף צו זיין...

יעגאָר'ס ווערטער פאַר'ן טויט האָבען ביי איהר אַרויסגערופען אַ שטילען זיפץ. לאַנגזאַם שפּרייזענדיג איבער'ן גאַס, האָט זי זיך דערמאָהנט אָן זיינע לעבעדיגע אויגען, זיין שפּאַסען און זיינע מעשיות וועגען לעבען.

— אַ גוטען מענשען איז שווער צו לעבען. שטאַרבען אָבער איז איהם לייכט... ווי אַ שטיינער וועל איך עס שטאַרבען?...

נאָכדעם האָט זי זיך פאָרגעשטעלט ליודמילאַ'ען און דעם דאָקטאָר, שטעהענדיג ביים פענסטער אין דעם ווייסען, ליכטיגען צימער, יעגאָר'ס טויטע אויגען הינטער זיי און מיט אַ געפיהל פון אַ דריקענדען מיטלייד צו די מענשען, האָט זי אַ שווערען זיפץ געטהאָן און איז אַוועק שנעלער — עפּעס אַן אומעדיגער געפיהל האָט איהר אונטערגעטריעבען.

— מען דאַרף שנעלער! — האָט זי געטראַכט, אונטערוואַרפענדיג זיך צו דער אומעדיגער, אָבער שטאַרקער אינערליכער קראַפט, וועלכע האָט איהר געשטויסען פאָרווערטס.

11.

דעם גאַנצען טאָג איז די מוטער געווען פערנומען מיט צוגרייטען די לויה און אין אבענד, ווען זי, ניקאָליי און סאָפיע האָבען געטרונקען טהעע, איז ערשיענען סאַשענקאַ עפּעס מאָדנע אַ רוישיגע און אַ לעבהאַפטע... איהרע באַקען האָבען געברענט, די אויגען האָבען פרעהליך געלויכטען און איהר גאַנצע געשטאַלט, ווי עס האָט זיך געדוכט דער מוטער, איז געווען אָנגעפילט עפּעס מיט אַ פרעהליכער האָפנונג. איהר שטימונג האָט זיך שאַרף און שטורמדיג אַריינגעריסען אין די טרויעריגע עראינערונגען וועגען דעם פערשטאָרבענעם און האָט אַלעמען צומישט און פערבלענדעט, פונקט ווי אַ פייער, וועלכער וואָלט פּלוצלונג אויפגעפלאַמט אין דער פינסטערניש. ניקאָליי האָט נאָכדענקליך געקלאַפּט מיט'ן פינגער איבער'ן טיש און האָט געזאָגט:

— איהר זייט היינט עפּעס ניט עהנליך אויף זיך אַליין, סאַשאַ...

— יאָ? פיעלייכט! — האָט זי געענטפערט און זי האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט מיט אַ גליקליכען געלעכטער.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר מיט אַ שטומען פאָרוואורף. סאָפיע אָבער האָט בעמערקט:

— און מיר האָבען גערעדט וועגען יעגאָר איוואַנאָוויטש...

— ס'אַרא זעלטען מענש, ניט וואהר? — האָט סאשא אויסגערופען. — איך האָב איהם קיינמאָל ניט געזעהן אָהן א שמייכעל, אָהן א שפּאַס... און ווי ער האָט עס געאַרבייט! דאָס איז געווען א קינסטלער פון דער רע־וואָלוציאָן, ער האָט בעזעסען דעם רעוואָלוציאָנערען געדאַנק, ווי א גרויסער מייסטער. מיט וואָס פאַר אן איינפאַכקייט און קראַפט ער פלעגט אימער שילדערען די בילדער פון ליגען, געוואַלד און אונרעכט... איך האָב איהם פיעל צו פערדאַנקען...

זי האָט גערעדט ניט הויך מיט א פערטראַכטען שמייכעל אין די אויגען, אָבער דיעזער שמייכעל האָט ניט אויסגעלאָשען דעם טריאומפירענדען פייער, וועלכען די פריינדע אַרום האָבען געזעהן אין איהר בליק און האָבען זיך עס ניט געקענט ערקלעהרען.

די מענשען האָבען א מאָל ליעב זייערע געפיהלען, ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס דאָס ברענגט זיי שאדען; זיי קאָקעטירען מיט זיי און אָפט בע־שאַפען זיי אפילו פון זייערע צרות פאַר זיך א געפעהרליכען צייט־פערטרייב, וועלכער עסט זיי דאָס הארץ. אַזוי האָבען אויך די פריינד ניט געוואָלט אָפּפערען די טרויעריגע שטימונג וועגען חבר פאַר דעם געפיהל פון פרייד, וועלכען סאשא האָט אריינגעבראַכט, און פערטהיידיגענדיג זייער רעכט אויף אומעט, האָבען זיי ניט ווילענדיג געסטאַרעט זיך אריינצוציהען די מיידעל אין זייער שטימונג...

— און אָט איז ער געשטאָרבען! — האָט קוקענדיג מיט אויפמערק־זאַמקייט אויף איהר געזאָגט סאָפיע.

סאשא האָט אַלעמען בעטראַכט מיט א שנעלען, פרעגענדען בליק און איהרע ברעמען האָבען זיך צוזאַמענגעקניטשט. זי האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט לאַנגזאַם פערריכט די האָאַר.

— געשטאָרבען? — האָט זי הויך געזאָגט נאָך א קורצער פויזע... — עס איז מיר שווער דאָס צו גלויבען...

זי איז זיך דורכגעגאַנגען איבער'ן צימער און, פּלוצלונג אָפּשטעלענדיג זיך, האָט זי עפּעס מיט א מאָדנעם קול געזאָגט:

— וואָס הייסט געשטאָרבען? וואָס איז טויט? איז דען מיין אכטונג צו יעגאָר'ען, מיין ליעבע צו איהם, צום חבר, מיין ערינערונג וועגען זיין געדאַנקען־אַרבייט, טויט? זיינען דען פערשוואונדען די געפיהלען, וועלכע ער האָט אַרויסגערופען אין מיין הארצען, איז דען צושלאָגען געוואָרען מיין פאָרשטעלונג וועגען איהם ווי וועגען א העלדישען, עהרליכען מענשען?

צי דען איז דאָס אַלעס טויט ? — אָט דאָס אַלעס וועט פאַר מיר קיינמאָל ניט אָפּשטאַרבען, איך וויים !... מיר דוכט זיך, אז מיר איילען זיך צו שנעל צו זאָגען וועגען אַ מענשען : ער איז טויט. טויט זיינען זיינע ליפּען, אָבער זיין וואָרט וועט אימער לעבען אין די הערצער פון די לעבעדיגע !

אַן אויפגערעגטע האָט זי זיך ווידער געזעצט צום טיש, האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן איהם און האָט ווייטער פאָרטגעזעצט :

— אפשר איז דאָס נאַריש, וואָס איך זאָג, אָבער — איך גלויב, חברים, אין דער אונשטערבליכקייט פון די עהרליכע מענשען... אין דער אונשטערבליכקייט פון די יעניגע, וועלכע האָבען מיר געגעבען דאָס גליק צו פיהרען אַ שעהנעם, גייסטרייכען לעבען.

— מיט אייך האָט עטוואָס גוטעס פּאַסירט ? — האָט סאָפיע שמייכלענדיג געפרעגט.

— יאָ ! — האָט סאַשא, צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ געזאָגט. — עטוואָס זעהר גוטעס ,דאכט זיך מיר ! איך האָב אַ גאַנצע נאַכט געשמועסט מיט וויעסאָוושטשיקאָוו'ען... איך האָב איהם פריהער ניט ליעב געהאַט, עס האָט זיך מיר געדוכט, אז ער איז אַ רויהער, אַ פינסטערער. ער איז טאַקע אָהן צווייפעל געווען אזא... אַן אונבעוועגליכע, פינסטערע אויפרעגונג געגען אַלעמען האָט געלעבט אין איהם, ער פלעגט זיך עפּעס אימער שטעלען אין מיטעל־פונקט פון אַלעס און פלעגט שטענדיג מיט כעס רעדען : איך, איך און איך. דאָס פלעגט מיך שטענדיג אויפרעגען געגען איהם...

זי האָט אַ שמייכעל געטהאָן און איז ווידער דורכגעלאָפען אַלעמען מיט אַ שטראַהלענדען בליק.

— יעצט זאָגט ער „חברים !“ און מען דאַרף הערען, ווי ער זאָגט עס... מען קען דאָס גאָר מיט ווערטער ניט איבערגעבען. ער איז געוואָרען אזוי איינפאַך, אויפריכטיג און ער איז אין גאַנצען איבערפילט מיט דעם וואונש צו אַרבייטען. ער האָט זיך אַליין געפונען, ער וויים זיינע כחות און ווייס וואָס איהם פעהלט... אין איהם איז ענטשטאַנען אַ געפיהל פון אמת'ער חבר'שאַפט, וועלכע בענעגענט אַלע שוועריגקייטען פון לעבען מיט אַ שמייכעל...

ווּלאַסאָווא האָט זיך צוגעהערט צו סאַשא'ס רייד און איהר איז געווען אַנגענעהם צו זעהן די אימער שטרענגע מיידעל אזוי מילד און פרעהליך. אָבער אין דער זעלבער צייט האָט זי שמערצליך געטראַכט וועגען איהר זוהן.

— ער — האָט סאַשא פאָרטגעזעצט — איז אין גאַנצען פערנומען מיט די געדאַנקען וועגען די חברים, און ווייסט איהר וואָס ער וויל מיך

איבערצייגען? אז עס איז נויטיג זיי צו העלפען אנטלויפען... יא! ער זאָגט, אז דאָס איז זעהר לייכט און איינפאַך...

סאָפּיע האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט לעבהאַפט געזאָגט:

— און ווי דענקט איהר, סאַשאַ, איז דאָס טאַקע אַזוי איינפאַך?

די גלאָז טהעע האָט אין דער מוטער'ס האנד געגומען ציטערען און זי האָט איהר אַוועקגעשטעלט אויפ'ן טיש. סאַשאַ האָט פערקנייטשט די ברעמען, איינהאַלטענדיג איהר לעבהאַפטיגקייט, האָט זי געשוויעגען אַ ווייַלע און נאָכדעם האָט זי מיט אַן ערנסטען טאָן און שמייכלענדיג געזאָגט:

— ער איז זיכער... אויב מען קען טאַקע אַלץ אַזוי, ווי ער זאָגט — דאַרפען מיר זיך פּרוּווען... דאָס איז אונזער פליכט!...

זי איז רויט געוואָרען, האָט זיך אַראָפּגעלאָזען אויפ'ן שטוהל און איז אַנטשוויעגען געוואָרען.

„טהייערינקע מיינע!" האָט שמייכלענדיג געטראַכט די מוטער.

סאָפּיע האָט אויך אַ שמייכעל געטהאָן און ניקאָליי, קוקענדיג מילד סאַשאַ'ן אין פּנים אריין, האָט זיך שטיל פּאַנאַנדערגעלאַכט.

דאַן האָט די מיידעל אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט געוואָרפען אַ שטרענגען בליק אויף אַלעמען און אַ בלייכע, פינקלענדיג מיט די אויגען, האָט זי טרוקען און מיט בעליידיגונג אין קול געזאָגט:

— איהר לאַכט... איך פערשטעה אייך... איהר דענקט, אַז איך בין פּערזענליך פּעראינטערעסירט אין דעם. יא?

— וואָרום, סאַשאַ? — האָט סאָפּיע כיטרע געפרעגט, אויפשטעהענדיג און צוגעהענדיג צו איהר.

דער מוטער האָט זיך געדוכט, אַז דיזע פראַגע איז איבעריג און איז אַ בעליידיגונג פאַר דער מיידעל. זי האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט מיט פאָרוואורף אַ קוק געטהאָן אויף סאָפּיען.

— אָבער איך ענטזאָג זיך! — האָט סאַשאַ אויסגערופען. — איך וועל ניט אַנטהייל נעהמען אין בעשליסען די פראַגע, אויב איהר וועט עס פערהאַנדלען...

— הערט אויף, סאַשאַ! — האָט ניקאָליי רוהיג געזאָגט.

די מוטער איז אויך צוגעגאַנגען צו איהר און איינבויגענדיג זיך האָט זי פאָרזיכטיג איהר אַ גלעט געטהאָן איבער'ן קאָפּ. סאָפּיע אָבער האָט זיך אַניעדערגעזעצט לעבען דער מיידעל אויף אַ שטוהל, האָט ארומגענומען איהרע פּלייצעס און האָט מיט אַ נייגעריגען שמייכעל, קוקענדיג איהר אין די אויגען, געזאָגט:

— איהר זייט א מאָדנער מענש!

— יא, איך האָב, דאכט זיך, בעגאַנגען א נאַרישקייט... אָבער איך האָב ניט ליעב קיין שאָטענס...

— ווי האָט איהר עס געקענט דענקען... — האָט סאָפיע געזאָגט.

אָבער ניקאָליי האָט איהר איבערגעשלאָגען און האָט מיט אַן ערנסטען און זאכליכען טאָן געזאָגט:

— וועגען העלפען זיי אנטלויפען, אויב עס איז נאָר מעגליך, קענען קיין צוויי מיינונגען ניט זיין. אָבער פריהער פון אלץ דארפען מיר וויסען, אויב די אַרעסטירטע חברים אליין ווילען דאָס...

סאשא האָט אראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ.

סאָפיע האָט, פעררויכערענדיג א פּאַפּיראָס, א קוק געטהאָן אויפ'ן ברודער און האָט א וואָרף געטהאָן די שוועבעלע ערגעץ אין א ווינקעל.

— פאַר וואָס זאָלען זיי ניט ווע‌לען? — האָט די מוטער א זיפץ טהועונדיג געזאָגט. — אָבער איך גלויב ניט, אַז מען קען עס...

אלע האָבען געשוויעגען און זי האָט געקוקט אויף אלעמען פרעגענד. איהר האָט זיך אַזוי געוואָלט הערען נאָך עטוואָס וועגען דער מעגליכקייט צו אנטלויפען.

— איך דאַרף זיך זעהן מיט וויעסאָווטשיקאָוו'ען! — האָט סאָפיע געזאָגט.

— גוט! מאָרגען וועל איך אייך זאָגען וואו און ווען! — האָט סאשא געענטפערט.

— וואָס וועט זיין מיט איהם? — האָט סאָפיע, שפּרייזענדיג איבער'ן צימער, געפרעגט.

— מען האָט בעשלאָסען איהם אריינצונעהמען אין דער נייער דרוקעריי. און דערווייל וועט ער וואוינען ביי דעם וואַלד־פערוואַלטער.

ניקאָליי איז צוגעגאַנגען צו דער מוטער, וועלכע האָט געהאַלטען אין וואַשען די געפעס און האָט איהר געזאָגט:

— איהר געהט דאָך איבערמאָרגען זעהן זיך מיט פּאַוועלען... דאַרף מען איהם איבערגעבען א צעטעלע... איהר פערשטעהט — מען דאַרף וויסען...

— איך פערשטעה, איך פערשטעה! — האָט זיך אייל‌ענדיג אָפּגערופען די מוטער... — איך וועל איהם שוין איבערגעבען... דאָס איז שוין מיין זאַך...

— איך געה אוועק! — האָט סאשא ערקלעהרט און דריקענדיג אלעמען די הענד איז זי אויף שנעל אוועק.

סאָפיע האָט אַרויפגעלעגט איהרע הענד אויף דער מוטערס פּלייצעס און וויעגענדיג איהר אויף'ן שטוהל, האָט זי מיט אַ שמייכעל אַ פרעג געטהאָן:

— איהר, נילאָוונאַ, וואָלט ליעב געהאַט אַזאַ טאָכטער?...

— אַ, גאָטעניו! איך וואָלט וועלען דערלעבען צו זעהן זיי כאָטש איין טאָג צוזאַמען! — האָט וולאַסאָווא אויסגערופען, גרייט פּאַנאַנדערצוואַ־ויינען זיך.

— יאָ, אַ ביסעל גליק... דאָס איז גוט פאַר יעדערען!... — האָט שטיל בעמערקט ניקאָליי. — אָבער עס זיינען ניטאָ אַזעלכע מענשען, וועלכע זאָלען זיך בענוגענען מיט אַ ביסעל גליק... און ווען עס איז דאָ אַ סך — ווערט עס ביליג...

סאָפיע האָט זיך געזעצט לעבען פּיאַנאָ און האָט אָנגעפאַנגען צו שפּיע־לען עפּעס אַן אומעטיגען ניגון.

12.

אויף מאָרגען אין דער פריה זיינען אַ פּאָאַר צעהנדליג מענער און פרויען געשטאַנען לעבען טויער פון האָספּיטאַל, ערוואַרטענדיג ווען מען וועט אַרויסטראָגען דעם אָרון פון זייער חבר אויף'ן גאַס. לעבען זיי האָבען זיך פּאַרזיכטיג אַרומגעדרעהט שפּיאָנען, צוהערענדיג זיך צו די איינצעלנע אויסרופען, פערצייכענענדיג די פּנים'ער, די מאַניערען און די ווערטער, און פון דער אַנדערער זייט גאַס האָבען אויף זיי געקוקט אַ גרופּע פּאָליציי־לייט מיט די רעוואָלווערען ביים גאַרטעל. די פרעכהייט פון די שפּיאָנען, די שמייכלען פון די פּאָליציי־לייט און זייער גרייטקייט אַרויסצוּווייזען זייער קראַפט, האָבען אויפגערעגט די פערזאַמעלטע. איינינע, בעהאַל־טענדיג זייער אויפרעגונג, האָבען געשפּאַסט, די אַנדערע האָבען בייז גע־קוקט אויף דער ערד, סטאַרענדיג זיך ניט צו בעמערקען, דאָס בעליידיגענדע פערהאַלטען זיך פון דער פּאָליציי. די דריטע האָבען ניט געקענט איינ־האַלטען זייער כעס און זיי האָבען איראָניש געלאַכט פון דער אַדמיניסטראַ־ציאָן, וואָס האָט מורא פאַר מענשען, וועלכע זיינען נאָר בעוואָפענט מיט'ן וואָרט. דער בלאַס־קלאָרער הימעל פון הערבסט האָט ליכטיג אַראָפּגעקוקט אויף'ן גאַס, וועלכע איז געוועזן אויסגעברוקירט מיט קיילעכדיגע, גרויע שטיינער און אויסגעזועט מיט געלע בלעטער. דער ווינד האָט געהויבען די בלעטער און געוואָרפען זיי אונטער די פיס פון די מענשען.

די מוטער איז געשטאַנען צווישען עולם און, בעטראַכטענדיג די בע־קאַנטע פּנים'ער, האָט זי מיט אומעט געטראַכט:

— איהר זייט ווייניג... ווייניג אין צאָהל!... און קיין ארבייטער זיינען כמעט ניטאָ...

די טויערען האָבען זיך אויפגעמאַכט און מען האָט ארויסגעטראָגען אויפ'ן גאַס דעם אָרון, בעדעקט מיט בלומען־קראַנצען און לענטעס. די ארומיגע האָבען שווייגענדיג אראָפּגענומען די היטלען און ס'האָט אויס־געזעהן פונקט ווי אַ מחנה שווארצע פויגלען וואָלט זיך איבער זייערע קעפּ ערהויבען. אַ הויכער פּאָליציי־סקער מיט געדיכטע שווארצע וואָנצעס אויפ'ן רויטען פּנים איז שנעל אריינגעגאַנגען צווישען עולם. נאָך איהם האָבען אריינגעמארשירט סאָלדאַטען און האָבען, הויך קלאַפּענדיג מיט זייערע שטיוועל איבער די שטיינער, אָהן צערעמאָניעס פאַנאַנדערגעשטופּט דעם המון. דער פּאָליצייסקער האָט מיט אַ בעפעהלענדען טאָן אַ געשריי געטהאָן:

— נעהמט ארונטער די לענטעס!

פרויען און מענער האָבען איהם אין אַן ענגען קרייז ארומגערינגעלט. זיי האָבען גערעדט צו איהם, מאַכענדיג מיט די הענד, אויפרעגענדיג זיך, שטופּענדיג איינע די אַנדערע. פאַר דער מוטער'ס אויגען האָבען געפינקעלט די בלאַסע, אויפגערעגטע פּנים'ער מיט די ציטערנדע ליפּען, איבער דער געזיכט פון איין פרוי האָבען גערונען גרויסע טראָפּענס טרעהרען פון בע־ליידיגונג...

— ניעדער מיט די געוואַלד! — האָט אויסגעשריען אימיצענס אַ יונגע שטימע און האָט זיך איינזאַם פערלאָרען אין דעם טומעל.

די מוטער האָט אויך דערפיהלט אַ ביטערניש אויפ'ן הארצען און ווענ־דענדיג זיך צו אַ מאַן לעבען איהר, וועלכער איז געוועזען אָרים געקליידעט, האָט זי געזאָגט מיט אויפרעגונג:

— אפילו מקבר זיין אַ מענשען לאָזט מען אויך ניט, ווי עס ווילט זיך די חברים... וואָס איז דאָס אַזוינס!

די פיינדליכע שטימונג איז געוואַקסען. איבער די מענשליכע קעפּ האָט זיך געטרייסעלט די דעק פון אָרון, דער ווינד האָט געשפּיעלט מיט די לענטעס, און עס האָט זיך געהערט דער טרוקענער, נערוועזער שאָרשקען פון זייד.

אַ קאַלטע מורא פאַר דער מעגליכקייט פון אַ צוזאַמענשטויס האָט ארומגעכאַפּט די מוטער. זי האָט איילענדיג און ניט הויך אויף רעכטס און אויף לינקס געזאָגט:

— לאָזט זיי צו־רוה... זאָל מען אראָפּנעהמען די לענטעס... בעסער

נאָכגעבען... אַ הויכע, שאַרפע שטימע האָט פּלוצלונג איבערגעשריען דעם טומעל:

— מיר פאָדערען, אַז מען זאָל אונז ניט שטערען דורכצולאָזען אין זיין אייביגער רוהע דעם, וועלכען איהר האָט פערמאַטערט צום טויט...

אימיצער, וואהרשיינליך אַ מיידעל, האָט מיט אַ דינער שטימע אָנ־געפאַנגען צו זינגען:

„אלס אָפּפער געפאַלען אין היילינגען קאַמפף“...

— איך הייס אייך אַרונטערנעהמען די לענטעס! יאַקאָוולעיעוו, שנייד זיי אַראָפּ!

עס האָט זיך געהערט דאָס שאַרשקען פון אַן ארויסגעצויגענעם שווערד. די מוטער האָט צוגעמאַכט די אויגען, ערוואַרטענדיג אַ געשריי... עס איז אָבער געוואָרען שטילער, די מענשען האָבען געבורטשעט, ווי פערסמ׳טע וועלף. נאָכדעם האָבען זיי שווייגענד אַרונטערגעלאָזען די קעפּ מיט דעם בעוואוסטזיין פון זייער מאַכטלאָזיגקייט און האָבען זיך געלאָזען פאַראויס, אָנפילענדיג די גאַס מיט דעם גערויש פון זייערע טריט.

פאַראויס איז געשוואומען אין דער לופט דער בעראַבעוועטער דעק פון אָרון מיט די צוריסענע קרענץ און עס זיינען געריטען די פּאָליציי־לייט. די מוטער איז געגאַנגען איבער׳ן טראָטואַר. זי האָט ניט געקענט זעהן דעם אָרון, וועלכער איז געווען אַרומגערינגעלט מיט אַ געדיכטען עולם, וועלכער איז אונבעמערקט אויסגעוואַקסען און האָט פערפלייצט די גאַנצע גאַס אין דער ברייט. הינטער דעם עולם האָבען זיך אויך געזעהן די גרויע פיגורען פון די רייטענדע פּאָליציסטען. ביי די זייטען האָט געמאַרשירט די פוס־געהענדע פּאָליציי מיט די שווערדען אין די הענד און איבעראַל האָבען גע־פינקעלט די בעקאַנטע, שאַרפע אויגען פון די שפּיאָנען, וועלכע האָבען אויפ־מערקזאַם אַרומגעטאַפּט די מענשליכע פנים׳ער.

„שלאָף רוהיג, שלאָף רוהיג, חבר!“... — האָבען אומעדיג אָנגעפאַנגען צו זינגען צוויי שעהנע שטימען.

— מען דאַרף ניט! — האָט זיך דערהערט אַ געשריי. — לאָמיר שווייגען, חברים!

אין דיעזען אויסגעשריי האָט זיך געהערט עטוואָס שטרענגעס און בעטענדעס און די מאַסע האָט זיך גלייך אונטערוואָרפען דעם אויסגעשריי. דאָס אומעדיגע ליעד האָט זיך איבערגעריסען, דער טומעל פון די רייד איז שטילער געוואָרען און נאָר די שווערע קלעפּ פון די פיס אָן די שטיינער האָבען אָנגעפילט די גאַס מיט אַ דומפּען גלייכמעסיגען קלאַנג. ער פלעגט

זיך ערהויבען איבער די קעפּ פון די מענשען, אוועקשווימענדיג אין דעם דורכזיכטיגען הימעל און האָט אויפגעטרייסעלט די לופט פונקט ווי אן אָפּקלאַנג פון דעם ערשטען דונער פון א געוויטער, וועלכער איז נאָך גאנץ ווייט. א קאַלטער ווינד, וועלכער האָט זיך געהאַלטען אין איין פערשטאַרקען, האָט פּיינדליך געטראָגען אנטקעגען די מענשען שטויב און מיסט פון די שטאָדטישע גאַסען.

די דאָזיגע שטומע לויה אָהן גלחים און אָהן געזאַנג, די פערטראַכטע פּנים'ער און די פעסטע טריט האָבען ביי דער מוטער ארויסגערופען אן אונזיכערען געפיהל. איהרע געדאַנקען אָבער האָבען זיך ארומגעדרעהט און האָבען איינגעוויקעלט איהרע איינדריקע אין טרויעריגע ווערטער:

— וועניג זייט איהר, וועלכע שטעהען פאַר גערעכטיגקייט... זיי האָבען אָבער דאָך פאַר אייך מורא...

זי איז געגאַנגען דעם קאָפּ ארונטערגעלאָזען און איהר האָט זיך געדוכט, אז דאָס איז מען ניט מקבר יעגאָר'ען, וועמען זי האָט געקענט, נאָר עפּעס אנדערש, צו וואָס זי איז שוין געוואוינט געווען, און דערפאַר איז דאָס איהר געווען נאָהענט און נויטיג. עס איז איהר געווען אומעדיג איהר הארץ האָט זיך אָנגעפילט מיט א טרויעריגען געפיהל.

— נאַטירליך, — האָט זי געטראַכט. — יעגאָר האָט אין גאָט ניט געגלויבט, און זיי אַלע גלויבען אויך ניט...

זי האָט אָבער ניט געוואָלט פערענדיגען איהר געדאַנק און זי האָט א זיפץ געטהאָן, וועלענדיג אראָבשטויסען די שווערקייט פון הארצען.

— אָה, גאָט מיינער... ניט שוין זשע וועט מען מיר אויך אזוי...

מען איז געקומען אויפ'ן בית עולם און מען האָט זיך דאָרט לאַנג ארומגעדרעהט איבער די שמאָלע וועגלעך צווישען די קברים, ביז וואַנען מען איז ארויס אויף אן אָפענעם פּלאַץ, וועלכער איז געווען אויסגעזועט מיט ניעדריגע, ווייסע צלמים. מען האָט ארומגערינגעלט דעם קבר און מען איז אנטשוויעגען געוואָרען. און דיעזער שטרענגער שווייגען פון די לעבעדיגע ארום די קברים האָט אָנגעזאָגט עפּעס שרעקליכעס. דער מוטער'ס הארץ האָט א ציטער געטהאָן און איז פערשטאַרבען געוואָרען אין ערוואַרטונג. צווישען די מצבות האָט געפייפט און געוויינט דער ווינד. אויפ'ן דעק פון אָרון האָבען אומעדיג געציטערט די צוריסענע בלומען...

די פּאָליציי איז געוואָרען אויפמערקזאַם און האָט זיך אויסגעצויגען, קוקענדיג אויף זייער נאַטשאַלניק. איבער'ן קבר האָט זיך אנידערגעשטעלט א הויכער, בלאַסער יונגער־מאַן אָהן א היטעל, מיט לאַנגע האָאָר, שוואַרצע

ברעמען, און אין דער זעלבער צייט האָט זיך דערהערט דער קול פון דעם פּאָליציי־נאַטשאַלניק:

— מיינע העררען...

— חברים! — האָט דער מאַן מיט די שווארצע ברעמען הויך אָנ־געפאַנגען.

— ערלויבט נאָר! — האָט אויסגעשריען דער פּאָליציי־נאַטשאַלניק. — איך ערקלעהר אייך, אז איך קען ניט ערלויבען קיינע רעדעס...

— איך וועל נאָר זאָגען עטליכע ווערטער! — האָט רוהיג ערקלעהרט דער יונגערמאַן. — חברים! איבער דעם קבר פון אונזער לעהרער און פריינד לאָמיר שווערען, אז מיר וועלען קיינמאָל ניט פערגעסען זיין צוואה, אז יעדער איינער פון אונז זאָל זיין גאַנצען לעבען אונערמיעדליך גראָבען א קבר פאַר דעם קוואַל פון אַלע צרות פון אונזער פאָטערלאַנד, פאַר דער בייזער געוואַלט, וואָס דריקט איהר — פאַר דער זעלבסט־הערשונג!

— ארעסטירט איהם! — האָט דער פּאָליציסט אויסגעשריען. אָבער זיין שטימע איז פערשריען געוואָרען פון אַן אויסברוך פון קולות:

— ניעדער מיט דער זעלבסט־הערשונג!

פאַנאַנדערשטופּענדיג דעם עולם, האָבען זיך די פּאָליציי־לייט א וואָרף געטהאָן צום רעדנער, און ער, ענג ארומגערינגעלט פון אַלע זייטען, האָט מאַכענדיג מיט'ן האנד געשריען:

— עס לעבע די פרייהייט! מיט איהר וועלען מיר לעבען אָדער שטאַרבען!

די מוטער האָט מען אָפּגעשטויסען אָן א זייט. דאָרט האָט זי זיך א דערשראָקענע אָנגעבויגען אָן א צלם און, ערוואַרטענדיג א קלאַפּ, האָט זי צוגעמאַכט די אויגען. שטורמישע קלאַנגען האָבען איהר פערטויבט, די ערד אונטער איהר האָט זיך געטרייסעלט, דער ווינד און דער שרעק האָבען שווערער געמאַכט דאָס אָטהעמען. אונרוהיג האָט זיך געטראָגען אין דער לופט דאָס פייפען פון דער פּאָליציי, עס האָט זיך געהערט דער פרעכער טאָן פון קאָמאַנדיר. די פרויען האָבען היסטעריש געשריען. דאָס האָלץ פון פּארקאַן האָט אויך געטרעשטשעט און שטום האָט געקלונגען דאָס קלאַפּען פון די פיס אָן דער טרוקענער ערד... דאָס האָט זיך געצויגען לאַנג, און שטעהן מיט פערמאַכטע אויגען איז איהר געווען אונערטרעגליך, שרעקליך...

זי האָט א קוק געטהאָן און, א געשריי טהוענדיג, האָט זי זיך א לאָז געטהאָן פאָראויס, אויסשטרעקענדיג די הענד. ניט ווייט פון איהר, אויף א שמאָלער סטעזשקע, צווישען די קברים, האָבען די פּאָליציי־לייט, ארומ־

רינגלענדיג דעם מאַן מיט די לאַנגע האָר, געהאַלטען אין פּערטהיידיגען זיך געגען דעם עולם, וועלכער איז זיי בעפאַלען פון אַלע זייטען. אין דער לופט האָבען געבלאַנקט די ווייסע, קאַלטע, ענטבלויזטע שווערדען, אויפ־הויבענדיג זיך איבער די קעפּ און שנעל אַרונטערלאָזענדיג זיך. שטעקלעך און פלעקער פון דעם צוים האָבען זיך בעוויזען און האָבען זיך אויסגע־מישט אין ווילדען טאַנץ מיט די געשרייען פון די מענשען און אינ'ם ים פון צאָרנדיגער אויפרעגונג האָט זיך געהערט די פעסטע שטימע פון דעם הויכען מענשען:

— חברים! אויף וואָס פערוועגדעט איהר אייערע כחות?...

ער האָט ביסלעכווייז געזיעגט. אוועקוואַרפענדיג די שטעקענס, זיינען די מענשען איינע נאָך די אַנדערע אָפּגעשפּרונגען אָן אַ זייט. די מוטער אָבער האָט זיך אַלץ מעהר געשטויסען פאָראויס, און זי האָט געזעהן ווי ניקאָליי שטעהט די היטעל אַראָפּגערוקט אויפ'ן קאָרק און ער שלעפּט אָפּ די פון כעם פער'שיכור'טע מענשען אָן אַ זייט. זי האָט געהערט זיין פאָר־וואַרפענדע שטימע:

— איהר זייט פון זינען אַראָפּ!... בערוהיגט זיך שוין אַ מאָל!...

איהר האָט זיך געדוכט, אַז איין האַנד איז ביי איהם אַ רויטע...

— ניקאָליי איוואַנאָוויטש, געהט אוועק! — האָט זי אויסגעשריען, אַ וואָרף טהוענדיג זיך צו איהם.

— וואוהין שטויסט איהר זיך? מען וועט דאָך אייך אַ קלאָפּ טהאָן...

אימיצער האָט די מוטער אָנגעכאַפּט פאַר'ן פּלייצע. לעבען איהר איז געשטאַנען סאָפיע אָהן אַ הוט מיט צושויבערטע האָר, אונטערהאַלטענדיג אַ יונגען בחור'ל, כמעט אַ אינגעל. ער האָט געווישט מיט'ן האַנד זיין צו־בלוטיגטען פּנים און האָט מיט ציטערנדע ליפּען געמורמעלט:

— לאָזט... נישקשה...

— נעהמט זיך צו איהם... פיהרט איהם אָפּ אהיים צו אונז... אָט אי: אַ טיכעל... פערבינדט דאָס געזיכט!... — האָט שנעל געזאָגט סאָפיע, און אַריינלעגענדיג דעם אינגעל'ס האַנד אין דער מוטער'ס האַנד, איז זי אוועק־געלאָפען, זאָגענדיג:

— געהט שנעלער, אַ־ניט וועט מען אייך אַרעסטירען!

אין אַלע ריכטונגען פון בית עולם האָבען געהאַלטען אין פאַנאַנדער־געהן זיך מענשען. הינטער זיי האָבען צווישען די קברים שווער געשפּרייזט די פּאָליציי־לייט, פּלאָנטערענדיג זיך אין די פּאָלעס פון זייערע לאַנגע מאַנט־

לען, זידלענדיג זיך און פּאַכענדיג מיט די שווערדען. דער אינגעל האָט זיי בעגלייט מיט אַ וואָלפישען בליק.

— קום שנעלער! — האָט די מוטער אַ געשריי געטהאָן, אָפּווישענדיג מיט׳ן טיכעל זיין פּנים.

ער האָט, אויסשפּייענדיג די בלוט, געמורמעלט:

— זאָל איך ניט קימערען... מיר טהוט ניט וועה... ער האָט מיר מיט׳ן הענטעל פון שווערד... איבער׳ן פּנים און איבער׳ן קאָפּ... אָבער איך האָב איהם אויך אַזוי אַ זעץ געטהאָן מיט אַ פּלאָקען... ער האָט זאָגאר אַ געשריי געטהאָן!...

און, מאַכענדיג מיט׳ן צובלוטיגטען פויסט, האָט ער מיט אַ צוריסענער שטימע צוגעגעבען:

— וואַרט נאָר... ניט דאָס וועט נאָך זיין. מיר וועלען אייך דער־שטיקען אָהן אַ געשלעג... ווען מיר וועלען זיך ערהויבען, דער גאַנצער אַר־בייטער־פּאָלק!

— גיכער! — האָט די מוטער איהם געאיילט, שנעל לויפענדיג צום קליינעם טויערעל פון בית עולם. איהר האָט זיך געדוכט, אַז דאָרט הינ־טער׳ן פּאַרקאַן, אויפ׳ן פעלד, האָבען זיך בעהאַלטען פּאָליציי־לייט און זיי וואַרטען אויף איהר מיט׳ן אינגעל, און ווי נאָר זיי וועלען אַרויסגעהן, וועלען זיי זיך אַרויפוואַרפען אויף זיי און וועלען אָנפאַנגען צו שלאָגען. אָבער ווען זי האָט פאָרזיכטיג אויפגעעפענט די טיהרעל און האָט אַרויסגעקוקט אין פעלד, וועלכער איז געווען אָנגעטהאָן אין דעם גרויען געוועב פון דעם הערבסט פאַרנאַכט, — האָבען איהר די שטילקייט און די אָבוועזענהייט פון מענשען גלייך בערוהיגט.

— גיט, איך וועל אייך פערבינדען די געזיכט! — האָט זי געזאָגט.

— מען דאַרף ניט... איך שעהם זיך אַזוי אויך ניט! דאָס איז דאָך אַן עהרליכער געשלעג: ער — מיר, איך — איהם.

די מוטער האָט אויף גיך איבערגעבונדען איהם די וואונד. דאָס קוקען אויף די פרישע, פורפור־רויטע בלוט האָט אָנגעפילט איהר האַרץ מיט מיט־לייד און ווען איהרע פינגער האָבען דערפיהלט די פייכטע וואַרימקייט, איז איהר דורכגעגאַנגען אַ שוידער. זי האָט אַוועקגעפיהרט דעם פערוואונדע־טען דורכ׳ן פעלד, האַלטענדיג איהם פאַר׳ן האַנד. בעפרייענדיג זיין מויל, האָט ער מיט אַ שפּאָס אין שטימע געזאָגט:

— אָבער וואוהין שלעפּט איהר מיר, חבר? איך קען דאָך אַליין געהן!...

זי האָט אָבער געפיהלט, אַז ער שלעפּט זיך קוים. זיינע טריט זיינען

געוועזן ניט קיין פעסטע און די האַנד האָט געציטערט. מיט אַ שוואַכער שטימע האָט ער גערעדט און האָט איהר געפרעגט, ניט וואַרטענדיג אויף אַן ענטפער:

— איך בין דער בלעכער איוואַן... און ווער זייט איהר? מיר זיינען געוועזן דריי אין יעגאָר׳ס קרייזעל, דריי בלעכער... און אַלע צוזאַמען עלף... מיר האָבען איהם זעהר ליעב געהאַט... אַ ליכטיגען גן עדן זאָל ער האָבען... הגם איך גלויב ניט אין גאָט...

אין איינער פון די גאַסען האָט די מוטער געדונגען אַ פוהרמאַן און, אַריינזעצענדיג איהם אין וואָגען, האָט זי איהם שטיל אַ זאָג געטהאָן:

— יעצט שווייגט!... — און זי האָט איהם פאָרזיכטיג איינגעוויקעלט מיט אַ טיכעל דאָס מויל.

ער האָט אויפגעהויבען די האַנד צום געזיכט און האָט שוין ניט גע־קענט בעפרייען דאָס מויל; די האַנד האָט זיך מאַכטלאָז אַראָפּגעלאָזען אויף די קניע. אָבער דאָך האָט ער פאָרטגעזעצט צו מורמלען דורכ׳ן טיכעל:

— דיעזע קלעפּ וועל איך אייך ניט פערגעסען, מיינע ליעבע... און ביז איהם פלעגט מיט אונז לערנען פּאָליטישע עקאָנאָמיע דער סטודענט טיטאָ־וויטש... ער איז געוועזן זעהר אַ שטרענגער... נאָכדעם האָט מען איהם אַרעסטירט...

די מוטער האָט אַרומגענומען איוואַנען און האָט צוגעטוליעט זיין קאָפּ צו זיך. ער איז פּלוצלונג אין גאַנצען שווער געוואָרען און איז אַנט־שוויעגען געוואָרען. אַ דערשראָקענע האָט זי געוואָרפען איהרע בליקען אויף אַלע זייטען. איהר האָט זיך געדוכט, אַז אָט וועלען פּלוצלונג ערגעץ פון אַ ווינקעל אַרויסלויפען פּאָליציי־לייט, וועלען דערזעהן איוואַנ׳ס פער־בונדענע קאָפּ, וועלען איהם כאַפּען און דער׳הרגע׳נען.

—ער האָט זיך עס אַזוי אָנגעטרונקען? — האָט דער פוהרמאַן, אָפּ־קעהרענדיג זיך צו זיי, מיט אַ שמייכעל געפרעגט.

— יאָ, ער האָט אַ ביסעל איבערגעכאַפּט די מאָס! — האָט אַ זיפץ טהוענדיג געענטפערט די מוטער.

— אַ זוהן?

— יאָ, אַ שוסטער... און איך בין אַ קעכין...

דער פוהרמאַן האָט אַ שמיץ געטהאָן דעם פערד, האָט זיך ווידער אָפּגעקעהרט צו זיי און האָט שטילערהייד פאָרטגעזעצט:

— מאַטערסט זיך. אי־אי־אי — — — —

— ווייסט, יעצט איז אויפ'ן בית עולם געווען א געשלעג!... מען האָט דאָרט מקבר געווען איינעם א פּאָליטישען מענשען... פון די, הייסט עס, וועלכע געהען געגען דער נאַטשאַלסטווא... זיי האָבען דאָרט זייערע קריוודעס געגען נאַטשאַלסטווא... מקבר געווען האָבען זיי איינעם פון זייערע פריינד הייסט עס... נו, האָבען זיי אָנגעפאַנגען צו שרייען — ניעדער מיט דער נאַטשאַלסטווא. זי, הייסט עס, בעראַבעוועט דאָס פאָלק... די פּאָליציי האָט זיי אָנגעפאַנגען צו שלאָגען... מען זאָגט, אז איינינע האָט מען צוהאַקט אויף טויט... נו, אָבער די פּאָליציי האָט אויך געקראָגען...

ער איז אנטשוויעגען געוואָרען און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ האָט ער מיט א זאָנדערבארען קול ארויסגעזאָגט:

— די טויטע בעאונרוהיגט מען... די מתים וועקט מען...

דער וואָגען איז געפלויגען איבער די שטיינער. איוואַן'ס קאָפּ האָט זיך לייכט געקלאַפּט אָן דער מוטערס האַרץ, דער פוהרמאַן זיצענדיג האַלב אָפּגעקעהרט, האָט פערטראַכט געמורמעלט:

— עס טומעלט זיך עפּעס צווישען פאָלק... אָן אונאָרדנונג ערהויבט זיך פון דער ערד... יאָ, נעכטען ביינאַכט זיינען צו אונזערע שכנים געקומען זשאַנדאַרען, האָבען עפּעס דאָרט געזוכט ביז אין דער־פריה און נאָכדעם האָבען זיי צוגענומען מיט זיך איינעם א שמיעד און זיינען אוועקגעפאָהרען. מען זאָגט, אז מען וועט איהם ביינאַכט אוועקפיהרען צום טייך און דאָרט וועט מען איהם בשתיקה דערטרינקען. און דער שמיעד איז געווען א קלוגער מאַן...

— ווי האָט מען איהם גערופען? — האָט די מוטער געפרעגט.

— דעם שמיעד? סאַוועל, און זיין פאַמיליע איז יעווטשענקאָ. א יונגער נאָך, ער האָט אָבער שוין פיעל פערשטאַנען... פערשטעהן, ווי עס זעהט אויס, טאָר מען ניט... ווען ער פלעגט אמאָל אריינקומען צו אונז, פלעגט ער אָנפאַנגען: „וואָס פאַר א ביטערען לעבען איהר פיהרט עס!" „ריכטיג!" פלעגען מיר ענטפערען, „א הונד לעבט בעסער פון אונז... יאָ..."

— שטעה! — האָט די מוטער געזאָגט.

איוואַן האָט זיך אויפגעכאַפּט פון שטוים און האָט שטיל אָנגעפאַנגען צו קרעכצען.

— עס האָט איהם דורכגענומען! — האָט דער פוהרמאַן בעמערקט. — אַך, די בראַנפען, די בראַנפען!...

מיט גרויס מיה האָט איוואַן געשטעלט די פיס שפּרייזענדיג. זיין גאַנצער קערפּער האָט זיך געטרייסעלט. ער איז געגאַנגען איבער'ן הויף און האָט געזאָגט:

— פטור, עס מאכט ניט אויס... איך קען שוין...

.13

סאפיע איז שוין געווען אין הויז. אן אויפגערעגטע, א צוטראגענע איז זי איהר ארויס אנטקעגען.

אוועקלעגענדיג דעם פערוואונדעטען אויפ'ן סאפקע, האט זי געשיקט איבערגעבונדען איהם די קאפ און האט געזאגט:

— איוואן דאנילאוויטש, מען האט געבראכט איינעם... איהר זייט מיעד, נילאוונא? איהר האט זיך אנגעשראקען, יא? נו, רוהט זיך אויס... ניקאליי, גיב שנעל נילאוונא'ן טהעע און א גלעזעל פארט-וויין!

א צוטומעלטע פון דעם, וואס זי האט איבערגעלעבט, שווער אטהעמענ־דיג און פיהלענדיג א שמערצליכע שטעכעניש אין הארצען, האט די מוטער געמורמעלט:

— זארגט זיך ניט פון מיינעטוועגען...

און דערביי האט איהר גאנצעס וועזען געפאדערט אויפמערקזאמקייט און רוהיגע צערטליכקייט.

פון צווייטען צימער זיינען ארויסגעקומען ניקאליי מיט אן איבערגע־בונדענער האנד און דער דאקטאר איוואן דאנילאוויטש. ער איז אויף גיך צוגעגאנגען צו איוואנ'ען, האט זיך איבערגעבויגען איבער איהם א זאג טהוענדיג:

— וואסער אהער, מעהר וואסער... ריינע לייוועגטענע טיכלעך און וואטע...

די מוטער האט זיך א לאז געטהאן צום קיך. אבער ניקאליי האט איהר מיט דער לינקער האנד גענומען אונטער'ן האנד און האט מילד גע־זאגט, ארויספיהרענדיג איהר אין עס-צימער:

— דאס מיינט מען ניט אייך, נאר סאפיע'ן... איהר זייט אויפגערעגט, טהייערינקע, יא?

די מוטער האט בעגעגנט זיין מיטפיהלענדען אויפמערקזאמען בליק און מיט א יאמער, וועלכען זי האט ניט געקענט איינהאלטען, האט זי אויס־גערופען:

— וואס איז דאס געווען אזוינס... טהייערינקער מיינער! מען האט געשניטען... פשוט געשניטען די מענשען!

— איך האב געזעהן! — האט ניקאליי געזאגט, דערלאנגענדיג איהר די וויין און צושאקלענדיג מיט'ן קאפ. — ביידע צדדים האבען זיך אביסעל

צוהיצט... אָבער איהר זייט ניט צוטראָגען — ערנסט פערוואונדעט איז נאָר איינער...

ניקאָליי'ס שטימע און די וואַרימקייט און ליכט פון צימער האָבען דער מוטער בערוהיגט. א קוק טהוענדיג אויף איהם מיט דאנקבארקייט, האָט זי געפרעגט:

— אייך האָט מען אויך געשלאָגען?

— דאָס האָב איך, דאכט זיך, אליין... אונפּאָרזיכטיג אָן עפּעס פער־טשעפּעט מיין האַנד און אָפּגעריסען די הויט... טרינקט טהעע... עס איז קאַלט, און איהר זייט אָנגעטהאָן לייכט...

זי האָט אויסגעשטרעקט איהר האַנד צום קוביק און האָט דערזעהן, אַז איהרע פינגער זיינען בעדעקט מיט פלעקען פון פערטריקענטער בלוט. זי האָט אַרונטערגעלאָזען די האַנד אויף די קניע — איהר קלייד איז גע־ווען פייכט. מיט ברייט פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען האָט זי געקוקט אויף איהרע פינגער, דער קאָפּ האָט זיך איהר געדרעהט און אין הארצען האָט איהר געקלאַפּט:

— אַט... אָט אזוי וועט מען נאָך אַ מאָל פּאַוולען אויך...

עס איז אַריינגעקומען איוואַן דאַנילאָוויטש אין איין וועסטעל, די אַרבעל פון העמד פערקאַטשעט און אויף ניקאָליי'ס שטומער פראַגע האָט ער מיט זיין דינער שטימע געזאָגט:

— אויפ'ן פּנים אַן אונבעדייטענדע וואונד און דער שאַרבען איז דורכ־געבראָכען, הגם אויך ניט שטאַרק... אַ בחור איז ער אַ געזונטער... דאָך בלוט האָט ער פערלאָרען אַ סך... וואָס, וועלען מיר איהם אַוועקשיקען אין האָספּיטאַל?

— וואָרום? זאָל ער בלייבען דאָ! — האָט ניקאָליי אויסגערופען.

— היינט מאַכט נאָך ניט אויס... און פיעלייכט מאָרגען אויך ניט, אָבער דערנאָך וועט מיר זיין בעקוועמער, אַז ער זאָל ליגען אין האָספּיטאַל. איך האָב קיין צייט ניט צו מאַכען וויזיטען! וועסט אָנשרייבען די בלעטעל וועגען די פּאַסירונגען אויפ'ן בית עולם?

— געוויס! — האָט ניקאָליי געענטפערט.

די מוטער האָט זיך שטיל אויפגעהויבען און איז אַרויס אין קיך.

— וואוהין געהט איהר? — האָט ניקאָליי איהר אָפּגעשטעלט. — סאָניע וועט זיך שוין אליין ספּראַווען!

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און אויפציטערענדיג האָט זי געענטפערט מיט אַ שמייכעל:

— איך בין אין גאנצען אויסגעשמירט אין בלוט...

ווען זי האָט זיך געהאַלטען אין איבערטהאָן ביי איהר אין צימער, האָט זי זיך נאָך אַ מאָל פערטראַכט וועגען די רוהיגקייט פון דיעזע מענשען, וועגען זייער פעהיגקייט שנעל איבערצולעבען דאָס שרעקליכסטע. דאָס האָט איהר אויסגעניכטערט און האָט פערטריעבען דעם שרעק פון איהר הארצען. ווען זי איז אריין אין צימער, וואו עס איז געלעגען דער פערוואונדעטער, האָט סאָפיע איינבויגענדיג זיך צו איהם געזאָגט:

— נאַרישקייטען, חבר!

— איך דענק, אַז איך וועל אייך פערשאָפען צו פיעל ארבייט! — האָט ער מיט אַ שוואַכען קול געענטפערט.

— איהר שווייגט בעסער, דאָס איז געזינטער פאַר אייך...

די מוטער האָט זיך אוועקגעשטעלט הינטער סאָפיע'ן און אוועקלעגענדיג די הענד אויף איהר פלייצע, קוקענדיג מיט אַ שמייכעל אויף דעם בלאַסען פנים פון קראַנקען, האָט זי לאַכענדיג אָנגעפאַנגען דערצעהלען, ווי אַזוי ער האָט זיצענדיג אויפ'ן פוהר געפלוידערט און האָט מיט זיינע אונפאָר־זיכטיגע ווערטער פערשאָפט איהר שרעק.

איוואַן האָט געהאָרכט, זיינע אויגען האָבען פיעבערהאַפט געברענט. ער האָט געטשמאַקעט מיט די ליפען און האָט עטליכע מאָל פערשעהמטער־הייד אויסגערופען:

— אַך... ס'אַרא נאַר איך בין!...

— נו, מיר וועלען אייך לאָזען צו־רוה! — האָט, פעררריכטענדיג די קאָלדרע אויף איהם, בעמערקט סאָפיע. — רוהט זיך אויס...

זיי זיינען ביידע אַרויס אין עס־צימער און האָבען דאָרט אַ לאַנגע צייט שטיל געשמועסט וועגען דער פאַסירונג פון טאָג. און זיי האָבען זיך שוין בעצויגען צו דיעזער דראַמע, ווי צו אַ פערגאַנגענער פאַסירונג. זיי האָבען גערעדט וועגען דער צוקונפט און האָבען בעטראַכט די מיטלען פאַר דער מאָרגענדיגער ארבייט. די פנים'ער זייערע זיינען געווען מיעד, אָבער די געדאַנקען זיינען געווען מונטער און רעדענדיג וועגען זייער זאַך, האָבען די מענשען ניט פערבאָרגען די אונצופריעדענהייט מיט זיך. דער דאָקטאָר האָט זיך נערוועז ארומגעדרעהט אויפ'ן שטוהל און האָט מיט זיין דינעם, שאַרפען קול געזאָגט:

— פּראָפּאַגאַנדאַ, פּראָפּאַגאַנדאַ! דאָס איז יעצט וועניג, די ארבייטער יוגענד איז גערעכט! מען דאַרף ברייטער אוועקשטעלען די אַגיטאַציאָן... די אַרבייטער זיינען גערעכט, זאָג איך...

ניקאָליי האָט זיך כמורנע אָפּגערופען:

— פון איבעראַל בעקלאָגט מען זיך אויף דעם מאַנגעל אין ליטע־ראַטור, און מיר קענען נאָך אַלץ ניט אַוועקשטעלען קיין גוטע דרוקעריי. ליודמילאַ פאַלט פון די כחות, זי וועט קראַנק ווערען, אויב מיר וועלען איהר ניט געבען קיין העלפער...

— און וויעסאָוושטשיקאָוו? — האָט סאָפיע געפרעגט.

— ער קען אין שטאָדט ניט וואוינען... ער וועט זיך ערשט נעהמען צו דער ארבייט אין דער נייער דרוקעריי... אָבער זי נויטיגט זיך דערוויל אין נאָך אַ מענשען...

— וואָלט איך געטויגט צו דעם? — האָט שטיל אַ פרעג געטהאָן די מוטער.

זיי האָבען אַלע דריי אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האָבען עטליכע רגע'ס געשוויעגען.

— אַ גוטער פּלאַן! — האָט סאָפיע לעבעדיג און עפּעס פלוצלונג אויסגערופען.

— ניין, דאָס איז צו שווער פאַר אייך, נילאָוונאַ! — האָט ניקאָליי טרוקען געזאָגט. — איך וואָלט אויסגעקומען צו וואוינען הינטער'ן שטאָדט, אויפהערען צו זעהן זיך מיט פּאַוולען און איבערהויפּט...

אַ זיפץ טהוענדיג האָט זי געענטפערט:

— פאַר פּאַווליושאַ'ן איז דאָס אַ קנאַפּער היזק... און איך אַליין האָב אויך װעניג נחת פון די בעגעגענישען — איך האָב נאָר האַרץ־וועהטאָג!... רעדען טאָר מען וועגען קיין זאַך ניט... דו שטעהסט געגען זוהן ווי אַ נאַר... און מען קוקט דיר אין מויל, מען וואַרט — צו וועסטו ניט זאָגען עפּעס אַן איבעריגען וואָרט...

די פּאַסירונגען פון די לעצטע טעג האָבען איהר אויסגעמאַטערט און יעצט, ווען זי האָט דערהערט פאַר זיך אַ מעגליכקייט צו לעבען אויסער'ן שטאָדט, ווייט פון די אַלע דראַמעס, האָט זי זיך דורשטיג אָנגעכאַפּט אָן דיעזער מעגליכקייט.

אָבער ניקאָליי האָט זיך געזוכט ארויסצודרעהען פון דעם געשפּרעך.

— וועגען וואָס טראַכסטו, איוואַן? — האָט ער זיך געווענדעט צום דאָקטאָר.

אויפהויבענדיג זיין אַראָפּגעלאָזענעם קאָפּ, האָט דער דאָקטאָר אומעדיג געענטפערט:

— קליין איז אונזער צאָהל! מען דאַרף ענערגישער אַרבייטען... און

מען האָרף איבערצייגען פאַוולען און אַנדרייען, אַז זיי זאָלען אַנטלויפען. זיי ביידע זיינען צו טהייער, אַז זיי זאָלען זיצען אָהן אַרבייט...

ניקאָליי האָט אַ קנייטש געטהאָן דעם שטערען און האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, וואַרפענדיג פערבייגעהענדיג אַ בליק אויף דער מוטער. זי האָט פערשטאַנען, אַז אין איהר אַנוועזענהייט פיהלען זיי זיך אונאַנגענעהם צו רעדען וועגען פאַוולען און זי איז אַרויס אין איהר צימער, אַוועקטראָגענדיג מיט זיך אַ לייכטע בעליידיגונג אויף די מענשען, דערפאַר וואָס זיי האָבען אַזוי וועניג אויפמערקזאַמקייט געשענקט איהר וואונש. זי איז געלעגען אין בעט מיט אָפענע אויגען און ביסלעכווייז האָט איהר אַרומגענומען אַן אונרוהיגקייט.

דער פערגאַנגענער טאָג איז געווען דונקעל, אונפערשטענדליך און פיל מיט שלעכטע סמנים, נאָר עס איז איהר געווען צו שווער צו דענקען וועגען איהם און, פערשטויסענדיג פון זיך די פינסטערע איינדריקע, האָט זי זיך פערטראַכט וועגען פאַוולען. איהר האָט זיך געוואָלט זעהן איהם פריי און אין דער זעלבער צייט האָט זי זיך געשראָקען דערפאַר. זי האָט געפיהלט, אַז אַלעס אַרום איהר פערשאַרפט זיך, ווערט אויפגערעגט און עס האַלט ביי שאַרפע צוזאַמענשטויסע. די שווייגענדיגע גערולד פון די מענשען האָט געהאַלטען אין פערשווינדען, איבעראַל האָט זיך געפיהלט אַן אויפרעגונג, די לופט האָט געאָטהעמט מיט עטוואָס נייעס... יעדע פראָקלאַמאַציע פלעגט אַרויסרופען אויפ'ן מאַרק, אין די קראָמען, צווישען די הויז־דיענער און בעל מלאכות לעבהאַפטע געשפרעכען; יעדער אַרעסט פלעגט ערוועקען אַ פורכט־זאַמע און אָפטמאָל אונבעוואוסטזיניגע סימפּאַטיע צו די אַרעסטירטע. אָלץ אָפטער האָבען זיך צווישען דעם פּראָסטען עולם געהערט די ווערטער, פאַר וועלכע זיי האָבען זיך פריהער געשראָקען: בונט, סאָציאַליסטען, פּאָליטיק. דיעזע ווערטער פלעגט מען אַרויסרעדען מיט שפּאָט, הינטער וועלכען עס איז געלעגען אַ פראַגע פון נייגעריגקייט; מיט כעס, הינטער וועלכען עס איז געלעגען אַ שרעק; מיט האָפנונג און אַ געפיהל פון ראַכע... לאַנגזאַם האָבען זיך אָנגעפאַנגען צו בעווענען די כוואַליעס איבער דעם פינסטערען איינגעשטאַנענעם לעבען, דער פערשלאָפענער געדאַנק האָט געהאַלטען אין אויפוואַכען. דאָס אַלעס האָט די מוטער געזעהן קלאָרער פאַר אַנדערע, ווייל זי האָט בעסער געקענט דעם בייזען פּנים פון לעבען; זי איז נעהנטער געשטאַנען צו איהם און יעצט, זעהענדיג אויף איהם קנייטשען פון פערטראַכטונג און אויפרעגונג, האָט זי זיך געפרעהט און געשראָקען. זי האָט זיך געפרעהט, ווייל זי האָט עס צוגעשריעבען די אַרבייט פון איהר זוהן און געשראָקען האָט זי זיך דערפאַר, וואָס זי האָט געוואוסט, אַז ווען ער וועט אַרויס פון טורמע וועט

ער זיך גלייך אוועקשטעלען פאראויס פון אלעמען, אויף דעם געפעהרליכ-סטען פלאץ... און ער וועט אומקומען.

א מאל פלעגט דעם זוהן'ס געשטאלט אויסוואקסען אין איהרע אויגען ביז צו א ריעז פון די אלטע מעשה'לעך. ער פלעגט פעראייניגען אין זיך אלע עהרליכע און דרייסטע ווערטער, וועלכע זי האט ווען געהערט, פון אלע מענשען וועלכע זיינען איהר געפעלען געווען, אלעם העלדישעם און ליב-טיגעם, וואס זי האט געוואוסט. דאן פלעגט זי מיט שטאלץ און בעגייס-טערונג און פול מיט האפנונג טראכטען פון איהם:

— עס וועט אלץ זיין גוט... אלעס!

איהר ליעבע, די מוטער־ליעבע פלעגט אויפפלאמען, פלעגט איהר פער-קוועטשען דאס הארץ ביז צום שמערצען און זי פלעגט טראכטען:

— ער וועט אומקומען... ער וועט פערלארען געהן...

זי איז אנטשלאפען געווארען שפעט ביי נאכט, און זי האט זיך אויפ-געכאפט פריה מיט א קאפ וועהטאג און א שטעכעניש אין די זייטען.

.14

ארום האלבען טאג איז זי געזעסען אין דער קאנטאר פון טורמע אנט-קעגען פאוועלען. ווי דורך א נעבעל אין די אויגען האט זי געקוקט אויף זיין בע-וואקסענעם פנים און האט געזוכט א געלעגענהייט ווי אזוי איהם איבערצו-געבען דאס צעטעלע, וועלכען זי האט געהאלטען פעסט צוזאמענגעדריקט צווישען די פינגער.

— איך אליין בין געזונד און אלע אנדערע אויך! — האט ער געזאגט ניט הויך — נו, און וואס מאכסטו?

— גאנץ גוט! יעגאר איוואנאוויטש איז געשטארבען! — האט זי מעכאניש א זאג געטהאן.

— יא? — האט פאוועל אויסגערופען און ער האט שטיל אראפגע-לאזען דעם קאפ.

— ביים בעגראבען איהם האט זיך די פאליציי געשלאגען, איינעם האט מען ארעסטירט! — האט זי נאאיוו פארטגעזעצט.

דער געהילף פון טורמע נאטשאלניק איז אן אויפגערעגטער אויפגע-שפרונגען פון שטוהל און האט ארויסגעברומט:

— דאס איז איבעריג... איהר דארפט דאך פערשטעהן, אז וועגען פא-ליטיק איז פערבאטען צו רעדען!...

די מוטער האט זיך אויך אויפגעהויבען פון שטוהל און פונקט ווי זי

וואָלט ניט פערשטאַנען, וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, האָט זי מיט אַ שול־דיגער מינע ערקלעהרט:

— איך רעד דאָך ניט וועגען פּאָליטיק, נאָר וועגען דער געשלעג! און געשלאָגען האָבען זיי זיך טאַקע... מען האָט זאָגאר איינעם דעם קאָפּ צור־שפּאָלטען...

— דאָס איז אַלץ איינס! איך בעט אייך שווייגען! דאָס הייסט ש־ווײ־גען וועגען אַלעס, וואָס איז ניט שייך אייך פּערזענליך... אייער פאַמיליע און אייער הויז אין אַלגעמיין.

פּיהלענדיג, אַז ער האָט זיך פערפּלאָנטערט, האָט ער זיך געזעצט צום טיש און פאַנאַנדערקלייבענדיג די פּאַפּיערען, האָט ער מיעד צוגעגעבען:

— איך בין דאָך פעראַנטוואָרטליך, יאָ...

די מוטער האָט זיך אַרומגעקוקט און שנעל אַריינשטופּענדיג פּאַוולען אין האַנד דאָס צעטעלע, האָט זי לייכטער אָפּגעאָטהעמט.

— איך ווייס גאָר ניט וועגען וואָס צו רעדען...

פּאַוועל האָט אַ שמייכעל געטהאָן:

— איך ווייס אויך ניט...

— דאַן דאַרף מען ניט קומען אַהער! — האָט מיט אויפרעגונג בע־מערקט דער בעאַמטער. — זיי האָבען ניט וואָס צו רעדען, און געהען פון דעסטוועגען און פערשאַפען אונז איבעריגע אַרבייט....

— דער משפּט וועט אין גיכען פאָרקומען? — האָט די מוטער, נאָך אַ קורצען שווייגען, אַ פרעג געטהאָן.

— די טעג איז געווען דער פּראָקוראָר, האָט ער געזאָגט, אַז אין גיכען...

זיי האָבען זיך דורכגעוואָרפען מיט אונבעדייטענדע ווערטער. די מו־טער האָט געזעהן, אַז פּאַוועלס אויגען קוקען אויף איהר מיט ליעבע און צערטליכקייט. נאָך אַלץ אַזאַ גלאַטענער און רוהיגער ווי אימער, האָט ער זיך גאָר ניט געענדערט, בלויז זיין באָרד איז שטאַרק אָפּגעוואַקסען און האָט איהם פערעלטערט, אויך זיינע הענד זיינען ווייכער געוואָרען. איהר האָט זיך פערוואָלט פערשאַפען איהם פרייד און דערצעהלען איהם וועגען ניקאָ־לייען און זי האָט מיט דעם זעלבען דינעם קול געזאָגט:

— איך האָב געזעהן דיין תלמיד...

פּאַוועל האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר מיט אַ שטומען פרעגענדיגען בליק. וועלענדיג איהם דערמאָהנען וועגען וויעסאָוושטשיקאָווס געציי־ביי־קעלטען פּנים, האָט זי מיט'ן פינגער אַ קלאַפּ געטהאָן זיך איבער'ן באַק...

— עס איז איהם גאַנץ גוט, דעם אינגעל. ער איז געזונד און שטאַרק

און אין גיכען קומט ער אָן אויף אַ שטעלע... געדענקסט, ער פלעגט אַלץ בעטען אַ שווערע ארבייט?

דער זוהן האָט פערשטאַנען, ער האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט מיט אַ פרעהליכען שמייכעל אין די אויגען געענטפערט:

— געוויס... איך געדענק!

— יעצט זעהסטו! — האָט זי מיט בעפריעדיגונג אויסגערופען גע־ריהרט פון פרייד.

ביין געזעגענען זיך מיט איהר האָט ער איהר פעסט געדריקט די האנד און האָט געזאָגט:

— אַ דאנק דיר, מאמע!

זי איז געווען אַזוי פער'שכור'ט פון פרייד, וואָס זי איז אַזוי נאָהענט גייסטיג צו איהם, אַז זי האָט ניט געהאַט קיין כחות צו ענטפערען איהם מיט ווערטער און זי האָט איהם געענטפערט מיט אַ שטומען האנד־דרוק.

אין הויז האָט זי געטראָפען סאַשאַ'ן. די מיידעל פלעגט געוועהנליך קומען צו נילאָוונאַ'ן אין די טעג, ווען די מוטער פלעגט געהן זעהן זיך מיט פּאַוולען. זי פלעגט קיינמאָל ניט פאַנאַנדערפרעגען וועגען פּאַוולען און אויב די מוטער פלעגט אַליין ניט דערצעהלען וועגען איהם, פלעגט זיך סאַשאַ בענוגענען מיט דעם, וואָס זי פלעגט געשפּאַנט קוקען דער מוטער אין פּנים אריין. אָבער יעצט האָט זי איהר בעגעגענט מיט אַן אונרוהיגער פראַגע:

— נו, וואָס הערט זיך מיט איהם?

— ער פיהלט זיך גאַנץ גוט!

— דאָס צעטעלע האָט איהר איהם איבערגעגעבען!

— נאַטירליך!

— ער האָט איהם איבערגעלעזען?

— וואו האָט ער דען געקענט לעזען? דאַרטען קען מען דאָך ניט!

— יאַ, איך האָב גאָר פערגעסען! — האָט לאַנגזאַם געזאָגט די מיי־דעל. — מיר וועלען וואַרטען נאָך אַ וואָך... נאָך אַ וואָך... און ווי דענקט איהר — ער וועט איינשטימען?

זי האָט פערקנייטשט די ברעמען און האָט אונבעוועגליך געקוקט אויף דעם פּנים פון דער מוטער.

— איך ווייס אַליין אויך ניט... איך דענק, אַז ער וועט איינשטימען, — האָט די מוטער געזאָגט. — וואָרום זאָל ער ניט וועלען אנטלויפען, ווען דאָס איז ניט פערבונדען מיט קיין געפאַהר?...,

סאשא האָט א טרייסעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און טרוקען א פרעג גע־טהאָן:

— ווייסט איהר וואָס מען מעג געבען דעם קראַנקען? ער בעט עסען.

— מען מעג איהם אַלץ געבען! אָט איך גיב שוין....

זי איז ארויס אין קיך. סאשא האָט זיך לאַנגזאם געלאָזען געהן נאָך איהר.

— העלפען אייך?

— א דאנק אייך!

די מוטער האָט זיך איינגעבויגען צום אויווען און האָט ארויסגענומען דעם טעפּעל. די מיידעל האָט איהר שטיל א זאָג געטהאָן:

— ווארט...

איהר פּנים איז בלאַס געוואָרען, די אויגען האָבען זיך ברייט פאנאנ־דערגעעפענט, איהרע ציטערנדע ליפּען האָבען מיט אָנשטרענגונג אָנגעפאנגען צו שעפּטשען היים און שנעל:

— איך וויל אייך בעטען... איך וויים, אז ער וועט ניט צושטימען! רעדט איהר איהם צו!... זאָגט איהם, אז ער איז נויטיג פאר דער זאַך... אז איך האָב מורא, ער זאָל ניט קראַנק ווערען... איהר זעהט דאָך, דער משפט וועט נאָך אזוי גיך ניט פאָרקומען...

איהר איז קענטיג געווען שווער צו רעדען. זי האָט זיך אין גאַנצען אויסגעגלייכט, האָט זיך אָנגעשטרענגט און האָט געקוקט אָן א זייט. איהר שטימע האָט געקלונגען ניט גלייך, פּונקט ווי א סטרונע, וועלכע מען ציהט אָן, און האָט זיך אונערוואַרטעט איבערגעריסען. זי האָט אַראָפּגעלאָזען די אויגען און האָט געביסען די ליפּען.

די מוטער איז צומומעלט געוואָרען פון איהרע רייד. זי האָט אָבער פערשטאַנען איהר און, אָנגעפילט מיט א געפיהל פוי אומעט, האָט זי ארומ־גענומען סאשע'ן און האָט שטיל געענטפערט:

— טהייערינקע מיינע!... ער וועט קיינעם אויסער זיך אַליין ניט פאָלגען; קיינעם ניט!...

זיי האָבען זיך ביידע צוגעטוליעט איינע צו די אַנדערע און האָבען גע־שוויגען. נאָכדעם האָט סאשא פאַרזיכטיג אַראָפּגענומען איהרע הענד פון דער מוטערס פּלייצעס און זי האָט ציטערנדיג געזאָגט:

— יאָ... איהר זייט גערעכט! דאָס זיינען אַלץ נאַרישקייטען... נערוועז...

און פלוצלונג האָט זי מיט ערנסטקייט פערענדיגט:

— קומט, לאָמיר געבען עסען דעם פערוואונדעטען...

זיצענדיג ביים קראַנקען'ס בעט, האָט זי איהם צערטליך געפרעגט:

— וואָס, דער קאָפּ טהוט שטאַרק וועה?

— ניט זעהר... נאָר עס שווינדעלט מיר אין די אויגען... און איך פיהל א שוואַכקייט, — האָט איוואַן געענטפערט.

בעמערקענדיג, אַז ער שעהמט זיך צו עסען אין איהר אַנוועזענהייט, האָט זיך סאַשאַ אויפגעהויבען פון אָרט און איז אַרויס.

איוואַן האָט זיך אַניעדערגעזעצט אויפ'ן בעט, האָט איהר דורכגעלאָזען מיט זיין בליק און האָט א זאָג געטהאָן:

— א שעה־נע!...

זיינע אויגען זיינען געוועזען העלע און פרעהליכע. די צייהנער קליינע און געדיכטע, זיין שטימע האָט זיך נאָך ניט איינגעשטעלט.

— ווי אַלט זייט איהר? — האָט די מוטער איהם א פרעג געטהאָן.

— זיעבצעהן יאָהר...

— וואו זיינען אייערע עלטערען?

— אין דאָרף... און איך בין פון צעהן יאָהר אַלט דאָ... איך האָב גע־ענדיגט די שול און בין גלייך געקומען אַהער! און ווי איז אייער נאָמען, חבר?

ביי דער מוטער פלעגט דיעזער וואָרט אימער אַרויסרופען א שמייכעל, אָבער דאָס פלעגט איהר ריהרען. אויך יעצט האָט זי שמייכלענדיג געפרעגט:

— צו וואָס דאַרפט איהר דאָס וויסען?

דער אינגעל האָט זיך א ביסעל פערלאָרען און נאָך א קורצען שווייגען האָט ער ערקלעהרט:

— פערשטעהט איהר מיך, דער סטודענט פון אונזער קרייזעל... דאָס הייסט דער, וואָס האָט מיט אונז געלערענט, האָט אונז דערצעהלט וועגען דער מוטער פון פּאַוועל וולאַסאָוו, אַן אַרבייטער... איהר ווייסט דאָך מסתמא פון דער ערשטער מאַי דעמאָנסטראַציאָן?

זי האָט א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט זיך געשפּאַנט צוגעהערט.

— ער האָט דער ערשטער עפענטליך ערהויבען די פאָהן פון אונזער פּאַרטיי! — האָט איוואַן מיט שטאָלץ ערקלעהרט און זיין שטאָלצקייט האָט אויך געפונען אַן אָפּקלאַנג אין דער מוטערס האַרץ.

— איך בין דערביי ניט געוועזען... מיר האָבען דאַן געדענקט צו מאַכען אַזאַ דעמאָנסטראַציאָן דאָ, אָבער עס האָט זיך אונז ניט איינגעגעבען! קליין איז דאַמאָלסט געוועזען אונזער צאָהל. אָבער דעם קומענדען יאָהר — וועט איהר זעהן!

ער איז לעבעדיג געוואָרען, פאָרשטעלענדיג זיך די קומענדע פּאַסירונגען און פאָכענדיג אין דער לופט מיט דער לעפעל, האָט ער פאָרטגעזעצט:

— איז אַט די דאָזיגע װאָלאָסאָװאַ, די מאַמע הייסט עס... אױך אַרײנ־געטראָטען נאָכדעם אין דער פּאַרטײ... מען זאָגט אַן אַלטע... אַ פּשוט אַ װאונדער... מען דאַרף גאָר מיט ליכט זוכען אַזעלכע אין דער װעלט!

די מוטער האָט אַ שמייכעל געטהאָן. איהר איז געװען אָנגענעהם צו הערען אַזעלכע בעגייסטערטע קאָמפּלימענטען פון דעם אינגעל. אין דער זעלבער צייט האָט זי זיך געפיהלט ניט גוט. זי האָט זאָגאר געװאָלט זאָגען איהם — דאָס בין איך װאָלאָסאָװאַ!... זי האָט זיך אָבער איינגעהאַלטען און האָט מיט אַ לייכטען שמייכעל אומעדיג אַ זאָג געטהאָן צו זיך אַליין:

— אַך, דו אַלטער נאַר!...

— און איהר עסט װאָס מעהר... װערט געזונד װאָס שנעלער, אום צו קענען אַרבייטען פאַר דער גוטער זאַך! — האָט זי פּלוצלונג, איינבויגענדיג זיך צו איהם, געזאָגט. — די זאַך פאָדערט שטאַרקע, יונגע הענד, אַ ריינעם האַרץ און אַן עהרליכען מוח... מיט דיעזע קרעפטען װעט מען קענען בײ־קומען גאָר דאָס שלעכטע און געמיינע אױף דער װעלט.

די טיהר האָט זיך געעפענט. עס האָט זיך געפיהלט אַ פייכטע הערבסט־קעלט. און סאָפיע איז אַריינגעקומען אַ רויטע, אַ פרעהליכע.

— שפּיאָנען דרעהען זיך אַרום מיר אַרום, פּונקט װי חתנים אַרום אַ רייכער כלה, עהרען װאָרט! איך מוז װאָס גיכער אַװעקגעהן פון דאַנען... נו, װאָס מאַכט איהר, װאַניאַ? בעסער? װאָס מאַכט פּאַװעל, נילאָװנאַ? איז סאַשאַ דאָ? — האָט זי, פערדרויכערענדיג אַ פּאַפּיראָס, געפרעגט, ניט װאַרטענדיג אויף אַן ענטפער, און זי האָט מיט איהרע גרויע אויגען מילד געקוקט אויף דער מוטער און אויפ'ן קראַנקען.

די מוטער האָט געקוקט אויף איהר און שמייכלענדיג געטראַכט:

— אַט בין איך שוין אויך פעררעכענט צווישען די גוטע מענשען!...

און װיעדער איינבויגענדיג זיך צו איװאַנען, האָט זי געזאָגט:

— װערט געזונד, זוהנעלע!

און זי איז אַרויס אין עס־צימער. דאָרטען האָט סאָפיע דערצעהלט סאַשאַ'ן:

— זי האָט שוין פאַרטיג דריי הונדערט עקזעמפּליאַרען! זי װעט פאַ־לען פון אַזאַ אַרבייט!... אַט דאָס איז אַ העלדישקייט! איהר װייסט, סאַשאַ, עס איז אַ גרויסער גליק צו לעבען צווישען אַזעלכע מענשען, צו זיין זייערער אַ חבר, צו אַרבייטען מיט זיי צוזאַמען...

— יאַ! — האָט די מיידעל שטיל געענטפערט.

אין אָבענד ביים טהעע טרינקען האָט סאָפיע געזאָגט דער מוטער:

— און איהר, נילאָוונא, וועט ווייעדער דאַרפען בעזוכען דעם דאָרף...

— מילא, נו! ווען?

— אין אַ דריי טעג אַרום — קענט איהר?

— גוט...

— איהר פאָהרט! — האָט זיך ניקאָליי אָפּגערופען. —דינגט אַ פּאָסט־פוהר און פאָהרט אויף אַן אַנדער וועג, דורך דעם דאָרף ניקאָלסקאָיע.

— דורך ניקאָלסקאָיע איז ווייט! — האָט די מוטער בעמערקט. — און אַ פוהר אַהין קאָסט צו פיעל...

— פערשטעהט איהר מיך... — האָט ניקאָליי פאָרטגעזעצט. — איך בין בכלל געגען דיעזער נסיעה. דאָרט איז יעצט אונרוהיג.... עס זיינען שוין געוועזען אַרעסטען, מען האָט שוין צוגענומען עפּעס אַ לעהרער, מען דאַרף זיין פאָרזיכטיגער... מען האָט בעסער גערדאַרפט אָפּוואַרטען אַ קורצע צייט...

— דאָס קען מען סיי ווי ניט אויסמיידען! — האָט די מוטער גע־ענטפערט. — איהר זאָגט דאָך אַליין, אַז מען פיינעגט ניט! — און זי האָט אַ שמייכעל געטהאָן.

סאָפיע האָט, צוקלאַפּענדיג מיט די פינגער אָן טיש, בעמערקט:

— מיר מוזען זעהן ניט צו אונטערברעכען די פערשפרייטונג פון לי־טעראַטור... איהר האָט ניט מורא צו פאָהרען, נילאָוונא? — האָט זי פּלוצלונג געפרעגט.

די מוטער האָט זיך אַ ביסעל געפונען בעליידיגט פון דיעזער פראַגע און זי האָט געענטפערט:

— ווען האָב איך דען יאָ מורא געהאַט? דעם ערשטען מאָל האָב איך דאָס אויך געטהאָן אָהן קיין שום מורא... און דאָ פּלוצלונג... — זי האָט ניט פערענדיגט די פראַזע און האָט אַרונטערגעלאָזען דעם קאָפּ. יעדעס מאָל, ווען מען פלעגט איהר פרעגען, צו זי האָט קיין מורא ניט, אָדער צו איהר איז בעקוועם, אָדער צו זי איז אימשטאַנדע צו טהאָן דאָס אָדער יע־נעס — פלעגט זיך איהר דוכטען, אַז די מענשען שטופּען איהר עפּעס אָפּ אָן אַ זייט, אַז זיי בעציהען זיך צו איהר אַנדערש, ווי איינע צו די אַנדערע. ווען עס זיינען אָנגעקומען די שטורמדיגע טעג, האָבען זיי איהר אין אָנפאַנג בעאונרוהיגט, אַ דאַנק דער שנעלקייט פון זייער גאַנג און דער פערשיעדענ־אַרטיגקייט פון זייער אינהאַלט און אויפרעגונג, נאָר זי פלעגט זיך גיך צו־געוואוינען צום טומעל און איהר האַרץ, וואָס איז געוועזען אָנגעפילט מיט די פערשיעדענע איינדריקע, האָט זיך געריסען צו טהעטיגקייט, צו אַרבייט... אַזאַ שטימונג האָט זי איבערגעלעבט אויף דיעזען טאָג, און דעריבער איז איהר נאָך אונאַנגענעהמער געוועזען סאָפיע׳ס פראַגע.

— אייער פראַגע, צו איך האָב מורא, איז גאַנץ איבעריג! — האָט זי זיפצענדיג געזאָגט. — איך האָב ניט וואָס מורא צו האָבען... עס שרעקען זיך נאָר יענע, וועלכע האָבען עפּעס... און וואָס האָב איך? נאָר דעם זוהן... פאַר איהם האָב איך זיך געשראָקען... איך האָב מורא געהאַט מען זאָל איהם דאָרט ניט פיינינגען... און פאַר זיך אויך... אָבער אז פייניגען פייניגט מען ניט — איז וואָס איז דאָ פאַראַן מורא צו האָבען?

— איהר האָט זיך בעליידיגט! — האָט סאָפיע אויסגערופען.

— ניין... אָבער איהר איינער דעם אַנדערען שטעלט ניט אַזעלכע פראַגען...

ניקאָליי האָט געשווינד אויסגעטהאָן די ברילען, האָט זיי ווידער אָנגעטהאָן און האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער שוועסטער׳ס געזיכט. די מוטער האָט זיך אויפגעהויבען פון שטוהל און האָט זיי געוואָלט עפּעס זאָגען, נאָר סאָפיע האָט איהר אָנגענומען פאַר׳ן האַנד און שטיל געזאָגט:

— ענטשולדיגט מיר... מעהר וועל איך דאָס ניט טהאָן!

דאָס האָט ארויסגערופען אַ געלעכטער ביי דער מוטער, און אין עטליכע מינוט ארום האָבען זיי שוין אַלע דריי פריינדליך און בעזאָכט געשמועסט וועגען דער רייזע אין דאָרף.

15.

ווען עס האָט אָנגעהויבען טאָגען, האָט זיך די מוטער שוין געטרייסעלט אין דעם פּאָסט־וואָגען איבער דעם בלאָטיגען הערבסט־וועג. אַ פייכטער ווינד האָט געבלאָזען איהר אין פּנים אריין, די בלאָטע האָט געשפּריצט און דער פוהרמאַן, זיצענדיג אויף די קאָזלעס, האַלב אָבגעקעהרט צו איהר, האָט זיך געהאַלטען אין בעקלאָגען:

— זאָג איך צו איהם, צום ברודער הייסט עס, קום לאָמיר זיך צוטהיילען! האָבען מיר זיך אָנגעפאַנגען טהיילען...

ער האָט פּלוצלונג אַ שמיץ געטהאָן דעם לינקען פערד און האָט מיט כעס אַ געשריי געטהאָן:

— נאַ־אָ! לויף, דו פּאַדלע!...

איבער די היילע פעלדער האָבען ארומגעשפּאַציערט די פעטע הערבסט־וואָראָנעס, אַ קאַלטער ווינד איז פייפענדיג געפלויגען איבער זיי. די וואָראָנעס האָבען אונטערגעשטעלט זייערע זייטען אונטער די קלעפּ פון ווינד. ער האָט פאַנאַנדערגעבלאָזען זייערע פעדערען, האָט זיי געוואָרפען פון די פיס, דאַן פלעגען זיי פויל אויפהויבען די פליגלען און אריבערפליהען אויף אַן אַנדער פּלאַץ.

— נו, האָט ער ביי מיר אויסגענאַרט... זעה איך, אַז איך האָב ניט צו וואָס צו נעהמען זיך... — האָט דער פוהרמאַן ווייטער דערצעהלט.

די מוטער האָט ווי דורך אַ חלום געהערט זיינע רייד. אין איהר האַר־צען איז געוואַקסען אַ שטומער געדאַנק. איהר זכרון האָט פאַר איהר גע־בויט אַ לאַנגע רייהע פּאַסירונגען, וועלכע זי האָט איבערגעלעבט פאַר די לעצטע יאָהרען, און דורכקוקענדיג זיי האָט זי איבעראַל געזעהן זיך. פריהער פלעגט דאָס לעבען געשאַפען ווערען ערגעץ ווייט. זי האָט ניט געוואוסט ווער עס שאַפט און צוליעב וואָס ער ווערט געשאַפען. אָבער יעצט ווערט פיעלעס געטהאָן פאַר איהרע אויגען און מיט איהר הילפע. דאָס האָט אַרויסגערופען אין איהר אַ פערפּלאָנטערטען געפיהל פון אונצופרידענהייט צו זיך און אַ געפיהל פון זעלבסט־צופריעדענהייט און פון שטילען אומעט...

אַלץ אַרום האָט זיך געשאָקעלט אין לאַנגזאַמער בעוועגונג. איבער'ן הימעל זיינען, אַריבעריאָגענדיג איינער דעם צווייטען, געשוואוּמען גרויע וואָלקענס. ביי די זייטען פון וועג האָבען זיך געשאָקעלט די נאַסע בוימער, אַרום האָבען זיך געצויגען די פעלדער און בערגלעך. דער גאַנצער גרויער טאָג האָט זיך עפּעס אַזוי ווי געאיילט אַנטקעגען צו קומען עטוואָס ווייטעס און וויכטיגעס.

דער האַמזעדיגער קול פון פוהרמאַן, דאָס קלינגען פון די גלעקלעך, דער פייכטער וואָיען און רויש פון ווינד האָבען זיך צוזאַמענגעגאָסען אין איין שטראָמענדען טייכעל. ער האָט זיך געצויגען איבער'ן פעלד מיט אַ גלייכער האַסטיגקייט און האָט געוועקט אין קאָפּ געדאַנקען:

— פאַר אַ רייכען איז דאָך די גאַנצע וועלט ווענינ... אַזוי איז עס דאָך שוין!... האָט ער אָנגעפאַנגען צו שניידען... די נאַטשאַלסטוואָ איז מיט איהם בעפריינדעט... — האָט דער פוהרמאַן, שאָקלענדיג זיך אויף די קאָזלעס, דערצעהלט.

ווען זיי זיינען געקומען אויף דער סטאַנציע, האָט ער אויסגעשפּאַנט די פערד און האָט זיך מיט אַ האָפנונגסלאָזער שטימע געווענדעט צו דער מוטער:

— דו האָסט מיר געדאַרפט געבען אַ צעהנערעל... איך וואָלט כאָטש גענומען אַ שנאַפּס...

זי האָט איהם דערלאַנגט אַ מטבעה און ער האָט מיט'ן זעלבען טאָן געזאָגט:

— פאַר דריי קאָפּיקעס וועל איך קויפען בראַנפען און פאַר צוויי — אַ שטיקעל ברויט...

נאָך האַלבען טאָג איז די מוטער, אַ צובראָכענע, אַ פערפראָרענע, אָנגעקומען אין דעם גרויסען דאָרף ניקאָלסקאָיע. זי איז אַרויס אויף דער סטאַנציע, האָט זיך געהייסען דערלאַנגען טהעע און האָט זיך געזעצט לעבען פענסטער, אַוועקשטעלענדיג איהר שווערען רייזע־טאַש אונטער'ן באַנק. פון פענסטער האָט זיך געזעהן אַ פּלאַץ ניט קיין גרויסער, בעדעקט מיט צוטראָטענע געלע גראָז און די טונקעל־גרויע הויז מיט דעם אַראָפּגעלאָזענעם דאַך פון דער דאָרפישער פערוואַלטונג. אויפ'ן גאַניק פון הויז איז געזעסען אַן אַלטער פויער מיט אַ לאַנגער באָרד און אַ פּליכעוואַטען קאָפּ און האָט געקרייצט אַ ליולקע. איבער'ן גראָז איז אַרומגעגאַנגען אַ חזיר.

איבער'ן הימעל זיינען געשוואומען איינע אויף די אַנדערע דונקעלע וואָלקענס... עס איז געווען שטיל, דונקעל און אומעדיג. דאָס לעבען אַרום האָט זיך עפּעס אַזוי ווי ערגעץ־וואו בעהאַלטען.

פּלוצלונג איז גאַלאָפּירענדיג צוגעריטען צום הויז דער אוריאַדניק, האָט אָפּגעשטעלט ביים גאַניק פון הויז דעם געלען פערד און, פאָכענדיג אין דער לופט מיט'ן קאַנטשיק, האָט ער אָנגעפאַנגען צו שרייען אויפ'ן פויער. די געשרייען האָבען זיך אָפּגעקלאַפּט אָן די שויבען פון די פענסטער, אָבער קיין ווערטער האָבען זיך ניט געהערט... דער פויער האָט זיך אויפגעהויבען, האָט אויסגעשטרעקט די האַנד, אָנצייגענדיג אויף ווייטער. דער אוריאַדניק איז אַראָפּגעשפּרונגען פון פערד, האָט אַ וואָרף געטהאָן דעם פויער די לייצעס, איז אַרויפגעשפּרונגען אויפ'ן גאַניק און איז פערשוואונדען הינטער די טיהרען פון הויז...

עס איז ווידער שטיל געוואָרען. דער פערד האָט צוויי מאָל אַ קלאַפּ געטהאָן מיט'ן קאָפּיטע אָן דער ווייכער ערד. אין צימער איז אַריין אַ מיידעלע מיט אַ קורצען, געלען צאָפּ און מיט מילדע אויגען אויפ'ן רונדען פּנים. זי האָט געהאַלטען פערביסען די ליפּען, האָט געטראָגען אויף איהרע אויסגעשטרעקטע הענד אַ טאַץ מיט געשיר. זי האָט זיך געבויגט, אָפּט שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ.

— גוט מאָרגען, מיידעלע! — האָט די מוטער צערטליך געזאָגט.

— גוט יאָהר!

אויסשטעלענדיג אויפ'ן טיש די טעלער און די טהעע־געשיר, האָט די מיידעלע פּלוצלונג לעבהאַפט ערקלעהרט:

— אָקאָרשט האָט מען געכאַפּט אַ גזלן... מען פיהרט איהם!

— וואָס פאַר אַ גזלן?

— איך ווייס ניט...

— וואָס האָט ער געטהאָן?

— איך ווייס ניט, — האָט די מיידעלע איבערגע'הזר'ט. — איך האָב נאָר געהערט: מען האָט געכאַפּט... דער וועכטער פון דאָרפס־פערוואַל־טונג איז אוועקגעלאָפען נאָכ'ן פּריסטאַוו אוז האָט אַ געשריי געטהאָן — מען האָט געכאַפּט, זאָגט ער, מען פיהרט!

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אין פענסטער — אויפ'ן פּלאַץ האָבען געהאַלטען אין אָנקומען פויערים. אייניגע זיינען געגאַנגען לאַנגזאַם און בעלי בתיש, אַנדערע געשווינד, צושפּיעליענדיג אין גאַנג די פּעלצלעך. אָפּשטעלענדיג זיך ביים גאַניק פון הויז, האָבען אַלע געקוקט ערגעץ לינקס... עס איז געוועזן זאָנדערבאַר שטיל...

די מיידעלע האָט אויך אַ קוק געטהאָן אויפ'ן גאַס און איז אַרויסגע־לאָפען פון צימער, הויך אַ קלאַפּ טהוענדיג מיט'ן טיהר. די מוטער האָט אַ ציטער געטהאָן, האָט אַרונטערגערוקט ווייטער איהר טשעמאָדאַן אונטער'ן באַנק און, אַרויפוואַרפענדיג אויפ'ן קאָפּ אַ טיכעל, האָט זי זיך געלאָזען געהן געשווינד צום טיהר, קוים איינהאַלטענדיג דעם וואונש, וועלכער האָט איהר פערכאַפּט, צו געהן וואָס שנעלער, פּשוט צו לויפען...

ווען זי איז אַרויס אויפ'ן גאַניק, האָט איהר אַ שאַרפע קעלט אַ שמיץ געטהאָן אין די אויגען און אין האַרצען. דער אָטהעם האָט איהר פערכאַפּט און די פיס זיינען איהר פערגליווערט געוואָרען. — אין מיטען פּלאַץ איז געגאַנגען ריבין די הענד פערבונדען אויף אַ־הינטער, ביי די זייטען זיינען געגאַנגען צוויי דעסיאַטניקעס מיט שטעקענס אין די הענד און לעבען דאָרפס־פערוואַלטונג איז געשטאַנען אַן עולם מענשען און האָט שווייגענדיג געוואַרט.

אַ צוטומעלטע, ניט קענענדיג פאַנאַנדערקלייבען זיך, וואָס דאָ קומט פאָר אַזוינס, האָט די מוטער, ניט אָפּרייסענדיג זיך, געקוקט — ריבין האָט עפּעס גערעדט. זי האָט געהערט זיין שטימע, אָבער די ווערטער פלעגען פערשווינדען אָהן אַן אָפּקלאַנג אין דער דונקעלער, ציטערנדער פּוסטקייט פון איהר האַרצען... זי איז געקומען צו זיך, האָט איבערגעכאַפּט דעם אָטהעם — ביים גאַניק איז געשטאַנען אַ פויער מיט אַ ברייטער בלאָנדער באָרד, וועלכער האָט געקוקט אויף איהר מיט זיינע העל־בלויע אויגען. קוים וואָס זי איז געוועזן אימשטאַנדע איהם אַ פרעג צו טהאָן:

— וואָס איז דאָס אַזוינס?

— אָט, קוקט... — האָט דער פויער געענטפערט און ער האָט זיך אָפּגעקעהרט.

עס איז צוגעקומען אַ צווייטער פויער און האָט זיך אַוועקגעשטעלט

לעבען איהר. די דעסיאטניקעס האָבען זיך אָפּגעשטעלט לעבען עולם, וועל־כער איז געוואקסען און געוואקסען. פּלוצלונג האָט זיך דערהערט ריבין׳ס קול:

— גאָטספאַרכטיגע מענשען! איהר האָט דאָך מסתמא געהערט וועגען די פּאַפּירלעך, אין וועלכע עס האָט זיך געשריעבען וועגען אונזער פּויער־שען לעבען? — נו, איז פאר דיעזע פּאַפּירלעך לייד איך דאָס יעצט... דאָס פלעג איך זיי פאנאנדערגעבען צווישען פאָלק!

די מענשען האָבען ענגער ארומגערינגעלט ריבינען... זיין שטימע האָט געקלונגען רוהיג און גלייכמעסיג. דאָס האָט א ביסעל אויסגעניכטערט די מוטער.

— הערסט? — האָט איין פּויער, א שטופּ טהוענדיג אין זייט א צוויי־טען, א זאָג געטהאָן. דער צווייטער האָט, ניט ענטפערענדיג, אויפגעהויבען דעם קאָפּ און האָט א קוק געטהאָן אויף דער מוטער. אויך דער אַנדערער האָט א קוק געטהאָן אויף דער מוטער... נאָכדעם האָבען זיי זיךביידע אָפּ־גערוקט אָן א זייט פון גאַניק.

— זיי האָבען מורא! — האָט די מוטער א טראַכט געטהאָן.

איהר אויפמערקזאַמקייט איז געשטיגען. פון דער הויך אויפ׳ן גאַניק האָט זי דייטליך געזעהן מיכאיל איוואַנאָוויטשעס צושלאָגענעם, שווארצען פנים, דעם ברענענדען שיין פון זיינע אויגען; איהר האָט זיך געוואָלט, אז ער זאָל איהר אויך בעמערקען און זי האָט זיך אויפגעהויבען אויף די שפּיץ פיס און האָט אויסגעשטרעקט דעם קאָפּ צו איהם.

דער עולם ארום האָט געקוקט אויף איהם כמורנע, מיט אַן אונצופרידענ־קייט און האָט געשוויגען. בלויז פון די הינטערשטע רייהען האָט זיך געהערט א שטילער געשפּרעך.

— פּויערים! — האָט מיט א פולער שטימע געזאָגט ריבין. — גלויבט וואָס עס שטעהט געשריעבען דאָרט אין די פּאַפּירען... אָט וועל איך יעצט פיעלייכט שטארבען פאר זיי. מען האָט מיר געשלאָגען, געפּייניגט, גע־וואָלט דערגעהן ביי מיר וואו איך האָב זיי גענומען און מען וועט נאָך מיר ווייטער שלאָגען, אבער איך וועל אַלץ אריבערטראָגען!.. ווייל אין דיעזע פּאַפּירען ליעגט דער אמת; דיעזער אמת דאַרף פאר אונז זיין טהייערער ווי ברויט... אָט וואָס...

— וואָרום זאָגט ער עס? — האָט זיך שטיל אָפּגערופען איינער פון די פּויערים לעבען גאַניק.

דער פּויער מיט די העל־בלויע אויגען האָט לאַנגזאַם געענטפערט:

— יעצט איז דאָך שוין אַלץ איינס; צוויי מאָל שטאַרבען וועט מען דאָך ניט, און איינמאָל מוז מען דאָך סיי ווי סיי...

די מענשען ארום זיינען געשטאַנען און געשוויעגען כמורנע. אויף אַלעמענס געזיכטער איז געלעגען עפּעס א שווערקייט.

אויפ'ן גאַניק האָט זיך בעוויעזען דער אוריאַדניק און שאָקלענדיג זיך, מיט א שיכור'ער שטימע, האָט ער ארויסגעברומט:

— ווער רעדט דאָס?

ער איז פּלוצלונג אַראָפּגעשפּרונגען פון גאַניק, האָט אָנגעכאַפּט ריבינען פאַר די האָאָר און, טרייסלענדיג זיין קאָפּ הין און צוריק, האָט ער געשריען:

— דו רעדסט עס, דו הונד... דו...

דער עולם האָט זיך א ריהר געטהאָן און האָט אָנגעפאַנגען צו טומלען. און ווידער האָט זיך דערהערט ריבין'ס קול:

— אָט קוקט, מענשען עהרליכע...

— שווייג! — דער אוריאַדניק האָט איהם א קלאַפּ געטהאָן אין אויער. ריבין האָט זיך א טרייסעל געטהאָן און האָט א פּיהר געטהאָן מיט די פּלייצעס.

— מען האָט מיך געבונדען די הענד און מען מאַטערט מיך ווי מען וויל.

— דיעסיאַטניקעס, פּיהרט איהם! געהט זיך פאַנאַנדער — דער אוריאַדניק איז געלאָפען פאַראויס, שפּרינגענדיג פאַר ריבינען ווי א הונד, וועלכען מען האַלט אויף א קייט, שפּרינגט פאַר א שטיקעל פלייש, און ער האָט איהם מיט די פויסטען געקלאַפּט אין פּנים, אין האַרץ, אין בויך...

— שלאָג ניט! — האָט עפּעס איינער פון עולם אויסגעשריען.

— וואָרום שלאָגסטו איהם? — האָט א צווייטע שטימע אונטערגעהאַלטען.

— קום! — האָט דער פויער מיט די העל־בלויע אויגען געזאָגט, א וואונק טהוענדיג מיט'ן קאָפּ, און זיי זיינען ביידע אוועק אין דאָרפס־פערוואַלטונג.

די מוטער האָט זיי דורכגעלאָזען מיט א גוטמוטהיגען בליק. זי האָט לייכטער אָפּגעאָטהעמט. דער אוריאַדניק איז ווידער ארויסגעלאָפען אויפ'ן גאַניק און ער האָט פון דאָרטען, סטראַשענדיג מיט'ן פויסט, געשריען:

— פיהר איהם אהער! זאָג איך...

— מען דאַרף ניט! — האָט זיך פון צווישען דעם עולם דערהערט א פעסטע שטימע. — די מוטער האָט פערשטאַנען, אז דאָס האָט געזאָגט דער פויער מיט די העל־בלויע אויגען. — לאָזט ניט, קינדער!... ווען מען

וועט איהם אוועקפיהרען אהין, וועט מען איהם גאר דער'הרג'ענען צום טויט... נאכדעם וועט מען נאך גאר זאגען אויף אונז... אז מיר האבען איהם דער'הרג'עט... לאזט ניט!

— פויערים! — האט געקלונגען מיכיילא'ס קול. — צו דען זעהט איהר ניט אייער לעבען, צו דען פערשטעהט איהר ניט, ווי מען בעראבעוועט אייך, ווי מען בעשווינדעלט אייך און ווי מען טרינקט אייער בלוט? אלעס האלט זיך אויף אייך; איהר זייט די גרעסטע מאכט אויף דער וועלט... און וועלכע רעכטע האט איהר? די איינציגע רעכט, וואס איהר האט, איז צו פגר'ען פון הונגער!...

די פויערים האבען פלוצלונג אנגעפאנגען צו שרייען, איבערשלאגענדיג איינע די אנדערע.

— ער איז גערעכט!...

— רופט דעם פריסטאוו! וואו איז דער פריסטאוו?...

— דער אוריאדניק איז אוועקגעלאפען נאך איהם!..

— וואוהין איז ער אוועקגעלאפען? ער איז דאך טויט שיכור!

— עס איז ניט אונזער זאך צו רופען די נאטשאלסטווא...

דער טומעל איז אלץ מעהר געוואקסען.

— רייד! מיר וועלען דיך ניט לאזען שלאגען...

— וואס האסטו אזוינס אנגעמאכט, הא?

— בינדט איהם אפ די הענד...

— מען דארף דאס ניט, ברידערלעך...

— בינדט אפ... וואס איז דא פאראן מורא צו האבען?

— זעהט אקארשט, מיר זאלען זיך קיין צרות ניט אנמאכען!...

— די הענד טהוען מיר וועה! — האט ריבין, אריבערשרייענדיג אלעמען, געזאגט: — ברידער, איך וועל ניט אנטלויפען! פון מיין אמת וועל איך זיך ניט בעהאלטען... ער לעבט אין מיר...

עטליכע מענשען זיינען אפגעגאנגען פון עולם אין פערשיעדענע זייטען, האבען שטיל גערעדט צווישען זיך און געשאקעלט מיט'ן קאפ, אנדערע האבען געלאכט... אבער וואס ווייטער זיינען אלץ מעהר מענשען, ארים געקליידעטע און אויפגערעגטע, זיך צוזאמענגעלאפען... זיי האבען געזידט ארום איהם ווי סם, און ער איז געשטאנען צווישען זיי, געמאכט מיט די הענד און געשריען:

— א דאנק אייך, טהייערע מענשען, א דאנק אייך! מיר דארפען זיך אליין איינע די אנדערע די הענד בעפרייען... יא! ווער דען זשע וועט אונז העלפען, אויב ניט מיר אליין?...

ער האט אפגעווישט זיין באָרד און האט ווידער אויפגעהויבען זיין פערבלוטיגטע האנד.

— אט גיסט זיך מיין בלוט... פאר'ן אמת גיסט זי זיך.

די מוטער איז ארונטערגעגאנגען פון גאניק, אבער פון דער ערד האט זי ניט געקענט זעהן מיכיילא'ן, וועלכער איז געווען ארומגערינגעלט פון עולם, און זי האט זיך ווידער אויפגעהויבען אויף די טרעפ.

— פויערים! זוכט דיעזע פאפיערלעך, לעזט זיי און גלויבט ניט דער נאטשאלסטווא און די גלחים, ווען זיי וועלען אייך זאגען, אז די יעניגע, וועלכע דערצעהלען אייך דעם אמת, זיינען בונטאווששיקעס און האבען ניט גאט אין הארצען... דער אמת וואנדערט איבער דער ערד און ער זוכט א נעסט צווישען פאלק... פאר דער נאטשאלסטווא איז דער אמת ווי א מעסער און ווי פייער. זי האט מורא פאר איהם, ווייל ער וועט זיי קוילע־נען, פערברענען! דער אמת איז פאר אייך א פריינד און פאר זיי א פער־ביטערער שונא! אט פאר וואס זיי דערלאזען איהם ניט!...

ווידער האבען צווישען עולם אויפגעברויזט עטליכע אויסרופען.

— הערט זיך צו, גאטספארכטיגע מענשען!...

— עך, ברודער, דו וועסט פערלארען געהן...

— ווער האט דיר ארויסגעגעבען?

— דער גלח! — האט זיך אפגערופען איינער פון די דיעסיאטניקעס.

צוויי פויערים האבען זיך שטארק אויסגעזידעלט.

— זייט פארזיכטיג, קינדער! — האט זיך דערהערט א געשריי.

16.

עס איז אנגעקומען דער פריסטאוו, א הויכער, דיקער מאן מיט א קיי־לעכדיגען פנים. די היטעל איז געווען ביי איהם אנגעטהאן אויף א זייט, איין וואנץ איז געווען ביי איהם פערדרעהט אויף ארויף, די צווייטע אראפ־געלאזען, און דערפאר האט זיין פנים אויסגעזעהן ווי צוקרימט. אין דער לינקער האנד האט ער געהאלטען זיין שווערד און מיט דער רעכטער האט ער געפאכט אין דער לופטען. עס האבען זיך געהערט זיינע שווערע פעס־טע טריט. דער עולם האט איהם געמאכט א ווארע. עפעס א פינסטערקייט און א שווערקייט האט זיך בעוויזען אויף די פנים'ער. און דער טומעל

האָט זיך גענומען איינשטילען, פונקט ווי ער וואָלט אריין אין דער ערד. די מוטער האָט געפיהלט ווי עס ציטערט איהר די הויט אויפ'ן שטערען און די אויגען ברענען איהר. איהר האָט זיך נאָך א מאָל פערוואָלט געהן אהין צווישען עולם. זי האָט זיך אויסגעבויגען פאָראויס און איז אזוי פערבליבען שטעהן אין ערוואַרטונג.

— וואָס איז דאָ אזוינס? — האָט דער פריסטאַוו, אוועקשטעלענדיג זיך געגען ריבינען און אָפּמעסטענדיג איהם מיט די אויגען, געפרעגט. — ווארום זיינען די הענד ניט פערבונדען? דיעסיאַטניקעס, ווארום? בינדט איהם שוין!

— זיי זיינען געווען פערבונדען... האָט דאָס פאָלק אָפּגעבונדען! — האָט איינער פון די דיעסיאַטניקעס געענטפערט.

— וואָס? דאָס פאָלק? וועלכעס פאָלק?

דער פריסטאַוו האָט א קוק געטהאָן אויף די מענשען ארום איהם און מיט דעם זעלבען רוהיגען טאָן ווייטער געפרעגט:

— ווער איז דאָס אזוינס דאָס פאָלק?

ער האָט א שטויס געטהאָן מיט'ן הענטעל פון שווערד אין האַרץ פון דעם פויער מיט די העל־בלויע אויגען.

— דאָס ביסטו, טשומאַקאָוו, דאָס פאָלק? נו, ווער נאָך? דו, מישין? און ער האָט מיט דער רעכטער האַנד עפּעס אימיצען א צופּ געטהאָן די באָרד.

— געהט זיך פאַנאַנדער, לומפּען!... א ניט וועל איך אייך... איך וועל אייך בעווייזען...

אין זיין שטימע, אויף זיין פּנים איז ניט געווען קענטיג קיין אויפ־רעגונג. ער האָט גערעדט מיט א קאַלטער רוהיגקייט און האָט געשלאָגען די מענשען מיט די געוועהנליכע, גלייכמעסיגע בעוועגונגען פון זיינע שטאַר־קע, לאַנגע הענד. די מענשען האָבען אראָפּגעלאָזען די קעפּ און אָפּגערוקט זיך אָן א זייט.

— נו, וואָס שטעהט איהר? — האָט ער זיך געווענדעט צו די דיע־סיאַטניקעס. — בינדט איהם!

ער האָט זיך אויסגעזידעלט מיט ציניש ווערטער, האָט ווידער א קוק געטהאָן אויף ריבינען און האָט צו איהם א געשריי געטהאָן:

— די הענד אהינטער... דו!

— איך וויל ניט, אז מען זאָל מיך בינדען! — האָט ריבין געזאָגט. — איך קלייב זיך ניט צו אנטלויפען און איך שלאָג זיך אויך ניט... פאַר וואָס זשע זאָל מען מיך בינדען?

— וואָס ? — האָט דער פּריסטאַוו געפרעגט, קלאַפּענדיג מיט די פּיס.

— גענוג אייך צו מאַטערען דאָס פאָלק, חיות ווילדע ! — האָט ריבין ווייטער געזאָגט. — אין גיכען וועט אָנקומען אויף פאַר אייך דער רויטער טאָג...

דער פּריסטאַוו איז געשטאַנען געגען איהם און האָט איהם געקוקט גלייך אין פּנים אַריין. דערנאָך איז ער אָבגעטראָטען צוריק אַ ביסעל און האָט מיט אַ פערוואונדערטער שטימע אַ געשריי געטהאָן:

— אַך דו, הונד... ס'אַרא רייד ?...

און פּלוצלונג האָט ער שנעל און שטאַרק אַ קלאַפּ געטהאָן ריבינען אין געזיכט.

— מיט'ן פויסט וועסטו דעם אמת ניט דערשלאָגען ! — האָט ריבין אויסגעשריען, לאָזענדיג זיך אויף איהם. — און שלאָגען מיך האָסטו קיין רעכט ניט, הונד דו קרעציגער !

— איך האָב קיין רעכט ניט ? איך ? — האָט דער פּריסטאַוו אַ גע־שריי געטהאָן און ער האָט ווידער אַ פּאַק געטהאָן מיט'ן האַנד, צילעוועטנדיג זיך אין ריבין'ס קאָפּ. ריבין האָט זיך צוגעזעצט, דער קלאַפּ האָט איהם ניט געטראָפען און דער פּריסטאַוו האָט זיך קוים איינגעהאַלטען אויף די פּיס.

— זאָלסט זיך ניט דערוואַגען מיך צו שלאָגען, טייוועל דו איינער !

דער פּריסטאַוו האָט זיך אַרומגעקוקט — די מענשען אַרום האָבען זיך צוזאַמענגערוקט אין איין ענגען קרייז...

— ניקיטאַ ! — האָט דער פּריסטאַוו הויך אַ רוף געטהאָן. — ניקיטאַ !

פון צווישען עולם האָט זיך אַרויסגערוקט אַ דיקער, ניט קיין הויכער פויער אין אַ קורצען פּעלצער. ער האָט געהאַלטען דעם קאָפּ אַראָפּגעלאָזען און האָט געקוקט אויף דער ערד.

— ניקיטאַ ! — האָט דרעהענדיג די וואָנצעס און ניט איילענדיג זיך געזאָגט דער פּריסטאַוו. — גיב איהם אין קאַרק... אַזוי, גוט...

דער פויער האָט געמאַכט אַ טראָט פאָרווערטס, האָט זיך אָפּגעשטעלט לעבען ריבינען און האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ. ריבין האָט אויף איהם אַ קוק געטהאָן שטרענג און האָט געזאָגט:

— אָט זעהט, מענשען, ווי די חיות שטיקען אייך מיט אייערע אייגענע הענד ! קוקט און דענקט עס איבער !

דער פויער האָט לאַנגזאַם אויפגעהויבען די האַנד און האָט איהם לייכט אַ קלאַפּ געטהאָן איבער'ן קאָפּ.

— אַט אַזוי דען, הונד איינער?! — האָט דער פּריסטאַוו אַ געשריי געטהאָן.

— עה, ניקיטאַ!... — האָט מען ניט הויך אַ זאָג געטהאָן פון עולם. — פּערגעס ניט אַן גאָט!

— שלאָג, זאָג איך דיר! — האָט געשריען דער פּריסטאַוו, שטוי־סענדיג דעם פּויער אין קאַרק.

דער פּויער האָט זיך אָפּגערוקט אַן אַ זייט און האָט פינסטער אַ זאָג געטהאָן:

— איך וועל מעהר ניט שלאָגען...

— וואָס?

דעם פּריסטאַוו'ס פּנים האָט אַ ציטער געטהאָן. ער האָט אָנגעפאַנגען צו טופּען מיט די פיס און האָט זיך זידלענדיג אַרויסגעוואָרפען אויף ריבינען. עס האָט אַ קלונג געטהאָן אַ קלאַפּ. מיכיילאַ האָט זיך אַ שאָקעל געטהאָן, אַ מאַך טהוענדיג מיט'ן האַנד. נאָר נאָך דעם צווייטען קלאַפּ האָט דער פּריסטאַוו איהם אַניעדערגעוואָרפען אויף דער ערד און האָט איהם אָנגע־פאַנגען צו שלאָגען מיט די פיס אין הארצען, אין די זייטען און אין קאָפּ.

דער עולם האָט גענומען טומלען און האָט זיך אַ לאָז געטהאָן צום פּריס־טאַוו. ער האָט דאָס בעמערקט און האָט דאַרום אַרויסגעכאַפּט דעם שווערד פון שייד.

— אַזוי? איהר בונטעוועט? אהא?... אַט וואָס?...

זיין שטים האָט אַ ציטער געטהאָן און האָט אָנגעפאַנגען צו כריפּען, פּונקט ווי זי וואָלט זיך איבערגעבראָכען... צוזאַמען מיט דער שטים האָט ער אויך פערלאָרען זיין כוח, ער האָט איינגעצויגען די קאָפּ אין די פּלייצעס, האָט זיך איינגעבויגען און אַרומקוקענדיג זיך אויף אַלע זייטען האָט ער זיך גענומען אָברוקען פּאַמעלעך אויף אהינטער, אָנטאַפּענדיג פאַרזיכטיג מיט די פיס דעם באָדען אונטער זיך. אָברוקענדיג זיך, האָט ער מיט אַן אומרוהיגען, צובראָכען קול געשריען:

— גוט!... נעהמט איהם... איך געה אוועק... נו, פּראָבירט? ווייסט איהר, לומפּען פערפלוכטע, אַז ער איז אַ פּאָליטישער פערברעכער, אַז ער געהט געגען קיסר, ער מאַכט אַן בונטען, ווייסט איהר עס?... און איהר געהט איהם פערטהיידיגען? איהר זייט אויך בונטאָווש־טשיקעס?... אַ־האַ...

די מוטער איז געשטאַנען אָהן כחות און אָהן געדאַנקען, אַ צוגעדריקטע פון שרעק און רחמנות. זי האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט און האָט ניט אַ פינטעל געטהאָן מיט די אויגען, פּונקט ווי אין אַ שווערען שלאָף. אין קאָפּ

האָבען איהר ווי פליגען געזשומעט די בעליידיגטע, בייזע און פער׳כעס׳טע געשרייען פון די מענשען, עס האָט געציטערט דעם פּריסטאַוו׳ס קול און עס האָט זיך געהערט אַ שטילער שעפּטשען פון איינינע מענשען...

— אויב ער האָט זיך פערזינדיגט, משפּט איהם!

— אָבער ניט שלאָג!...

— וואָס איז דאָס טאַקע פאַר אַ גאַנג נאָר אָהן קיין שום משפּט?...

— קען מען דען אַזוי? אויף אַזאַ אופן וועלען אַלע אָנהויבען שלאָגען... וואָס וועט דאַן זיין?

— שדים! בלוטזויגערס אונזערע!...

די מענשען האָבען זיך צוטהיילט אין צוויי גרופּעס — איינע האָט אַרומגערינגעלט דעם פּריסטאַוו, האָט געשריען און האָט איהם געפּרובירט איבעררעדען, די אַנדערע, אַ קלענערע אין צאָהל איז געבליבען לעבען ריבינען און האָט דאַרטען בייז און טעמפּ געהודזשעט. עטליכע מענשען האָבען איהם אויפגעהויבען פון דער ערד, די דעסיאַטניקעס האָבען איהם ווידער געוואָלט בינדען די הענד.

— וואַרט, שדים! — האָט מען צו זיי געשריען.

מיכאַילאָ האָט אָבגעווישט פון פּנים און פון באָרד די בלאָטע, די בלוט און האָט געשוויגען. זיין בליק האָט זיך אַ גליטש געטהאָן איבער דער מוטער׳ס פּנים. זי האָט אַ ציטער געטהאָן, האָט זיך אַ לאָז געטהאָן צו איהם, האָט ניט ווילענדיג אַ מאַך געטהאָן מיט׳ן האַנד — ער האָט זיך אָבגעקעהרט. נאָר אין עטליכע מינוט אַרום האָבען זיך זיינע אויגען ווידער אָבגעשטעלט אויף איהר פּנים. איהר האָט זיך געדוכט, אַז ער האָט זיך אויסגעצויגען, האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און זיינע פערבלוטיגטע באַקען האָבען אָנגעפאַנגען צו ציטערען...

— דערקענט... ניט שוין זשע האָט ער מיר דערקענט?...

און זי האָט עטליכע מאָל אַ נייג געטהאָן צו איהם מיט׳ן קאָפּ, אויפ־ציטערענדיג פאַר פרייד, נאָר אין איין מאָמענט אַרום האָט זי בעמערקט, אַז לעבען איהם שטעהט דער פויער מיט די העל־בלויע אויגען און ער קוקט אויך אויף איהר. זיין בליק האָט אויף אַ מינוט אויפגעוועקט אין איהר דעם בעוואוסטזיין פון דער געפאַהר...

— וואָס טהו איך דאָס?... מען וועט דאָך מיר אויך כאַפּען!

דער פויער האָט עפּעס אַ זאָג געטהאָן ריבינען, יענער האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ און האָט מיט אַ ציטערענדער שטימע דייטליך און מונטער געזאָגט:

— נישקשה! איך בין ניט איינער אויף דער וועלט... דעם גאַנצען אמת וועלען זיי ניט אויסראַטען! דאָרט, וואו איך בין געווען, וועט בלייבען אַן אָנדענקונג פון מיר... אָט וואָס! כאָטש זיי האָבען אפילו דעם נעסט צושטערט, עס איז שוין דאָרט מעהר ניטאָ קיין פריינד־חברים...

— דאָס רעדט ער פאַר מיר! — האָט די מוטער גלייך פערשטאַנען.

— אָבער עס וועט קומען דער טאָג, ווען עס וועלען אַרויסלויפען אויף דער פריי די אָדלערס... און דאָס פאָלק וועט זיך בעפרייען!

עפּעס אַ פרוי האָט געבראַכט אַן עמער וואַסער און האָט אָכטשענדיג און טענה'ענדיג אָנגעפאַנגען אַרומוואַשען ריבינ'ען דעם פנים. איהר דינע שטימע האָט זיך געפּלאָנטערט צווישען מיכיילאָ'ס ווערטער און האָט געשטערט די מוטער צו פערשטעהן זיי. עס זיינען צוגעקומען פויערים מיט'ן פּריסטאַוו פאָראויס, עמיץ האָט הויך אַ געשריי געטהאָן:

— דערלאַנגט אהער אַ פוהר פאַר דעם אַרעסטירטען... וועמעס רייהע איז היינט?

נאָכדעם האָט זיך דערהערט דעם פּריסטאַוו'ס קול:

— איך מעג דיר אַ קלאַפּ טהאָן, אָבער דו מיר ניט, דו קענסט ניט, דו טאָרסט ניט וואַגען... גולם!

— אַזוי! און ווער ביזטו, אַ גאָט? — האָט ריבין אויסגעשריען.

אַן אויסברוך פון אויסרופען האָט פערטויבט זיין קול.

— האַמפּער זיך ניט, פעטערל! דאָ איז דאָך נאַטשאַלסטוואָ!

— זייט ניט אין כעס, הערר פּריסטאַוו!... דער מענש איז ניט ביים זינען....

— דו שווייג, ליץ!...

— אָט וועט מען דיך גלייך אָבפיהרען אין שטאָדט אַריין...

— דאָרט היט מען מעהר די געזעצע!...

די דעסיאַטניקעס האָבען אַוועקגעפיהרט ריבינ'ען אונטער די הענד אויפ'ן גאַניק פון דער דאָרפס־פערוואַלטונג און האָבען זיך בעהאַלטען אין טהיר. די פויערים זיינען זיך לאַנגזאַם פונאַנדערגעגאַנגען איבער'ן פּלאַץ. די מוטער האָט דערזעהן, אַז דער פויער מיט די העל־בלויע אויגען לאָזט זיך געהן צו איהר און קוקט אויף איהר מיט אַ פער'גנב'עטען בליק. די פיס אונטער די קניע האָבען ביי איהר אָנגעפאַנגען צו ציטערען. — אַ וועה" מוטיגער געפיהל פון איינזאַמקייט האָט גענומען עסען איהר האַרץ.

— מען דאַרף ניט אַוועקגעהן! — האָט זי אַ טראַכט געטהאָן. — מען

דארף ניט! — און האַלטענדיג זיך פעסט אָן די פאַרענטשעס האָט זי געוואָרט.

דער פריסטאוו איז געשטאַנען אויפ'ן גאַניק, האָט גערעדט און מאַכענ־דיג אַהין און אַהער מיט'ן האַנד, האָט ער מיט אַ פאָרווירפענדע, הארצלאָזע שטימע גע'טענה'ט:

— גאַראַנים, הינד וואָס איהר זייט! איהר פערשטעהט גאָרנישט און קריכט אין אַזעלכע זאַכען... אין אַ רעגיערונגס זאַך! חיות! איהר דאַרפט דאָך מיר דאַנקען, איהר דאַרפט דאָך מיר די פיס קושען פאַר מיין גוטסקייט! ווען איך זאָל וועלען — געהט איהר דאָך אַלע אויף קאַטאָרגע...

אַ פאָר צעהנדליג פויערים זיינען געשטאַנען אַרום איהם מיט אַראָב־גענומענע היטלען און האָבען געהאָרכט... עס האָט שוין אָנגעפאַנגען פינסטער צו ווערען, וואָלקענס האָבען זיך אַלץ ניעדריגער אָנגערוקט...

דער פויער מיט די העל־בלויע אויגען איז צוגעגאַנגען צו איהר און האָט געזאָגט אַ זיפץ טהוענדיג:

— אָט אַזוי געהט עס ביי אונז...

— יאָ אָ... — האָט זיך די מוטער שטיל אָבגערופען.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר מיט אָן אָפענעם בליק און האָט געפרעגט:

— מיט וואָס בעשעפטיגט איהר זיך?

— איך קויף אויף ביי די ווייבער שפּיצען... אויך לייוונט...

דער פויער האָט לאַנגזאַם אַ גלעט געטהאָן די באָרד. נאָכדעם האָט ער, קוקענדיג אין דער ריכטונג צו דער הויז פון דער דאָרפס־פערוואַלטונג, ניט הויך אַ זאָג געטהאָן:

— דאָס קען מען ביי אונז ניט געפינען.

די מוטער האָט געקוקט אויף איהם פון אויבען אַראָפּ און האָט געוואַרט אויף דעם מאָמענט, ווען עס וועט איהר זיין בעקוועמער אַריינצוגעהן אין צימער. דער פויער איז געווען אַ פערטראַכטער, אַ שעהנער, די אויגען אומעט־דיגע. אַ ברייט פּלייצינער און אַ הויכער איז ער געווען אָנגעטהאָן אין אַ בגד, וועלכער איז אין גאַנצען געווען בעדעקט מיט לאַטעס, און אין אַ ריינע קאַרטונענע העמד, געלע הויזען און לאַפּטשעס...

די מוטער האָט עפּעס לייכטער אויפגעאָטהעמט. און פּלוצלינג האָט זי עפּעס אונערוואַרטעט פאַר זיך אַליין אַ פרעג געטהאָן ביי איהם:

— וואָס, איבערנעכטיגען ביי דיר וועט מען קענען?

זי האָט אַ פרעג געטהאָן און אַלעס אין איהר האָט זיך אָנגעשטרענגט:

די מוסקולען, די ביינער. זי האָט זיך אויסגעגלייכט, קוקענדיג אויף דעם פויער מיט בעוועגלאָזע אויגען. אין קאָפּ האָבען איהר שנעל געעגבערט די געדאַנקען:

— איך וועל אונגליקליך מאַכען ניקאָליי איוואַנאָוויטשען... פּאַוולושאַ׳ן וועל איך ניט קענען זעהן א לאַנגע צייט... מען וועט מיר שלאָגען!

דער פויער האָט, קוקענדיג אויף דער ערד און ניט איילענדיג זיך געענטפערט:

— איבערנעכטיגען? מען קען... ווארום ניט? מיין שטוב איז נאָר א שלעכטע...

— דאָס מאַכט ניט... איך בין געוועהנט דערצו! — האָט די מוטער געענטפערט.

— מען קען! — האָט דער פויער איבערגע׳חזר׳ט, אָפּמעסטענדיג איהר מיט זיין פאַרשענדען בליק.

עס איז שוין פינסטער געוואָרען און אין דער פינסטערנים האָבען זיינע אויגען געלויכטען קאַלט, זיין פּנים האָט אויסגעקוקט זעהר בלאַס. די מוטער האָט, פּונקט ווי זי וואָלט זיך אַראָבגעלאָזען פון א בארג, ניט הויך א זאָג געטהאָן:

— הייסט עס, וועל איך טאַקע שוין געהן... און דו... וועסט נעהמען מיין טשעמאָדאַן.

— גוט.

ער האָט א פּיהר געטהאָן מיט די פּלייצעס, האָט צוגעמאַכט דעם בגד און האָט שטיל ארויסגערעדט:

— אָט פאָהרט די פוהר...

אויפ׳ן גאַניק פון דער הויז פון דער דאָרפס־פערוואַלטונג האָט זיך בעוויזען ריבין, זיינע הענד זיינען ווידער געוועזן געבונדען, דער קאָפּ און דער פּנים זיינען געווען איינגעוויקעלט עפּעס אין א גראָהע זאַך.

— זייט געזונד, גוטע מענשען! — האָט זיין שטימע געקלונגען אין קעלט פון דער אבענד דעמערונג. — זוכט דעם אמת, היט איהם אָב, גלויבט דעם מענשען, וועלכער וועט אייך ברענגען דעם עהרליכען וואָרט, זשאַלע־וועט זיך ניט צוליעב דעם אמת!...

— שוייג, הונד! — האָט דעם פּריסטאַוו׳ס קול פון ערגעץ אויסגעשריען. — דיעסיאַטניק, טרייב די פערד, גולם!

— וואָס האָט איהר צו פערלירען? וואָס פאַר א לעבען איז אייערער?...

די פוהר האָט זיך גערירט. זיצענדיג אין איהר מיט די צוויי דיעסיאַט־ניקעס פון ביידע זייטען, האָט ריבין געשריען:

— צוליעב וואָס שטאַרבט איהר פון הונגער? סטאַרעט זיך וועגען פרייהייט, זי וועט אייך געבען ברויט און גערעכטיגקייט.... זייט געזונד, גוטע מענשען!...

דאָס איילענדיגע רוישען פון די רעדער, דאָס טופּען פון די פערד, דער קול פון דעם פּריסטאַוו האָבען ארומגעכאַפּט זיין רעדע, האָבען איהר פער־פּלאָנטערט און דערשטיקט.

— געענדיגט! — האָט דער פּויער אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ געזאָגט, און ווענדענדיג זיך צו דער מוטער האָט ער שטיל פאַרטגעזעצט: — איהר זיצט דאָרט אויף דער סטאַנציע אביסעל... און איך וועל אין אַ ווייל־ע ארום קומען...

די מוטער איז אריין אין צימער, האָט זיך אַניעדערגעזעצט לעבען טיש ביים סאַמאָוואַר, האָט גענומען אין האַנד אַ שטיקעל ברויט, האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט לאַנגזאַם איהם צוריק אריינגעלעגט אין טעלער. עסען האָט זיך איהר ניט געוואָלט און עס האָט איהר אָנגעהויבען צו ווערען ניט גוט. פאַר איהרע אויגען איז געשטאַנען דער פּנים פון דעם פּויער מיט די העל־בלויע אויגען — אַ מאָדנער פּנים, עפּעס פּונקט ווי אַ ניט פערענ־דיגטער און ער האָט ניט ארויסגערופען צו זיך קיין צוטרויען. איהר האָט זיך עפּעס ניט געוואָלט אַ טראַכט טהאָן גלייך, אז ער וועט איהר ארויסגעבען, אָבער דיעזער געדאַנק האָט שוין אָנגעפאַנגען צו ענטשטעהן ביי איהר און איז ווי אַ שווערער לאַסט געלעגען אויף איהר הארצען.

— ער האָט מיר בעמערקט! — האָט זי פויל און מאַטלאָז געטראַכט.
— ער האָט בעמערקט... און האָט פערשטאַנען...

און ווייטער האָט זיך דער געדאַנק ניט ענטוויקעלט, ווערענדיג דער־טרונקען אין דעם געפיהל פון אומעט און ניט־גוטקייט.

אַ שרעקעדיגע שטילקייט, וועלכע האָט זיך בעהאַלטען הינטער'ן פענס־טער, האָט אומגעביטען דעם גערויש. דיעזע שטילקייט האָט ענטבלויזט אין דאָרף עטוואָס געדריקטעס און דערשראָקענעס, האָט פערשאַרפט אין דער מוטער'ס הארץ דעם געפיהל פון איינזאַמקייט און האָט אָנגעפילט איהר נשמה מיט אַ פינסטערניס, וועלכע איז געוועזען גראָה און ווייך ווי אַש.

עס איז אריינגעקומען די מיידעלע און, אָבשטעלענדיג זיך ביים טהיר, האָט זי אַ פרעג געטהאָן:

— ברענגען אייך דעם פיינקוכען?

מען דאַרף ניט... עס ווילט זיך מיר שוין ניט... איך האָב זיך אַזוי אָנגע־שראָקען פון דעם געשריי...

די מיידעלע איז צוגעגאַנגען צום טיש און מיט אויפרעגונג דערצעהלט:

— אַך, ווי דער פּריסטאַוו האָט עס איהם געשלאָגען!... איך בין געשטאַנען נאָהענט, האָב איך געזעהן... ער האָט איהם אַלע צייהנער אויס־געשלאָגען... ער שפּייט און די בלוט, אַזאַ געדיכטע, דונקעלע! קיין אויגען זיינען גאָר ניט קענטיג, יאָ־אָ. ער איז אַ זשעגעכץ־טרייבער... דער אוריאַד־ניק ליגט דאָ ביי אונז... שכור צום טויט און ער האַלט אין איין בעטען נאָך בראָנפען... ער זאָגט — זיי זיינען געווען אַ גאַנצע באַנדע און דיעזער איז דאָס געווען זייער עלטערער, דער אַטאַמאַן הייסט עס... דריי האָט מען געכאַפּט און איינער איז ענטלאָפען... יאָ־אָ און אַ לעהרער האָט מען אויך געכאַפּט... אויך פון זייערע... אין גאָט גלויבען זיי ניט און זיי ריידען איין אַנדערע אויך... אַז מען זאָל אַלע קירכען בעראַבעווען... אָט ווער זיי זיינען! און אונזערע פּויערים, איינינגע האָבען אויף איהם רחמנות געהאַט און אַנדערע האָבען געזאָגט, אַז מען דאַרף איהם טוידטען אויף אָן אָרט!... ביי אונז זיינען דאָ אַזעלכע שלעכטע פּויערים — אַ גרויל!

די מוטער האָט זיך אויפמערקזאַם צוגעהערט צו איהרע רייד, סטאַרענ־דיג זיך צו דערשטיקען אין זיך דעם אונרוה און פערטרייבען פון זיך דעם שמערצהאַפטען געפיהל פון ערוואַרטונג. און די מיידעלע איז וואַהרשיינליך געווען צופריעדען, וואָס מען האָרכט איהר אויס און דאַרום האָט זי מיט נאָך מעהר לעבהאַפטיגקייט אין קול דערצעהלט:

— מיין טאַטע זאָגט, אַז דאָס אַלעס נעהמט זיך פון דער נישט געגרע־טענים! צוויי יאָהר צייט שוין, ווי עס איז אַ ניט געראַטענים, אַלע מענשען זיינען שוין מיעד... דערפאַר זיינען די פּויערים אַזוי בייז — אַ שרעק! קומען זיי זיך צונויף, שרייען זיי און שלאָגען זיך. אַנומעלט, ווען מען האָט וואַסיר־קאָוו'ס בעל־הבתיש'קייט אויסגעפּערקויפט פאַר די שטייערען, וואָס ער קומט, האָט ער אַזוי אַראָבגעלאָזען דעם סטאַראָסטאַ אַ קלאַפּ אין פּנים. נאַ דיר, זאָגט ער, מיינע שטייערען...

היינטער'ן טיהר האָבען זיך דערהערט שווערע טריט. אָנשפּאַרענדיג זיך מיט די הענד אָן טיש, האָט זיך די מוטער אויפגעשטעלט...

עס איז אַריינגעקומען דער פּויער מיט די העל־בלויע אויגען און, ניט אַראָפּנעהמענדיג די היטעל, האָט ער געפרעגט:

— וואו איז דיין פּעקעל?

ער האָט לייכט אויפגעהויבען דעם טשעמאָדאַן, האָט איהם אַ טרייסעל געטהאָן און האָט געזאָגט:

— אַ פּוסטער!... מאַרקאַ, געה פיהר איהר אָפּ צו מיר אַהיים...

און ער איז אַוועק, ניט אומקוקענדיג זיך.

— איהר נעכטיגט דאָ? — האָט די מיידעלע געפרעגט.

— יאָ! איך קויף אויף שפּיצען, לייוועגט...

— ביי אונז וועבט מען ניט! דאָס וועבט מען אין טינקאָווא, אין דאַראינאַ, אָבער ניט ביי אונז! — האָט די מיידעלע ערקלעהרט.

— איך פאָהר מאָרגען אַהין...

אָפּצאָהלענדיג דער מיידעלע פאַר די טהעע, האָט זי איהר געגעבען דריי קאָפּיקעס אַ מתנה און זי האָט איהר זעהר דערפרעהט מיט דעם. אויפ'ן גאַס, טאַפּטשענדיג מיט איהרע באָרוועסע פיסלעך איבער דער נאַסער ערד, האָט די מיידעלע געזאָגט:

— איהר ווילט, וועל איך אַריבערלויפען אין דאַראינאַ און וועל אָנזאָגען די ווייבער, וועלען זיי ברענגען אַהער די שפּיצען? זיי וועלען קומען, וועט איהר פערשפּאָרען צו פאָהרען אַהין... עס איז פאָרט דאָך גאַנצע צוועלף ווייאָרסט...

— עס איז ניט נויטיג, טהייערינקע! — האָט די מוטער געענטפערט.

די קאַלטע לופט האָט איהר אַביסעל אָבגעפרישט און אין קאָפּ איז איהר געבאָרען געוואָרען אַן אונקלאָרער בעשלוס און זי האָט אַלץ געהאַלטען אין איין טראַכטען:

— וואָס טהוט מען?... אפשר גאָר פּרובירען אָפענהערציג זאָגען דעם אמת?...

עס איז געוועזען פינסטער, פייכט און קאַלט. בלאָס האָבען געלויכטען די פענסטער פון די הייזער מיט אַ רויטליכען, בעוועגלאָזען ליכט. אַ דונקעלע דריקענדע פערטראַכטקייט האָט איינגעוויקעלט דאָס גאַנצע דאָרף...

— דאָ איז עס! — האָט די מיידעלע געזאָגט. — איהר האָט אויסגעקליבען אַ שלעכטען פּלאַץ צום נעכטיגען... דער פּויער איז זעהר אָרים...

זי האָט אָנגעטאַפּט די טיהר, האָט איהר אויפגעעפענט, האָט אַ געשריי געטהאָן אין הויז:

— טאַטיאַנאַ, די פרוי איז געקומען!...

און זי איז ענטלאָפען געוואָרען. פון דער פינסטער האָט זיך דערהערט איהר קול:

— פאָהרט געזונטערהייד!...

.17

די מוטער האָט זיך אָפּגעשטעלט ביים שוועל און האָט געוואָרפען א בליק ארום זיך. די שטיבעלע איז געווען א ריינע, אָן ענגע, אָבער א ציכטיגע. דאָס האָט זיך איהר גלייך געוואָרפען אין די אויגען. פון הינטער׳ן אויווען האָט ארויסגעקוקט א יונגע פרוי. זי האָט זיך שוויינענדיג א נייג געטהאָן און איז פערשוואונדען. אין פאָדערשטען ווינקעל אויפ׳ן טיש האָט גע־ברענט א לאָמפּ.

דער בעל הבית פון הויז איז געזעסען ביים טיש און האָט, צוקלאַ־פּענדיג מיט׳ן פינגער אין ברעג טיש, אויפמערקזאַם געקוקט די מוטער אין די אויגען אריין.

— קומט אריין! — האָט ער זיך געווענדעט צו איהר. — טאַטיאַנאַ, געה רוף אריין פּיאָטרען. שנעלער!

די פרוי איז שנעל ארויס ניט אָנקוקענדיג די גאַסט. זיצענדיג ביים טיש אויפ׳ן באַנק אנטקעגען דעם בעל הבית, האָט זיך די מוטער ארומגע־קוקט — איהר טשעמאָדאַן האָט זיך ניט געזעהן. א שווערע שטילקייט האָט אָנגעפילט די הויז, עס האָט זיך קוים וואָס געהערט דער טרעשטשען פון פייער אין לאָמפּ. דעם פויער׳ס פּנים איז געווען בעזאָרגט און אָנגע־בלאָזען און דאָס האָט ארויסגערופען א פערדרוס ביי דער מוטער.

— נו, רעד שוין!... שנעלער...

— וואו איז מיין טשעמאָדאַן? — האָט זי פּלוצלונג און אונערוואַר־טעט פאַר זיך אליין הויך א פרעג געטהאָן.

דער פויער האָט א פיהר געטהאָן מיט די פּלייצעס און האָט פערטראַכט געענטפערט:

— ער וועט ניט פערפאַלען געהן...

און מיט אַן אראָפּגעלאָזענער שטימע האָט ער ווייטער פאָרטגעזעצט:

— איך האָב פריהער מיט א כיון געזאָגט פאַר דער מיידעלע, אַז ער איז א פּוסטער. — ניין, ער איז ניט קיין פּוסטער! ער איז שווער אָנגע־פּאַקט!

— נו? — האָט די מוטער געפרעגט. — איז וואָס איז?

ער האָט זיך אויפגעשטעלט, איז צוגעגאַנגען צו איהר, האָט זיך איינ־געבויגען און האָט שטיל א פרעג געטהאָן:

— איהר קענט יענעם מאַן?

די מוטער האָט א ציטער געטהאָן און זי האָט פעסט געענטפערט:

— יא!

דער דאָזיגער קורצער וואָרט האָט עפּעס אַזוי ווי בעלויכטען איהר אינערליך און האָט אַלעס אַרום אויסגעלייטערט. זי האָט לייכט אָפּגע־זיפצט, האָט זיך צוגערוקט אויפ׳ן באַנק און האָט זיך פעסטער געזעצט...

דער פויער האָט אַ ברייטען שמייכעל געטהאָן.

— איך האָב בעמערקט, ווי איהר האָט צו איהם אַ וואונק געטהאָן און ער צו אייך אויך... איך האָב איהם אַ פרעג געטהאָן אויפ׳ן אויער — די פרוי, וואָס שטעהט אויפ׳ן גאַניק איז אייערע אַ בעקאַנטע?

— און וואָס האָט ער געענטפערט? — האָט זי שנעל געפרעגט.

— ער? עס זיינען דאָ אַ סך פון אונזערע, האָט ער געענטפערט... יאַ, אַ סך, זאָגט ער...

ער האָט פרענגענדיג אַ קוק געטהאָן דער מוטער אין די אויגען און האָט ווידער שמייכלענדיג פאָרטגעזעצט:

— דער מאַן בעזיצט אַ גרויסע קראַפט! אַזאַ דרייסטער. מען שלאָגט איהם און ער טענה׳ט אָפּען — יאַ, איך!

זיין אונזיכערער און ניט פעסטער קול, דער ניט פערענדיגטער פּנים און די העלע אָפענע אויגען האָבען אַלץ מעהר בערוהיגט די מוטער. אַנשטאָדט אַן אונרוה און אַ וועהמוט, האָט זיך גענומען פיהלען אַ שאַרפען רחמנות צו דיבינען. זי האָט זיך ניט געקענט איינהאַלטען און האָט מיט ביטערען צאָרן אויסגערופען:

— גזלנים... מערדער!

און זי האָט אַ כליפּע געטהאָן.

דער פויער איז אָפּגעטראָטען פון איהר, שאָקלענדיג פינסטער מיט׳ן קאָפּ.

— די נאַטשאַלסטוואָ האָט זיך אָנגעלעבט פריינד... יאַ־אַ!

און פּלוצלונג האָט ער זיך ווידער אָפּגעקעהרט צו דער מוטער און האָט שטיל געזאָגט צו איהר:

— הער אויס... איך פערשטעה דאָך, אַז אין טשעמאָדאַן איז אַ צייטונג... אמת?

— יאַ! — האָט די מוטער איינפאַך געענטפערט, אָפּווישענדיג די טרעהרען. — איך האָב דאָס פאַר איהם געפיהרט.

ער האָט פערקנייטשט די ברעמען, האָט אַריינגענומען די באָרד אין הויפען און קוקענדיג אָן אַ זייט האָט ער געשוויגען אַ רגע און דאַן האָט ער זיך אָפּגערופען:

— זי פלעגט דערגעהן צו אונז אויך... ביכלעך פערשיעדענע פלעגען

מיר אויך קריגען... דאָס אַלעס איז נויטיג... דאָס אַלעס דאַרף מען טאָקע... אַזוי... איך אַליין קען ניט לעזען, אָבער איך האָב אַ פריינד... ער קען... אויך מיין פרוי לעזט מיר...

דער פויער האָט זיך אָפּגעשטעלט, האָט אַ טראַכט געטהאָן אַ ווייל׳ע און נאָכדעם האָט ער געפרעגט:

— וואָס וועט איהר אַלזאָ טהאָן מיט דעם... מיט׳ן טשעמאָדאַן?

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט גלייך געענטפערט:

— איך וויל איהם אייך איבערלאָזען!...

ער האָט זיך ניט פערוואונדערט, האָט ניט פּראָטעסטירט, ער האָט נאָר קורץ איבערגע׳חזר׳ט:

— אונז...

ער האָט צוגעשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, האָט אַרויסגעלאָזען די באָרד פון הויפען, האָט איהר פאַנאַנדערגעקאַמט מיט די פינגער און האָט זיך אַנידער־געזעצט.

מיט אַ דרינגענדער איינגעשפּאַרטקייט האָט איהר געדעכבּנים אַרויס־גערופען פאַר איהרע אויגען די סצענע ווי מען האָט ריבינען געפּייניגט, זיין געשטאַלט האָט געלאָשען אין איהר קאָפּ אַלע געדאַנקען, דער וועהטאָג און פערדרוס פאַר דיעזען מענשען האָבען פערשטעלט אַלע איהרע געפיהלען, זי האָט שוין ניט געקענט טראַכטען וועגען דעם טשעמאָדאַן און ניט וועגען קיין אַנדער זאַך. פון איהרע אויגען האָבען זיך אָהן אַן אויפהער געגאָסען טרעהרען, איהר פּנים איז געוועזן פינסטער און איהר שטימע האָט ניט אויפ־געציטערט, ווען זי האָט געזאָגט צום בעל־הבית פון הויז:

— זיי בעראַבעווען, זיי דריקען און טרעטען אין בלאָטע דעם מענשען... די גזלנים!

— זיי זיינען אַ מאַכט! — האָט זיך שטיל אָפּגערופען דער פויער. — זיי האָבען אַ גרויסע מאַכט.

— אָבער וואו נעהמען זיי דיעזע מאַכט? — האָט די מוטער מיט פער־דרוס אויסגערופען. — זיי נעהמען דאָך עס ביי אונז, ביים פאָלק, אַלץ האָבען זיי גענומען ביים פאָלק!...

— יאַ־אַ! — האָט ער פערטראַכט בעמערקט. — אַ ראָד...

ער האָט זיך אויפמערקזאַם אָנגעשטערנגט, האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ צום טהיר, האָט זיך צוגעהאָרכט און האָט שטיל אַ זאָג געטהאָן:

— זיי געהען...

— ווער?

— אונזערע...

עס איז אריינגעקומען די ווייב, נאָך איהר האָט אריינגעשפּרייזט אין הויז דער פּויער מיט די זומער שפּרינקלעך. ער האָט א ווארף געטהאָן די היטעל אין ווינקעל, איז שנעל צוגעגאנגען צום בעל הבית און האָט איהם גע־פרעגט:

— נו, וואס הערט זיך?

יענער האָט איהם געענטפערט מיט יא, א שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ.

— סטעפּאן! — האָט זיך אפּגערופען די פרוי, שטעהענדיג לעבען אוי־וועז. — אפשר ווילען זיי, די דורכפאָהרערקע, עסען?

— איך וויל ניט, א דאנק אייך, טהייערינקע! — האָט די מוטער גע־ענטפערט.

דער פּויער מיט די זומער שפּרינקלעך איז צוגעגאנגען צו דער מוטער און האָט מיט א שנעלען צובראכענעם קול אנגעפאנגען צו רײדען:

— הייסט עס, ערלויבט צו בעקענען זיך... מיך רופט מען פּיאָטר יעגאָ־ראָוו ריאביניז, מיין צונאָמען איז שילא... אין אייערע ענינים פערשטעה איך אביסעל... איך קען לעזען און שרייבען און בין ניט קיין נאר, אזוי צו זאָ־גען...

ער האָט א כאפּ געטהאָן די מוטערס אויסגעשטרעקטע האנד און שאָק־לענדיג איהר, האָט ער זיך געווענדעט צום בעל הבית:

— אָט, זעה, סטעפּאן! ווארווארא מיכאילאָוונא איז א גוטע פּריצ'־טע, אמת! אבער וועגען דעם אלעם זאָגט זי, אז דאָס זיינען נארישקייטען, פּלוידעריי!... אינגלעך, כלומרשט און פערשיעדענע דאָרט נארישע סטודענטען דרעהען א קאָפּ דעם פאָלק... דאָך זעהען מיר — אָט דאָ ניט לאנג האָט מען מען א סאָלידען, ווי עס בעדארפט צו זיין פּויער ארעסטירט און אָט יעצט — זיי זיינען אויך א בעיאָהרטע פרוי און ווי עס שיינט אויך ניט פון פּריצ'ישער אפּשטאמונג. ענטשולדיגט — פון וועלכען קלאס שטאמט איהר?

גערעדט האָט ער שנעל, דייטליך, ניט איבערכאפּענדיג דעם אטהעם, זיין בערדיל האָט נערוועז געציטערט און די אויגען האָבען, פינטלענדיג זיך, שנעל געהאלטען אין איין בעטראכטען דעם פּנים און די פיגור פון דער פרוי. אָן אפּגעריסענער, מיט צופּלאנטערטע האָר אויפ'ן קאָפּ, האָט ער אויסגע־זעהן פּונקט ווי ער וואלט זיך נאר וואס צושלאָגען מיט עמיצען, האָט בייגע־קומען דעם געגנער און איז אין גאנצען פער'שיכור'ט פון דער פרעהליכער

אויפרעגונג פון זיעג. ער איז געפעלען געווארען דער מוטער מיט זיין דרייסטקייט און מיט דעם, וואס ער האט גלייך אנגעפאנגען צו רעדען אזוי אפענהערציג און איינפאך. קוקענדיג איהם מילד אין פנים אריין, האט זי געענטפערט אויף זיין פראגע. — ער אבער האט נאך אמאל פעסט א שאקעל געטהאן איהר האנד און האט זיך שטיל, טרוקענדליך פאנאנדערגעלאכט.

— דאס איז א ריינע זאך, סטעפאן, זעהסט? אן אויסגעצייכענטע זאך!.. איך האב דיר געזאגט, אז דאס פאלק הויבט אליין אן מיט זיינע אייגענע הענד, אזוי צו זאגען... און די פריצטע, זי וועט דעם אמת ניט זאגען, איהר קען עס שאדען ברענגען... איך אכטע איהר, אהן שום צווייפעל! זי איז א מענש א גוטער, און ווינשט אונז גוטעס ,אבער זי אליין זאל דערביי קיין זאך ניט פערליערען!.. דאס פאלק אבער וויל געהן גלייך און האט ניט קיין מורא פאר שאדען אדער צו פערליערען, פערשטעהסט? פאר איה'ם איז דאס גאנצע לעבען שעדליך, איבעראל — פערלוסט, ער האט ניט וואו א קעהר צו טהאן זיך, ארום איהם הערט ער נאר פון אלע זייטען שרייענדיג — שטעה!

— יא, דאס איז קלאהר! — האט סטעפאן געזאגט, צושאקלענדיג מיט'ן קאפ און ער האט גלייך אויפ'ן שטעל צוגעלעגט: — זי איז אונרוהיג וועגען טשעמאדאן...

פיאטר האט כיטרע א וואונק געטהאן צו דער מוטער און האט ווידער אנגעפאנגען צו רעדען, בערוהיגענדיג איהר:

— זייט רוהיג! עס וועט אלעס זיין אין ארדנונג! דער טשעמאדאן אייערער איז ביי מיר... ווי נאר ער האט מיר געזאגט וועגען אייך, אז איהר נעהמט אויך אן אנטהייל אין דיעזער זאך און איהר קאנט יענעם מענשען — רוף איך זיך אפ — קוק, סטעפאן!.. מען דארף האלטען מויל אין אזא שטרענגען פאל! נו, און איהר, מאמינקע, האט אונז אויך געמוזט דערפיהלען, ווען מיר זיינען געשטאנען לעבען אייך. עהרליכע מענשען קען מען דערקענען נאכ'ן געזיכט. ווייל ניט פיעל אזעלכע געהען ארום איבער די גאסען! אייער טשעמאדאן איז ביי מיר...

ער האט זיך אניעדערגעזעצט לעבען איהר און קוקענדיג איהר אין די אויגען אריין האט ער פארטגעזעצט:

— אויב איהר ווילט איהם דא אויסלעדיגען, וועלען מיר אייך מיט'ן גרעסטען פערגעניגען העלפען!.. די ביכלעך וועלען אונז דא זעהר צוניץ קומען...

— זי וויל אונז אלע אוועקגעבען! — האט סטעפאן בעמערקט.

— אויסגעצייכענט, מאמינקע! אן ארט וועלען מיר שוין דאפיר גע־פינען!...

ער איז אויפגעשפרונגען פון ארט, האט זיך פאנאנדערגעלאכט און ארומגעהענדיג שנעל איבער'ן הויז הין און צוריק, האט ער מיט צופריעדענ־הייט געזאגט:

— דאס איז, אזוי צו זאגען, א זעלטענער צופאל!... הגם א גאנץ איינ־פאכער... אין איין ארט האט זיך דער פאדים איבערגעריסען, האט מען איהם אנגעצווינגען אין א צווייטען פלאץ... נישקשה... און די צייטונג, זאג איך אייך איז א גוטע, און זי טהוט איהר ארבייט — זי רייבט אוים די אויגען... נאַ־טירליך פאר די פריצים איז דאס ניט אנגענעהם... איך ארבייט דא סטאלע־ריי ביי א פריצ'טע, א ווייארסט זיעבען פון דאנען. זי איז א וואילע פרוי, ניטא זיך וואס צו בעקלאגען אויף איהר, זי גיט פאנאנדער ביכלעך... אפט־מאל זעהר איינפאכע ביכלעך... לעזט איבער — און די אויגען עפענען זיך פשוט! אין אלגעמיין — מיר זיינען איהר זעהר דאנקבאר... אבער ווען איך האב איהר בעוויזען א נומער פון דיעזער צייטונג, האט זי זיך זאגאר א ביסעל בעליידיגט. ווארפט עס אוועק, זאגט זי, פיאטר! יא! דאס, זאגט זי, טהוען די נארישע אינגלעך. און פון דעם, זאגט זי, וועט איהר נאך האבען מעהר צרות... טורמע און סיביר...

ער איז פלוצלונג נאך א מאל געשוויגען געווארען, האט נאכגעדענקט א ווילע און האט געפרעגט:

— זאגט, איך בעט אייך, איז דיעזער מאן אייערער א קרוב?

— א פרעמדער! — האט די מוטער געענטפערט.

פיאטר האט זיך פאנאנדערגעלאכט, ווי ער וואלט געווען מיט עפעס זעהר צופריעדען און ער האט אנגעפאנגען צו שאקלען מיט'ן קאפ, נאר אין א מינוט ארום האט זיך די מוטער בעטראכט, אז דער ווארט פרעמדער פאסט זיך ניט אין בעצוג צו ריבינען און בעליידיגט איהר:

— ער איז מיינער קיין קרוב ניט — האט זי געזאגט — אבער איך קאן איהם שוין פון לאנג און איך שעץ איהם... ווי א לייבליכען ברודער... אן עלטערען...

זי האט ניט געקענט געפינען דעם פאסענדען ווארט, דאס האט איהר וועה געטהאן און זי האט ווידער ניט געקענט איינהאלטען דעם שטילען יאמער. א פינסטערע ערווארטענדע שטילקייט האט אנגעפילט די שטוב. פיאטר איז געשטאנען דעם קאפ אנגעשפארט אן פלייצע, פונקט ווי ער וואלט זיך צו עפעס־וואס צוגעהערט. סטעפאן האט זיך אנגעלעגט אן טיש און האט די גאנצע צייט פערטראכטערהייד צוגעקלאפט מיט'ן פינגער איבער'ן

ברעטעל. זיין ווייב האָט זיך אין דער פינסטער צוגעשפּאַרט צום אויווען, די מוטער האָט די גאַנצע צייט געפּיהלט אויף זיך איהר בליק און צייטענווייז האָט זי אַליין געקוקט אויף איהם. איהר פּנים איז געווען אַ רונדער, אַ ברוינליכער, דער נאָז אַ גלייכער. און איהר מאָרדע קורץ און ענערגיש גע־פּארמירט. איהרע גרינליכע אויגען האָבען אויפמערקזאַם און דורכדרינגליך געלויכטען.

—אַ פריינד, הייסט עס... — האָט פּיאָטר שטיל אַ זאָג געטהאָן. — ער איז אַ מענש מיט אַ כאַראַקטער... יאַ־אַ!.. ער שעצט זיך זעהר הויך... ווי עס בעדאַרף צו זיין... אָט זעה, טאַטיאַנאַ, ס'אַרא מענש, האַ? דו זאַגסט...

— ער איז אַ פערהייראַטער? — האָט טאַטיאַנאַ איבערשלאָגענדיג זיינע רייד אַ פרעג געטהאָן און איהרע דינע ליפּען האָבען זיך פעסט צוזאַ־מענגעדריקט.

— אַן אַלמון! — האָט די מוטער אומעדיג געענטפערט.

— דערפאַר איז ער אַזאַ העלד! — האָט טאַטיאַנאַ מיט אַ ניעדעריגער שטימע געזאָגט — אַ פערהייראַטער וועט מיט אַזאַ וועג ניט געהן — ער וועט מורא האָבען...

— און איך? פערהייראַט און אַ סוף... — האָט פּיאָטר אויסגערופען.

— מאַך זיך ניט נאַריש! — האָט די פרוי, ניט קוקענדיג אויף איהם און פערקרימענדיג די ליפּען, געזאָגט. — נו, וואָס ביזטו דען אַזוינס? דו רעדסט נאַר און אַמאָל לעזטו אַ ביכעל. ווענינ נוצען האָבען די מענשען פון דעם, וואָס דו שושקעסט זיך אין די ווינקעלעך מיט סטעפּאַנען.

— צו מיר, ברודערעל, הערען זיך דאָ פּיעלע צו! — האָט דער פּויער שטיל געענטפערט מיט בעליידיגונג. — איך בין דאַ ווי הייוועו... אומזיסט מאַכסטו אַזוי אַוועק...

סטעפּאַן האָט שווייגענדיג אַ קוק געטאָן אויף דער ווייב און האָט ווידער אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ...

— איך פערשטעה ניט, וואָרום האָבען די פּויערים חתונה? — האָט טאַטיאַנאַ געפרעגט. — מען זאָגט, אַז מען דאַרף האָבען אַ באַלעבאַסטע, אָבער, אַז עס איז דאָך גאָר ניטאָ, וואָס צו באַלעבאַטעווען?

ס'איז דיר נאָך ווענינ! — האָט סטעפּאַן בעמערקט.

— וואָס קומט אַרויס פון דער אַרבייט? סיי ווי סיי קומט אויס טאָג טעגליך צו הונגערען. קינדער ווערען געבאָרען — אַכטונג צו געבען אויף זיי איז קיין צייט ניטאָ... צוליעב דער אַרבייט, וועלכע גיט קיין ברויט ניט.

זי איז צוגעגאַנגען צו דער מוטער, האָט זיך אַנידערגעזעצט לעבען איהר

און האָט ווייטער פאָרטגעזעצט אָהן קיין שום צאָרן און קלאַגע אין קול:

— איך האָב געהאַט צוויי... איינער א צוויי יאהריגער האָט זיך אבגע־בריהט מיט זוד, דעם צווייטען האָב איך ניט דערטראָגען, ער איז געבאָרען געוואָרען א טוידטער אַלץ צוליעב דיעזער פערפלוכטער ארבייט! אָט דאָס זיינען מיינע נחות? איך זאָג — אומזיסט האָבען די פֿויערים חתונה, זיי בינ־דען זיך נאָר די הענד דערמיט.. אזוי וואָלטען זיי זיך געלעבט פריי, וואָלטען זיך דערשלאָגען א בעסערע אָרדנונג פאַר אַלעמען... זיי וואָלטען אַרוים אָפּען פאַר דער גערעכטיגקייט, אָט אזוי ווי יענער מאַן... ריכטיג מאַמינקע?..

— ריכטיג! — האָט די מוטער געזאָגט — ריכטיג טהייערינקע — אַנ־דערש קען מען דעם לעבען ניט בייקומען...

— איהר האָט א מאַן?

— ער איז געשטאָרבען... איך האָב א זוהן...

— און וואו איז ער, ער וואָהנט מיט אייך?

— ער זיצט אין טורמע! — האָט די מוטער געענטפערט.

און זי האָט דערפיהלט, אַז דיעזע ווערטער האָבען צוזאַמען מיט דעם געוועהנליכען אומעט, וועלכען זיי פלעגען אימער אַרויסרופען, אָנגע־פילט איהר האַרץ מיט א רוהיגען שטאָלץ.

— דעם צווייטען מאָל שוין, ווי מען זעצט איהם אריין!.. אַלץ דער־פאַר ווייל ער האָט בעגריפען גאָט'ס אמת און האָט איהם אָפען פערשפרייט, גיט זשאַלעווענדיג זיך... ער איז א יונגער, בילד שעהנער... א קלוגער! די צייטונג — דאָס איז זיין איינפאַל און מיכאַילאָ איוואַנאָוויטשען האָט ער עס אַרויפגעפיהרט אויף דיעזען וועג, הגם מיכאַילאָ איז צוויי מאָל אזוי אַלט ווי ער!.. יעצט אָט וועט מען איהם משפט'ן דערפאַר און מען וועט איהם פעראורטהיילען... אבער ער וועט ענטלויפען פון סיביר און וועט ווידער טהאָן זיין ארבייט, ווי פריהער...

— עס זיינען שוין יעצט דאָ פֿיעלע אַזעלכע מענשען און עס קומען יעדען טאָג צו נייע און זיי אַלע וועלען ביז'ן ענדע שטעהן שטאָל און אייזען פאַר דער בעפרייאונג פון די מענשען און פאַר דער גערעכטיגקייט... — זי האָט פערגעסען יעדע פאָרזיכטיגקייט און הגם זי האָט ניט אָנגערופען קיין נע־מען, האָט זי דאָך דערצעהלט אַלעס, וואָס זי האָט געוואוסט וועגען דער געהיימער אַרבייט צו בעפרייען דעם פאָלק פון די קייטען פון שקלאַפעריי. זי האָט מיט א בעזונדערער ליעבע און פרייד געשילדערט די מענשען, וועל־כע זיינען איהר געוועזן טהייער.

עס האָט איהר פערשאַפט א בעזונדערען פערגעניגען צו פערווירקליכען

איהר לאַנג־אָניגען וואונש. יעצט האָט זי אַליין געזעהן צו די מענשען ווע־גען דער וואַרהייט!

— מיט אַזעלכע מענשען קען דאָס פאָלק געהן צוזאַמען. זיי וועלען זיך מיט ווייניג ניט בענוגענען, זיי וועלען זיך ניט אָפּשטעלען ביז וואַנען דאָס גאַנצע פאָלק וועט זיך ניט צוזאַמענגיסען אין איין האַרץ און וועט אין איין קול ערקלעהרען — איך בין דער הערשער, איך אַליין וועל שאַפען גלייכע געזעצע פאַר אַלעמען!...

זי איז ענטשוויגען געוואָרען אַ מיעדע. זי האָט דערפיהלט אין האַר־צען אַ זיכערהייט, אַז איהרע ווערטער וועלען דאָ ניט זיין אַרויסגעוואָרפען... די פּויערים האָבען געקוקט אויף איהר, ערוואַרטענדיג עפּעס נאָך וואָס. פּיאָטר האָט פערלעגט די הענד אויפ׳ן האַרצען, האָט פערזשמורעט די אוי־גען און אויף זיין פּנים האָט געציטערט אַ שמייכעל. סטעפּאַן האָט, אָנ־שפּאַרענדיג זיך מיט איין האַנד אָן טיש, אויסגעצויגען די האַלז, פּונקט ווי ער וואָלט נאָך אַלץ געהאָרכט... אַ שאָטען איז געלעגען אויף זיין פּנים און דערפאַר האָט ער אויסגעזעהן מעהר פערענדיגט. זיין פרוי איז גע־זעסען לעבען דער מוטער, די הענד פערלעגט אויף די קניע. זי האָט זיך איינגעבויגען און האָט געקוקט אַראָפּ.

— אַזוי... — האָט פּיאָטר שטיל אַ זאָג געטהאָן און ער האָט זיך פאַר־זיכטיג צוגעזעצט אויפ׳ן באַנק.

סטעפּאַן האָט זיך לאַנגזאַם אויסגעגלייכט, האָט אַ קוק געטהאָן און האָט פאַנאַנדערגעפיהרט מיט די הענד אין דער לופטען, פּונקט ווי ער וואָלט וועלען עפּעס אַרומנעהמען...

— ווען מען נעהמט זיך שוין פאַר דער דאָזיגער זאַך, — האָט ער שטיל אָנגעפאַנגען, — דאַרף מען טאַקעווירקליך אָפּגעבען זיך צו דעם מיט לייב און זעלע...

און פּיאָטר האָט צוגעגעבען:

— יאָ... אויף אַ־הינטער דאַרף מען זיך שוין ניט אומקוקען!...

— די זאַך איז ברייט אוועקגעשטעלט... — האָט סטעפּאַן פאָרט־געזעצט.

— אויף דער גאַנצער וועלט!... האָט ווידער פּיאָטר צוגעגעבען.

18.

די מוטער האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט׳ן רוקען אָן וואַנד און פערוואָר־פענדיג דעם קאָפּ, האָט זי זיך צוגעהערט צו זייערע רייד. טאַטיאַנאַ האָט זיך אויפגעהויבען, האָט זיך אַרומגעקוקט און האָט זיך ווידער אַנידער־

געזעצט. איהרע גרינע אויגען האָבען טרוקען געלויכטען, ווען זי האָט מיט צופריעדענהייט אויפ'ן געזיכט אַ קוק געטהאָן אויף די פויערים.

— איהר האָט מסתמא גענוג צרות געהאַט? — האָט זי פּלוצלונג אַ זאָג געטהאָן, ווענדענדיג זיך צו דער מוטער.

— עס האָט ניט געפעהלט! — האָט זיך די מוטער אָפּגערופען.

— איהר רעדט גוט... עס ציהט און ציהט די הארץ נאָך אייערע רייד... מען טראַכט — גאָטעניו! ווען מען זאָל כאָטש דורך אַ שפּאַלט קענען אַ קוק טהאָן אויף אַזעלכע מענשען און אויף אַזאַ לעבען. ווי.לעבען מיר? משטיינס געזאָגט, ווי אַ שעפּס! אָט קען איך לעזען און איך לעז ביכלעך... טראַכט פיעל... אָפטמאָל לאָזען מיר די געדאַנקען אַ גאַנצע נאַכט ניט שלאָפען. און וואָס קומט אַרויס דערפון? טראַכט מען, געהט מען צו גרונדע, און טראַכט מען ניט, איז אויך דאָס זעלבע. עס איז עפּעס אַלץ אַזוי אַרויסגעוואָרפען... אָט אַרבייטען די פויערים פאַלען פּשוט פון די פיס צוליעב דעם שטיקעל ברויט... און טראָג דעם האָבען זיי גאָרנישט... דאָס ערגערט זיי, ווערען זיי בייז, טרינקען אַ סך, שלאָגען זיך און אַרבייטען ווידער, אַרבייטען... און וואָס?... גאָרנישט...

זי האָט גערעדט מיט אַ שפּאָט אויף די ליפּען, שטיל, פלייסיג, אָפּ־שטעלענדיג זיך צייטענווייז, פּונקט ווי זי וואָלט פּלוצלונג איבעררייסען איהרע רייד, ווי אַ פאָדים... די פויערים האָבען געשוויעגען, דער ווינד האָט גענלעט די שויבען פון די פענסטער, האָט געשאָרכט די שטרוי פון דאַך און האָט צייטענווייז שטיל געזשומעט אין קוימען. אַ הונד האָט געוואָיעט. און ניט ווילענדיג האָבען פון צייט צו צייט געקלאַפּט אין פענסטער טראָ־פּענס רעגען. דער פייער אין לאָמפּ האָט אַ ציטער געטהאָן, איז דונקע־לער געוואָרען, נאָר אין אַ רגע אַרום האָט ער זיך ווידער פאַנאַנדערגעברענט גלייך און העלל.

— אָט צוליעב וואָס אַלזאָ די מענשען לעבען!... וואונדערבאַר... איך הער אייערע רייד און טראַכט זיך — דאָס ווייס איך דאָך שוין אַלעס!

— מיר דאַרפען עפּעס עסען, טאַטיאַנאַ, און אויך דעם פייער אויסלע־שען! — האָט סטעפּאַן כמורנע און לאַנגזאַם געזאָגט. — מענשען קענען בעמערקען, אַז ביי די טשומאַקאָווס האָט שפּעט געברענט פייער. אונז מאַכט דאָס ניט אויס... אָבער פאַר דעם גאַסט קען זיך דאָס אויסלאָזען שלעכט...

טאַטיאַנאַ האָט זיך אויפגעשטעלט און איז צוגעגאַנגען צום אויווען.

— יאָ־אָ! — האָט פּיאָטר שטיל און מיט אַ שמייכעל אָנגעפאַנגען, —

יעצט אלזא, פריינד, ווען די ציישונג וועט זיך בעווייזען צווישען פאלק, האלט אנגעשטרענגט דעם אויער!...

— איך רעד ניט פון זיך... מיר אז מען וועט ארעסטירען, איז אויך ניט קיין גרויסער אונגליק...

זיין פרוי איז צוגעגאנגען צום טיש און האט געזאגט:

— לאז...

ער האט זיך אויפגעהויבען, איז אפגעטראטען אן א זייט און קוקענ־דיג ווי זי גרייט צום טיש, האט ער מיט א שמייכעל בעמערקט:

— דער פרייז פאר אונזערע מענשען איז א צעהנער א בינטעל און אויך נאר דאן, ווען אין בינטעל געפינט זיך ניט ווענינער ווי א הונדערט...

די מוטער האט פלוצלונג דערפיהלט א רחמנות צו איהם. יעצט איז ער איהר מעהר געפעלען געווען. נאך איהר רעדע האט זי זיך געפיהלט ווי ערפרישט און זי האט אלעמען געוואונשען גוטעס.

— עס איז ניט ריכטיג, ווי דו זאגסט! — האט זי זיך אפגערופען. — א מענש דארף ניט זיין איינפערשטאנדען מיט דעם, ווי עס שעצען איהם די יעניגע מענשען, וועלכע ווילען נאר זיין בלוט. מען דארף זיך אליין אינערליך שעצען ניט פאר די פיינדע, נור פאר די פריינד...

— מישטיינס געזאגט, וואס פאר א פריינדע האבען מיר? — האט דער פויער שטיל אויסגערופען, — העכסטענס נאר אזוי לאנג ביז עס קומט צום ביסען...

— און איך זאג, אז דאס פאלק האט פריינד...

— עס זיינען פאראן, אבער ניט דא... אט וואס! — האט סטעפאן נאכדענקליך זיך אפגערופען.

— זעהט צו ערווערבען דא אויך אזעלכע...

סטעפאן האט א טראכט געטהאן א ווײלע און האט שטיל בעמערקט:

— יא־א, מען דארף טאקע...

— זעצט זיך צום טיש! — האט טאטיאנא פארגעלעגט.

ביים עסען האט פיאטר, וועלכער איז געווען געדריקט פון דער מו־טערס רייד און האט פערלארען דעם קאפ, וויעדער לעבהאפטיג און שנעל געזאגט:

— איהר, מאמינקע, דארפט זעהן מארגען וואס פריהער פון דאנען אוועקצופאהרען... און פאהרען זאלט איהר אויף דער נאהענטסטער סטאנ־ציע און ניט אין שטאדט... פאהרט מיט א פאסט־פוהר...

— ווארום? איך וועל איהר אפפיהרען... — האט סטעפאן געזאגט.

— מען דאַרף ניט! טאָמער מאַכט זיך עפּעס וואָס, וועט מען דאָך דיך פרעגן. זי האָט געגעכטיגט? געגעכטיגט. וואו איז זי אהינגעקור־מען? איך האָב איהר אָפּגעפיהרט... אהאַ, דו האָסט איהר אָפּגעפיהרט? גּעה, זיי מוחל, אין טורמע!... פערשטעהסט? און וואָרום זאָלסטו זיך איי־לען צו געהן אין טורמע?... אויף אַלעם קומט אַ צייט... אָבער אַזוי איז נאָר איינפאַך — זי האָט גענעכטיגט, האָט גערונגען אַ פוהר און איז אַוועק־געפאָהרען... אַ נאָווינע אַז אימיצער נעכטיגט ביי וועמען? אַ סך פאָהרען דורך אונזער דאָרף...

— וואו האָסטו זיך עס אויסגעלערנט מורא צו האָבען? — האָט טאַטיאַנאַ געפרעגט.

— אַלעס דאַרף מען וויסען, טהייערינקע! — האָט פּיאָטר, אַ קלאָפּ מהוענדיג זיך איבער'ן קניע, אויסגעשריען. — מען דאַרף קענען מורא האָ־בען און מען דאַרף קענען זיין דרייסט? געדענקסט ווי דער זעמסקער האָט וואַגאַנאָווען געשמיסען פאַר דיעזער צייטונג. יעצט וועסטו וואַגאַנאָווען פאַר קיין געלד ניט איינריידען צו נעהמען אַ צייטונג אין האַנד... יאַ! איהר וועט מיר גלויבען, מאַמינקע, אַז איך בין אויף אַלע אַזעלכע שפּיצלעך אַ גרויסער בריה. דאָס ווייסען אַלע... ביכלעך און פּאַפּיערען וועל איך איך פערשפּרייטען צווישען פאָלק וויפיעל מען דאַרף נאָר! דער עולם אונזערער קען ניט זעהר גוט לעזען און ער שרעקט זיך אויך, אָבער פון דעסטוועגען דריקט די צייט אַזוי אונטער די זייטען, אַז דער מענש הויבט ניט ווילענדיג אָן אויפצועפענען די אויגען און בעטראַכטען זיין לאַגע. און דאָס ביכעל ענטפערט איהם אויף זיינע פראַגען. עס טרעפט גאַנץ אָפט, אַז די וועלכע קענען ניט לעזען, פערשטעהען אַ מאָל בעסער פון די יעניגע, וועלכע קענען יאַ... איבערהויפּט, ווען די, וועלכע קענען, זיינען זאַטע! איך גּעה דאָ אַרום איבעראַל און איך זעה זיך אָן פיעלעס. נישקשה, מען קען לעבען, נאָר מען דאַרף האָבען מאַרך און געשיקטקייט אום גלייך ניט אַריינצופאַלען אין בלאָטע. די נאַטשאַלסטוואָ פיהלט אויף מיט'ן נאָז, אַז פון פויער האָט עפּעס אַזוי ווי מיט אַ קעלט אַ בלאָז געטהאָן. דער פויער שמייכעלט ווענעג, גאָר ניט פריינדליך... און וויל איבערהויפּט אָפּ־געוואוינען זיך פון דער נאַטשאַלסטוואָ... אַנומעלט איז מען אין סמאָליאַנ־קאָווע, אַ דאָרף ניט ווייט פון דאַנען, געקומען אויפמאָהנען די שטייערען, האָבען זיך די פויערים אַ נעהם געטהאָן צו די פלעקער... דער פּריסטאַוו האָט זיך גלייך אָפּגערופען — אַך, איהר הינד! איהר געהט דאָך געגען קיסר! איז דאָרט געוועזען איינער אַ פויער ספּיוואַקין, נו האָט ער זיך אָפּגערופען — „צום טייוועל מיט'ן קיסר! וואָס פאַר אַ קיסר איז דאָס,

אז ער רייסט די לעצטע העמד פון לייב?"... אָט אויף ווי ווייט עס איז שוין אוועק, מאַמינקע! נאַטירליך, ספּיוואַקינען האָט מען צוגענומען און אריינגעזעצט אין טורמע... אָבער דאָס וואָרט — ער איז פערבליבען, און קליינע קינדער אפילו ווייסען איהם. ער לעבט און שרייט.

ער האָט ניט געגעסען, נאָר ער האָט די גאַנצע צייט גערעדט שנעל. זיינע דונקעלע, שעלמישע אויגען האָבען מוטהיג געלויכטען און דערביי האָט ער אַלץ געהאַלטען אין אויסשיטען פאַר דער מוטער, ווי קופּערנע מטבעות פון אַ טייסטער, זיינע איינדריקע פון דאָרפס־לעבען.

צוויי מאָל האָט סטעפּאַן צו איהם געזאָגט:

— וואָרום עסטו ניט?...

פּיאָטר פלעגט כאַפּען אַ שטיקעל ברויט, אַ לעפעל און פלעגט ווידער זיך צוגיסען מיט ערצעהלונגען, ווי אַ פויגעל מיט געזאַנג. ענדליך נאָכ'ן עסען האָט ער זיך אויפגעכאַפּט פון אָרט און האָט ערקלעהרט:

— נו, מיר איז צייט צו געהן!...

ער האָט זיך אַנידערגעשטעלט לעבען דער מוטער און צושאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, האָט ער איהר געדריקט די האַנד, זאָגענדיג דערביי:

— פאָהרט געזונד, מאַמינקע! מעגליך, אַז מיר וועלען זיך שוין מעהר קיינמאָל ניט זעהן... איך דאַרף אייך זאָגען, אַז דאָס אַלעס איז זעהר גוט... צו בעגעגענען זיך מיט אייך און הערען אייערע רייד איז אַ גרויסער פער־געניגען! איהר האָט עפּעס אין טשעמאָדאַן אויסער די ביכלעך אויך? אַ וואָלענע טיכעל? אויסגעצייכענט... אַ וואָלענע טיכעל. סטעפּאַן, געדענק! אָט שוין וועט ער אייך ברענגען דעם טשעמאָדאַן... קום, סטעפּאַן! זייט גע־זונד!...

ווען זיי זיינען אַרויס האָט טאַטיאַנאַ אויסגעבעטען דעם געלעגער פאַר דער מוטער, אַראָפּנעהמענדיג פון אויווען די אַלטע בגדים און אויסשפּריי־טענדיג זיי אויפ'ן באַנק.

— אַ לעבעדיגער מאַן! — האָט די מוטער בעמערקט.

די בעל־הבית'טע האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האָט געענטפערט:

— זעהר אַ לייכטער... ער קלינגט און קלינגט, אָבער מען הערט איהם ניט ווייט.

— און וואָס פאַר אַ מענש איז אייער מאַן? — האָט די מוטער געפרעגט.

— נישקשה... אַן עהרליכער מאַן... טרינקט ניט. מיר לעבען פריינד־ליך... אָבער ער האָט אַ שוואַכען כאַראַקטער...

זי האָט זיך אויסגעגליכען, האָט געשוויעגען אַ רגע און האָט דאַן געפרעגט:

— איהר זאָגט, אויך יונגע פריילינס בעשעפטיגען זיך מיט אייער זאַך. זיי געהען צו די ארבייטער, לעזען... האָבען זיי גאָר קיין מורא ניט?

און אויפמערקזאַם אויסהערענדיג דער מוטערס ענטפער, האָט זי אַ טיע־פען זיפץ געטהאָן. נאָכדעם האָט זי, אראָפּלאָזענדיג די ברעמען און איינ־בויגענדיג דעם קאָפּ, ווידער אָנגעפאַנגען צו ריידען:

— איך האָב איבערגעלעזען אין אַ ביכעל די ווערטער — אַ זינלאָ־זעס לעבען... דאָס האָב איך גלייך גוט פערשטאַנען! מיר איז בעקאַנט אַזאַ לעבען — געדאַנקען זיינען דאָ, אָבער זיי זיינען ניט צוזאַמענגעבונדען און וואַנדערען ארום; עס איז ניטאָ מיט וואָס און ווער עס זאָל זיי צוזאַמענ־קלייבען... די מענשען בעגרייפען ניט, וואָס מען דאַרף טהאָן. אָט דאָס הייסט — אַ זינלאָזעס לעבען. איך וואָלט אנטלאָפען פון אַזאַ לעבען און וואָלט זיך גאָר ניט אומגעקוקט... עס איז אַזוי אומעדיג, אַז מען פערשטעהט עפּעס!

— איהר, טהייערינקע, פערשטעהט דאָך וואָס צו טהאָן...

טאַטיאַנאַ האָט איהר שטיל איבערגעשלאָגען:

— מען דאַרף קענען... געהט לעגט זיך, שוין פאַרטיג!

זי איז צוגעגאַנגען צום אויוועז און איז געבליבען דאָרט שטעהן אומ־מעדיג, פערטיעפט אין איהרע רעיונות... די מוטער האָט זיך ניט אויס־טהוענדיג אָנידערגעלעגט, זי האָט דערפיהלט אַ נאָגענדע מיעדקייט אין איהרע גליעדער און זי האָט שטיל אָנגעפאַנגען צו קרעכצען. טאַטיאַנאַ האָט פערלאָשען דעם לאָמפּ און ווען די פינסטערניש האָט זיך געדיכט פערשפּרייט איבער׳ן שטוב, האָט זיך דערהערט איהר שטילע, פליסיגע שטימע:

— איהר זאָגט ניט קיין תפילות פאר׳ן שלאָף... איך דענק אויך, אַז עס איז ניטאָ קיין גאָט... און קיין נסים פּאַסירען אויך ניט! דאָס אַלעס האָט מען אויסגעטראַכט, אום אונז אָפּצושרעקען...

די מוטער האָט זיך אונרוהיג אָפּגעקעהרט אויף׳ן באַנק. אַ געדיכטע פינסטערניש האָט דורכ׳ן פענסטער געקוקט אויף איהר און אין דער ארו־מיגער שטילקייט האָט זיך קוים געהערט אַ שטילער רויש... זי האָט אָנגע־פאַנגען צו ריידען שטיל, כמעט שעפּטשענדיג און מיט אַ געוויסער מורא:

— וועגען גאָט ווייס איך ניט... אָבער אין קריסטוס׳ען גלויב איך...

און אויך אין זיינע ווערטער: האָב ליעב דעם צווייטען, ווי זיך אַליין — אין דעם גלויב איך אויך!...

און פלוצלונג האט זי כמעט מיט א פערוואונדערונג א פרעג געטהאן:

— נאר אויב גאט — טו ווארום זשע האט ער אונז פערלאזען? וואר־רום האט ער דערלאזען, אז די מענשען זאלען זיך צוטהיילען אין צוויי וועל־טען. אויב ער איז א לייטזעליגער, טו ווארום זשע דערלאזט ער די אלע מענשליכע צרות, ווארום דערלאזט ער, אז איין מענש זאל דעם צווייטען טרעטען מיט די פיס?

טאטיאנא האט געשוויעגען. אין דער פינסטער האט די מוטער קוים געזעהן דעם שוואכען קאנטור פון איהר גלייכער, גרויער פיגור אויף דעם שווארצען פאן פון אויווען. זי איז געשטאנען און ניט גערירט זיך פון ארט. די מוטער האט צוגעמאכט די אויגען.

פלוצלונג האט זיך דערהערט א בייזער, קרעכצענדער קול:

— דעם טויט פון מיינע קינדער קען איך קיינמאל ניט פערגעבען ניט גאט, ניט די מענשען... קיינמאל ניט!...

נילאווגא האט זיך אונרוהיג אויפגעהויבען פון ארט. זי האט מיט'ן הארצען דערפיהלט די גאנצע קראפט פון דעם וועהטאג, מיט וועלכען דיעזע ווערטער זיינען ארויסגעזאגט געווארען.

— פטור נו! איהר זייט נאך יונג, איהר וועט נאך האבען אנדערע קינדער... — האט זי מילד געזאגט.

— ניין! דער דאקטאר זאגט, אז איך בין קראנק; איך קען שוין קיינמאל ניט האבען מעהר... — האט זי שטיל געענטפערט.

א מויז איז דורכגעלאפען איבער'ן פאדלאגע. עפעס האט טרוקען און הויך א טרעשטשע געטהאן און האט צוריסען די פערגליווערטע שטיל־קייט. און ווידער האט זיך דערהערט דער שטילער רוישען פון דעם הערבסט־רעגען אויפ'ן שטרויענעם דאך. וועהמוטהיג זיינען געפאלען אויף דער ערד די טראפענס וואסער, מעסטענדיג דעם לאנגזאמען גאנג פון דער הערבסט־נאכט.

די מוטער האט דורכ'ן שווערען דרעמעל דערהערט דומפע טריט אויפ'ן גאס און אין פארהויז. די טיהר האט זיך פארזיכטיג געעפענט און עס האט זיך דערהערט א שטילער אויסרוף:

— טאטיאנא... דו האסט זיך שוין געלעגט?

— ניין.

— און זי שלאפט?

— יא, דאכט זיך.

עס האט א שימער געטהאן א פייער, האט א ציטער געטהאן און איז

דערטרונקען געוואָרען אין דער פינסטערניש. דער פויער איז צוגעגאַנגען צו דער מוטער׳ס געלעגער, האָט פעררוקט דעם פעלץ, איינדעקענדיג איהרע פיס. דיעזע צערטליכקייט האָט מיט איהר איינפאַכקייט גערוהרט די מוטער און ווידער, צומאַכענדיג די אויגען, האָט זי אַ שמייכעל געטהאָן.

סטעפּאַן האָט זיך שווייגענדיג אויסגעטהאָן און האָט זיך צוגעלעגט. עס איז שטיל געוואָרען.

די מוטער איז געלעגען און האָט זיך צוגעהאָרכט צו דער אַרומיגער דרעמלענדער שטילקייט און פאַר איהרע אויגען האָט אין דער פינסטער געשוועבט ריבין׳ס מיט בלוט פערגאָסענער פּנים...

פון געלעגער האָט זיך דערהערט אַ טרוקענע שושקעריי:

— זעהסט, וועלכע מענשען עס נעהמען זיך פאַר דעם... שוין בעיאָהרענטע, וועלכע זיינען אויסגעשטאַנען אַלע צרות אויף זייער לעבען, האָבען זיך שוין גענוג אָנגעאַרבייט, שוין צייט פאַר זיי אויסצורוהען זיך און זיי — אַט וואָס זיי טהוען! דו אָבער ביזט נאָך אַ יונגער, אַ קלוגער... עך, סטעפּאַן...

די פייכטע, גערייכטע שטימע פון פויער האָט געענטפערט:

— פאַר אַזאַ זאַך טאָר מען זיך ניט נעהמען, וואו מען בערעכענט זיך ניט אפריהער גוט... האָב צייט...

— דאָס האָב איך שוין געהערט...

די קלאַנגען האָבען זיך אויף אַ ווײַלע איבערגעריסען און דאַן האָט זיך ווידער דערהערט סטעפּאַן׳ס קול:

— מען דאַרף פריהער אַזוי איבעררײדען מיט די פויערים, מיט יעדערען בעזונדער. אַט, צום ביישפּיעל, מאַקאָוו, אַליאָשאַ... אַ כוואַט, קען לעזען און די נאַטשאַלסטוואָ האָט איהם בעליידיגט... שאָרין, סערגיי, אויך אַ קלוגער פויער... קניאַזיעוו איז אויך אַ מענש אַן עהרליכער און אַ דרייסטער... און דערווייל וועט גאָר זיין גענוג... מען דאַרף נאָר דערגעהן, ווי געפינט מען איהר אוים... און איבערהויפּט טאַקע אַליין אַ קוק טהאָן אויף די מענשען, וועגען וועלכע זי האָט דערצעהלט... איך וועל גאָר נעהמען אַ האַק און וועל זיך אַוועקלאָזען אין שטאָדט... איך וועל זאָגען, אַז איך בין בלומרשט אַוועק זוכען אַרבייט, האָלץ האַקען... דאָ דאַרף מען זיין זעהר פאָרזיכטיג... זי איז גערעכט, אַז אַ מענשען שעצט מען נאָך זיין אַרבייט... און דאָס איז אַזאַ זאַך, וואָס מען דאַרף זיך הויך שעצען, ווען מען נעהמט זיך צו דעם. אַט אַזוי ווי יענער פויער... ער איז ביי זיך פעסט... איהם שטעל אפילו געגען גאָט, ניט נאָר געגען פּריסטאַוו, וועט ער זיך ניט אונ־

טערגעבען... ניין, דאָס פאַלק, ווען עס זאָל זיך אַ נעהם טהאָן איינינ פאַר וואָס־ניט־איז, וועט ער אַלעס אויספיהרען...

— איינינ! פאַר אייערע אויגען האָט מען אַ מענשען געשלאָגען און איהר זייט געשטאַנען מיט אָפענע מיילער און האָט רוהיג צוגעקוקט!...

— דו וואַרט נאַר... מען דאַרף נאָך גאָט דאַנקען, וואָס מיר אַליין האָבען איהם ניט געשלאָגען... אָט וואָס! עס פּאַסירט דאָך אויך, אַז מען הייסט שלאָגען און מען שלאָגט. אין האַרצען אפשר וויינט מען פון רחמנות, אָבער מען שלאָגט... די מענשען וואָגען זיך ניט צו ענטזאָגען, ווייל מען וועט זיי אַליין דערפאַר שלאָגען... ניין, מען דאַרף אַזוי מאַכען, אַז פיעלע מיט אַ מאָל זאָלען קריגען מוטה און שטעלען זיך ווי איין מאַן.

ער האָט נאָך לאַנג געשעפּטשעט, דאָ אַראָפּלאָזענדיג דעם קול אַזוי ניעדריג, אַז די מוטער האָט קוים געקענט הערען זיינע ווערטער, און דאָ אויפהויבענדיג זיין שטימע, אַז די פרוי פלעגט איהם אָפּשטעלען און זאָגען:

— שטילער! דו וועסט איהר אויפוועקען...

די מוטער איז אַנטשלאָפען געוואָרען מיט אַ שווערען שלאָף.

מאַטיאַנאַ האָט איהר אויפגעוועקט, ווען אין פענסטער האָט נאָך אַריינ־געקוקט דער גרויער בין השמשות און איבער'ן דאָרף איז פערשלאָפען גע־שוואומען דער קלאַנג פון קירכען גלאָק.

— איך האָב אָנגעשטעלט דעם סאַמאָוואַר, איהר וועט טרינקען אַ גלעזעל טהעע, אַניט וועט אייך זיין קאַלט צו פאָהרען גלייך פון שלאָף...

סטעפּאַן האָט, פאַנאַנדערקעמענדיג זיין צופּלאָנטערטע באָרד, פאַנאַנדער־געפרעגט די מוטער, ווי אַזוי מען קען איהר אויסגעפינען אין שטאָדט און איהר האָט זיך גערדאַכט, אַז היינט איז דעם פויער'ס געזיכט געוואָרען בעסער, ערדלער... ווען זיי זיינען געזעסען ביים טיש און געטרונקען טהעע, האָט ער לאַכענדיג בעמערקט:

— ווי וואונדערבאַר דאָס האָט פּאַסירט!...

— וואָס? — האָט מאַטיאַנאַ געפרעגט.

— אָט דיעזע בעקאַנטשאַפט!... אַזוי איינפאַך...

די מוטער האָט נאַכדענקליך, אָבער מיט זיכערהייט בעמערקט:

— אין דיעזער זאַך איז אַלעס אַזוי וואונדערבאַר און איינפאַך....

געזעגענט האָבען זיי זיך מיט איהר זעהר איינגעהאַלטען, ניט פערלי־רענדיג קיין סך ווערטער און פערזאָרגענדיג איהר מיט אַלע בעקוועמ־ליכקייטען.

זיצענדיג אויפ'ן פוהר האָט די מוטער געטראַכט, אַז דיעזער פויער וועט

אַנפאַנגען צו אַרבייטען פּאָרזיכטיג, שטיל ווי אַ קראַנק און אונערמיעדליך. און אימער וועט לעבען איהם קלינגען די אונצופריעדענע שטימע פון זיין ווייב, עס וועט לויכטען דער טרוקענער, ברענענדער שיין פון איהרע גרינע אויגען און עס וועט אין איהר הארצען קיינמאָל ניט אָפּשטאַרבען דער געפיהל פון ראַכע און אומעט פאַר איהרע אומגעקומענע קינדער...

זי האָט זיך דערמאָהנט אָן ריבינען, זיין בלוט, זיין פּנים, זיינע ברע־נענדע אויגען און זיינע ווערטער זיינען אַרויסגעטראָטען בולט פאַר איהר — איהר הארץ איז ווידער צוזאַמענגעדריקט געוואָרען פון דעם ביטערען געפיהל פון מאַכטלאָזיגקייט געגען דיעזע בעסטיעס. און דעם גאַנצען וועג ביז׳ן שטאָדט איז פאַר איהרע אויגען געשטאַנען ריבין׳ס שטאַרקע פיגור אין דער צוריסענער העמד, מיט די הענד געבונדען אויף הינטען און זי האָט געזעהן זיין בליק, וועלכער איז געווען אָנגעפילט מיט כעס און גלויבען אין זיין אמת... די מוטער האָט געטראַכט וועגען די אונצעהליגע דערפער, וועלכע האָבען זיך פערשראָקען צוגעטוליעט צו דער ערד, וועגען די מענשען, וועלכע האָבען געהיים ערוואַרטעט דאָס אָנקומען פון דעם אמת אויף דער וועלט און אויך וועגען די טויזענדע מענשען, וועלכע אַרבייטען זייער גאַנצען לעבען אָהן אַ זין און אָהן אַ צוועק, ניט ערוואַרטענדיג קיין זאַך.

עראינערענדיג זיך אָן איהר ערפאָלג, האָט זי טיעף אין הארצען גע־פיהלט אַ שטילען ציטער פון פרייד און זי האָט זיך פערשעהמט געסטאַרעט ניט צו טראַכטען וועגען דער בעגעגעניש מיט סטעפּאַנען און זיין פרוי.

ווען זי האָט פון דער ווייטענס דערזעהן די קלויסטערס און די הייזער פון שטאָדט, האָט איהר אַרומגענומען אַ וואַרימער געפיהל און האָט בערו־היגט איהר אונרוהיגע, מיעדע הארץ — אין איהר זכרון זיינען אַרויפגע־שוואומען די בעזאָרגטע פּנים׳ער פון די מענשען, וועלכע האָבען טאָג־איין טאָג־אויס אונערמיעדליך און מיט זיכערהייט פאַנאַנדערגעוואָרפען די פונ־קען פון געדאַנק איבער דער ערד, און איהר הארץ האָט זיך אָנגעפילט מיט אַ רוהיגען וואונש אָוועקצוגעבען דיעזע מענשען אַלע איהרע כחות און איהר גאַנצע מוטער־ליעבע, וועלכע איז דורך די געדאַנקען פון דיעזע מענשען ערוועקט געוואָרען צום נייעם לעבען.

19

אין דער היים האָט איהר געעפענט די טיהר ניקאָליי, וועלכער איז אַרוים מיט אַ בוך אין האַנד.

— שוין? — האָט ער מיט פרייד אויסגערופען. — איהר האָט עס שנעל געמאַכט... אויסגעצייכענט! איך בין צופריעדען... זעהר!

זיינע אויגען האָבען מילד און לעבהאַפטיג געפינטעלט זיך אונטער די ברילען. ער האָט איהר געהאָלפען זיך אויסטהאָן און קוקענדיג אויף איהר געזיכט האָט ער געזאָגט מיט אַ מילדען שמייכעל:

— און ביי מיר, זעהט איהר, איז געווען ביינאַכט אַן אַביסק, איך האָב געטראַכט — וואָס קען זיין די אורזאַכע? צי האָט עפּעס ניט פּאַסירט מיט אייך?.... אָבער מען האָט אייך ניט אַרעסטירט... וואָרים אויב מען וואָלט אייך אַרעסטירט, וואָלטען זיי שוין מיר אויך ניט אָבגעלאָזען!.....

ער האָט איהר אַריינגעפיהרט אין עס־צימער לעבהאַפטיג פּאָרט־זעצענדיג:

— פונדעסטוועגען, האָט מען אָנגעזאָגט, אַז מען זאָל מיר אָבזאָגען פון מיין שטעלע. איך ערגער זיך ווענינ דערפון... עס האָט שוין סיי ווי סיי דערעסען מיר שטענדיג צו צעהלען די פּויערים, וועלכע האָבען קיין פערד ניט און אגב האָב איך קיין צייט אויך ניט...

דער צימער האָט אויסגעזעהן אַזוי, פּונקט ווי עמיץ אַ שטאַרקער וואָלט פון גאַס אַ שטויס געטהאָן די ווענד און וואָלט אַלעס אין הויז איבער־געקעהרט קאַפּויר. בילדער האָבען זיך געוואַלגערט אויף דער ערד, די טעפּי־כער זיינען געווען צוריסען, אין איין פּלאַץ איז געווען אויפגעריסען אַ ברעט פון פּאָדלאָגע, אויף דער ערד לעבען אויווען איז געווען אָנגעשאָטען אַש. די מוטער האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, דערזעהענדיג דאָס בעקאַנטע בילד.

אויפ'ן טיש איז געשטאַנען דער אויסגעלאָשענער סאַמאָוואַר, די ניט־געוואַשענע געפעס, אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער אָנשטאָט אַ טעלער איז געלע־גען אַ שטיקעל וואורשט און קעז און אַרום האָבען זיך געוואַלגערט שטיקלעך און ברעקלעך ברויט, ביכער און די קויהלען פון סאַמאָוואַר. די מוטער האָט אַ שמייכעל געטהאָן.

— דאָס האָב איך שוין פערענדיגט דעם חורבן... נאָר עס מאַכט ניט אויס, נילאָוונאַ, פּטור, נו. איך דענק, אַז זיי וועלען באַלד ווייטער קומען, דערפאַר האָב איך ניט צונעקליבען. נו, דערצעהלט אַקאָרשט, ווי זייט איהר פערפאָהרען?

די פראַגע האָט איהר שווער אַ שטויס געטהאָן אין הארצען — פאַר איהרע אויגען איז אויסגעוואַקסען ריבין און זי האָט זיך דערפיהלט שולדיג, וואָס זי האָט גלייך ניט דערצעהלט וועגען איהם. אָנבויגענדיג זיך אויפ'ן

שטוהל, האָט זי זיך צוגערוקט צו ניקאָלייען און סטאַרענדיג זיך צו זיין רוהיג, אום קיין זאַך ניט צו פערגעסען, האָט זי אָנגעפאַנגען דערצעהלען.

— ער איז אַרעסטירט...

ניקאָליי׳ס פּנים האָט אַ ציטער געטהאָן.

— יאַ? ווי אַזוי?

די מוטער האָט אָבגעשטעלט זיין פראַגע מיט אַ בעוועגונג פון דער האַנד און זי האָט פאַרטגעזעצט צו דערצעהלען, פּונקט ווי זי וואָלט געשטאַנען פאַר דער געזיכט פון דער גערעכטיגקייט אַליין, און וואָלט זיך פאַר איהר בעקלאָגט אויף דעם, וואָס מען האָט אַזוי געפייניגט דעם מענשען. ניקאָליי האָט זיך אָנגעלעהנט אָן שטוהל, איז בלאַס געוואָרען, האָט פערביסען די ליפּען און געהאָרכט. ער האָט לאַנגזאַם אַרונטערגענומען די ברילען, האָט זיי אַוועקגעלעגט אויפ׳ן טיש, האָט אַ פיהר געטהאָן מיט׳ן האַנד איבער׳ן געזיכט, פּונקט ווי ער וואָלט אָבגעווישט אַן אונזעהבאַרען שפּינגעוועב.

ווען זי האָט געענדיגט דערצעהלען, האָט ער זיך אויפגעשטעלט, איז אַ ווײַלע אַרומגעגאַנגען איבער׳ן צימער, די פויסטען פערלעגט טיעף אין די קעשענעס. נאָכדעם האָט ער אַ מורמעל געטהאָן:

— ערם מוז מסתמא זיין אַ גרויסער מאַן... אַזאַ שעהנקייט! איהם וועט זיין זעהר שווער אין טורמע, אַזעלכע ווי ער פיהלען זיך שלעכט אין טורמע!

— און אָבשטעלענדיג זיך לעבען דער מוטער האָט ער מיט אַ קלינגענדער שטימע אויסגערופען:

— נאַטירליך, די אַלע פּריסטאַװס, אוריאַדניקעס זיינען נאַר אַ שטעקען אין די הענד פון אַ קלוגען שופט, אַ דרעסירער פון חיות. יאַ, יאַ... אָבער מען דאַרף טויטען די בעשעפעניש דערפאַר וואָס זי האָט זיך געלאָזען פערוואַנדלען אין אַ ווילדע חיה!....

ער האָט אַלץ טיעפער בעהאַלטען זיינע הענד, פערבאָרגענדיג זיין אויפרעגונג, אָבער די מוטער האָט עס דאָך געפיהלט. זיינע אויגען זיינען געוואָרען שאַרף, ווי שפּיזען. ער האָט גענומען ווידער אַרומשפּאַצירען איבער׳ן צימער און האָט מיט כעס גערעדט:

— בעטראַכט נאָר, סאַראַ שרעק! אַ קופּקע נאַרישע מענשען, פערטהיידיגענדיג זייער פערדאַרבענדע מאַכט איבער׳ן פאָלק, האַלטען אין איין שלאָגען, הרג׳ענען, דריקען און שטיקען אַלעמען... עס וואַקסט די פערווילדעטקייט, די גרויזאַמקייט ווערט דאָס געזעץ פון לעבען — בעטראַכט נאָר! איינינגע שלאָגען און ווערען פערווילדעט פון דעם, וואָס מען בעשטראָפט זיי

ניט, קריגען א קרענקליכע נייגונג צו פייניגען די מענשען, ווערען קראנק אויף דער קראנקהייט פון קנעכט, וועמען עס איז איבערגעגעבען געוואָרען די פרייהייט ארויסצואווייזען די גאנצע קראפט פון זייערע שקלאַפּישע גע־פיהלען און טהיערישע געוואוינהייטען. די אנדערע ווערען פער׳סם׳ט מיט ראבע, די דריטע ווערען אזוי דערשלאָגען, אז זיי ווערען בלינד און שטום... מען פיהרט איבער דאָס פאָלק, דאָס גאַנצע פאָלק!

ער האָט זיך אָבגעשטעלט, האָט זיך אָנגעכאפּט פאר׳ן קאָפּ און איז אַנטשוויגען געוואָרען.

— אין אזא טהיערישען לעבען ווערט מען אליין ניט ווילענדיג א חיה! — האָט ער שטיל געזאָגט.

נאָר בייקומענדיג זיין אויפרעגונג, כמעט רוהיג האָט ער א קוק גע־טהאָן אויף דער מוטער׳ס פּנים, וועלכער איז געווען בעגאָסען מיט טרעהרען און האָט געזאָגט:

— פונדעסטוועגען, דארפען מיר ניט פערליערען קיין צייט, נילאָוונא.... לאָמיר זיך אָקאָרשט אריינגנעהמען אין די הענד, טהייערער חבר...

ער איז צוגעגאנגען צו איהר מיט אן אומעדיגען שמייכעל און א דריק טהוענדיג איהר האנד, האָט ער געפרעגט:

— וואו איז אייער טשעמאָדאן?

— אין קיך! — האָט זי געענטפערט.

— לעבען אונזער טהויער שטעהען שפּיאָנען — אזוי פיעל פּאפּיער וועלען מיר ניט קענען אונבעמערקט ארויסטראָגען פון דאנען.... וואו צו בעהאלטען איז ניטאָ און איך דענק אז היינט ביינאכט וועלען זיי קומען נאָך אמאָל. איך וויל ניט, אז מען זאָל אייך ארעסטירען... דארום, ווי עס זאָל ניט זיין א שאָדען די ארבייט — קומט, לאָמיר עס פערברענען.

— וואָס? — האָט די מוטער געפרעגט.

— אלץ פון טשעמאָדאן.

זי האָט איהם פערשטאנען. און ווי אומעדיג עס איז איהר ניט געווען אויפ׳ן הארצען — האָט אָבער דער געפיהל פון שטאָלץ מיט איהר ערפאָלג ארויסגערופען א שמייכעל אויף איהר פּנים.

— דאָרט איז גאָרנישט ניטאָ, קיין איין בלעטעל אפילו ניט! — האָט זי געזאָגט און זי האָט איהם אָנגעפאנגען צו דערצעהלען פון איהר בעגעגע־ניש מיט טשומאַקאָוו׳ען.

ניקאָליי האָט איהר אויסגעהערט, אין אָנפאנג קנייטשענדיג מיט די

ברעמען, דערנאָך מיט פערוואונדערונג און צום ענד האָט ער מיט בעגייס־טערונג איבערגעריסען איהר ערצעהלונג, אויסשרייענדיג:

— האָרכט, דאָס איז דאָך אויסגעצייכענט! איהר זייט ווירקליך א גליקליכער מענש!...

ער איז געבליבען שטעהן א צוטומעלטער, האָט צוזאַמענגעפּרעסט איהרע הענד און האָט שטיל אויסגערופען:

— אייער גלויבען אין די מענשען איז פּשוט צו בעוואונדערען... איהר האָט א זעלטען גוטע הארץ... איך ליעב אייך אויף צונ'אמת'ען מעהר ווי מיין אייגענע מוטער...

זי האָט איהם געכאַפּט פאַר'ן האַלז און האָט וויינענדיג צוגעפּרעסט זיין קאָפּ צו איהרע ליפּען.

— אפשר... — האָט ער געשעפּטשעט אויפגערעגט און צוטומעלט פון דיעזען נייעם געפיהל, — אפשר רעד איך דאָ נארישקייטען... אָבער

ווען זי האָט געזעהן, ווי ער האָט ווידער אויפגעלעבט און זי האָט געפיהלט זיין גרויסע שמחה, האָט זי איהם בעטראַכט מיט א שמייכעל פון נייגיעריגקייט; איהר האָט זיך געגלוסט דערוויסען פאַרוואָס ער איז אזוי פרעהליך און לעבעדיג געוועזן.

— איבערהויפּט איז דאָס וואונדערבאר! — האָט ער געזאָגט, זיך רייבענדיג די הענד און האָט דערביי שטיל און פריינדליך געלאַכט. — איהר ווייסט, איך האָב די לעצטע טעג א זעלטען שעהנעם לעבען געפיהרט; איך האָב די גאַנצע צייט מיט אַרבייטער געלעזען, גערעדט מיט זיי, זיך צוגע־האָרכט צו זיי און זיי בעטראַכט... און אין מיין הארץ האָבען זיך מאָדנע געזונטע און ריינע געפיהלען צוזאַמענגעקליבען. אי, נילאָוונא! זיינען דאָס גוטע און ליעבע מענשען! אקוראט אזוי ווי מאַיאָווע טעג! איך רעד פון די יונגע אַרבייטער — זיי זיינען שטאַרק און צאַרט־פיהלענד... פול מיט א בעגעהר אַלעם צו וויסען, אַלעם צו פערשטעהן... בעטראַכט מען זיי, דאַן ווייס מען, אז רוסלאַנד וועט ווערען די העראליכסטע דעמאָקראַטישע לאַנד אויף דער וועלט!

ער האָט אויפגעהויבען זיך צו פערשטאַרקען זיינע ווערטער און עס האָט אויסגעוויעזען פּונקט ווי ער וואָלט געגעבען א שבועה. נאָך א קורצען שטילשווייגען האָט ער פאָרטגעזעצט:

— איך בין זיך דאָ געזעסען און האָב געשריעבען און בין פערזויערט און פערשימעלט געוואָרען איבער די ביכער און די ציפערען... כמעט א יאָהר האָב איך אזא לעבען געפיהרט — דאָס איז אַן אמת'ער משוגעת!...

איך בין געוואוינט צו זיין צווישען די ארבייטער, און ווען איך דערוויימער זיך פון זיי, ווערט מיר ניט גוט... איך ערגער זיך און נויטיג זיך אין דעם סארט לעבען... אבער יעצט וועל איך זיך ווידער מיט זיי קענען טרעפען און זיך מיט זיי פערנעהמען... איהר פערשטעהט? — איך שטעה יעצט ביי דער וויעג פון ניי־געבארענע געדאנקען, פאר דעם אנקונפט פון יונגע שעפפערישע ענערגיע... דאס איז מאדנע איינפאך און שעהן און רעגט שרעקליך אויף... מען ווערט יונג און פעסט, מען שטראהלט און מען פיהרט א רייכען לעבען!

ער האט מאדנע גליקליך זיך פאנאנדערגעלאכט, און זיין פרייד האט אויך זיך אריינגעכאפט אין דער הארץ פון דער מוטער, וועלכע האט דיעזע פרייד אויך גוט פערשטאנען.

— איהר אבער, איהר זייט א זעלטען גוטע פרוי! — האט ניקאליי אויסגערופען. — איהר פערמאגט א גרויסע, צארטע מאכט... זי ציהט בע־פעהלעריש צו זיך צו די הערצער. ווי ליכטיג זיינען דאך די מענשען!... און ווי גוט זיינען זיי!...

— איך זעה זייער לעבען און פערשטעה איהם, מיין פריינד...

— אייך ליעבט מען!... און עס איז וואונדערבאר שעהן אימיצען צו ליעבען... אך, ווי שעהן!...

— ניין, איהר זייט עס, וועלכע וועקען די מענשען אויף פון זייער טויטקייט — איהר! — האט געשעפטשעט די מוטער איהם צערטליך גלע־טענדיג די האנד. — מיין פריינד, איך בעטראכט און זעה: עס איז דא פיעל ארבייט און א סך געדולד איז נויטיג! און איך וואלט וועלען, אז אייערע כחות זאלען ניט פערשווינדען...

ניקאליי האט זיך אוועקגעזעצט לעבען איהר און האט זיך צוגעהערט מיט גרויס נייגעריגקייט צו איהרע איינפאכע און פליסיגע רייד.

— עס איז פשוט א נס! — האט ער אויסגערופען. — איהר האט געקענט זעהר לייכט אריינפאלען אין טורמע און פלוצלונג... יא, קענטיג, אז אויך דער פויער האט זיך גענומען ריהרען... איבעריגענס, דאס איז גאנץ נאטירליך. איהר ווייסט, איך שטעל מיך זעהר דייטליך פאר אט דיעזע פרוי... איך פיהל איהר צארנדיגע הארץ... איהר האט ריכטיג בעמערקט, אז זי וועט קיינמאל ניט אויסגעלאשען ווערען... קיינמאל ניט! מיר דארפען פאר דער ארבייט אין דארף זעהן צו קריגען ספעציעלע מענשען... מענשען! אבער אונז פעהלען זיי איבעראל! דאס לעבען פאדערט הונדערטע הענד...

— אַט ווען פּאַוולישאַ זאָל אַרויס אויף דער פריי... און אַנדריי! — האָט זי שטיל אַ זאָג געטהאָן.

ער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר און האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ.

— פערשטעהט איהר מיך, נילאָוונאַ... דאָס וועט אייך זיין שווער אויסצוהערען, אָבער איך וועל עס דאָך זאָגען... איך קען פּאַוולען גוט — ער וועט פון טורמע ניט אַוועקגעהן! ער דאַרף האָבען דעם משפּט, ער זאָל זיך אַרויסצייגען אין זיין גאַנצער גרויסקייט... ער וועט זיך פון דעם ניט ענטזאָגען. און מען דאַרף דאָס אויך ניט!... — ער וועט ענטלויפען פון סיביר.

די מוטער האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט שטיל געענטפערט:

— נו, וואָס קען מען זיך העלפען?... ער ווייס אַליין ווי בעסער איז...

ניקאָליי איז שנעל אויפגעשפּרונגען פון אָרט און האָט ווידער מיט שמחה אויסגערופען:

איך דאַנק אייך, נילאָוונאַ, איך האָב היינט איבערגעלעבט פּיעלייכט די בעסטע מינוטען אין מיין לעבען... אַ דאַנק אייך... און קומט לאָמיר זיך צוקושען!

זיי האָבען זיך אַרומגענומען, שווייגענד קוקענדיג איינע די אַנדערע אין די אויגען.

— אַט — גוט! — האָט ער שטיל געזאָגט.

די מוטער האָט לויז געמאַכט די הענד, וועלכע האָבען אַרומגענומען זיין האַלז און זי האָט זיך פּאַנאַנדערגעלאַכט מיט אַ גליקליכען שמייכעל.

— הם! — האָט ניקאָליי געזאָגט אין אַ מינוט אַרום, קוקענדיג אויף איהר דורך זיינע ברילען. — ווען אַט דיעזער פויער אייערער וואָלט זיך צו־געאיילט צו קומען צו אונז! וועגען ריבינ'ען, פערשטעהט איהר מיך, דאַרף מען אויפשרייבען אַ ספּעציעלען בלעטעל פאַר'ן דאָרף, איהם קען דאָס שוין ניט שאַדען, ווען ער האָט זיך אַזוי דרייסט אויפגעפיהרט און דער זאַך קען דאָס פיעל העלפען... איך וועל טאַקע היינט, גלייך אויפשרייבען און ליוד־מילאַ וועט עס גלייך אָפּדרוקען... אָבער ווי אַזוי וועט דיעזע בלעטעל אָנקומען אין דאָרף?

— איך וועל אַוועקפיהרען...

— ניין, איך דאַנק אייך! — האָט ניקאָליי שנעל אויסגערופען. — איך דענק צי וואָלט אַקאָרשט וויעסאָוושטשיקאָוו ניט געטויגט דערפאַר. האַ, וואָס דענקט איהר?

— איבעררעדען מיט איהם?

— אַט, פּרובירט!... און גיט איהם די נויטיגע אויסקינפטע.
— און וואָס וועל א י ך טהאָן?
— זאָרגט זיך נישט!
ער האָט זיך אוועקגעזעצט שרייבען. זי האָט צוגעקליבען דעם טיש, ניט אַראָפּלאָזענדיג די אויגען פון איהם, און זי האָט געזעהן, ווי די פעדער ציטערט אין זיין האַנד, בעדעקענדיג די פּאַפּיער מיט ציילען שווארצע ווער־טער. א מאָל פלעגט די הויט פון זיין קארק א ציטער טהאָן. ער פלעגט פערוואַרפען דעם קאָפּ און פלעגט צומאַכען די אויגען. דאָס איז געווען א בעווייז, אז ער איז אויפגערעגט.
— שנייד זיי! — האָט זי שטיל געמורמעלט. — האָב קיין רחמנות ניט אויף די גזלנים!...
— נו, אָט איז שוין פארטיג! — האָט ער געזאָגט, אויפשטעלענדיג זיך. — איהר בעהאַלט ערגעץ דאָס פּאַפּיערעל אויף זיך... אָבער זייט וויסען, אז אויב זשאַנדאַרען וועלען קומען, וועלען זיי אייך אויך בעזוכען!
— כאַפּט זיי דער טייוועל! — האָט זי רוהיג געענטפערט.
אין אבענד איז געקומען צו פאָהרען דער דאָקטאָר איוואַן דאַנילאָוויטש.
— ווארום איז עס די נאַטשאַלסטוואָ געוואָרען אזוי אונרוהיג? — האָט ער געזאָגט, ארומלויפענדיג איבער'ן צימער. — זיעבען אָביסקעם האָט מען היינט ביינאַכט געמאַכט. וואו זשע איז דער קראַנקער, הא?
— ער איז נאָך נעכטען אוועקגעגאַנגען! — האָט ניקאָליי געענטפערט.
— היינט, פערשטעהסטו מיך, איז שבת, דאַרף ער געהן אויף א פאַרלעזונג, וויל ער ניט אויסלאָזען א מאָל...
— נו, דאָס איז שוין נאַריש. צו זיצען מיט א צושפּאָלטענעם קאָפּ אויף א פאַרלעזונג!...
— איך האָב דאָס איהם אויך געזאָגט, אָבער ער האָט מיר ניט געהערט.
— עס ווילט זיך אָביסעל בעריהמען פאר די חברים, — האָט די מוטער בעמערקט. — אָט, א שטייגער, זעהט איך האָב שוין פערגאָסען מיין בלוט!...
דער דאָקטאָר האָט א קוק געטהאָן אויף איהר, האָט געמאַכט א שטרענ־גען פּנים און האָט געזאָגט:
— אוי־או, בלוטדורשטיגע...
— נו, איוואַן, דו האָסט דאָ ניט וואָס צו טהאָן, און מיר ערווארטען געסט — געה! ניליאָוונאַ, גיט איהם דאָס פּאַפּיערעל...
— נאָך א פּאַפּיערעל? — האָט דער דאָקטאָר אויסגערופען.
— אָט איז עס! נעהם און גיב עס איבער אין דרוקעריי.

— איך װעל איבערגעבען. דאָס אַלעס?

— אַלעס. ביים טויער שטעהט אַ שפּיאָן.

— איך האָב געזעהן. ביי מיין טיהר שטעהט אויך איינער. נו, צום װיעדערזעהן! צום װיעדערזעהן, גרויזאַמע פרוי!... איהר װייסט, װאָס איך װעל אייך זאָגען, פריינדע, אַז נאָך אַלעמען איז דער געשלעג אויפ'ן בית־עולם אַ גאַנץ גוטע זאַך! װעגען דעם רעדט יעצט די גאַנצע שטאָדט. דיין בלעטעל װעגען דעם איז זעהר גוט געשריעבען און זי איז אַרוים פּונקט אין צייט... איך האָב אַלע מאָל גע'טענה'ט, אַז אַ גוטער קריעג איז בעסער, װי אַ שלעכטער פריעדען...

— גוט, גוט. געה אַהיים, געה!...

— ניט זעהר ליעבליך! גיט אייער הענטעל, נילאָװנאַ! און דער בחור'ל האָט פון דעסטװעגען נאַריש געטהאָן... דו װייסט, װאו ער װאוינט?

ניקאָליי האָט איהם געגעבען דעם אַדרעס.

— מאָרגען דאַרף מען אַריבערפאָהרען צו איהם... אַ װאויל קינד, יאָ?

— זעהר... אַ זעלטענע נשמה...

— מען דאַרף אויף איהם אַכטונג געבען... ער האָט געזונטע מאַרך אין קאָפּ! — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט אװעקגעהענדיג. — אָט טאַקע פון אַזעלכע חברה דאַרף עס אויסװאַקסען די אמת־פּראָלעטאַרישע אינטעליגענץ, װעלכע װעט פערנעהמען אונזערע רייהען, װען מיר װעלען אַװעקגעהן אַהין, װאו עס עקזיסטירען שוין מסתמא ניט קיין קלאַסען־געגענזאַצען...

— דו האָסט די לעצטע צייט אָנגעפאַנגען אַ סך צו פּלאַפּלען.

— מיר איז פרעהליך, דערפאַר טהו איך עס... נו, איך געה... הייסט עס — דו ערװאַרטעסט טורמע? װינש איך דיר, אַז דו זאָלסט זיך גוט אויסרוהען.

— איך דאַנק דיר. איך בין ניט מיעד.

די מוטער האָט זיך צוגעהערט צו זייער געשפּרעך און עס האָט איהר הנאה געטהאָן, װאָס ער זאָרגט זיך אַזוי װעגען דעם אַרבייטער.

װען דער דאָקטאָר איז אַװעק, האָבען ניקאָליי און די מוטער גענומען טרינקען טהעע און ציבייסען, ערװאַרטענדיג יעדע מינוט די נאַכט־געסט און שמועסענדיג שטיל. ניקאָליי האָט איהר פיעל דערצעהלט װעגען זיינע חברים, װעלכע זיינען געװען פערשיקט, װעגען די יעניגע, װעלכע זיינען שוין ענט־לאָפען פון דאָרט און זעצען יעצט װייטער פאָר זייער אַרבייט אונטער אַנ־דערע נעמען. די נאַקעטע װענד פון צימער פלעגען אָפּשטויסען דעם שטי־לען קלאַנג פון זיין קול, פּונקט אַ שטייגער װי זיי װאָלטען זיך װאונדערען

און וואָלטען ניט געגלויבט אַז דיזע אַלע געשיכטען וועגען די בעשיעדענע העלדען, וועלכע האָבען אַהן דעם מינדעסטען איינגענגנוג אָפּגעגעבען זייערע קרעפטען פאר דער גרויסער זאַך צו בענייען די וועלט. אַ ווארימער שאטען האָט מילד אַרומגערינגעלט די מוטער, אָנפילענדיג איהר הארץ מיט אַ וואַרימען געפיהל פון ליעבע צו די אונבעקאַנטע מענשען, און זיי אַלע האָבען זיך פערשמאָלצען אין איהר פאַרשטעלונג אין איין ריעזיגען מענשען, וועלכער איז פול מיט אונערשעפּבארער מורא׳דיגער קראַפט. ער שפּאַציערט לאַנגזאַם אָבער אַהן אַן אָפּשטעל איבער דער וועלט און רייניגט מיט זיינע הענד דעם שימעל פון שקר, וועלכער האָט זיך אָנגעקליעבען אין פערלויף פון הונדערטע יאָהרען און ער ענטפּלעקט פאר די מענשליכע אויגען דעם איינפאַכען און קלאָרען אמת פון לעבען. און דער גרויסער אמת רופט צו זיך פריינדליך אַלעמען, זאָגט צו אַלעמען גלייך די בעפרייאונג פון זשעדנעקייט, שלעכטעס און ליגען, וועלכע האָבען פערשקלאַפּט מיט זייער ציניזער, גרויזאַמער קראַפט די גאַנצע וועלט. — דיזעס געשטאַלט האָט אין איהר הארצען אַרויסגערופען אַ געפיהל, וועלכער איז געווען עהנליך צו יענעם געפיהל, מיט וועלכען זי פלעגט זיך אַ מאָל אוועקשטעלען לעבען דער איקאָנע, פערענדיגענדיג מיט אַ פרעהליכען און דאַנקבארען געבעט דעם טאָג, וועלכער האָט איהר אויסגזעהן לייכטער ווי די אַנדערע טעג פון איהר לעבען. יעצט האָט זי דיזע טעג פערגעסען און דאָס געפיהל, וועלכען זיי פלעגען אַרויסרופען, האָט זיך איינגעבאַקען אין איהר הארצען.

— און די זשאַנדאַרען קומען ניט! — האָט ניקאָליי פּלוצלונג, איבעררייסענדיג זיין ערצעהלונג, אויסגערופען.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און נאָך אַ קורצען שווייגען האָט זי מיט פערדרוס זיך אָפּגערופען:

— כאַפּט זיי דער שוואַרץ יאָהר!

— פערשטעהט זיך! אָבער אייך איז צייט צו געהן שלאָפען, ניל\אָווּנאַ, איהר זיינט מסתמא זעהר אויסגעמאַטערט... מען מוז צוגעבען, אַז איהר זייט זעהר אַ שטאַרקע! וויפיעל טומעל און אונרוהיגקייט איהר האָט... און דאָך לעבט איהר עס אַלץ איבער גאַנץ לייכט! אַז די האָר נאָר אייערע הויבען אָן שנעל גרוי צו ווערען... נו, געהט רוהט זיך אויס!

זיי האָבען זיך איינע די אַנדערע געדריקט די הענד און זיינען זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען.

.20

די מוטער איז גיך איינגעשלאָפען. זי איז געשלאָפען רוהיג און האָט זיך אויפגעכאַפּט פּאַר טאָג פון אַ שטאַרקען קלאַפּען אין קיך־טיהר. גע־קלאַפּט האָט מען אָהן אַן אויפהער, מיט אַ געדולדיגע איינגעשפּאַרטקייט. עס איז נאָך געווען פינסטער. אַ שטילקייט האָט געהערשט אַרום און אין דיעזער שטילקייט האָט זיך דאָס אונאויפהערליכע קלאַפּען אויסגעדוכט, ווי דאָס רוישען פון אַ מוטנעם טאָג און האָט אַרויסגערופען אַן אונרוהיגקייט. זיך גיך אָנטהוענדיג, איז די מוטער אַרויס אין קיך און, שטעהענדיג לעבען טיהר, האָט זי אַ פרעג געטהאָן:

— ווער איז דאָרטען?

— איך! — האָט געענטפערט אַן אונבעקאַנטע שטימע.

— ווער?

— עפענט! — האָט מען שטיל און טרויעריג זיך געבעטען פון הינ־טער׳ן טיהר.

די מוטער האָט אויפגעהויבען דעם ריגעל, האָט אַ שטופּ געטהאָן די טיהר מיט׳ן פוס — און עס איז אַריינגעגאַנגען איגנאַטי און האָט פרעהליך אויסגערופען:

— נו, ניט פערבלאָנדזשעט! — ריכטיג געטראָפען!...

ער איז ביז צום קאָפּ געווען פערשפּריצט אין בלאָטע. זיין פּנים איז געווען גרוי, די אויגען איינגעפאַלען און נאָר די געגרייזעלטע האָאָר האָבען אַרויסגעשטאַרטשעט אין אַלע זייטען, זיך דורכשלאָגענדיג אַ וועג פון אונ־טער׳ן היטעל.

— ביי אונז האָט געטראָפען אַן אונגליק! — האָט ער שושקענדיג אַרויסגערעדט, פערמאַכענדיג די טיהר.

— איך ווייס...

דאָס האָט איהם געוואונדערט. אַ פינטעל טהוענדיג מיט די אויגען האָט ער אַ פרעג געטהאָן:

— ווי?... פון וואַנען?...

זי האָט איהם קורץ און גיך איבערגעגעבען.

— און זיי ביידען, די חברים, האָט מען צוגענומען?

— זיי זיינען ניט געווען. זיי זיינען אַוועקגעגאַנגען זיך מעלדען צום פּריזיוו. פינפען האָט מען צוגענומען, אַריינרעכענענדיג פעטער מיכאַילאָ׳ן.

ער האָט אַ ציה געטהאָן מיט׳ן נאָז די לופט און האָט שמייכלענדיג אַרויסגערעדט:

— און איך בין געבליעבען... מען זוכט מיך, מן הסתם. זאָלען זיי זוכען! איך וועל שוין אהין ניט געהן... פאַר קיין פאַל ניט! דאָרטען זיינען נאָך איבערגעבליבען אַ מענשען אכט, זיעבען בחורים און איין מיידעל... ס'מאַכט ניט אויס! זיי זיינען אַלע פערטרויענסוווערטע...

— ווי ביזטו עם גאַנץ געבליעבען? — האָט די מוטער איהם געפרעגט.

די טיהר פון אינערען צימער האָט זיך לאַנגזאַם געעפענט.

— איך? — האָט, זיצענדיג אויפ'ן ביינקעל און זיך ארומקוקענדיג, אויסגערופען איגנאַטי. — נו, זיי זיינען ביינאַכט בעפאַלען אונז, פערשטעהט איהר מיך... און מיט אַ מינוט פריהער איז געקומען צו לויפען דער וואַלד־היטער, האָט אָנגעקלאַפט אין פענסטער און שטיל ארויסגעזאָגט: „היט זיך, חברה, מען געהט אויף אייך!"...

ער האָט זיך שטיל פאַנאַנדערגעלאַכט, האָט אויסגעווישט דעם פּנים מיט'ן ברעג פון רעקעל און האָט פאָרטגעזעצט:

— נו, פעטער מיכאַילאָ'ן קען מען דאָך אפילו מיט אַ האַמער אויך ניט פערטרייבען, פאַר קיין פאַל ניט!... ער פערליערט זיך ניט... און גלייך זאָגט ער צו מיר: „איגנאַטי, לויף גיך אין שטאָדט!... געדענקסט די פרוי, די עלטערע? — און אַליין שרייבט ער אַ צעטעלע... — נאַ, זאָגט ער, געה... זיי געזונד, חבר! — און האָט מיר ארויסגעשטופּט פון הויז. נו, בין איך ארויס און אויף אַלע פיער קריך איך צווישען די בוימלעך, און איך הער זיי קומען! אַ סך זיינען זיי געווען, פון אַלע זייטען האָבען זיי געטומעלט, די טייוואָלים! מיט אַ שטריק ארומגעצויגען די פאַבריקעל... איך האָב זיך אוועקגעלעגט אין די בוימלעך... זיי זיינען פאַרבייגעגאַנגען!... איך האָב זיך דאַן אויפגעהויבען און האָב גענומען שפּרייזען, און איך האָב צוגע־שפּרייזט ביז דאַנען!... צוויי נעכט און אַ גאַנצען טאָג בין איך געגאַנגען אָהן אַן אָבשטעל, און אַט בין איך יעצט פערמאַטערט... פאַר אַ גאַנצע וואָך האָב איך זיך אָנגעהאַרעוועט! די פיס נאָגען!...

מען האָט געזעהן, אַז ער איז צופריעדען פון זיך. אין זיינע אויגען האָט געגלאַנצט אַ שמייכעל. די דיקע רויטע ליפּען האָבען אַ ציטער געטהאָן.

— איך וועל דיר שוין אָנטרינקען מיט טהעע! — האָט די מוטער גיך ארויסגערעדט, כאַפּענדיג דעם סאַמאָוואַר. — דו וואַש זיך דערווייל איין, וועט דיר לייכטער ווערען...

— וואַרט, איך וועל אייך געבען דעם צעטעלע!...

ער האָט מיט מיה אויפגעהויבען די פוס, האָט זי איינגעבויגען און האָט קרעכצענדיג און סאָפּענדיג איהר אַרויפגעלעגט אויפ'ן ביינקעל.

— איך האָב זיך דערשראָקען... איך האָב געמיינט, אַז איך האָב עס שוין פערלאָרען!...

אין טיהר איז אריין ניקאָליי. איגנאַטי האָט אַ פערשעהמטער ארונ־טערגעלאָזען די פיס אויף דר'ערד. ער האָט געוואָלט אויפשטעהן, נאָר ער האָט זיך אויסגעגליטשט און האָט זיך שווער אראָפּגעלאָזען צוריק אויפ'ן ביינקעל, זיך אָנשפּאַרענדיג מיט ביידע הענד.

— נו, בין איך אָבער פערמאַטערט!... טפו זאָל עס ווערען!...

— אַ גוט מאָרגען אייך, חבר! — האָט ניקאָליי געזאָגט, זיך צו איהם ווענדענדיג, פריינדליך פינטלענדיג מיט די אויגען און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ. — לאָזט איך וועל אייך העלפען.

זיך ארונטערלאָזענדיג פאר איהם אויף די קניע, האָט ניקאָליי גיך פאַ־נאַנדערגעבונדען די שמוציגע אָניטשע.

— נו! — האָט שטיל אויסגערופען איגנאַטי, טרייסלענדיג מיט'ן פוס און פערוואונדערט מאַכענדיג מיט די אויגען צו דער מוטער.

ניט בעמערקענדיג זיין בליק, האָט די מוטער אַ זאָג געטהאָן:

— מען דאַרף איהם איינרייבען די פיס מיט בראָנפען... דאָס וועט גלייך העלפען!

— זיכער! — האָט ניקאָליי געזאָגט.

איגנאַטי האָט זיך פערלאָרען און האָט עפּעס מאָדנע געשמייכעלט.

ניקאָליי האָט געפונען דעם צעטעלע, האָט איהם אויסגעגליכען, האָט אַ קוק געטהאָן און האָט עס דערלאַנגט די מוטער.

— דאָס איז צו אייך!

— לייענט!...

צוטראָגענדיג די גרויע צוקנייטשטע שטיקעל פּאַפּיער צום פּנים, האָט ניקאָליי אָנגעהויבען צו לייענען:

„לאָז ניט איבער די זאַך אָהן אויפמערקזאַמקייט, מוטער. זאָג די הויכע פּריצ'טע, אַז זי זאָל ניט פערגעסען אונז פּויערים, און מען זאָל מעהר שרייבען וועגען אונזערע זאַכען. איך בעט דיר נאָך אַ מאָל, פערגעס ניט. זייט געזונד. ריבין".

— טהייערינקער מיינער! — האָט טרויעריג ארויסגערעדט די מוטער.

— איהם האַלט מען שוין פאַר'ן האַלז און ער...

ניקאָליי האָט לאַנגזאַם ארונטערגעלאָזען די האַנד מיט'ן צעטעלע און האָט שטיל ארויסגערעדט:

— דאָס איז גרויסאַרטיג!...

איגנאַטי האָט געקוקט אויף זיי, שטיל בעוועגענדיג מיט זיינע שמוציגע פינגער פון דער געשוואָלענער פוס. די מוטער האָט אָפּגעקעהרט דעם פּנים, וואָס איז געווען נאַס פון טרעהרען. דאַן איז זי צוגעגאַנגען צו איג־נאַטי׳ן מיט אַ שיסעל וואַסער. זי האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דר׳ערד און האָט צוגעשאַרט די הענד צו זיינע פיס.

ער האָט די פוס שנעל בעהאַלטען אונטער׳ן ביינקעל און האָט מיט שרעק אויסגערופען:

— וואָס?!...

— דו גיב אַקאָרשט אהער דיין פוס!...

— איך וועל שוין אַריינטראָגען ספּירט, — האָט געזאָגט ניקאָליי און איז אַרויסגעגאַנגען.

איגנאַטי האָט אַריינגערוקט די פוס נאָך טיעפער אונטער׳ן ביינקעל און האָט געבורטשעט:

— וואָס איז מיט איך?... עס פּאַסט ניט...

זי האָט שווייגענדיג זיך גענומען פאַנאַנדערבינדען די אַנדער אָניטשע. איגנאַטי׳ס רונדע צורה האָט געקוקט פערוואונדערט. ער האָט הילפלאָז געוואָרפען אין אַלע זייטען זיינע ברייט־פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען און האָט שטיל אַרויסגעזאָגט:

— אָבער... עס וועט מיר דאָך קיצלען!...

— יועסט אַריבערטראָגען! — האָט געענטפערט די מוטער, זיך נעהע־מענדיג צום יואשען.

איגנאַטי האָט אַ הויכען שאַרף געטהאָן מיט׳ן נאָז און האָט, פּלומפּ בעוועגענדיג מיט זיין האַלז, געקוקט אויף דער מוטער פון אויבען אַראָפּ, משונה׳דיג מאַכענדיג מיט די ליפּען.

— דו ווייסט, — האָט די מוטער אָנגעהויבען מיט אַ ציטערנדע שטי־מע. — מיכאַילאָ איוואַנאָוויטשען האָט מען געשלאָגען...

— וואָס? — האָט שטיל און מיט שרעק אויסגערופען איגנאַטי.

— יאָ. און מען האָט איהם געבראַכט אַ צובלוטיגטען, אַ צוקלאַפּטען. און אין ניקאָלסק האָט איהם דער אוריאַדניק און דער סטאַנאָוואָי פּריסטאַוו געשלאָגען... איבער׳ן פּנים, איבער׳ן קערפּער און געקניפּט ביז בלוט...

די מוטער איז אַנטשוויגען געוואָרען, צוזאַמענברעכענדיג אונטער די עראינערונגען.

— זיי קענען דאָס! — האָט זיך אָפּגערופען איגנאַטי, קנייטשענדיג די ברעמען. די פּלייצעס האָבען איהם געציטערט. — דאָס הייסט — איך

האָב מורא פאַר זיי, שדים וואָס זיי זיינען!... און די פּויערים!... זיי האָבען ניט געשלאָגען?...

— איינער האָט אַ קלאַפּ געטהאָן. דער סטאַנאָוואָי האָט איהם גע־הייסען. און די איבעריגע — ניט. זיי האָבען זיך נאָך אַפּילו אָנגענומען פאַר איהם. — מען טאָר ניט, האָבען זיי געזאָגט, שלאָגען...

— נ־נ־אַ־אַ... די פּויערים הויבען שוין אָן צו פערשטעהן, ווער וואָס עס וויל און פאַר וועמען ער איז...

— דאָרטען זיינען אויך דאָ מענשען, וואָס זיינען געקומען צום שכל.

— וואו זיינען זיי ניטאָ? די נויט! איבעראַל זיינען זיי פאַראַן. — עס איז זיי אָבער שווער צו געפינען. זיי האָבען זיך פערקלאַפּט אין די שפּאַלטען און ציינען זיך זייערע אייגענע הערצער. אָבער זיך צוזאַמענ־קלייבען אַלע צוזאַמען — אויף דעם האָבען זיי קיין מוטה ניט...

ניקאָליי האָט געבראַכט אַ פלעשעל ספּירט, האָט צוגעלעגט קויהלען אין סאַמאָוואַר און איז שווייגענדיג אַרויסגעגאַנגען. איהם בעגלייטענדיג מיט פערוואונדערטע אויגען, האָט איגנאַטי שטיל אַ פרעג געטהאָן דער מוטער:

— אַ פּריץ?

— אין דיעזער זאַך זיינען קיין פּריצים ניטאָ, אַלע זיינען חברים!...

— עס וואונדערט מיר! — האָט איגנאַטי אַרויסגעזאָגט, ניט גלוי־בענדיג און מאָדנע שמייכלענדיג.

— וואָס וואונדערסטו זיך?

— אַט אַזוי זיך... אויף איין ענד שלאָגט מען אין מאָרדע, און אויף דעם אַנדערען וואַשט מען די פיס... און אין מיטען איז עפּעס פאַראַן?

די טיהר פון צימער האָט זיך געעפענט און ניקאָליי, האָט אַרויסגע־רעדט, שטעהענדיג אויפ'ן שוועל:

— און אין מיטען שטעהען מענשען, וועלכע לעקען די הענד פון יענע, וועלכע שלאָגען אין מאָרדע און זויגען די בלוט פון די יעניגע, וועמעס מאָר־דעם זיי שלאָגען. — אַט דאָס איז דער מיטען!

— נילאָוונאַ, — האָט געזאָגט ניקאָליי, — איהר זייט שוין פערמאַ־טערט, לאָזט מיר...

איגנאַטי האָט צושראָקען אַ מאַך געטהאָן מיט די פיס.

— עס ווערט שוין גאָר זיין גענוג! — האָט געענטפערט די מוטער. — נו, איגנאַטי, יעצט געה וואַש זיך איין!...

איגנאַטי האָט זיך אויפגעהויבען, פעסט טרעטענדיג מיט די פיס אויפ'ן פּאָדלאָגע און האָט בעמערקט:

— אקוראט ווי נייע זיינען זיי געוואָרען! א דאנק אייך... אָבער גאָר א בעזונדערען דאנק!...

זיין פּנים האָט זיך פערקרימט, די ליפּען האָבען א ציטער געטהאָן און די אויגען זיינען רויט געוואָרען. נאָך א קורצען שווייגען האָט ער שטיל אַ שעפּטשע געטהאָן:

— איך ווייס זאָגאר ניט ווי צו דאנקען אייך...

נאָך דעם זיינען זיי געזעסען אין עס־צימער און האָבען געטרונקען טהעע און איגנאַטי האָט מיט א סאָלידען קול דערצעהלט:

— איך פּלעג עס פאַנאַנדערטראָגען, כוח צום געהן האָב איך א סך. דער פעטער מיכאילאָ האָט עס מיר איבערגעגעבען און געהייסען — טראָג.

— א סך מענשען לעזען עס? — האָט ניקאָליי געפרעגט.

— אלע, וועלכע קענען נאָר לעזען... אפילו אייניגע נגידים אויך... זיי, פערשטעהט זיך, קריגען עס ניט פון אונז... אונז וואָלטען זיי לעבעדיגערהייד בעגראָבען! זיי פערשטעהען דאָך, אז דאָס איז א תליה פאר זיי...

ניקאָליי האָט א קוק געטהאָן אויף איהם און האָט געפרעגט:

— ווארום עפּעס א תליה?

— וואָס זשע דען, — האָט איגנאַטי פערוואונדערט אויסגערופען. — די פּויערים וועלען דאָך אליין אוועקנעהמען די ערד פון אלעמען, פון די פּריצים און נגידים... הייסט עס, אז זיי אליין וועלען אזוי איהר צוטהיילען, אז עס זאָל שוין מעהר ניט זיין קיין ארבייטער און בעלי הבתים... ווי זשע דען אנדערש! צוליעב וואָס זשע איז די גאַנצע מלחמה, אויב ניט צוליעב דעם!

ער האָט זיך זאָגאר כמעט אזוי ווי בעליידיגט און האָט געקוקט אויף ניקאָלייען פרעגענד און אָהן צוטרוי. ניקאָליי האָט שווייגענד געשמייכעלט.

— ווען מען זאָל היינט עס אָנפאַנגען דעם געשלעג און בייקומען און מאָרגען זאָל ווידער איינער זיין רייך און דער צווייטער אָרים... דאַן וואָס לוינט זיך דער גאַנצער עסק? ווידער געהן שלאָגען זיך?... איך דאַנק אייך זעהר...

— זיי ניט אין כעס! — האָט די מוטער מיט שפּאַס א זאָג געטהאָן.

ניקאָליי האָט נאָכדענקליך אויסגערופען:

— ווי אזוי זעהט מען וואָס שנעלער אוועקצושיקען אהין די בלעטעל וועגען ריבינס ארעסט!

— איך וועל היינט איבעררעדען! — האָט די מוטער געזאָגט.

— עס איז שוין דאָ א בלעטעל? — האָט איגנאַטי געפרעגט.

— יא.

—גיט, איך וועל עס אוועקטראָגען! — האָט איגנאַטי פאַרגעלעגט. — איך ווייס וואו און ווי אַזוי... גיט אַהער!

די מוטער האָט זיך שטיל פאַנאַנדערגעלאַכט, ניט קוקענדיג אויף איהם:

— דו ביסט דאָך מיעד און דו האָסט מורא און האָסט דאָך אַליין געזאָגט, אַז דו וועסט שוין קיינמאָל אַהין ניט געהן...

איגנאַטי האָט, גלעטענדיג מיט'ן האַנד זיינע געגרייזעלטע האָאר אויפ'ן קאָפּ, רוהיג און זאַכליך געענטפערט:

— דאָס, וואָס איך בין מיעד, מאַכט ניט אויס, וועל איך זיך אָפּרוהען... און מורא האָב איך טאַקע. איהר האָט דאָך אַליין דערצעהלט, אַז מען שלאָגט ביז בלוט... ווער עמען ווילט זיך עס קריגען קלעפּ? אָבער איך וועל עס ווי עס איז ביינאַכט אוועקטראָגען! גיט... איך וועל טאַקע פאַרנאַכט לאָזען זיך אין וועג.

ער האָט געשוויעגען אַ רגע און דאַן האָט ער פאַרטגעזעצט:

— איך וועל דערגעהן ביז'ן וואַלד און וועל דאָרטען בעהאַלטען עס און נאָכדעם וועל איך געבען צו וויסען אונזערע, אַז זיי זאָלען געהן און צונעהמען עס! אַזוי איז בעסער!... ווען איך זאָל אַליין געהן פאַנאַנדערטראָגען, קען איך זעהר לייכט אַריינפאַלען... אַ שאָד נאָך די בלעטלעך... קיין סך זיינען דאָך ניטאָ...

— און וואָס איז עפּעס מיט דיין מורא? — האָט די מוטער ווידער בעמערקט מיט אַ שמייכעל. איהר האָט געפרעהט דיעזער שטאַרקער בחור מיט דער האַרציגקייט, וועלכע איז געלעגען אין יעדען וואָרט זיינעם און מיט זיין קיילעכדיגעם, שטאָלצעם געזיכט.

— מורא, איז זיך מורא, און אַרבייט איז אַרבייט! — האָט ער געענטפערט. — וואָס לאַכט איהר פון מיר? עס איז דען ניטאָ וואָס מורא צו האָבען? אָבער אַז מען וועט דאַרפען, וועל איך אַפילו אין פייער קריכען... אַזאַ אַרבייט פאָדערט עס...

— אַך דו, קינד מיינס! — האָט די מוטער ניט ווילענדיג אויסגערופען.

— נו, אָט איז דיר... קינד נאַר! — האָט איגנאַטי אויסגערופען פערשעהמט.

ניקאָליי, וועלכער האָט די גאַנצע צייט גוטמוטהיג בעטראַכט דעם בחור, האָט זיך אָפּגערופען:

— איהר וועט ניט געהן אַהין...

— וואס זשע וועל איך טהאָן? וואו וועל איך זיך אהינטהאָן? — האט איגנאטי אונרוהיג געפרעגט.

— אַנשטאָט איך וועט געהן אן אנדערער און איהר וועט איהם געגוי פּאַנאנדערזאָגען, וואס מען דארף טהאָן און ווי אזוי — גוט?

— גוט! — האט איגנאטי געענטפערט ניט גלייך און אָהן חשק.

— און אייך וועלען מיר קריגען א גוטען פּאספּאָרט און מיר וועלען אייך קריגען א פּלאַץ פאר א וואלד־וועכטער...

איגנאטי האט שנעל א ווארף געטהאָן מיט'ן קאפּ און האט מיט אונ־רוהיגקייט געפרעגט:

— און ווי וועט זיין, אז עס וועלען קומען די פּויערים נאָך האָלץ אָדער נאָך עפּעס אנדערש... וואס וועל איך דאן טהאָן? בינדען זיי? דאס איז אן ארבייט ניט פאר מיר...

די מוטער האט זיך פּאנאנדערגעלאכט און ניקאָליי אויך. דאס האט ווידער פערדראָסען און געבראכט אין א פערלעגענהייט איגנאטי'ן.

— זאָרגט זיך ניט! — האט ניקאָליי איהם בערוהיגט. — עס וועט אייך ניט אויסקומען צו בינדען די פּויערים... זייט זיכער!...

— אויב אזוי, איז גוט! — האט איגנאטי א זאָג געטהאָן און ער האט זיך בערוהיגט, שמייכלענדיג צו ניקאָלייען מיט צוטרוי. — איך וואָלט בעסער געוואָלט אָנקומען אויף א פאבריק. דאָרטען, זאָגט מען, זיינען די ארבייטער גאַנץ קלוגע...

אין איהם, אין זיין ביטערע הארץ, האט די גאַנצע צייט פּונקט ווי א פייער געברענט. דיעזער פייעריל האט געפינקעלט אין זיינע אויגען, אָפּ־שיינענדיג פון אינוועניג און פלעגט זיך פּלוצלונג דערשראָקען אויסלעשען, בעדעקענדיג זיך מיט א רויך פון אן אונרוהיגקייט און פערלאָרענהייט.

די מוטער האט זיך אויפגעהויבען פון טיש און קוקענדיג פערטראכט דורכ'ן פענסטער האט זי געזאָגט:

— אָך, דאס לעבען... פינף מאָל א טאָג לאכט מען זיך אָן, פינף מאָל וויינט מען זיך אויס... גוט! נו, איגנאטי, האסט שוין געענדיגט? געה שלאָפען.

— איך וויל נאָך ניט...

— געה, געה...

— עס איז שטרענג ביי אייך! נו, איך געה... א דאנק פאר טהעע...

לעגענדיג זיך אויף דער מוטערס געלעגער, האט ער געזאָגט שטיל:

— יעצט וועט ביי אייך אלץ שמעקען מיט זשעגאכץ... עס איז א שאָד... איך וויל נאָך גאר ניט שלאָפען. אָבער די מענשען זיינען גוטע....

עס גלויבט זיך גאָר ניט... פונקט ווי דו וואָלסט זיך געפונען פאַר הונדערט וויאָרסט פון דאָרף...

און פּלוצלונג האָט ער הויך א כראָפּע געטהאָן און איז אנטשלאָפען געוואָרען.

.21

שפּעט אין אבענד איז ער געזעסען אין קליינעם צימערעל פון קעלער־שטוב אויף א שטוהל געגנאיבער וויעסאָוושטשיקאָוו'ען און האָט מיט א שטילען קול איהם פאָנאַנדערגעזאָגט:

— אין מיטעלסטען פענסטער זאָלסטו אָנקלאַפּען פיער מאָל...

— פיער מאָל? — האָט וויעסאָוושטשיקאָוו איבערגע'חזר'ט.

— פריהער דריי מאָל, אָט אזוי...

און ער האָט א קלאַפּ געטהאָן מיט'ן איינגעבויגענעם פינגער איבער'ן טיש, צעהלענדיג:

— איינס, צוויי, דריי. נאָכדעם זאָלט איהר אָפּוואַרטען און א קלאַפּ טהאָן א פערטען מאָל.

— א געלער פויער וועט אייך עפענען און וועט פרעגען נאָך וואָס איהר זייט געקומען, זאָלט איהר ענטפערען, אז איהר קומט פון זאַוואָדטשיק! מעהר גאָרנישט, ער וועט שוין פערשטעהן וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך.

זיי זיינען געזעסען איינגעבויגען די קעפּ איינע צו די אַנדערע און האָבען שטיל געשמועסט און די מוטער איז געשטאַנען לעבען טיש, די הענד פערלעגט אויפ'ן הארצען און האָט זיי בעטראַכט. דיעזע אלע געהיימע קלעפּ, די אָפּגערעדטע פראַגען און אנטוואָרטען האָבען ביי איהר אַרויסגערופען אן אינערליכען שמייכעל און זי האָט געטראַכט:

— קינדער נאָך גאָר...

אויפ'ן וואַנד האָט געברענט א לאָמפּ, אויפ'ן פּאָדלאָגע האָבען זיך געוואַלגערט צובראָכענע עמער, שטיקלעך רייפען. א ריח פון שימעל, פאַרב און פייכטקייט האָט אָנגעפילט דאָס צימער.

איגנאַטי איז געווען אָנגעטהאָן אין א דיקען הערבסט-מאַנטעל פון א האָריגער מאַטעריע. די מוטער האָט בעמערקט, אז דער מאַנטעל געפעלט איהם. ער האָט מיט'ן האַנד געגלעט דעם אַרבעל, האָט אלע ווייל בעטראַכט זיך פון אויבען ביז אַראָפּ. אין איהר הארצען האָט זיך אלץ געשלאָגען דער געדאַנק:

— קינדער... טהייערינקע מיינע...

— אלזאָ! — האָט איגנאַטי געזאָגט, אויפהויבענדיג זיך פון אָרט. — געדענקט: פריהער צו מוראַטאָוו׳ען און פרעגט אויף דעם זיידען...

— איך וועל געדענקען! — האָט וויעסאָוושטשיקאָוו געענטפערט.

אָבער איגנאַטי האָט, ווי עס שיינט, איהם ניט געגלויבט און האָט נאָך א מאָל ווידערהאָלט די אַלע קלעפּ, ווערטער און צייכענס און ענדליך האָט ער איהם דערלאַנגט די האנד און געזאָגט:

— פּאַרטיג אַלזאָ! זייט געזונד, חבר! גריסט זיי! זאָגט זיי, אַז איגנאַטי איז געזונד און שטאַרק! זיי זיינען גוטע מענשען, איהר וועט זעהן...

ער האָט מיט א צופריעדענעם בליק בעטראַכט זיך, האָט א גלעט גע־טהאָן מיט די הענד דעם מאַנטעל און האָט געפרעגט דער מוטער:

— געהן?

— ווערסט דען אַליין טרעפען דעם וועג?

— פּטור, נו! איך וועל טרעפען... צום ווידערזעהן, חברים! — און ער איז ארויס.

— נו, אָט האָב איך ענדליך אַן ארבייט! — האָט וויעסאָוושטשיקאָוו געזאָגט, צוגעהענדיג צו דער מוטער. — עס איז מיר שוין לאַנגווייליג גע־וואָרען... פון טורמע בין איך ארויסגעשפּרונגען — צוליעב וואָס? אַליז, וואָס איך טהו, איז וואָס איך האַלט זיך נאָר און איין בעהאַלטען זיך... דאָרטען אָבער האָב איך זיך געלערענט. דאָרט האָט פּאַוועל אויף מיר גע־האַרעוועט און אַנדריי אויך. עס איז פּשוט געוועזען א פערגעניגען!... וואָס, נילאָוונאַ, דו האָסט גאָר ניט געהערט וועגען אַנטלויפען. וואָס האָט מען בעשלאָסען: מען וועט זיי העלפען?

— איבערמאָרגען וועל איך וויסען! — האָט זי געענטפערט און א זיפץ טהוענדיג ניט ווילענדיג האָט זי ווידערהאָלט: איבערמאָרגען ערשט...

ער האָט ארויפגעלעגט זיין שווערע האנד אויף איהר פּלייצע און דער־נעהנטערענדיג זיין פּנים צו איהר, האָט ער געזאָגט:

— דו זאָג זיי, די עלטערע הייסט עס, וועלען זיי דיר פאָלגען. עס איז זעהר לייכט! בעטראַכט נאָר אַליין — אָט איז די וואַנד פון טורמע... לעבען דעם שטעהט דער סלופּ מיט׳ן לאַמטערנע. אנטקעגען איז א לעערער פּלאַץ, לינקס דער בית עולם, רעכטס זיינען גאַסען, די שטאָדט. יעדען טאָג קומט צום לאַמטערנע א מאַן רייניגען די לאָמפּען, און אַזוי ווי ער שטעלט צו צום וואַנד א לייטער, איז עס גאַנץ לייכט ארויפצוכאַפּען זיך אויפ׳ן לייטער, איבערוואַרפען א שטריק אין הויף פון טורמע און מאַרש! דאָרט הינטער׳ן וואַנד וועט מען וויסען די צייט, ווען דאָס דאַרף פּאַרקומען, וועט מען בעטען

די קרימינעלע ארעסטאנטען, אז זיי זאָלען אָנמאכען א טומעל און די, וואָס וועלען דארפען ארויסגעהן, וועלען דורך דער צייט א לאָז טהאָן זיך פון לייטער איבער'ן וואנד — איינס, צוויי, דריי און פארטיג! און זיי וועלען זיך רוהיג אוועקשפּאצירען אין שטאָדט אריין, ווייל פריהער פון אלץ וועט מען זיי לויפען זוכען אויפ'ן פלאץ, אויפ'ן בית עולם...

ער האָט שנעל געמאכט מיט די הענד פאר דער מוטערס געזיכט, שיל־דערענדיג זיין פּלאן און אלעס איז ביי איהם ארויסגעקומען אזוי איינפאך, געשיקט און קלאָר. זי האָט איהם פון אימער אָן געקענט פאר א שווערען, ניט ריהרעוודיגען און איהר איז געווען זאָנדערבאר אָנצוקוקען זיין געשטור־פעלטען געזיכט, וועלכער איז פּלוצלונג געוואָרען אזוי לעבעדיג און ריה־רעוודיג. ניקאָליי'ס שמאָלע אויגען פלעגען אימער קוקען אויף אלץ מיט כעס און אונצוטרוי. יעצט אָבער האָבען זיי געלויכטען מיט א ווארימען, מילדען ליכט...

— בעטראכט נאָר: דאָס וועט דאָך פּאַרקומען בייטאָג!... ניט אנדערש בייטאָג. ווער'מען זשע וועט עס איינפאלען אין קאָפּ, אז די ארעסטירטע זאָ־לען וואגען צו אנטלויפען בייטאָג פאר די אויגען פון דער גאנצער טורמע?...

— און איהם וועט מען דערשיסען! — האָט די מוטער, א ציטער טהוענ־דיג, געזאָגט.

— ווער? א סאָלדאט ניט. און די וועכטער קלאפּען מיט זייערע רעוואָלווערען טשוועקעס...

— ביי דיר איז אלעס... שוין צו איינפאך...

— אָט וועסטו זעהן, אז אלעס איז אזוי ווי איך זאָג דיר! רייד נאָר דו איבער מיט זיי. איך האָב שוין אלעס צוגעגרייט, א שטריקענעם לייטער, קרוקעס... איך האָב אָפּגערעדט מיט'ן בעלי הבית, אז ער זאָל געהן רייניגען די לאָמפּען...

הינטער'ן טיהר האָט אימיצער געהוסט, און עס האָט זיך געהערט דאָס קלאפּען פון אייזען.

— אָט איז דער בעל הבית! — האָט וויעסאָווטשטשיקאָוו אויסגערופען. אין דער אָפענער טיהר האָט זיך אריינגערוקט א בלעכענע וואנע און א היי־זעריגע שטימע האָט א זאָג געטהאָן:

— קריך, טייוועל!...

נאָכדעם האָט זיך בעוויזען א גרויע קאָפּ אָהן א היטעל און א גוט־מוטהיגע געזיכט מיט וואָנצעס און גרויסע אויגען.

ניקאָליי האָט געהאָלפען אריינשלעפּען די וואנע. אין הויז איז אריין

א הויכער מאַן. ער האָט אָנגעפאַנגען צו הוסטען, אָנבלאָזענדיג זיינע באַקען. ער האָט א שפּיי געטהאָן און האָט זיך בעגריסט:

— גוטען אבענד!...

— אָט פרעג איהם! — האָט ניקאָליי אויסגערופען.

— מיך? וועגען וואָס?

— וועגען דעם פּלאַן צו העלפען זיי אַנטלויפען פון טורמע...

— אַ־ה! — האָט זיך אָפּגערופען דער בעל הבית, אָפּווישענדיג די וואָנצעס מיט זיינע שווארצע פינגער.

— זי גלויבט ניט, יאַקאָוו איוואַנאָוויטש, אז דאָס איז אַזוי איינפאַך.

— הם... זי גלויבט ניט? זי גלויבט ניט, הייסט עס, אז זי וויל ניט. און איך מיט דיר ווילען, גלויבען מיר דערפאַר! — האָט רוהיג געענטפערט דער בעל הבית, און נאָכדעם האָט ער פּלוצלונג זיך פאַנאַנדערגעהוסט. ער איז געשטאַנען א לענגערע צייט אין מיטען און האָט מיט אויסגעשטאַר־טשעטע אויגען געקוקט אויף דער מוטער.

— ניט איך דאַרף דאָך דאָס ענטשיידען! — האָט די מוטער בעמערקט.

— אָבער דו רייד זיך דורך מיט זיי. זאָג זיי, אז אַלעס איז שוין פאַרטיג! אַך, ווען איך וואָלט זיך עס געקענט זעהן מיט איהם... איך וואָלט שוין געוווירקט אויף זיי!

ער האָט ברייט פאַנאַנדערגעפיהרט מיט די הענד, האָט זיי צוזאַמענ־געדריקט, פונקט ווי ער וואָלט פעסט ארומנעהמען וועמען עס איז.

— דאָס דאַרפען פּאַווליושאַ און די חברים בעשליסען! — האָט זיך די מוטער אָפּגערופען.

ניקאָליי האָט נאָכדענקליך אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ.

— ווער איז דאָס פּאַווליושאַ? — האָט דער בעל הבית, אַניעדער־זעצענדיג זיך געפרעגט.

— מיין זוהן.

— ווי איז זיין פאַמיליע?

— וולאַסאָוו.

ער האָט א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ, האָט ארויסגענומען זיין ביי־טעלע מיט טאַבאַק, האָט אָנגעשטאָפּט די ליולקע און האָט לאַנגזאַם געזאָגט:

— איך האָב געהערט פון איהם. מיין פּלימעניק קען איהם. ער איז אויך אין טורמע, מיין פּלימעניק — יעווטשענקאָ. איהר האָט געהערט פון איהם? און מיין פאַמיליע איז גאָדון... אָט וועט מען אין גיכען אַלע יונגע לייט אריינזעצען אין טורמע, וועלען מיר עס אַלטע לייט לעבען א טאָג! דער

זשאנדארמסקער זאָגט מיר צו, אַז ער וועט מיין פּלימעניק אין סיביר פֿער־שיקען... ער וועט איהם פֿערשיקען, דער הונד.

פֿעררויכערענדיג, האָט ער זיך געווענדעט צו ניקאָליידען, אָפּט שפּייענ־דיג אויפ'ן פּאָדלאָגע.

— הייסט עס, וויל זי ניט? נו, דאָס איז איהר זאַך. אַ מענש איז פֿריי צו טהאָן וואָס ער וויל. ביזטו מיעד פֿון געהן — זיץ, ביזט מיעד פֿון זיצען — געה. האָט מען דיך בערויבט — שווייג, שלאָגט מען דיר — לייד, דער'הרג'עט מען דיר — ליעג... דאָס איז שוין פֿון אַלע מאָל אָן בעוואוסט... אָבער איך וועל מיין סאַווקען פֿון דאָרטען ארויסשלעפּען. איהר וועט זעהן.

זיינע קורצע פֿראַזען האָבען ביי דער מוטער ארויסגערופֿען אַן ערשטוי־נונג און זיינע לעצטע ווערטער האָבען זאָגאַר ארויסגערופֿען אַ קנאה.

געהענדיג איבער'ן גאַס אנטקעגען דעם קאַלטען ווינד און רעגען, האָט זי די גאַנצע צייט געטראַכט וועגען ניקאָליידען.

— אָט, וואָס פֿאַר אַ העלד ער איז געוואָרען!

און דערמאָהנענדיג זיך אָן גאָדונאָוו'ען, האָט זי געטראַכט:

— ווי עס זעהט אויס, בין איך ניט די איינציגע, וועלכע לעבט איבער אַ צווייטען לעבען!...

און גלייך נאָך דעם איז אין איהר הארצען אויסגעוואַקסען אַ געדאַנק וועגען זוהן:

— ווען ער וואָלט עס צוגעשטימט...

22.

זונטאָג, געזעגענענדיג זיך מיט פּאַוולען אין קאַנצעלאַריע פֿון טורמע, האָט זי דערפֿיהלט אין איהר האַנד אַ קליינעם פּאַפּיערענעם קיילכעלע. זי האָט אַ ציטער געטהאָן, פּונקט ווי ער וואָלט איהר אַ ברען געטהאָן די הויט פֿון האַנד. זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף דעם זוהן'ס פּנים און האָט געזוכט צו געפֿינען אַן ענטפֿער אין זיינע אויגען, אָבער זי האָט עס ניט געפֿונען. פּאַוועל'ס העל־בלויע אויגען האָבען געשמייכעלט מיט דעם געוועהנליכען, רוהיגען און פֿעסטען שמייכעל.

— זיי געזונד! — האָט זי געזאָגט אָפּזיפֿצענדיג.

דער זוהן האָט איהר נאָך אַ מאָל אויסגעשטרעקט די האַנד און עטוואָס מילדעס און גוטעס האָט אַ ציטער געטהאָן אויף זיין געזיכט.

— זיי געזונד, מאַמע!

זי האָט געוואָרט, ניט אַרויסלאָזענדיג זיין האַנד.

— זיי ניט אונרוהיג... האָב קיין פּאַראיבעל ניט! — האָט ער געזאָגט.

דיעזע ווערטער און דער פּער׳עקשנ׳טער קנייטש אויף זיין שטערען האָבען שוין איהר געענטפערט.

— נו, פּטור! — האָט זי געמורמעלט, אַראָפּלאָזענדיג דעם קאָפּ. — וואָס איז דאָרט אַזוינס...

און זי איז אויף שנעל אַרויס, ניט אַ קוק טהוענדיג אויף איהם, אום דורך די טרעהרען אין איהרע אויגען און דורך דעם ציטער פון די ליפּען ניט אַרויסצוגעבען איהר געפיהל.

אונטערוועגס האָט זיך איהר געדוכט, אַז די ביינער פון האַנד, אין וועלכער זי האָט פעסט געהאַלטען צוזאַמענגעדריקט דעם זוהן׳ס ענטפער, נאָגען איהר און די גאַנצע האַנד איז איהר געלעהמט, פּונקט ווי פון אַ קלאַפּ איבער׳ן פּלייצע. קומענדיג אַהיים, האָט זי אַריינגערוקט דעם צעטעלע ניקאָלייען אין האַנד און איז געבליעבען שטעהן לעבען איהם, ערוואַרטענדיג ווען ער וועט פאַנאַנדערוויקלען דאָס פּאַפּיערעל. זי האָט פּלוצלונג ווידער דערפיהלט אַ ציטער פון האָפנונג אין האַרצען. אָבער ניקאָליי האָט געזאָגט:

— נאַטירליך! אָט וואָס ער שרייבט: — חברים, מיר וועלען ניט ענטלויפען, מיר קענען דאָס ניט טהאָן, קיינער פון אונז. מיר וואָלטען פערליערען די אַכטונג צו זיך. גיט בעסער אַ טראַכט וועגען דעם פויער, וועלכען מען האָט ניט לאַנג אַרעסטירט. ער האָט פערדיענט, אַז מען זאָל זיך וועגען איהם זאָרגען. ער איז ווערטה, אַז מען זאָל פאַר איהם אַוועק־לעגען מיה. איהם איז דאָ צו שווער. יעדען טאָג האָט ער צוזאַמענשטויסע מיט דער נאַטשאַלסטוואָ. ער איז שוין געזעסען אַ מעת־לעת אין קאַרצער. מען וועט איהם פערמאַטערען צום טויט. מיר אַלע בעטען פאַר איהם. טרייסט מיין מאַמען און זייט איהר מקרב. דערציילט איהר; זי וועט אַלעס בעגרייפען. פּאַוועל.

די מוטער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און זי האָט מיט אַ שטילען, ציטערענדען קול געזאָגט:

— נו... וואָס איז דאָ פאַראַן מיר צו דערציילען? איך פערשטעה!

ניקאָליי האָט זיך שנעל אָפּגעקעהרט אָן אַ זייט, האָט אַרויסגענומען אַ טיכעל, האָט זיך אויסגעהוסט און האָט אַ מורמעל געטהאָן:

— איך האָב זיך צוגעקיהלט, פערשטעהט איהר מיך...

נאָכדעם האָט ער פערדעקט די אויגען מיט די הענד, אום צו פעררוקען די ברילען און אַרומגעהענדיג איבער׳ן צימער, האָט ער געזאָגט:

— מיר וואָלטען סיי ווי סיי קיין גענוג צייט ניט געהאַט...

— עס מאַכט ניט! זאָל מען זיי נאָר שוין וואָס גיכער משפּט'ן! — האָט די מוטער געזאָגט און איהר האַרץ האָט זיך אָנגעגאָסען מיט אַ פּייכטען, נעבעלדיגען אומעט.

— אַט האָב איך בעקומען אַ בריעף פון אַ חבר פון פּעטערבורג...

— ער וועט דאָך אויך פון סיביר קענען אַנטלויפען... ניט אַזוי?

— געוויס!... דער חבר שרייבט, אַז דער משפּט וועט אין גיכען פאָרקומען. דער אורטהייל איז שוין בעוואוסט — מען וועט אַלעמען פערשיקען. פערשטעהט איהר מיך, דיעזע געמיינע זשוליקעס פערוואַנדלען זייער געריכט אין אַן עקעלהאַפטער קאָמעדיע... דער אורטהייל איז שוין פאָראויס בעשטימט אין פּעטערבורג, איידער דער משפּט איז פאָרגעקומען...

— זאָל זיין גענוג וועגען דעם, ניקאָליי איוואַנאָוויטש! — האָט די מוטער געזאָגט בעשטימט. — איהר דאַרפט מיר ניט טרייסטען און דאַרפט מיר ניט ערקלעהרען... איך זעה דאָך, אַז ער ליעבט מיר און טראַכט וועגען מיר... ער שרייבט דאָך — טרייסט איהר, זייט פריינדליך צו איהר, יאָ?

איהר האַרץ האָט געשלאָגען שנעל און איהר קאָפּ האָט זיך אביסעל געדרעהט פון אויפרעגונג.

— אייער זוהן איז אַ זעלטענער מענש! — האָט ניקאָליי הויך אויסגערופען. — און איך האָב איהם זעהר ליעב און אכטע איהם!

— אַט וואָס: לאָמיר אַקאָרשט בעטראַכטען וועגען ריבינען! — האָט זי פאָרגעלעגט.

איהר האָט זיך געוואָלט שוין גלייך עפּעס טהאָן, געהן ערגעץ־וואו, געהן ביז צו מיעדקייט און נאָכדעם איינשלאָפען אַ צופריעדענע מיט דער ארבייט פון טאָג.

— יאָ... גוט! — האָט ניקאָליי, ארומגעהענדיג איבער'ן צימער, געענטפערט. — וואָס זשע טהוט מען?... מען וואָלט בעדאַרפט סאַשענקאַ'ן זעהן...

— זי וועט גלייך קומען.. זי קומט אימער יענעם טאָג, ווען איך זעה פּאַוועלען...

ניקאָליי האָט זיך אַניעדערגעזעצט אויפ'ן דיוואַן לעבען דער מוטער, האָט אַראָפּגעלאָזען דעם קאָפּ, געביסען די ליפּען, געדרעהט די בערדיל און האָט זיך פערטראַכט אַ ווייל. נאָכדעם האָט ער זיך אָפּגערופען:

— אַ שאַד, וואָס די שוועסטער איז ניטאָ... זי וואָלט זיך געדאַרפט נעהמען צו דער זאַך צו בעפרייען ריבינען...

— עס וואָלט געווען זעהר גוט, ווען מען זאָל דאָס קענען מאַכען יעצט, ווען פּאַוועל איז נאָך דאָרט... איהם וואָלט דאָס פערשאַפט פערגעניגען! — האָט די מוטער געזאָגט.

זיי האָבען געשוויעגען אַ ווײַלע און פּלוצלונג האָט די מוטער שטיל און לאַנגזאַם געזאָגט:

— איך פערשטעהע ניט, וואָרום ער וויל ניט... אַזוי לאַנג, ווי מען קען?

ניקאָליי האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט. נאָר פּלוצלונג האָט מען אָנגעקלונגען. זיי האָבען זיך גלייך איבערגעקוקט.

— דאָס איז סאַשאַ... הם! — האָט שטיל אַ זאָג געטהאָן ניקאָליי.

— ווי זאָגט מען איהר אָן? — האָט די מוטער אויך שטיל אַ פרעג געטהאָן.

— יא־א, פערשטעהט איהר מיך...

— עס איז אַ רחמנות אויף איהר...

דער קלאַנג האָט זיך נאָך אַ מאָל ווידערהאָלט, אָבער שוין ניט אַזוי הויך, פּונקט ווי דער מענש הינטער'ן טיהר וואָלט זיך אויך פערטראַכט און האָט זיך ניט געקענט בעשליסען. ניקאָליי און די מוטער האָבען זיך אויפגעהויבען און האָבען זיך ביידע געלאָזען געהן, אָבערביים טיהר פון קיך האָט זיך ניקאָליי אָפּגערוקט אָן אַ זייט, אַ זאָג טהוענדיג:

— בעסער טהוט איהר עס!...

— ער וויל ניט? — האָט פעסט געפרעגט די מיידעל, ווען די מוטער האָט איהר געעפענט די טיהר.

— ניין.

— איך האָב עס פריהער געוואוסט! — האָט סאַשאַ איינפאַך אַרויס־גערעדט. אָבער איהר פּנים איז בלאַס געוואָרען. זי האָט אָפּגעשפּיליעט די קנעפּלעך פון מאַנטעל, האָט צוויי פון זיי ווידער פערשפּיליעט און האָט איהם געוואָלט אויסטהאָן. דאָס איז אָבער איהר ניט געלונגען. דאַן האָט זי געזאָגט:

— דיעזער רעגען און ווינד... עס איז אַזוי עקעלהאַפט! איז ער געזונד?

— יאָ.

— געזונד און פרעהליך... — האָט שטיל געזאָגט סאַשאַ, בעטראַכ־טענדיג איהר האַנד.

— ער שרייבט, אַז מען זאָל ריבינען בעפרייען! — האָט די מוטער איהר דערצעהלט, ניט קוקענדיג אויף איהר.

— יאָ? מיר דוכט זיך, אז מיר דאַרפֿען אויסנוצען דיזען פּלאַן! — האָט לאַנגזאַם אַרויסגערעדט די מיידעל.

— איך דענק אויך אַזוי! — האָט ניקאָליי געזאָגט אַריינקומענדיג. — וואָס מאַכט איהר, סאַשאַ?

די מיידעל האָט איהם געגעבען די האַנד און האָט געפרעגט:

— אַלזאָ, וואָס איז דער אָפּהאַלט? אַלע זיינען דאָך איינשטימיג, אַז דער פּלאַן איז אַ געלונגענער? איך ווייס, אַז אַלע...

— ווער וועט עס אָבער אָרגאַניזירען? אַלע זיינען דאָך פערנומען...

— גיט עס מיר איבער! — האָט סאַשאַ שנעל געזאָגט. — איך האָב צייט.

— גוט, נעהמט זיך צו דעם! אָבער מען דאַרף אָנפרעגען ביי אַנדערע.

— גוט... איך וועל אָנפרעגען! איך וועל טאַקע גלייך געהן.

און זי האָט ווידער גענומען מיט זיכערע בעוועגונגען פון איהרע דינע פינגער צושפּיליען די קנעפּלעך פון מאַנטעל.

— רוהט זיך אָפּ אַ ביסעל! — האָט איהר די מוטער פאָרגעלעגט.

זי האָט שטיל אַ שמייכעל געטהאָן און האָט מיט אַ ווייכער שטימע געענטפערט:

— זאָרגט זיך נישט פאַר מיר, איך בין ניט מיעד...

זי האָט שווייגענדיג געדריקט זיי די האַנד און איז אַוועק ווידער אַ קאַלטע און אַ שטרענגע.

די מוטער און ניקאָליי זיינען צוגעגאַנגען צום פענסטער און האָבען געקוקט ווי די מיידעל איז דורכגעגאַנגען דורכ'ן הויף און איז פערשוואונדען הינטער'ן טויער. ניקאָליי האָט שטיל אָנגעפאַנגען צו פייפען, האָט זיך געזעצט צום טיש און האָט עפּעס אָנגעפאַנגען צו שרייבען.

— זי וועט זיך נעהמען צו דיזער אַרבייט, וועט איהר ווערען לייכטער אויפ'ן האַרצען, — האָט די מוטער שטיל און נאָכדענקליך געזאָגט.

— יאָ, געוויס... — האָט זיך ניקאָליי אָפּגערופען און, אָפּקעהרענדיג זיך צו דער מוטער, האָט ער מיט אַ שמייכעל אויפ'ן גוטען פּנים געפרעגט:

— און אייך, נילאָוונאַ, האָט דיזער ביטערער כוס אויסגעמיעדען... איהר האָט ניט געוואוסט פון בענקשאַפט נאָך אַ געליעבטען מענשען?

— אָה! — האָט זי אויסגערופען, אַ מאַך טהוענדיג מיט'ן האַנד. — וואו בענקשאַפט?! איך פלעג גאָר ציטערען, אז מען זאָל מיר פאַר דעם אָדער יענעם ניט חתונה מאַכען.

— און קיינער איז אייך גאָר ניט געפעלען געווען?

זי האָט אַ טראַכט געטהאָן און האָט געענטפערט:

— איך געדענק ניט, טהייערער מיינער... וואָס הייסט, ניט געפעלען?... וואהרשיינליך איז מיר אימיצער געפעלען געוועןן... אָבער איך געדענק ניט!

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט איינגעזאָגט, מיט אַ רוהיגען אומעט פערענדיגט:

— מיין מאַן האָט מיר פיעל געשלאָגען, און אַלץ, וואָס עס איז געוועןן ביז איהם, האָט זיך עפּעס אַזוי ווי אָפּגעמעקט פון מיין הארצען...

ער האָט זיך אָפּגעקעהרט צום טיש און זי איז אויף אַ מינוט אַרויס פון צימער און ווען זי האָט זיך צוריקגעקעהרט, האָט ניקאָליי, קוקענדיג אויף איהר מיט אַ מילדען בליק, אָנגעפאַנגען:

— איך, זעהט איהר, האָב אויך געהאַט די זעלבע געשיכטע, וואָס סאַשאַ! איך האָב געליעבט אַ מיידעל — אַ זעלטענער מענש איז זי... איך האָב איהר געטראָפען, ווען איך בין אַלט געוועןן אַ יאָהר צוואַנציג, און פון דאַן אָן ליעב איך איהר... דעם אמת זאָגענדיג ליעב איך איהר נאָך יעצט אויך! איך ליעב איהר נאָך אַלץ מיט'ן גאַנצען הארצען...

שטעהענדיג לעבען איהם, האָט די מוטער בעמערקט, ווי זיינע אויגען לייכטען מיט אַ ווארימען און קלאָהרען ליכט. ער האָט אָנגעלעהנט זיינע הענד אָן שטוהל און האָט געקוקט ערגעץ אין דער ווייטקייט און עס האָט אויסגעזעהן, ווי זיין גאַנצער דארער און דינער, אָבער פעסטער קערפּער שטופּט זיך עפּעס פאָרווערטס.

— נו, ווארום זשע האָט איהר ניט חתונה? — האָט די מוטער ער־שטוינט אויסגערופען.

— אָה! זי איז שוין פינף יאָהר פערהייראַט...

— און וואָס איז פריהער געוועןן דער אָפּהאַלט? זי האָט אייך ניט געליעבט?

ער האָט אַ טראַכט געטהאָן און געענטפערט:

— ניין, וואהרשיינליך האָט זי יאַ געליעבט... איך בין זאָגאַר זיכער אין דעם! אָבער ביי אונז, פערשטעהט איהר מיך, פלעגט עפּעס אַלץ אויס־קומען אַזוי — איז זי אין טורמע, בין איך אויף דער פריי; בין איך אין טורמע, איז זי אויף דער פריי. דאָס איז זעהר עהנליך אויף סאַשע'ס לאַגע. ענדליך האָט מען איהר פערשיקט אויף צעהן יאָהר אין סיביר, ווייט, שרעק־ליך ווייט! איך האָב זאָגאַר געוואָלט איהר נאָכפאָהרען... אָבער דער גע־וויסען האָט איהר ניט געלאָזען און מיר אויך ניט... און איך בין געבליעבען. און זי האָט זיך דאָרט געטראָפען מיט אַן אַנדערען, מיט מיינעם אַ חבר —

זעהר א וואוילען מענשען! זיינען זייביידע נאכדעם צוזאמען ענטלאפען... און יעצט לעבען זיי אין אויסלאנד...

ניקאליי האט געענדיגט ריידען, האט אויסגעטהאן די ברילען, האט זיי אויסגעווישט, האט פאר'ן ליכט בעטראכט די גלעזער און האט זיך ווידער גענומען אויסווישען זיי.

— עך, טייערינקער מיינער! — האט די מוטער, צושאקלענדיג ליעבליך מיט'ן קאפ, אויסגערופען. זי האט געפיהלט א מיטלייד צו איהם און אין דער זעלבער צייט האט איהר עפעס געמאכט שמייכלען מיט א ווארימען, מוטערליכען שמייכעל. ער האט אומגעביטען זיין פאזע, האט ווידער גענומען די פען אין האנד און האט אנגעפאנגען ווייטער צו ריידען:

— דאס פאמיליען־לעבען שוואכט אימער אפ די ענערגיע פון א רעוואלוציאנער! קינדער, די ניט זיכערקייט, די נויטווענדיגקייט צו הארעוועןפיעל פאר'ן שטיקעל ברויט.... און א רעוואלוציאנער דארף אימער ענטוויקלען זיין ענערגיע אלץ טיעפער און ברייטער. דאס פאדערט יעצט די צייט
— מיר דארפען אימער געהן פאראויס פון אלעמען, ווייל מיר זיינען די טהוער, וועלכע זיינען בערופען פון דער געשיכטע צו צערשטערען די אלטע וועלט און בעשאפען א נייעם לעבען. ווען מיר שטעהען אבער אפ, צו דערפאר ווייל מיר ווערען מיעד אדער דערפאר, וואס מיר לאזען זיך פערפיהרען פון דעם קליינטשיקען פערגעניגען, וועלכער שמייכעלט אונז אנטקעגען, דאן איז זעהר שלעכט, דאס איז כמעט ווי א פערראטה צו דער זאכע. מיר דארפען קיינמאל ניט פערגעסען, אז אונזער אויפגאבע איז ניט צו קריגען קלענערע עראבערונגען, נאר דער פאלשטענדיגער זיעג דארף אונז בעפרידיגען.

זיין שטימע איז געווארען פעסט, דער פנים איז בלאס געווארען און אין די אויגען האט זיך אנגעצונדען די געוועהנליכע איינגעהאלטענע און גלייכמעסיגע קראפט. ווידער האט מען הויך אנגעקלונגען. עס איז אריינגעקומען ליודמילא אין א לייכטען ניט נאך דער צייט נאך מאנטעל. איהרע באקען זיינען געווען רויט פון קעלט. אויסטהוענדיג די קאלאשען, האט זי מיט א פער'כעס'טער שטימע געזאגט:

— מען האט שוין בעשטימט דעם טאג פון משפט.... אין א וואך ארום!

— טאקע? — האט ניקאלאי אויסגעשריען פון צווייטען צימער.

די מוטער איז שנעל צוגעגאנגען צו איהם, ניט קענענדיג זיך אליין אבגעבען א חשבון, וואס זי פיהלט, א שרעק אדער א פרייד. ליודמילא איז אויך געגאנגען מיט איהר און האט מיט איהר נידריגער שטימע דערצעהלט איראניש:

— יאָ! דער געהילף פון פּראָקוראָר שאַסטאַק האָט יעצט אָבגעפיהרט די בעשולדיגונגס אַקטען. אין געריכט רעדט מען גאַנץ אָפען, אַז דער אורטייל איז שוין פאַרטיג. אָבער וואָס איז דאָ אַזוינס? די רעגירונג האָט מורא, אַז איהרע טשינאָווניקעס וועלען זיין מילד צו איהרע שונאים. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס זי האַלט אַזוי לאַנג אין איין פערדאַרבען איהרע משרתים, איז זי נאָך אַלץ ניט זיכער אויב אַלע פון זיי זיינען בערייט צו זיין ריכטיגע לומפּען?...

ליודמילא האָט זיך צוגעזעצט אויפ'ן דיוואַן, רייבענדיג מיט די הענד איהרע דאַרע באַקען. אין איהרע מאַטאָווע אויגען האָט געברענט אַ פּעראַכטונג און איהר שטימע האָט זיך אַלץ מעהר אָנגעגאָסען מיט צאָרן.

— איהר פערלירט אומזיסט פּולווער, ליודמילא! — האָט ניקאָלאַי, בערוהיגענדיג איהר, געזאָגט. — זיי הערען דאָך אייך ניט.

די שוואַרצע רינגען אונטער איהרע אויגען האָבען אַ ציטער געטהאָן און האָבען בעדעקט דעם פּנים איהרען מיט אַ שאָטען.

ניקאָלאַי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר דורך די ברילען און האָט פערזשמורעט די אויגען, אַ שאָקעל טהוענדיג מיט'ן קאָפּ. און זי האָט ווייטער גערעדט, פּונקט ווי די, וועמען זי האָט געהאַסט, וואָלטען שטעהן פאַר איהרע אויגען. די מוטער האָט זיך צוגעהערט צו איהרע רייד, אָבער זי האָט גאָר ניט פערשטאַנען. זי האָט די גאַנצע צייט ניט ווילענדיג געהאַלטען אין איין ווידערהאָלען אַלץ איינע און די זעלבע ווערטער:

— משפּט.... אין אַ וואָך אַרום דער משפּט...

זי האָט זיך ניט געקענט פאָרשטעלען, וואָס עס וועט זיין, ווי אַזוי די ריכטער וועלען זיך בענעהען מיט פּאַוולען. אָבער זי האָט פּלוצלונג דערפיהלט אַז עפּעס אונערביטערליכעס, אונמענשליך גרויזאַמעס און שטרענגעס קומט אָן. די געדאַנקען האָבען זיך געמישט ביי איהר אין קאָפּ, האָבען פערצווייגען איהרע אויגען מיט אַ גראָהען נעבעל און האָבען אַרויסגערופען אין איהר קערפּער אַ קעלט. דיעזע עמפּפינדונג איז געוואַקסען, האָט זיך איינגעזויגען אין איהר בלוט, האָט פערכאַפּט איהר הארצען און האָט איהר שווער געדריקט, און האָט פערגיפטעט דאָרט גאָר דאָס גוטע און לעבעדיגע.

אין דיעזען וואָלקען פון צווייפעל און נידערשלאָגענהייט און אונטער דעם דרוק פון די אומעדיגע ערוואַרטונגען האָט זי שווייגענד איבערגעלעבט איין טאָג און נאָך איינעם, און אויפ'ן דריטען טאָג איז געקומען סאַשאַ און האָט געזאָגט ניקאָלאַיען:

— אַלעס איז פאַרטיג! היינט איינס דעם זייגער....

— שוין פארטיג? — האָט ער מיט פערוואונדערונג געפרעגט.

— וואָס זשע דען? איך האָב נאָר געדארפט קריגען א פּלאַץ און קליידער פאר ריבינען, דאָס איבעריגע האָט גאָדון אויף זיך גענומען... ריבין וועט דארפען דורכגעהן נאָר איין קווארטאל. אויפ'ן גאַס וועט איהם בעגעגנען וויעסאָווטשיקאָוו, א פערגרימירטער, פערשטעהט זיך. ער וועט ארויפווארפען אויף איהם א מאַנטעל, וועט איהם געבען א היטעל און וועט איהם צייגען די וועג.... איך וועל איהם ערווארטען, וועל איהם איבערטהאָן און וועל איהם אַוועקפיהרען.

— ניט קיין שלעכטער פּלאַן! אָבער ווער איז דיעזער גאָדון? — האָט ניקאָלאַי געפרעגט.

— איהר האָט איהם געזעהן. אין זיין קווארטיר פלעגט איהר געבען אייערע פאָרלעזונגען פאר די שלאָסערס.

— אה! יא, איך געדענק.... דיעזער אלטער ליַ...

— ער איז א געוועזענער סאָלדאט, א שינדלער... א ווייניג ענטוויקעלטער מענש, אָבער מיט אַן אונערשעפּליכען האַס צו יעדע ווילקער און צו די אלע מאַכטהאָבער, אביסעל א פילאָזאָף — האָט סאשא געזאָגט נאָכדענקליך, קוקענדיג אין פענסטער. די מוטער האָט זיך שווייגענד צוגעהערט צו איהרע רייד און עפּעס אַן אונקלאָרער געפיהל האָט לאנגזאם גענומען רייף ווערען אין איהר הארצען.

— גאָדון וויל בעפרייען זיין פּלימעניק, דעם שמיעד יעווטשענקאָ. איהר געדענקט איהם? ער איז געווען אַזאַ פראַנט, ער איז אייך דאמאָלס שטארק געפעלען געווען.

ניקאָלאַי האָט צוגעשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— ער האָט אַלעס גוט צוגעגרייט, — האָט סאשא ווייטער פאָרטגעזעצט. אָבער איך הויב אָן צו צווייפלען אין דעם ערפאָלג... שפּאַצירען געהן זיי צוזאַמען. איך דענק, אַז ווען די ארעסטירטע וועלען דערזעהן א לייטער, וועלען פיעלע וועלען אנטלויפען...

זי האָט צוגעמאכט די אויגען און געשוויגען א רגע. די מוטער האָט זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהר.

— און זיי וועלען איינע די אַנדערע שטערען...

זיי זיינען אַלע דריי געשטאַנען לעבען פענסטער, די מוטער — הינטער זיי ביידען. זייער שנעלער געשפּרעך האָט אַלץ מעהר און מעהר געוועקט אין איהר הארצען אַן אונקלאָהרען געפיהל...

— איך וועל געהן אהין! — האָט זי פּלוצלונג געזאָגט.

— צוליעב וואָס? — האָט סאשאַ געפרעגט.

— געהט ניט, ליעבע נילאָוונאַ! איהר קענט נאָך לייכט ארייגפאַלען. מען דאַרף ניט! — האָט איהר ניקאָלאַי געראטהען.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און זי האָט שטילער, אָבער מיט מעהר פעסטקייט אין קול וויעדערהאָלט:

— ניין, איך וועל געהן...

זיי האָבען זיך שנעל איבערגעקוקט און סאשאַ האָט, קוועטשענדיג מיט די פּלייצעס געזאָגט:

— דאָס איז גאַנץ פערשטענדליך....

זי האָט זיך אָבגעקעהרט צו דער מוטער, האָט איהר אָנגענומען אונ־טער'ן אָרים און האָט מיט אַן איינפאַכען און הארציגען קול געזאָגט:

— איך וועל אייך דאָך זאָגען, אַז איהר וואַרט אומזיסט...

— נעהמט מיר מיט.... איך וועל אייך ניט שטערען! — האָט די מו־טער אויסגערופען און זי האָט מיט איהר ציטערענדער האַנד צוגעטוליעט די מיידעל צו זיך. — איך מוז געהן. עס גלויבט זיך מיר ניט, אַז מען קען ענט־לויפען!...

— זי געהט אַלזאָ! — האָט די מיידעל איינפאַך געזאָגט.

— דאָס איז אייער זאַך! — האָט ניקאָלאַי געענטפערט, איינבויגענ־דיג דעם קאָפּ.

— מיר טאָרען ניט זיין צוזאמען. איהר געהט צום פעלד, צו די גערט־נער... פון דאָרטען זעהט זיך די טורמע וואַנד... אָבער וואָס וועט זיין, אַז מען וועט אייך פרעגען, וואָס טהוט איהר דאָרט?

— איך וועל שוין געפינען וואָס צו זאָגען!...

פערגעסט ניט, אַז אייך קענען די טורמע וועכטער! — האָט סאשאַ געזאָגט. — און אויב זיי וועלען אייך דאָרט דערזעהן....

— זיי וועלען ניט דערזעהן! — האָט די מוטער אויסגערופען.

אין איהר הארצען האָט שמערצהאַפט העל אויפגעפלאַמט די האָפנונג, וועלכע האָט זיך די גאַנצע צייט געטליעט און האָט איהר בעלעבט...

— און אפשר וועט ער... אויך... — האָט זי געטראַכט אָנטהוענדיג זיך.

אין אַ שעה ארום איז די מוטער געווען אויפ'ן פעלד הינטער'ן טורמע. אַ שאַרפער ווינד האָט געשוועבט אַרום איהר, האָט פאַנאַנדערגעבלאָזען איהרע קליידער, האָט זיך אָנגעשלאָגען אָן דער פערפראָהרענער ערד, האָט פאַנאַנדערגעטרייסעלט דעם אַלטען פּלאַנקען פון גאָרטען, לעבען וועלכען זי איז פערביינעגאַנגען, און האָט זיך מיט איין שוואונג אָפּגעקלאַפּט אָן דער

ניט הויכער וואנד פון טורמע. ער האט זיך אריבערגעווארפען איבער'ן וואנד, האט אויפגעכאפט דעם געשריי פון הויף, האט עס צוואווארפען אין דער לופטען און האט עס אוועקגעטראגען צום הימעל. דארט זיינען שנעל געלאפען די וואלקענס עפענענדיג קליינע דורכבליקע אין דער בלויער הויכקייט.

הינטער דער מוטער איז געווען א גארטען, פאראוים א בית עולם און רעכטס א צעהן פוס פון איהר די טורמע. לעבען בית עולם האט א סאלדאט געטריעבען א פערד און א צווייטער איז געשטאנען לעבען איהם, האט געטופעט מיט'ן פוס אן דער ערד, האט געשריען, געפייפט און געלאכט... מעהר איז קיינער לעבען טורמע ניט געווען.

אונטערווארפענדיג זיך דעם אונערקלעהרליכען אינסטינקט, האט די מוטער גענומען געהן גלייך צו די סאלדאטען און צוגעהענדיג צו זיי נאהענט האט זי הויך א פרעג געטהאן:

— סאלדאטען! האט איהר דא ניט געזעהן דורכגעהן ערגעץ א ציעג?

איינער פון זיי האט געענטפערט:

— ניין, מיר האבען ניט געזעהן...

זי האט זיך לאנגזאם געלאזען ווייטער געהן לעבען זיי צום פלאנקען פון בית עולם, ווארפענדיג אלע ווײלע א פער'גנב'עטען בליק אויף לינקס און אהינטער. און פלוצלונג האט זי דערפיהלט, אז איהרע פיס האבען א ציטער געטהאן, זיינען שווער געווארען, פונקט ווי זיי וואלטען צוגעפראהרען ווערען צו דער ערד — פון הינטער'ן ווינקעל פון טורמע איז אויף שנעל, ווי עס געהען אימער די לאמפען־אנציגנדער, ארויסגעגאנגען אן איינגעבויגענער מענש מיט א קליינעם לייטער אויפ'ן פלייצע. די מוטער האט דערשראקען א פינטעל געטהאן מיט די אויגען, האט א קוק געטהאן אויף די סאלדאטען — זיי האבען זיך געשטויסען אויף איין ארט און דער פערד איז ארומגעלאפען ארום זיי. זי האט א קוק געטהאן אויף דעם מענשען מיט'ן לייטער — ער האט איהם שוין צוגעשטעלט צום וואנד און ער איז געקראכען, ניט איילענדיג זיך... ער האט א מאך געטהאן אין הויף מיט'ן האנד, האט זיך שנעל אראפגעלאזען פון לייטער און איז פערשוואונדען הינטער'ן ווינקעל. דער מוטער'ס הארץ האט געשלאגען שנעל, די סעקונדען האבען זיך לאנגזאם געצויגען... אויף דער דונקעלער וואנד פון טורמע האט מען קוים געקענט בעמערקען די שטאפלען פון לייטער... און פלוצלונג האט זיך בעוויזען מיכיילא'ס שווארצער קאפ. עס איז אויסגעוואקסען זיין גאנצער קערפער, האט זיך אריבערגעווארפען איבער'ן וואנד און איז שנעל

אראָפּגעקראָכען... עס האָט זיך בעוויעזען נאָך אַ קאָפּ אין אַ האָריגער היטעל, אויף דער ערד האָט זיך אראָפּגעלאָזען אַ שוואַרצער קאָם און איז פער־שוואונדען הינטער'ן ווינקעל... מיכיילאָ האָט זיך אויסגעגלייכט, האָט זיך ארומגעקוקט, האָט אַ טרייסעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ...

— לויף, לויף שנעלער! — האָט די מוטער טאָפּענדיג מיט'ן פוס געשעפּטשעט.

עס האָט איהר גערוישט אין די אויערען, עס האָבען זיך דערטראָגען הויכע געשרייען — אָט האָט זיך איבער'ן וואַנד בעוויעזען אַ דריטע קאָפּ... די מוטער האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט די הענד פאַר'ן הארצען, האָט געקוקט און געוואַרט מיט אַ פערשטיקטען אָטהעם... אַ בלאָנדע קאָפּ אָהן אַ באָרד האָט זיך געריסען אין דער הויך, פונקט ווי זי וואָלט זיך געוואָלט אָפּרייסען און פלוצלונג איז זי פערשוואונדען הינטער'ן וואַנד. מען האָט אַלץ העכער און העכער געשריען, דער ווינד האָט פאַנאַנדערגעטראָגען איבער דער לופט די טרעלען פון די פייפלעך... מיכיילאָ איז פאַרבייגעגאַנגען די וואַנד פון טורמע, אָט האָט ער שוין געלאָזען הינטער זיך די טורמע און ער איז גע־גאַנגען איבער דעם אָפענעם פּלאַץ, וועלכער האָט געפיהרט פון טורמע צו די הייזער פון שטאָדט. איהר האָט זיך געדוכט, אז ער געהט צו לאַנגזאַם, און אומזיסט האַלט ער דעם קאָפּ אויפגעהויבען — יעדער איינער, וואָס וועט נאָר איינמאָל אַ קוק טהאָן אויף זיין פּנים, וועט איהם אימער גע־דענקען... און זי האָט אָנגעפאַנגען צו שעפּטשען:

— שנעלער... שנעלער...

הינטער'ן וואַנד פון טורמע האָט עפּעס טרוקען אַ קלאַפּ געטהאָן... עס האָט זיך געהערט אַ דינער קלאַנג פון צובראָכענעם גלאָז. איין סאָלדאַט האָט געצויגען צו זיך דעם פערד, דער צווייטער האָט צולעגענדיג דעם פויסט צום מויל, עפּעס געשריען אין דער ריכטונג צום טורמע און אויסשרייענדיג האָט ער אָפּגעקעהרט דעם קאָפּ אהין, צושטעלענדיג דעם אויער.

די מוטער האָט זיך אָנגעשטרענגט און האָט געקוקט אויף אַלע זייטען. איהרע אויגען האָבען אַלעס געזעהן און האָבען ניט געגלויבט. עפּעס שוין צו איינפאַך און געשווינד האָט פּאַסירט דאָס, וואָס זי האָט זיך פאָרגע־שטעלט פאַר שרעקליך און שווער, און דיזע געשווינדקייט האָט איהר צו־טומעלט און האָט איינגעשלעפערט דעם בעוואוסטזיין. אויפ'ן גאַס האָט מען שוין ריבינען ניט געזעהן, עס איז געגאַנגען עפּעס אַ הויכער מאַן אין אַ לאַנגען מאַנטעל און אַ מיידעלע איז געלאָפען... פון הינטער'ן טורמע זיינען ארויסגעלאָפען דריי וועכטער. זיי זיינען געלאָפען אַלע דריי איינע

הארט לעבען די אנדערע און אלע האבען זיי אויסגעשטרעקט די רעכטע האנד פאראויס. איינער פון די סאלדאטען האט זיך געלאזט לויפען זיי אנטקעגען, דער צווייטער איז ארומגעלאפען ארום פערד, האט זיך אליז געוואלט ארויפכאפען אויף איהם, אבער דער פערד האט זיך ניט געלאזען, איז געשפרונגען, און אלעס ארום האט אויך מיטגעשפרונגען מיט איהם. א פייפעריי האט געהילכט אין דער לופטען. זייערע אונרוהיגע קולות האבען ערוועקט אין דער מוטער דעם בעוואוסטזיין פון דער געפאהר. זי האט א ציטער געטהאן און איז אוועק צום פלאנקען פון בית עולם, ניט אראפלאזענדיג די אויגען פון די וועכטער, אבער יענע צוזאמען מיט די סאלדאטען זיינען פערלאפען הינטער דעם צווייטען עק טורמע און זיינען פערשוואונדען. גלייך נאך זיי האט זיך אויך געלאזט לויפען דער געהילף פון טורמע נאטשאלניק, וועמען זי האט געקאנט... פון ערגעץ וואו זיינען אנגעלאפען פאליציי און עס זיינען זיך צוזאמענגעלאפען זייטיגע מענשען.

דער ווינד האט זיך געדרעהט און געשליידערט, פונקט ווי ער וואלט זיך עפעס געפרעהט און ער האט צוגעטראגען צו דער מוטער'ס אויער אבגעריסענע קולות:

— ער שטעהט דא די גאנצע צייט!

— דער לייטער?

— טו ווארום זשע, דער טייוועל זאל אייך נעהמען...

און ווידער א פייפעריי...

דיעזע מישעניגע האט איהר געפרעהט און זי האט אנגעפאנגען צו שפרייזען שנעלער, טראכטענדיג:

— הייסט עס: מען קען... אויך ער וואלט געקענט!

אנטקעגען פון הינטער א ווינקעל פון פארקען איז ארויסגעשפרונגען א פאליציי־אויפזעהער מיט צוויי פאליציי־לייט.

— שטעה! — האט דער אויפזעהער אויסגעשריען, שווער אטהעמענדיג — א מענשען... מיט א בארד — האסטו ניט געזעהן? איז ער דא ניט פערבייגעלאפען?

זי האט אנגעצייגט מיט'ן האנד אויף די גערטנער און האט רוהיג געענטפערט:

— ער איז אוועק אהין...

— יעגאראוו! לויף... פייף! — האט דער אויפזעהער אויסגעשריען.

— שוין לאנג?

— אזוי א מינוטען...

נאָר איהר שטימע איז פערהילכט געוואָרען פון דער פייפעריי און דער אויפזעהער, ניט דערוואַרטענדיג זיך אויף איהר ענטפער, האָט זיך געלאָזען לויפען איבער די בערגלעך פערפראָרענע בלאָטע, מאַכענדיג מיט די הענד אין דער ריכטונג פון די גערטנער. נאָך איהם האָבען זיך געלאָזען לויפען אויך די פּאָליציי־לייט...

זי האָט זיי דורכגעלאָזען מיט א שאָקעל פון קאָפּ און איז אוועק אהיים. איהר האָט עפּעס פערדראָסען. עס האָט זיך איהר וועגען קיין זאַך ניט געטראַכט, נאָר אויפ'ן הארצען איז איהר סתם אזוי געלעגען אַ שווערקייט, א ביטערניש און א פערדרוס. ווען זי איז אריין פון פעלד אין שטאָדט, האָט איהר דעם וועג איבערגעשניטען א פּוהרמאַן. ווען זי האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט זי דערזעהן א יונגען מאַן מיט בלאָנדע וואָנצעס און מיט א בלאַסען אויסגעמאָטערטען פּנים. ער האָט אויך א קוק געטהאָן אויף איהר. געזעסען איז ער קרום און דערפאַר מסתמא האָט זיין רעכטע פּלייצע אויסגעקוקט העכער פון דער לינקער.

ניקאָליי האָט איהר בעגעגענט מיט פרייד.

— איהר לעבט! נו, וואָס הערט זיך?

— עס שיינט, אז עס האָט זיך איינגעגעבען...

סטאַרענדיג זיך אויפצושטעלען אין איהר געדעכטניס אַלע קליינינ־קייטען, האָט זי אָנגעפאַנגען צו דערצעהלען וועגען דעם ענטלויפען און זי האָט גערעדט אזוי, פּונקט ווי זי וואָלט איבערגעגעבען אימיצענס אַן ער־צעהלונג, צווייפלענדיג אין דער ריכטיגקייט פון דער ערצעהלונג.

— איהר זעהט: אונז געהט! — האָט ניקאָליי געזאָגט, רייבענדיג די הענד. — אז איהר וואָלט וויסען, ווי איך האָב זיך געשראָקען פאַר אייך! דער טייוועל ווייס ווי! איהר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגען, נילאָוונאַ, נעהמט מיין עצה: שרעקט זיך ניט פאַר'ן משפט! וואָס שנעלער דער משפט וועט זיין, אַלץ גיכער וועט פּאַוועל בעפרייט ווערען. איהר מאָגט זיין זיכער! פּיעלייכט וועט ער נאָך פון וועג ענטלויפען... און דער משפט איז אונגעפעהר אזא מין שפּיצעל...

ער האָט איהר אָנגעפאַנגען צו שילדערען דאָס בילד פון געריכט־זיצונג. זי האָט געהאָרכט און האָט פערשטאַנען, אז ער האָט פאַר עפּעס מורא און וויל איהר צוגעבען מוטה.

— אפשר דענקט איהר, אז איך וועל דאָרטען עפּעס זאָגען די ריכ־טער? — האָט זי פּלוצלונג געפרעגט. — איך וועל ביי זיי וואָס בעטען?

ער איז אויפגעשפּרונגען און מיט בעליידיגונג אויסגעשריען:

— וואָס רעדט איהר?! איהר בעליידיגט מיך...

— איך האָב מורא, דאָס איז טאַקע אמת! פאַר וואָס איך שרעק זיך, ווייס איך אַליין ניט!... אַ מאָל דאַכט זיך מיר, אַז זיי וועלען אָנפאַנגען צו בעליידיגען פּאַוולען, איזדזשעקעווען זיך איבער איהם... אָך, דו פּויער, וועלען זיי זאָגען, דו פּויערשער זוהן! וואָס האָסטו דאָ אָנגעסטראָיעט? און פּאַוולושאַ איז דאָך אַ שטאָלצער... וועט ער זיי אַזוי ענטפערען... אָדער אַנדריי וועט זיך אויסלאַכען פון זיי. און זיי אַלע דאָרט זיינען דאָך אַזעלכע היציגע, עהרליכע... דערפאַר טראַכט איך זיך — עס זאָל עפּעס פּלוצלונג ניט פּאַסירען וואָס... איינער וועט זיך ניט איינהאַלטען, די איבעריגע וועלען צושטעהן... און מען וועט זיי פערמשפּט'ען, אַז מען וועט זיי שוין קיינמאָל ניט קענען זעהן!

ניקאָליי האָט געשוויעגען, צופּענדיג זיין בערדעל.

— דיעזע מחשבות געהען מיר פון קאָפּ ניט ארויס, — האָט די מוטער שטיל געזאָגט. — שרעקליך איז דער משפּט! זיי וועלען אָנפאַנגען צו וועגען און צו מעסטען וועך עס איז גערעכט. דאָס איז שרעקליך! ניט די שטראָף איז שרעקליך, נאָר דער משפּט... איך קען עס אייך ניט איבער־געבען...

זי האָט געפיהלט, אַז ניקאָליי בעגרייפט ניט איהר שרעק, און דאָס האָט נאָך שווערער געמאַכט איהר וואונש צו דערצעהלען איהם וועגען איהר שרעק.

.24

דיעזע מורא איז ווי אַ שימעל געוואַקסען אין איהר הארצען די גאַנצע דריי טעג און ווען עס איז אָנגעקומען דער טאָג פון משפּט, האָט זי אוועק־געטראָגען מיט זיך אין געריכטס־זאַאל אַ שווערען לאַסט, וועלכער האָט אויסגעבויגען איהר רוקען און האַלז.

אויפ'ן גאַס האָבען איהר בעגריסט בעקאַנטע פון פאָרשטאָדט. זי האָט זיך שווייגענד גענייגט און האָט זיך איילענדיג דורכגעשטופּט צווישען דעם פערזאומערטען עולם.

אין די קאָרידאָרען פון געריכטס־זאַל האָבען איהר אויך בעגעגענט קרובים פון די אָנגעקלאָגטע און זיי האָבען עפּעס אויך גערעדט מיט אַראָב־געפאַלענע שטימען. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז די ווערטער זיינען איבע־ריג און זי האָט זיי ניט פערשטאַנען. אַלע זיינען געווען עפּעס אַזוי פערפינס־טערט און פערטרויערט און דאָס האָט נאָך מעהר געדריקט איהר הארץ.

— זעץ זיך לעבען מיר! — האָט סיזאָוו געזאָגט, און ער האָט זיך אַ רוק געטהאָן אויפ'ן באַנק.

זי האָט זיך געהאָרכזאַם אַנידערגעזעצט, האָט צורעכט געמאַכט איהר קלייד און האָט זיך אַרומגעקוקט אַרום זיך... פאַר איהרע אויגען האָבען געננומען שווימען עפּעס גרינע און העל־רויטע פּאַסען, פלעקען און עס האָבען געגלאַנצט דינגע, געלע פּעדימלעך...

— דיין זוהן האָט אונגליקליך געמאַכט אונזער גרישאַ'ן! — האָט זיך אָבגערופען אַ פרוי, וועלכע איז געזעסען נאָהענט פון איהר.

— שוויינ שוין, נאַטאַליאַ! — האָט סיזאָוו שטרענג געענטפערט.

די מוטער האָט אַ קוק געטהאָן אויף דער פרוי, דאָס איז געווען סאַמאַי־לאָווא, לעבען איהר איז געזעסען איהר מאַן, אַ חשוב'ער מאַן מיט אַ גרויסער, געלער באָרד. זיין פּנים איז געווען אַ בייניגער, ער האָט פערזשמורעט די אויגען און האָט געקוקט פאָראויס און זיין באָרד האָט געציטערט.

דורך די הויכע פענסטער האָט זיך דער זאַאַל אנגעגאָסען מיט אַ מאַטאָ־ווען ליכט, דרויסען האָט זיך אויף די שויבען געגליטשט אַ שנעע. צווישען די פענסטער איז געהאַנגען אַ גרויסער בילד פון קיסר אין אַ דיקער, בליש־טשענדיגער גאָלדענער ראַהם. פאַר'ן בילד האָט זיך געצויגען כמעט אין דער גאַנצער ברייט פון זאַאַל אַ טיש, וועלכער איז געווען בעדעקט מיט אַ גרינעם טישטוך, רעכטס לעבען וואַנד הינטער אַ גראַטע זיינען געשטאַנען צוויי הילצערנע ביינק, לינקס — צוויי ציילען שטוהלען.

איבער'ן זאַאַל זיינען אַרומגעלאָפען אַהין און צוריק בעאַמטע מיט גרינע קאָלנערס און גאָלדענע קנעפּלעך אויפ'ן בויך און אויפ'ן האַרצען. אין דער מוטנער לופט האָט אַרומגעבלאָנדזשעט אַ שטילער שעפּטשען און עס האָט זיך געהערט עפּעס אַ גערוך פון אַן אַפּטייק. דאָס אַלץ — די קאָלירען, קלאַנגען און דער גערוך — האָט זיך צוזאַמען מיט'ן אָטהעם אַריינגעשפּאַרט אין האַרצען, האָט אַרויסגעשטופּט פון דאָרט יעדען לעבהאַפטען געפיהל און האָט אָנגעפילט די לעערע האַרץ מיט אַן אונבעוועגליכער, טרויעריגער מורא.

פּלוצלינג האָט איינער פון די מענשען הויך עפּעס אַ זאָג געטהאָן. די מוטער האָט אַ ציטער געטהאָן, אַלע האָבען זיך אויפגעשטעלט, זי האָט זיך אויך אויפגעהויבען, אָנכאַפּענדיג זיך אָן סיזאָוו'ס האַנד.

פון לינקען עק פון זאַאַל האָט זיך געעפענט אַ הויכע טהיר און פון דאָרט איז אַריינגעקומען אַן אַלטיטשקער אין ברילען. אויף זיין גראָהען פּנים'ל האָבען געציטערט די דינגע, ווייסע באַקענבאַרדען, זיין ראַזירטע אויבערשטע ליפּ איז געווען איינגעפאַלען און די קינבאַקען האָבען זיך אָנגע־

שפּאַרט אָן קראַגען פון יוניפאָרם אַזוי, אַז עס האָט אויסגעזעהן, ווי ער וואָלט גאָר קיין האַלז ניט געהאַט. איהם האָט אונטערגעהאַלטען אונטערן אָרעם אַ הויכער יונגער מאַן מיט אַ רויטען און קיילעכדיגען פּאַרצעלייענעם פּנים, און הינטער זיי זיינען לאַנגזאַם נאָכגעגאַנגען נאָך דריי מענשען אין מונדירען אויסגענעהט מיט גאָלד און דריי ציוויל געקליידעטע.

זיי האָבען זיך אַ לאַנגע צייט אַרומגעדרעהט אַרום טיש, אויסזוצענדיג זיך אויף די שטוהלען און ווען זיי האָבען זיך שוין אַוועקגעזעצט האָט איינער פון זיי אין אַן אָבגעשפּילעטען מונדיר מיט אַ פּוילען, ראַזירטען פּנים אָנגעהויבען עפּעס צו ריידען צום אַלטיטשקען. דער אַלטיטשקער האָט געהאָרכט, זיצענדיג עפּעס אַזוי זאָנדערבאַר גלייך און אונבעוועגליך. הינטער זיינע ברילען האָט די מוטער געזעהן צוויי קליינע, קאָלירלאָזע פלעקען.

ביים ברעג טיש איז געשטאַנען אַ הויכער מאַן מיט אַ פּליכעוואַטען קאָפּ, ער האָט אָפּט צוגעהוסט און האָט געבלעטערט די פּאַפּיערען.

דער אַלטיטשקער האָט זיך אַ קעהר געטהאָן פּאָרווערטס און האָט עפּעס אַ זאָג געטהאָן. דאָס ערשטע וואָרט האָט ער אַרויסגערעדט דייטליך אָבער די ווייטערדיגע ווערטער זיינען עפּעס אַזוי ווי צוקראָכען איבער זיינע דינע און גראָהע ליפּען.

— איך ערעפען.....

— זעה! — האָט סיזאָוו אַ מורמעל געטהאָן, שטיל אַ שטופּ טהוענדיג די מוטער און ער האָט זיך אויפגעשטעלט.

אין וואַנד הינטער די גראַטעס האָט זיך געעפענט אַ טהיר, עס איז אַריינגעקומען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד אויף׳ן פּלייצע, נאָך איהם זיינען אַריינגעקומען פּאַוועל, אַנדרעי, פעדיא מאַזין, דיביידע גוסיעווס, סאַמאָילאָוו בוקין, סאָמאָוו און נאָך אַ מאַן פינף יונגע לייט, וועמעס נעמען די מוטער האָט ניט געוואוסט. פּאַוועל האָט מילד געשמייכעלט, אַנדרעי אויך און ער האָט געשאָקעלט צו איהר מיט׳ן קאָפּ; אין זאַאַל איז עפּעס געוואָרען ליכטיגער און איינפאַכער פון זייערע שמייכלען, לעבהאַפטע געזיכטער און פון דער בעוועגונג, וועלכע זיי האָבען אַריינגעטראָגען אין דעם אָנגעצויגענעם, געשפּאַנטען שווייגען. דער פעטער גלאַנץ פון די גאָלד אויף די מונדירען איז געוואָרען טריבער און ווייכער. אַ הויך פון מונטערער זיכערקייט און לעבענדיגער קראַפט האָט בעריהרט די מוטער׳ס האַרץ. אויף די ביינק הינטער איהר, וואו די מענשען האָבען ביז דאַן מיט אַ געדריקטער שטימונג געוואַרט, האָט זיך אויך דערהערט אַ שטילער מורמלען:

— זיי שרעקען זיך ניט! — האָט זי דערהערט סיזאָוו'ס קול, און פון רעכטס האָט סאַמאַילאָוו'ס מוטער שטיל אַ כליפּע געטהאָן.

— שטילער! — האָט זיך דערהערט אַ שטרענגער אויסגעשריי.

— איך זאָג אייך פּאַראויס... — האָט דער אַלטיטשקער געזאָגט.

פּאַוועל און אַנדרעי האָבען זיך אַנידערגעזעצט איינע לעבען די אַנדערע, צוזאַמען מיט זיי האָבען זיך אויף'ן ערשטען באַנק אַנידערגעזעצט מאַזין, סאַמאַילאָוו און די גוסיעווס. אַנדרעי האָט אָבגעראַזירט די באָרד, די וואָנצעס זיינען ביי איהם אָבגעוואַקסען און זיינען אַראָבגעהאַנגען אויף אַרונטער, צוגעבענדיג זיין קיילעכדיגען קאָפּ די עהנליכקייט צו דעם קאָפּ פון אַ קאַץ. זיין פּנים האָט זיך פערענדערט, עפּעס איז ער שאַרפער און בייסענדער געוואָרען און די אויגען זיינען דונקעלער געוואָרען. אויף מאַזין'ס אויבערשטער ליפּ האָבען זיך געזעהן צוויי שוואַרצליכע שטרייפען, זיין געזיכט איז פולער געוואָרען. סאַמאַילאָוו האָט אויסגעקוקט ווי פריהער און אויך איוואַן גוסיעוו האָט נאָך אַלץ ברייט געשמייכעלט.

— אַך, פעדיא, פעדיא! — האָט סיזאָוו געשעפּטשעט און האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ.

די מוטער האָט בעמערקט, אַז איהר אָטהעמט זיך פרייער. זי האָט זיך צוגעהערט צו די ניט דייטליכע פראַגען פון דעם אַלטיטשקען פּאַרזיצענדען — ער האָט זיי געפרעגט, ניט אָנקוקענדיג די אָנגעקלאָגטע און זיין קאָפּ איז געלעגען אונבעוועגליך אויף'ן קראַגען פון מונדיר. דאַן האָט זי געהערט דעם זוהן'ס רוהיגע, קורצע אַנטוואָרטען. איהר האָט זיך געדוכט, אַז דער עלטערער ריכטער און זיינע חברים קענען ניט זיין קיין שלעכטע און גרויזאַמע מענשען. אויפמערקזאַם בעטראַכטענדיג די פּנים'ער פון די ריכטער, האָט זי זיך געסטאַרעט עפּעס צו טרעפען און זי האָט זיך געשפּאַנט צוגעהאָרכט צו דעם וואוקס פון אַ נייער האָפנונג אין איהר האַרצען.

דער פּאַרצעלייענער מענש האָט זיך גלייכגילטיג געלעזען אַ פּאַפּיער, זיין רוהיגע שטימע האָט אָנגעפילט דעם זאַאַל מיט אַ לאַנגווייליגקייט, וועלכע האָט בעגאָסען אַלע מענשען אַרום און זיי זיינען געזעסען אונבעוועגליך ווי פערגליווערט. די פיער אַדוואָקאַטען האָבען שטיל אָבער לעבהאַפטיג געשמועסט מיט די אָנגעקלאָגטע, זיי אַלע האָבען זיך בעוועגט שטאַרק, שנעל און זיי האָבען עפּעס דערמאָנט אָן גרויסע שוואַרצע פויגלען.

ביי איין זייט פון פּאַרזיצענדען האָט אַ דיקער, אָנגעבלאָזענער ריכטער אָנגעפילט מיט זיין קערפּער אַ שטוהל, ביי דער אַנדער זייט — אַן איינגע־בויגענער מיט געלבליכע וואָנציעס אויף זיין בלאַסען פּנים. ער האָט מיעד

אָבגעלעהנט דעם קאָפּ אָן שטוהל, האָט האַלב צוגעמאַכט די אויגען און האָט וועגען עפּעס געטראַכט.

ביים פּראָקוראָר איז דער פּנים אויף געווען אַ פערמאַטערטער, אַ לאַנג־וויילינגער און גאָרנישט ערוואַרטענדער. הינטער די ריכטער זיינען געזעסען דער שטאָרט־גאָלאָווא, אַ סאָלידער, דיקער מאַן, און האָט פערטראַכט געגלעט די באַק; דער מאַרשאַלעק, אַ גראָהער מאַן מיט אַ רויטען פּנים, אַ גראָהער באָרד און גרויסע, גוטע אויגען; דער דאָרף־סטאַרשינאַ, אַ מאַן מיט אַ גרויסען בויך אין אַ פּעלץ.

— דאָ זיינען ניטאָ קיין פערברעכער, ניטאָ קיין ריכטער — האָט זיך דערהערט פּאַוועל'ס פעסטער קול. — דאָ זיינען נאָר פאַראַן בעזיעגטע און זיעגער....

עס איז שטיל געוואָרען. עטליכע רגע'ס האָט די מוטער נאָר געהערט אַ דינעם שנעלען סקריפּען פון פעדער איבער'ן פּאַפּיער און דאָס קלאַפּען פון איהר הארצען.

דער פּאָרזיצענדער האָט זיך אויך צו עפּעס צוגעהאָרכט און האָט גע־וואַרט. זיינע חברים האָבען זיך אויך אַ ריהר געטהאָן. דאַן האָט ער געזאָגט:

— מ—יאַ... אַנדרעי נאַבאָדקאַ!... אַנערקענט איהר זיך פאַר שולדיג?...

אימיצער האָט אַ שעפּטשע געטהאָן:

— שטעה אויף... שטעה אויף!...

אַנדרעי האָט זיך לאַנגזאַם אויפגעהויבען, האָט זיך אויסגעגלייכט, האָט אַ צופּ געטהאָן זיינע וואָנצעס און האָט בייז אַ קוק געטהאָן אויפ'ן פּאָר־זיצענדען.

— אין וואָס קען איך זיך דען אַנערקענען פאַר שולדיג? — האָט דער קליין־רוס מיט זיין זינגענדינגער שטימע ווי אימער געענטפערט. — איך האָב קיינעם ניט ערמאָרדעט און קיינעם ניט בע'גנב'עט; איך שטים פּשוט ניט איין מיט אַזאַ מין אָרדנונג אין לעבען, וואו מענשען זיינען געצוואונגען צו ראַבעווען און ערמאָרדען איינע די אַנדערע...

— ענטפערט קירצער: יאַ אָדער ניט... — האָט דער פּאָרזיצענדער מיט אָנשטרענגונג אָבער דייטליך געזאָגט.

אויף די בענק הינטער זיך האָט די מוטער דערפיהלט אַ לעבהאַפטיג־קייט. די מענשען האָבען שטיל געשמועסט וועגען עפּעס און האָבען זיך בעוועגט, פּונקט ווי זיי וואָלטען זיך בעפרייען פון דעם שפּינוועבס פון דעם פּאָרצעלייענעם מענשען'ס גרויע ווערטער.

— הערסט, ווי זייריידען? — האָט סיזאָוו אַ שושקע געטהאָן.

— יאָ...

— פּיאָדר מאַזין, ענטפערט...

— איך וויל ניט! — האָט דייטליך געענטפערט פּיאָדאָר, אויפשפּרינגענדיג פון אָרט. זיין פּנים האָט זיך בעגאָסען מיט אַ רויטקייט פון אויפרעגונג, די אויגען האָבען אויפגעלויכטען, די הענד האָט ער פעסט בעהאַלטען אויף אַ־הינטער.

— איך האָב זיך ענטזאָגט פון אַ פערטהיידיגער... איך וויל אייך גאָר נישט ניט ענטפערען... אייער געריכט האַלט איך פאר אַן אונגעזעצליכען!.. ווער זיינט איהר? דאָס פאָלק האָט אייך דען געגעבען דאָס רעכט צו משפט'ן? ניין, ער האָט אייך ניט געגעבען! איך קען אייך ניט!

ער האָט זיך אַניעדערגעזעצט און האָט בעהאַלטען זיין אויפגעפלאַמטען פּנים הינטער אַנדרעי'ס פּלייצע.

דער דיקער ריכטער האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ צום פאָרזיצענדען און האָט איהם עפּעס איינגעשושקעט אין אויער. דער ריכטער מיט'ן בלייכען פּנים האָט אויפגעהויבען זיינע ברעמען, האָט געוואָרפען אַ קרומען בליק אויף די אַנגעקלאַגטע, האָט אויסגעצויגען די האַנד אויפ'ן טיש און האָט מיט'ן בלייפעדער עפּעס אויפגעשריעבען אויפ'ן פּאַפּיער. דער דאָרפס־סטאַרשינאַ האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט פאָרזיכטיג איבערגעשטעלט זיינע פיס. דער פאָרזיצענדער האָט ניט בעוועגענדיג דעם קאָפּ אָבגעקעהרט זיין קערפער צום געלען ריכטער, האָט איהם עפּעס אַ זאָג געטהאָן. יענער האָט איינגעבויגען דעם קאָפּ און האָט איהם אויסגעהערט. דער מאַרשאַלאָק האָט געשמועסט מיט'ן פּראָקוראָר, דער שטאָדט־גאָלאָווא האָט זיך צוגעהערט און געשמייכעלט. וויעדער האָט זיך דערהערט די טריעבע רעדע פון דעם עלטערען ריכטער.

די אדוואָקאַטען האָבען אַלע פּיער אויפמערקזאַם זיך צוגעהאָרכט, די אַנגעקלאַגטע האָבען זיך געשושקעט, פּיאָדאָר האָט געשמייכעלט און האָט אַלץ בעהאַלטען זיין פּנים.

— אָט ווי ער האָט עס זיי אָפּגעשניטען! פּשוט בעסער פון אַלעמען! — האָט סיזאָוו אַ שושקע געטהאָן אויפ'ן אויער דער מוטער. — אַך, דו אינגעל!...

די מוטער האָט פערוואונדערט געשמייכעלט. אַלעס, וואָס עס איז פאָרגעקומען פון אָנפאַנג, האָט איהר אויסגעקוקט ווי אַן איבעריגע לאַנגווייליגע הקדמה צו עטוואָס שרעקליכעס, וואָס וועט מיט אַ מאָל אָנקומען

און וועט פּלוצלונג אַלעמען אַנפילען מיט אַ קאַלטען שווידער. אָבער פּאַ־וועל'ס און אַנדרעי'ס רוהיגע ווערטער האָבען געקלונגען אַזוי פּורכטלאָז און פעסט פּונקט ווי זיי וואָלטען עס גערעדט אין דער קליינער הייזעל פון פאָרשטאָדט און ניט פאַר דער געריכטס־זיצונג. פעדיא'ס היציגע און יוגענדליכע ארויסטרעטונג האָט איהר אויסגעזעהן קאָמיש. אַ פרישע און מונטערע שטימונג האָט זיך פערשפּרייט אין זאַאַל און די מוטער האָט, לויט די בעוועגונגען פון די מענשען הינטער זיך, געפיהלט, אַז ניט בלויז אויף איהר ווירקט דיזע שטימונג.

— וואָס איז אייער מיינונג? — האָט אַ פרעג געטהאָן דער אַל־טעטשקער.

דער פּליכעוואַטער פּראָקוראָר האָט זיך אויפגעשטעלט און, אָנהאַל־טענדיג זיך מיט איין האַנד אָן טיש, האָט ער אָנגעפאַנגען שנעל צו ריידען, ברענגענדיג דערביי ציפערן. אין זיין שטים האָט זיך ניט געהערט קיין שום שרעקליכעס.

אָבער אין דער זעלבער צייט האָט אַ טרוקענער, שטעכעדיגער שמערץ בעריהרט די מוטער'ס האַרץ און האָט אַרויסגערופען אין איהר אַן אונ־רוהיגקייט. זי האָט געקוקט אויף די ריכטער און זי האָט זיי אַלעמען ניט געקענט בעגרייפען. זיי זיינען ניט בייז געוואָרען אויף פּאַוולען און אויף פעדיא'ן, ווי זי האָט ערוואַרטעט. זיי האָבען זיי ניט בעליידיגט מיט ווער־טער, אָבער אַלץ וועגען וואָס זיי האָבען נעפרעגט, האָט איהר אויסגעזעהן פאַר איבעריג. עפּעס פרעגען זיי אַלץ אָהן חשק, הערען קוים אויס די אַנטוואָרטען, ווייסען אַלץ פאָראויס און אינטערעסירען זיך מיט קיין זאַך ניט:

אָט שטעהט פאַר זיי אַ זשאַנדאַר און רעדט מיט אַ באַס־שטימע:

— אויף פּאַוועל וולאַסאָוו'ען האָבען אַלע געזאָגט, אַז ער איז דער אָנפיהרער...

— און אויף נאַכאָדקע'ן? — האָט שטיל און פויל געפרעגט דער דיקער ריכטער.

— אויף איהם אויך...

איינער פון די אַדוואָקאַטען האָט זיך אויפגעשטעלט און אַ פרעג געטהאָן:

— קען איך?...

דער אַלטיטשקער פרעגט אימיצען:

— איהר האָט גאָר נישט דאַגעגען?

אַלע ריכטער האָבען אויסגעקוקט דער מוטער אַלס קראַנקע מענשען. עפּעס אַ קרענקליכע מיעדקייט איז געלעגען אויף זייערע פּנים'ער. אין זייערע שטימען, אין זייערע פּאָזעס — אַ גרויע לאַנגווייליגקייט האָט גע־וועהט פון זיי אַלעמען. עס איז קענטיג געווען, אַז אַלעס איז געווען פאַר זיי שווער און ניט אַנגענעהם — די מונדירען, דער זאַאַל, די זשאַנדאַרען, די אַדוואָקאַטען, זייער פליכט צו זיצען, צו פרעגען און צו האָרכען. זי האָט בכלל זעהר וועניג געזעהן אויף איהר לעבען פּריצים, שוין אַ לאַנגע צייט ווי זי האָט זיי כמעט גאָר ניט געזעהן, און יעצט האָט זי בעטראַכט די פּנים'ער פון די ריכטער, ווי עטוואָס גאַנץ נייעס, וועלכעס האָט אין איהר ערוועקט גיכער אַ מיטלייד, איידער אַ שרעק.

יעצט שטעהט פאַר זיי דער בעקאַנטער אָפיציער מיט'ן געלען פּנים. ער ציהט זיינע רייד מיט אַזאַ ברייטקייט און ער דערצעהלט הויך וועגען פּאַוולען, וועגען אַנדרייען... די מוטער האָט, זיך צוהאָרכענדיג, ניט ווילענדיג געטראַכט:

— זעהר וועניג ווייסטו, מיין פריינד...

און זי האָט געקוקט אויף די מענשען הינטער די גראַטעס שוין אָהן זאָרג און אָהן מיטלייד אויף זיי. — זיי האָבען ניט ערוועקט קיין זאָרג און קיין מיטלייד; זיי אַלע גלייך האָבען ביי איהר אַרויסגערופען בעוואונ־דערונג און ליעבע. די בעוואונדערונג איז געווען אַ רוהיגע און די ליעבע אַ פרעהליכע און אַ קלאָרע. יונג און פעסט זיינען זיי אַלע געזעסען אָן אַ זייט לעבען וואַנד און האָבען זיך כמעט ניט אַריינגעמישט אין דעם מאָנאָ־טאָנעם געשפּרעך פון די עדות און די ריכטער, אין די האַמפּערייען צווישען די אַדוואָקאַטען און דעם פּראָקוראָר. פון צייט צו צייט פלעגט זיך אימי־צער פון זיי מיט פעראַכטונג פאַנאַנדערלאַכען, פלעגט עפּעס אַ זאָג טהאָן צו די חברים און איבער זייערע געזיכטער פלעגט אויך דורכלויפען אַ שמייכעל פון פעראַכטונג. אַנדרעי און פּאַוועל האָבען כמעט די גאַנצע צייט שטיל געשמועסט מיט איינעם פון די פערטהיידיגער — די מוטער האָט איהם מיט אַ טאָג פריהער געזעהן ביי ניקאָלייען און ניקאָליי האָט איהם גערופען חבר. צו זייער געשפּרעך האָט זיך צוגעהערט מאַזין, וועלכער איז געווען לעבעדיגער און ריהרעוודיגער ווי אַלע. סאַמאָילאָוו פלעגט ציי־טענווייז עפּעס אַ זאָג טהאָן איוואַן גוסיעוו'ען און די מוטער האָט געזעהן, אַז איוואַן שטופּט אָפּ זיין חבר מיט'ן עלענבויגען און האַלט זיך קוים איין פון געלעכטער, זיין פּנים ווערט רויט, די באַקען בלאָזען זיך אָן און ער בויגט איין דעם קאָפּ. אַ צוויי מאָל האָט ער שוין אויסגעשאָסען מיט אַ געלעכ־

טער און נאָכדעם איז ער עטליכע מינוטען געזעסען אַן אָנגעבלאָזענער, סטאַ־רענדיג זיך צו זיין מעהר סאָליד. נילאָוונא האָט געקוקט, האָט פערגליכען, האָט נאָכגעטראַכט און האָט ניט געקענט אָנכאַפּען און אויסדריקען אין ווערטער דעם אונרוהיגען געפיהל פון פיינדזעליגקייט.

סיזאָוו האָט איהר ליכט אָנגעריהרט אַן עלענבויגען. זי האָט זיך אָפּגעקעהרט צו איהם — זיין פּנים איז געווען אַ צופרידענער און אַ ביסעל אַ פערזאָרגטער. ער האָט אַ שושקע געטהאָן.

— זעה נאָר ווי זיי האָבען זיך פערפעסטיגט, הא? ווי אמת'ע באַ־ראָנען, הא? נו, מען וועט זיי שוין פעראורטהיילען!... געגען געוואַלד קען מען גאָר נישט מאַכען!...

די מוטער האָט געהאָרכט און האָט ניט ווילענדיג פאַר זיך איבערגע־חזר'ט:

— יא, מען וועט זיי פעראורטהיילען...

— איך ערקלעהר... — האָט דייטליך אויסגערופען דער אַלטיטשקער און דערשטיקענדיג מיט זיינע דינע ליפּען די ווייטערדיגע ווערטער, האָט ער זיך אויפגעשטעלט.

אין זאַאַל האָבען גערעדט די עדות שנעל מיט פערבלאָזע שטימען, די ריכטער — אָהן חשק און אָהן אינטערעס. דער גראָבער ריכטער האָט געגענעצט, צודעקענדיג מיט זיין דיקער האַנד דעם מויל, דער ריכטער מיט די געלע וואָנצעס איז נאָך מעהר בלאַסער געוואָרען, פון צייט צו צייט פלעגט ער אויפהויבען די האַנד, פלעגט פעסט דריקען דעם ביין פון שלייף און האָט בלינד געקוקט מיט זיינע פאַנאַנדערגעעפענטע אויגען ארויף. דער פּראָ־קוראָר פלעגט פון צייט צו צייט אַ פיהר טהאָן מיט'ן בלייפעדער איבער'ן פּאַפּיער און פלעגט ווייטער פאָרטזעצען זיין שטילען געשפּרעך מיט'ן מאַר־שאַלעק און יענער פלעגט, גלעטענדיג זיין גרויע באָרד, אויסשטאַרטשען זיינע גרויסע שעהנע אויגען און פלעגט שמייכלען. דער שטאָדט־גאָלאָוואַ איז געזעסען פערלעגט אַ פוס אויף אַ פוס, האָט זיך רוישלאָז געקלאַפּט מיט די פינגער אָן קניע און האָט אויפמערקזאַם נאָכגעפאָלגט די בעוועגונגען פון די פינגער. נאָר דער דאָרפס־סטאַרשינאַ איז געזעסען דעם קאָפּ אַראָפּ־געבויגען און אונטערהאַלטענדיג זיין בויך מיט די הענד און עס האָט זיך געדוכט, אַז נאָר ער אַליין האָרכט זיך צו צו דעם מאָנאָטאָנעם זשומען פון די שטימען. אויך דער אַלטיטשקער איז געזעסען אויפ'ן שטוהל, איינגע־שרומפּט אין זיך, האָט זיך ניט בעוועגט פון אָרט, ווי אַ וועטער־פאָהן אין

א ווינדלאָזען טאָג. אזוי האָט זיך עס געצויגען א לאַנגע צייט און וויעדער איז אָנגעפאַלען א לאַנגווייליגקייט אויף אַלע מענשען.

די מוטער האָט געפיהלט, אז אין דיעזען גרויסען זאַאַל איז נאָך אַלץ ניטאָ יענע קאַלטע, גרויזאמע גערעכטיגקייט, וועלכע ציהט שטרענג ארונטער די קליידער פון דער נשמה, בעטראַכט איהר און זעהענדיג אַלץ, שעצט זי אַלץ אָפּ מיט איהרע ניט אונטערגעקויפטע אויגען, וועגט אַלץ אָפּ מיט איהר עהרליכער האַנד און עס איז קיין זאַך ניטאָ אויף דער וועלט, וואָס זאָל איהר אָפּשרעקען. בלוטלאָזע פּנים׳ער, פערלאָשענע אויגען, מיעדע שטימען, א טריעבע גלייכגילטיגקייט פון א קאַלטען הערבסט־אַבענד.

א טומעל, זיפצען, שטילע אויסרופען, א הוסט און א קלאַפּען מיט די פיס האָט אָנגעפילט דעם זאַאַל. די אָנגעקלאָגטע האָט מען ארויסגע־פיהרט. ארויסגעהענדיג האָבען זיי שמייכלענדיג זיך געניינגט צו די קרבים און בעקאַנטע און איוואַן גוסיעוו האָט צו אימיצען ניט הויך אויסגעשריען:
— דאגה ניט, יעגאָר!...

די מוטער און סיזאָוו זיינען ארויס אין קאָרידאָר.

— קום, וועסט געהן אין טראַקטיר טהעע טרינקען? — האָט דער אַלטער איהר בעזאָרגט געפרעגט. — מיר האָבען נאָך אָנדערהאַלבען שעה!...
— איך וויל ניט...

— נו, וועל איך אויך ניט געהן... ניין, וואָס פאַר א קינדער זיינען עס, האַ? זיי זיצען זיך, פּונקט ווי זיי אַליין נאָר זיינען די אמת׳ע מענשען און די איבעריגע עקזיסטירען גאָר ניט פאַר זיי! פעדיא, א שטייגער, האַ?

צו זיי איז צוגעקומען סאַמאָילאָוו׳ס פאָטער, האַלטענדיג די היטעל אין האַנד. ער האָט געשמייכעלט און געזאָגט:

— וואָס זאָגט איהר אויף מיין גריגאָרי׳ן? פון א פערטהיידיגער האָט ער זיך ענטזאָגט און ער וויל גאָר ניט ריידען... דאָס האָט ער דער ערשטער אויסגעטראַכט. דיינער, הייסט עס, פעלאַגעא, איז געשטאַנען פאַר אדוואָ־קאַטען... און מיינער זאָגט — איך וויל ניט! און דאַן האָבען זיך נאָך פיער ענטזאָגט...

לעבען איהם איז געשטאַנען זיין פרוי. פינטלענדיג אָפט מיט די אויגען, האָט זי געווישט דעם נאָז מיט׳ן ברעג טיכעל. סאַמאָילאָוו האָט אריינ־גענומען די באָרד אין האַנד און האָט וויי‏טער פאָרטגעזעצט, קוקענדיג אויפ׳ן פּאָדלאָגע.

— דו פערשטעהסט דעם שפּיעל? אָט קוקסטו, דאַכט זיך, אויף זיי דאַכט זיך דיר, אַז אומזיסט האָבען זיי דאָס אַלעס אָנגעפאַנגען... אומזיסט

זיינען זיי זיך מוסר נפש... און פלוצלונג גיסטו א טראכט, אפשר זיינען זיי טאקע גערעכט?... דו דערמאהנסט זיך, אז אויפ׳ן פאבריק האלט אלץ אין וואקסען זייער צאהל, מען האלט זיי אין כאפען און זיי אזוי ווי קאראסיען אין טייך ווערען גאר ניט ווייניגער! טראכסטו זיך ווידער — און אפשר זיינען זיי טאקע א מאכט?

— פאר אונז איז שווער צו פערשטעהן דיעזען ענין, סטעפאן פעט־ראוו! — האט סיזאוו געזאגט.

— יא... שווער! — האט סאמאילאוו צוגעשטימט.

זיין ווייב האט א שטארקען אטהעם געטהאן מיט׳ן נאז און האט בעמערקט:

— געזונד זיינען זיי אלע, דיעזע שדים...

און ניט איינהאלטענדיג דעם שמייכעל אויף איהר ברייטען, דארען פנים, האט זי פארטגעזעצט:

— האב קיין פאראיבעל ניט אויף מיר, נילאוונא... איך האב דיר פריהער א שטאך געטהאן, אז דיין זוהן איז כלומרשט שולדיג.... דער טייוועל וויים זיי, ווער עס איז מעהר שילדיג, דעם אמת זאגענדיג! דו האסט געהערט, וואס די זשאנדארען און שפיאנען האבען וועגען אונזער גריגאר׳ען דערצעהלט. ער איז אויך ניט געשלאפען... דער גלער טייפעל!

זי האט, ווי עס שיינט, שטאלצירט מיט איהר זוהן, פיעלייכט נים פערשטעהענדיג אליין איהר געפיהל, אבער די מוטער האט פערשטאנען איהר געפיהל און זי האט אויף איהרע ווערטער געענטפערט מיט א גוטען שמיי־כעל און מיט שטילע ווערטער:

— א יונגע הארץ איז אימער נעהנטער צו דער ווארהייט...

איבער׳ן קארידאר זיינען ארומגעגאנגען מענשען. זיי פלעגען זיך צו־זאמענקלייבען אין גרופען און האבען מיט אויפרעגונג און נאכדענקונג שטיל געשמועסט. כמעט קיינער איז ניט געשטאנען אליין, אויף אלעמענס גע־זיכטער איז געלעגען דער ווונש צו ריידען, פרעגען און הארכען.

בוקין׳ס עלטערער ברודער, א הויכער און אויך א פארבלאזער מענש, האט שנעל געמאכט מיט די הענד, דרעהענדיג זיך שנעל אויף אלע זייטען, און ער האט אויסגעפיהרט:

— דער דארפס־סטארשינא קלעפענאוו איז דא ניט אויפ׳ן ריכטיגען פלאץ...

— שווייג, קאנסטאנטין! — האט זיך געבעטען ביי איהם זיין פאטער,

א קליינער אלטיטשקער, און ער האט זיך דערשראקען ארומגעקוקט אויף אלע זייטען.

— ניין, איך וועל עס זאגען! וועגען איהם געהט ארום א קלאנג, אז ער האט פארינגען יאהר דער׳הרג׳עט זיין פריקאזשטשיק... צוליעב יענעמס ווייב... וואס פאר א ריכטער איז ער, איך בעט אייך? דעם פריקאזשטשיקס ווייב לעבט מיט איהם — ווי דארף מען דאס פערשטעהן? אויסער דעם איז ער איבערהויפט א בעוואוסטער גנב...

— אך, גאטעניו, שוויינ, קאנסטאנטין!

— ריכטיג! — האט זיך אפגערופען סאמאילאוו. — **אמת!** דער געריכט איז טאקע ניט ריכטיג צוזאמענגעשטעלט...

בוקין האט דערהערט זיין שטימע, איז שנעל צוגעקומען, מיטשלעפענדיג נאך זיך די אלע איבעריגע און מאכענדיג מיט די הענד. א רויטער פון אויפרעגונג האט ער אנגעפאנגען צו שרייען:

— פאר גנבה, פאר גזלה — משפט׳ן געשווארענע ריכטער, פשוט׳ע מענשען... פויערים, קרעמער! און מענשען, וועלכע זיינען געגען דער נאטשאלסטווא, משפט די נאטשאלסטווא אליין... איז דאס א יושר?

— קאנסטאנטין... זיי זיינען רעו... געגען דער נאטשאלסטווא? אך, דו!

— ניין, ווארט אקארשט! אויב דו וועסט מיר בעליידיגען און איך וועל דיר געבען אין די צייהנער און דו וועסט מיר דערפאר משפט׳ן — פערשטעהט זיך, אז איך וועל בלייבען דער שולדיגער. אבער ווער האט וועמען בעליידיגט — איך? דו!

דער וועכטער, א גרויער מיט א הויקערדיגען נאז און מיט מעדאלען אויפ׳ן הארצען, האט פאנאנדערגעשטופט דעם עולם און האט זיך געווענדעט צו בוקינ׳ען, דראהענדיג איהם מיט׳ן פינגער:

— עה, שריי ניט! וואס דענקסטו, דא איז א שיינק?

— ערלויבט נאר, קאוואליער... איך פערשטעה! הערט אויס: אויב איך וועל אייך א קלאפ טהאן און איהר — מיר אדער איך — אייך וועל משפט׳ען, ווי דענקט איהר...

— אט וועל איך דיר הייסען ארויספיהרען פון דאנען! — האט דער וועכטער שטרענג געזאגט.

— וואוהין? ווארום?

— אויפ׳ן גאס. דו זאלסט ניט ליארעמען... .

בוקין האָט אַלעמען בעטראַכט אַרום זיך און האָט ניט הויך אַ זאָג געטהאָן:

— ביי זיי איז די הויפּט־זאַך, אַז מענשען זאָלען שווייגען..

— און ווי האָסטו געדענקט? — האָט דער אַלטער שטרענג און גראָב אַ געשריי געטהאָן. בוקין האָט פאַנאַנדערגעפיהרט מיט די הענד און האָט אָנגעפאַנגען צו ריידען שטילער.

— און ווייטער טאַקע, וואָרום לאָזט מען ניט צו צום געריכט דאָס פאָלק, ניט נאָר די קרבים? אויב דו משפטסט מיט יושר, טו משפט פאַר אַלעמען אין די אויגען — וואָס איז דאָ פאַראַן מורא צו האָבען?

סאַמאָילאָוו האָט איבערגע׳חזר׳ט אָבער שוין העכער:

— דער גאַנצער געריכט טויג טאַקע ניט. דאָס איז אמת!...

דער מוטער האָט זיך געוואָלט זאָגען איהם דאָס, וואָס זי האָט געהערט פון ניקאָלייען וועגען דער אונגעזעצליכקייט פון געריכט, אָבער זי האָט עס שלעכט פערשטאַנען און האָט שוין טהיילוויז פערגעסען די ווערטער. סטאַרנדיג זיך צו דערמאָהנען זיי, האָט זי זיך אָפּגערוקט אָן אַ זייט פון די מענשען און זי האָט בעמערקט, אַז עפּעס אַ יונגער מאַן מיט בלאָנדע וואָנצעס קוקט אויף איהר. די רעכטע האַנד האָט ער געהאַלטען אין די הויזען־קעשענע, דערפאַר איז זיין לינקע פּלייצע געווען ניעדריגער און די בעזאָנ־דערקייט פון זיין פיגור איז געווען דער מוטער עפּעס בעקאַנט. אָבער ער האָט זיך אָפּגעקעהרט צו איהר מיט׳ן רוקען און זי איז געווען פערנומען מיט עראינערונגען און האָט זיך גלייך פערגעסען אָן איהם.

אָבער אין אַ מינוט אַרום האָט זי דערהערט אַ שטילע פראַגע:

— דיעזע? פון לינקס...

און אימיצער האָט העכער און מיט פרייד געענטפערט:

— יאָ.

זי האָט זיך אַרומגעקוקט. דער מענש מיט די קרומע פּלייצעס איז געשטאַנען מיט׳ן זייט צו איהר און האָט עפּעס גערעדט צו זיין שכן, אַ יונגען מאַן מיט אַ שוואַרצער באָרד, אין אַ קורצען מאַנטעל און אין שטיוועל איבער די קניע.

ווידער האָט איהר זכרון אונרוהיג אַ ציטער געטהאָן, אָבער האָט קיין בעשטימטעס ניט בעשאַפען. אין איהר הארצען האָט זיך אַלץ מעהר פאַ־נאַנדערגעברענט אַ וואונש צו ריידען וועגען איהר זוהן׳ס לעהרע. איהר האָט זיך געוואָלט הערען, וואָס קענען די מענשען אויסזעצען געגען דיעזער

ווארהייט. עס האָט זיך איהר געוואָלט פון זייערע ווערטער טרעפען וועגען דעם פסק פון משפט.

— צי דען משפט מען אזוי? — האָט זי פאַרזיכטיג און ניט הויך אָנ־געפאַנגען, ווענדענדיג זיך צו סיזאָוו׳ען. — איך פערשטעה עפּעס ניט אזא אָרדנונג... אָט ווילען די ריכטער אַלץ דערגעהן, ווער האָט וואָס געטהאָן. אָבער צוליעב וואָס דאָס איז געטהאָן געוואָרען, פרעגען זיי גאָר ניט. איז דאָס יושר?... און אַלט זיינען אַלע... יונגע דאַרפען יונגע משפט׳ען!...

— יא, — האָט סיזאָוו בעמערקט. — שווער איז אונז צו פערשטעהן דאָס אַלעס, שווער! — און ער האָט נאָכדענקליך א שאָקעל געטהאָן מיט׳ן קאָפּ.

דער וועכטער האָט אויפגעעפענט די טיהר פון זאַאל און האָט א געשריי געטהאָן:

— קרובים... געהט אריין! ציינגט אייערע בילעטען...

א פער׳כעס׳טע שטימע האָט א זאָג געטהאָן:

— בילעטען!.. גאָר ווי אין א צירק!

אין אַלע מענשען האָט זיך יעצט געפיהלט א דומפּע אויפרעגונג. זיי האָבען זיך גענומען האַלטען פרייער, האָבען געטומעלט און געהאַמפּערט זיך מיט די וועכטער.

.25

אוועקזעצענדיג זיך אויפ׳ן באַנק, האָט סיזאָוו עפּעס געמורמעלט.

— וואָס איז? — האָט די מוטער געפרעגט.

— אזוי! נאַריש איז דאָס פאָלק... ווייס גאָר נישט, לעבט אין דער פינסטער...

עס האָט א קלונג געטהאָן א גלעקעל. אימיצער האָט גלייכגילטיג אויסגערופען:

— דער משפט קומט!...

וויעדער האָבען זיך אַלע אויפגעשטעלט און וויעדער זיינען אין דער זעלבער אָרדנונג אריינגעקומען די ריכטער און האָבען זיך אויסגעזעצט. מען האָט אריינגעפיהרט די אָנגעקלאָגטע.

— האַלט זיך! — האָט סיזאָוו איהר א שושקע געטהאָן. — דער פּראָ־קוראָר וועט ריידען.

די מוטער האָט אויסגעשטרעקט די האַלז, האָט זיך מיט׳ן גאַנצען

קערפּער אַ בייג געטהאָן פאָרווערטס און איז פערגליווערט געוואָרען אין ערוואַרטונג פון דאָס שרעקליכע.

דער פראָקוראָר איז געשטאַנען מיט'ן זייט צו די ריכטער, דעם קאָפּ אָפּגעקעהרט צו זיי און אָנשפּארענדיג זיך אָן צוים מיט'ן עלענבויגען. ער האָט אַ זיפץ געטהאָן און אַ מאַך טהוענדיג מיט דער רעכטער האַנד, האָט ער אָנגעפאַנגען זיין רעדע. די ערשטע ווערטער האָט די מוטער פערהערט, דעם פּראָקוראָר'ס שטימע איז געווען אַ פליסיגע, אַ געדיכטע, און זי האָט זיך געגאָסען ניט גלייכמעסיג, אַ מאָל לאַנגזאַם, אַ מאָל שנעלער. די ווערטער פלעגען זיך אויסציהען אין אַ לאַנגען צייל און פלעגען פּלוצלונג ארויספליהען שנעל און פלעגען זיך אָנפאַנגען צו דרעהען ווי אַ מחנה שווארצע פליגען ארום אַ שטיקעל צוקער. אָבער זי האָט אין זיי ניט געפונען קיין שום צייכען פון געפאהר, פון דראָהונג. קאַלט ווי שנעע און גרוי ווי אַש האָבען זיי זיך געשאָטען אָנפילענדיג דעם זאַאַל מיט עטוואָס עקעלדיגעס, ווי מיט אַ דינעם, טרוקענעם שטויב. דיעזע רעדע, וועלכע איז געווען אָרים אין געפיהלען און רייך אין ווערטער, האָט, ווי עס שיינט, ניט דערגרייכט פּאַוולען און זיינע חברים. זיי האָבען זיך גאָר ניט געקימערט וועגען איהר. אַלע זיינען זיי געזעסען רוהיג און האָבען ווי פריהער שטיל געשמועסט צווישען זיך, צייטענווייז שמייכלענדיג און אַ מאָל ווידער מאַכענדיג אַן ערנסטען פּנים, אום צו פערבאָרגען דעם שמייכעל.

— ער זאָגט ליגען! — האָט סיזאָוו שטיל אַ זאָג געטהאָן.

זי וואָלט עס ניט געקענט זאָגען. זי האָט געהערט דעם פראָקוראָר'ס ווערטער. זי האָט פערשטאַנען, אַז ער בעשולדיגט אַלעמען, קיינעם ניט אויסלאָזענדיג; ווען ער האָט געענדיגט וועגען פּאַוולען, האָט ער אָנגעפאַנגען צו ריידען וועגען פיאָדאָר'ן און אַוועקשטעלענדיג איהם לעבען פּאַוולען, האָט ער צוגערוקט צו זיי בוקינ'ען — עס האָט זיך געדאַכט, אַז ער פערנייהט זיי אַלעמען אין איין זאַק און פּאַקט זיי פעסט איין איינע לעבען די אַנדערע. אָבער דער אויסערליכער זינען פון זיין רעדע האָט איהר ניט בעפריעדיגט, ניט געריהרט און ניט געשראָקען. זי האָט דאָך ערוואַרטעט דאָס שרעקליכע און זי האָט עס די גאַנצע צייט געזוכט הינטער דעם פּראָקוראָר'ס ווערטער, אויף זיין פּנים, אין זיינע אויגען, און אין זיין שטימע. עטוואָס שרעקליכעס איז יאָ געווען. דאָס האָט זי געפיהלט, אָבער זי האָט עס ניט געקענט בעשטימען.

זי האָט געקוקט אויף די ריכטער — זיי איז אָהן צווייפעל געווען לאַנגווייליג צו הערען דיעזע רעדע. זייערע טויטע, געלע און גרויע פּנים'ער

האָבען גאָרנישט אויסגעדריקט. דעם פּראָקוראָר'ס ווערטער האָבען פּאַנאַנ־דערגעגאָסען אין דער לופט אַן אונבעמערקטען פּאַר'ן אויג נעבעל. דיעזער נעבעל איז אַלץ מעהר געוואַקסען און האָט פערהילט די ריכטער מיט אַ וואָלקען פון גלייכגילטיגקייט און מיעדער ערוואַרטונג. דער עלטערער ריכ־טער האָט זיך ניט בעוועגט, ער איז פערטריקענט געוואָרען אין זיין גלייכער פּאָזע און די גרויע פלעקען הינטער די גלעזער פון זיינע ברילען פלעגען פון צייט צו צייט פערשווינדען, צושווימענדיג זיך איבער'ן פּנים.

צוקוקענדיג זיך צו דיעזער טויטער גלייכגילטיגקייט, האָט זיך די מוטער פערוואונדערט געפרעגט:

— אָט אַזוי משפּט'ען זיי דאָס?...

די פראַגע האָט איהר צוזאַמענגעדריקט דאָס האַרץ, האָט אַרויסגעדריקט פון דאָרט די ערוואַרטונג פון דאָס שרעקליכע און האָט געצופּט איהר האַלז מיט אַ שאַרפען געפיהל פון ערגערנים.

דעם פּראָקוראָר'ס רעדע האָט זיך עפּעס אונערוואַרטעט איבערגעריסען. ער האָט געמאַכט עטליכע קורצע בעוועגונגען אין דער לופט, האָט זיך פער־נייגט פאַר די ריכטער און האָט זיך אַנידערגעזעצט אויף זיין פּלאַץ. דער מאַרשאַלאָק האָט אַ שאָקעל געטהאַן צו איהם מיט'ן קאָפּ, אויסשטאַרטשענדיג זיינע אויגען, דער שטאָדט־גאָלאָווא האָט איהם אויסגעשטרעקט די האַנד און דער דאָרפס־סטאַרשינאַ האָט געקוקט אויף זיין בויך און האָט גע־שמייכעלט.

אָבער די ריכטער האָט זיין רעדע, קענטיג, ניט דערפרעהט; זיי האָבען זיך ניט געריהרט פון אָרט.

— דאָס וואָרט האָט... — האָט דער אַלטיטשקער אויסגערופען, צו־רוקענדיג צו זיין פּנים עפּעס אַ בויגען פּאַפּיער — דער פערטהיידיגער..... פערראַסיעוו, מאַרקאָוו און זאַגאַראָוו. דער אַדוואָקאַט, וועלכען די מוטער האָט געזעהן ביי ניקאָלייען, האָט זיך אויפגעהויבען. זיין פּנים איז געווען אַ גוטמוטהיגער, אַ ברייטער, זיינע קליינע אויגלעך האָבען געשטראַהלט מיט אַ שמייכעל — עס האָט זיך געדוכט, אַז פון אונטער די געלבליכע ברעמען סטאַרטשען אַרויס צוויי שאַרפע שפּיצען, וועלכע האָבען עפּעס ווי מיט אַ שער צושניטען אין דער לופט. ער האָט אָנגעפאַנגען צו ריידען, ניט געאיילט, הויך און קלאָר, אָבער די מוטער האָט ניט געקענט הערען זיין רעדע — סיזאָוו האָט איהר די גאַנצע צייט געהאַלטען אין איין שושקען אויפ'ן אויער.

— דו האָסט פערשטאַנען, וואָס ער האָט גערעדט? סט'פערשטאַנען? די מענשען, זאָגט ער, זיינען שלעכט, אויפגערעגט, פעררוקט... דאָס מיינט ער פּיאָדאָר'ן?

זי האָט ניט געענטפערט. אין איהר האַרצען איז געוואַקסען דאָס געפיהל פון צאָרן און בעליידיגונג. יעצט איז איהר קלאָר געוואָרען וואָרום זי האָט ערוואַרטעט גערעכטיגקייט, וואָרום זי האָט געגלויבט צו זעהן אַן עהרליכען, שטרענגען קאַמפּף פון דעם זוהן'ס וואָרהייט געגען דער וואָרהייט פון זיינע ריכטער. זי האָט זיך פאַרגעשטעלט, אַז די ריכטער וועלען לאַנג און אויפמערקזאַם אויספרעגען פּאַוועלען גענוי וועגען זיין אינערליכען לעבען, זיי וועלען מיט שאַרפע אויגען בעטראַכטען אַלע זיינע געדאַנקען, אַלע זיינע מעשים און אַלע טעג פון זיין לעבען. און ווען זיי וועלען דערזעהן, אַז ער איז גערעכט, וועלען זיי מיט יושר הויך אויסרופען:

— דיעזער מענש איז גערעכט!

אָבער פּאַסירט האָט עטוואָס גאַנץ אַנדערש — עס האָט זיך געדוכט, אַז די אָנגעקלאָגטע זיינען אונגעהייער וויים פון די ריכטער און די ריכטער זיינען גאָר איבעריג פאַר זיי. מיעד פון דער אָנגעשטרענגטער ערוואַרטונג, האָט די מוטער פערלאָרען דעם אינטערעס צום געריכט און ניט הערענדיג די ווערטער האָט זי מיט ערביטערונג געטראַכט:

— צי דען משפּט מען אַזוי? אַ געריכט...

און דיעזעס וואָרט האָט איהר אויסגעקוקט לעער, און האָט געקלונגען ווי אַ געפּלאַצטער ליימענער טאָפּ.

— אַזוי איז רעכט! — האָט סיזאָוו אַלע ווייַלע צוגעשטימט.

— די מענשען זיינען ווי טויטע! — האָט זיפצענדיג בעמערקט די מוטער.

— אָבער יעצט ווערען זיי לעבעדיג!

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף די ריכטער און זי האָט ווירקליך בעמערקט שאָטענס פון אונרוהיגקייט אויף זייערע פּנים'ער. עס האָט שוין גערעדט אַ צווייטער אַדוואָקאַט, אַ קליינינקער, מיט אַ שאַרפען, בלאַסען און שפּאָטישען פּנים, און די ריכטער האָבען אָפּט אונטערבראָכען זיינע רייד. דער פּראָקוראָר איז אויפגעשפּרונגען פון אָרט, האָט שנעל און מיט כעס עפּעס אַ זאָג געטהאָן וועגען אַ פּראָטאָקאָל. נאָכדעם האָט דער אַלטיטשקער מיט אַ בעטענדער שטימע עפּעס געזאָגט, דער אַדוואָקאַט האָט מיט רעספּעקט זיי אויסגעהערט און האָט ווייטער פאָרטגעזעצט זיין רעדע.

— ענגבער! — האָט סיזאָוו בעמערקט. — ענגבער... ביז וואַנען דו וועסט דערגרייכען צו זייער האַרץ...

אין זאַל האָט גענומען ווערען לעבעדיגער, דער אַדוואָקאַט איז אָנגע־פאַלען פון אַלע זייטען, אויפרעגענדיג מיט זיינע שאַרפע ווערטער די אַלטע פעל פון די ריכטער. די ריכטער האָבען זיך אַזוי ווי פעסטער צוזאַמענגע־טוליעט אָדער האָבען זיך אָנגעבלאָזען און זיינען אַזוי ווי אָנגעשוואָלען געוואָרען, פונקט ווי זיי וואָלטען וועלען מיט זייערע ווייכע קערפּערס אָב־וועהרען פון זיך די שאַרפע שטעכעדיגע ווערטער־שנעלען.

די מוטער האָט זיי בעאָבאַכטעט און איהר האָט זיך געדוכט, אַז זיי האַלטען נאָר אין איין אָנבלאָזען זיך, פונקט אַ שטייגער ווי זיי וואָלטען מורא געהאַט, אַז דעם אַדוואָקאַט'ס שלאָגענדע ווערטער זאָלען ניט געפינען אַן אָפּקלאַנג אין זייערע הערצער און זאָל זייער גלייכגילטיגקייט ניט שטערען.

אָבער אָט האָט זיך אויפגעהויבען פּאַוועל, און עס איז פּלוצלונג גע־וואָרען אונערוואַרטעט שטיל. די מוטער האָט זיך אַ ריס געטהאָן מיט'ן גאַנצען קערפּער פאָרווערטס. פּאַוועל האָט אָנגעפאַנגען רוהיג.

— אַלס פּאַרטיי־מאַן, אַנערקען איך נאָר דאָס געריכט פון מיין פּאַרטיי, און איך וועל זיך ניט פערטהיידיגען. נאָר — לויט דעם וואונש פון מיינע חברים, וועלכע האָבען זיך אויך ענטזאָגט פון אַ פערטהיידיגונג — וועל איך פּרובירען ערקלעהרען אייך דאָס, וואָס איהר האָט ניט פערשטאַנען...

דער פּראָקוראָר האָט אָנגערופען אונזער אַרויסטרעטונג אונטער דער פאָהן פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע — אַ בונט געגען דער העכסטער מאַכט און ער האָט אונז די גאַנצע צייט בעטראַכט אַלס בונטאָוושטשיקעס געגען קיסר. איך מוז בעמערקען, אַז אין אונזערע אויגען איז דער קיסר ניט די איינציגע קייט, וועלכע האָט אַרומגעשמיעדט דאָס גאַנצע לאַנד. ער איז נאָר די ערשטע און נאָהענטסטע קייט, וועלכע מיר דאַרפען אַראָפּרייסען פון פאָלק...

די שטילקייט אַרום איז נאָך טיעפער געוואָרען אונטער די קלאַנגען פון זיין פעסטען קול. ער האָט עפּעס ווי ברייטער געמאַכט די ווענד פון זאַאַל און עס האָט אויסגעזעהן ווי פּאַוועל וואָלט זיך אָפּגערוקט ווייט אָן אַ זייט פון אַלע מענשען און האָט געקראָגען אַ דייטליכערען, ערהאַבענערען אויסזעהן. דער מוטער איז קאַלט געוואָרען.

די ריכטער האָבען זיך אָנגעפאַנגען שווער און אונרוהיג צו בעוועגען. דער מאַרשאַלעק האָט עפּעס אַ שושקע געטהאָן דעם ריכטער מיט'ן פולען פּנים. יענער האָט אַ שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ און האָט זיך געווענדעט צום אַלטיטשקען און פון דער זייט האָט צו איהם אין דער זעלבער צייט גערעדט אויפ'ן אויער דער קראַנקער ריכטער. וויגענדיג זיך אויפ'ן שטוהל רעכטס און לינקס, האָט דער אַלטיטשקער עפּעס אַ זאָג געטהאָן פּאַוולען,

אָבער זיין שטימע איז דערטרונקען געוואָרען אין דעם גלייכמעסיגען און ברייטען שטראָם פון וולאַסאָוו׳ס רעדע.

— מיר זיינען סאָציאַליסטען. דאָס מיינט, אַז מיר זיינען פיינד פון פריוואַט־אייגענטהום, וועלכע צוטהיילט די מענשען אין צוויי פיינדליכע לאַגערען, וואָס קעמפפען איינער געגען דעם אַנדערען און בעשאַפט אַן אייביגע פיינדשאַפט פון אינטערעסען געגענזאַצען, און אום צו פערבאָרגען אָדער בערעכטיגען דיעזע פיינדשאַפט פערדאָרבט מען אַלעמען מיט ליגען, צבוע׳טסטוואָ און בייזקייט...

„מיר זאָגען, אַז אַ געזעלשאַפט, וועלכע בעטראַכט דעם מענשען נאָר אַלס אַ מיטעל זיך צו בערייכערען, איז אונמענשליך; מיר קענען ניט שלום מאַכען מיט איהר ליגנערישער און צוויי־פּנים׳דיגער מאָראַל; מיר פעראַכטען טיעף איהר ציניזשער און גרויזאַמער בעציהונג צו דער איינצעלנער פערזענליכקייט; מיר ווילען און וועלען קעמפפען געגען אַלע פאָרמען פון פיזישער און מאָראַלישער פערשקלאַפונג פון דעם מענשען דורך אַזאַ געזעלשאַפט, וועלכע זוכט צו צושפּליטערן די מענשהייט... מיר אַרבייטער זיינען די יעניגע, דורך וועמעס מיה און אַרבייט עס ווערט אַלעס בעשאַפען, פון די גיגאַנטישע מאַשינען ביז די קינדער־שפּיעלצייג. מיר האָבען ניט קיין רעכט צו קעמפפען פאַר אונזער מענשען־ווירדע; אונז סטאַרעט זיך יעדער צו פערוואַנדלען אין אַ מיטעל צו דערגרייכען זיינע אייגענע צוועקען. מיר ווילען יעצט האָבען אַזוי פיעל פרייהייט, אַז מיר זאָלען האָבען די מעגליכקייט מיט דער צייט צו ערראָבערן די גאַנצע מאַכט. אונזערע לאָזונגען זיינען איינפאַכע — ניעדער מיט פריוואַט אייגענטהום, אַלע פּראָדוקציאָנסמיטלען — דעם פאָלק, דאָס גאַנצע מאַכט — דעם פאָלק, יעדער איינער מוז אַרבייטען. איהר זעהט אַלזאָ — מיר זיינען ניט קיין בונטאָווטשיקעס.

פאַוועל האָט אַ לאַך געטהאָן, האָט אַ פיהר געטהאָן מיט׳ן האַנד איבער זיינע האָר און דער פייער פון זיינע העל־בלויע אויגען האָט זיך נאָך ליכטיגער אָנגעצונדען.

— איך בעט אייך... נעהענטער צו דער זאַך! — האָט דער פאָרזיצענדער הויך און דייטליך געזאָגט. — ער האָט זיך אָבגעקעהרט צו פאַוולען מיט׳ן האַרצען, האָט געקוקט אויף איהם, און דער מוטער האָט זיך געדוכט, אַז זיין לינקע אויג צינדט זיך אָן מיט אַ שלעכטען, זשעדנעם פייער. אויך אַלע איבעריגע ריכטער האָבען געקוקט אויף איהר זוהן אַזוי, אַז עס האָט זיך געדוכט, דאָס זייערע אויגען קלעפּען זיך צו צו זיין פּנים, זויגען זיך איין אין זיין קערפּער און דורשטען נאָך זיין בלוט, אום צו בעלעבען זייערע אָבגע־

טראַגנגע קערפּערס. און ער, אַ שטאָלצער, אַ הויכער, איז געשטאַנען פעסט און שטאַרק, פלעגט אויסשטרעקען צו זיי זיין האַנד און האָט ניט הויך אָבער דייטליך געזאָגט:

— מיר זיינען רעוואָלוציאָנערען און מיר וועלען פערבלייבען אַזעלכע אַזוי לאַנג ביז וואַנען עס וועט עקזיסטירען פּריוואַט אייגענטהום, אַזוי לאַנג ווי איינינע וועלען נאָר קאָמאַנדעווען און די אַנדערע וועלען נאָר האָרעווען. מיר שטעהען געגען דער געזעלשאַפט, וועמעס אינטערעסען מען האָט אייך געהייסען פערטהיידיגען, ווי פיינד, און קיין פריעדען קען צווישען אונז ניט זיין אַזוי לאַנג ווי מיר וועלען ניט זיעגען. זיעגען וועלען מיר, אַר־בייטער! אייערע בעפעהלער זיינען גאָר ניט אַזוי שטאַרק, ווי זיי שטעלען זיך פאָר. די זעלבע אייגענטהום, צוליעב וועלכע זיי אָפּפערען מיט מיליאָנען מענשליכע לעבענס, וועלכע זיינען צו זיי פערשקלאַפט, די זעלבע קראַפט, וואָס גיט זיי די מאַכט איבער אונז, ערוועקט פיינדליכע רייבונגען צווישען זיי אַליין און פערדאַרבט זיי פיזיש און מאָראַליש. די בעשיצונג פון איי־גענטהום פאָדערט צו פיעל אָנשטרענגונג. אין גרונד גענומען, זייט איהר גרעסערע שקלאַפען ווי מיר — איהר זייט מאָראַליש פערשקלאַפט, מיר — נאָר פיזיש. איהר קענט זיך ניט ענטזאַגען פון דעם יאָך, וועלכער האָט געטויטעט אייער גייסט. אונז אָבער שטערט קיין זאַך ניט צו זיין אינערליך פריי; דער גיפט מיט וועלכען איהר פער'סמ'ט אונז, איז פיעל שוואַכער פון יענעם געגען־גיפט, וועלכען איהר גיסט אריין געגען אייער ווילען אין אונזער בעוואוסטזיין... דיעזער בעוואוסטזיין וואַקסט, ענטוויקעלט זיך אָהן אַן אויפהער, ברענט זיך אַלץ שטאַרקער פאַנאַנדער און רייסט מיט זיך מיט אַלע גוטע, אַלע גייסטיג־געזונטע זאַגאַר פון אייער רייהען זעלבסט. טהוט נאָר אַ קוק — איהר האָט שוין ניט קיין מענשען, וועלכע זאָלען קענען מיט אידעען קעמפּפען פאַר זייער מאַכט, איהר האָט שוין פערנוצט אַלע אַרגומענטען, וועלכע זיינען אימשטאַנדע אייך צו בעשיצען געגען דעם אָנשטורם פון דער היסטאָרישער גערעכטיגקייט. איהר קענט שוין קיין נייעס ניט בעשאַפען אויף דעם געביעט פון אידעען. איהר זייט גייסטיג אונפרוכטבאַר. אונזערע אידעען האַלטען אין איין וואַקסען, ברענען זיך אַלץ הערליכער פאַנאַנדער, כאַפּען אַרום די ברייטע פאָלקס־מאַסען און אָר־גאַניזירען זיי צום קאַמפּף פאַר פרייהייט. דאָס בעוואוסטזיין פון דער גרוי־סער ראָלע, וועלכע די אַרבייטער זיינען בערופען צו שפּיעלען, פעראייניגט אַלע אַרבייטער פון דער גאַנצער וועלט אין איין נשמה — איהר קענט דיעזען בענייאונגס־פּראָצעס פון לעבען ניט אָפּהאַלטען, אויסער דורך גרויזאַמקייט און ציניזם. אָבער דער ציניזם וואַרפט זיך גלייך אין די אויגען און די

גרויזאמקייט רופט ארויס אן ערביטערונג. און די הענד, וועלכע ווערגען אונז היינט, וועלען אין גיכען ברידערליך דריקען אונזערע הענד. אייער ענערגיע איז די מעכאנישע ענערגיע פון דעם וואוקס פון גאָלד; זי פער־אייניגט אייך אין גרופען, וועלכע זיינען בערופען אויפצופרעסען איינע די אנדערע, אונזער ענערגיע — איז די לעבעדיגע קראפט פון דעם וואקסענדען בעוואוסטזיין פון דער סאָלידאריטעט פון אלע ארבייטער. אלעס וואס איהר טהוט איז א פערברעכען, ווייל עס איז געריכטעט דארויף די מענשען פאר שקלאפען צו מאכען. אונזער ארבייט אבער בעפרייט די וועלט פון די אלע געשפענסטער און אבערגלויבען, וועלכע זיינען בעשאפען געוואָרען אום איינצושרעקען דעם פאָלק. איהר האָט ארויסגעריסען דעם מענשען פון לעבען און האָט איהם צובראָכען. דער סאָציאַליזם פעראייניגט די וועלט, וועלכע איהר צושטערט, אין איין גרויסען הארמאָנישען גאנצען, און דאָס וועט קומען!

פאוועל האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף א רגע און האָט נאָך א מאָל וויע־דערהאָלט שטילער אָבער שטארקער:

— יא, דאָס וועט קומען!

די ריכטער האָבען זיך געשושקעט, האָבען זיך עפּעס זאָנדערבאר גע־קרימט און האָבען אלץ ניט אָפּגעריסען זייערע דורשטיגע אויגען פון פאוולען און די מוטער האָט געפיהלט, אז זיי בעשמוצען מיט זייערע בליקען זיין שלאנקען, פעסטען קערפּער, מקנה זייענדיג זיין געזונדקייט, כח און פריש־קייט. די אָנגעקלאָגטע האָבען אויפמערקזאם געהאָרכט זייער חבר'ס רעדע, זייערע פּנים'ער זיינען בלאס געוואָרען און די אויגען האָבען געלויכטען מיט פרייד. די מוטער האָט געשלונגען דעם זוהן'ס ווערטער און זיי האָבען זיך איינגעקריצט אין איהר זכרון אין געשלאָסענע רייהען. דער אלטיטשקער האָט עטליכע מאָל אָפּגעשטעלט פאוולען, האָט איהם עפּעס ערקלעהרט און איינמאָל האָט ער זאָגאר אומעדיג א שמייכעל געטהאָן. פאוועל פלעגט איהם רוהיג אויסהערען און פלעגט ווידער אָנפאנגען צו רעדען שטרענג אָבער רוהיג, צווינגענדיג די ריכטער איהם אויסצוהערען. דאָס האָט זיך געצויגען לאנג, אָבער ענדליך האָט דער אלטיטשקער עפּעס א געשריי גע־טהאָן, אויסשטרעקענדיג דערביי די האנד צו פאוולען. אלס אנטוואָרט דערויף האָט זיך א גאס געטהאָן עטוואס שפּאָטישעס אין פאוועל'ס רעדע:

— איך ענדיג. בעליידיגען אייך פערזענליך האָב איך ניט געוואָלט. פערקעהרט — בייוואוינענדיג דיזע קאָמעדיע, וועלכע איהר רופט אָן גע־ריכט, פיהל איך זאָגאר א מיטלייד צו אייך. איהר זייט דאָך פאָרט מענ־שען און עס טהוט אונז אימער לייד צו זעהן, אז מענשען, זאָגאר וועלכע

זיינען געגען אונזערע ציעלען, זאָלען אויף אזא שענדליכען אופן געצוואונגען זיין צו דיענען די געוואַלט און פערליערען אויף אזוי פיעל דאָס בעוואוסט־זיין פון זייער מענשען־ווירדע...

ער האָט זיך אנידערגעזעצט, ניט קוקענדיג אויף די ריכטער. די מוטער האָט מיט אַן איינגעהאַלטענעם אָטהעם געקוקט אויף די ריכטער און האָט געוואַרט.

אנדרעי האָט מיט אַ שטראַהלענדען פּנים פעסט געדריקט פּאַוועל׳ען די האַנד. סאַמאָילאָוו און מאַזין האָבען זיך אויך לעבהאַפטיג אַ לאָז געטהאָן צו איהם. ער האָט געשמייכעלט, האָט זיך אַ ביסעל פערלאָרען פון דעם בייפאַל פון זיינע חברים, האָט אַ קוק געטהאָן אין דער ריכטונג, וואו די מוטער איז געזעסען און האָט צו איהר אַ וואונק געטהאָן מיט׳ן קאָפּ, פונקט ווי ער וואָלט איהר פרעגען:

— ריכטיג אזוי?

זי האָט אָפּגעענטפערט מיט אַ טיעפען זיפץ פון פרייד, אין גאַנצען אַ פערגאָסענע מיט אַ כוואַליע פון ליעבע.

— יעצט, איינענטליך, האָט זיך ערשט אָנגעפאַנגען דער משפּט! — האָט סיזאָוו אַ זאָג געטהאָן. — ווי ער האָט זיי עס דערלאַנגט!... הא?

זי האָט שווייגענדיג געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אַ צופריעדענע דערפון, וואָס איהר זוהן רעדט אזוי אונערשראָקען — און פיעלייכט נאָך מעהר ווי צופריעדען דערפון, וואָס ער האָט געענדיגט. אין קאָפּ האָט זיך איהר געשלאָגען נאָר איין געדאַנק:

— נו, וואָס וועט איהר יעצט זאָגען?

26.

דאָס, וואָס דער זוהן האָט געזאָגט, איז ניט געוועזען ניי פאַר איהר. זי האָט שוין פון פריהער געוואוסט דיעזע געדאַנקען, אָבער צום ערשטען מאָל האָט זי דאָ פאַר דעם געשטאַלט פון געריכט דערפיהלט די זאָנדערבאַרע הינרייסענדע קראַפט פון זיין גלויבען. זי איז ערשטוינט געוואָרען פון פּאַוועל׳ס רוהיגקייט און זיין רעדע האָט זיך צוזאַמענגעגאָסען אין איהר הארצען מיט דער פעסטער איבערצייגונג פון דער ווארהייט פון זיין גלויבען און זיין זיעג. זי האָט ערוואַרטעט, דאָס יעצט וועלען די ריכטער שטרייטען מיט פּאַוועלען, זיי וועלען איהם בייז ערווידערען און זיי וועלען זיך סטאַרען צו בעווייזען, אַז דער אמת איז אויף זייער זייט. אָבער אַט האָט זיך אויפגע־שטעלט אנדרעי, האָט זיך אַ שאָקעל געטהאָן, האָט געוואָרפען אַ פינסטערען בליק אויף די ריכטער און האָט אָנגעפאַנגען:

— מיינע הערן פערטהיידיגער...

— פאר אייך זיצען אייערע שופטים און ניט די פערטהיידיגונג! — האט דער ריכטער מיט'ן קראנקען פנים בייז און הויך בעמערקט.

נאך דעם אויסדרוק פון אנדרעי'ס פנים, האט די מוטער דערקענט, אז ער וויל א ביסעל שפאס טרייבען. זיינע וואנצעס האבען געציטערט און אין זיינע אויגען האט געלויכטען א כיטרע, קאצען־פריינדליכקייט, וועלכע איז דער מוטער געווען גוט בעקאנט. ער האט פעסט א רייב געטהאן דעם קאפ מיט זיין לאנגער האנד און האט א זיפץ געטהאן.

— טאקע? — האט ער געזאגט, צושאקלענדיג מיט'ן קאפ. — איך דענק, אז דאס איז ניט אזוי. איהר זייט ניט קיין ריכטער, נאר פער־טהיידיגער...

— איך בעט אייך, איהר זאלט זיך האלטען נעהנטער צו דער זאך! — האט דער אלטיטשקער טרוקען בעמערקט.

— צו דער זאך? גוט! איך האב מיר שוין געבראכט אזוי וויט, אז איך האב טאקע אנגעפאנגען צו גלויבען, אז איהר זייט טאקע אונאבהענגיגע און עהרליכע ריכטער...

— דאס געריכט נויטיגט זיך ניט אין אייער כאראקטעריסטיק...

— נויטיגט זיך ניט?... הם... נו, איך וועל אבער דאך פארטזעצען... איהר זייט אזעלכע מענשען, פאר וועמען עס עקזיסטירען ניט קיין אייגענע און פרעמדע. איהר זייט פרייע מענשען. אט שטעהען פאר אייך צוויי צדדים און איין צד בעקלאגט זיך — „ער האט מיך בע'גזל'ט און בערא־בעוועט! און דער צווייטער צד ענטפערט: — איך האב א רעכט צו גזל'נ'ען און ראבעווען, ווייל איך האב א ביקס...

— איהר האט עפעס צו בעמערקען צו דער זאך? — האט דער אל־טיטשקער אויסגערופען מיט א הויכער שטימע.

זיין האנד האט געציטערט און דער מוטער איז געווען אנגענעהם צו זעהן איהם בייז. אבער אנדרעי'ס האלטונג איז איהר ניט געפעלען געווען. איהר האט זיך געוואלט אן ערנסטער און שטרענגער קאמפף.

דער קליין רום האט א קוק געטהאן אויף דעם אלטיטשקען און האט מיט אן ערנסטער שטימע געזאגט:

— צו דער זאך?... וואצו זאל איך מיט אייך רעדען צו דער זאך? וואס איהר האט בעדארפט וויסען, האט שוין מיין חבר געזאגט. דאס איבעריגע וועלען שוין דערזאגען די אנדערע...

דער אלטיטשקער האט זיך אויפגעהויבען און ערקלעהרט:

— איך נעהם ביי אייך צו דאס ווארט! גריגארי סאמאילאוו!

פעסט צוזאמענדריקענדיג די צייהנער, האט זיך דער קליין־רוס אראפ־געלאזען אויפ׳ן באנק און גלייך האט זיך אויפגעשטעלט סאמאילאוו.

— דער פראקוראר האט אנגערופען די חברים בארבארען, פיינדע פון קולטור...

— רעדט נאר, וואס עס איז שייך צו אייך...

— דאס איז שייך... עס איז ניטא אזא זאך, וואס זאל ניט נוגע זיין די עהרליכע מענשען... און איך בעט אייך ניט איבערצורייסען מיר... איך פרעג אייך: וואס איז אזוינס אייער קולטור?

— מיר האבען זיך דא ניט פערזאמעלט, אום צו דיסקוטירען מיט אייך! צו דער זאך! — האט דער אלטיטשקער געזאגט.

אנדרעי׳ס פערהאלטען זיך האט די ריכטער דייטליך פערענדערט. זיינע ווערטער האבען פונקט אזוי ווי אפגעווישט עפעס פון זיי, אויף זייערע גרויע פנים׳ער האבען זיך בעוויזען פלעקען און אין די אויגען האבען געברענט קאלטע, גרינע פונקען. פאוועלס רעדע האט זיי ערדעגט, אבער זי האט מיט איהר קראפט איינגעהאלטען די אויפרעגונג און האט ניט ווילענדיג ארויסגערופען אכטונג. דער קליין־רוס האט ארונטערגעריסען די איינגע־האלטענקייט און האט אויפגעדעקט דאס, וואס עס איז געווען פערבארגען הינטער איהר. זיי האבען זיך געשושקעט און האבען זיך גענומען בעוועגען שנעל, גאר ניט ווי זייער שטייגער איז געווען.

— איהר ערציהט שפיאנען, איהר פערפיהרט פרויען און מיידלעך, איהר שטעלט אוועק דעם מענשען אין דער לאגע פון א גנב און א גזלן, איהר פער׳סמ׳ט איהם מיט בראנפען... אינטערנאציאנאלע שלאכט־הייזער, ליגען צווישען גאנצען פאלק, אויסגעלאסענהייט און ווילדקייט — אט דאס איז אייער קולטור! יא, מיר זיינען פיינד פון דיעזער קולטור!

— איך בעט אייך! — האט א געשריי געטהאן דער אלטיטשקער.

אבער סאמאילאוו, אין גאנצען א רויטער און מיט שטראהלענדע אויגען, האט אויך אנגעפאנגען צו שרייען:

— אבער מיר שעצען יענע, די אנדערע קולטור, די שעפפער פון וועלכע איהר האט געלאזט פוילען אין טורמע און האט זיי געבראכט צו משוגעת...

— איך נעהם ביי אייך צו דאס ווארט!.. פיאדר מאזין!

דער קליינער מאזין האט זיך אויפגעהויבען, פונקט ווי אן אל וואלט זיך פלוצלינג ארויסגערוקט, און ער האט מיט אן איבערשפרינגענדער שטימע געזאגט:

— איך... איך שווער!.... איך ווייס, אז איהר האט שוין מיר פעראור־טהיילט...

ער איז בלאַס געוואָרען און אויף זיין געזיכט זיינען נאָר פערבליבען די אויגען. ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנד און האָט אויסגעשריען:

— איך גיעב מיין עהרענוואָרט!... וואוהין איהר זאָלט מיר ניט אוועק־שיקען, וועל איך אַנטלויפען, וועל זיך אומקעהרען און וועל אַרבייטען אימער... מיין גאַנצען לעבען. ביי מיין עהרענוואָרט!

סיזאָוו האָט הויך אַ הוסט געטהאָן און האָט זיך גענומען אונרוהיג בעוועגען. און דער גאַנצער עולם אַרום, אונטערוואַרפענדיג זיך די כוואַליע פון אויפרעגונג, וועלכע איז אַלץ העכער געשטיעגען, האָט עפּעס זאָנדערבאַר געטומעלט. אַ פרוי האָט זיך פאַנאַנדערגעוויינט און עמיץ האָט פערשטיקט געהוסט. די זשאַנדאַרען האָבען בעטראַכט די אַנגעקלאָגטע מיט אַ טעמפּער ערשטוינונג און דאָס פּובליקום מיט כעס. די ריכטער האָבען זיך געשאָקעלט, ז'ער אַלטער האָט מיט אַ דינער שטימע אויסגערופען:

— גוסיעוו איוואַן!

— איך וויל ניט רעדען!

— וואַסילי גוסיעוו.

— איך אויך ניט!

— בוקין פיאָדר!

דער ווייסליכער, אויסגעצעהרטער בחור'ל האָט זיך שווער אויפגעהויבען און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ האָט ער לאַנגזאַם געזאָגט:

— איהר וואָלט זיך בעדאַרפט שעהמען... איך פערשטעה ווענינ, אָבער דאָך ווייס איך, וואָס גערעכטיגקייט איז!...

ער האָט אויפגעהויבען די האַנד איבער'ן קאָפּ און איז ענטשוויגען געוואָרען, די אויגען האַלב צוגעמאַכט, פּונקט ווי ער וואָלט זיך צו עפּעס צו־געקוקט אין דער ווייטקייט.

— וואָס? — האָט דער אַלטער אויפגערעגט און ערשטוינט אויס־געשריען.

— כאַפּט אייך דער...

בוקין האָט זיך אַ בייזער ווידער אַניעדערגעזעצט אויפ'ן באַנק. אין זיינע דונקעלע ווערטער איז געלעגען עטוואָס ריעזיגעס און וויכטיגעס, אַ טרויעריגער פאָרוואורף און אַ נאַאיוויטעט. דאָס האָבען אַלע געפיהלט און אפילו די ריכטער האָבען זיך אויך צוגעהאָרכט, צי וועט זיך ניט דערהערען אַן אָבקלאַנג, וועלכער זאָל זיין דייטליכער ווי דיעזע ווערטער. אויך אויף די ביינק פון דאָס פּובליקום איז אַלעס אָבגעשטאָרבען, אַ שטילער געוויין בלויז האָט געציטערט אין דער לופט. נאָכדעם האָט דער פּראָקוראָר אַ קוועטש געטהאָן מיט די פּלייצעס און האָט אַ לאַך געטהאָן,, דער מאַרשאַלאָק האָט אַ

הוסט געטהאָן און ביסלעכווייז איז ווידער ענטשטאַנען אַ שושקעריי, וועלכע האָט זיך אַרומגעטראָגען איבער'ן זאַאל.

די מוטער האָט זיך איינגעבויגען צו סיזאָוו'ן און האָט אַ פרעג געטהאָן:

— די ריכטער וועלען ריידען?

— אַלעס איז שוין געענדיגט... יעצט וועט מען נאָר ארויסטראָגען דעם אורטהייל...

— ווייטער גאָרנישט?

— ניין..

זי האָט איהם ניט געגלויבט.

סאַמאָילאָוו'ס פרוי איז אונרוהיג געזעסען אויפ'ן באַנק, שטופענדיג די מוטער מיט'ן פּלייצע און עלענבויגען, און זי האָט שטיל געפרעגט צום מאַן:

— וואָס איז דאָ אַזוינס? ווי קען מען עס אַזוי?

— דו זעהסט דאָך, אַז מען קען...

— וואָס וועט אָבער מיט איהם זיין, מיט גרישאַ'ן?....

— שווייג, לאָז מיך צו־רוה...

זיי אַלע האָבען געפיהלט, פּונקט ווי ביי זיי אין הארצען וואָלט זיך עפּעס געריהרט פון אָרט, פּונקט ווי עפּעס וואָלט צושטערט און פערניכטעט געוואָרען. דער עלטערער בוקין האָט זיך ניט געשטערט און האָט הויך געשעפּטשעט:

— ערלויבט נאָר... ווארום לאָזט מען ניט ריידען? דער פּראָקוראָר קען ריידען, וואָס ער וויל און וויפיעל ער וויל...

לעבען די ביינק איז געשטאַנען אַ בעאַמטער און מאַכענדיג מיט'ן האַנד צו די מענשען האָט ער געזאָגט:

— שטילער... שטילער....

סאַמאָילאָוו האָט זיך אָבגעקעהרט אויף אַהינטער און האָט הינטער זיין ווייב'ס רוקען גע'טענה'ט:

— נאַטירליך... לאָמיר זאָגען אַז זיי זיינען שולדיג... אָבער לאָז זיי ערקלעהרען! געגען וואָס געהען זיי? געגען אַלעס?... איך וויל פערשטעהן! איך אינטערעסיר זיך אויך... וואו איז דער אמת? איך וויל פערשטעהן.... לאָזט זיי ריידען!

— שטילער! — האָט דער בעאַמטער אַ מאַך טהוענדיג מיט'ן פינגער צו איהם אויסגערופען

סיזאָוו האָט פינסטער געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

די מוטער אָבער איז די גאַנצע צייט געזעסען און האָט ניט אָבגעריסען

איהרע אויגען פון די ריכטער. זי האט געזעהן, ווי זיי ווערען וואס ווייטער אלץ מעהר אויפגערעגט, ריידענדיג איינע צו די אנדערע. דער קאלטער און גליציגער קלאנג פון זייערע ווערטער האט בעריהרט איהר געזיכט און האט דורכדעם ארויסגערופען א ציטער אויף איהרע באקען און א שלעכטען וויע־דערגעשמאק אין מויל. דער מוטער האט זיך עפעס געדוכט, אז זיי ריידען וועגען דעם קערפער פון איהר זוהן און זיינע חברים, וועגען זייערע מוסקולען און גליעדער, וועלכע זיינען פול מיט הייסעם בלוט און לעבענדער קראפט. אהיר האט זיך געדוכט, אז פאוועל פיהלט דיזע פייכטע, אונאנגענעהמע קיצעלדיגע בליקען.

פאוועל האט געקוקט אויף דער מוטער מיט עטוואס מיעדע אויגען רוהיג און מילד, פון צייט צו צייט פלעגט ער איהר צושאקלען מיט'ן קאפ און פלעגט שמייכלען.

— אין גיכען קומט די פרייהייט! — האט איהר דיזער שמייכעל געזאגט און האט פונקט אזוי ווי מיט ווייכע הענד געגלעט איהר מוטער־הארץ. פלוצלונג האבען זיך אלע ריכטער אויפגעשטעלט. די מוטער האט זי עפעס ניט־ווילענדיג אויך אויפגעהויבען.

— זיי זיינען אוועק! — האט סיזאוו געזאגט.

— אום דעם אורטהייל צוצוגרייטען? — האט די מוטער געפרעגט.

— יא...

איהר שפאנונג איז פלוצלונג פערשוואונדען, א שווערע מיעדקייט איז בעפאלען איהר גאנצען קערפער, די ברעמען האבען אנגעפאנגען צו ציטערן און א שוויים האט בעדעקט איהר שטערן. א שווערער געפיהל פון ענטוישונג האט א שפאר געטהאן אין הארצען און האט זיך שנעל פערוואנדעלט אין א פעראכטונג צו די ריכטער און צום געריכט. דערפיהלענדיג א וועהטאג אין די ברעמען, האט זי א פיהר געטהאן מיט'ן האנד איבער די ברעמען. זי האט זיך ארומגעקוקט און האט דערזעהן, ווי אלע קרובים פון די אנגעקלאגטע האבען זיך א לאז געטהאן צו די גראטעס און דער זאאל האט זיך אנגעפילט מיט א טומעל פון ריידעריי. זי איז אויך צוגעגאנגען צו פאוועלען און פעסט א דריק טהוענדיג זיין האנד, האט זי שטיל געוויינט פאר שמערץ און פרייד. פאוועל האט איהר געזאגט פריינדליכע ווערטער און דער קליין־רוס האט זיך געוויי־צעלט און געלאכט.

אלע פרויען האבען געוויינט, אבער מעהר אויס געוואהנהייט ווי פון קומער. קיין קומער, וועלכער זאל זיך פלוצלונג ווי א שווערער קלאפ אראבלא־זען אויפ'ן קאפ און זאל אוועקרויבען דאס בעוואוסטזיין, איז ניט געווען.

עס איז נאָר געווען דער פּרויעריגער בעוואוסטזיין פון די נויטווענדיגקייט צו מוזען שיידען זיך מיט די קינדער; אָבער אויך דיעזער געפיהל איז דערטרונ־קען געוואָרען, איז צושוואומען געוואָרען אין די איינדריקע, וועלכע דיעזער טאָג האָט ארויסגערופען. די פאָטערס און די מוטערס האָבען געקוקט אויף די קינדער מיט א סמוטנעם געפיהל. פון איין זייט האָבען זיי געפיהלט א מיס־טרויען צו דער יוגענד, דעם געוועהנליכען בעוואוסטזיין, אז זיי שטעהן העכער פון די קינדער, און פון דער אנדערער זייט האָבען זיי געפיהלט א געוויסע אכטונג צו זיי. די געפיהלען האָבען זיך צוריקגעהאַלטען נור דאדורך, וואָס מען האָט זיי ניט געקענט אויסדריקען מיט ווערטער, ווערטער האָט מען גע־ברויכט א סך, אָבער גערעדט האָט מען וועגען פּשוט'ע זאכען, וועגען וועש און קליידער, וועגען די נויטווענדיגקייט צו דערהאַלטען דאָס געזונד און ניט אויפרעגען צוליעב א נארישקייט די נאַטשאַלסטוואָ.

— אַלע, ברודערל, זיינען מיעד! — האָט סאמאָילאָוו גערעדט צום זוהן — אי מיר, אי זיי...

און בוקין'ס ברודער האָט, מאכענדיג מיט די הענד, גע'טענה'ט צו זיין אינגערען ברודער:

— אָט דאָס זאָג איך דאך טאקע — גערעכטיגקייט! און מעהר גאָר־נישט! אָבער דאָס קענען זיי ניט אָננעהמען.

דער אינגערער בוקין האָט געענטפערט:

— זעה היט אָב דעם סקוואָרעץ... איך האָב איהם זעהר ליעב געהאַט...

— קעהר זי נאָר אום! ער וועט גאַנץ זיין!...

— איך האָב דאַרט ניט וואָס צו טהאָן...

און סיזאָוו האָט געהאַלטען זיין פּלימעניק פאר'ן האנד און האָט לאַנג־זאם גערעדט:

— אַלזאָ, פיאָדר... הייסט עס, אז דו פאָהרסט...

פעדיא האָט זיך איינגעבויגען און האָט איהם עפּעס א מורמעל געטהאָן אויפ'ן אויער, לאַכענדיג דערביי שעלמיש. דער קאָנוואָאינער סאָלדאַט האָט אויך א שמייכעל געטהאָן, אָבער ער האָט גלייך געמאכט א שטרענגען פּנים.

די מוטער האָט גערעדט מיט פּאַוועל'ן, ווי די אנדערע, אויך וועגען דאָס זעלבע — וועגען קליידער, וועגען געזונד, און אין איהר הארצען האָבען זיך געשטויסען צעהנדליגע פראַגען וועגען סאַשאַ'ן, וועגען זיך און וועגען איהם. אָבער איבער אַלעם דעם איז געלעגען און האָט זיך לאַנגזאַם פאַנאַנדערגע־וואקסען א געפיהל פון ליעבע צום זוהן, אַן אַנגעשטרענגטער וואונש צו געפעלען איהם, צו זיין נעהנטער צו זיין הארצען. די ערוואַרטונג פון דאָס

שרעקליכע איז פערשוואונדען, איבערלאָזענדיג נאָך זיך בלויז אַן אונאַנגע־נאהמע עראינערונג וועגען דעם. זי האָט געפיהלט אין זיך די ענטשטעהונג פון א גרויסער, ליכטיגער פרייד, אָבער זי האָט זיך אַליין ניט געקענט אָבגעבען קיין קלאָהרען רעכענונג וועגען דיעזען געפיהל. זעהענדיג, אַז דער קליין־רוס רעדט מיט אַלעמען, פערשטעהענדיג אַז ער נויטיגט זיך אין אַ לאַסקע מעהר ווי פּאוועל, האָט זי אָנגעהויבען צו ריידען מיט איהם:

— מיר איז ניט געפעלען געוואָרען דאָס געריכט.

— ווארום, מאַמינקע? — האָט דער קליין־רוס געפרעגט מיט אַ דאַנק־באַרען שמייכעל. — אַן אַלטע מויל, אָבער נאָך ניט פויל...

— עס איז ניט שרעקליך.... און מען פערשטעהט אייגענטליך ניט ווער עס האָט רעכט? — האָט זי אונבעשלאָסען געזאָגט.

— אהא, וואָס איהר פערלאַנגט! — האָט אַנדרעי אויסגערופען. — צי דען דענקט איהר, אַז מען משפט זיך איבער דער וואהרהייט?

זי האָט אַ זיפץ געטהאָן און האָט מיט אַ שמייכעל געזאָגט:

— איך האָב דאָך געדענקט, אַז עס איז שרעקליך... שרעקליכער ווי אין קלייסטער.... ווערט מען דיענען דעם אמת...

— דו ווייסט, מאַמע, וואו מען דיענט דעם אמת! — האָט זיך פּאוועל אָבגערופען שטיל, ווי ער וואָלט איהר וועגען עפּעס געבעטען

— זאָנסט אין ערגעץ ניט, מאַמינקע! — האָט דער קליין־רוס צוגע־געבען.

— דאָס געריכט געהט!

אַלע האָבען זיך שנעל אַ לאָז געטהאָן אויף זייערע פּלעצער.

אָנשפּארענדיג זיך מיט איין האַנד אָן טיש, האָט דער עלטערער ריכ־טער, צודעקענדיג זיין געזיכט מיט אַ פּאַפּיער, אָנגעפאַנגען איהר צו לעזען מיט אַ שוואַכען, הודזשענדען קול.

— יעצט קומט דער אורטהייל! — האָט סיזאָוו איינהאָרכענדיג זיך געזאָגט.

עס איז שטיל געוואָרען. אַלע האָבען זיך אויפגעשטעלט, קוקענדיג אויפ'ן אַלטען. אַ קליינינקער, אַ טרוקענער, אַ גלייכער איז ער געווען עהנליך אויף אַ שטעקען, וועלכען אַן אונזעהבאַרע האַנד האַלט און שפּאַרט זיך אָן אויף איהם. די ריכטער זיינען אויך געשטאַנען, דער דאָרף־סטאַרשינאַ — דעם קאָפּ פערלעגט אויפ'ן פּלייצע און ער האָט געקוקט ארויף; דער שטאָדט גאָלאָווא — די הענד פערלעגט אויפ'ן האַרצען; דער מאַרשאַלעק האָט געגלעט די באָרד. דער ריכטער מיט'ן קראַנקען פּנים, זיין חבר און דער פּראָקוראָר

האָבען געקוקט אויף די אָננעקלאָגטע. און הינטער די ריכטער, פון פּאָרטרעט איבער זייערע קעפּ האָט געקוקט דער קיסר אין א רויטען מונדיר מיט א גלייכגילטיגען ווייסען פּנים און איבער זיין פּנים איז אַרומגעקראָכען עפּעס א פליעג אָדער א שטיקעל שפּינוועבס.

— אויף פערשיקונג! — האָט לייכטער אָבאָטהעמענדיג, געזאָגט כיזאָוו. — נו, געענדיגט, גאָט צו דאַנקען! מען האָט געזאָגט — קאַטאָרגאַ! נישקשה, נילאָוונאַ, זיי ניט צוטראָגען... דאָס איז גאָרנישט!

— איך האָב עס שוין געוואוסט! — האָט די מוטער געענטפערט מיט א מיעדער שטימע.

—דאָך.... יעצט איז שוין דאָס גאַנץ בעשטימט! א ניט, ווער ווייס זיי? — ער האָט זיך אָבגעקעהרט צו די פּעראורטהיילטע, וועלכע מען האָט שוין געהאַלטען אין אַרויספיהרען און האָט הויך געזאָגט:

— צום ווידערזעהן, פּיאָדר! און אויך אלע!... זאָל אייך גאָט געבען!

די מוטער האָט שווייגענד גענויגט זיך צום זוהן און צו די איבעריגע. עס האָט זיך איהר געוואָלט פּאַנאַנדערוויינען, אָבער זי האָט זיך געשעהמט.

.27

זי איז אַרויס פון געריכט און האָט זיך ניט פּערוואונדערט, אז די נאַכט האָט זיך שוין אויסגעשפּרייט איבער'ן שטאָדט, די לאַמטערנעס האָבען געברענט אויפ'ן גאַס און די שטערן אויפ'ן הימעל. לעבען געריכטס־הויז זיינען געשטאַנען רעדלעך מענשען, אין דער פראָסטיגער לופט האָט געסקריפּעט דער שנעע, עס האָבען געקלונגען יונגע שטימען, אונטערברעכענדיג איינע די אַנדערע. א מאַן אין א גראָהען באַשליק האָט א קוק געטהאָן סיזאָוו'ן אין געזיכט און האָט שנעל א פרעג געטהאָן:

— נו, וואָס איז דער אורטהייל?

— פערשיקונג.

פאַר אַלעמען?

— יא.

— דאַנקע!

דער מאַן איז אַוועקגעגאַנגען.

— זעהסט? — האָט סיזאָוו געזאָגט — מען פרעגט זיך נאָך...

פּלוצלונג האָט זיי אַרומגערינגעלט א מאַן צעהן יונגע לייט און מיידלעך און עס האָבען זיך שנעל גענומען שיטען אויסרופען, וועלכע האָבען צוגעצויגען

די אויפמערקזאמקייט פון אלעמען. די מוטער און סיזאוו האבען זיך אבגע־שטעלט. מען האט זיך נאכגעפרעגט וועגען דעם, ווי די ארעסטירטע האבען זיך געהאלטען, ווער עס האט געהאלטען רעדעס, וועגען וואס, — און אין דיעזע פראגען האט געקלונגען אלץ איין און דערזעלבער טאן פון דור־שטיגער, אויפריכטיגער נייגעריגקייט.

— פריינדע! דאס איז פאוועל וולאסאוו׳ס מוטער! — האט עפעס איינער ניט הויך אויסגעשריען און שנעל זיינען אלע אנטשוויגען געווארען.

— ערלויבט מיר אייך צו דריקען די האנד!

א פעסטע האנד האט פעסט צוזאמענגעדריקט די מוטער׳ס פינגער, און אימיצער האט מיט אויפרעגונג אין קול אנגעפאנגען צו ריידען:

— אייער זוהן וועט אונז דיענען פאר אביישפיעל פון העלדישקייט...

— עס לעבע דער רוסישער ארבייטער! — האט זיך דערהערט א קלינגענדער אויסגעשריי.

— עס לעבע די רעוואלוציע!

די אויסגעשרייען זיינען געוואקסען, האבען זיך פערמעהרט און האבען זיך ארומגעטראגען דא און דארט אין דער לופטען. פון איבעראל זיינען געלאפען מענשען, פערזאמלענדיג זיך ארום סיזאוו׳ען און דער מוטער. די פאליציי פייפלעך האבען אנגעפאנגען דורכצושניידען די לופט, אבער זייערע טרעלען האבען ניט פערטויבט די אויסגעשרייען. דער אלטער האט געלאכט און פאר דער מוטער האט אלעס אויסגעזעהן, ווי אן אנגענעהמער חלום. זי האט געשמייכעלט, האט געדריקט די הענט, האט זיך געבויגט און גוטע, ליכ־טיגע טרעהרען האבען איהר פערשפארט דעם האלז. איהר פיס האבען זיך געטרייסעלט פון מיעדקייט. אבער דאס הארץ, אן אנגעזעטיגטע פון פרייד, האט ווי א קלאהרע אזערא אפגעשפיגעלט אין זיך די איינדריקע. און נאהענט לעבען איהר האט אימיצער נערוועז אויסגערופען:

— חברים! פריינד! די ווילדע חיה, וועלכע פרעסט אויף דעם רוסי־שען פאלק, האט היינט ווידער פערשלונגען....

— נו, נילאוונא, אונז איז צייט צו געהן! — האט סיזאוו געזאגט.

און אין דער זעלבער צייט איז פון ערגעץ־וואו אנגעקומען סאשא. זי האט גענומען די מוטער אונטער׳ן ארעם און האט איהר שנעל אוועקגעשלעפט נאך זיך אויף דער צווייטער זייט פון גאס, זאגענדיג:

— געהט.... מען וועט נאך געווים שלאגען... אדער ארעסטירען...

— וואס? פערשיקען אין סיביר?

— יא, יא....

— און ווי האָט ער גערעדט? איבריגענס ווייס איך. ער איז געווען שטאַרקער און איינפאַכער פון אַלעמען, שטרענגער ווי אַלע, פערשטעהסט זיך, יאָ? ער איז דאָך אַזאַ פּיהלענדער, אַזאַ איידעלער, נאָר ער שעהמט זיך ארויסצוצייגען.... און אַזאַ פעסטער, גלייכער און קלאָהרער, ווי די וואָרהייט אַליין... ער בעזיצט אַלעס... אַלעס! נאָר פון פיעלע זאַכען ענטזאַגט ער זיך אַליין מיט אַ כיון... מורא האָבענדיג, אַז דאָס זאָל ניט שטערען די זאַך. איך ווייס דאָך עס...

איהר הייסער אָטהעם און די ווערטער פון ליעבע האָבען בערוהיגט די מוטער און האָבען צוריק אויפגעהויבען איהרע געפאַלענע כחות.

— ווען וועט איהר פאָהרען צו איהם — האָט שטיל און צערטליך גע־פרעגט די מוטער, צודריקענדיג סאַשאַ'ס האַנד צו איהר קערפּער. די מיידעל האָט מיט זיכערהייט קוקענדיג פאָרווערטס געענטפערט:

— אַזוי שנעל ווי איך וועל נאָר געפינען אימיצען, וועד זאָל איבער־נעהמען מיין אַרבייט... איך וואַרט דאָך אויך אויפ'ן אורטהייל. וואָהרשיינליך וועט מען מיר אויך פערשיקען אין סיביר... איך וועל דאָן ערקלעהרען, אַז איך וויל מען זאָל מיר שיקען אַהין, וואו ער וועט זיין.

פון הינטען האָט זיך דערהערט סיזאָוו'ס קול:

— גריסט איהם דאָן פון מייגעטוועגען! זאָגט איהם סיזאָוו... ער ווייס... פיאָדר מאַזין'ס אָנקעל...

סאַשאַ האָט זיך אָפּגעשטעלט, האָט זיך אָפּגעקעהרט און האָט איהם דערלאַנגט די האַנד.

— איך בין בעקאַנט מיט פיאָדאָר'ן. מיין נאָמען איז אַלעקסאַנדרא.

— און אייער פאָטער'ס נאָמען?

זי האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהם און האָט געענטפערט:

— איך האָב קיין פאָטער ניט.

— ער איז געשטאָרבען?

— ניין, ער לעבט! — האָט די מיידעל מיט אויפרעגונג אין קול גע־ענטפערט. — ער איז אַ גוטסבעזיצער. יעצט איז ער אַ זעמסקער, בעראַ־בעוועט די פּויערים... און שלאָגט זיי.

— אַזוי! — האָט זיך סיזאָוו אָפּגערופען און נאָך אַ קורצען שווייגען האָט ער קוקענדיג אויף דער מיידעל פון דער זייט געזאָגט:

— נו, ניגאָוונאַ, זיי געזונד! איך דאַרף געהן לינקס... קום אַריין אַ מאָל דורכריידען זיך, טרינקען אַ גלעזעל טהעע... צום ווידערזעהן, פריילין... צו שטרענג רעדט איהר פון אייער פאָטער!... נאַטירליך, דאָס איז אייער זאַך.

— ווארום? ווען אייער זוהן וואלט געווען א שלעכטער, שעדליכער מענש, וואלט איהר זיך געשעהמט צו זאגען עס? — האט סאשא ליידענשאפטליך אויסגערופען.

— איך ווייס?.. איך וואלט געזאגט! — האט סיזאוו ניט גלייך געענטפערט.

— הייסט עס, אז דער אמת איז אייך טהייערער ווי דער זוהן... און מיר איז דער אמת טהייערער ווי מיין פאטער...

סיזאוו האט א שמייכעל געטהאן, צושאקלענדיג מיט׳ן קאפ. נאכדעם האט ער א זיפץ געטהאן און געזאגט:

— נו־נו! איהר מאכט עס פלינק! אויב איהר זאלט ביי דעם לאנג בלייבען, וועט איהר בייקומען די אלטע. — איהר בעזיצט פיעל עקשנות!... זייט געזונד, איך ווינש אייך אלעם גוטעס... און צו מענשען זאלט איהר אויך עטוואס מילדער זיין, הא? נו, זאל אייך גאט העלפען... זיי געזונד, נילאוונא! ווענסט זעהן פאוולען, זאג איהם, אז איך האב געהערט זיין רעדע. איך האב ניט אלעם פערשטאנען... אייניגעס איז מיר זאגאר פארגעקומען שרעקליך, אבער זאג איהם, אז עס איז אמת!

ער האט אראפגענומען די היטעל און האט זיך פערקירעוועט אין דער צווייטער גאס.

— ער מוז זיין א גוטער מענש! — האט סאשא, דורכלאזענדיג איהם מיט א שמייכלענדען בליק פון איהרע גרויסע אויגען, בעמערקט.

דער מוטער האט זיך געדוכט, אז היינט קוקט דער מיידעל׳ס פנים אויס ווייכער און מילדער ווי אימער.

אין דער היים האבען זיי זיך אוועקגעזעצט אויפ׳ן דיוואן, האבען זיך צוגערוקט איינע צו די אנדערע און די מוטער האט, אויסרוהענדיג זיך אין דער שטילקייט, ווידער אנגעפאנגען צו רעדען וועגען סאשא׳ס רייזע צו פאוולען. די מיידעל האט מיט איהרע גרויסע טרוימערישע אויגען געקוקט אין דער ווייטקייט און איבער איהר בלאסען פנים האט זיך צוגאסען א רוהיגע פערטראכטקייט.

— נאכדעם ווי עס וועלען ביי אייך געבארען ווערען קינדער, וועל איך קומען צו פאהרען צו אייך און וועל ארומגעהן ארום זיי. און מיר וועלען דארטען לעבען ניט ערגער ווי דא... ארבייט וועט דאך פאוועל געפינען, ער האט דאך גילדערנע הענד...

סאשא האט געווארפען א פארשענדען בליק אויף דער מוטער און האט געפרעגט:

— אָבער ווילט זיך איך ניט פאָהרען שוין גלייך יעצט מיט איהם? די מוטער האָט א זיפץ געטהאָן און געענטפערט:

— וואָס קען איך איהם נוצען? איך וועל איהם נאָר שטערען אין פאַל ער וועט וועלען ענטלויפען... און ער וועט גאָר ניט איינשטימען אויף דעם...

סאשא האָט א שאָקעל געטהאָן מיט'ן קאָפּ:

— איך דענק אויך, אז ער וועט ניט מסכים זיין...

— אויסער דעם האָב איך דאָ ארבייט! — האָט די מוטער צוגעגעבען מיט א לייכטען שטאָלץ.

— יא! — האָט זיך סאשא נאָכדענקליך אָפּגערופען. — דאָס איז גוט...

פּלוצלונג האָט זי א ציטער געטהאָן, פּונקט ווי זי וואָלט וועלען אראָפּ־ווארפען פון זיך עפּעס און האָט אָנגעפאַנגען צו ריידען איינפאַך און ניט הויך:

— ער וועט דאָרט ניט פערבלייבען. ער וועט געוויס ענטלויפען...

— אָבער וואָס וועט זיין מיט איך?... און מיט'ן קינד, אויב עס זאָל זיין?...

— איך ווייס ניט. דאָס וועלען מיר שוין דאָרט זעהן. ער דארף זיך ניט רעכענען מיט מיר און איך וועל איהם ניט שטערען. ער איז צו יעדער צייט א פרייער מענש, איך בין זיין חבר... מיר וועט זיין שווער, איך ווייס, צו שיידען זיך מיט איהם, אָבער איך וועל שוין אויסקומען... איך וועל איהם ניט שטעהן אין וועג, ניין.

די מוטער האָט דערפיהלט, אז סאשא איז פעהיג צו האַנדלען אזוי ווי זי רעדט און זי האָט דערפיהלט א מיטלייד צו איהר. זי האָט איהר ארומ־גענומען און געזאָגט:

— מיין ליעבינקע, עס וועט אייך זיין שווער!

סאשא האָט א שמייכעל געטהאָן און האָט זיך צוגעטוליעט צו איהר מיט'ן גאַנצען קערפּער. איהר שטימע האָט געקלונגען שטיל אָבער שטאַרק און אויף איהר פּנים האָט זיך בעוויזען א רויטער שיין.

— ביז דאַן איז נאָך ווייט... אָבער דענקט ניט, אז דאָס איז פערבונדען מיט וועלכע ניט איז אָפּפער... איך ווייס וואָס איך טהו און ווייס וואָס איך קען ערווארטען... איך וועל זיין גליקליך, אויב איהם וועט זיין גוט מיט מיר. מיין אויפגאַבע, מיין וואונש איז צו פערגרעסערען זיין ענערגיע, געבען איהם אזוי פיעל גליק, ווי פיעל איך קען נאָר! איך האָב איהם זעהר שטאַרק ליעב... און ער מיר אויך, — איך ווייס עס! מיר וועלען זיך אויסטוישען מיט אונזערע געפיהלען און וועלען דאדורך בעררייכערען איינע די אַנדערע, און אויב עס וועט נויטיג זיין, וועלען מיר זיך שיידען ווי פריינד...

די מוטער האָט מיט אַ גליקליכען שמייכעל געזאָגט:

— איך וועל קומען צו פאָהרען צו אייך... און פיעלייכט וועט מען מיר אויך פערשיקען...

און לאַנג זיינען זיי געזעסען צוגעטוליעט איינע צו די אַנדערע און האָבען שווייגענדיג געטראַכט וועגען דעם געליעבטען מענשען. עס איז גע־ווען שטיל, אַנגענעהם־טרויעריג און וואַרם.

דאַן איז געקומען ניקאָליי אַ מיעדער און נאָכדעם ווי ער האָט זיך אויס־געטהאָן, האָט ער שנעל אָנגעפאַנגען צו רעדען:

— נו, סאַשענקאַ, וואַרפט זיך אַרויס פון דאַנען, אַזוי לאַנג ווי איהר זייט נאָך גאַנץ! נאָך מיר געהען נאָך פון פריהמאָרגען אָן צוויי שפּיאָנען און אַזוי אָפען, אַז דאָס שמעקט מיט אַן אַרעסט... איך פיהל שוין פאָראויס... מסתמא האָט ערגעץ וואָס פּאַסירט... אַגב אורחא, דאָ האָב איך פּאַוועל'ס רעדע, מען האָט בעשלאָסען איהר אָפּצודרוקען... — טראָגט עס אַוועק צו ליודמילאַ'ן און זאָגט איהר, אַז זי זאָל אַרבייטען שנעלער... פּאַוועל האָט זעהר גוט גערעדט, ניל'אָוונאַ!... היט זיך פאַר די שפּיאָנען, סאַשאַ... וואַרט, בעהאַלט דעזע פּאַפּיערלעך אויך... גיט עס אָפּ פיעלייכט איוואַנען...

רעדענדיג, האָט ער פעסט געריבען זיינע פערפראָרענע הענד און צו־געהענדיג צום טיש, האָט ער אָנגעפאַנגען שנעל אויסצולײדיגען די טיש־קעסטלעך. ער האָט דורכגעקוקט די פּאַפּיערען, האָט אייניגע צוריסען און אַנדערע האָט ער אָפּגעלעגט אָן אַ זייט.

— איך האָב דאַכט זיך ניט לאַנג אויסגערייניגט און עס האָט זיך שוין ווידער אָנגעקליבען אַ סך... צום טייפעל! איך דענק, ניל'אָוונאַ, אַז פאַר אייך וואָלט אויך געווען בעסער, אַז איהר זאָלט ניט נעכטיגען היינט אין הויז, האַ? בייצוואוואוינען דיעזען שפּיעל איז גאַנץ לאַנגווייליג און זיי קענען נאָך אייך אויך אַרעסטירען... איהר אָבער וועט דאָך דאַרפען אונבעדינגט אַוועקפיהרען פּאַוועלס רעדע אין פערשיעדענע ערטער...

— וואָס קענען די זשאַנדאַרען מיט מיר טהאָן? — האָט זי געזאָגט. — און עס קען נאָך זיין, אַז איהר האָט אַ טעות... ניקאָליי האָט אַ מאַך געטהאָן מיט'ן האַנד און האָט מיט זיכערהייט געזאָגט:

— איך דערשמעק... אויסער דעם וואָלט איהר געקענט דערוויל אַרויס־העלפען ליודמילאַ'ן, האַ? האַלט זיך וואָס ווייטער פון געפאַהר...

די מעגליכקייט איינטהייל צו נעהמען אין דרוקען דעם זוהן'ס רעדע איז איהר געווען אַנגענעהם און זי האָט געענטפערט:

— אויב אזוי, וועל איך געהן... אבער — איך האב ניט מורא...

און אונערוואַרטעט פאר זיך אליין, האט זי מיט זיכערהייט געזאגט:

— יעצט האב איך פאר קיין זאך קיין מורא ניט... גאט צו דאנקען! יעצט ווייס איך דאך שוין...

דאס וואס זי האט געוואוסט האט ארויסגערופען אויף איהר געזיכט א רוהיגען שמייכעל.

— אויסגעצייכענט! — האט ניקאליי אויסגערופען, ניט קוקענדיג אויף איהר. — אט וואס, איהר זאגט מיר אקאָרשט וואו איהר האט אהינ־געטהאן מיין טשעמאָדאן מיט מיינע וועש... איהר האט אלעס פערכאפּט אין אייערע הענד און איך האב גאר ניט די מעגליכקייט פריי צו בענוצען זיך מיט מיין אייגענטהום... איך וועל זיך אין גאנצען צוגרייטען. דאס וועט פאר דער פאליציי זיין אן אונאנגענעהמע איבערראשונג...

סאשא האט שווייגענדיג געברענט אין אויוועלע שטיקלעך פּאפּיער און ווי זיי פלעגען פערברענט ווערען פלעגט זי זייי אויסמישען מיט די אש.

— איהר, סאשא, געהט! — האט ניקאליי געזאגט, אויסשטרעקענדיג איהר די האנד. — צום ווידערזעהן! פערגעסט מיר ניט צו ברענגען ביכער, אויב עס וועט ערשיינען עפּעס א וויכטיגע און אינטערעסאנטע זאך... נו, צום ווידערזעהן, טהייערער חבר! זייט פארזיכטיגער...

— איהר רעכענט אויף לאנג? — האט סאשא געפרעגט.

— דער טייפעל ווייסט זיי! וואהרשיינליך... האבען זיי געגען מיר וואס... נילאוונא, איהר געהט צוזאמען. צווייען מיט א מאל איז שווערער נאכצושפּירען... גוט?

— איך געה! — האט די מוטער געענטפערט. — איך וועל זיך גלייך אנטהאן...

זי האט אויפמערקזאם געקוקט אויף ניקאלייען, אבער אויסער פארזיכ־טיגקייט, וועלכע האט פערשטעלט דעם געוועהנליכען גוטען און מילדען אויס־דרוק פון געזיכט, האט זי קיין זאך ניט בעמערקט. זי האט ניט געזעהן קיין צייכען פון אויפרעגונג אויף דיעזען מענשען, וועלכער איז איהר געווען טהייערער פון אלע אנדערע. ער איז פערבליעבען דער זעלבער ווי פריהער, האט געלעבט זיין געהיימניספאלען אינערליכען לעבען און האט די איבריגע וועלט געלאזען ערגעץ הינטער זיך. זי האט אבער געוואוסט, אז ער איז צוגעגאנגען צו איהר נעהנטער ווי אלע אנדערע און זי האט איהם געליעבט מיט א פארזיכטיגער ליעבע. יעצט האט זי שטארק רחמנות געהאט אויף איהם. אבער זי האט איינגעהאלטען איהר געפיהל, ווי־סענדיג, אז ווען זי זאל איהם עס

ארויסציינגען, וועט זיך ניקאָליי פערליערען און ער וועט ווערען, ווי אימער אין אזעלכע פעלע, א ביסעל לעבערליך. זי האָט איהם אָבער ניט געוואָלט זעהן אזעלכען. זי איז ווידער אריין אין צימער.

ער האָט, דריקענדיג סאשא׳ס האנד, געזאָגט:

— אויסגעצייכענט! איך בין זיכער, אז דאָס איז זעהר גוט פאר איהם און פאר אייך. א ביסעלע גליק שאדעט ניט... אָבער ניט פיעל, אום עס זאָל ניט פאלען אין פרייז.. איהר זייט פערטיג, ניל‎אָוונא?

ער איז צוגעגאנגען צו איהר שמייכלענדיג און ער האָט צו רעכט געמאכט זיינע ברילען.

— נו, צום ווידערזעהן... איך וויל האָפען, אז אין דריי, פיער מאָנאטען, שפעטסטענס אין א האלב יאָהר ארום! א האלב יאָהר — דאָס איז זעהר א סך לעבען.. אין א האלב יאָהר צייט קען מען אָפּטהאָן זעהר א סך ארבייט... שאנעוועט זיך, איך בעט אייך, יא? קומט לאָמיר זיך אומארמען...

א דארער און א דינער און האָט ער ארומגעכאפּט איהר האלז מיט זיינע שטייפע הענד, האָט קוק געטהאָן אין איהרע אויגען און האָט זיך פאַנאנדערגעלאכט זאָגענדיג:

— איך האָב זיך, דאכט זיך, פערליעבט אין אייך... — שטענדיג האלט איך אייך אין איין אומארמען.

זי האָט געשוויגען, קושענדיג איהם אין שטערען, אין די באקען, און איהרע הענד האָבען געציטערט. אום ער זאָל עס ניט בעמערקען, האָט זי זיי אויפגעפענט.

— איהר געהט? — אויסגעצייכענט! זייט מאָרגען פאָרזיכטיגער! מאָרגען אין דער פריה זאָלט איהר אריבערשיקען דעם אינגעל, וועלכער געפינט זיך דאָרט ביי ליודמילא׳ן — זאָל ער א קוק טהאָן... נו, צום ווידערזעהן, חברים!...

אויפ׳ן גאס האָט סאשא שטיל געזאָגט צו דער מוטער:

— אָט אזוי איינפאך וועט ער געהן צום טויט, אויב עס וועט נויטיג זיין... און פונקט אזוי וועט ער זיך וואהרשיינליך א ביסעל צואיילען... און ווען דער טויט וועט איהם א קוק טהאָן אין די אויגען, וועט ער אויך צורעכט מאכען זיינע ברילען, וועט א זאָג טהאָן — „אויסגעצייכענט!“ און וועט שטארבען.

— איך האָב איהם זעהר ליעב! — האָט די מוטער געזאָגט.

— איך בעוואונדער איהם... אָבער ליעבען — ניט! איך פערעהר איהם זעהר. ער איז עפּעס טרוקען, הגם ער איז א גוטער און אָפּטמאָל זאָגאר

צערטליך. אָבער דאָס אַלעס — ער איז ניט גענוג מענשליך... דאכט זיך, אַז מען שפּיאָנעוועט אונז נאָך? לאָמיר זיך צוגעהן, און געהט ניט אַריין צו ליודמילאַ'ן, אויב איהר וועט בעמערקען דאָרט אַ שפּיאָן...

— איך ווייס! — האָט די מוטער געזאָגט.

אָבער סאַשאַ האָט נאָך אַ מאָל ווידערהאָלט:

— געהט ניט אַריין... קומט דאַן צו מיר. נו, זייט געזונד, דערוויייל!

זי האָט זיך האַסטיג אומגעקעהרט און איז אַוועק צוריק.

די מוטער האָט איהר נאָכגערופען:

— זייט געזונד!

.28

אין עטליכע מינוט אַרום איז זי שוין געזעסען אין ליודמילאַ'ס קליינעם צימערל און זי האָט זיך געוואַרעמט לעבען אויוועלע. די באַלעבאָסטע איז אַרומגעגאַנגען איבער'ן צימער אין אַ שוואַרצע קלייד אונטערגעגאַרטעלט די טאַליע מיט אַ רימענדעל און זי האָט אָנגעפילט דעם צימער מיט דעם רוי־שענדען קלאַנג פון איהר בעפעהלענדער שטימע.

אין אויווען האָט געטרעשטשעט דער פייער, עס האָט געקלונגען דער פרוי'ס שטימע:

— די מענשען זיינען פיעל מעהר נאַרישער ווי שלעכט. זיי קענען נאָר זעהן דאָס, וואָס עס איז זיי נאָהענט, וואָס מען קען שוין נעהמען... און אַלץ וואָס עס איז נאָהענט איז ביליג. טהייער איז דאָס, וואָס איז ווייט. איי־גענטליך וואָלט דאָך פאַר אַלעמען געווען בעקוועם און אָנגענעהם, ווען דאָס לעבען זאָל ווערען אַן אַנדערער, אַ מעהר לייכטער און די מענשען קליגער, אָבער צוליעב דעם דאַרף מען יעצט אַ ביסעל צו־ליידען...

פּלוצלונג האָט זי זיך אָפּגעשטעלט לעבען דער מוטער און האָט שטילער און פּונקט ווי זי וואָלט זיך עפּעס וועלען פאַר איהר ענטשולדיגען, געזאָגט:

— איך זעה זעלטען מענשען... און ווען אימיצער קומט אַריין, פאַנג איך אָן צו ריידען... קאָמיש, ניט וואָהר?

— וואָרום? — האָט זיך די מוטער אָפּגערופען.

זי האָט געוואָלט טרעפען, וואו דיעזע פרוי דרוקט עס. אָבער זי האָט קיין זאַך אונגעוועהנליכעס ניט בעמערקט. אין צימער מיט דריי פענסטער צום גאַס איז געשטאַנען אַ דיוואַן און אַן אַלמער פאַר ביכער, אַ טיש, שטוהלען. לעבען וואַנד אַ בעט. אין ווינקעל אַ שיסעל אויף אייגצואוואַשען זיך. אין צווייטען ווינקעל — אַן אויוועז, און אויף די ווענד פאָטאָגראַפיעס

פון בילדער. אלץ איז געווען ניי, שטארק און איינפאך און אויף אלעם האט די שטרענגע, ווי פון א מאנאשקע, פיגור פון דער באלעבאסטע געווארפען א קאלטען שאטען. עס האט זיך געפיהלט עפעס פערבארגענעס, בעהאלטענעס, מען האט אבער ניט געקענט וויסען וואו דאס שטעקט. די מוטער האט בעטראכט די טהירען — דורך איינע איז זי אריינגעקומען אהער פון קליינעם קארידאר. לעבען אויווען איז געווען א צווייטע טהיר, א שמאלע און א הויכע.

— איך בין געקומען צו אייך וועגען אן ענין! — האט די מוטער א זאג געטהאן א ביסעל פערשעהמט, זעהענדיג אז די באלעבאסטע קוקט אויף איהר.

— איך וויים! צו מיר קומט מען אנדערש ניט.

עפעס זאנדערבארעס האט געקלונגען אין לודמילא'ס קול, ווען זי האט דיעזע ווערטער ארויסגערעדט. איהרע דינע ליפען האבען געשמייכעלט און הינטער די גלעזלעך פון די ברילען האבען געלויכטען איהרע מאטאווע אויגען.

די מוטער האט איהר דערלאנגט פאוועל'ס רעדע:

— מען בעט אייך, אז איהר זאלט עס וואס שנעלער אפדרוקען...

און זי האט איהר געגומען דערצעהלען וועגען ניקאליי'ס פארבערייטונג צום ארעסט.

לודמילא האט בעהאלטען דאס פאפיערעל הינטער איהר גארטעל און זי האט זיך געזעצט אויף א שטוהל. אין די גלעזלעך פון איהרע ברילען האט זיך אבגעשפיעגעלט דער רויטער שיין פון פייער. איהר געזיכט איז געווען אונבעוועגליך. נאכדעם ווי זי האט אויסגעהערט די מוטער'ס ערצעהלונג האט זי געזאגט ניט הויך, אבער מיט ענטשלאסענהייט:

— ווען זיי וועלען קומען צו מיר, וועל איך שיסען! איך האב דאס רעכט צו פערטהיידיגען זיך געגען געוואלד און עס איז מיין פפליכט צו קעמפפען געגען איהר, ווען איך פאדער דערצוי אויף אנדערע. די רוהיגקייט פון אנדערע קען איך בשום אופן ניט פערשטעהן.

דער שיין פון פייער איז פערשוואונדען פון איהר געזיכט און וויעדער איז עס געווארען שטרענג און הויכמוטהיג.

— דו האסט געבעך א שווערען לעבען! — האט פלוצלונג די מוטער א טראכט געטהאן.

לודמילא האט אנגעפאנגען צו לעזען פאוועל'ס רעדע אהן חשק, אבער וואס ווייטער האט זי זיך אלץ מעהר און מעהר פערטיעפט אין לעזען און ווען

זי האָט געענדיגט האָט זי זיך אויפגעשטעלט און איז צוגעגאנגען צו דער מוטער.

— דאָס איז שעהן! אַט אַזוי האָב איך ליעב! אַלעס אַזוי קלאָהר!...

זי האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּ און האָט נאָך אַ קורצען שווייגען געזאָגט:

— איך האָב ניט געוואָלט רעדען מיט אייך וועגען אייער זוהן, איך האָב זיך מיט איהם ניט געטראָפען און האָב ניט ליעב צו פיהרען קיין אומעדיגע געשפרעכען.... איך ווייס, וואָס דאָס מיינט, אַז מען פערשיקט אַ נאָהענטען מענשען! אָבער איך וויל אייך פרעגען: איז גוט צו האָבען אַזאַ זוהן?...

— געוויס! — האָט די מוטער געענטפערט.

— און עס איז שרעקליך אויך?

די מוטער האָט מיט אַ רוהיגען שמייכעל געענטפערט:

— יעצט איז שוין ניט שרעקליך....

ליודמילאַ האָט מיט איהרע ברוינע הענד צורעכט געמאַכט איהרע גלאַט פערקעמטע האָר און האָט זיך אָבגעקעהרט צום פענסטער. אַ לייכטער שאָטען האָט געציטערט אויף איהרע באַקען, פיעלייכט דער שאָטען פון אַ דערשטיקטען שמייכעל.

— מיר וועלען עס אָבדרוקען... איהר וועט מיר העלפען?

— נאַטירליך!

— איך וועל עס שנעל אויפזעצען... איהר לעגט זיך צו, איהר האָט געהאַט אַ שווערען טאָג און זייט מיעד. לעגט זיך דאָ אויפ׳ן בעט, איך וועל ניט שלאָפען און ביינאַכט וועל איך אייך פיעלייכט אויפוועקען, אַז איהר זאָלט מיר העלפען.... ווען איהר וועט זיך לעגען, זאָלט איהר פערלעשען דעם לאָמפּ.

זי האָט אַריינגעוואָרפען אין אויווען צוויי שייטלעך האָלץ און איז אַרויס דורך דער שמאָלער טהיר לעבען אויווען, צומאַכענדיג איהר פעסט הינטער זיך. די מוטער האָט איהר נאָכגעקוקט און זי האָט זיך אָנגעפאַנגען אויסצוטהאָן, טראַכטענדיג דערביי וועגען דער באַלעבאָסטע.

— זי איז אַזוי שטרענג... בענקט נאָך עפּעס...

עס האָט זיך איהר געדרעהט דער קאָפּ פון מיעדקייט, אויפ׳ן הארצען איז איהר געווען עפּעס אַזוי מאָדנע רוהיג און אַלעס איז אין איהרע אויגען געווען בעלויכטען מיט אַ ווייכען, מילדען שיין, וועלכער האָט שטיל און גלייכמעסיג אָנגעפילט איהר האַרץ. זי האָט אויסגעלאָשען דעם לאָמפּ, האָט זיך אַריינגע־לעגט אין דער קאַלטער בעט, האָט זיך צוזאַמענגעקאָרטשעט אונטער׳ן קאָל־דרע און איז שנעל ענטשלאָפען געוואָרען.

ווען זי האָט אויפגעעפענט די אויגען, איז דער צימער געווען אָנגעפילט

מיט א העלען שיין פון דעם קלאָהרען ווינטער־טאָג. די באַלעבאָסטע איז געלעגען אויפ'ן דיוואַן מיט א בוך אין האַנד און האָט מיט א שמייכעל געקוקט אויף דער מוטער.

— אַך, גאַטעניו! — האָט די מוטער אויסגערופען פערשעהמט. — איך האָב גאַנץ גוט אריינגעשלאָפען, הא?

— גוט מאָרגען! — האָט זיך ליוּדמילאַ אָבגערופען. — עס איז שוין באַלד צעהן, שטעהט אויף, מיר וועלען טרינקען טהיי.

— ווארום זשע האָט איהר מיר ניט אויפגעוועקט?

— איך האָב טאַקע געוואָלט, איך בין צוגעגאַנגען צו אייך, אָבער איהר האָט אַזוי שעהן געשמייכעלט אין שלאָף....

מיט א פלינקער בעוועגונג פון גאַנצען קערפּער האָט זי זיך אויפגעהויבען פון דיוואַן, איז צוגעגאַנגען צום בעט און האָט זיך איינגעבויגען צו דער מוטער און אין איהרע מאַטאָווע אויגען האָט די מוטער דערזעהן עפּעס נאָהענטעס און בעקאַנטעס.

— איך האָב אייך געזשאַלעוועט צו שטערען... פּיעלייכט האָט איהר געזעהן א גליקליכען חלום....

— איך האָב גאָר נישט געזעהן!

— נו, דאָס איז אַלץ איינס... מיר איז אָבער געפעלען געווען אייער שמייכעל. אַזא רוהיגער, גוטער...

ליוּדמילאַ האָט זיך פאַנאַנדערגעלאַכט און איהר געלעכטער האָט געקלונגען אַזוי ווייך, ווי סאַמעט.

— איך האָב זיך פערטראַכט וועגען אייער לעבען! איהר האָט דאָך אַזא שווערען לעבען!...

די מוטער האָט בעוועגט די ברעמען און האָט געשוויגען, טראַכטענדיג.

— נעווים א שווערען! — האָט ליוּדמילאַ אויסגערופען.

— איך ווייס שוין אַליין ניט! — האָט די מוטער פאָרזיכטיג בעמערקט.

— אַמאָל דאַכט זיך מיר, אז עס איז שווער... אָבער אַלעס איז דאָך אַזוי ערענסט, אַזוי וואונדערבאַר... איינס בעוועגט זיך אַזוי שנעל נאָך דאָס אַנדערע....

די בעקאַנטע כוואַליע פון מונטערער עררעגונג האָט זיך אויפגעהויבען אין איהר האַרצען און האָט איהר אָנגעפילט מיט געדאַנקען און געשטאַלטען. זי האָט זיך געזעצט אויפ'ן בעט און האָט שנעל גענומען בעקליידען די געדאַנקען מיט ווערטער.

— אַלעס ציהט צו איינעם און דעם זעלבען ציעל, און ווי דער פייער אין

א ברענענדער הויז שלאָגט עס אין דער הויך. דאָ דרינגט עס דורך, דאָרטען גלענצט עס אויף, אַלץ ליכטיגער, אַלץ שטאַרקער... פיעל שווערעס איז מיט דעם לעבען פערבונדען! די מענשען ליידען, מען שלאָגט זיי גרויזאַם און מען אונטערדריקט אַלעמען, יעדען שפּיערט מען נאָך... זיי בעהאַלטען זיך אין לעבען ווי מאַנאַכען... און פיעלע פערגעניגענס זיינען זיי פערבאָטען... דאָס איז זעהר שווער!

ליודמילאַ האָט שנעל א וואָרף געטהאָן דעם קאָפּ אַהינטער, האָט איהר שנעל אומאַרעמט מיט איהר בליק און האָט בעמערקט:

— איהר רעדט גאָר ניט פון זיך!

די מוטער האָט א קוק געטהאָן אויף איהר, איז אויפגעשטאַנען פון בעט און האָט געפרעגט:

— ניט וועגען זיך?... ווי אַזוי דען קען מען זיך אָפּרוקען אָן א זייט, ווען דו האָסט אי דעם ליעב, אי יענער איז דיר טהייער און דו האָסט מיטלייד מיט אַלעמען... אַלץ שטופּט זיך אין הארצען... און עס ציהט דיך צו אַלעמען... ווי קען מען דען אָבטרעטען אָן א זייט?

זי איז געשטאַנען אין מיטען צימער א האַלב אָנגעקליידעטע און האָט זיך א ווייל פערטראַכט. איהר האָט זיך פּלוצים אויסגעדוכט, אַז די פרוי, וועלכע האָט געלעבט אין שטענדיגער זאָרג וועגען איהר זוהן, האָט זיך אָבגעזונדערט פון איהר, איז ווייט אוועק פון איהר און איז שוין מעהר ניטאָ. זי האָט זיך צוגעהאָרכט צו זיך און האָט געוואָלט אריינקוקען אין איהר אייגען הארץ, נאָר זי האָט מורא געהאַט דאָרטען ניט צו דערוועקען איהר אַלטען אונרוה.

— וועגען וואָס האָט איהר זיך פערטראַכט? — האָט די באַלעבאָסטע געפרעגט, צוגעהענדיג צו איהר.

— איך ווייס אַליין ניט! — האָט די מוטער געענטפערט.

זיי האָבען געשוויגען, האָבען קוקענדיג איינע אויף די אַנדערע א שמייכעל געטהאָן, נאָכדעם האָט ליודמילאַ געזאָגט, ארויסגעהענדיג פון צימער:

— מען דאַרף אַקאָרשט זעהן, וואָס הערט זיך מיט מיין סאַמאָוואַר!

די מוטער האָט א קוק געטהאָן אין פענסטער. דרויסען האָט געשיינט א קאַלטער, פעסטער טאָג, אויפ'ן הארצען איז איהר אויך געווען ליכטיג, אָבער הייס. זי האָט געוואָלט וועגען אַלעם, לאַנג און פרעהליך רעדען און דאַנקען אימיצען פאַר דעם אַלעם, וואָס עס האָט אריינגעדרונגען אין הארצען און האָט דאָרט געגליהט מיט א פאַרנאַכטיגען שיין. איהר האָט זיך פערוואָלט גאָט בעטען. אימיצענס א יונגע געזיכט האָט זיך איהר דערמאָנט, א הילכיגע שטימע האָט אין איהר זכרון אויסגערופען — „דאָס איז פּאַוועל וולאַסאָוו'ס

מוטער!"... פרעהליך און מילד האָבען אַ שיין געטהאָן סאַשאַ'ס אויגען, עס איז ענטשטאַנען ריבין'ס דונקעלע פיגור, די בראָנזענע פעסטע געזיכט פון זוהן האָט געשמייכעלט, ניקאָליי האָט געפינטעלט מיט די אויגען און פּלוצלינג האָט זיך אַלעס צוזאַמענגעגאָסען און פערפלאָנטערט אין אַ דורכזיכטיגען וואָלקען, וועלכער האָט ארומגענומען אַלע גערדאַנקען מיט אַ געפיהל פון רוהיגקייט.

— ניקאָליי איז גערעכט געווען! — האָט לודמילא געזאָגט, אריינקור־מענדיג — מען האָט איהם אָהן צווייפעל ארעסטירט. איך האָב געשיקט אַהין דעם אינגעל, אזוי ווי איהר האָט מיר געהייסען. ער זאָגט, אז אויפ'ן הויף געפינט זיך פּאָליציי, ער האָט געזעהן אַ פּאָליציסט, וועלכער האָט זיך בעהאַל־טען הינטער'ן טהויער. און שפּיאָנען געהען דאָרט ארום, דער אינגעל קען זיי.

— אזוי! — האָט די מוטער געזאָגט, שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ. — אָרימער, ניקאָליי....

און זי האָט אַ זיפץ געהאָן, אָבער שוין אָהן טרויער און זי האָט זיך גליך אויפ'ן שטעל פערוואונדערט איבער דעם.

— ער האָט די לעצטע צייט זעהר פיעל פּאָרלעזונגען געגעבען צווישען די שטאָדטישע ארבייטער און איבערהויפּט איז איהם שוין צייט געווען אריינצופאַלען! — האָט רוהיג בעמערקט ליודמילא. — די חברים האָבען שטענדיג געטענה'ט: פאָהר אוועק! אָבער ער האָט ניט געהערט. מיין מיינונג איז, אז אין אזעלכע פעלע דאַרף מען צווינגען און ניט איינרעדען...

אין טהיר האָט זיך בעוויזען אַ אינגעל מיט רויטע באַקען, שווארצע האָר, שעהנע בלויע אויגען און אַ הויקערדיגען נאָז.

— זאָל איך אריינטראָגען דעם סאַמאָוואר? — האָט ער געפרעגט מיט אַ הילכיגען קול.

— זיי אזוי גוט, סעריאָזשאַ!... איך האָב דאָך איהם ערצויגען. איהר האָט איהם פריהער געזעהן אַ מאָל?

— ניין.

— ער פלעגט אמאָל אריינקומען צו ניקאָלייען, איך פלעג איהם שיקען...

דער מוטער האָט זיך געדוכט, אז ליודמילא איז עפּעס היינט אַן אנדערע, זי איז איינפאַכער און איז איהר נעהנטער. אין די בויגיגע בעוועגונגען פון איהר שלאַנקען קערפּער איז געלעגען פיעל שעהנקייט און קראַפט, וועלכע האָט עטוואָס ווייכער געמאַכט איהר שטרענגען און בלאַסען פּנים. דורך דער נאַכט זיינען די רינגען אונטער איהרע אויגען גרעסער געוואָרען, און עס האָט זיך

געפיהלט אין איהר א גרויסע אַנשטרענגונג. עס האָט אויסגעזעהן ווי אין איהר הארצען וואָלט געווען פעסט אַנגעצויגען א סטרונע.

דער אינגעל האָט אריינגעבראַכט דעם סאַמאָוואר.

— ווער בעקאַנט, סעריאָזשאַ ! דאָס איז פעלאַגעא ניליאָוונא, די מוטער פון דעם ארבייטער, וועלכען מען האָט נעכטען פעראורטהיילט.

סעריאָזשאַ האָט זיך שווייגענדיג א נויג געטהאָן, האָט א דריק געטהאָן די מוטער'ס האנד, איז ארויסגעגאנגען, האָט געבראַכט בולקעס און האָט זיך געזעצט צום טיש. ליודמילאַ האָט ביים אַנגיסען טהיי געטענה'ט מיט דער מוטער, אז זי זאָל ניט געהן אהיים ביז וואנען עס וועט ניט קלאָהר ווערען, אויף וועמען די פאָליציי וואַרט דאָרט.

— אפשר וואַרט מען דאָרט אויף איך.... איך וועט מען דאָך זיכער אויספרעגען...

— זאָלען זיי פרעגען ! — האָט זיך אָבגערופען די מוטער. — און אויב מען וועט ארעסטירען, איז אויך ניט קיין גרויסער אונגליק. איך וואָלט נאָר וועלען פּאַוועל'ס רעדע פריהער פאַנאַנדערשיקען.

— איך האָב איהר שוין אויפגעזעצט. מאָרגען וועט מען איהר שוין קענען האָבען פאר'ן שטאָדט און פאר דער פאָרשטאָדט... און עס וועט נאָך קלעקען פאר'ן אויעזד. איהר קאָנט נאַטאַשאַ'ן ?

— א פראַגע דאָס איז !

— אָט וועט איהר עס אָוועקפיהרען צו איהר...

דער אינגעל האָט געלעזען א צייטונג און עס האָט אויסגעזעהן, ווי ער וואָלט גאָר נישט געהערט, אָבער צייטענווייז פלעגען זיינע אויגען א קוק טהאָן פון אונטער דער צייטונגס בלאַט אויף דער מוטער און ווען זי פלעגט בעגעגענען זיין לעבהאַפטען בליק פלעגט איהר זיין אנגענעהם און זי פלעגט שמייכלען. ליודאָמילאַ האָט ווידער דערמאַנט אָהן שום בעדויערונג וועגען ניקאָליים ארעסט און דער מוטער איז אויסגעקומען גאַנץ נאַטירליך איהר טאָן. די צייט איז געלאָפען שנעלער, ווי אין אנדערע טעג. ווען מען האָט געענדיגט טהיי טרינקען איז שוין געווען ארום האלבען טאָג.

— זיך גאָר ניט ארומגעקוקט, ווי די צייט איז פערלאָפען ! — האָט ליודמילאַ אויסגערופען.

29.

און אין דער זעלבער צייט האָט מען האַסטיג אַנגעקלאַפּט. דער אינגעל האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט פרעגענדיג א קוק געטהאָן אויף דער באַלע-באַסטע, פערזשמורענדיג שעהן די אויגען.

— שפּאַר אָפּ, סעריאָזשאַ. ווער קען עס זיין?

און מיט אַ רוהיגער בעוועגונג האָט זי אַראָבגעלאָזען די האַנד אין קעשענע פון קלייד, זאָגענדיג צו דער מוטער:

— אויב דאָס זיינען זשאַנדאַרען, טו שטעלט איהר זיך, פּעלאַגעאַ נילאָוונאַ, אָוועק דאָ אין דיעזען ווינקעל... און דו, סעריאָזשאַ...

— איך וויים! — האָט שטיל געענטפערט דער אינגעל, פערשווינדענדיג.

די מוטער האָט אַ שמייכעל געטהאָן. די אַלע פּאָרבערייטונגען האָבען אין איהר ניט אַרויסגערופען קיין אויפרעגונג. זי האָט ניט געהאַט קיין פאָרגעפיהל פון אַן אונגליק.

עס איז אַריינגעקומען דער קליינער דאָקטאָר. ער האָט שנעל געזאָגט:

— ערשטענס איז ניקאָליי אַרעסטירט... אהאַ, איהר זייט דאָ, נילאָוונאַ?... איהר זייט ניט געווען אין צייט פון אַרעסט?

— ער האָט מיר אָבגעשיקט אהער.

— הם. איך דענק ניט, אַז דאָס קען אייך נוצען!... צווייטענס האָבען היינט ביינאַכט פערשיעדענע יונגע לייט אָבגעדרוקט אויף העקטאָגראַפען אַ פינף הונדערט שטיק פון דער רעדע... איך האָב געזעהן — עס איז אַרויס ניט שלעכט, קלאָהר און דייטליך. זיי ווילען עס ביינאַכט פערשפּרייטען איבער׳ן שטאָדט. איך בין נעגען דעם — פאַר׳ן שטאָדט איז בעסער געדרוקטע און דיעזע דאַרף מען אָוועקשיקען ערגעץ־וואו אַנדערש.

— אָט וועל איך זיי אָוועקפיהרען נאַטאַשאַ׳ן! — האָט די מוטער לעבהאַפטיג אויסגערופען. — גיט עס אהער!

איהר האָט זיך זעהר שטאַרק געוואָלט וואָס גיכער פערשפּרייטען פּאַוועל׳ס רעדע, פערזייען די גאַנצע ערד מיט דעם זוהנ׳ס ווערטער און זי האָט געקוקט אויפ׳ן דאָקטאָר מיט וואַרטענדע אויגען.

— דער טייפעל וויים, צי עס איז גאָר בעקוועם פאַר אייך צו נעהמען זיך פאַר דיעזער זאַך — האָט דער דאָקטאָר אונבעשלאָסען געזאָגט, און ער האָט אַרויסגענומען דעם זייגער. — יעצט איז דריי און פערציג מינוט נאָך עלף... דער צוג געהט אָב פינף נאָך צוויי. אהין וועט איהר אָנקומען פופצעהן נאָך פינף... איהר וועט אָנקומען אין אבענד, אָבער ניט גענוג שפּעט... אָבער ניט דאָס איז די הויפּטזאַך...

— ניט דאָס! — האָט די באַלעבאָסטע איבערגע׳חזר׳ט.

— וואָס זשע דען? — האָט די מוטער געפרעגט, צורוקענדיג זיך צו זיי.

— די הויפּטזאַך איז דאָך, אַז די אַרבייט זאָל אָפּגעטהאָן ווערען גוט... און דאָס מאָגט איהר שוין זיכער זיין!

ליודמילאַ האָט דורכדרינגליך אַ קוק געטהאָן אויף איהר און, רייבענדיג דעם שטערען, האָט זי בעמערקט:

— פאַר איך איז דאָס געפעהרליך...

— ווארום? — האָט די מוטער צוהיצט אויסגערופען.

— אָט ווארום! — האָט דער דאָקטאָר אָנגעפאַנגען רעדען שנעל. — איהר זייט פערשוואונדען פון הויז מיט אַ שטונדע בעפאָר ניקאָליי'ס ארעסט. איהר זייט אוועקגעפאָהרען אויפ'ן זאַוואָד, וואו אַלע קענען אייך אַלס די לעהרערין'ס אַ טאַנטע. נאָך אייער אָנקומען האָבען זיך אויפ'ן זאַוואָד בעוויזען דיעזע שעדליכע בלעטלעך. דאָס אַלעס קען זיך צוזאַמענפלעכטען אין אַ שטריק ארום אייער האַלז.

— מען וועט מיר דאַרטען ניט בעמערקען! — האָט די מוטער געענט־פערט. און אויב מען וועט מיר ארעסטירען, ווען איך וועל זיך שוין צוריק־קעהרען און מען וועט מיר פרעגען וואו איך בין געווען....

זי האָט זיך אָבגעשטעלט אויף אַ רגע און האָט דאַן אויסגערופען:

— איך ווייס וואָס צו ענטפערען! פון דאָרט וועל איך אוועקפאָהרען גלייך אין פאָרשטאָדט, דאָרטען האָב איך אַ בעקאַנטען מיט'ן נאָמען סיזאָוו... נו, וועל איך זאָגען, אז איך בין גלייך פון געריכט געקומען צו איהם... די צרות האָבען מיר געטריבען... און איך בין די גאַנצע צייט געווען ביי איהם... ער וועט אויך זאָגען דאָס אייגענע... זעהט איהר?

פיהלענדיג, אז זיי ווילען זיך אונטערגעבען די קראַפט פון איהר ווילען, וועלענדיג זיי צוטרייבען צו דעם וואָס שנעלער, האָט זי גערעדט מיט אַלץ מעהר עקשנות און זיי האָבען ענדליך איינגעוויליגט.

— מילא, נו, פאָהרט! — האָט אָהן חשק צוגעשטימט דער דאָקטאָר.

ליודמילאַ איז ארומגעגאַנגען אַ פערטראַכטע איבער'ן צימער און האָט געשוויגען. איהר געזיכט איז איינגעפאַלען און איז געוואָרען מאַט און דעם קאָפּ האָט זי געהאַלטען, אָנשטרענגענדיג די מוסקולען פון האַלז און פונקט ווי דער קאָפּ וואָלט איהר געוואָרען פּלוצלינג שווער און איז אראָבגעזונקען אויפ'ן הארצען. די מוטער האָט עס בעמערקט. די אָהן חשק'דיגע צושטימונג פון דאָקטאָר האָט ביי איהר ארויסגעריסען אַ זיפץ פון הארצען.

— איהר האַלט שטענדיג אין אָבהיטען מיר! — האָט זי שמייכלענדיג געזאָגט. — זיך היט איהר ניט אָפּ...

— דאָס איז ניט ריכטיג! — האָט דער דאָקטאָר געענטפערט. — מיר היטען זיך אָפּ, מיר דאַרפען זיך אָפּהיטען! און מיר זידלען שטאַרק דעם יעני־

גען, וואס פטר'ט זיינע בחות אומזיסט, יא! יעצט אט וואס — די רערע וועט איהר בעקומען אויפ'ן וואקזאל...

ער האט איהר ערקלעהרט, ווי אזוי דאס וועט אבגעטהאן ווערען, נאכדעם האט ער א קוק געטהאן איהר אין געזיכט און האט געזאגט:

— נו, איך ווינש איך ערפאלג! איהר זייט גליקליך, יא?

און ער איז אוועק, פארט ניט צופריעדען מיט עפעס וואס. ווען די טהיר האט זיך צוגעמאכט הינטער איהם, איז ליודמילא צוגעגאנגען צו דער מוטער און האט שטיל לאבענדיג געזאגט:

— יא טהייערינקע... איך פערשטעה אייך...

זי האט איהר גענומען אונטער'ן ארעם און האט ווידער גענומען שטיל ארומשפאציערען איבער'ן צימער

— איך האב אויך א זוהן. ער איז שוין דרייצעהן יאהר אלט, אבער ער וואוינט ביים פאטער. מיין מאן איז א געהילפס־פראקוראר, פיללייכט איז ער שוין יעצט א פראקוראר, און דער אינגעל איז מיט איהם... איך טראכט אפט, וואס וועט פון איהם ארויסוואקסען...

איהר פייכטע שטימע האט א ציטער געטהאן, נאכדעם האט זי ווידער נאכדענקליך און שטיל אנגעפאנגען.

— איהם ערציהט א בעוואוסטזיניגער פיינד פון די מענשען, וועלכע זיינען מיר נאהענט, וועמען איך האלט פאר די בעסטע מענשען פון דער וועלט. און דער אינגעל קען אויסוואקסען מיינער א שונא... מיט מיר וואוינט ער ניט, איך לעב אונטער א פרעמדען נאמען... אכט יאהר צייט האב איך איהם ניט געזעהן... אכט יאהר — דאס איז א סך!

זי האט זיך אבגעשטעלט לעבען פענסטער, האט געקוקט אויף דעם בלאסען, לעערען הימעל און האט ווייטער פארטגעזעצט:

— ווען ער וואלט געווען מיט מיר, וואלט איך געווען שטארקער, איך וואלט ניט געהאט דיעזע וואונד אין מיין הארצען, וועלכע בלוטעט מיר שטענדיג.... און זאגאר ווען ער וואלט געשטארבען, וואלט מיר געווען פיעל לייכטער... דאן וואלט איך געוואוסט אז ער איז נאר טויט, אבער ניט קיין פיינד פון דעם, וואס עס איז העכער פון א מוטער־געפיהל.

— ליעבינקע, מיינע! — האט שטיל געזאגט די מוטער, פיהלענדיג ווי דאס הארץ פערגעהט איהר פון מיטלייד.

— איהר זייט א גליקליכע! — האט ליודמילא מיט א שמייכעל בעמערקט. — דאס איז גרויסארטיג — די מוטער מיט'ן זוהן האנד ביי האנד... דאס טרעפט מען זעלטען!....

וואָסאָווא האָט אונערוואַרטעט פאַר זיך אַליין אויסגערופען:

— יאַ, גוט! — און פּונקט עפּעס אַזוי ווי זי וואָלט וועלען פערטרויען אַ סוד, האָט זי מיט אַן אָראָבגעלאָזענער שטימע פאָרטגעזעצט: — אַן אַנדער לעבען!... אַלע — איהר, ניקאָליי איוואַנאָוויטש, אַלע מענשען, וועלכע קעמפּ־פען פאַר דער גערעכטיגקייט — געהען אויף האַנד ביי האַנד!... פּלוצלינג זיינען מיר אַלע געוואָרען נאָהענט... איך פערשטעה אַלעמען... קיין ווערטער פערשטעה איך ניט, אָבער דאָס איבעריגע פערשטעה איך... אַלעס!...

— אַזוי! — האָט ליודמילאַ אַ זאָג געטהאָן — אַזוי...

די מוטער האָט אַרויפגעלעגט די האַנד אויפ'ן האַרצען און שטיל שטור־פענדיג איהר האָט זי אָנגעפאַנגען:

— די קינדער געהען אין דער וועלט! אָט וואָס איך פערשטעה — קינדער געהען איבער דער גאַנצער וועלט, פון איבעראַל צו איין צוועק! עס געהען די מענשען מיט די בעסטע הערצער, מיט אַן עהרליכען שכל, זיי געהען גענען דאָס שלעכטעס, געגען די פינסטערניס, זיי טרעטען מיט זייערע פעסטע טריט דעם שקר. — יונגע און געזונטע טראָגען זיי זייערע גאַנצע כחות צו דער גערעכ־טיגקייט! זיי ווילען בעזיעגען אַלע מענשליכע צרות, אויסראָטען אַלע אונ־גליקען פון דער גאַנצער וועלט און זיי וועלען בעזיעגען! מיר וועלען אָנצינדען אַ נייע זון, האָט מיר איינער געזאָגט, און — זיי וועלען אָנצינדען. מיר וועלען פעראייניגען אַלע צובראָכענע הערצער, און — זיי וועלען טאַקע פעראייניגען!

זי האָט אַ מאַך געטהאָן מיט'ן האַנד צום הימעל.

— דאָרט — איז די זון! אָבער דאָ וועט מען אָנצינדען אַן אַנדערע, אַ גרעסערע פון דער הימלישער, אַ זון פון מענשליכען גליק און זי וועט אויף אימער בעלייכטען די ערד און איהרע אַלע איינוואוינער מיט דעם ליכט פון ליעבע פון יעדען מענשען צו אַלעמען און אַלעס!

זי האָט זיך אָבגערוקט פון ליודמילאַ'ן, אַ מיעדע פון אויפרעגונג און זי האָט זיך אַניעדערגעזעצט, שווער אָטהעמענדיג. ליודמילאַ איז אויך אָבגעטראָ־טען פאָרזיכטיג, פּונקט ווי זי וואָלט מורא האָבען עפּעס צו צושטערען. זי איז אַרומגעגאַנגען איבער'ן צימער, האָט געקוקט פאָראויס מיט אַ טיעפען בליק פון איהרע מאַטאָווע אויגען און איז עפּעס געוואָרען אַזוי ווי נאָך העכער, גלייכער און דינער. די שטילקייט אין צימער האָט שנעל בערוהיגט די מוטער, בעמערקענדיג ליודמילאַ'ס שטימונג, האָט זי מיט אַ שולדיגער שטימע ניט הויך אַ פרעג געטהאָן:

— וואָס, פיליכט האָב איך עפּעס ניט אַזוי געזאָגט?...

ליודמילאַ האָט זיך שנעל אָבגעקעהרט, האָט אַ קוק געטהאָן אויף איהר, עפּעס אַזוי ווי דערשראָקען און האָט שנעל אָנגעפאַנגען צו רעדען:

— אַלעס ריכטיג — אַלעס אַזוי... אָבער מיר וועלען מעהר ניט רעדען וועגען דעם... זאָל דאָס פערבלייבען, ווי עס האָט זיך אַרויסגעזאָגט... זאָל פערבלייבען... יאָ? — און מיט אַ מעהר רוהיגערען טאָן האָט זי פאָרטגעזעצט:

— איהר דאַרפט דאָך שוין באַלד פאָהרען... עס איז דאָך ווייט!

— יאָ, באַלד! איך בין צופריעדען! און ווי גליקליך איך בין, ווען איהר וואָלט וויסען! איך וועל אוועקפיהרען מיין זוהן'ס וואָרט, דאָס וואָרט פון מיין בלוט! דאָס איז דאָך פונקט ווי די אייגענע הארץ!

זי האָט געשמייכעלט, אָבער איהר שמייכעל האָט זיך ניט דייטליך אָבגעשפּיגעלט אויף ליודמילאַ'ס פּנים. די מוטער האָט געפיהלט, אַז ליודמילאַ קיהלט אָפּ מיט איהר איינגעהאַלטענקייט איהר פרייד און זי האָט פּלוצלונג דערפיהלט אַ וואונש אַריינצוגיעסען אין דיזער שטרענגער הארץ איהר פייער און אָנצינדען איהר, זאָל זי זיך אויך פרעהען. זי האָט גענומען ליודמילאַ'ס הענד און פעסט צודריקענדיג זי האָט געזאָגט:

— טהייערינקע מיינע! ווי גוט דאָס איז, ווען דו ווייסט, אַז עס איז שוין דאָ אין לעבען ליכט פאַר אַלעמען און עס וועט קומען אַ צייט — ווען זיי אַלע וועלען דערזעהן.

איהר ברייטע, גוטע געזיכט האָט געציטערט, די אויגען האָבען געשטראַהלט מיט אַ שמייכעל און די ברעמען האָבען געציטערט איבער זיי, פונקט ווי זיי וואָלטען בעפליגעלט זייער גלאַנץ. זי איז פער'שכור'ט געוועזן פון די גרויסע געדאַנקען, זי האָט אַריינגעלעגט אין זיי אַלעס מיט וואָס איהר הארץ האָט געברענט, אַלעס וואָס זי האָט איבערגעלעבט און האָט צוזאַמענגעדריקט די ווערטער אין פעסטע גרויסע קריסטאַלען פון הערליכע ווערטער. זיי זיינען אַלץ מעהר און מעהר ענטשטאַנען אין דעם הערבסטליכען הארצען, וועלכער איז בעלויכטען געוואָרען פון דער שעפּפערישער קראַפט פון פריהלינגזון, און האָבען אַלץ מעהר און עהרליכער געבליהט אין איהר.

— דאָס איז דאָך פונקט, ווי אַ נייער גאָט וואָלט געבאָרען געוואָרען פאַר אונז מענשען! אַלעס פאַר אַלעמען, אַלע פאַר אַלעס, דאָס גאַנצע לעבען אין איינעם און אין יעדערען! און יעדער איינער פאַר דאָס גאַנצע לעבען! אָט אַזוי פערשטעה איך אייך אַלעמען. דערפאַר, דענק איך, עקזיסטירט איהר אויף דער וועלט! איהר אַלע זייט ווירקליך חברים, קרובים, קינדער פון איין מוטער — דער גערעכטיגקייט. די גערעכטיגקייט האָט אייך געבאָרען און איהר לעבט מיט איהר קראַפט!... און ווען איך זאָג פאַר זיך דאָס וואָרט

„חברים“! — פיהל איך מיט'ן הארצען — זיי קומען! זיי קומען פון איבער־ראל, אין גרויסע מחנות אלע צו איין ציעל! איך הער דעם גערויש, אזא פרעהליכען, פונקט ווי א יום טוב'דיגער גלאקען־קלאנג פון אלע קירכען פון דער וועלט...

זי האט דערנרייכט דאס וואס זי האט געוואלט — ליודמילא'ס געזיכט האט אויפגעפלאמט ערשטוינט, איהרע ליפען האבען געציטערט און פון איהרע מאטע אויגען האבען איבער איהרע באקען איינער נאך דעם אנדערען גענומען רינען גרויסע, דורכזיכטיגע טרעהרען.

די מוטער האט איהר פעסט ארומגענומען, האט זיך שטיל פונאנדערגע־לאכט, שטאלצירענדיג מיט דעם זיעג פון איהר הארצען...

ביי געזעגענען זיך, האט ליודמילא א קוק געטהאן איהר אין געזיכט און האט שטיל געפרעגט:

— איהר ווייסט, אז מיט אייך פיהלט מען זיך גוט?

און זי האט זיך אליין געענטפערט:

— פונקט ווי אין פריהמארגען הויך אויף א בארג....

30.

דרויסען האט די פראסטיגע לופט דורכגענומען איהר קערפער, איז אריינגעדרונגען אין האלז, האט אנגעפאנגען צו קיצלען אין נאז און האט אויף א רגע פערכאפט דעם אטהעם פון הארצען.. אבשטעלענדיג זיך האט זיך די מוטער ארומגעקוקט: ניט ווייט פון איהר אויפ'ן ווינקעל פון גאס איז געשטא־נען א פוהרמאן אין א האריגער היטעל, ערגעץ ווייט איז געגאנגען א מאן, איינגעהויקערט, דעם קאפ איינגעצויגען אין די פלייצעס און פאראויס פון איהם איז געלאפען אונטערשפרינגענדיג א סאלדאט און האט זיך געריבען די אויערען.

— דעם סאלדאט האט מען אודאי געמוזט שיקען אין קראם נאך עפעס!

— האט זי א טראכט געטהאן, און זי איז אוועק ווייטער צוהארכענדיג זיך מיט צופרידענהייט, צום סקריפען פון'ם פרישען שנעע אונטער איהרע פיס. אויפ'ן וואקזאל איז זי געקומען פריה, איהר צוג איז נאך ניט געווען פאר־טיג, אבער אין דעם שמוציגען, פעררויכערטען זאאל פון דריטען קלאס זיינען שוין געווען פערזאמעלט א סך מענשען — די קעלט האט צוזאמענגעטריבען אהער די אייזענבאהן־ארבייטער, עס זיינען זיך צוזאמענגעקומען אנווארעמען די פוהרלייט און פיעלע סתם אזוי ארעם געקליידעטע, היימלאזע מענשען. עס זיינען אויך געווען פאסאזשירען, עטליכע פויערים, א דיקער סוחר אין א

פעלצענעם פוטער, א גלח מיט א טאָכטער, א ראַבע מיידעל, א מאַן פינף סאָל־דאַטען און עטליכע פערשמייעטע קליין־בירגער. די מענשען האָבען געווי־בערט, געשמועסט, האָבען געטרונקען טהעע און בראַנפען. ביים בופעט האָט עפּעס אימיצער געלאַכט מיט א הילכיגען געלעכטער און איבער די קעפּ האָבען געשוועבט וואָלקענס פון רויך. די טהיר האָט יעדע ווייל̇ע עפענענדיג זיך ג ע־סקריפּעט, די שויבען האָבען געציטערט און געקלונגען, ווען מען האָט איהר צוגעמאַכט. דער גערוך פון טאַבאַק און געזאַלצענע פיש האָט געשלאָגען אין נאָז.

די מוטער האָט זיך אַניעדערגעזעצט ביים אריינגאַנג אזוי, אז אלע זאָלען איהר קענען זעהן און האָט געוואַרט. ווען די טהיר פלעגט זיך עפענען, פלעגט אויף איהר אַנלויפען א וואָלקען פון קאַלטער לופט, דאָס איז איהר געווען אנגענעהם און זי האָט מיט'ן פולען הארצען איינגעאָטהעמט דיעזע לופט. עס האָבען אָנגעפאַנגען אריינצוקומען מענשען מיט פּעקלעך אין די הענד, זיי האָבען זיך געזידעלט און א וואָרף טהאָענדיג די פּעקלעך אויף דער ערד אָדער אויפ'ן באַנק, פלעגען זיי אָבטרייסלען דעם טרוקענעם שנעע פון די קאָלנערס פון די מאַנטלען און פון די אַרבעל, פלעגען אָבווישען די באָרד און די וואָנצעס....

עס איז אריינגעקומען א יונגער מאַן מיט א געלען טשעמאָדאַן אין די הענד, ער האָט זיך שנעל אַרומגעקוקט און איז גלייך צוגעגאַנגען צו דער מוטער.

— איהר פאָהרט אין מאָסקווא? — האָט ער ניט הויך א פרעג געטהאָן.

— יאָ. צו טאַניען.

— אָט האָט איהר עס.

ער האָט אוועקגעשטעלט דעם טשעמאָדאַן אויפ'ן באַנק לעבען איהר, האָט שנעל אַרויסגענומען א פּאַפּיראָס, האָט פערריכערט און אַרונטערנעה־מענדיג די היטעל, האָט ער זיך פערנויגט פאַר איהר און איז שווייגענדיג אוועק צו דער אַנדער טהיר. די מוטער האָט א גלעט געטהאָן מיט'ן האַנד די קאַלטע לעדער פון טשעמאָדאַן, האָט זיך אָנגעלעהנט אַן איהם, און א צופריע־דענע האָט זי זיך גענומען בעטראַכטען דעם עולם אַרום.

אין א מינוט אַרום האָט זי זיך אויפגעשטעלט, איז צוגעגאַנגען צו א צווייטען באַנק נעהנטער צום אַרויסגאַנג אויפ'ן פּלאַטפאָרם. דעם טשעמאָדאַן האָט זי לייכט געהאַלטען אין האַנד, ער איז געווען ניט קיין גרויסער און זי איז געגאַנגען דעם קאָפּ אויפגעהויבען, בעטראַכטענדיג די פּנים'ער פון עולם.

עפּעס א יונגער מאַן אין א קורצען מאַנטעל מיט אַן אָנגעשטעלטען

קאַלנער האָט זיך צוזאַמענגעשטויסען מיט איהר און ער איז שווייגענדיג אַבגע־שפּרונגען, אַ מאַך טהאָענדיג מיט'ן האַנד צום קאָפּ. זי האָט דערזעהן אין איהם עטוואָס בעקאַנטעס, זי האָט זיך אַרומגעקוקט און האָט דערזעהן, אַז ער קוקט אויפמערקזאַם אויף איהר מיט איין אויג. דיעזער אויפמערקזאַמער בליק האָט איהר אַ שטאָך געטהאָן, די האַנד, אין וועלכער זי האָט געהאַלטען דעם טשעמאָדאַן, האָט אַ ציטער געטהאָן און די משא איז פּלוצלינג שווערער געוואָרען.

— איך האָב איהם ערגעץ־וואו געזעהן! — האָט זי אַ טראַכט געטהאָן. פערשטויסענדיג מיט דיעזען געדאַנק דעם אונאַנגענעהמען און סמוטנעם געפיהל פון הארצען, ניט לאָזענדיג אַנדערע ווערטער צו בעשטימען דעם געפיהל, וועלכער האָט שטיל אָבער פעסט צוזאַמענגעדריקט מיט קעלט איהר הארץ. דיעזער געפיהל איז אָבער געוואַקסען, האָט זיך געשפּאַרט צום האַלז, האָט אָנגעפילט דעם מויל מיט אַ טרוקענעם פיין, איהר האָט זיך שטאַרק געוואָלט אָבקעהרען זיך און נאָך אַמאָל אַ קוק טהאָן. זי האָט עס געטהאָן — דער מאַן איז אַלץ געשטאַנען אויפ'ן זעלבען פּלאַץ, עס האָט אויסגעזעהן אַז ער וויל עפּעס, אָבער ער קען זיך ניט בעשליסען. די רעכטע האַנד האָט ער געהאַלטען פערררוקט צווישען די קנעפּלעך פון מאַנטעל און די צווייטע האָט ער געהאַלטען אין קעשענע, דערפאַר האָט זיין רעכטע פּלייצע אויסגעזעהן העכער פון דער לינקער.

זי איז ניט איילענדיג זיך צוגעגאַנגען צו דער באַנק און האָט זיך אַניע־דערגעזעצט פאָרזיכטיג און לאַנגזאַם, פּונקט ווי זי וואָלט מורא געהאַט עפּעס ניט צו צורייסען אין זיך.

דער שאַרפער פאָרגעפיהל פון אַן אונגליק האָט אויפגעוועקט איהר זכרון און זי האָט זיך דערמאָנט, אַז זי האָט איהם שוין צוויי מאָל געזעהן — איינ־מאָל אויפ'ן פעלד הינטער'ן שטאָדט, נאָך ריבין'ס ענטלויפען, און דעם צוויי־טען מאָל געסטערן אין געריכטס־זאַאל. דאָרט איז לעבען איהם געשטאַנען דער פּאָליצייסקער, וועמען זי האָט פאַלש אָנגעצייגט, וואוהין ריבין איז בלומרשט אַנטלאָפען. איהר קען מען און מען שפּיאָנעוועט איהר נאָך — דאָס איז קלאָהר.

— אריינגעפאַלען? — האָט זי זיך אַליין אַ פרעג געטהאָן און אין דער נעקסטער רגע האָט זי זיך אַליין געענטפערט:

— אפשר נאָך ניט....

און גלייך אויפ'ן שטעל האָט זי זיך אַליין גובר זייענדיג, שטרענג געזאָגט:

— ארײַנגעפאַלען!

זי האָט זיך אַרומגעקוקט אויף אַלע זייטען, אָבער זי האָט גאָרנישט געזעהן און געדאַנקען ווי פונקען האָבען זיך איינע נאָך די אַנדערע אָנגעפאַנגען אָנצוצינדען און אויסלעשען אין איהר מוח.

— לאָזען דעם טשעמאָדאַן... אַוועקגעהן...

אָבער אַ צווייטער פונקט האָט הערליכער אויפגעגליהט.

— דעם זוהנ'ס וואָרט... אַוועקוואַרפען? אין אַזעלכע הענד...

זי האָט צוגעדריקט צו זיך דעם טשעמאָדאַן.

און מיט איהם אַוועקגעהן?... ענטלויפען...

דיעזע געדאַנקען האָבען איהר אויסגעזעהן פרעמד, עפּעס אַזוי ווי אימי־צער פון דרויסען וואָלט זיי מיט געוואַלד געשפּאַרט אין איהר. זיי האָבען איהר געברענט, די בראַנד־וואונדען האָבען מיט וועהטאָג געשטאָכען דעם מאַרך און האָבען ווי מיט פייערדיגע בייטשען געשמיסען איהר האַרץ. זי האָט געפיהלט אַז אַ פיינדליכע קראַפט דריקט איהרע פּלייצעס און האַרץ, ערניע־דעריגט איהר און וואַרפט אויף איהר אָן אַ טויט־שרעק. די אָדערען אין איהרע שלייפען האָבען אָנגעפאַנגען שטאַרק צו שלאָגען און די וואָרצלען פון די האָר זיינען געוואָרען וואַרעם.

דאַן האָט זי מיט איין גרויסער און שאַרפער אָנשטרענגונג פון האַרץ, וועלכע האָט איהר עפּעס אַזוי ווי אויפגעטרייסעלט, פערלאָשען די אַלע ביטערע, קליינציגע, שוואַכע פייערלעך און זי האָט בעפעהלענד אַ זאָג געטהאָן צו זיך אַליין:

— שעהמען דאַרפסטו זיך!...

איהר איז גלייך לייכטער געוואָרען, זי איז געקומען צו זיך און האָט ווייטער געזאָגט:

— פערשעהם ניט דעם זוהן. קיינער שרעקט זיך ניט.

איהרע אויגען האָבען בעגעגענט אימיצענ'ס אַן אומעדיגען, האַלב דער־שראָקענעם בליק. נאָכדעם האָט אין איהר זכרון אַ בליאַסק געטהאָן ריבין'ס געזיכט... דאָס האַרץ האָט אָנגעפאַנגען רוהיגער צו קלאַפּען.

— וואָס וועט אַלזאָ יעצט זיין? — האָט זי געטראַכט, בעאָבאַכטענדיג.

דער שפּיאָן האָט צוגערופען דעם וועכטער און האָט עפּעס געשעפּטשעט צו איהם, אָנצייגענדיג מיט די אויגען אויף איהר. דער וועכטער האָט איהם בעטראַכט און האָט זיך אָבגערוקט אויף אהינטער. עס איז צוגעקומען אַ צוויי־טער וועכטער, האָט זיך צוגעהאָרכט, האָט אַ לאָך געטאָן און האָט פערקנייטשט די ברעמען. ער איז געווען אַן אַלטער, אַ געוויקסיגער, אַ גרויער, ניט קיין

ראזירטער. ער האָט אַ שאָקעל געטהאָן צום שפּיאָן מיט'ן קאָפּ און איז צוגע־גאַנגען צום באַנק, וואו די מוטער איז געזעסען און דער שפּיאָן איז דערוויילפערשוואונדען ערגעץ וואו.

דער אַלטער איז זיך געגאַנגען לאַנגזאַם און האָט אויפמערקזאַם ארומגע־טאַפּט דער מוטער'ס געזיכט מיט זיינע ברוגז'דיגע אויגען. זי האָט טיעפער אריינגעזעצט זיך אין באַנק.

— נאָר ער זאָל ניט שלאָגען... נאָר מען זאָל ניט שלאָגען.

ער האָט זיך אָוועקגעשטעלט נעבען איהר, האָט געשוויגען אַ רגע און דאַן האָט ער ניט הויך און בייז אַ פרעג געטהאָן:

— וואָס קוקסטו?....

— גאָרנישט...

— גלייך קענטיג... אַ גנב!... אַן אַלטע שוין און שטופּט זיך אויף אהין....

איהר האָט זיך געדוכט אַז זיינע ווערטער האָבען איהר אַ קלאַפּ געטהאָן איבער'ן פּנים איין מאָל און נאָך אַמאָל און זי האָט דערפיהלט אַ וועהטאָג, פּונקט ווי זיי וואָלטען געריסען איהרע באַקען און אויסגעזעצט איהרע אויגען...

— איך? איך בין ניט קיין גנב, דו זאָגסט ליגען! — האָט זי מיט'ן גאַנ־צען הארצען אויסגעשריען, און אַלעס ארום איהר האָט זיך אָנגעפאַנגען צו דרעהען. זי האָט אַ ריס געטהאָן דעם טשעמאָדאַן און ער האָט זיך אויפגע־עפענט.

— קוקט! זעהט אַלע! — האָט זי געשריען, אויפהויבענדיג זיך און אַ פּאַק טהאָענדיג איבער'ן קאָפּ מיט אַ פּעקעל פּראָקלאַמאַציעס. דורכ'ן טומעל אין די אויערען האָט זי געהערט די אויסרופען פון די מענשען, וואָס זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפען און זי האָט געזעהן, אַז געלאָפען איז מען פון אַלע זייטען און זעהר שנעל.

— וואָס איז?

— אָט איז אַ שפּיאָן...

— וואָס איז דאָס אַזוינס?...

— עה זאָגט, אַז זי האָט בע'גנב'עט אימיצען....

— זי?

— און זי — שרייט....

— אַזאַ גרעפין... אַי־אַי־אַי!

— איך בין ניט קיין גנב! — האָט די מוטער אויסגערופען מיט אַ פולען

קול, בערוהיגענדיג זיך אביסעל, ווען זי האט דערזעהן די מענשען, וועלכע האבען זיך פון אלע זייטען ארומגעקליבען ארום איהר.

— געסטערען האט מען גע'משפט פאליטישע, דארט איז געווען מיין זוהן וולאסאוו, ער האט געהאלטען א רעדע — אט איז זי! איך פיהר עס צו מענשען אום זיי זאלען עס לעזען און זאלען נאכדענקען וועגען אמת...

אימיצער האט פארזיכטיג א ציה געטהאן די פאפיער פון איהרע הענד, זי האט א מאך געטהאן מיט זיי אין דערלופטען און האט עס אווארף געטאן צווישען עולם.

— דערפאר וועט מען אייך אויך ניט א גלעט טהאן איבער'ן בעקעל!..— האט א דערשראקענע שטימע אויסגערופען.

— דערפאר, אוי־אוי־אוי — האט זיך א צווייטער אבגערופען.

די מוטער האט געזעהן, אז מען כאפט די פאפיערען, מען בעהאלט זיי הינטער די פאלעס, אין די קעשענעס און דאס האט איהר ווידער צוגעגעבען מעהר כח. רוהיגער און פעסטער האט זי זיך אנגעשטרענגט און פיהלענדיג ווי אין איהר וואקסט דער אויפגעוועקטער שטאלץ, וועלכער ערהויבט איהר העכער איבער אלע מענשען, האט זי אנגעפאנגען צו רעדען, ארויסכאפענדיג פון טשעמאדאן איינע נאך די אנדערע פעקלעך פאפיער און פאנאנדערוואר־פענדיג זיי רעכטס און לינקס.

— איהר ווייסט פאר וואס מען האט גע'משפט מיין זוהן און די אלע, וועלכע זיינען מיט איהם? איך וועל אייך דערצעהלען און איך האף, אז איהר וועט גלויבען א מוטער'ס הארץ, איהרע גראהע האר — געסטערן האט מען די מענשען גע'משפט דערפאר, וואס זיי טראגען צו אייך אלעמען די וואר־הייט! נעכטען האב איך זיך איבערציייגט, אז דיזע ווארהייט איז אונבע־זיעגבאר... קיינער אין דער וועלט קען איהר ניט בייקומען, קיינער!

דער עולם ארום איז ענטשוויגען געווארען, איז אלץ גרעסער געוואקסען אין צאהל און האט אלץ געדיכטער ארומגערינגעלט די פרוי מיט א רינג פון א לעבעדיגען קערפער.

— ארימקייט, הונגער און קראנקהייט — אט וואס די מענשען בעקומען פאר זייער ארבייט. אלעס איז געגען אונז — מיר מאטערען זיך טאג איין טאג אויס אונזער גאנצען לעבען ביי דער ארבייט, אימער אין שמוץ, אין שקר און די פרוכט פון אונזער ארבייט פרעסען אויף אנדערע... און זיי האלטען אונז ווי הינד אויף א קייט אין אונוויסענהייט — מיר ווייסען גאר נישט און דערפאר לעבען מיר שטענדיג אין איין שרעק! א נאכט איז אונזער לע־

בען, אַ פינסטערע נאַכט! אַ שרעקליכער חלום איז אונזער לעבען! אפשר ניט אַזוי?

— ריכטיג! — האָט זיך דערהערט אַ דומפּפער ענטפער.

— פערמאַך איהר דעם מויל!

הינטערן עולם האָט די מוטער בעמערקט דעם שפּיאָן מיט צוויי זשאַנ־דאַרען און זי האָט זיך דאַרום צוגעאײלט אוועקצוגעבען די לעצטע פּעקלעך, אָבער ווען איהר האַנד האָט זיך אָראָפּגעלאָזען אין טשעמאָדאַן האָט זי דאָרט בעגעגענט אימיצענס אַ פרעמדע האַנד.

— נעהמט, נעהמט צו גאָר!.. — האָט זי געזאָגט איינבויגענדיג זיך.

— אום צו איבעראַנדערשען דאָס לעבען, אום צו בעפרייען אַלע מענ־שען, זיינען שוין געקומען אויף דער וועלט מענשען, גאָטס קינדער, וועלכע פערזייען אין געהיים דעם הייליגען אמת אויף דער וועלט. זיי טהוען דאָס אין געהיים דערפאַר, ווייל ווי איהר ווייסט, טאָר קיינער ניט אַרויסזאָגען הויך דעם אמת, מען וועט איהם דערפאַר פער׳סם׳ען, דערשטיקען, לאָזען פוי־לען אין טורמע. רייכטהום איז אַ מאַכט, דער אמת פון לעבען איז דער ביטערסטער פיינד פון די מאַכט פון די רייכע. די קינדער טראָגען אין דער וועלט דעם אמת. עס טראָגען איהם צו אייך מענשען ריינע, עהרליכע און ליכטיגע, פון זייערע הערצער וועט ער אַריינדרינגען אין אונזער שווערען לעבען, וועט איהם דערוואַרימען און בעלעבען און וועט אונז אַלעמען בעפריי־ען פון דעם יאָך פון די זשעדנע מענשען, פון די אַלע, וועלכע האָבען צו זיי פערקויפט זייער נשמה. גלויבט אין דעם!

— בראַוואָ, אַלטיטשקע! — האָט מען אויסגעשריען. אימיצער האָט געלאַכט.

— געהט זיך פאַנאַנדער! — האָבען די זשאַנדאַרען געשריען, פאַנאַנ־דערטרייבענדיג די מענשען. די לעצטע האָבען זיך גענומען אַברוקען אָהן חשק און זיי האָבען פיעלייכט ניט ווילענדיג געשטערט די זשאַנדאַרען. די גראָהע פרוי מיט די גרויסע עהרליכע אויגען אויפ׳ן גוטען פנים האָט זיי אַלעמען צוגעצויגען צו זיך, און צושפּליטערטע פון לעבען, אָפּגעזונדערטע איינע פון די אַנדערע, האָבען זיי זיך יעצט צוזאַמענגעגאָסען אין איין גאַנצעס, דערוואָרימט פון פייער פון וואָרט, נאָך וועלכען עס האָבען פיעלייכט שוין פון לאַנג אָן געדורשט פיעלע הערצער, וואָס זיינען ערנידעריגט און בעליידיגט פון די אונגערעכטיגקייטען פון לעבען. די נעהענטערע זיינען געשטאַנען שוויי־גענד, די מוטער האָט געזעהען זייערע דורשטיג־אויפמערקזאַמע אויגען און זי האָט געפיהלט אויף איהר געזיכט זייער וואַרימען אָטהעם.

— שטעל זיך אויף'ן באנק! — האָט מען זיך צו איהר געווענדעט.

— געה אוועק, אַלטיטשקע!

— מען וועט דיר גלייך ארעסטירען!..

— אַך, דו עזות'ניצע!

— רעד שנעלער... זיי געהען!

— מארש! געהט זיך פאנאנדער! — האָבען זיך אַלע נעהענטער דער־הערט די געשרייען פון די זשאַנדאַרען. זייער צאָהל האָט זיך שוין פערמעהרט, זיי האָבען זיך פעסטער געשטופּט, און די מענשען ארום דער מוטער זיינען געפאַלען פון די פיס, אַנכאַפּענדיג זיך איינע אַן די אַנדערע.

איהר האָט זיך געדוכט, אַז אַלעס ארום איהר קאָכט, אַלע זיינען בערייט צו פערשטעהן איהר, צו גלויבען אין איהרע ווערטער און זי האָט זיך געאיילט ארויסצוזאָגען פאר די מענשען אַלעס, וואָס זי האָט געוואוסט, אַלע געדאַנקען, די קראַפט פון וועלכע זי האָט געפיהלט. זיי פלעגען לייכט ארויסשווימען פון דער טיעפענים פון איהר הארצען און פלעגען זיך אויסגיעסען אין א ליעד, אָבער זי האָט מיט פערדרוס געפיהלט, אַז איהר קול איז ניט גענוג שטאַרק און ער כריפּעט.

— דאָס וואָרט פון מיין זוהן — דאָס ריינע וואָרט פון אַן אַרבייטער, פון א הארץ, וועלכע מען קען ניט אונטערקויפען!

א פּאָר יונגע אויגען האָבען געקוקט אויף איהר מיט בעגייסטערונג און שרעק...

מען האָט איהר א שטויס געטהאָן אין הארצען, זי האָט זיך א שאָקעל געטהאָן און האָט זיך אַנידערגעזעצט אויפ'ן באַנק. איבער די קעפּ פון די מענשען האָבען געפונקעלט די הענד פון די זשאַנדאַרען, זיי האָבען געשלעפּט די מענשען פאר די קאָלנערס און פאר די פּלייצעס, פלעגען אַפּשטויסען אַן א זייט די קערפּערס, פלעגען ארונטעררייסען די היטלען און פלעגען זיי פער־ווארפען ווייט. אין דער מוטער'ס אויגען איז אַלעס פינסטער געוואָרען און זי האָט זיך אַנגעפּאַנגען צו טרייסלען, דאָך האָט זי זיך געסטאַרעט גובר צו זיין איהר מיעדקייט און האָט מיט'ן רעשט פון איהר קול אויסגערופען:

— זאַמעל צונויף, פאָלק, דיינע כחות אין איין קראַפט!

א זשאַנדאַר האָט איהר מיט זיין גרויסער רויטער האַנד אַנגעכאַפּט פאר'ן קאָלנער און האָט איהר א טרייסעל געטהאָן.

— שווייג!

זי האָט זיך אַפּגעשלאָגען מיט'ן קאַרק אָן וואַנד, איהר הארץ האָט זיך

אויף א רגע בעדעקט מיט א שארפען רויך פון שרעק, אבער זי האט גלייך נאכדעם ווידער אויפגעגליהט.

— געה! — האט געזאגט דער זשאנדאר!

— שרעקט זיך פאר קיין זאך ניט! עס איז ניטא קיין ערגערע צרות, ווי די מיט וועלכע איהר אטהעמט אייער גאנצען לעבען...

— שווייג, זאג איך דיר! — דער זשאנדאר האט איהר גענומען אונטערן האנד און האט איהר א שלעפ געטהאן. א צווייטער זשאנדאר האט אונטער־געכאפט איהר צווייטע האנד און זיי ביידע האבען אוועקגעפיהרט די מוטער.

— וועלכע פרעסט אוים אייער הארץ און טריקענט אוים אייער ברוסט!

דער שפיאן איז געלאפען פאראוים און סטראשענדיג איהר אין געזיכט מיט׳ן פויסט האט ער אויסגעשריען:

— שווייג, דו אויסוואורף!

איהרע אויגען האבען זיך ברייטער אויפגעעפענט און האבען א לייכט געטהאן. אנשפארענדיג זיך מיט די פיס אין דער גליטשיגער, שטיינערנער פאדלאגע, האט זי א געשריי געטהאן:

— אן ערוואכטע נשמה — איז קיינער ניט אימשטאנדע צו טוידטען!

— שווייג!

דער שפיאן האט איהר א פאטש געטהאן אין פנים.

— אט־אזוי, אט־אזוי, דערלאנג איהר דער אלטער מכשפה! — האט זיך דערהערט א געשרעה.

עפעס א שווארצע און רויטע זאך האט אויף א רגע פערבלענדעט די מו־מוטער די אויגען, א געזאלצענער טעם פון בלוט האט אנגעפיעלט איהר מויל.

פון אלע זייטען האבען זיך דערהערט אויסרופען:

— וואג ניט צו שלאגען!

— קינדער!

— וואס איז דא אזוינס?

— אך, דו שופט!

— דערלאנג איהם!

— אין בלוט וועט מען דעם אמת ניט דערטרינקען.

מען האט איהר געשטויסען אין קארק, אין רוקען, מען האט איהר גע־שלאגען איבער די פלייצעס, איבער׳ן קאפ, אלץ האט זיך גענומען דרעהן אין דעם וויכר פון געשרייען, געוויין, פייפעריי, עפעס א געדיכטעס האט זיך גע־שטויסען אין איהרע אויערען, האט אונטערגעשפארט איהר האלז, האט איהר געשטיקט; דער באדען אונטער איהרע פיס האט גענומען איינפאלען, האט

זיך געוואקעלט, די פיס האָבען זיך געבויגען, איהר קערפּער האָט געציטערט פאַר וועהטאָג און שמערץ און איז געוואָרען שוואך און מאַכטלאָז... אָבער איהרע אויגען האָבען זיך ניט אויסגעלאָשען און זיי האָבען געזעהן פיעלע אנדערע אויגען — זיי האָבען געברענט מיט אַ בעקאַנטען דרייסטען, שאַרפען פייער, מיט דעם פייער, וועלכער איז געווען נאָהענט איהר הארצען.

מען האָט איהר געשטופּט עפּעס אין אַ טהיר.

זי האָט ארויסגעריסען די האנד און האָט זיך אָנגעכאַפּט פאַר'ן קליאַמקע.

— מיט ימים בלוט וועט מען דעם אמת ניט פערטרינקען...

מען האָט איהר אַ קלאַפּ געטהאָן איבער'ן האנד.

— איהר וועט נאָר פערגרעסערען דעם צאָרן, וועלכער וועט זיך אויסגיע־סען אויף אייער קאָפּ!

אַ זשאַנדאַר האָט איהר אָנגעכאַפּט פאַר'ן האלז און האָט איהר אָנגע־פאַנגען צו שטיקען.

— אונגליקליכע...

אימיצער האָט איהר אָפּגעענטפערט מיט אַ הויכען יאמער.

ע נ ד ע.